

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΩΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΜΟΣ 25 (1970)

ΜΕΡΟΣ Β' 1 — ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΘΗΝΑΙ, 1972

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΩΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΜΟΣ 25 (1970)

ΜΕΡΟΣ Β' 1 — ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΘΗΝΑΙ, 1972

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΩΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΜΟΣ 25 (1970)

ΜΕΡΟΣ Β' 1 — ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΘΗΝΑΙ, 1972

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΧΡΟΝΙΚΩΝ

ΤΕΥΧΟΣ Ι.

Ἐκθεσις τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας	Σελ.	3-4
---------------------------------------	------	-----

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΘΝΙΚΟΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ

Ἔργασιαί καὶ προσκλήματα (Πί ν. 1 - 3)	»	5-7
Νομισματικὴ Συλλογὴ Ἀθηνῶν: Α'. Ἐξ ἀνασκαφῶν, Β'. Εὐρήματα, Γ'. Διαφόρων προελεύσεων, Δ'. Ἐκ δωρεῶν (Πί ν. 4 - 7)	»	8-13
Ἐπιγραφικὴ Συλλογὴ Ἀθηνῶν (Πί ν. 8 - 10)	»	14-15

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ

Βυζαντινὸν Μοῦσεῖον, Σχολὴ Συντηρητῶν ἀρχαίων, Κεντρικὸν Ἔργαστήριον Συντηρήσεως: Α'. Ἔργασιαί ἐντὸς τοῦ Κεντρικοῦ Ἔργαστηρίου Συντηρήσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Μοῦσεῖου, Β'. Ἔργασιαί ἐκτὸς τοῦ Ἔργαστηρίου τοῦ Βυζαντινοῦ Μοῦσεῖου (I. Ψηφιδωτά: Ἀθῆναι, Αἴγινα, Χαλκίς, Ἀμφισσα, Ν. Ἀγχιάλος, Πάτραι, Χίος, Θεσσαλονίκη, Φίλιπποι, Ἱεροσόλυμα, II. Τοιχογραφίαι: Πελοπόννησος, Θεσσαλία, Φωκίς, Βοιωτία, Εὐβοία, Νῆσοι Κυκλάδων, Ἡπειρος, Αἰτωλοακαρνανία, Εὐρυτανία, Ἰόνιοι Νῆσοι, Μακεδονία, Κρήτη, Ἱεροσόλυμα, Προμελέται, III. Φορηταὶ εἰκόνες: Κέρκυρα, Κεφαλληνία, Κρήτη) (Πί ν. 11 - 30)	»	16-23
--	---	-------

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Α' Ἐφορεία Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων:

Α'. Μοῦσειακαὶ Ἔργασιαί, Β'. Ἀναστηλωτικαὶ ἔργασιαί καὶ συντήρησις μνημείων, Γ'. Ἔργασιαί διαμορφώσεως χώρων (I. Βόρειος κλιτὺς Ἀκροπόλεως, II. Βιβλιοθήκη Ἀδριανοῦ, III. Ὡδεῖον Περικλέους), Δ'. Ἔργασιαί στερεώσεως τῆς παρὰ τὰς ὁδοὺς Πανὸς καὶ Θεωρίας νεοκλασσικῆς οἰκίας (Σ χ έ δ. 1 - 2· Πί ν. 31 - 42)	»	24-30
Κεραμεῖκος (Σ χ έ δ. 1 - 5· Πί ν. 43 - 47)	»	31-39

Γ' Ἐφορεία Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων:

Ἀθῆναι (1. Ἀδριανοῦ 117, 2. Ἀκομινάτου 12, 3. Ἀμαλίας 52, 4. Ἀμφικτύονος 4, 5. Ἀργους 106, 6. Ἀριστονίκου 29 καὶ Εὐγ. Βουλγάρεως, 7. Ἀχιλλέως καὶ Σαλαμῖνος, 8. Βεΐκου 24 - 26, 9. Βεΐκου 123 - 125 καὶ Ἀγλαύρου, 10. Βουλιαγμένης 5, 11. Βούρβαχη 24 - 26 καὶ Κοκκίνη, 12. Βούρβαχη - Καλλιρρόης - Διαμαντοπούλου, 13. Βούρβαχη - Διαμαντοπούλου - Κοκκίνη, 14. Δημητρακοπούλου 95, 15. Δημητρακοπούλου 110, 16. Ἀθ. Διάκου 9, 17. Ἀθ. Διάκου 16 - 18, 18. Ἐθνικὸς Κήπος (ἔργα ΔΕΗ), 19. Ἡρακλειδῶν καὶ Ἀκταίου, 20. Ἡρακλειδῶν 15 - 17, 21. Θεοφιλοπούλου 6 - 8, 22. Λεωφόρος Θησέως 48, 23. Καβαλλόττι 9, 24. Καλλιρρόης 122, 25. Καραϊσκάκη 16 - 18, 26. Κοκκίνη - Περραιβοῦ - Διαμαντοπούλου, 27. Κοίλης 5 - 7 - 9, 28. Κορυζή 3, 29. Κυκλώπων καὶ Τριῶν Ἱεραρχῶν 12, 30. Κυνέτου 5 καὶ πλατεῖα Ἀβυσσηνίας, 31. Λεμπέση καὶ Πωρίνου, 32. Μ. Μπότσαρη 41 καὶ		
---	--	--

- Δημητρακοπούλου 47, 33. Μεγ. Ἀλεξάνδρου 89, 34. Μητροπόλεως - Εὐαγγελιστρίας - Ἑρμοῦ, 35. Μυκάλης 64, 36. Μυλλέρου 16 - 18, 37. Νέρη 11 καὶ Βουλιαγμένης, 38. Νίκης 27, 39. Ντέκα 14, 40. Παλλάδος 3, 41. Πανεπιστημίου 11 - 13 καὶ Ἀμερικῆς, 42. Πανεπιστημίου 17, 43. Πατησίων καὶ Καποδιστρίου, 44. Πλάτωνος 33, 45. Πλάτωνος 67, 46. Πλάτωνος καὶ Ἀργούς 92, 47. Πραξιτέλους 22, 48. Πυθοδώρου 19 καὶ Πιερίας, 49. Σταδίου 5, 50. Στησιχόρου 8, 51. Χριστοκοπίδου 3, 52. Χριστοκοπίδου 9) (Σ χ έ δ. 1 - 36. Π ί ν. 48 - 73). Σελ. 40-91
- Ἐλευσίς: 1. Σωτηρίου Γκτόκα 18 (Ο.Τ. 140), 2. Θηβῶν 25 καὶ Μορφοπούλου (Ο.Τ. 193), 3. Ὀδὸς Θηβῶν (ἔργα Δήμου), 4. Ἔργα Δήμου μεταξὺ τῶν ὁδῶν Θηβῶν καὶ Ἀγάθου, 5. Θηβῶν 611 (χάνδαξ ΔΕΗ), 6. Θηβῶν καὶ Παπανικολάου (ἔργα Δήμου), 7. Ἱερὰ ὁδὸς 5 (Ο.Τ. 120), 8. Ἱερὰ ὁδὸς 8 (Ο.Τ. 90), 9. Κοντούλη καὶ Λάσκου 10 (Ο.Τ. 74), 10. Νικολαΐδου 22 (Ο.Τ. 88), 11. Νικολαΐδου 32 (Ο.Τ. 88), 12. Πετράκη 3 (Ο.Τ. 140). Ἀσπρόπυργος: Ἔργα ΔΕΗ. Μέγαρο: 1. Ἀβέρωφ (Ο.Τ. 56), 2. Ἀβέρωφ καὶ 28ης Ὀκτωβρίου 101 (Ο.Τ. 104), 3. Ἀγίας Παρασκευῆς 32 καὶ Ἑβρου (Ο.Τ. 171), 4. Ὀδὸς πρὸς Γεράνεια. Τάφοι ἐξωθεν τῶν Μεγάρων, 5. Τάφοι παρὰ τὴν θέσιν Χάνι (Τριποδίσκοι), 6. Ὀδὸς πρὸς Γεράνεια. Τάφοι εἰς Ἀγίαν Παρασκευὴν Μαζίου, 7. Βασιλέως Γεωργίου Β' (Ο.Τ. 156), 8. Δογάνη 30 (Ο.Τ. 194), 9. Δογάνη (ἔργα Δήμου), 10. Θερμοπυλῶν 74 (Ο.Τ. 234), 11. Θράκης 9 (Ο.Τ. 210), 12. Τάφοι παρὰ τὰς Β. κλιτῶς τοῦ λόφου τῆς Καρίας, 13. Μελετίου Λουκᾶ 29 καὶ Δημ. Παπακωνσταντίνου, 14. Σαλαμίνο 58 καὶ Λυκούργου, 15. Μινώας 23 (Ο.Τ. 62), 16. Μινώας 26 καὶ Θ. Σοφοκλέους (Ο.Τ. 61), 17. Σπ. Μιχοπούλου 2 (Ο.Τ. 296), 18. Σπ. Μιχοπούλου 49 (Ο.Τ. 181), 19. Μυκάλης (ἔργα Δήμου), 20. Μυκηνῶν 14 (Ο.Τ. 295), 21. Μυκηνῶν 70 (Ο.Τ. 235), 22. Μυκηνῶν 76 (Ο.Τ. 234), 23. Μυκηνῶν (ἔργα Δήμου), 24. Μυκηνῶν καὶ Σωτήρος (Ο.Τ. 276), 25. Παλαιολόγου 15 (Ο.Τ. 145), 26. Πλατεῖα 25ης Μαρτίου καὶ Κ. Μπεναρδῆ (Ο.Τ. 187), 27. Πλατεῖα Ἀγίου Ἰωάννου Γαλιλαίου (Ο.Τ. 226), 28. Πλουτάρχου 9 (Ο.Τ. 115), 29. Σαλαμίνο 48α (Ο.Τ. 263), 30. Σιονίδων 9 (ἔναντι Ο.Τ. 275), 31. Τζαβέλλα 60 (Ο.Τ. 211) (Σ χ έ δ. 1 - 16· Π ί ν. 74 - 85) » 91-120

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΗΣΩΝ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

- Α'. Μουσειακαὶ ἐργασίαι (Βραυρῶν), Β'. Ἀνασκαφικαὶ ἐρευναι - Τυχαῖα εὐρήματα: Ἀθῆναι - Ἀττικὴ (Πειραιεύς, Νίκαια, Ἅγιος Ἰωάννης Ρέντης, Αἰγάλεω, Ἀχαρναί, Γαλάτσι, Χῶρος Πανεπιστημιούπολεως, Γλυφάδα, Λιόπεσι) (Σ χ έ δ. 1 - 3· Π ί ν. 86 - 92) » 121-127
- Ἀνασκαφὴ γεωμετρικοῦ νεκροταφείου Μερέντας (Σ χ έ δ. 1· Π ί ν. 93 - 98) » 127-129
- Σαλαμίς (Ἅγιος Λαυρέντιος), Αἰγίνα (Θέσις Μύλοι, ὁδὸς Στρατηγοῦ Πετρίτη, οἰκόπεδον Ρομπάκη, συνοικία Μητροπόλεως, Θέσις Λιβάδι) (Σ χ έ δ. 1 - 3· Π ί ν. 99) » 129-132
- Thorikos (L'Acropole, Le Quartier Industriel) (Π ί ν. 100 - 102) » 133-136
- Alt Ägina (Π ί ν. 103 - 107) » 136-137

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ, ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΗΣΩΝ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

- Ἀθῆναι (ναὸς Σωτείας Λυκοδήμου (Ρωσικὴ Ἐκκλησία), Καπνικαρέα, Παναγία ἡ Χρυσοκαστριώτισσα, Ἅγιος Συμεών, ἐρείπια ναοῦ τῶν Ἀγίων Θεοδώρων εἰς τὴν ὁδὸν Νίκης, Ἱερὸν Βῆμα Ἀγίου Ἰωάννου ὁδοῦ Βουλιαγμένης, ναὸς Ἀγίων Θεοδώρων). Ἀττικὴ (μονὴ Ἀγίου Ἰωάννου Καρέα, μονὴ Ἀστερίου, μονὴ Ἀγίου Ἰωάννου Κυνηγοῦ, μονὴ Νταοῦ Πεντέλης, Νέα Μάκρη, παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ Γλυφάδας, ἀρχαῖον τεῖχος « Δέμα » Φυλῆς, παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ Ἀγίου Ζαχαρίου Ἐλευσίνος, Ἅγιος Νικόλαος Χαλιδοῦ Μεσογείων, Κορωπὶ (Ἅγιος Κωνσταντῖνος, Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, Ναὸς Ταξιάρχων Καλυβίων Κουβαρά), Λαυρεωτικὸς Ὀλυμπος (Ἅγιος Δημήτριος, Μεσοσπορίτισσα, παλαιοχριστιανικὴ βασιλική), Ἀνάβυσσος (Α'. Οἰκισμὸς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, Β'. Οἰκισμὸς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος). Νῆσοι Σαρωνικοῦ: Αἰγίνα (Ἅγιος Νικόλαος ὁ Μαύρικας, Κυψέλη, Ἅγιος Νικόλαος ὁ Μούλος,

Παλαιοχώρα), Ύδρα (Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Καραγιάννης), Δαμαλᾶς (Σχέδ. 1-7· Πί ν. 108-118)	Σελ. 138-153
---	--------------

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΡΓΟΛΙΔΟΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Ἄργολις: Ἄργος (1. Οἰκόπεδον Σμυρνιώτη (ὁδὸς Χατζῆ), 2. Οἰκόπεδον Ἀλεξοπούλου καὶ Κορολῆ (ὁδὸς Γούναρη ἀριθ. 103), 3. Οἰκόπεδον Ἰω. Καβουζῆ (ὁδὸς Πετρούκα καὶ Κολοκοτρώνη), 4. Οἰκόπεδον Μώρου (ὁδὸς Γούναρη 262), 5. Περιοχὴ Ἐθνικοῦ Γυμναστηρίου, 6. Οἰκόπεδον Χρήστ. Μερασίδη (Συνοικισμός ΒΔ. τοῦ νεκροταφείου Παναγίας), 7. Οἰκόπεδον Βασ. Ἡλιοπούλου (ὁδὸς Ἀγγέλου Γεωργαντᾶ καὶ Γούναρη), 8. Οἰκόπεδον Γεωργ. Ζερβοῦ (πάροδος Κοραῆ - Κοφινιώτου), 9. Οἰκόπεδον Κωνστ. Παπαπαναγιώτου (ὁδὸς Χατζῆ 23), Κουρτάκι, Ἡραῖον Ἄργους, Σχοινοχώριον, Δούκα, Τίρυνς (οἰκόπεδον Γ. Μερμίγκη ἔναντι τῆς ἀκροπόλεως ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἄργους - Ναυπλίου), Ἄνω Ἐπίδαυρος (θέσις Ἀγία Παρασκευή), Ἀσίνη (οἰκόπεδον Μπρουμίδου, οἰκόπεδον Κ. Καρμανιόλα (ἔναντι οἰκοπέδου Μπρουμίδου), κτῆμα ἀδελφῶν Καρμανιόλα (ΒΑ. τῆς ἀκροπόλεως), Κορινθία: Ἑξαμίλια (κτῆμα Διδασκάλου), Χίλιομοδι, Σικυῶν (Βασιλικόν) (οἰκόπεδον Λεονάρδου), Οἰνὴ (Σχίνος Παραχώρας) (Σχέδ. 1-4· Πί ν. 119-124) »	154-160
Excavations at Corinth	» 161
Isthmia Excavations (Loukos Area, Tower 14 Area, Northeast Gate, Ionic-Base Area) (Σχέδ. 1· Πί ν. 125-143)	» 161-167
Argos (I. Quartier des Réfugiés (Secteur δ), II. Sondages d'urgence) (Πί ν. 144-145) ..	» 167-169
Excavations in the Franchthi Cave (Σχέδ. 1· Πί ν. 146)	» 169-171

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Α'. Μουσειακαὶ ἐργασίαι, Β'. Ἀνασκαφικὰ ἔρευνα καὶ λοιπὰ ἐργασίαι, Γ'. Τυχαῖα εὗρηματα (Πί ν. 147)	» 172
--	-------

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Α'. Μουσειακαὶ ἐργασίαι (I. Μπενάκειον Μουσεῖον Καλαμάτας, II. Μουσεῖον Πύλου, III. Μουσεῖον Ἀρχαίας Μεσσηνίας), Β'. Ἀνασκαφαὶ (Ἀκοβίτικα Καλαμάτας, Ριζόμυλος Καρποφόρας), Γ'. Ἐπισήμανσις ἀρχαίων (Καρδαμύλη, θέσις Τζόλη (Μελιγαλά), Χανδρινὸν Πυλίας, Μηλίτσα Πυλίας, Κουβέλα Τριφυλίας, Ἀμπελόφυτον Τριφυλίας, Πυργάκι Τριφυλίας, Χώρα Τριφυλίας, Κάτω Ἐγκλιανός (Ἑλαφίνα) (Σχέδ. 1-2· Πί ν. 148-154) »	173-182
Nichoria - Rizomilo (Σχέδ. 1-2· Πί ν. 155-162)	» 183-186

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΗΛΕΙΑΣ

Α'. Μουσεία (Μουσεῖον Ὀλυμπίας), Β'. Ἀνασκαφαὶ (Ἀρχαία Ὀλυμπία, Μακρύστια, Πίσα (Λακκοφωλιά - Καζάνι), Ἀρχαία Ἥλις), Γ'. Ἐπισήμανσις ἀρχαίων (Ἀρχαία Ὀλυμπία, Φλόκα Ὀλυμπίας, Σκιλλουντία, Σκαφιδιά - Μιραμάρε, Θεισόα, Γρανιτσέικα Σκουροχωρίου), Δ'. Ἀναστηλώσεις - Προστασία μνημείων (ναὸς Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος, ἱερὰ Ἄλτις, ἀκρόπολις Σαμικοῦ, Λίμνη Καϊάφα, ὄρμος Ἀγίου Ἀνδρέου Φειᾶς, Κάστρον Χλεμούτσι, Βυζαντινὰ Μνημεῖα Ἠλείας) (Σχέδ. 1· Πί ν. 163-175)	» 187-196
Excavations in the Peneios Valley (Πί ν. 176)	» 197

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΧΑΪΑΣ

Ἀνασκαφαὶ (Πάτραι: Οἰκόπεδον Ἀπ. Κούκου, ἄλλα οἰκόπεδα), Συλλογὴ Θεοδ. Σαρμᾶ (Σχέδ. 1-3· Πί ν. 177-189)	» 198-205
---	-----------

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Α'. Ἀνασκαφαὶ (Ἀρχαῖον Λέχαιον, Παληόπυργα Ἄργους), Β'. Στερέωσις μνημείων καὶ συντηρήσεις τοιχογραφιῶν, Γ'. Καθαρισμοὶ ἀρχαιολογικῶν χώρων, Δ'. Περισυλλογὴ ἀρ-	
--	--

- χαιοτήτων (Π ί ν. 190 - 195). Σελ. 206-208
 1. 'Ανασκαφαί: Α'. Κορινθία (Κράνειον), Β'. 'Αργολίδις (Παληόπυργα 'Αργους), 2. 'Ανα-
 στηλώσεις: Α'. 'Αχαΐα (μονή 'Αγίας Μαρίνης ἢ Μαρτίσας Σανταμερίου), Β'. Λακω-
 νία (μεσαιωνικὸν φρούριον Σπάρτης) (Π ί ν. 196 - 198) » 208-210

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΒΟΙΩΤΙΑΣ - ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ

- Βοιωτία: Α'. 'Ανασκαφαί: Θῆβαι (οικόπεδον ἀδελφῶν Δαγδελῆνη, οικόπεδον ἀδελφῶν Σπουρλῆ, οικόπεδον Σταΐκου, οικόπεδον ἀδελφῶν Μανρῆ, οικόπεδον Βρυζάκη, οικό-
 πεδον 'Ελευθ. Κάτσιου, οικόπεδον Νικ. Θαλασσινοῦ, οικόπεδον Παπασεραφεῖμ, οικό-
 πεδον 'Αρ. Φασουλοπούλου, οικόπεδον 'Αργ. Σαμιώτου, Γηροκομεῖον Θηβῶν, οικόπε-
 δον Εὐαγγ. Παππᾶ, οικόπεδον 'Απ. Σκιαδᾶ, οικόπεδον Εὐ. Φίλου, οικόπεδον Τζουβελά-
 κη, οικόπεδον Παπασταμέλου, οικόπεδον Μπόρμπατζη, οικόπεδον Ματεοῦ, οικόπεδον Νικῆτα, οικόπεδον Τούτουζα, οικόπεδον 'Εργατικῆς 'Εστίας, οικόπεδον Ματάλα, οικό-
 πεδον Φουσιάνη), Τανάγρα, 'Ανασκαφή εἰς τὸν τύμβον τοῦ Σαλγανέως, 'Υπατον Θηβῶν
 (α'. Νεκροταφεῖον καὶ συνοικισμὸς ΠΕ χρόνων, β'. Νεκροταφεῖον γεωμετρικῶν καὶ ὑ-
 στερωτέρων χρόνων), Β'. Περισυλλογὴ καὶ ἐντόπισις ἀρχαίων (Θῆβαι, 'Αλίαρτος, Παρα-
 λίμνη, Στενὴ Θηβῶν, Βαθὺ Αὐλίδος, Κῶπαι Θηβῶν, Λεοντάριον Θεσπιῶν, Θεσπιά,
 Λεῦκτρα, Ξηρονομή, Θίσβη, Τάχι Θηβῶν, Γλᾶς, Κρεῦσις, 'Υλίκη). Φθιώτις: Α'. 'Ανασκα-
 φαί: Λαμία (οικόπεδον Χαρ. Κοκκαλάκη παρὰ τὴν Α.Τ.Ε., οικόπεδον 'Αθαν. Γιαννα-
 κοπούλου, οικόπεδον Παναγ. Φουρλιᾶ, οικόπεδον Τσαγκάρη, οικόπεδον Κατσόγιαννου,
 λόφος 'Αγίου Λουκᾶ, οικόπεδον Ν. Ξυδιᾶ), Στυλὶς (οικόπεδον Χ. Διβριώτη), 'Αγναντη,
 'Αμφίκλεια Λοκρίδος, Λειβανᾶτες Λοκρίδος, Β'. Περισυλλογὴ ἀρχαίων (Λαμία, Μελι-
 ταία, 'Αμφίκλεια, Τιθορέα, 'Ελάτεια, Δομοκός, 'Υπάτη, 'Αντινίτσα Φθιώτιδος), Γ'. Πε-
 ριοδεῖται (Βαρδάτες, Λαμία, Αὐλάκι, Μελιταία, Πελασγία, Στύρφακα, Παναγία) (Σ χ έ δ. 1 - 15· Π ί ν. 199 - 221) » 211-245

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

- Θῆβαι (οικόπεδον Παπασεραφεῖμ), Μονὴ 'Οσίου Λουκᾶ, Κυριάκι (ναὸς Παναγίας), Χαι-
 ρώνεια, Σχηματᾶρι (ναὸς 'Αγίας Παρασκευῆς) (Π ί ν. 212) » 246

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΕΥΒΟΙΑΣ

- Μουσειακαὶ 'Εργασίαι: (Χαλκίς, 'Ωρεοί, 'Ιστιαία). 'Ανασκαφικαὶ 'Εργασίαι: Χαλκίς (οικό-
 πεδον Δ. Βασιλειάδου, οικόπεδον Κ. Μανῆ (συνοικία Πλάτανος, Ο.Τ. 341), οικόπεδον 'Αντ.
 Μάτσα εἰς θέσιν Παναγίτσα, οικόπεδον 'Αντ. Δεσίμνη ὁδὸς Σκαλκῶτα 17, οικόπεδον
 'Αννας Τζαννῆ ὁδὸς Φαβιέρου 4), Λευκαντί (οικόπεδον 'Α. Σκουμπρῆ) (Σ χ έ δ. 1 - 3·
 Π ί ν. 213 - 215) » 247-250
 'Ερέτρια (Ο.Τ. 95 (D/10-11) (Σ χ έ δ. 1· Π ί ν. 216 - 221) » 250-255
 Περισυλλογαὶ καὶ τυχαῖα εὐρήματα: Χαλκίς, Βασιλικόν, 'Ωρεοί, Μίστρος, Μαρμᾶρι Κα-
 ρυστίας (Π ί ν. 222 - 223) » 255
 Eretria » 256-258
 Lefkandi excavations: «Xeropolis», Near Lefkandi village, Skoubris Cemetery (Π ί ν. 224) » 258-260

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΕΥΒΟΙΑΣ

- Χαλκίς, 'Ωρεοί, 'Αγιος Αἰδηψοῦ, Αἰδηψός, 'Ιστιαία, Λούτσα, Αὐλωνάριον, 'Αγία Θέκλα,
 Καθενοὶ - 'Ερια, Κορακίες, Πύργος (Π ί ν. 225 - 229) » 261-263

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ ΚΑΙ ΦΩΚΙΔΟΣ

- Δελφοί (Μουσεῖον, Θέατρον), 'Αμφισσα (Π ί ν. 230) » 264

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ - ΦΩΚΙΔΟΣ

- Φθιώτις: 'Αγιος Κωνσταντῖνος, Δαφνούσια Λοκρίδος, Λουτρά 'Υπάτης, Λαμία, Μονὴ 'Α-
 γάθωνος, 'Αχινός, Νεράϊδα, Λάρυμνα, Φωκίς: Γραβιά, Μαρτολάτα, Πολύδροσος - Σουβάλα
 Παρνασσίδος, Γαλαξειδί, 'Αμφισσα (Σ χ έ δ. 1 - 2· Π ί ν. 231 - 234) » 265-269

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΜΕΡΟΣ Β'

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

Τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν
κατὰ τὸ ἔτος 1969

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ

Κατὰ τὸ ἔτος 1969 ἐπετεύχθησαν ὑπὸ τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας κατὰ τοὺς διαφόρους τομεῖς αὐτῆς τὰ κάτωθι:

Διεύθυνσις Διοικητικοῦ

1. Ἐκ τῶν κατὰ τὸ 1969 γενομένων μεταβολῶν εἰς τὸ προσωπικὸν τῆς Ὑπηρεσίας σημειοῦνται ἐνταῦθα αἱ μεταθέσεις τῶν κάτωθι Ἐφόρων καὶ Ἐπιμελητῶν Ἀρχαιοτήτων:

α) τοῦ Ἐφόρου γ' τάξεως κ. Ἀνδρ. Βαβρίτσα ἐκ τῆς Β' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας (Ἀθῆναι) εἰς τὴν ΙΓ' Ἀρχαιολογικὴν Περιφέρειαν (Θεσσαλονίκη), β) τοῦ Ἐφόρου γ' τάξεως κ. Εὐθυμ. Μαστροκώστα ἐκ τῆς ΣΤ' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας (Πάτραι) εἰς τὴν Β' Ἀρχαιολογικὴν Περιφέρειαν (Ἀθῆναι), γ) τοῦ Ἐφόρου γ' τάξεως κ. Φωτ. Πέτσα ἐκ τῆς ΙΓ' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας (Θεσσαλονίκη) εἰς τὴν ΣΤ' Ἀρχαιολογικὴν Περιφέρειαν (Πάτραι), δ) τῆς Ἐπιμελητρίας κ. Εὐτ. Κουρκουτίδου ἐκ τῆς Ιης Περιφερείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (Ἀθῆναι) εἰς τὴν 2αν Περιφέρειαν (Καβάλα), ε) τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Νικ. Νικονάνου ἐκ τῆς 2ας Περιφερείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (Θεσσαλονίκη) εἰς τὴν Ιην Περιφέρειαν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (Βόλος), ς') τῆς Ἐπιμελητρίας δ. Ὑβόννης Νικοπούλου ἐκ τῆς Ι' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας (Δελφοί) εἰς τὴν Γ' Ἀρχαιολογικὴν Περιφέρειαν (Ἀθῆναι), ζ) τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Ἰω. Παπαχριστοδοῦλου ἐκ τῆς Δ' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας (Ναύπλιον) εἰς τὴν Β' Ἀρχαιολογικὴν Περιφέρειαν (Ἀθῆναι), η) τῆς Ἐπιμελητρίας δ. Αἰκ. Ρωμιπούλου ἐκ τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας εἰς τὴν ΙΔ' Ἀρχαιολογικὴν Περιφέρειαν (Βέροια),

θ) τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Εὐθυμ. Τσιγαρίδα ἐκ τῆς 5ης Περιφερείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (Ἰωάννινα) εἰς τὴν 2αν Περιφέρειαν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (Θεσσαλονίκη).

2. Ὑπότροφοι εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διετέλεσαν κατὰ τὸ 1969 οἱ κάτωθι Ἐπιμεληταὶ Ἀρχαιοτήτων:

α) κ. Κωνστ. Δαβάρας εἰς Παρίσιους, β) κ. Π. Καλλιγᾶς εἰς Λονδίνον, γ) κ. Ἄγγ. Λιάγκουρας εἰς Λυών, δ) κ. Ἰω. Παπαποστόλου εἰς Μόναχον καὶ ε) κ. Ἰω. Σακελλαράκης εἰς Χαϊδελβέργην.

Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον

Τὸ Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον συνήλθεν εἰς 36 συνεδριάσεις, ἐξετάσαν 836 ὑποθέσεις. Ἐκ τούτων: α) αἱ 416 ἀνεφέροντο εἰς γενικά θέματα, β) αἱ 190 εἰς κατασκευὴν ἔργων ἐπὶ ἡ πλησίον μνημείων, γ) αἱ 150 εἰς καθορισμὸν ἀμοιβῆς κατόχων καὶ ὑποδεικτῶν ἀρχαίων, δ) αἱ 40 εἰς ἐξαγοράς καὶ ἀπαλλοτριώσεις ἀκινήτων, ε) αἱ 4 εἰς ἀδείας ἀνασκαφῶν, καὶ ς') αἱ 36 εἰς ἀνακηρύξεις ἢ ἀποχαρακτηρισμοὺς ἱστορικῶν διατηρητέων μνημείων καὶ ἀρχαιολογικῶν χώρων.

Διεύθυνσις Ἀρχαιοτήτων

Κατὰ τὸ ἔτος 1969 διετέθησαν ἐκ τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ τὰ κάτωθι χρηματικὰ ποσά:

α. Δι' ἀπαλλοτριώσεις δι' ἀρχαιολογικοὺς σκοποὺς 23.266.500 δρχ.

β. Διὰ κτηριακὰ ἔργα μουσείων 2.300.000 δρχ.

γ. Δι' ἐργασίας ἀναστηλώσεως καὶ συντηρήσεως μνημείων 8.300.000 δρχ.

δ. Διά διαμορφώσεις αρχαιολογικῶν χώρων 773.000 δρχ.

Ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ Δημοσίων Ἐπενδύσεων διετέθησαν:

α. Διά κτηριακά ἔργα μουσείων 13.400.000 δρχ.

β. Δι' ἐπανεκθέσεις μουσείων 9.000.000 δρχ.

γ. Δι' ἀναστηλώσεις καὶ συντηρήσεις ἀρχαίων 4.000.000 δρχ.

δ. Δι' ἀνασκαφάς 4.000.000 δρχ.

ε. Διά μελέτας τοῦ ἐκτελεστέου προγράμματος 32.400 δρχ.

Ἐξ ἄλλου, διετέθησαν ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, δι' ἔργα ἐκτελεσθέντα κυρίως δι' ὑπαλλήλων τῆς Ὑπηρεσίας, δραχμαὶ 1.279.686 δι' ἀνασκαφάς καὶ 551.731 δι' ἀναστηλώσεις.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ φυγαδευθεὶς κατὰ τὴν Κατοχὴν χαλκοῦς θώραξ πρωϊμῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων, φέρων πλουσίαν ἐγχάρακτον διακόσμησιν, ἐμφανισθεὶς μετὰ παρέλευσιν τριακονταετίας καὶ διατεθεὶς πρὸς πώλησιν εἰς γνωστὸν ἐν Βασιλείᾳ Ἑλβετίας ἀρχαιοπωλικὸν οἶκον, ἡγοράσθη ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας ἀντὶ τοῦ ποσοῦ τῶν 200.000 ἐλβ. φράγκων, διὰ χρημάτων διατεθέντων γενναιοδωρῶς ὑπὸ τοῦ Ἰδρύματος Ψύχα. Ὁ θώραξ ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς του ἐκτίθεται προσωρινῶς εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον.

Διεύθυνσις Ἀναστηλώσεως

Κατὰ τὸ ἔτος 1969 ἐπερατώθησαν αἱ ἐργασίαι ἀνεγέρσεως τῶν Μουσείων Πολυγύρου καὶ Κιλκίς καὶ αἱ ἐργασίαι στερεώσεως τοῦ Μουσείου Ἀλμυροῦ, συνεχίσθησαν αἱ ἐργασίαι ἀνεγέρσεως τῶν Μουσείων Πειραιῶς καὶ Χίου καὶ ἐξετελέσθησαν αἱ ἐργασίαι ἐπεκτάσεως, ἐπισκευῆς ἢ στεγανοποιήσεως τῶν Μουσείων Ὀλυμπίας, Ἀργοστολίου, Καβάλας, Φιλίππων, Ἰωαννίνων, Ἰθάκης, Βραυρώνας, Νάξου, Δήλου καὶ Μυκόνου. Ἐγένετο ἐγκατάστασις κεντρικῆς θερμάνσεως εἰς τὸ Μουσεῖον Δελφῶν, ὡς καὶ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν ἀνεγέρσεως τοῦ Μουσείου Κομοτηνῆς.

Διεύθυνσις Ξένων Σχολῶν

Ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1969 ἤρχισε λειτουργοῦσα ἡ Διεύθυνσις Ξένων Σχολῶν. Εἰς τὰς δραστηριότητας αὐτῆς περιελήφθη ἡ δραστηριότης ἐν Ἑλλάδι τῶν ξένων Ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν καὶ τὰ θέματα ἐναλίων ἀρχαι-

οτήτων. Ἐξεπαιδεύθησαν ἐξ ἀρχαιολόγοι εἰς τὴν ὑποβρύχιον δραστηριότητα.

Ἐπίσης, ὠργανώθη σειρὰ ραδιοφωνικῶν ὁμιλιῶν καί, ὅπερ καὶ τὸ σημαντικώτερον, ἐγένετο ἡ διοργάνωσις τοῦ Ἡφαιστειολογικοῦ Συνεδρίου Θήρας. Τοῦτο, ἀποτελέσαν σημαντικὸν ἐπίτευγμα τῆς Ὑπηρεσίας εἰς τὸν τομέα τῆς διεθνoῦς προβολῆς, ἐγένετο ἐν Ἀθήναις καὶ Θήρᾳ ἀπὸ 15ης ἕως 22ας Σεπτεμβρίου, ἔλαβον δὲ μέρος αἱ ἐξῆς χώραι: Ἀγγλία, Αὐστρία, Γαλλία, Δυτ. Γερμανία, Ἑλλάς, Η.Π.Α., Ἰαπωνία, Ἰσραήλ, Ἰταλία, Καναδάς, Κύπρος, Ν. Ζηλανδία, Ὀλλανδία, Οὐγγαρία, Σουηδία. Τὰ Πρακτικά τοῦ Συνεδρίου θὰ δημοσιευθῶσι προσεχῶς.

Ταμεῖον Ἀρχαιολογικῶν Πόρων καὶ Ἀπαλλοτριώσεων

Ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ Τ.Α.Π. διετέθησαν τὰ κάτωθι ποσά:

α) Δι' ἀπαλλοτριώσεις 21.310.414 δρχ. β) Δι' ἀποζημιώσεις ἀπαλλοτριωθέντων ἀκινήτων 125.000 δρχ. γ) Διά διαμόρφωσιν, περιφραξίν ἀρχαιολογικῶν χώρων 3.245.874,70 δρχ. δ) Δι' ἐνίσχυσιν φυλάξεως μουσείων καὶ ἀρχαιολογικῶν χώρων 6.812.135,60 δρχ. ε) Διά πληρωμὴν ἀμοιβῶν εἰς κατόχους ἀρχαίων 693.314 δρχ. ς') Δι' ἀγοράν συγγραμμάτων πρὸς πλουτισμὸν τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν ἀρχαιολογικῶν ὑπηρεσιῶν 575.118,40 δρχ. ζ) Δι' ἀγοράν ἐπίπλων 165.908 δρχ. η) Διά δαπάνας ἐκδόσεως ἀρχαιολογικῶν δημοσιευμάτων 1.111.500 δρχ.

Τὰ ἐντὸς τοῦ ἔτους 1969 ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Τμήματος Δημοσιευμάτων βιβλία εἶναι τὰ κάτωθι:

1. Ἐν τεύχος τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου τοῦ τόμου 22 (1967): Μέρους Β', Χρονικά, τεύχος Β2.

2. Δύο τεύχη τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου τοῦ τόμου 23 (1968): Μέρους Β', Χρονικά, τεύχη Β1 καὶ Β2.

3. Τρία τεύχη τῶν Ἀρχαιολογικῶν Ἀναλκτῶν ἐξ Ἀθηνῶν τοῦ τόμου II (1969).

4. St. Alexiou - N. Platon, Guide du Musée Archéologique d' Héraclion.

5. St. Alexiou - N. Platon, Führer durch das Archäologische Museum von Heraklion.

6. S. Karusu, Archäologisches Nationalmuseum. Antike Skulpturen.

7. Sp. Marinatos, Some Words about the Legend of Atlantis.

ΕΘΝΙΚΟΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΝΕΑ ΠΡΟΣΚΤΗΜΑΤΑ

Σπουδαῖον γεγονός ἀπετέλεσε, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1969, ἡ εἰσαγωγή καὶ προσωρινὴ ἐκθεσις τοῦ περιφήμου χαλκοῦ θώρακος ἐξ Ὀλυμπίας, γνωστοῦ κυρίως ἐκ τῆς δημοσιεύσεώς του ὑπὸ τοῦ Furtwaengler¹. Τοῦτου σώζεται καλῶς ἡ ὀπισθία πλευρά — ἡ ράχιν — φέρουσα ἀρίστη τέχνης ἐγγράφατον διακόσμησιν. Ὁ θώραξ εἶχε φυγαδευθῇ ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς Συλλογῆς, εἰς ἣν ἀνήκεν, εἰς τὸ ἐξωτερικὸν κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου, παρέμεινεν ἐπὶ τινὰ ἔτη ἀφανής, ἐν τέλει δὲ ἐξετέθη πρὸς πώλησιν εἰς Βασιλείαν τῆς Ἑλβετίας², ἀπὸ ὅπου ἠγόρασεν αὐτὸν καὶ ἐδώρησεν εἰς τὸ Κράτος τὸ Ἴδρυμα Ψύχα.

Ἄλλοτερον ἀξιοσημεῖον πρόσκτημα, ἐκ δωρεᾶς, εἶναι τὸ μαρμαρίνον γλυπτὸν πεσόντος ἀνδρός, γυμνοῦ, διαστάσεων μικροτέρων τοῦ φυσικοῦ, τοῦ ὁποῦ ἐλλείπουν ἡ κεφαλὴ, ὁ ἀριστερὸς βραχίον καὶ αἱ κνήμαι κάτω τῶν γονάτων. Δὲν μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ προέλευσίς του, ἀλλ' εἶναι πιθανὸν ὅτι ἀνήκεν εἰς ἀέτωμα μὲ παράστασιν γιγαντομαχίας, τοῦ α' τετάρτου τοῦ 5ου π.Χ. αἰ.

Εἰσήχθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον, ἐκ κατασχέσεως, πέντε μαρμαρίνα κυκλαδικὰ εἰδῶλια καὶ διάφορα χαλκᾶ μικροαντικείμενα.

Εἰς τὴν Συλλογὴν Ἑλένης Σταθάτου, προσέθεσαν ἡ δωρήτρια ἔξ χρυσᾶ ζεύγη ἐνωτίων καὶ ἄλλα τινὰ κοσμήματα προερχόμενα ἐκ Συρίας, κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ ἐν Ζυρίχῃ ἐμπόρου, ὁ ὁποῖος ἐπρομήθευσεν ταῦτα καὶ ἐξέδωκε σχετικὸν τιμολόγιον, κατατεθὲν εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Μουσείου.

Ὁ ἀρχαιολόγος κ. J. Marcadé διεπίστωσεν ὅτι δύο ἀποτμήματα μὲ ἀνάγλυφον διακόσμησιν, φυλασσόμενα εἰς τὸ Μουσεῖον Λυκοσοῦρας, προσαρμόζονται εἰς τὸ ἐκτεθειμένον ἐν τῷ Ἑθνικῷ Μουσείῳ τμήμα τοῦ μαρμαρίνου ἱματίου τῆς Δεσποίνης (ἀριθ. Εὐρ. 1737), εἰς τὸ ὁποῖον καὶ συνεκολλήθησαν. Ἐξ ἄλλου, ὁ κ. Beschi, τῆς Ἰταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, συνεχίζων τὴν μελέτην τῶν ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου Ἀ-

θηνῶν³, ὑπέδειξε τὴν συγκόλλησιν τοῦ ἀναγλύφου Ε.Μ. 1341 μετ' ἀποτμήματος τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως ἀριθ. 7985. Τὸ ἐν-επίγραφον τοῦτο ἀνάγλυφον εἰκονίζει τὸν Ἀσκληπιόν, δύο θυγατέρας του καὶ σεβίζοντα, ἰστάμενον πρὸ ἀμάξης συρομένης ὑπὸ δύο ἵππων⁴. Κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν, ὁ ἀναθέτης εἶχε σωθῇ ἀπὸ ἀτύχημα σχετικὸν πρὸς τὸ ἐπάγγελμά του (Πί ν. 1 α). Ὁ ἴδιος ἀρχαιολόγος ὑπέδειξε τὴν συγκόλλησιν τοῦ ἀναγλύφου Ἐπιγρ. Μουσείου 2790 μετὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2360 τοῦ Ἑθν. Μουσείου (Πί ν. 1 β), τῶν ὑπ' ἀριθ. 2501 καὶ 2935 τοῦ Ἑθν. Μουσείου προσαρμοζομένων πρὸς τὸ 2584 τοῦ Μουσείου Ἀκροπόλεως καὶ συνεσχέτισε τὸ Ε.Μ. 1358⁵ πρὸς ἀπότμημα τοῦ Μουσείου Ἀκροπόλεως.

Ἡ χαλκὴ γυναικεία κεφαλὴ Χ. 15187, ἐκ δωρεᾶς Σταμούλη, φερομένη ὡς εὐρεθεῖσα εἰς τὴν θέσιν τῆς θρακικῆς Περίνθου, ἀπεδείχθη ὅτι ἔχει χυθὴ δι' ἐκμαγείου τῆς χαλκῆς κεφαλῆς τοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως, προερχομένης ἐκ τῆς Ἡρακλείας τοῦ Βεζουβίου. Αἱ συμπληρώσεις τοῦ μετώπου καὶ τῆς ρινὸς εἰς τὸ πρωτότυπον τοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως εἶναι αἱ αὐταὶ καὶ διακρίνονται σαφῶς εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ε.Μ. Χ. 15187, συμπίπτει δὲ ἀκριβῶς καὶ τὸ περίγραμμα τῆς ἀποστάσεως τοῦ λαιμοῦ εἰς τὰς δύο προτομάς⁶ (Πί ν. 2). Σημειωτέον ὅτι τὴν γνησιότητα τῆς κεφαλῆς «τῆς Περίνθου» εἶχον ἀρνηθῇ ἀνέκαθεν σημαίνοντες ἀρχαιολόγοι, ὡς ὁ Lippold.

Ἡ ἐργασία ἐπανεκθέσεως γλυπτῶν, ἀπὸ τῆς ὀψίμου ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς μέχρι τοῦ 2ου μ.Χ. αἰ., ἐπερατώθη εἰς δύο αἰθούσας. Τὸ συνεργεῖον διηύθυνεν ὁ γλύπτης τοῦ Μουσείου κ. Στ. Τριάντης. Μεταξὺ τῶν ἐκτεθέντων εἰκονιστικῶν ἔργων περιλαμβάνονται προτομαὶ κοσμητῶν ἀπὸ τοῦ 1ου μέχρι τοῦ 3ου μ.Χ. αἰῶνος. Αἱ δύο αἰθούσαι, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐξετέθησαν ἑκατὸν εἰκοσι πέντε ἔργα, θὰ ἀνοίξουν διὰ τὸ κοινὸν μόλις συμπληρωθῇ ἡ ἐργασία ἐκθέσεως καὶ εἰς τὴν τρίτην αἶθουσαν, διὰ τῆς ὁποίας εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπικοινωνία

3. ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 5. L. Beschi, Il Monumento di Telemachos, fondatore dell' Asklepion Ateniense. ASAtene, 45/46 (1967 - 68), σ. 381 κ.ε.

4. Σβορώνου, Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἑθνικὸν Μουσεῖον, πίν. 34.

5. Σβορώνου, ἑ.α., πίν. 46.

6. Ἡ διακρίβωσις ὀφείλεται εἰς τὸν Καθηγ. κ. Jucker. Τελευταίως ἡ κεφαλὴ εἶχε πάλιν δημοσιευθῇ ὡς γνησία καὶ ὡς εἰκὼν τῆς Σαπφούς: Helga von Heinze, Das Bildnis der Sappho (Mainz und Berlin 1966), πίν. 7 - 10.

1. Olympia IV, Die Bronzen, σ. 154 κ.ε., Πίν. 59.

2. Münzen und Medaillen, A.G. Auktion 40, 13 Dez. 1969, σ. 83, ἀριθ. 140, ἐνθα δημοσιεύεται τὸ σχεδιάσμα τοῦ E. Siegert καὶ τρεῖς φωτογραφίαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἐγχρωμῶς.

νία πρὸς τὴν ΒΑ. πτέρυγα τοῦ Μουσείου (Πί ν. 3α - β).

Παραλλήλως πρὸς τὰς ἐργασίας ἐπανεκθέσεως, συνετελέσθη καὶ ἡ τακτοποίησις τῶν ἀρχαίων, γλυπτῶν καὶ ἀρχιτεκτονικῶν, τὰ ὅποια ἦσαν ἀτάκτως ἐρριμμένα, ἀπὸ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ κτηρίου, εἰς τὸν περίβολον αὐτοῦ. Ἀπροσδόκητος ὑπῆρξεν ἡ ἀνεύρεσις μεταξὺ αὐτῶν, ἀποτμήματος ἀρχαϊκῆς ἐπιτυμβίου στήλης, γνωστῆς μέχρι τοῦδε ἀπὸ παλαιῶν καὶ ἀνακριβὲς σχεδιογράφημα τοῦ Noack⁷.

Ἀρχιτεκτονικά μέλη κλασσικῶν ἀλλὰ κυρίως ρωμαϊκῶν μνημείων ἐποθετήθησαν ἐπὶ σιδηρῶν ἱκριωμάτων εἰς ἰδιαιτέραν ἀποθήκην. Ὁ Καθηγητὴς κ. Χ. Μπούρας διηρέυνησε τὴν προέλευσιν πολλῶν ἐξ αὐτῶν καὶ θὰ βοηθήσῃ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μουσείου εἰς τὴν κατάρτισιν εἰδικοῦ εὑρετηρίου ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν. Ὅσα ἀνήκουν ἄνευ ἀμφιβολίας εἰς γνωστὰ ρωμαϊκά μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν, θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ μεταφερθοῦν εἰς τοὺς σχετικούς χώρους.

Μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐργασίαν συντηρήσεως, διεξαχθεῖσαν κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη, τῶν μομιῶν καὶ ἐκ ξύλου ἀντικειμένων κεκοσμημένων μὲ ζωγραφίας τῆς Αἰγυπτιακῆς Συλλογῆς, προετοιμάζεται ἡ κατ' ἐπιλογὴν ἔκθεσις αὐτῶν ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Φροντιστοῦ τῆς Συλλογῆς κ. Ν. Μπουφίδου. Συγχρόνως, τὰ πολεμαϊκά καὶ ρωμαϊκά λίθινα πλαστικά ἔργα τῆς Συλλογῆς αὐτῆς ἐκαθαρίσθησαν ἀπὸ τοὺς σιδηροὺς ὀξειδωθέντας συνδέσμους καὶ ἐτέθησαν ἐπὶ νέων βάθρων ἐντὸς τῆς ἀμέσως ἐπικοινωνούσης πρὸς τὴν Αἰγυπτιακὴν Συλλογὴν αἰθούσης.

Παραλλήλως πρὸς τὰς ἐργασίας ἐπανεκθέσεως, συνεχίζεται ἡ καταγραφή εἰς τὰ Εὐρετήρια τῶν εἰσαχθέντων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀρχαίων. Ἡ Ἐπιμελήτρια κ. Ἐ. Τουλούπα κατέγραψεν εἰς τὸ Εὐρετήριο τῆς Μυκηναϊκῆς Συλλογῆς τὰ προσφάτως εἰσαχθέντα καὶ ἐκτεθέντα ἀγγεῖα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐν Περαιῇ (Προθ. ἀριθ. 16). Παλαιὰ εὐρήματα ἐξ ἀνασκαφῆς τοῦ Dörpfeld ἐν Λευκάδι ἐξετέθησαν ἐντὸς ἰδιαιτέρας προθήκης (αἰθουσα θεσσαλικῶν προϊστορικῶν εὐρημάτων, Προθ. ἀριθ. 41 Α). Εἰς τὰς Προθήκας 1 καὶ 16 τῆς Μυκηναϊκῆς

αἰθούσης, παρὰ τοὺς ἐκτεθειμένους δακτυλιολίθους, ἐτέθησαν ἀπεικονίσαις ἐν μεγεθύνει τῶν σχεδιογραφημάτων πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐποπτείας αὐτῶν. Ὑπὸ τοῦ τεχνίτου Στ. Κασσανδρῆ ἐκαθαρίσθησαν τὰ μεγάλα χαλκὰ μυκηναϊκά ἀγγεῖα ἐκ Μιδέας (τρίπους, ὑδρία, πρόχους κλπ.). Εἰς τὸ ἴδιον ἐργαστήριον συνεχίσθη ἡ θεραπεία δι' ἐπιθέσεως διοξειδίου τοῦ ἀργύρου ἐπὶ χαλκῶν πλαστικῶν ἔργων καὶ μικρῶν ἀντικειμένων καὶ ἐπὶ τῶν σημείων ὅπου ἐνεφανίζετο ἀσθένεια τοῦ χαλκοῦ. Τοιαῦτα ἐπεμβάσεις ἐγένοντο εἰς τοὺς χαλκοὺς ἀνδριάντας ἐκ Πειραιῶς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ Ἀθηνᾶ ἐποθετήθη ἐπὶ βάθρου εἰς τὴν αἶθουσαν τοῦ ἀρχαϊκοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ ἰδίου εὐρήματος καὶ εἶναι νῦν προσιτὴ εἰς τὸ κοινόν ἐπίσης εἰς τὸ ἄγαλμα τῆς Ρωμαιοῦς αὐτοκρατείας ἐκ Σπάρτης, εἰς πολυάριθμα ἀγαλμάτια τῆς Αἰγυπτιακῆς Συλλογῆς καὶ εἰς παλαιὰ προσκτήματα (ἀριθ. Εὐρ. Χ. 16766, 12193, 16245 βοιωτικαὶ πόρπαι, 8194 ψέλιον, Κ. 668 χαλκοὺς αὐλός, 11711 ἀγαλμάτιον, 6653 λαβή, 8136 ταινία κλπ.). Ἐτατίσθησαν τῇ βοηθείᾳ παλαιῶν φωτογραφιῶν τοῦ Μουσείου, πολλὰ χαλκὰ μικροαντικείμενα, διασπαρμένα εἰς διαφόρους ἀποθήκας. Βεβαιωθείσης τῆς προελεύσεως ἐκάστου, ταῦτα ἐταξινομήθησαν καταλλήλως βάσει αὐτῆς, ὃ δὲ συνταχθεὶς ὑπὸ τῆς κ. Τουλούπα πρόχειρος κατάλογος κατὰ τόπους προελεύσεως ἀπέβη λίαν χρηστικός εἰς πολλοὺς μελετητάς.

Τὸ Ἴδρυμα Ψῦχα κατέβαλε τὴν δαπάνην διὰ τὴν κατασκευὴν εἰδικοῦ σιδηροῦ ἱκριώματος κινητοῦ μετ' ἀνυψωτήρος, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀνασυγκροτήσεως τοῦ χαλκοῦ ἵππου τοῦ Ἀρτεμισίου, εἰς τὴν συγκόλλησιν καὶ συντήρησιν τοῦ ὁποίου ἐργάζεται ὁ τεχνίτης κ. Χ. Χατζηλίου.

Τὸ ἐργαστήριον τοῦ Μουσείου, ὡς πάντοτε, ἀνέλαβε τὸν καθαρισμόν, συντήρησιν καὶ συγκόλλησιν εὐρημάτων ἐκ τῶν προσφάτων ἀνασκαφῶν πολλῶν περιφερειῶν, ὡς τῆς Θήρας, καὶ ἄλλων παλαιότερων, φυλασσομένων εἰς ἐπαρχιακὰ Μουσεία (Δελφῶν, Ὀλυμπίας, Ναυπλίου κλπ.).

Διὰ τὸ τμήμα πηλίνων ἀγγείων, ἡ Ἐφορος δ. Β. Φιλιππάκη συνένταξε τὴν ἀκόλουθον σύντομον ἔκθεσιν:

« Ἐγένετο συστηματικὸς καθαρισμὸς τῶν προθηκῶν ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἐργασίας βελτιώσεως τῆς ἀσφαλείας τῶν. Τὰ ἑρείσματα τῶν κρυσταλλίνων ρυμῶν ἐνισχύθησαν διὰ μεταλλίνων γωνιῶν, ἐβελτιώθη κατὰ πολὺ τὸ

7. Πρβλ. ΑΑΑ II (1969), σ. 394-95, ἐνθα δημοσιεύονται νέα σχεδιογράφημα μετ' ἀναπαραστάσεως, ὀφειλόμενα εἰς τὸν ἐξαίρετον μουσειακὸν καλλιτέχνην κ. Κωνστ. Ἡλιάκην.

σύστημα ανοίγματος τῶν προθηκῶν ἐγχωρίας κατασκευῆς καὶ ἀνενεώθησαν οἱ χρωματισμοὶ τοῦ βάθους. Συγχρόνως ἐγένετο καὶ ὁ ἐλεγχος τοῦ περιεχομένου, ἡ ἐπαναγραφὴ τῶν ἀριθμῶν Εὐρετηρίου καὶ ἐργασία συντηρήσεως διὰ τὰ χρήζοντα ταύτης ἀγγεία. Μικραὶ μετατροπαὶ εἰς τὴν Ἑκθεσιν γίνονται μόνον ὅπου τοῦτο κρίνεται ἀναγκαῖον διὰ σοβαροὺς λόγους, ἰδίως σχετικoὺς πρὸς τὴν προέλευσιν καὶ τὴν ἀνασκαφὴν, καὶ ἀφοῦ ἀποκλεισθῇ ἡ πιθανότης ὑπάρξεως ἄλλης αἰτίας, δικαιολογούσης τὸν ἀποχωρισμὸν ἐνὸς ἀντικειμένου ἀπὸ τοῦ συνόλου. Ἡ ἀρχικὴ θέσις του ὁπωσδήποτε σημειώνεται εἰς τὸν κατάλογον περιεχομένου τῆς προθήκης καὶ εἰς σχεδιάσμα ληφθὲν πρὸ τῆς μετακινήσεως τοῦ ἀγγείου διὰ τὸν ἀναγκαιοῦντα καθαρισμόν. Προχωρεῖ ἐπίσης κατὰ τὸ δυνατόν ἡ ἀποδελτίωσις τῶν ἀγγείων καὶ ἡ βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωσις τῶν Εὐρετηρίων. Κατεγράφησαν ἐξ ὑπαρχῆς εἰδώλια, ἄνω τῶν 500, ἐκ τοῦ Καβειρίου τῶν Θηβῶν, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ μελέτης αὐτῶν ὑπὸ ξένου σπουδαστοῦ, ταξινομηθέντα ἐντὸς ἐρμαρίου κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν ἐν τῇ ἀποθήκῃ ».

Τὰ πήλινα εὐρήματα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Ὀλυμπίου, διεξαχθεισῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐπιτίμου Γενικοῦ Ἐφόρου κ. Μιτσοῦ, ἐκαθαρίσθησαν καὶ συνεκολλήθησαν, προετοιμαζομένης οὕτω τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν. Διὰ τῆς ἐργασίας αὐτῆς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ ἀσκηθοῦν εἰς τὸ ἐργαστήριον συγκολλήσεως τρεῖς νέοι ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς Συντηρητῶν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον διδάξει ἐπὶ ἐξάμηνον ἡ Ἑφορος δ. Β. Φιλιππάκη καὶ ὁ ἀρχιτεχνίτης κ. Τρ. Κοντογεώργης.

Πρὸς ἀποσυμφόρησιν τῶν ἀποθηκῶν τοῦ Μουσείου καὶ πρὸς πλουτισμὸν τῶν ἐπαρχιακῶν μουσείων, παλαιῶν ἢ νεοῖδρυθέντων παρὰ τοὺς χώρους τῶν ἀνασκαφῶν, μετεφέρ-

θησαν εἰς αὐτὰ ἀνασκαφικὰ εὐρήματα ἢ ὀμάδες ἔργων κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως. Τοιοῦτοτρόπως μετεφέρθησαν: 1) εἰς τὰ Μουσεία Μυτιλήνης καὶ Χίου, 10 κιβώτια πλήρη ὀστράκων ἐξ ἀνασκαφῶν εἰς τὰς δύο νήσους, 2) μικρὰ πήλινα καὶ ἀρχιτεκτονικὰ ἐκ Φλειοῦντος καὶ Κορίνθου, εἰς τὸ Μουσεῖον Κορίνθου, 3) χαλκὰ εἰδώλια, σκεύη καὶ μικροαντικείμενα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Εὐαγγελίδου ἐν Δωδώνῃ, εἰς τὸ Μουσεῖον Ἰωαννίνων, 4) χαλκὰ καὶ πήλινα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν Ὀλυμπίας, εἰς τὸ Μουσεῖον Ὀλυμπίας, 5) γλυπτὰ λίθινα, πήλινα ἀρχιτεκτονικὰ ἐκ Καλυδῶνος, εἰς τὸ Μουσεῖον Ἀγρινίου.

Τέλος, τὸ ἐκ Σάμου ἀρχαῖκόν ἀγαλμάτιον ἱππέως⁸, τὸ ὁποῖον εἶχε κλαπῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, προσφάτως δὲ κατεσχέθη ἐν Λονδίνῳ καὶ διὰ φροντίδων τῆς Διευθύνσεως τοῦ Τμήματος ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου ἐστάλη εἰς τὸ Ἑθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, ἐπεστράφη καὶ φυλάσσεται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Σάμου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους διεκινήθησαν πρὸς μελέτην ὑπὸ ξένων καὶ ἡμετέρων ἀρχαιολόγων 1870 ἀρχαῖα, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ τηρουμένου βιβλίου, ἀπεστάλησαν δὲ 430 φωτογραφίαι διὰ τοῦ Τ.Α.Π.Α. εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Οἱ ἀριθμοὶ δεικνύουν τὴν ἑκτασιν τῆς παρεχομένης εἰς τοὺς ἐπιστήμονας καὶ μελετητὰς βοηθείας ἐκ μέρους τοῦ ὑπευθύνου προσωπικοῦ τοῦ Μουσείου.

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

8. E. Buschor, Altsamische Standbilder, III, eik. 190 - 192, 198 - 199.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΘΗΝΩΝ

Κατά τὸ ἔτος 1969 ἐπερατώθη ἡ συντήρησις τῶν μολυβδοβούλων καὶ ἤρχισεν ὁ καθαρισμὸς τῶν μολυβδίνων συμβόλων. Ἐπίσης, ἐπραγματοποιήθη ἡ συντήρησις χιλίων καὶ πλέον ἀργυρῶν καὶ χαλκῶν νομισμάτων εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς Νομισματικῆς Συλλογῆς Ἀθηνῶν παρὰ τοῦ εἰδικευμένου τεχνίτου κ. Σπύρου Σπυροπούλου.

Εἰς τὴν προετοιμαζομένην δυτικὴν αἴθουσαν ἐξετέθη ἡ δωρεὰ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν νομισμάτων ἐκ τῆς Συλλογῆς τοῦ πρεσβευτοῦ Ἰω. Κινδύνη (βλ. κατωτ. σ. 12 - 13).

Ὡς ἐπιστημονικὴ βοήθὸς εἰργάσθη ἡ ἀρχαιολόγος δ. Ἡὼς Τσούρη.

Τὰ εἰσαχθέντα κατὰ τὸ ὥς ἂν ἔτος νομίσματα προέρχονται ἐξ ἀνασκαφῶν, τυχαίων εὐρημάτων, δωρεῶν καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς διὰ χρημάτων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ τοῦ κληροδοτήματος Ἀλεξάνδρου Σούτζου. Ἡ ταῦτις αὐτῶν ἔχει ὡς ἀκολούθως¹:

Α'. Ἐξ ἀνασκαφῶν

α'. Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς Μαρωνείας κατὰ τὸ 1969, τρία χαλκὰ νομίσματα², ἦτοι:

1. Ζωναίων, περὶ τὰ μέσα τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., πρβλ. BCH 1960, σ. 499.

2. Ἀδαίου, πρβλ. SNG Corp., ἀριθ. 1186 - 1187.

3. Οὐρανοπόλεως, περὶ τὸ 300 π.Χ., πρβλ. ἔ.α., ἀριθ. 457.

β'. Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς Ἀμφιπόλεως, κατὰ τὸν Αὐγουστον τοῦ 1969, δεκαπέντε χαλκὰ³, ἦτοι:

1. Ἀμφιπόλεως, 187 - 31 π.Χ., πρβλ. Gaebler, πίν. IX, ἀριθ. 8.

2. Θεσσαλονίκης, 187 - 31 π.Χ., πρβλ. ἔ.α., πίν. XXIII, ἀριθ. 2.

3. Πέλλης, 187 - 31 π.Χ., πρβλ. ἔ.α., πίν. XIX, ἀριθ. 4.

4. Τραγίλου, περὶ τὰ 450 - 400 π.Χ., πρβλ. SNG Corp., ἀριθ. 450 - 451.

5 - 6. Φιλίππων, ρωμαϊκῶν χρόνων, πρβλ. Gaebler, πίν. XX, ἀριθ. 10 καὶ 15.

7 - 9. Τρία ἐφαρμένα 3ου ἢ 2ου αἰ. π.Χ.

1. Ὃπου κρίνεται ἀπαραίτητον ἡ διατήρησις σημειοῦται: ΔΑ = διατήρησις ἀρίστη, ΔΚ = διατήρησις καλὴ, ΔΜ = διατήρησις μετρία, Δμ = διατήρησις μετριωτάτη καὶ ἐφθ. = ἐφθαρμένον.

2. Παρεδόθησαν παρὰ τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Εὐαγγ. Πεντάζου.

3. Παρεδόθησαν παρὰ τοῦ κ. Εὐστ. Στίκα.

10. Φόλλις Οὐάλεντος.

11 - 12. Δύο ὑστερορρωμαϊκὰ ἐφθαρμένα.

13. Πεντανούμιον Ἀναστασίου Α', πρβλ. Dumbarton Oaks, Catalogue ἀριθ. 26ε I κ.έ. Χρονολογία κοπῆς: 498 - 518 μ.Χ.

14. Τεσσαρακοντανούμιον Θεοφίλου, πρβλ. BMC II, σ. 426, ἀριθ. 44.

15. Ἐφθαρμένον καὶ ἀπροσδιόριστον.

γ'. Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Ἀγίου Ἀχιλλεῖου εἰς Μικράν Πρέσπαν⁴, τέσσαρα ἀργυρὰ (ἐν τετράβολον Ἰστιαίας, τρία ἐνετικά γρόσσια τοῦ 13ου αἰ.) καὶ τεσσαράκοντα πέντε χαλκὰ νομίσματα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σκυφωτὰ βυζαντινὰ τοῦ 12ου καὶ 13ου αἰ. Ἐπίσης, ἐν στρογγύλῳ μολύβδινῳ φιαλίδιῳ, διαμ. 0,045 μ. περίπου, φέρον καὶ κατὰ τὰς δύο πλευρὰς ἐπιγραφὴν καὶ παράστασιν:

Προτομή Ἀγίου Δημητρίου κατ' ἐνώπιον.

ἐν τῷ πεδίῳ: ΑΓΙΟCΔΗ ⫲ T

Προτομή Ἀγίας Θεοδώρας κατ' ἐνώπιον

ἐν τῷ πεδίῳ: ΘΕ ΔΟΡ T

Μεταξὺ τῶν σκυφωτῶν τοῦ 13ου αἰ. ὑπάρχουν, ὅπως καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, τύποι σπάνιοι καὶ ἀδημοσίευτοι, πρβλ. ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 7, ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 8 - 9 καὶ ΑΔ 23 (1968): Χρονικά, σ. 12.

Ἐὰν ἐξαίρεσωμεν τὸ τετράβολον τῆς Ἰστιαίας, τὸ χαλκοῦν νόμισμα τῆς Λαρίσης καὶ τὸ δεκανούμιον τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α', ἡ σύνθεσις τῶν ὑπολοίπων εὐρεθέντων τύπων δὲν παραλλάσσει ἀπὸ ἐκείνην τῶν προηγούμενων ἀνασκαφῶν (πρβλ. Mando Oeconomides, Contribution à l'étude de la Numismatique Byzantine du XIII^e siècle, Monnaies trouvées dans les fouilles de la Basilique de Saint - Achille, εἰς RN 1967, σ. 252 - 264).

Θὰ ἀναφέρωμεν ὠρισμένους χαρακτηριστικούς τύπους⁵, οἱ ὅποιοι παρουσιάζουν ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον:

Αὐτοκρατορία Θεσσαλονίκης

Μανουὴλ Ἀγγελος Κομνηνὸς Δούκας (1230 - 1232)

1. Πρβλ. T. Bertelé, L' Imperatore con una palma su una bulla e monete Bizantine del sec. XIII, εἰς Polychronion, Festschrift F. Dölger 1966, σ. 84, πίν. I, ἀριθ. 3.

2. Ἐμ. Ἡ Θεοτόκος καθημένη ἐπὶ θρόνου

4. Παρεδόθησαν παρὰ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ν. Μουτσπούλου. Πρβλ. ΠΑΕ 1969, σ. 39 κ.έ.

5. Τὰ νομίσματα πρόκειται νὰ δημοσιευθοῦν προσεχῶς λεπτομερῶς.

κατ' ἐνώπιον. Ὅπ. Ἐπιγρ. ἐφθ. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ ἱστάμενοι κατ' ἐνώπιον⁶ (Πί ν. 4, ἀριθ. 1), πρβλ. M. Hendy, *Coinage and Money in the Byzantine Empire 1081 - 1261*, σ. 275 - 276, πίν. 39, ἀριθ. 4 - 5.

3. Ἐμ. Προτομή τῆς Θεοτόκου κατ' ἐνώπιον. Ὅπ. *MAN*. . . Ἡ Θεοτόκος ἱσταμένη κατ' ἐνώπιον, στέφουσα τὸν αὐτοκράτορα. Ἐπικεκομμένον ἐπὶ νομίσματος τοῦ ἰδίου αὐτοκράτορος, πρβλ. T. Bertelé ἔ.ἀ. (Πί ν. 4, ἀριθ. 2).

4. Ἐμ. Ἰσταμένη μορφή κατ' ἐνώπιον, κρατοῦσα σκήπτρον (ἐφθ.). Ὅπ. *CHIO TI MAN*. Ὁ αὐτοκράτωρ ἱστάμενος κατ' ἐνώπιον, κρατῶν κρίνον⁷ (Πί ν. 4, ἀριθ. 3).

Δεσπότει Ἡπίερον

Μιχαὴλ Β' (περὶ τὰ 1231 - 68)

5. Ἐμ. *IC XC*. Προτομή Ἰησοῦ κατ' ἐνώπιον⁸. Ὅπ. *MIXAHOΔ*. . . Ὁ αὐτοκράτωρ ἱστάμενος κατ' ἐνώπιον, στεφόμενος ὑπὸ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ. Σπανιώτατον⁹. Πρβλ. ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 248, Πίν. 249, ἀριθ. 2 (Πί ν. 4, ἀριθ. 4).

Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγος (;)

6. Ἐμ. Ἐσχηματοποιημένος ἀστὴρ ἐντὸς κύκλου¹⁰. Ὅπ. . . . *VA* . . . Προτομαὶ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς Θεοτόκου, κρατούντων πατριαρχικὸν σταυρόν. Ἐν τῷ πεδίῳ ἀριστ. καὶ δεξ. ἀστὴρ. Σπανιώτατον. Πρβλ. Ratto, ἀριθ. 2100¹¹ (Πί ν. 4, ἀριθ. 5).

Ἀπροσδιόριστον

7. Ἐμ. *O ΓΙΟC* πρὸς ἀριστ. καὶ δεξ. Δ. Προτομή Ἀγίου Δημητρίου κατ' ἐνώπιον. Ὅπ. Πα-

6. Πρβλ. Ratto, ἀριθ. 2125, εἰς Μανουὴλ Α'. Εἰς τὴν ἀπεικόνισιν δὲν διακρίνεται τὸ πτερὸν τοῦ ἀρχαγγέλου, ἡ μορφή δὲ ἀναγράφεται ὡς Ἅγιος Δημήτριος.

7. Ὁ νομισματολόγος Dr. M. Metcalf μὲ ἐπληροφόρησεν ὅτι εἶναι κάτοχος ἐνὸς ἰδίου τύπου, καλύτερον σωζομένου. Εἶχε δὲ τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ἀποστείλῃ καὶ ἐκμαγείον.

8. Διὰ τὴν διάταξιν τῆς ἐμπροσθίας καὶ ὀπισθίας πλευρᾶς, βλ. A. R. Bellinger, *Three More Hoards of Byzantine Copper Coins*, εἰς MN XI, σ. 208 κ.ε.

9. Ἡ ἐπιγραφή εἶναι εὐκρινής, πρβλ. M. Hendy ἔ.ἀ., σ. 277, πίν. 39, ἀριθ. 8.

10. α) Κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν συγχρόνων νομισματολόγων, πρβλ. Bellinger ἔ.ἀ., ἡ κυρτὴ πλευρὰ τῶν σκυφωτῶν νομισμάτων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐμπροσθία καὶ ἡ κοίλη ὡς ὀπισθία. Εἰς τὴν παρούσαν ὁμῶς περιπτώσιν, εἶναι δύσκολον νὰ θεωρηθῇ ὁ τύπος μὲ τὸν ἀστέρα ὡς ἐμπροσθία ὀψις. β) Διὰ τὸν τύπον τοῦ ἀστέρος βλ. T. Gerassimov, *Monnaies des Paléologues avec des représentations d'Étoiles*, εἰς *Byzantino-bulgarica* III, σ. 106, 114 (ἀριθ. 2), Sofia 1970.

11. Τὸ ἀποδίδει εἰς τὸν Ἰωάννην Β' Κομνηνόν. Δὲν εἶναι δυνατόν τώρα νὰ στηριχθῇ μία τοιαύτη ἀπόδοσις. Πρόκειται σαφῶς περὶ κοπῆς τοῦ 13ου αἰῶνος.

ράστασις ἀσαφής. Παρόμοιον εἰς T. Bertelé, L' *Imperatore Alato nella Numismatica Bizantina*, ἀριθ. 29¹².

δ'. Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς Κεφάλου, κατὰ τὸ 1967, ἐννέα χαλκᾶ¹³: 1) Οἰνιαδῶν, περὶ τὰ 230 - 168 π.Χ., 2) ἐφθαρμένον ἀρχαῖον ἑλληνικόν, 3) Βανδάλων, ἐποχῆς Ἰουστινιανοῦ Α', 4) βανδαλικὸν ἐφθαρμένον, 5 - 7) τρία τεσσαρακοντανούμια Ἡρακλείου, 8) Κωνσταντίνου Ζ', ἐπικεκομμένον ἐπὶ νομίσματος Ρωμανοῦ Α', καὶ 9) ἀνώνυμον βυζαντινόν, μεταξὺ 969 - 989 μ.Χ.

ε'. Παρὰ τῆς Α' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας, ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ οἰκοπέδου τῆς ὁδοῦ Ἰουλίου Σμῖθ, ἐννέα χαλκᾶ ἀθηναϊκὰ ἐφθαρμένα, πρβλ. Σβορώνος πίν. 22, ἀριθ. 35-48, ἐν ἀττικὸν σύμβολον (τέλη 4ου - α' ἡμισυ 3ου αἰ. π.Χ.) καὶ δύο ἐφθαρμένα νομισματομόρφα ἀντικείμενα, πιθανῶς ἀττικά σύμβολα¹⁴.

ς'. Ἐκ τῆς Α' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας, κατὰ τὴν κατεδάφισιν οἰκίσκου τῆς Ὑπηρεσίας, εἰς ἀκίνητα τῶν ὁδῶν Μύρωνος καὶ Θρασύλλου, δέκα τρία χαλκᾶ καὶ πέντε ἐκ κράματος νομίσματα, ἦτοι:

1. Ἑλληνικῆς πόλεως, ἐποχῆς Τιβερίου.
2. Θεσσαλῶν, ἐποχῆς Δομιτιανοῦ.
3. Ἐφέσου (;), ἐποχῆς Ἀδριανοῦ.
4. Σηστέρτιος Βαλεριανοῦ, πρβλ. RIC V₁, σ. 50, ἀριθ. 155.
5. Ἀντωνιανὸς Αὐρηλιανοῦ, ἐφθαρμένον.
6. Ἀντωνιανὸς Πρόβου, πρβλ. ἔ.ἀ., V₂, σ. 34, ἀριθ. 155.
7. Ἀντωνιανὸς Γαλερίου Μαξιμιανοῦ, νομισματοκοπεῖου Κυζίκου, χρονολογία κοπῆς περὶ τὰ 294 - 299 μ.Χ., πρβλ. RIC VI, σ. 580, ἀριθ. 14 β.
8. Τεσσαρακοντανούμιον Ἰουστινιανοῦ Α', νομισματοκοπεῖου Κωνσταντινουπόλεως, χρονολογία κοπῆς 527-538, πρβλ. *Dumbarton Oaks, Catalogue, A. Bellinger, Anastasius I to Maurice*, σ. 81, ἀριθ. 31c.
9. Εἰκοσανούμιον Φωκᾶ, νομισματοκοπεῖου Κυζίκου, χρονολογία κοπῆς 606 (;) - 610 μ.Χ., πρβλ. ἔ.ἀ., τόμ. 2ος, σ. 186, ἀριθ. 82 α, 2.
10. Εἰκοσανούμιον Ἡρακλείου, νομισματοκοπεῖου Θεσσαλονίκης, χρονολογία κοπῆς 611-12 μ.Χ., πρβλ. ἔ.ἀ., σ. 308, ἀριθ. 131.

11. Τεσσαρακοντανούμιον Ἰουστινιανοῦ Β'

12. Ὡς ἀβέβαιον Παλαιολόγων.

13. Παρέδωσεν ἡ Ἀρχαιολόγος δ. Χαρίκλεια Μπάρλα.

14. Παρέδωσεν ὁ Ἐφορος κ. Γ. Δοντάς, ὡς καὶ τὰ εἰς τὴν ἐπομένην παράγραφον (ς') περιγραφόμενα νομίσματα.

(2α περίοδος βασιλείας), νομισματοκοπείου Κωνσταντινουπόλεως, χρονολογία κοπής 705-6 μ.Χ., πρβλ. *ξ.ά.*, σ. 656, ἀριθ. 12 β. 1.

12. Ένετικὸν ἐφθαρμένον.

13 - 18. Έξ νεώτερα, ἐκ τῶν ὁποίων τρία Έλληνικῆς Δημοκρατίας, 50λεπτα 1926 καὶ πέντε δραχμαὶ 1930.

ζ'. Έκ τῆς ἀνασκαφῆς Μεσσήνης (1969), δέκα χαλκά¹⁵, ἤτοι:

1. Κορίνθου, ἐποχῆς 'Αδριανοῦ δι' ἐμπροσθίαν πλευράν, πρβλ. BMC, πίν. XIX, ἀριθ. 9 (Πί ν. 4, ἀριθ. 6).

2. Κορίνθου, ἐποχῆς 'Αντωνίνου Εὐσεβοῦς διὰ τὴν ὀπισθίαν πλευράν, πρβλ. NCP, πίν. G, ἀριθ. CXXXVI.

3. Αἰγείρας, μετὰ τὸ 251 π.Χ. - 2ος αἰ. π.Χ., τύπος SNG Cop. ἀριθ. 130. Σπάνιον (Πί ν. 4, ἀριθ. 7).

4. Άργους, ἐποχῆς Λουκίου Οὐήρου δι' ὀπισθίαν πλευράν, πρβλ. BMC, πίν. XXVIII, ἀριθ. 22.

5. Άργους, ἐποχῆς Σεπτιμίου Σεύηρου, πρβλ. Mionnet Suppl. IV, ἀριθ. 90 (Πί ν. 4, ἀριθ. 8).

6. Τροιζήνος (;), ἐποχῆς Καρακάλλα.

7 - 9. Τρία ἐφθαρμένα πόλεων Πελοποννήσου, αὐτοκρατορικῶν χρόνων.

10. Φραγκικὸν ἐφθαρμένον.

Β'. Εὐρήματα

Έλληνικά

α'. Από Θεσσαλίαν, μία δραχμὴ Λαρίσης, περὶ τὰ 395 - 370 π.Χ., πρβλ. F. Hermann, εἰς ZFN XXXV (1925), σ. 44, πιθανῶς ἐκ τοῦ μεγάλου διασκορπισθέντος κατὰ τὸ 1961 (;) εὐρήματος τῆς Λαρίσης¹⁶. — 5. 89 γρ., ΔΚ (Πί ν. 5, ἀριθ. 9).

β'. Έκ τοῦ χωρίου Μαλανδρενίου Άργολίδος πέντε ἀργυρᾶ, ἤτοι¹⁷:

1. Δραχμὴ Λαρίσης, περὶ τὰ 395 - 344 π.Χ., πρβλ. *ξ.ά.*, πίν. V, ἀριθ. 7 - 8, ↓, 6.01 γρ. ΔΑ (Πί ν. 5, ἀριθ. 10).

2. Τριώβολον Σικυῶνος, 400 - 300 π.Χ., πρβλ. BMC ἀριθ. 111 - 112, —, 2.82 γρ. ΔΑ (Πί ν. 5, ἀριθ. 11).

3. Τὸ αὐτό, πρβλ. *ξ.ά.*, —, 2.822 γρ. ΔΚ (Πί ν. 5, ἀριθ. 12).

4. Τὸ αὐτό, πρβλ. *ξ.ά.*, —, 2.80 γρ. ΔΑ (Πί ν. 5, ἀριθ. 13).

15. Παρεδόθησαν παρὰ τοῦ 'Ακαδημαϊκοῦ κ. 'Αναστ. 'Ορλάνδου.

16. Βλ. ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 8, V.

17. Παρεδόθησαν ὑπὸ τῆς 'Εφόρου κ. Εὐαγγελίας Δεϊλάκη.

5. Τὸ αὐτό, πρβλ. *ξ.ά.*, ἀριθ. 117, —, 2.85 γρ. ΔΑ (Πί ν. 5, ἀριθ. 14).

γ'. Έκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Βελγικῆς 'Αρχαιολογικῆς 'Αποστολῆς εἰς Θορικόν, τὸν 'Οκτώβριον τοῦ 1969, εἰς λίαν ἀξιόλογος «θησαυρός», ἀποτελούμενος ἐκ πέντε χρυσῶν στατήρων καὶ διακοσίων ὀγδοήκοντα ἐπτὰ ἀργυρῶν τετραδράχμων καὶ τριωβόλων¹⁸. Παραθέτομεν σύντομον περιγραφὴν τῶν εὐρεθέντων νομισμάτων, διότι τὸ εὑρημα θὰ δημοσιευθῇ λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Jean Bingen εἰς τὸ οἰκεῖον περιοδικόν.

Χρυσᾶ:

1) Φιλίππου Β'. 2 - 3) 'Αλεξάνδρου Γ', τὸ ἔν νομισματοκοπείου Βαβυλῶνος καὶ τὸ ἕτερον 'Αλεξανδρείας. 4) Φιλίππου Γ' 'Αριδαίου. 5) 'Αθηνῶν, ἐποχῆς Λαχάρους.

'Αργυρᾶ:

1) Τετράδραχμον 'Αλεξάνδρου Γ'. 2 - 283) 'Αθηναϊκὰ τετράδραχμα τοῦ 4ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. 284 - 287) Τέσσαρα τριώβολα 'Αθηνῶν τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.

'Επίσης εὐρέθη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἰδίας ἀνασκαφῆς ἀθηναϊκὸν τετράδραχμον τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου αἰ. π.Χ., τὸ ὅποῖον δὲν ἀνήκει εἰς τὸν θησαυρόν.

δ'. Από τὴν νήσον Κῶ, δύο τετρώβολα καλῆς διατηρήσεως τῆς Κῶ, προερχόμενα ἐκ τοῦ παλαιοῦ εὐρήματος, βλ. BCH LXXVIII (1954), σ. 98-99, b.

1) ↑, 2.10 γρ., πρβλ. J. Kroll, Tetrobols of Kos, εἰς MN XI, σ. 110, ἀριθ. 17b, καὶ 2) ↑, 2.07 γρ., ΑΓΗΣΙ - ΘΕΥΦΑ.

Ρωμαϊκά

Έκ Καμαρίου Κορινθίας, τρεῖς σιστέρτιοι ἀποτελοῦντες τμήμα μεγαλύτερου διασκορπισθέντος εὐρήματος: α) Κόμμοδος, πρβλ. RIC III, ἀριθ. 494 ἢ 523 (δὲν σώζεται ἀκεραία ἢ ἐπιγραφὴ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς), ΔΜ, σπάνιον. β) Λουκίλλα, πρβλ. *ξ.ά.*, ἀριθ. 1756, ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ τῆς ἐμπροσθίας πλευρᾶς LVCILLAE AVG ANTONINI AVG F, ΔΜ, καὶ 3) 'Αλβίνος, πρβλ. Cohen ἀριθ. 59, ΔΜ.

Γ'. Διαφόρων προελεύσεων

α'. Έκ Αἰήνου, δύο χαλκά¹⁹: 1) 'Ηφαιστείας, περὶ τὰ 280 - 190 π.Χ., Δμ, πρβλ. SNG Cop.,

18. Παρεδόθησαν παρὰ τοῦ 'Εφόρου κ. Εὐθ. Μαστροκώστα, προϊσταμένου τῆς Β' Περιφερείας Κλασσικῶν 'Αρχαιοτήτων καὶ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Hermann Mussche, διευθυντοῦ τῆς Βελγικῆς 'Αρχαιολογικῆς 'Αποστολῆς.

19. Παρέδωκεν ὁ Καθηγητὴς κ. Ν. Μουτσόπουλος.

ἀριθ. 980, καὶ 2) Μυρίνης, περὶ τὸ 300 π.Χ., ΔΜ, πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 988.

β'. Ἐκ Μηθύμνης Λέσβου²⁰, ἐν χαλκοῦν Σκαμανδρίας (Τρωάδος), πρβλ. BMC, πίν. XIV, ἀριθ. 14.

γ'. Ἐκ τοῦ χωρίου Φιλλύρα, εἰς θέσιν Παλαιό-καστρο τοῦ Νομοῦ Τρικάλων, δύο χαλκᾶ: 1) Ἀντιγόνου Γονατᾶ, πρβλ. Gaebler, πίν. XXXIV, ἀριθ. 10 καὶ 2) Κοινοῦ Θεσσαλῶν, πρβλ. Rogers, ἀριθ. 43 κ.έ.

δ'. Ἐξ Ἀθηνῶν καὶ συγκεκριμένως ἐκ τῆς περιοχῆς Φιλοπάππου, δύο χαλκᾶ νομίσματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν Ἑλευσίνο, περὶ τὰ 335 - 295 π.Χ., καὶ τὸ δεύτερον πιθανῶς ἀθηναϊκὸν τοῦ 3ου αἰ. π.Χ., ὡς καὶ ἐν μολύβδιον σύμβολον.

ε'. Ἀπὸ τὴν περιοχὴν Χαραυγῆς Ὑμηττοῦ, εἰς ἀρχαϊκὸς στατήρ Αἰγίνης.

ς'. Ἀπὸ Μαρκόπουλον Μεσογείων Ἀττικῆς, εἰς ὑπόλευκος σκαραβοειδῆς γλυπτὸς λίθος, φέρων παρᾶστασιν κεφαλῆς Γοργοῦς καὶ τέσσαρα χαλκᾶ νομίσματα (δύο Ἀθηνῶν ἐποχῆς ἀρχόντων, πρβλ. Σβορώνος, πίν. 81, ἀριθ. 33-39 καὶ 41, μία φόλλις Κωνσταντίου Β' καὶ ἐν ἀνώνυμον βυζαντινόν).

ζ'. Ἐκ τοῦ χωρίου Πάος Καλαβρύτων, δύο χαλκᾶ βυζαντινά (τεσσαρακοντανούμια Φωκᾶ), ἐν ἀργυροῦν ἐνετικὸν σολδίνιον τοῦ Andrea Dandolo καὶ ἐξ ἐκ κράματος δηνάρια - τορνήσια ἐνετικά καὶ φραγκικά.

η'. Ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, τριάκοντα ἐννέα ἀργυρᾶ, ἐξ χαλκᾶ καὶ ἐν ἐξ ἡλέκτρον σκυφωτὸν βυζαντινόν, ἦτοι:

Ἀργυρᾶ:

1. Δραχμὴ Ἰστρου (Κάτω Μοισίας), 4ου αἰ. π.Χ., ↑, 5.08 γρ., πρβλ. SNG Corp., ἀριθ. 191 - 193 (μονογράφημα ἀριθ. 3), ΔΚ (Πί ν. 5, ἀριθ. 15).

2. Δραχμὴ βαρβαρότεχνος Ἀλεξάνδρου Γ', ↓, 3.60 γρ., ΔΚ.

3. Τριώβολον Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας, Τεγέα, 222 π.Χ., ←, 2.318 γρ., πρβλ. SNG Corp., ἀριθ. 293, ΔΚ.

4. Δραχμὴ Κρώμνης (Παφλαγονίας), 4ου αἰ. π.Χ., ↑, 3.395 γρ., πρβλ. Von Aulock, ἀριθ. 183 κ.έ., ΔΚ (Πί ν. 5, ἀριθ. 16).

5. Δραχμὴ Κράγου (Λυκίας), περὶ τὸ 81 π.Χ. - αὐτοκρ. χρόνους, ↑, 1.505 γρ., πρβλ. BMC ἀριθ. 12 - 14, ΔΚ.

6. Δίδραχμον Ἀσπένδου (Παμφυλίας), 4ος - 3ος αἰ. π.Χ., ↑, 8.29 γρ., πρβλ. SNG Corp., ἀριθ. 238, 239, ΔΜ.

7. Δραχμὴ Σίδης (Παμφυλίας), περὶ τὰ 190 π.Χ. - 36 π.Χ., ↑, 3.588 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 405, ΔΚ.

8. Ὀβολὸς Σέλγης (Πισιδίας), περὶ τὰ 300 π.Χ. - 190 π.Χ., ←, 0.99 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 253, ΔΜ.

9 - 26. Δέκα ὀκτὼ κιστοφορικά²¹: α) Δύο Περ-γάμου, περὶ τὸ 133 π.Χ. - 1ον αἰ. π.Χ., ↑, 12.58 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 437, ΔΜ καὶ ↑, 12.59 γρ., πρβλ. τύπος SNG Corp., ἀριθ. 428-442, ἐν τῷ πεδίῳ ΒΟ, ΔΚ. β) Δέκα τρία Ἐφέσου, χρονολογημένα: 131 π.Χ., ↗, 12.368 γρ., πρβλ. SNG Corp., ἀριθ. 317, ΔΜ. 123 π.Χ., ↑, 12.608 γρ., σύμβολον ἀστήρ, ΔΚ. 119 π.Χ., ↑, 12.50 γρ., σύμβολον δᾶς, ΔΚ. 117 π.Χ., ↑, 12.53 γρ., σύμβολον σταφυλῆ, ΔΚ. Τὸ αὐτό, ↑, 12.41 γρ., ΔΚ. 113 π.Χ., ↑, 12.412 γρ., σύμβολα: ἄνω πῖλος Διοσκουρῶν καὶ ἀστήρ, δεξ. πολεμιστῆς πρὸς ἀριστ. Τὸ αὐτό, ↑, 12.38 γρ., πρβλ. τύπος M. Pinder, Die Cistophoren, ἀριθ. 32. 111 π.Χ., ↑, 12.44 γρ., σύμβολον κη-ρύκειον, ΔΚ. 106 π.Χ., ↑, 12.515 γρ., πρβλ. SNG Corp., ἀριθ. 323, ΔΚ. 104 π.Χ., ↑, σύμβολον μέλισσα, ΔΚ. 103 π.Χ., ↑, 12.40 γρ., σύμβολα: ἀριστ. μέλισσα καὶ ἄνω στέφανος, ΔΚ. 102 π.Χ., ↑, 12.54 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 325, ΔΚ. 101 π.Χ., ↑, 12.485 γρ., σύμβολον γλαυῆ, ΔΚ. γ) Ἐν Ἀπαμείας (Φρυγίας), μετὰ τὸ 133 π.Χ., ↑, 12.36 γρ., πρβλ. BMC ἀριθ. 18, ΔΚ. δ) Μάρκου Ἀντωνίου, 39 π.Χ., ↑, 10.88 γρ., πρβλ. Sydenham, ἀριθ. 1197, ΔΚ (Πί ν. 5, ἀριθ. 17). ε) Αὐγούστου, 19 - 18 π.Χ., ↑, 11.38 γρ., πρβλ. RIC₁, σ. 61, ἀριθ. 16, ΔΚ (Πί ν. 5, ἀριθ. 18).

27 - 28. Δύο περσικοὶ σίγλοι, περὶ τὰ 400 - 333 π.Χ., 5.26 γρ., πρβλ. BMC ἀριθ. 64 κ.έ., ΔΚ καὶ 4ου αἰ. π.Χ., 5.37 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 172 κ.έ.

29 - 30. Δύο δηνάρια Ρωμαϊκῆς Δημοκρατίας, J. Pomponius, ↘, 3.315 γρ., πρβλ. Sydenham, ἀριθ. 522, ΔΚ καὶ C. Vibius Pansa, ↑, 3.64 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 948, ΔΚ.

31 - 32. Δύο δηνάρια Αὐγούστου, ↙, 3.58 γρ., πρβλ. BMC ἀριθ. 631, ΔΚ καὶ 3.64 γρ., ↘, πρβλ. RIC₁, ἀριθ. 253, ΔΑ (Πί ν. 5, ἀριθ. 19).

33. Δηνάριον Τραϊανοῦ, ↓, 3.344 γρ., πρβλ. BMC III, ἀριθ. 458 - 460, ΔΜ.

20. Παρέδωκεν ὁ Ἐπιμελητὴς κ. Βασ. Πετράκος.

21. Bl. D. Kienast, Cistophoren, εἰς Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte XI (1961), σ. 159 - 191.

34 - 35. Δύο δηνάρια 'Ιουλίας Δόμνας, ↓, 3.055 γρ., πρβλ. Cohen IV ἀριθ. 82, ΔΚ, καὶ ↓, 3.05 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 226, ΔΑ.

36. Δηνάριον Καρακάλλα, ↙, 3.78 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 165, ΔΚ.

37. 'Αντωνιανὸς Τραϊανοῦ Δεκίου, ↑, 4.245 γρ., πρβλ. RIC IV₃, ἀριθ. 12β, ΔΚ.

38. Μιλιαρήσιον Μιχαήλ Α' καὶ Θεοφυλάκτου, πρβλ. Ratto, ἀριθ. 1792, ΔΜ, σπάνιον (Πί ν. 5, ἀριθ. 20).

39. Μιλιαρήσιον Λέοντος Ε' καὶ Κωνσταντίνου, πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 1798, ΔΑ, σπάνιον (Πί ν. 5, ἀριθ. 21).

'Εξ ἡλέκτρου:

'Εν σκυφωτὸν βυζαντινὸν 'Ιωάννου Β' Κομνηνοῦ, πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 2098, ΔΚ.

Χαλκᾶ:

1. Βρούζου (Φρυγίας), ἐποχῆς Γορδιανοῦ, πρβλ. SNG Corp., ἀριθ. 237, ΔΚ.

2. Δοκιμείου (Φρυγίας), αὐτοκρ. χρόνων, πρβλ. BMC σ. 188, ἀριθ. 4, ΔΑ.

3. 'Ιεραπόλεως (Φρυγίας), ἐποχῆς Καρακάλλα μέχρι Βαλεριανοῦ, πρβλ. SNG Corp., ἀριθ. 433, ΔΚ.

4 - 5. Δύο Συννάδων (Φρυγίας), μετὰ τὸ 133 π.Χ., πρβλ. τύπος SNG Corp., ἀριθ. 705, ἄρχοντος [T] IMEOY, πρβλ. Münsterberg, Num. Zeit. 45 (1912), σ. 107 καὶ Von Aulock, ἀριθ. 3979, ΔΚ.

6. Σίδης (Παμφυλίας), ἐποχῆς Σαλαωνείας, πρβλ. Von Aulock, ἀριθ. 4853, ΔΜ.

θ'. 'Εξ Αἰγύπτου (περιοχὴ 'Αλεξανδρείας), ἐν χρυσοῦν Δομιτιανοῦ, 77 - 78 μ.Χ., ↓, 7.24 γρ., πρβλ. BMC II, ἀριθ. 231 - 233 καὶ RIC II, ἀριθ. 240, ΔΑ (Πί ν. 5, ἀριθ. 22).

ι'. 'Αγνώστου προελεύσεως: 1) ἐν τετράδραχμον 'Αλεξάνδρου Γ', νομισματοκοπείου 'Αμφιπόλεως, περὶ τὸ 325 π.Χ., ↙, 16.832 γρ., πρβλ. E. T. Newell, Damanhur, σ. 30, 1043 κ.έ., ΔΚ (Πί ν. 6, ἀριθ. 23) καὶ 2) ἐν σκυφωτὸν βυζαντινὸν ἐξ ἡλέκτρου 'Ισαακίου Β', 3.92 γρ., πρβλ. BMC II, ἀριθ. 12 - 15, ΔΑ.

Δ'. 'Εκ δωρεῶν

α'. Τὸ σημαντικώτερον ἀπόκτημα τοῦ Μουσείου κατὰ τὸ ἔτος 1969 εἶναι τὰ 248 ἀρχαῖα ἑλληνικὰ νομίσματα (246 ἀργυρᾶ καὶ 2 χαλκᾶ) ἐκ τῆς Συλλογῆς τοῦ ἀποθανόντος πρεσβευτοῦ 'Ιωάννου Κινδύνη, τὰ ὅποια ἐδωρήθησαν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του, κκ. Γεωργίας καὶ 'Ελένης Κινδύνη καὶ Εἰρήνης 'Αλιβιζάτου.

Τὸ παρελθὸν ἔτος ἡ οἰκογένεια ἐδώρησεν εἰς

τὸ Μοσεῖον καὶ τὰ βυζαντινὰ νομίσματα τῆς Συλλογῆς ταύτης (πρβλ. AAA I (1968), σ. 270 - 275 καὶ ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 9).

Κατὰ τὴν ταξινομήσιν τῶν νομισμάτων τούτων διεπιστώθη σημαντικὴ ποικιλία τύπων τῶν κυριωτέρων περιοχῶν τῆς 'Ελληνικῆς 'Επικρατείας (Κάτω 'Ιταλία, Σικελία, Μακεδονία, Θράκη, Θεσσαλία, 'Ηπειρος, Αἰτωλία, Λοκρίς, Φωκίς, Βοιωτία, Εὐβοία, 'Αττική, Πελοπόννησος, Κρήτη, νῆσοι Αἰγαίου, Μ. 'Ασία, Συρία, Αἴγυπτος, Κυρήνη). 'Ωσαύτως μεταξὺ αὐτῶν εὐρέθησαν καὶ ὠρισμένοι τύποι σπάνιοι.

'Εν τῷ συνόλῳ τῆς ἡ Συλλογῆς αὐτῇ πρόκειται νὰ δημοσιευθῇ προσεχῶς λεπτομερῶς, ὡς ἐκ τούτου ἐπιλογὴ ἀπὸ ὠρισμένα χαρακτηριστικά καὶ ἐνδιαφέροντα νομίσματα ἀπεικονίζεται εἰς τοὺς Πί ν. 6 - 7 :

1. Τριώβολον 'Ιμέρας, 5ος αἰ. π.Χ., 2.50 γρ., ΔΑ (Πί ν. 6, ἀριθ. 24). 2. Τετράδραχμον Συρακουσῶν, 485 - 465 π.Χ., —, 17.118 γρ., πρβλ. SNG Corp., ἀριθ. 629, ΔΚ (Πί ν. 6, ἀριθ. 25). 3. Τετράδραχμον 'Αλεξάνδρου Γ', νομισματοκοπείου Μεγαλοπόλεως, ↑, 16.778 γρ., πρβλ. S. P. Noe, The Corinth Hoard of 1938, εἰς MN, X, σ. 40, Β - 3, πίν. XII, ΔΑ. 'Ιδιαί σφραγίδες ἐμπροσθίας καὶ ὀπισθίας ὄψεως (Πί ν. 6, ἀριθ. 26). 4. Διώβολον Μεσημβρίας, περὶ τὰ 450 - 350 π.Χ., 1.315 γρ., πρβλ. SNG Corp., ἀριθ. 652, ΔΑ (Πί ν. 6, ἀριθ. 27). 5. Τετράδραχμον Λυσιμάχου, ↘, 17.15 γρ., πρβλ. Müller, ἀριθ. 517, ΔΑ (Πί ν. 6, ἀριθ. 28). 6. Τριώβολον Φερῶν, περὶ τὰ 480 - 450 π.Χ., ↓, 2.744 γρ., πρβλ. SNG Corp., ἀριθ. 236, ΔΚ (Πί ν. 6, ἀριθ. 29). 7. Δίδραχμον Καρύστου, περὶ τὰ 411 - 336 π.Χ., ↗, 6.928 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 415, ΔΑ (Πί ν. 6, ἀριθ. 30). 8. Τριώβολον Αἰγῶν ('Αχαΐας), ↖, 2.685 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 126, ΔΑ (Πί ν. 6, ἀριθ. 31). 9. Στατήρ 'Ηλιδος, περὶ τὰ 421 - 381 π.Χ., ↗, 11.148 γρ., πρβλ. SNG Corp., ἀριθ. 379 - 381, ΔΚ (Πί ν. 6, ἀριθ. 32). 10. Τριώβολον 'Ερμιόνης, περὶ τὰ 350 - 322 π.Χ., —, 2.68 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 136, ΔΑ (Πί ν. 7, ἀριθ. 33). 11. 'Οβολὸς Ψωφίδος ('Αρκαδίας), πρὸ τοῦ 471 π.Χ., ↓, 0.855 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 282, ΔΚ (Πί ν. 7, ἀριθ. 34). 12. Δίδραχμον Κνωσοῦ, ↗, 9.45 γρ., πρβλ. G. Le Rider, Monnaies Crétoises du Ve s. au début du IIIe, σ. 30, ἀριθ. 196, ΔΑ (Πί ν. 7, ἀριθ. 35). 13. Δραχμὴ Νάξου, 4ος αἰ. π.Χ., —, 3.873 γρ., πρβλ. BMC ἀριθ. 7, ΔΚ (Πί ν. 7, ἀριθ. 36). 14. Δραχμὴ Τήνου, περὶ τὰ 300 - 200 π.Χ., ↑, 3.42 γρ., πρβλ. Weber, ἀριθ. 4733, ΔΚ (Πί ν. 7, ἀριθ. 37). 15. 'Ημί-

δραχμον Κολχίδος, ←, πρὸ τοῦ 470 π.Χ. περίπου (:), πρβλ. SNG Corp., ἀριθ. 98 - 101, ΔΚ (Πί ν. 7, ἀριθ. 38). 16. Δραχμὴ Ἀμισσοῦ (Πόντου), 4ος αἰ. π.Χ., ↑, 4.12 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 127, 128, μονογραφήματα ἀριστ. Μ καὶ δεξ. ΛΕ, ΔΚ (Πί ν. 7, ἀριθ. 39). 17. Δραχμὴ Σινώπης (Παφλαγονίας), περὶ τὰ 360 - 320 π.Χ., ↓, 5.936 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 277 κ.έ., ΔΚ (Πί ν. 7, ἀριθ. 40). 18. Δραχμὴ Κυζίκου (Μυσίας), 4ος αἰ. π.Χ., ↘, 3.18 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 55, ΔΚ (Πί ν. 7, ἀριθ. 41). 19. Τριώβολον Μυτιλήνης, περὶ τὰ 350 - 300 π.Χ., ↑, 2.72 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 376, 377, ΔΚ (Πί ν. 7, ἀριθ. 42). 20. Τετράβολον Κνίδου (Καρίας), περὶ τὰ 300 - 190 π.Χ., ↑, 2.423 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 277, ΔΚ (Πί ν. 7, ἀριθ. 43). 21. Δίδραχμον Καλύμνου, 3ος αἰ. π.Χ., ↓, 6.02 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 602, ΔΚ (Πί ν. 7, ἀριθ. 44). 22. Δίδραχμον Ρόδου, 4ος αἰ. π.Χ., ↑, 6.89 γρ., πρβλ. BMC ἀριθ. 26, ΔΑ (Πί ν. 7, ἀριθ. 45).

β'. Παρά τοῦ κ. Δημ. Βαγενᾶ, ἐκ Τιθορέας, ἐν χαλκοῦν ἀνέκδοτον νόμισμα Τιθορέας, πρβλ. AAA III (1970), σ. 98 - 99.

γ'. Παρά τοῦ κ. Γεωργ. Ζάκου ἐν ἀργυροῦν βυζαντινὸν (1/2 μιλιαρηοῖου;) τοῦ Ρωμανοῦ Δ' Διογένους, 1.28 γρ., πρβλ. BMC II, σ. 526, σπάνιον, ΔΜ (Πί ν. 7, ἀριθ. 46).

δ'. Παρά τοῦ κ. Fred Banks, κατοικοῦ Yorkshire Ἀγγλίας, ἐν κέρμα τῶν 50 λεπτῶν τοῦ 1921, νομισμ. King's Norton Metal Co Ltd. Εἰς τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν διακρίνονται σαφῶς τὰ γράμματα τοῦ νομισματοκοπείου ΚΝ. Πρόκειται περὶ τοῦ μοναδικοῦ σωζομένου τεμαχίου, πρβλ. J. P. Divo, Modern Greek Coins, 1828 - 1968, σ. 70 καὶ 73 (Πί ν. 7, ἀριθ. 47).

ε'. Παρά τοῦ κ. Εὐρ. Σεφεριάδου ἐν χαλκοῦν Ἐλαιούσης (Κιλικίας), 1ος αἰ. π.Χ., ↑, 7.16 γρ., πρβλ. SNG, Von Aulock, ἀριθ. 6090 (Πί ν. 7, ἀριθ. 48).

ς'. Παρά τοῦ κ. Χαρίλ. Μπίνου δύο χαλκᾶ εὑρεθέντα εἰς Μυτιλήνην: 1) Δωδεκανούμμιον Ἡρακλείου, νομισματοκοπείου Ἀλεξανδρείας, 628/29 μ.Χ., πρβλ. Bellinger ἀριθ. 193, 2, καὶ 2) Ἀλεξίου Α', πρβλ. Hendy, ἔ.ἀ., πίν. 8, ἀριθ. 14.

ΜΑΝΤΩ ΚΑΡΑΜΕΣΙΝΗ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΘΗΝΩΝ

Κατά τὸ ἔτος 1969 συνεχίσθησαν αἱ ἐργασίαι ἐπανεκθέσεως εἰς τὴν Ἐπιγραφικὴν Συλλογὴν. Ἐπετεύχθησαν πολλαὶ ταυτίσεις ἐνεπιγράφων λίθων τῆς Συλλογῆς μετὰ γνωστῶν ἐπιγραφῶν, τῶν ὁποίων ἠγνοεῖτο ἡ σημερινὴ θέσις, καὶ συγκολλήσεις ἐνεπιγράφων τεμαχίων, ἀδημοσιεύτων καὶ μὴ, τὰ ὁποῖα δημοσιεύονται εἰς τὸ ΑΔ 25 (1970) : Μέρος Α', σ. 191 - 203. Ἀναφέρομεν μόνον ὅτι μεταξὺ αὐτῶν καταλέγεται βῆθρον ἀγάλματος τοῦ ἱστορικοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Ἀρριανοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπετελέσθη ἐκ συναρμολογήσεως ἀδημοσιεύτων τεμαχίων μαρμάρου (βλ. ΑΑΑ ΙΙΙ (1970), σ. 377 - 380).

Εἰσήχθη καὶ κατεγράφη ὡς Ε.Μ. 13384 στήλη ἐκ 32 στίχων ἐλλειπῶν. Αὕτη προερχομένη ἐκ τῆς περιοχῆς Μεσογείων, μετεφέρθη φροντίδι τοῦ Καθηγητοῦ κ. Vanderpool καὶ ἐδημοσιεύθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς *Hesperia* 39 (1970), σ. 47 - 53, ὡς ἱερὸς νόμος τοῦ δήμου Φρεαρρίων. Ὡσαύτως εὐρίσκεται εἰς τὴν Συλλογὴν ἡ δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τῆς κ. Ἀθ. Καλογεροπούλου εἰς *BCH* ΧCIII (1969), I, σ. 56 - 71, βάσις τοῦ δήμου τῶν Σφητῶν ὑπὲρ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως (Ε.Μ. 13379). Κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου μετεφέρθησαν 54 τεμάχια ἐνεπιγράφων λίθων ἐκ τῆς Στοᾶς Ἀττάλου καὶ κατεγράφησαν ὑπὸ τοὺς ἀριθ. Ε.Μ. 13385 μέχρι Ε.Μ. 13439. Ταῦτα (πλὴν τῶν Ε.Μ. 13409, Ε.Μ. 13410, Ε.Μ. 13411 καὶ Ε.Μ. 13439) εἶναι ἀδημοσιεύτα καὶ προέρχονται ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ο. Broneer εἰς τὴν Β. κλιτὸν τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ κύριον μέρος τῶν ἐπιγραφῶν ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης εἶχε μεταφερθῇ πρὸ τοῦ πολέμου εἰς τὸ Ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον. Ἡ δημοσίευσίς τῆς ομάδος ταύτης ἐπιγραφῶν ἔχει ἐκχωρηθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος εἰς τὸν ἐπιγραφολόγον κ. Ronald Stroud. Διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν 54 τούτων τεμαχίων κατεσκευάσθη νέος μακρὺς ρυμὸς ἐντὸς αἰθούσης τῆς Ἐπιγραφικῆς Συλλογῆς.

Ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου 1969 ἡ ὑπογραφομένη προέβη εἰς τὴν τακτοποίησιν σωροῦ πηλίνων τεμαχίων ἀποκειμένων εἰς τὸ Ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον ἀπὸ πολλῶν (ἄνω τῶν τριάκοντα τοῦλάχιστον) ἐτῶν. Ταῦτα, ὡς με ἐπληροφόρησεν ὁ Γενικὸς Ἐφορὸς κ. Μ. Μιτσός, εἶναι ἀγνώστου προελεύσεως. Μεταξὺ ἄλλων ὑπῆρχε μικρὸς ἀριθμὸς ὀστράκων ἀττικῶν ἀγγείων τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. (παναθηναϊκῶν ἀμφορέων, ληκύθων, κλπ.), τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν τὴν ἐξ Ἀττικῆς προέλευσιν. Δὲν γνωρίζομεν ὅμως, ἂν ἅπαντα

τὰ ἐναποθηκευμένα τεμάχια προέρχονται ἐκ τοῦ αὐτοῦ χώρου. Ἴσως πρόκειται δι' ὑλίκων ἐκ διαφόρων τόπων συγκεντρωθέν. Τοῦτο, ὡς ἄσχετον πρὸς τὰ ἐνεπιγράφα ἐκ λίθου ἀντικείμενα τῆς Συλλογῆς, δὲν κατεγράφη εἰς τὸ Εὐρετήριο τοῦ Μουσείου. Διὰ τυχόν συγκρίσεις τοῦ ὑλικοῦ τούτου ὑπὸ μελετητῶν ἀνακοινοῦμεν, ὅτι ἐκ πολλῶν τεμαχίων ἀπηρτίσθησαν ἀρχιτεκτονικά μέλη διάφορα, ἥτοι καλυπτῆρες, στρωτήρες, λεοντοκεφαλαί, τμήματα σίμης με γραπτὴν διακόσμησιν κ.ἀ. (Πί ν. 8α).

Ἐπὶ στρωτῆρος λακωνικοῦ τύπου (διαστ. 0,95 × 0,43 μ.), ὁ ὁποῖος συνεκολλήθη ἐκ πολλῶν τεμαχίων, σώζεται ἐπιγραφή εἰς δύο στίχους : *Ἰερὰ / Νυμφῶν*, τῶν μέσων περίπου τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια φέρει καστανὸν γάνωμα, τὰ δὲ γράμματα (ὕψ. 0,08 - 0,14 μ.) βαθέως χαραχθέντα — πιθανῶς διὰ τοῦ δακτύλου — πρὸ τῆς ὀπτήσεως εἶχον τονισθῇ διὰ χρώματος λευκοῦ (Πί ν. 8β). Ὁ στρωτήρ οὗτος συμφωνεῖ κατὰ τὰς διαστάσεις πρὸς τὸ μαρμάρινον παράδειγμα πηλίνων κεραμίδων λακωνικοῦ τύπου τῆς Ἀγορᾶς, πρβλ. G. Ph. Stevens, *Hesperia* 19 (1950), σ. 174 - 188, εἰκ. 10 καὶ πίν. 82. Ἀ. Ὀρλάνδου, *Τὰ ὑλικά δομῆς τῶν ἀρχαίων Ἐλληνων*, Α', σ. 113, εἰκ. 64.

Εἰς σφραγίδας ἀκροκεράμων με ἔκτυπον διακόσμησιν ἀνεγνώσθησαν δύο ὀνόματα ἐργαστηρίου γνωστά καὶ ἐκ τῆς Ἀγορᾶς, πρβλ. H. A. Thompson, *The Odeion in the Athenian Agora* εἰς *Hesperia* 19 (1950), σ. 50 - 51 :

1. *ΔΙΟΔΩΡΟΥ* (Πί ν. 9α). Ὁ ἀκροκέραμος εἶναι ἀποκεκρουμένος εἰς τὸ ἄνω μέρος (σῶζ. ὕψ. 0,14, πλ. 0,17, ὕψ. γραμμ. 0,013 - 0,017 μ.). Εἰς σφραγίδα ἄλλου τύπου ἐπὶ στρωτῆρος τῆς Ἀγορᾶς ὑπάρχει τὸ αὐτὸ ὄνομα με σύμπλεγμα τριῶν γραμμάτων *ΑΡΧ* πρὸ αὐτοῦ (H. A. Thompson, *ἑ.ἀ.*, σ. 50, εἰκ. 7, 2, πίν. 38b). Ὁμοία σφραγὶς εὐρέθη εἰς τὴν Ἐπιγραφικὴν Συλλογὴν ἐπὶ τεμαχίου κεραμίδος (διαστ. 0,14 × 0,04 μ.), ἡ ὁποία εἶναι ἡ αὕτη ἀσφαλῶς με τὴν ὑπ' ἀριθ. 4056 τοῦ παλαιοῦ εὐρετηρίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

2. *[Α]ΓΓΙΠΥΡΟΥ* (Πί ν. 9β). Ἐπὶ ἐλλειπτοῦς ὡσαύτως ἀκροκεράμου με ἔκτυπον διακόσμησιν (σῶζ. ὕψ. 0,17, πλ. 0,175, ὕψ. γραμμ. 0,02 - 0,024 μ.). Ἡ σφραγὶς αὕτη ἀνευρέθη ἐπὶ ἀκροκεράμων καὶ στρωτήρων τῆς Ἀγορᾶς (Thompson, *ἑ.ἀ.*, σ. 50). Ἐκ τῆς γενομένης συγκρίσεως με τοὺς ἀκροκεράμους τῆς Ἀγορᾶς φαίνεται ὅτι ὁ τῆς Ἐπιγραφικῆς Συλλογῆς εἶναι ὅμοιος με τὸν Α 1073. Εἰς ἀκόμη ἀκροκέραμος *ΑΙΓΙΠΥΡΟΥ* ὑπῆρχεν εἰς τὴν Συλλογὴν τῆς Ἀρχαιολογικῆς

Ἑταιρείας, ὡς ἀναφέρεται εἰς Pape-Benseler, Wörterbuch der Griechischen Eigennamen, ἐν λ. *Aigilpnros*. Οὗτος ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Κ. Πιττάκη εἰς ΑΕ 1839, σ. 1895, ἀριθ. 3674· ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ Πιττάκη εἰς τὸ « Βόρειον τῶν Ἀθηνῶν » τὸ 1860. Ἐκ τῆς περιγραφῆς φαίνεται ὅτι εἶναι τοῦ αὐτοῦ σχεδίου μὲ τὸν τῆς Ἐπιγραφικῆς Συλλογῆς, ἀλλὰ διαφέρει ὡς πρὸς τὰς διαστάσεις (ὕψ. 0,15, πλ. 0,19, ὕψ. γραμμ. 0,03 μ.), κατὰ πληροφориαν τῆς Ὑπηρεσίας Εὐρετηριώσεως τῶν Δημοσιευμάτων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ὡστε εἶναι πιθανὸν ὁ εὐρεθεὶς παρ' ἡμῖν ἀκροκέραμος μὲ σφραγίδα *Aigilpnros* νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἀνήκοντα παλαιότερον εἰς τὴν Συλλογὴν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Προσέτι, ἐπὶ τεμαχίου κεραμίδος σώζεται ἑλληνικὴ ἢ γνωστὴ καὶ ἄλλοθεν (IG II², 4870, H. A. Thompson, ἔ.ἀ., σ. 52) δίστιχος σφραγίς: [*Ἰερ*] ἂν Μητρί Θ[εῶν] / [*Δι*] οὐνόςιος καὶ Ἀμμ[ώνιος]. Αὕτη δύναται νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθ. 3992 Εὐρετηρίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ὁμοιάζει ἐντελῶς (Πί ν. 10 α) πρὸς τὴν σφραγίδα τῆς κεραμίδος Α 304 τῆς Στοᾶς Ἀττάλου (H. A. Thompson, Buildings on the West side of the Agora, εἰς Hesperia 6 (1937), σ. 191 κ.έ., εἰκ. 118).

Ἐτέρα σφραγίς Θεσπι/έων ἐπὶ τεμαχίου κεραμίδος ἀνευρέθη εἰς τὸν σωρὸν πηλίνων τῆς Συλλογῆς καὶ εἶναι φανερόν ὅτι προέρχεται ἐκ Θεσπιῶν τῆς Βοιωτίας· αὕτη ἀναφέρεται ἐπίσης εἰς τὰ παλαιὰ εὐρετήρια τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὑπ' ἀριθ. 4063 (Πί ν. 10 β).

Ὁμοίως ἐκ τῆς παλαιᾶς Συλλογῆς ἀρχαίων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας προέρχεται τεμάχιον στρωτήρος μετὰ σφραγίδος E.M. 3230 — εἰς τὸ Εὐρετήριον τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου ἀναγράφεται παλαιότερος ἀριθμὸς E (ταιρεία ;) 814. Ἡ αὕτη σφραγίς ἔχει ἐπίσης καταγραφὴ ὑπ' ἀριθ. 2114 εἰς Εὐρετήριον τῆς Γενικῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων τοῦ 1884 (ἀ-

ποκείμενον σήμερον εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου).

Ἄρα τὸ E.M. 3230, τοῦ ὁποίου δὲν γνωρίζομεν τὸν τόπον εὐρέσεως, ἀνήκει εἰς τὸν πρῶτον πυρῆνα τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συστάσεώς του ἐκ πολλῶν Συλλογῶν. Ἐπὶ τοῦ E.M. 3230 συνεκολλήθησαν ἄλλα ἐννέα τεμάχια ἐκ τοῦ σωροῦ τῶν ἀκαταγράφων πηλίνων τῆς Ἐπιγραφικῆς Συλλογῆς Ἀθηνῶν, ὥστε ἀποτελέσθη σχεδὸν ἀκέραιος στρωτήρ λακωνικοῦ τύπου (Πί ν. 10 γ). Εἰς τὴν κάτω ὀσιν αὐτοῦ ὑπάρχει δις τὸ ἀποτύπωμα τῆς αὐτῆς σφραγίδος, μὲ γράμματα τοῦ τέλους τοῦ βου αἱ. π.Χ., ἐντὸς τῶν κενῶν διαστημάτων ἐνὸς τροχοῦ. Ὁ τύπος τῶν γραμμάτων (ἰδίως τοῦ γάμμα) μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Βοιωτίας. Ἀναγινώσκομεν: Ἀγωνία, ἥτοι εἰς Δωρικὴν διάλεκτον τὸ ὄνομα τοῦ κατόχου τοῦ ἐργαστηρίου εἰς τὴν γενικὴν (πρβλ. Σιμωνίδα ἄρχοντος εἰς L. H. Jeffery, Local Scripts of Archaic Greece, σ. 93, πίν. 8, 13). Τὸ αὐτὸ ὄνομα Ἀγωνίαπο ἔχομεν εἰς ἐπιγραφὴν τῶν μέσων περίπου τοῦ 5ου π.Χ. αἱ. ἐπὶ κεραμίδος καὶ πάλιν, ἢ ὅποια ἀνευρέθη κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἀγορᾶς Ἀθηνῶν (H. A. Thompson, εἰς Hesperia 17 (1948), σ. 166 καὶ πίν. 46, 2) καὶ κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα εἶχε χρησιμοποιηθῇ ὡς ὀρόσημον τάφου. Ὡς πρὸς τὴν παράστασιν τοῦ τροχοῦ εἰς τὴν σφραγίδα τοῦ E.M. 3230 δὲν γνωρίζομεν, ἐὰν ἐτέθη πρὸς δῆλωσιν ἐργασιῶν τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου μὲ τροχὸν ἢ ὡς σύμβολον τῆς πόλεως, ὅπου εὐρίσκετο τὸ ἐργαστήριον. Ὁ τροχὸς παρίσταται καὶ εἰς τὸν ὀπίσθιον τύπον νομισμάτων τῆς Βοιωτίας (Seltman, Greek Coins, πίν. V, 9).

Ἐκ τῶν ἄνω ἐνδείξεων σχετικῶς πρὸς τὰ πηλινὰ ταῦτα λέγομεν, ὅτι προέρχονται ἐκ διαφόρων τόπων καὶ μετεφέρθησαν εἰς τὸ Ἐπιγραφικὸν Μοσεῖον κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἰδρύσεώς του.

ΝΤ. ΠΕΠΠΑ - ΔΕΛΜΟΥΖΟΥ

BYZANTINON ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ

Εἰς τὸ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ἀναστ. Ὁρλάνδου Βυζαντινὸν καὶ Χριστιανικὸν Μουσεῖον, ἐξηκολούθησεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1967 προσφέρων τὰς ὑπηρεσίας του ὁ Προϊστάμενος τῆς 2ας Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Μύρων Μιχαηλίδης.

Τὸ ἔργον τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου κατὰ τὸ ἔτος 1969 ὑπῆρξε τριπλοῦν:

α'. Τὸ κυρίως ἔργον τοῦ Μουσείου.

β'. Ἡ κατεύθυνσις καὶ κατανομή τῶν συνεργείων τοῦ Κεντρικοῦ Ἐργαστηρίου Συντηρήσεως.

γ'. Ἡ λειτουργία τῆς Σχολῆς Συντηρητῶν ἀρχαίων.

BYZANTINON ΜΟΥΣΕΙΟΝ

Ἑκτακτον ἐπιστημονικὸν προσωπικόν. Παρὰ τῷ Μουσείῳ ἀπασχολήθη ὡς ἀρχαιολογικὸς βοηθὸς ἡ δ. Γεωργία Θεοδωράκη μετὰ τὸν ἐλεγχον καὶ τὴν ταξινόμησιν τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μουσείου, τὴν συνέχισιν τῆς συντάξεως τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἀρχείου, τὴν ἀρχαιοθέτησιν καὶ τὰ ἐκάστοτε ἀναφυόμενα ἐπιστημονικῆς φύσεως αἰτήματα ἐπισκεπτῶν τοῦ Μουσείου, μελετητῶν τῆς Βιβλιοθήκης καὶ ξένων ἐπιστημόνων, ὡς καὶ μετὰ τὴν ξένην ἀλληλογραφίαν.

Βιβλιοθήκη. Αὕτη ἐπλουτίσθη διὰ 136 νέων βιβλίων, ἐπιστημονικῶν περιοδικῶν καὶ ἀνατύπων, προερχομένων ἐξ ἀγορᾶς (δαπάναις τῆς Ὑπηρεσίας), δωρεῶν ἢ ἀνταλλαγῆς. Ὡσαύτως ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἡ δωρεὰ τῶν βιβλίων τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ, Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου Γ. Σωτηρίου.

Προσκτήματα. Ἡ συλλογὴ τοῦ Μουσείου ἐπλουτίσθη διὰ τῶν κάτωθι νέων προσκτημάτων ἐξ ἀγορᾶς:

α'. Σφραγὶς ἐκ χαλκοῦ, διαμ. 0,05 μ., μετὰ ἐγχάρακτον τὴν σκηνὴν τῆς Μεταμορφώσεως, ἐπιγραφὴν περὶ αὐτῆς καὶ χρονολογίαν 1770 (ἀριθ. Εὐρ. Β.Μ. 7197, ἀριθ. ταξιν. 2342).

β'. Εἰκὼν παριστῶσα τὴν Σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ, διαστ. 0,48 × 0,34 μ., ἐπτανησιακῆς τέχνης (ἀριθ. Εὐρ. Β.Μ. 7198, ἀριθ. ταξιν. 2343).

ΣΧΟΛΗ ΣΥΝΤΗΡΗΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ

Δι' ἀποφάσεως τῆς Ὑπηρεσίας καὶ δαπάναις τοῦ κληροδοτήματος Ψύχα, ἐλειτούργησε, διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ὑπηρεσίας, Σχολὴ ἐκπαιδεύσεως Συντηρητῶν ἀρχαίων.

Εἰς ταύτην ἐδίδαξαν οἱ εἰδικοί καλλιτέχναι καὶ τεχνῖται - συντηρηταὶ Φ. Ζαχαρίου, Ἀν. Μαργαριτώφ, Στ. Μπαλτογιάννης, Ἰ. Κολέφας, Τρ. Κοντογιώργης, Στ. Τριάντης, Χαρ. Δεϊλάκης, Ζαχ. Κανάκης. Οἱ Ἐφοροὶ Ἀρχαιοτήτων Γ. Δοντάς, Β. Φιλιππάκη καὶ Π. Λαζαρίδης. Ὁ βοηθὸς τῆς ἑδρας τῆς Προϊστορικῆς Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἀ. Ζώης καὶ ὁ χημικὸς Π. Καρατζᾶς.

Ἡ διάρκεια τῆς ἐκπαιδεύσεως ἦτο ἐνὸς ἔτους (ἐξάμηνος θεωρητικὴ εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον καὶ τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον καὶ ἐξάμηνος πρακτικὴ παρὰ τοῖς Συνεργείοις συντηρήσεως καὶ Μουσείοις).

Ἐξεπαιδεύθησαν τεσσαράκοντα βοηθοὶ συντηρητῶν, ἀπορροφηθέντες ἀμέσως ὑπὸ τῶν Μουσείων καὶ συνεργείων συντηρήσεως, ἐξ ὧν εἰκοσὶν εἰδικεύθησαν εἰς τὴν συγκόλλησιν καὶ συντήρησιν ἀρχαίων (κεραμικῶν, λιθίνων, μεταλλίνων) καὶ εἰκοσὶν εἰς τὴν συντήρησιν τοιχογραφῶν, ψηφιδωτῶν καὶ εἰκόνων.

Παρὰ τὴν πάροδον μικροῦ εἰσέτι χρονικοῦ διαστήματος ἡ ἐκπαίδευσις ἀπέδωκεν ἀπολύτως ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν Διευθυντῶν τῶν Μουσείων καὶ τῶν παλαιότερων συντηρητῶν.

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ

Τὸ Κ.Ε.Σ., συνεχίζον διὰ τέταρτον ἔτος τὸ ἔργον τῆς συντηρήσεως τῶν μνημείων τῆς Χώρας, εἰργάσθη ἀδιαλείπτως καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κατόπιν τῶν προτάσεων τῶν Ἐφορειῶν Ἀρχαιοτήτων ἐγκεκριμένου ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου προγράμματος ἐργασιῶν καὶ διὰ πιστώσεων τῆς Διευθύνσεως Ἀναστήλωσεως, τόσον ἐκ τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ ὅσον καὶ ἐκ τοῦ Προγράμματος Δημοσίων Ἐπενδύσεων.

Ὡς ὑπεύθυνοι τῶν συνεργείων τοῦ Κ.Ε.Σ. κατὰ τομεῖς εἰργάσθησαν οἱ μόνιμοι συντηρηταὶ - καλλιτέχναι Ἀν. Μαργαριτώφ καὶ Στ. Μπαλτογιάννης, ὁ γλύπτης τοῦ Μουσείου Ἐ. Νουκάκης, οἱ ἐπὶ συμβάσει καλλιτέχναι - συντηρηταὶ Φ. Ζαχαρίου καὶ Ἰ. Κολέφας, οἱ διπλωματοῦχοι συντηρηταὶ Φ. Καλαμάρα, Μ. Ρουσσέα - Μάρμα, Π. Καραγιάννης καὶ Ε. Καραγιάννη καὶ ὡς πεπειραμένοι ἀρχιτεχνῖται οἱ Στ. Παπαγεωργίου, Θάλεια Παπαγεωργίου, Στ. Περράκης, Ἐ. Γαβαῖας, Ἀλ. Στεφανάκης, Γ. Δήμου, Χρ. Σκόρδας καὶ Κ. Γεωργούσης.

Αἱ ἐκτελεσθεῖσαι ἐργασίαι ὑπὸ τοῦ Κ.Ε.Σ. ἔχουν ἐν περιληπτικῇ ἐκθέσει ὡς κάτωθι:

Α'. ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗ-
ΡΙΟΥ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΜΟΥ-
ΣΕΙΟΥ

Διὰ τῆς συντηρητηρίας Αἰκ. Σταμέλου, διπλω-
ματούχου τῆς Σχολῆς Συντηρήσεως Μονάχου,
ἀπασχολουμένης συνεχῶς ἐν τῇ Ἑργαστηρίῳ
τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου, ὡς καὶ διὰ τῶν μο-
νίμων ζωγράφων - συντηρητῶν τῆς Ὑπηρεσίας,
ἀπασχολουμένων ἐν τῇ Ἑργαστηρίῳ τοῦ Μου-
σείου κυρίως κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας, ἐγέ-
νετο συντήρησις τῶν κάτωθι εἰκόνων τοῦ Βυ-
ζαντινοῦ Μουσείου:

1) Ἁγιος Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης (Τ. 1921),
2) Ζωοδόχος Πηγή (Τ. 660), 3) Ἡ Βαῖοφόρος
(Τ. 1351), 4) Ὁ Ἁγιος Ἀνδρέας (Τ. 1742), 5)
Ἡ Εὐρεσις τῆς κάρας τοῦ Τιμίου Προδρόμου
(Τ. 544), 6) Ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ (Τ. 910),
7) Ὁ Ἁγιος Μαρτῖνος (Τ. 1972), 8) Τρεῖς Ἱε-
ράρχαι (Τ. 924), 9) Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Χρι-
στοῦ (Τ. 1349), 10) Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου
(Τ. 1356), 11) Ἡ Πεντηκοστή (Τ. 1355), 12)
Ἡ Ἀνάληψις (Τ. 1354), 13) Ἡ Ἀνάστασις τοῦ
Χριστοῦ (Τ. 1353), 14) Ἡ Σταύρωσις (Τ. 1352),
15) Ἡ Ἑγερσις τοῦ Λαζάρου (Τ. 1350) (Πί ν.
11 α - β), 16) Ἡ Βάπτισις τοῦ Χριστοῦ (Τ. 1348),
17) Ἡ Ὑπαπαντή (Τ. 1347) (Πί ν. 12 α - β), 18)
Ὁ Εὐαγγελισμός (Τ. 1345), 19) Ὁ Ἁγιος Ἀν-
τώνιος (Τ. 1053), 20) Ἡ Σύναξις τῶν Ἀσωμά-
των (Τ. 803), 21) Ὁ Ἁγιος Χριστόφορος (Τ.
682), 22) Τὸ Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου
(Τ. 766), 23) Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου (Τ.
517), 24) Εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (Τ. 143),
25) Αἱ Ἁγίαι Αἰκατερίνη καὶ Βαρβάρα, 26) Δύο
βημόθυρα (Τ. 739), 27) Λειψανοθήκη, 28)
Ξύλινον κιβώτιον, 29) Παναγία Γλυκοφιλοῦσα
(ἀριθ. ταξιν. 137, διαστ. 0,115 × 0,72 μ.).
Συνεχίσθη ἡ συντήρησις τῶν δύο διαχωρισθέν-
των ζωγραφικῶν στρωμάτων, ἥτοι προστασία
τοῦ ἀφαιρεθέντος στρώματος διὰ τὴν ἐπανατο-
ποθέτησίν του εἰς νέον οὐδέτερον ὑλικόν, ὡς
καὶ καθαρισμός τοῦ ἀρχικοῦ στρώματος ἀπὸ
ἐπιζωγραφήσεως, ὡξειδωμένα βερνίκια καὶ λιπα-
ράς οὐσίας (Πί ν. 13 α - β) (συντηρητῆς Στ.
Μπαλτογιάννης).

Εἰκόνες Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

Ὑπὸ τοῦ συντηρητοῦ Ἀν. Μαργαριτώφ συν-
τηρήθησαν πληρῶς δύο εἰκόνες τῆς Ἀρχιεπι-
σκοπῆς. Ὡσαύτως ἐγένετο στερέωσις καὶ καθα-
ρισμός τμήματος πολυπύχου, μὲ σκηνὰς ἀπὸ
τὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τοιχογραφίαι Νάξου

1. Κόγχη παρεκκλησίου Παναγίας Δροσια-

νῆς (Πλατυτέρα). Συνεχίσθη ἡ συντήρησις
τῆς μεταφερθείσης εἰς τὸ Κ.Ε.Σ. τοιχογραφίας,
διὰ τοῦ καθαρισμοῦ καὶ τῆς αἰσθητικῆς παρου-
σιάσεως αὐτῆς (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά,
σ. 18).

2. Κόγχη Ἁγίου Γεωργίου Λαθρίνου (Δέη-
σις, Ἱεράρχαι). Ἐγένετο καθαρισμός καὶ αἰ-
σθητικὴ παρουσίασις.

3. Σαγκρί Νάξου. Παναγία Καλορίτισσα.
Συνεχίσθη ἡ ἐργασία συντηρήσεως τμήματος
τοιχογραφίας διὰ καθαρισμοῦ καὶ αἰσθητικῆς
παρουσιάσεως (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά,
σ. 18) (συντηρητῆς Στ. Μπαλτογιάννης).

Β'. ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΚΤΟΣ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΒΥ-
ΖΑΝΤΙΝΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Ι. Ψηφιδωτὰ

ΑΘΗΝΑΙ

1. Οἰκόπεδον ὁδῶν Ἡρακλειδῶν καὶ Ἀκταίων

Ἐγένετο ἀποκόλλησις, καθαρισμός καὶ το-
ποθέτησις ἐντὸς πλαisiῶν 15 τ.μ. ψηφιδωτοῦ
δαπέδου (Πί ν. 14 α - γ).

2. Οἰκόπεδον ὁδῶν Συγγροῦ καὶ Διάκου

Ἀπεκολλήθη καὶ συνετηρήθη, τοποθετηθὲν
ἐντὸς πλαisiῶν, ψηφιδωτὸν δάπεδον, ἐκτάσεως
15 τ.μ. Τὸ κεντρικὸν θέμα εἶχε καταστραφῇ,
διεσώθη ὁμῶς τριπλῇ διακοσμητικῇ ταινίᾳ ἀπο-
τελούμενῃ ἐκ κυματοειδοῦς γραμμῆς, σπειρο-
μαϊάνδρου καὶ ἀστραγάλου (Πί ν. 15 α - β).

3. Οἰκόπεδον ὁδοῦ Σαρρῆ, ἀριθ. 9

Ἐγένετο ἀποκόλλησις, καθαρισμός καὶ συν-
τήρησις ψηφιδωτοῦ δαπέδου, ἐκτάσεως 25 τ.μ.,
ἐκ τοῦ ὡς ἄνω οἰκοπέδου.

4. Ἀρειος Πάγος

Τῶν νεωτερικῶν ψηφιδωτῶν, τῶν κοσμοῦντων
τὸ κτήριον, ἐνθα στεγάζεται ὁ Ἀρειος Πάγος,
ἐγένετο συντήρησις καὶ συμπλήρωσις εἰς διά-
φορα δωμάτια τῶν δύο ὁρόφων.

ΑΙΓΙΝΑ

Οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Π. Αἰγινήτον¹

Ἐγένετο καθαρισμός τοῦ παλαιότερον ἀπο-
κολληθέντος ψηφιδωτοῦ δαπέδου, ἐκτάσεως
25 τ.μ., καὶ τοποθέτησις εἰς πλαίσια μέρους
αὐτοῦ. Ὑπολείπεται ἡ ἀποπεράτωσις τῶν ἐρ-
γασιῶν εἰς τὰ ὑπόλοιπα τμήματα.

ΧΑΛΚΙΣ

Εἰς τὸ ἀποκείμενον εἰς τὸ Τζαμί τῆς Χαλκί-
δος παλαιοχριστιανικὸν ψηφιδωτόν, τὸ ὁποῖον

1. ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 99, Πίν. 77 α - β.

είχε συντηρηθῇ παλαιότερον, ἐνισχυθὲν διὰ σκυροδέματος καὶ τεμαχισθὲν εἰς πλάκας, ἐγένετο συντήρησις. Ἀφηρέθησαν τὰ σιδηρὰ πλαίσια τῶν πλακῶν, ὡς καὶ τὰ ἐκ σκυροδέματος περιθώρια, μὲ τελικὸν προορισμὸν τὴν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Τζαμίου ὀριστικὴν τοποθέτησιν τοῦ ψηφιδωτοῦ. Αἱ ἐργασίαι θὰ συνεχισθοῦν.

ΑΜΦΙΣΣΑ

Οἰκόπεδον Ἑργατικῆς Ἑστίας

Ἐγένετο ἀποκόλλησις, καθαρισμός, συντήρησις καὶ ἐπανατοποθέτησις εἰς πλαίσια ψηφιδωτοῦ διαπέδου, ἐκτάσεως 20 τ.μ., τὸ ὁποῖον μετεφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον Δελφῶν (Πί ν. 16 α - β).

ΝΕΑ ΑΓΧΙΑΛΟΣ

α'. Βασιλικὴ Α

Ἐγένετο ἐπανατοποθέτησις μαρμαροθετημάτων τοῦ Β. κλίτους τῆς βασιλικῆς. Ὡσαύτως ἀποκολλήθησαν καὶ ἐπανατοποθετήθησαν τμήματα μαρμαροθετημάτων ἐνὸς δωματίου² πρὸς Β. τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς (Πί ν. 16 γ).

β'. Βασιλικὴ Γ

Ἐγένετο καθαρισμός καὶ συντήρησις τοῦ ψηφιδωτοῦ διαπέδου τῆς βασιλικῆς.

γ'. Βασιλικὴ Δ

Ἐγένετο ἀποκόλλησις καὶ γενικὸς καθαρισμός τῶν ψηφιδῶν τῶν διαπέδων τοῦ Β. καὶ Ν. κλίτους τῆς ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως βασιλικῆς Δ, ἀνενεώθη τὸ ὑπόστρωμα τῶν διαπέδων, ὑπολείπεται δὲ ὁ τελικὸς καθαρισμός καὶ ἡ τοποθέτησις τοῦ ψηφιδωτοῦ, ἐκτάσεως 100 τ.μ.

ΠΑΤΡΑΙ

α'. Οἰκόπεδον ὁδοῦ Μπουκαούρη

Ἐγένετο ἀποκόλλησις καὶ συντήρησις ψηφιδωτοῦ διαπέδου, ἐκτάσεως 25 τ.μ.

β'. Οἰκόπεδον ὁδοῦ Κορίνθου

Ἀποκολλήθη καὶ συνετηρήθη ψηφιδωτὸν δάπεδον, ἐκτάσεως 45 τ.μ.

γ'. Οἰκόπεδον παρὰ τὰ Ψηλὰ Ἀλώνια

Διὰ τὸ ἀνευρεθὲν εἰς τὴν θέσιν ταύτην ψηφιδωτὸν δάπεδον, ἐλήφθησαν μέτρα προσωρινῆς προστασίας μὲ σκοπὸν τὴν συνέχισιν τῶν ἐργασιῶν κατὰ τὸ ἔτος 1970.

ΧΙΟΣ

Νέα Μονή

Εἰς τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ μεγίστης σημασίας μνημείου τούτου, εἶχον παρουσιασθῇ φθοραὶ ἐγκυμονοῦσαι κινδύνους ἀνεπανορθώτου καταστροφῆς. Ρωγαί καὶ ἀποκολλήσεις τμημάτων τῶν ψηφιδωτῶν εἶχον καταστήσει ταῦτα ἐτοιμόρροπα. Μεγαλύτερα ἦτο ἡ φθορὰ εἰς τὸν νάρθηκα. Πέραν τούτων εἶχον ἀπομείνει ἡμιτελεῖς ἐργασίαι ἀπὸ παλαιότερας ἐπεμβάσεως.

Αἱ ἐργασίαι κατὰ τὸ ἔτος 1969 περιωρίσθησαν εἰς τὰς ἀμέσους ἀνάγκας ὡς κάτωθι:

1. Ἀποτείχισις καὶ ἐπανατοποθέτησις τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ τρουλλοῦ μετὰ τῶν ὀκτῶ Στρατιωτικῶν Ἀγίων. 2. Συντήρησις καὶ καθαρισμός τῆς Πλατυτέρας καὶ ἄλλων τμημάτων, καὶ 3. Αἰσθητικὴ παρουσίασις τῶν συντηρηθέντων τμημάτων.

Αἱ ἐργασίαι δεόν ὅπως συνεχισθοῦν (Πί ν. 17 α - β).

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

α'. Οἰκόπεδον ὁδοῦ Ἀθηνᾶς

Ἐγένετο ἀποκόλλησις, συντήρησις καὶ ἐπανατοποθέτησις εἰς πλαίσια, παλαιοχριστιανικοῦ διαπέδου, ἐκτάσεως 40 τ.μ. περίπου (Πί ν. 18 α - δ).

β'. Οἰκόπεδον ὁδοῦ Συγγροῦ

Ἐγένετο ἀποκόλλησις, συντήρησις καὶ ἐπανατοποθέτησις εἰς πλαίσια, ψηφιδωτοῦ διαπέδου ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐκτάσεως 50 τ.μ. περίπου (Πί ν. 19 α - β).

γ'. Οἰκόπεδον ὁδοῦ Σωκράτους

Ἐγένετο ἀποκόλλησις καὶ μεταφορὰ εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Μουσείου Θεσσαλονίκης ψηφιδωτοῦ διαπέδου, ρωμαϊκῶν χρόνων, ἀνευρεθέντος εἰς οἰκόπεδον τῆς ὁδοῦ Σωκράτους. Τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο προορίζεται νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸ αἶθριον τοῦ Μουσείου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγένετο ἡ προετοιμασία τοῦ ὑποστρώματος. Αἱ ἐργασίαι θὰ συνεχισθοῦν τὸ προσεχὲς ἔτος.

ΦΙΛΙΠΠΟΙ

Ἐγένετο ἀποκόλλησις ψηφιδωτοῦ διαπέδου, ἐκτάσεως 5 τ.μ., ἐκ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῶν Φιλιππῶν τοῦτο ἐκαθαρίσθη καὶ ἐτοποθετήθη εἰς τὸ Μουσεῖον Φιλιππῶν.

ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ

Ἱερὰ Μονὴ Σταυροῦ

Κλιμάκιον τοῦ συνεργείου συντηρήσεως ψηφιδωτῶν εἰργάσθη κατὰ τὸ 1969 ἐπὶ 70 ἡμέρας

2. ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 13.

εις την συντήρησιν τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τῆς μονῆς Σταυροῦ. Αἱ ἐργασίαι ἐστράφησαν κυρίως εἰς τὴν ἀποκόλλησιν καὶ καθαρισμὸν 250 τ.μ. ψηφιδωτῶν καὶ μαρμαροθετημάτων. Ἡ ἐπανατοποθέτησις ἀφέθη διὰ τὸ προσεχὲς ἔτος.

Αἱ ἀνωτέρω ἐργασίαι ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ζωγράφου - συντηρητοῦ Ἰ. Κολέφα, μὲ ἐπικεφαλῆς τῶν συνεργείων συντηρήσεως τοὺς Χρ. Σκόρδαν, Λουκ. Μπούνδρον, Κωνστ. Γεωργούσην καὶ Ἀλέξ. Καλιοντζήν.

Π. Τοιχογραφίαι

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

1. Ναὸς Ἀγίας Τριάδος Κρανίδος Ἀργολίδος

Ἐγένετο συμπληρωματικὸς ἔλεγχος τῶν προηγουμένων ἐργασιῶν καὶ ἀφαίρεσις τῶν σιμεντοκονιαμάτων· ἐπίσης συνεπληρώθησαν διὰ κονιάματος αἱ φθοραὶ τῶν τοιχογραφιῶν³ (συνεργεῖον Ἀν. Μαργαριτώφ, ὑπεύθυνος Στ. Περράκης).

2. Ναὸς Ὁδηγητρίας (Ἀφεντικὸ) Μυστρά

Συνεχίσθησαν αἱ ἐργασίαι στερεώσεως καὶ καθαρισμοῦ τῶν τοιχογραφιῶν⁴ (συνεργεῖον Φ. Ζαχαρίου).

3. Ναὸς Ἀγίου Βασιλείου Θαλαμῶν Μεσσηνίας

Συνεχίσθη καὶ ἐπερατώθη ἡ στερέωσις τῶν τοιχογραφιῶν (Πί ν. 20 α - β). Ἐν συνεχείᾳ ἐγένετο μερικὸς καθαρισμὸς ἀλάτων, ὥς καὶ ἀποτείχισεις μερικῶν ἐτοιμορρόπων τεμαχίων⁵. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην φάσιν τῶν ἐργασιῶν, ἀπεκαλύφθη τμήμα τοιχογραφίας ἐπὶ πωρολίθου, τὸ ὅποιον εἶχεν ἐντετυχθῇ εἰς τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν, ὡσαύτως δὲ καὶ κιονόκρανον μὲ ἀνάγλυφον παράστασιν ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ. Τὰ ἀποτείχισθέντα τμήματα τοιχογραφιῶν μετεφέρθησαν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων εἰς Κούμανι (συνεργεῖον Ἀν. Μαργαριτώφ, ὑπεύθυνος Στ. Παπαγεωργίου).

4. Ἱερὰ Μονὴ Βλαχέρνης Κάτω Παναγιᾶς Ἡλείας

Ἐγένετο ἀφαίρεσις ἀσβεστωμάτων, στερέωσις καὶ καθαρισμὸς τῶν τοιχογραφιῶν (συνεργεῖον Ἀν. Μαργαριτώφ, ὑπεύθυνος Στ. Παπαγεωργίου).

5. Ὑστερορρωμαϊκὸς τάφος Β', νεκροταφεῖον Κορίνθου

Ἐγένετο ἀποτείχισις τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ

ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Πάλλα ἀνασκαφέντος τάφου, αἵτινες μετεφέρθησαν εἰς τὸ Κ.Ε.Σ. πρὸς συντήρησιν (συνεργεῖον Ἀν. Μαργαριτώφ, ὑπεύθυνος Στ. Περράκης).

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

1. Μητροπολις Καλαμπάκας

Ἐγένετο στερέωσις τῶν εἰς τὸν 16ον αἰ. ἀνηκουσῶν τοιχογραφιῶν δι' ἐνέσεων, ὥς καὶ δειγματολογικὸς καθαρισμὸς (συνεργεῖον Φ. Ζαχαρίου).

2. Ναὸς Ἀγ. Νικολάου Ἀναπανσᾶ Μετεώρων

Ἐγένετο στερέωσις τῶν χρωμάτων καὶ «φιξάρισμα» τῶν τοιχογραφιῶν πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ ἐκ τῆς ὑγρασίας κινδύνου (συνεργεῖον Φ. Ζαχαρίου).

ΦΩΚΙΑ

Μονὴ Παντανάσσης ἢ Πανάσσαρη Γραβιάς

Συνεχίσθησαν καὶ ἐπερατώθησαν αἱ ἐργασίαι στερεώσεως καὶ συντηρήσεως τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Καθολικοῦ τῆς μονῆς⁶ (συνεργεῖον Ἀν. Μαργαριτώφ).

ΒΟΙΩΤΙΑ

Μουσεῖον Θηβῶν

Ἐγένετο στερέωσις τῶν χρωμάτων καὶ μερικὸς καθαρισμὸς λαρνάκων ἐκ Τανάγρας, ὥς καὶ προληπτικὴ στερέωσις δέκα ἐπτὰ εἰδωλίων καὶ συγκόλλησις ἑνδεκα ὁμοίων. Παραλλήλως ἐγένετο καθαρισμὸς τεμαχίου ἐξ ἐλεφαντοστοῦ μὲ παράστασιν κεφαλῆς γρυπὸς καὶ ἐνὸς μυροδοχείου (συνεργεῖον Ἀν. Μαργαριτώφ, ὑπεύθυνος Στ. Παπαγεωργίου).

ΕΥΒΟΙΑ

1. Ναὸς Ἀγίας Παρασκευῆς Λούτσας

Ἐγένετο καθαρισμὸς ὀξειδώσεων, ἀσβεστωμάτων, ὥς καὶ ἀφαίρεσις ἀλάτων τῶν τοιχογραφιῶν. Ὡσαύτως ἐνισχύθησαν ἐτοιμορρόπα τμήματα τῶν τοιχογραφιῶν καὶ ἐστερεώθησαν τὰ κονιάματα (Πί ν. 21 α - β).

2. Ναὸς Ἀγίου Νικολάου Πύργου

Ἐγένετο προληπτικὴ στερέωσις τῶν κινδυνεύοντων τμημάτων τῶν τοιχογραφιῶν εἰς τὴν καμάραν τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τοῦ ἱεροῦ. Ἐγένοντο ἐπίσης δείγματα καθαρισμοῦ. Αἱ ἐργασίαι δέον ὅπως συνεχισθοῦν.

3. Ναὸς Ὑπαπαντῆς (μονῆς Ἐρίων) Καθενῶν

Ὁ ναὸς οὗτος, φέρων τοιχογραφίας τοῦ 17ου

3. ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 23 - 24, Πίν. 29 β, 32 α - β.

4. ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 170, Πίν. 175 β.

5. ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 15.

6. ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 15 καὶ 219, ΑΔ 23 (1968) : Χρονικά, σ. 252 - 58, Πίν. 196.

αί., διεπιστώθη ότι εις πλείστα σημεία διατηρεῖ παλαιότερα στρώματα τοιχογραφιῶν. Ἐγένετο μερική ἀποτείχισις τοῦ νεωτέρου στρώματος (τὰ ἀποτειχισθέντα τμήματα μετεφέρθησαν εἰς τὸ Τζαμί Χαλκίδος) καὶ ἀπεκαλύφθησαν αἱ κατωτέρω συνθέσεις : α) Παναγία ὁλόσωμος ἐκ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ κεφαλὴ Ἀρχαγγέλου, β) Φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ, γ) Τμήμα τῆς Κοιμήσεως, δ) Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη καὶ ε) Δύο ἅγιοι ἐν στηθαρίοις.

Ἐγένετο ἐπίσης καθαρισμὸς ἀλάτων καὶ κονιμάτων τῶν ἀρχικοῦ στρώματος καὶ ἐν γένει στερέωσις τῶν τοιχογραφιῶν (Πί ν. 22 α).

4. Ναὸς Ἀγίας Θέκλης χωρίου Ἀγία Θέκλα

Ἐγένετο μικροστερέωσις καὶ καθαρισμὸς τῶν ἐτοιμορρόπων τμημάτων τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ μνημείου. Αἱ ἐργασίαι δέον ὅπως συνεχισθοῦν (συνεργεῖον Ἀν. Μαργαριτώφ, ὑπεύθυνος Στ. Παπαγεωργίου).

ΝΗΣΟΙ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

Νάξος

Ναὸς Παναγίας Δροσιανῆς

Συνεχίσθη ὁ καθαρισμὸς τῶν εἰς τὸν κεντρικὸν τροῦλλον τοῦ ναοῦ τοιχογραφιῶν ἐκ τῶν ἀσβεστωμάτων καὶ ἀλάτων, ἐγένετο στερέωσις χρώματος καὶ αἰσθητικὴ παρουσίασις. Αἱ ἐργασίαι δέον ὅπως συνεχισθοῦν⁷.

Πάρος

Προτόρια. Ναὸς Παναγίας

Ἐγένετο πρόχειρος καθαρισμὸς τῶν τοιχογραφιῶν τῆς προθέσεως (ὑπεύθυνος συντηρητῆς Στ. Μπαλτογιάννης).

Μύκονος

Ναὸς Παναγίας χωρίου Κουζί

Ἐγένετο προληπτικὴ συγκράτησις καὶ τῶν τριῶν ὑπαρχόντων στρωμάτων ζωγραφικῆς εἰς τὴν κόγχην τοῦ ἱεροῦ, διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ μελλοντικὴ ἀποτείχισις τῶν νεωτέρων στρωμάτων (ὑπεύθυνος συντηρητῆς Στ. Μπαλτογιάννης).

Θήρα

Ναὸς Παναγίας Ἐπισκοπῆς (Πί ν. 23 γ)

Ἐπὶ τῶν σημαντικωτάτων τοιχογραφιῶν τοῦ μνημείου τούτου ἐγένοντο προληπτικὴ στερέωσις καὶ δείγματα καθαρισμοῦ (Πί ν. 23 α - β). Αἱ ἐργασίαι πρόκειται νὰ συνεχισθοῦν⁸ (συνεργ-

γεῖον Ἀν. Μαργαριτώφ, ὑπεύθυνος Στ. Περράκης).

ΗΠΕΙΡΟΣ

Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου⁹

Ἐγένετο προσωρινὴ στερέωσις τῶν τοιχογραφιῶν τῆς ὡς ἄνω μονῆς (συντηρητῆς Π. Καραγιαννῆς).

ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ

1. Ἐπισκοπὴ Μάστρου¹⁰

Ἐγένετο πλήρης συντήρησις τῶν τοιχογραφιῶν τῶν σωζομένων εἰς τὴν ἀψίδα, τὴν ΝΔ. γωνίαν καὶ εἰς τὰ ἐσωράχια τοῦ τριβήλου (συντηρητῆς Π. Καραγιαννῆς).

2. Παναγία Πρεβέντζας¹¹

Τῶν ἀποτειχισθεισῶν τοιχογραφιῶν τοῦ κατακλυσθέντος ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῆς τεχνητῆς λίμνης Καστρακίου ναοῦ, συνεχίσθησαν αἱ ἐργασίαι συντηρήσεως καὶ καθαρισμοῦ (Πί ν. 22 β) (συνεργεῖον Φ. Ζαχαρίου).

ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ

Ναὸς Ἀγίας Τριάδος Καρπενησίου

Ἐγένετο στερέωσις καὶ καθαρισμὸς τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ μνημείου (συνεργεῖον Φ. Ζαχαρίου).

ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

Λευκάς

Ναὸς Ὀδηγητρίας χωρίου Ἀπόλλενα¹²

Συνεχίσθη, δαπάναις τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἡ ἀποτείχισις τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ὡς ἄνω ναοῦ (συνεργεῖον Ἀν. Μαργαριτώφ, ὑπεύθυνος Στ. Περράκης).

Κέρκυρα

1. Ναὸς Ἀγίου Μερκουρίου¹³ χωρίου Ἄγιος Μάρκος

Συνεχίσθη καὶ ἐπερατώθη ἡ συντήρησις τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ναοῦ, χρονολογουμένων εἰς τὸν 11ον αἰ.¹⁴.

2. Ναὸς Ἀγίου Νικολάου¹⁵ Κάτω Κορακιάνας

Συνεχίσθη καὶ ἐπερατώθη ἡ συντήρησις τῶν

9. ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 255.

10. ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 242.

11. ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 15, Πίν. 16 α - β.

12. ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 17. Τὸ Ἔργον (1968), σ. 16 - 21, εἰκ. 16 - 22.

13. ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 26.

14. ΑΔ 23 (1968) : Χρονικά, σ. 317.

15. ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 27 καὶ ΑΔ 23 (1968) : Χρονικά, σ. 324.

7. ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 29

8. Ἀ. Ὀρλάνδος, Ἡ Ἐπισκοπὴ τῆς Σαντορήνης, ΑΒΜΕ 7 (1951), σ. 178 κ.ε., ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 17.

ἀποτειχισθεισῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ναοῦ (συντηρητῆς Π. Κυράγιαννης).

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Θεσσαλονίκη

1. Παλαιοχριστιανικός τάφος εἰς χώρον Φοιτητικῆς Ἑστίας Πανεπιστημίου¹⁶

Εἰς τὸν ἀποκαλυφθέντα καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ καταστραφέντα κατὰ τὰς ἐργασίας ἀνεγέρσεως τῆς Φοιτητικῆς Ἑστίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης παλαιοχριστιανικὸν τάφον, ἐγένετο ἀπόσπασις τῶν τοιχογραφιῶν καὶ μεταφορὰ αὐτῶν εἰς τὸ Μουσεῖον Θεσσαλονίκης. Τῶν τοιχογραφιῶν τούτων ἤρχισαν καὶ συνεχίζονται αἱ ἐργασίαι καθαρισμοῦ (Πί ν. 24 α - β, 25 α) (συνεργεῖον Φ. Ζαχαρίου).

2. Ναὸς Προφῆτου Ἡλίου

Ἐγένετο μερική στερέωσις τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ναοῦ, αἵτινες παρουσίαζον διογκώσεις καὶ εἰς τινὰ σημεῖα ἦσαν ἐτοιμαὶ νὰ καταπέσουν.

3. Ναὸς Ἀγίων Ἀποστόλων

Ἦρχισαν αἱ ἐργασίαι ἀποκαλύψεως τῶν τοιχογραφιῶν τῶν τρουλλίσκων τοῦ νάρθηκος τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων, αἵτινες εἶχον καλυφθῇ ὑπὸ ἐπιχρισμάτων καὶ οὐδόλως διεκρίνοντο (Πί ν. 25 β). Περί τῶν τοιχογραφιῶν τούτων θὰ δοθῇ λεπτομερεστέρα ἔκθεσις εἰς ΑΑΑ.

Αἱ ἐργασίαι συνεχίζονται (συνεργεῖον Φ. Ζαχαρίου).

Βέροια

1. Ναὸς Παναγίας Χαβιαρά¹⁷

Συνεχίσθησαν αἱ ἐργασίαι συντηρήσεως τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ναοῦ τούτου. Εἰς τινὰ σημεῖα ἐγένετο καὶ πρόχειρος καθαρισμός (Πί ν. 26 α - β, 27 α - β).

2. Ναὸς Ἀγίου Βλασίου¹⁸

Ἐγένετο ἐπανατοποθέτησις ἀποτειχισθέντων τμημάτων τῶν τοιχογραφιῶν. Αἱ ἐργασίαι συνεχίζονται.

3. Ναὸς Ἀγίου Νικολάου Μακαριωτίσσης¹⁹

Ἐγένετο στερέωσις τῶν τοιχογραφιῶν. Αἱ ἐργασίαι συνεχίζονται.

16. ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 15, Πίν. 17 α - β.

17. ΑΔ 23 (1968) : Χρονικά, σ. 371 καὶ ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 16.

18. ΑΔ 21 (1966) : Χρονικά, σ. 29 καὶ 370, ὡς καὶ ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 28 καὶ 435.

19. ΑΔ 18 (1963) : Χρονικά, σ. 250 - 51, Πίν. 281 α - β καὶ ΑΔ 25 (1970) : Χρονικά, Μεσαιωνικά Μνημεῖα Μακεδονίας καὶ Θράκης (ὑπὸ ἐκτύπωσιν).

4. Ἑλληριστικός τάφος Βεργίνης

Ἐγένετο μερική στερέωσις τῶν τοιχογραφιῶν. Αἱ ὡς ἄνω ἐργασίαι συντηρήσεως ἐγένοντο ὑπὸ συνεργειῶν τοῦ κ. Φ. Ζαχαρίου.

ΚΡΗΤΗ

1. Ναὸς Ἀγίου Γεωργίου χωρίου Ἀγία Τριάς Φαιστοῦ

Ἐγένετο στερέωσις τῶν τοιχογραφιῶν καὶ μερικός καθαρισμός αὐτῶν. Ὑπολείπεται ἡ ὁλοκλήρωσις τοῦ καθαρισμοῦ (Πί ν. 28 α).

2. Ναὸς Ἀγίου Κωνσταντίνου²⁰ Ἀβδοῦ Πεδιάδος

Συνεχίσθησαν καὶ ἐπερατώθησαν αἱ ἐργασίαι στερέωσεως καὶ καθαρισμοῦ τῶν εἰς τὸ ἔτος 1445 ἀνηκουσῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ναοῦ. Ἐγένετο ἀφαιρέσεις τῶν ἀλάτων καὶ αἰσθητικῆ παρουσίας αὐτῶν (Πί ν. 28 β).

3. Παναγία Καρδιώτισσα Κεράς Πεδιάδος

Ἐγένετο καθαρισμός καὶ στερέωσις τῶν τοιχογραφιῶν, ὡς καὶ ἀποκάλυψις νέων τινῶν διὰ τῆς ἀφαιρέσεως ἀσβεστωμάτων καὶ ἀλάτων (Πί ν. 28 γ - δ).

4. Ἀγία Φωτεινὴ Καλλονῆς

Ἐκ τοῦ ἡρειπωμένου τούτου ναοῦ ἀποτείχισθησαν πέντε τμήματα τοιχογραφιῶν, ἅτινα μετεφέρθησαν εἰς Ἡράκλειον πρὸς τελικὴν ἐπεξεργασίαν.

5. Μονὴ Βαλσαμονέρου

Ἐγένετο συντήρησις, ἀποτείχισις καὶ τοποθέτησις εἰς πλαίσιον, τμήματος τοιχογραφίας παριστώσης τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον ἐξ ἀποσπασθέντος τμήματος ἡρειπωμένου τοῖχου ἐγγὺς τῆς μονῆς (Πί ν. 29 α - β).

6. Ναὸς Ταξιαρχῶν Πρεβελιανῶν

Ἐγένετο ἀποτείχισις, συντήρησις καὶ ἐπανατοποθέτησις τμημάτων τοιχογραφιῶν τῆς κόγχης μετὰ παραστάσεις τῆς Ἀναλήψεως καὶ τοῦ Ἀγ. Ρωμανοῦ.

7. Ναὸς Παναγίας χωρίου Ἀγία Παρασκευὴ Ἀμαρίου

Ἐγένετο στερέωσις καὶ καθαρισμός τῶν τοιχογραφιῶν, ὡς καὶ αἰσθητικὴ παρουσίασις αὐτῶν (Πί ν. 30 α - β).

Εἰς τὰ ὡς ἄνω σημεῖα τῆς Κρήτης εἰργάσθησαν συνεργεῖα συντηρητῶν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κ. Στ. Μπαλτογιάννη.

20. ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 18 καὶ 445, Πίν. 454 α.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΝΗΣΟΥ ΘΗΡΑΣ

Εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἱστορικῶν Μνημείων Καθηγητοῦ κ. Σπ. Μαρινάτου διενεργουμένην ἀνασκαφήν, συμμετέσχε συνεργεῖον συντηρητῶν τοῦ Κεντρικοῦ Ἐργαστηρίου Συντηρήσεως ὑπὸ τοῦς Ἄν. Μαργαριτώφ καὶ Στ. Περράκην, εἰς τὸ ὁποῖον εἰργάσθη καὶ ἀριθμὸς ἐκ τῶν ἐκπαιδευμένων μαθητῶν τῆς Σχολῆς Συντηρητῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου. Αἱ ἐργασίαι ἐστράφησαν κυρίως εἰς τὴν περισυλλογὴν, συναρμολόγησιν καὶ καθαρισμὸν τῶν ἀνευρισκομένων τεμαχίων τοιχογραφιῶν. Ὁμάς τῶν μαθητῶν ἡσυχολήθη καὶ μὲ τὴν συγκόλλησιν καὶ καθαρισμὸν τῶν ἀνευρισκομένων ἀγγείων.

ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ

Ἱερά Μονὴ Σταυροῦ

Συνεργεῖον συντηρητῶν ἀποτελούμενον ἀπὸ τρία μέλη, προέβη εἰς τὴν στερέωσιν, καθαρισμὸν, ἀφαίρεσιν μεταγενεστέρων σιμεντοκοιτημάτων καὶ αἰσθητικῆν παρουσίαν τῶν τοιχογραφιῶν τῆς ὡς ἄνω μονῆς. Ὡσαύτως ἐγένετο μερικὴ ἀποτείχισις ἐτοιμορρόπων τμημάτων. Αἱ ἐργασίαι δέον ὅπως συνεχισθοῦν (συνεργεῖον Ἄν. Μαργαριτώφ, ὑπεύθυνος Στ. Μιχαλαρίδης).

ΠΡΟΜΕΛΕΤΑΙ

Συνετάγησαν καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Κεντρικοῦ Ἐργαστηρίου Συντηρήσεως ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν - συντηρητῶν προμελέται διὰ τὴν συντήρησιν τῶν τοιχογραφιῶν τῶν κατωτέρω μνημείων τῆς χώρας.

1. Ὑπὸ τοῦ κ. Φ. Ζαχαρίου διὰ : α) Ἅγιον Νικόλαον Λαγοπόδην καὶ Ἅγιον Νικόλαον Ψηλὸν νήσου Ζακύνθου, β) ναὸν τῆς μονῆς Ἀγίων Φανέντων Σάμης Κεφαλληνίας καὶ γ) Ἀρχοντικὸν Τσίρλη Νυμφαίου Φλωρίνης.

2. Ὑπὸ τοῦ κ. Ἄν. Μαργαριτώφ διὰ : α) Ἱεράν Μητρόπολιν Ἀμφίσσης, β) ναὸν Σωτῆρος Ἀμφίσσης, γ) ναὸν Σωτῆρος Γαλαξειδίου, δ) ναὸν Ἀγ. Σπυρίδωνος Ἀντικύρας, ε) ναὸν Ἀγ. Νικολάου Καισαριανῆς, ς) τοιχογραφίας προϊστορικῆς ἀκροπόλεως Σέσκλου.

3. Ὑπὸ τοῦ ἐκτάκτου συντηρητοῦ Στ. Παπαγεωργίου διὰ τοὺς κάτωθι ναοὺς :

Εὐβοία : α) Παναγίαν Στενῆς, β) Ἁγίους Ἀποστόλους Βουῶνων, γ) Ἀγίαν Τρίτην Καθενῶν, δ) Ἅγιον Νικόλαον Ἰστιαίας, ε) Παναγίαν Περίβλεπτον Πολιτικῶν, ς) Ἅγιον Δημήτριον Αὐλωναρίου, ζ) Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου Κυριακίου.

Πελοπόννησος. Περιοχὴ Ἀροανίας : α) Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου καὶ β) Ἅγιον Γεώργιον.

III. Φορηταὶ εἰκόνες

ΚΕΡΚΥΡΑ

Ἐγένετο μερικὴ ἢ ὀλικὴ συντήρησις, καθαρισμὸς κλπ., ἐξήκοντα ἐπτά εἰκόνων προερχομένων ἀπὸ τὸ Μουσεῖον, τὴν συλλογὴν τοῦ Μητροπολιτικοῦ Μεγάρου, ναοὺς καὶ μονὰς τῆς πόλεως καὶ τῆς ὑπαίθρου, ὑπὸ τῶν συντηρητῶν Π. καὶ Ε. Καράγιαννη καὶ Φ. Καλαμάρα.

ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ

Ἐπὶ ἐξήκοντα περίπου εἰκόνων, χρονολογούμενων ἀπὸ τῶν τελῶν τοῦ 16ου μέχρι καὶ τοῦ 18ου αἰ. καὶ προερχομένων ἀπὸ τοὺς ναοὺς Παναγίας τοῦ Κάστρου καὶ μονῆς Ἀγίου Ἀνδρέου, ἐγένετο συντήρησις ξύλου, καθαρισμὸς καὶ στερέωσις τῆς ζωγραφικῆς ἐπιφανείας, ὑπὸ συνεργεῖου ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κ. Φ. Ζαχαρίου.

ΚΡΗΤΗ

1. Ἱστορικὸν Μουσεῖον

Ἐγένετο ὀλικὴ ἢ μερικὴ συντήρησις (ξύλουργικὴ ἐργασία, στερέωσις ζωγραφικῆς ἐπιφανείας, καθαρισμὸς, ἀφαίρεσις ἐπιζωγραφῆσεων καὶ αἰσθητικῆν παρουσίας) δέκα φορητῶν εἰκόνων μὲ τὰς κάτωθι παραστάσεις : Ἅγιος Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη, Ἄνωθεν οἱ Προφῆται, Παναγία Βρεφοκρατοῦσα, Θεοτόκος ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ, Ἄνωθεν οἱ Προφῆται, Μεταμόρφωσις Σωτῆρος, Ἐνθρονος Χριστός, Κοίμησις Θεοτόκου, Προφῆται καὶ Παναγία Ὁδηγήτρια.

Εἰς τὸ αὐτὸ Μουσεῖον ἐγένετο συντήρησις (καθαρισμὸς καὶ ἀπολύμανσις ξύλου) δεκαπέντε ξυλογλύπτων.

2. Μονὴ Τοπλοῦ

Ἐγένετο συντήρησις (ξύλουργικὴ ἐργασία, καθαρισμὸς, στερέωσις ζωγραφικῆς ἐπιφανείας καὶ αἰσθητικῆν παρουσίας) εἰκόνας τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

3. Μονὴ Ἀρχαδίου

Συντηρήθησαν (καθαρισμὸς καὶ ἀντικατάστασις βερνικίου) τρεῖς εἰκόνες ἐκ τῆς μονῆς ταύτης, ἦτοι : α) Παναγία Βρεφοκρατοῦσα, β) Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος καὶ γ) Ἅγιος Γεώργιος.

4. Συναϊτικὸν Μετόχιον Ἀγίου Ματθαίου Ἡρακλείου

Ἐγένετο ὀλικὴ συντήρησις (ξύλουργικαὶ

έργασίαι, καθαρισμός, αίσθητική παρουσίασις)
τεσσάρων εικόνων : α) Ἅγιοι Ἀνάργυροι, β)
Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, γ) Παναγία
Βρεφοκρατοῦσα καὶ δ) Ἅγιος Κύριλλος.

Πᾶσαι αἱ ὡς ἄνω φορηταὶ εἰκόνες τῆς Κρήτης
συνετηρήθησαν ὑπὸ συνεργείων τοῦ Στ. Μπαλ-
τογιάννη.

ΜΥΡΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Α' ΕΦΟΡΕΙΑ ΚΛΑΣΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Α'. ΜΟΥΣΕΙΑΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

1. Εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Μουσείου Ἀκροπόλεως συνεχίσθη καὶ ἐπερατώθη ὑπὸ τῆς Ἐπιμελητρίας Ἀρχαιοτήτων δ. Αἰκ. Δημακοπούλου ἡ ταξινόμησις καὶ καταγραφή τῶν ἐκ τῶν ἐργασιῶν διαμορφώσεως τῆς Ν. κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως τῶν ἐτῶν 1963 - 65 προερχομένων, προϊστορικῶν καὶ ἑλληνιστικῶν εὐρημάτων.

2. Εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Μουσείου Ἀκροπόλεως συνεχίσθη καὶ ἐπερατώθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολόγου κ. Μ. Μπρούσκαρη ἡ καταγραφή τῶν πηλίνων ἀκροκεράμων τῆς Ἀκροπόλεως, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει εἰς τὸ παρελθόν. Αὗται ἐταξινομήθησαν καθ' ὁμάδας ἀκολουθούσας τὴν κατάταξιν τοῦ Ε. Buschor. Ὑπὸ τῆς ἰδίας κατεγράφησαν τὰ ἐν τῷ ὑπαίθρῳ κατακείμενα μαρμάρια περιρραντήρια, αἱ μὴ εἰσέτι καταγραφεῖσαι ἀρχαῖα καὶ βάσεις, ὡς καὶ τὰ ἐκ περισυλλογῆς εἰσελθόντα εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως. Ἦδη ἤρχισε καὶ τὴν καταχώρησιν τῶν πολυαριθμῶν πηλίνων εἰδωλίων τῶν παλαιῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὸ εὐρετήριο τῆς Ἀκροπόλεως.

3. Ὁ ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς πρῶν οἰκίσκος τοῦ φύλακος μετετράπη εἰς ἀποθήκην ἀρχαίων τῆς Α' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας, ἰδίως γλυπτῶν προερχομένων ἐκ περισυλλογῆς, δι' ἐπισκευῆς αὐτοῦ καὶ προσθήκης ἐνθεμίων ἐκ Dexion. Ταῦτα ἐταξινομήθησαν καὶ κατεγράφησαν ὑπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς βοηθοῦ κ. Ἀλ. Σολωμοῦ - Προκοπίου.

Β'. ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Ι. Παρθενῶν

Κατὰ τὸ 1969 συνεχίσθησαν μὲ ἐντονον ρυθμὸν ὡς καὶ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος καὶ εἰς μεγαλύτεραν ἀκόμη κλίμακα αἱ ἐργασίαι συντηρήσεως τοῦ Παρθενῶνος. Αἱ ἐπὶ μέρους ἐργασίαι ἦσαν:

1. Συντήρησις τοῦ δαπέδου τοῦ σηκοῦ καὶ τῆς περιστάσεως.

2. Κατασκευὴ προστατευτικοῦ ἐξ ἐλαφροῦ ὑλικοῦ καλύμματος τῆς μαρμαρίνης βάσεως τοῦ προπερσικοῦ Παρθενῶνος, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὸ θεμέλιον τοῦ σηκοῦ. Διὰ τῆς καλύψεως δὲν εἰσρέουν πλέον τὰ ὕδατα εἰς τὰ θεμέλια τοῦ μνημείου.

3. Εἰς τὸν ὀπισθόδομον:

α'. Συντήρησις τοῦ τρίτου ἀπὸ Ν. κίονος. Ἐδῶ αἱ φθοραὶ ἦσαν σημαντικώταται, ἀπαιτήσασαι μακρὰν ἐργασίαν. Τὰ ἐτοιμόρροπα τεμάχια τοῦ ἄβακος, τοῦ ἐχίνου καὶ τῶν σπονδύλων ἀφῆρέθησαν καὶ συνεκολλήθησαν μὲ λιθοκόλλαν, ἀφοῦ ἐνισχύθησαν δι' ὀρειχαλκίνων ράβδων. Μὲ λιθοκόλλαν συνεκρατήθησαν καὶ τὰ ἀπολεπιζόμενα τεμάχια.

β'. Στερέωσις ἀπολεπιζομένων τεμαχίων εἰς τὰ ἐκατέρωθεν τοῦ κίονος ἐπιστύλια καὶ τὰ ἀντιθήματα αὐτῶν.

γ'. Εἰς τὸ ἐκ τοῦ ἱκρίωματος προσιτὸν τμήμα τῆς ζωφόρου καθαρισμὸς καὶ συντήρησις τῶν πλακῶν. Ἐπίσης συντήρησις τῶν ἀντιθημάτων τῆς Β. ὀψεως τῆς κιονοστοιχίας τοῦ ὀπισθοδόμου.

δ'. Ἡ ἰδία ἐργασία ἐγένετο καὶ εἰς τὸ δωρικὸν κυμάτιον ἄνωθεν τῆς ζωφόρου (Πί ν. 31 α - β). Τοῦτο εἶναι τὸ ἀνώτατον σωζόμενον ἀρχιτεκτονικὸν μέλος τοῦ θριγκοῦ τῆς κιονοστοιχίας τοῦ ὀπισθοδόμου (ἐκ τῶν ἄνωθεν αὐτοῦ τμημάτων τῶν δοκίδων τῆς ὀροφῆς σώζονται ὀλίγαι πρὸς τὴν Δ. πλευράν). Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ κυματίου εἶχε καθ' ὅλον τὸ ἀπὸ Β. πρὸς Ν. μήκος αὐτῆς πολλὰς φθοράς, ὀφειλομένας εἰς τὴν ὀξειδωσιν τῶν σιδηρῶν συνδέσμων, τὴν ἀποκόλλησιν σχετικῶς μεγάλων μαρμαρίνων τμημάτων καὶ φθορὰν τῶν ἐκ σιμέντου προσθηκῶν.

Ἦδη ἀντικατεστάθησαν οἱ ὠξειδωμένοι σύνδεσμοι δι' ἄλλων ἐξ ἀνοξειδώτου χάλυβος, συνεκολλήθησαν τὰ ἐτοιμόρροπα τεμάχια καὶ αἱ ἐκ σιμέντου προσθήκαι τῶν παλαιότερων ἐργασιῶν ἀντικατεστάθησαν δι' εἰδικῶν κράματος σιμέντου καὶ ὀστρακοκονιάματος. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐστεγανοποιήθη ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ θριγκοῦ καὶ παρημποδίσθη ἡ εἰσροὴ τοῦ ὕδατος εἰς τὰ διάκενα μεταξὺ τῶν πλακῶν τῆς ζωφόρου καὶ τῶν ἀντιθημάτων.

ε'. Ὡς γνωστὸν, τμήμα τοῦ ὀπισθοδόμου τοῦ Παρθενῶνος εἶναι προσιτὸν ἐκ τοῦ μιναρῆ. Εἰς τὸ τμήμα τοῦτο ἐγένοντο αἱ ἐξῆς ἐργασίαι: Συντήρησις τοῦ ἄνω μέρους τῆς Δ. ὀψεως τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ καὶ τῶν σωζομένων δοκίδων καὶ συντήρησις τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιστυλίων τῆς ΝΔ. γωνίας τοῦ ὀπισθοδόμου (Πί ν. 31 γ - δ), τῶν ἀντιθημάτων τῆς Ν. καὶ τῆς Δ. πλευρᾶς, τοῦ ἄνωθεν αὐτῆς κυματίου καὶ τῶν δοκίδων τῆς ὀροφῆς.

ΙΙ. Ἐρέχθειον

Κατὰ τὸ ἔτος 1969 συνεχίσθησαν καὶ αἱ ἀπὸ τοῦ 1968 ἀρξάμεναι ἐργασίαι συντηρήσεως τοῦ Ἐρεχθείου:

α'. Εἰς τὴν Δ. πλευρὰν καὶ τὴν ὀροφὴν τῆς Β. προστάσεως συνεκολλήθησαν τὰ ἀποκεκολλημένα ἢ ἐτοιμορόροπα μαρμάρινα τεμάχια.

β'. Εἰς τὴν φατνωματικὴν ὀροφὴν τῶν Καρυατίδων ἐκτελεῖται διὰ τοῦ γλύπτου κ. Μουλοῦ λεπτοτάτη καὶ συστηματικὴ ἐργασία. Ὁλόκληρα τμήματα τῆς ὀροφῆς ἦσαν ἀποκεκολλημένα καὶ ἐκινδύνευον νὰ καταρρεύσουν. Ὁ θαυμασίας τέχνης ἀστράγαλος εἶχεν εἰς πολλὰ σημεῖα ἀποκοπῇ καὶ σχεδὸν ἀποτριβῇ. Στῆμα ξένης ὕλης ἔχει σχηματισθῇ εἰς τὰ πλείεστα σημεῖα, τὸ ὁποῖον ἀποκολλώμενον συμπαρασύρει καὶ τὸ μάρμαρον. Μὲ μεγάλην προσοχὴν συγκολλῶνται ἤδη καὶ τὰ μικρότατα ἀκόμη ἀπολεπίσματα, στερεοῦνται τὰ μεγαλύτερα διὰ λεπτῶν ὀρειχαλκίων ράβδων καὶ φράσσονται οἱ ἄρμοι διὰ λιθοκόλλας. Πῶς ἦτο ἡ κατάστασις πρὸ τῶν ἐργασιῶν καὶ τί ἐπετεύχθη σήμερον εἶναι εὐγλωττον ἐκ τῶν Πί ν. 32 α - β, 33 α - β.

III. Πλὴν τῶν ὡς ἄνω ἐργασιῶν ἐγένοντο:

α'. Συντήρησις τῶν τμημάτων ἐκείνων τῶν πωρίνων τοίχων τῆς Ἀκροπόλεως, τὰ ὅποια εἶχον ὑποστῇ ἰσχυροτάτην διάβρωσιν, δι' ἐπαλείψεως τῆς ἐπιφανείας τῶν δι' ὀστρακοκονιάματος.

β'. Καθαρισμὸς καὶ συντήρησις τῆς γνωστῆς ἐνεπιγράφου βάσεως τοῦ Κόνωνος, ἡ ὁποία κατέκειτο εἰς τεμάχια πρὸς Β. τοῦ Παρθενῶνος.

IV. Ρωμαϊκὴ Ἀγορὰ

Εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἀγορὰν συνεκολλήθησαν ἀποκεκολλημένα τμήματα τῶν μαρμαρίνων πλακῶν τοῦ δαπέδου τῆς αὐλῆς.

Γ. ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΧΩΡΩΝ

I. Βόρειος κλιτύς Ἀκροπόλεως

Κατὰ τὸ ἔτος 1969 συνεχίσθη ἡ κατὰ τὸ 1965 ἀρξαμένη διαμόρφωσις τῆς Β. κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως (ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 43), μὲ κύριον αὐτὴν τὴν φορὰν σκοπὸν τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ « Περιπάτου », τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἡ ὁποία περιέβαλλε τὴν ρίζαν τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως.

Πολύτιμος συνεργάτης ὑπῆρξεν ὁ κ. Ἱ. Τραυλός. Ὅχι μόνον ἐξεπόνησε τὰ δημοσιεύμενα σχέδια, ἀλλὰ παρηκολούθησεν ἐκ τοῦ συν-εγγυς τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τῆς ἐργασίας.

Αἱ ἐργασίαι εἰς τὸ περιπεφραγμένον τμήμα τῆς Β. κλιτύος ἐξετάθησαν ἀπὸ τῆς περιοχῆς τῆς Κλεψύδρας μέχρι τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἑρωτος. Ὁ χώρος, ὁ ὁποῖος εἶχε συστηματικῶς ἀνασκαφῇ ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασσικῶν Σπουδῶν μεταξὺ τῶν ἐτῶν

1931 - 39, παραμένει ἀκόμη κλειστὸς διὰ τὸ κοινόν. Τὰ χῶματα, τὰ ὅποια εἰς τοὺς μεταπολεμικοὺς χρόνους ἀπερρίφθησαν ἐκεῖ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, ὡς καὶ ἡ ἄφθονος βλάστησις, εἶχον ἀποκρύψει τὰ κυριώτερα μνημεῖα. Μὲ τὰς ἐργασίας τοῦ 1969 ὁ χώρος προσφέρει πλέον εἰς μὲν τὸν εἰδικὸν τὴν δυνατότητα ἀνέτου μελέτης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἀπλοῦν ἐπισκέπτην εἰκόνα ἐντόνου γραφικότητος (Πί ν. 34 α - β). Μὲ ὁδηγὸν τὰς θέσεις τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ἄλλων ἰχνῶν τοῦ Περιπάτου, ἀποκατεστάθη τμήμα αὐτοῦ ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς περιοχῆς τῆς Κλεψύδρας μέχρι τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἑρωτος, εἰς μήκος 200 μ. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἔγιναν:

I. Ἀποχωματώσεις καὶ ἐπιχωματώσεις

Τὰ χῶματα ἐκάλυπτον καὶ μέγα μέρος τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἑρωτος. Τὸ 1969 ἐγένετο μερικὴ ἀπομάκρυνσις αὐτῶν. Ἀφηρέθη ὁλόκληρος ἡ ἐπίχωσις, ἡ ὁποία ἐκάλυπτε τοὺς πρὸς Β. τοῦ σπηλαίου τῆς Ἀγλαῦρου βράχους καὶ τὴν πρὸς Α. αὐτῶν ἔκτασιν (Πί ν. 35 β - γ). Ἡ ἄλλοτε δυσπρόσιτος ἀπὸ τοῦ Περιπάτου εἰσοδος τοῦ σπηλαίου τῆς Ἀγλαῦρου διηκολύνθη διὰ κατασκευασθείσης προσβάσεως. Ἐπεχώσθησαν εὐρέα χάσματα τοῦ ἐδάφους, τὰ ὅποια εἶχον σχηματισθῇ ἐκ τῆς ἀποτόμου πτώσεως τῶν ὑδάτων τῆς Ἀκροπόλεως καὶ κατεσκευάσθη νέον ἀποχετευτικὸν σύστημα (βλ. καὶ ΑΑΑ III (1970), σ. 167 - 170).

Ἀπὸ τὰς ἀφαιρεθείσας ἐπιχώσεις προέρχονται ἀρκετὰ πῆλινα εἰδῶλια, ἰδίως κεφαλαί (Πί ν. 35 α), μικρὰ ἐνεπίγραφα τεμάχια μαρμάρων καὶ τμήμα τῆς φατνωματικῆς ὀροφῆς τοῦ Παρθενῶνος.

2. Κατασκευὴ ἀναλημματικῶν τοίχων

Πρὸς συγκράτησιν τῶν χωμάτων τῆς ὁδοῦ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπεσκευάσθησαν οἱ ὑπάρχοντες ἀναλημματικοὶ τοιχίσκοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατεσκευάσθη νέος τοίχος, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τοῦ Α. ἄκρου τοῦ τείχους τῆς Ὑπαπαντῆς πρὸς Α. μέχρι τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἑρωτος. Ὁ τοίχος οὗτος κατεβλήθη φροντίς, ὥστε νὰ εἶναι κατὰ τὸ δυνατόν ἀθέατος, εἴτε διὰ φυτεύσεως θάμνων, εἴτε διὰ τῆς προσαρμογῆς αὐτοῦ εἰς τὰ ὁρατὰ μέρη πρὸς τοὺς ἀναλημματικούς ἐκείνους τοίχους, οἱ ὅποιοι εἶχον πρὸ τοῦ πολέμου κτισθῇ διὰ τὴν στερέωσιν τῶν ἐτοιμορόπων βράχων τῆς Ἀκροπόλεως.

3. Ἀνασκαφικὴ ἔρευνα

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἀνωτέρω κατα-

σκευασθέντος τοίχου ἐθεμελιώθη ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου, ὁ ὁποῖος, λόγῳ τῆς ἀποτόμου κλίσεως τοῦ ἐδάφους, ἐσώζετο εἰς μικρὸν σχετικῶς βάθος ὑπὸ τὰς μεταγενεστέραις ἐπιχώσεις. Ἀδιατάρακτοι ἐπιχώσεις δὲν εὑρέθησαν παρὰ μόνον εἰς μικρὰν ἔκτασιν πρὸς Β. τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἑρωτος. Ἐκ τῆς γενομένης ἐρεῦνης διεπιστώθη ὅτι αὗται δὲν συνεχίζοντο πρὸς Β., διότι εἶχον ἀποκοπῇ ἀπὸ τὰς Ἀμερικανικὰς ἀνασκαφὰς τῶν ἐτῶν 1937-38 (Hesperia VIII (1938), εἰκ. 1). Δυστυχῶς δὲν ὑπῆρχεν ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος διὰ τὴν ἔρευναν τῆς πρὸς Ν. τοῦ κατασκευαζομένου τοίχου ἐκτάσεως, ἥτοι τῆς πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἑρωτος, διότι λόγῳ τοῦ ἐπερχομένου χειμῶνος ἔπρεπε νὰ ὁλοκληρωθοῦν αἱ ἐργασίαι εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ χώρου. Ἡ ἔρευνα πάντως θὰ συμπληρωθῇ τὸ προσεχὲς ἔτος. Ἀξιοσημείωτος ἦτο μία ἐπιχώσις ἐκ σκληροτάτων κιμλιχωμάτων ἀναμικτῶν μετὰ λιθαρίων, ἡ ὁποία ἔδωκεν ὄστρακα τῶν τελευταίων νεολιθικῶν χρόνων καὶ τῆς ΠΕ Ι ἐποχῆς, λ.χ. ὄστρακα ἐξ ἡμισφαιρικῶν φιαλῶν με ἐρυθρὸν ἐπίχρυσμα ἢ με ἐγχάρακτον διακόσμησιν (Πί ν. 37 α). Εἰς τὰ ἀνωθεν τῆς ἐπιχώσεως αὐτῆς στρώματα χωμάτων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐπίσης τεταραγμένα, ἀνευρέθησαν ὄστρακα ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν μέχρι τῶν κλασσικῶν χρόνων. Χαρακτηριστικὰ ἐρυθρόμορφα καὶ μελαμβαφῇ κλασσικὰ βλ. ἐν Πί ν. 36 α-β. Ἄλλη ἐνδιαφέρουσα ἐπιχώσις ἦτο πρὸς Α. καὶ πλησίον τῆς προαναφερθείσης. Ἡ ἐπιχώσις αὕτη ἦτο ΜΕ, περιεῖχε δὲ ὄστρακα ἀγγείων με ἀμαυρόχρωμον (Matt-painted) ἢ ἐρυθρὰν μονόχρωμον διακόσμησιν, ὄστρακα μινυείων τεφρῶν ἀγγείων καὶ ἀρκετὰ χονδροειδῇ με τραχεῖαν ἐπιφάνειαν. Ἡ ἐπιχώσις ἔφθανε μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου, ὅπου εὑρέθη ΜΕ βοθρίσκος. Ἐκ τῶν ὀστράκων, τὰ ὁποῖα περιεῖχεν ὁ βόθρος, ἀπηρτίσθησαν τμήματα μινυείων κυλίκων καὶ εἰς κρατηρίσκος με καστανόχρωμον ἀλοιφήν (Πί ν. 37 β).

4. Συντήρησις ἀρχαίων

Ἐγένετο συντήρησις τῶν ἐξῆς ἐντὸς τοῦ χώρου μνημείων:

α'. Τοῦ τείχους τῆς Ὑπαπαντῆς (18ου αἰ.), τὸ ὁποῖον εἰς πλείστα σημεῖα εἶχεν ὑποσκαφῇ, εἶχον δὲ καταπέσει μεγάλα τμήματα αὐτοῦ. Ἦδη ἐστερεώθησαν τὰ θεμέλια καὶ συνεπληρώθησαν ἐλλείποντα τμήματα αὐτοῦ (Πί ν. 38 α-β).

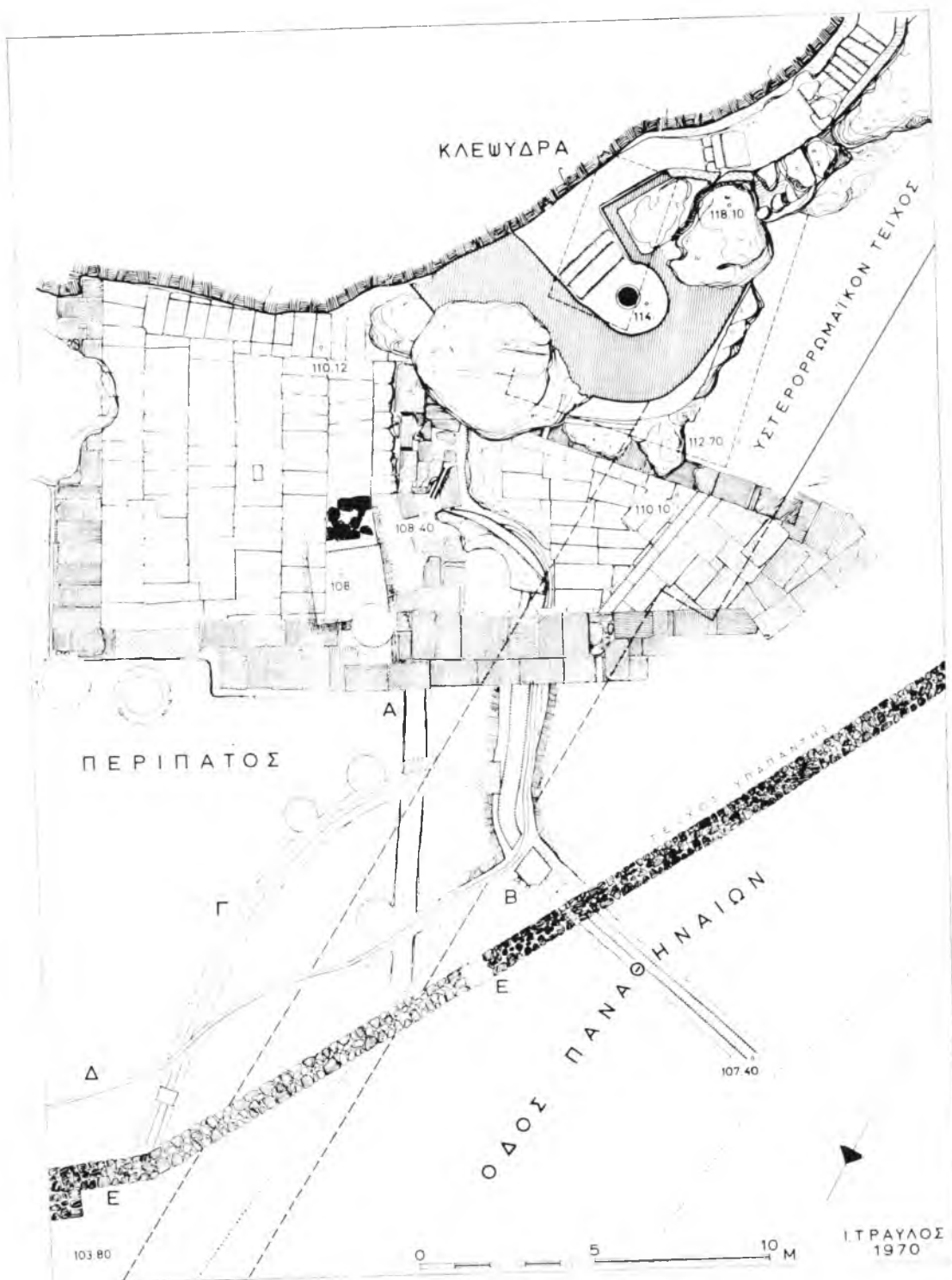
β'. Τοῦ πρὸς Β. τῆς Κλεψύδρας τμήματος τῆς ὁδοῦ τῶν Παναθηναίων καὶ τοῦ πρὸς Α. αὐτοῦ τείχους τοῦ 3ου μ.Χ. αἰ., τὰ ὁποῖα ἦσαν προ-

ηγουμένως ἀθέατα σχεδὸν ἀπὸ τοὺς σωρούς τῶν χωμάτων. Οἱ σωροὶ ἀπεμακρύνθησαν καὶ τὰ ἀρχαῖα εἶναι πλέον ὁρατά.

γ'. Τὰ σωζόμενα ἐρείπια τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Νικολάου ἢ Σεραφεῖμ ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἐστερεώθησαν, διεμορφώθη δὲ ὁ πρὸς Δ. αὐτῆς χώρος. Κατὰ τὰς ἐργασίας αὐτὰς ἀνευρέθησαν μερικά γλυπτά, τῶν ὁποίων τὰ πλέον ἀξιόλογα εἶναι: γυμνὸς ἀνδρικός κορμὸς ἐκ τῆς ζωφόρου τοῦ Ἑρεχθίου, ὕψ. 0,145, πλ. 0,13 μ., καὶ ἄνω ἀριστερὸν τμήμα ἀναγλύφου τοῦ 400 π.Χ. με κεφαλὴν ἥρωος καὶ πρόσοψιν δωρικοῦ κτηρίου (Πί ν. 38 γ).

δ'. Ἡ πλακόστρωτος αὐλὴ τῆς Κλεψύδρας εἶχε καθαρισθῇ καὶ μερικῶς ἀποκατασταθῇ κατὰ τὰς ἐργασίας τοῦ 1965. Τὸ 1969 συνεπληρώθη ἡ συντήρησις αὐτῆς. Συνεκολλήθησαν τὰ ἀποκεκολλημένα τμήματα τοῦ ἐκ ποροπλίνθων δαπέδου καὶ ἐπανετοποθετήθησαν εἰς τὴν ἀρχικὴν τῶν θέσιν μερικαὶ ἐκ τούτων, αἱ ὁποῖαι εἶχον μετατοπισθῇ ἐξ αἰτίας τῆς ἐντὸς αὐτῶν διεισδύσεως τῶν ριζῶν τῶν φυτῶν.

Εἰς τὸ κεντρικὸν τμήμα τῆς αὐλῆς τὸ πλακόστρωτον εἶχεν ὑποστῇ καθίζησιν, λόγῳ τῆς ὑπ' αὐτὸ διελεύσεως τοῦ συστήματος τῶν ὀχετῶν. Εἰς τὸ δημοσιεύμενον σχέδιον τῆς περιοχῆς τῆς Κλεψύδρας σημειοῦνται οἱ ἐκ ταύτης ἐκκινουντες ἄγωγοι (Σχ ἐ δ. 1). Ἐκ τούτων ὁ Α εἶναι ὁ ἀρχαιότερος (A. Parsons, Klepsydra and the paved Court of the Pythion, Hesperia XII (1943), σ. 223). Ὁ ἀγωγὸς οὗτος ἦτο ἐν χρήσει μέχρι τῶν μέσων τοῦ 1ου αἰ. μ.Χ., ὁπότε τόσον ἡ Κλεψύδρα ὅσον καὶ ἡ πλακόστρωτος αὐλὴ ὑπέστησαν καταστροφάς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κατεσκευάσθη ὁ ἐντὸς τῆς αὐλῆς διαχωριστικὸς τοίχος καὶ ἀντικατεστάθη ὁ ἀγωγὸς Α διὰ νέου (Β εἰς τὸ Σχ ἐ δ. 1), ὁ ὁποῖος, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς αὐλῆς, παρακολουθεῖ καταπεσόντα ἐντὸς αὐτῆς βράχον καὶ ἐν συνεχείᾳ στρέφεται πρὸς Β. πέραν τοῦ τείχους τῆς Ὑπαπαντῆς (ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 43). Ὁ ἀγωγὸς ἐπεσκευάσθη, κατασκευασθεὶς διὰ τὴν κάλυψιν τοῦ πλακῶν ἐκ σιμέντου. Ὅρατὸν παραμένει τὸ ἐντὸς τῆς αὐλῆς τμήμα τοῦ ἀγωγοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ σήμερον ἐν χρήσει. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους κατεσκευάσθη ὁ ἀγωγὸς Γ, ὁ ὁποῖος ὠδῇγει τὰ ὕδατα εἰς μεγάλην δεξαμενὴν, σωζομένην εἰσέτι πρὸς Β. τοῦ τείχους τῆς Ὑπαπαντῆς. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, πιθανῶς δ' εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Μοροζίνη, ὁπότε ἐκτίσθη τὸ τεῖχος τῆς Ὑπαπαντῆς, κατεσκευάσθη νέος ἀγωγὸς (Δ), ὁ ὁποῖος παρελάμβανε πάλιν τὰ ὕδατα ἐκ τοῦ



Σχέδ. 1. Ἀθῆναι. Κάτοψις περιοχῆς Κλεψυδρας

κεντρικού τμήματος της αὐλῆς, διοχετεύων αὐτὰ εἰς μικράν κρήνην πλησίον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Νικολάου.

Ἡ συλλεγείσα κεραμική κατὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἐντὸς τῆς αὐλῆς τμήματος τοῦ ἀγωγοῦ Α, ἐστερεῖτο στρωματογραφικῶν ἐνδείξεων, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῆς προηγηθείσης ἀμερικανικῆς ἀνασκαφῆς (Α. Parsons, ἑ.ἀ., σ. 191 κ.ἐ.), ἀφ' ἑτέρου δ' ἕνεκα τῆς διαταραχῆς τῶν ἐπιχώσεων ἐκ τῆς καθιζήσεως τῶν λίθων. Σημαντικὸν ὅμως εἶναι, ὅτι εὐρέθησαν ἐδῶ μερικά μυκηναϊκὰ ὀστρακα, ὡς καὶ τὸ πρόσθιον τμήμα κεφαλῆς πηλίνου μυκηναϊκοῦ εἰδωλίου, σωζ. ὕψ. 0,07 μ. (ἀριθ. Εὐρ. Μουσείου Ἀκροπόλεως 9945. Βλ. ΑΔ 25 (1970) : Μέρους Α', σ. 174 - 183).

Πρὸς Α. τοῦ ἀγωγοῦ ὑπῆρχεν ὀρθογώνιος χώρος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐκαλύπτετο ὑπὸ πωροπλίνθων, ἐπληροῦτο δ' ὑπὸ μεταγενεστέρων ἐπιχώσεων. Μὲ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐπιχώσεων αὐτῶν ἐφάνη εἰς τὸν φυσικὸν βράχον ὀρθογώνιον λάξευμα, εἰς τὸ Β. μέρος τοῦ ὁποῖου διεγράφετο φρέαρ, διαμ. 1.20 μ. (Hesperia X (1941), σ. 7 καὶ XII (1943), εἰκ. 29).

Ἡ ἔρευνα ὅμως ἐπεξετάθη νοτιώτερον, ὅπου ἀφηρέθησαν δύο πωρόπλινθοι πρὸς συγκόλλησιν. Εἰς μικρὸν βάθος ὑπὸ τὰς πωροπλίνθους εὐρέθη τοῖχος, φορᾶς Δ. - Α. (μῆκ. 1.55, πᾶχ. 1.20, ὕψ. 0,60 μ.), ἐκτισμένος ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου ἀπὸ μεγάλους καὶ μικροὺς λίθους μὲ εἰργασμένην τὴν προσθίαν ὄψιν καὶ χωρὶς συνδετικὴν ὕλην (Σχ. ἐδ. 1' Πί ν. 39 γ). Ἡ Δ. πλευρὰ τοῦ τοίχου τοῦτου ἐφάπτεται τοῦ φυσικοῦ βράχου, ἐνῶ πρὸς Α. εἶναι ἄγνωστον, ἐὰν οὗτος συνεχίζεται ὑπὸ τὸ δάπεδον τῆς Κλεψύδρας. Μεταξὺ τῶν λίθων τοῦ τοίχου συνελέγησαν ὀστρακα ἀνήκοντα εἰς τοὺς ΥΕ III Β - Γ χρόνους. Εἰς τοὺς ἰδίους χρόνους ἀνήκουν καὶ τὰ ὀστρακα τῆς πρὸς Ν. τοῦ τοίχου σκληροτάτης ἐκ κιμιλοχωμάτων ἐπιχώσεως. Ἐπὶ τῆς ἐπιχώσεως αὐτῆς, πᾶχ. 1 μ. περίπου, ἐδράζεται τὸ δάπεδον τῆς αὐλῆς τῆς Κλεψύδρας. Πλὴν τῶν ὀστράκων εὐρέθησαν καὶ τεμάχια χονδροειδῶν ἀγγείων, τὰ ὁποῖα συγκολληθέντα ἀπέδωσαν δύο πίθους (Πί ν. 39 α - β).

Ἐκ τούτων προκύπτει, ὅτι ὁ τοῖχος ἀνήκει εἰς τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους. Ὁ προορισμὸς ὅμως αὐτοῦ, καθὼς καὶ ὁ τοῦ ὀρθογωνίου λαξέυματος, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξακριβωθῇ. Ἴσως τὸ πρόβλημα θὰ ἐλύετο μὲ περαιτέρω ἔρευναν ὑπὸ τὸ δάπεδον τῆς αὐλῆς τῆς Κλεψύδρας, ἀλλ' ἡ ἀφαίρεσις τῶν πωροπλίνθων τοῦ δαπέδου δὲν θὰ ἦτο πάντως συγχωρητέα.

II. Βιβλιοθήκη Ἀδριανοῦ

Τὸν Μάιον τοῦ 1969 ἐπανήρχισαν αἱ ἐργασίαι καθαρισμοῦ, εὐτρεπισμοῦ καὶ διαμορφώσεως τοῦ χώρου τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀδριανοῦ, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀναληφθῇ κατὰ τὸ ἔτος 1967 (ΑΔ 23 (1968) : Χρονικά, σ. 18). Οὕτω :

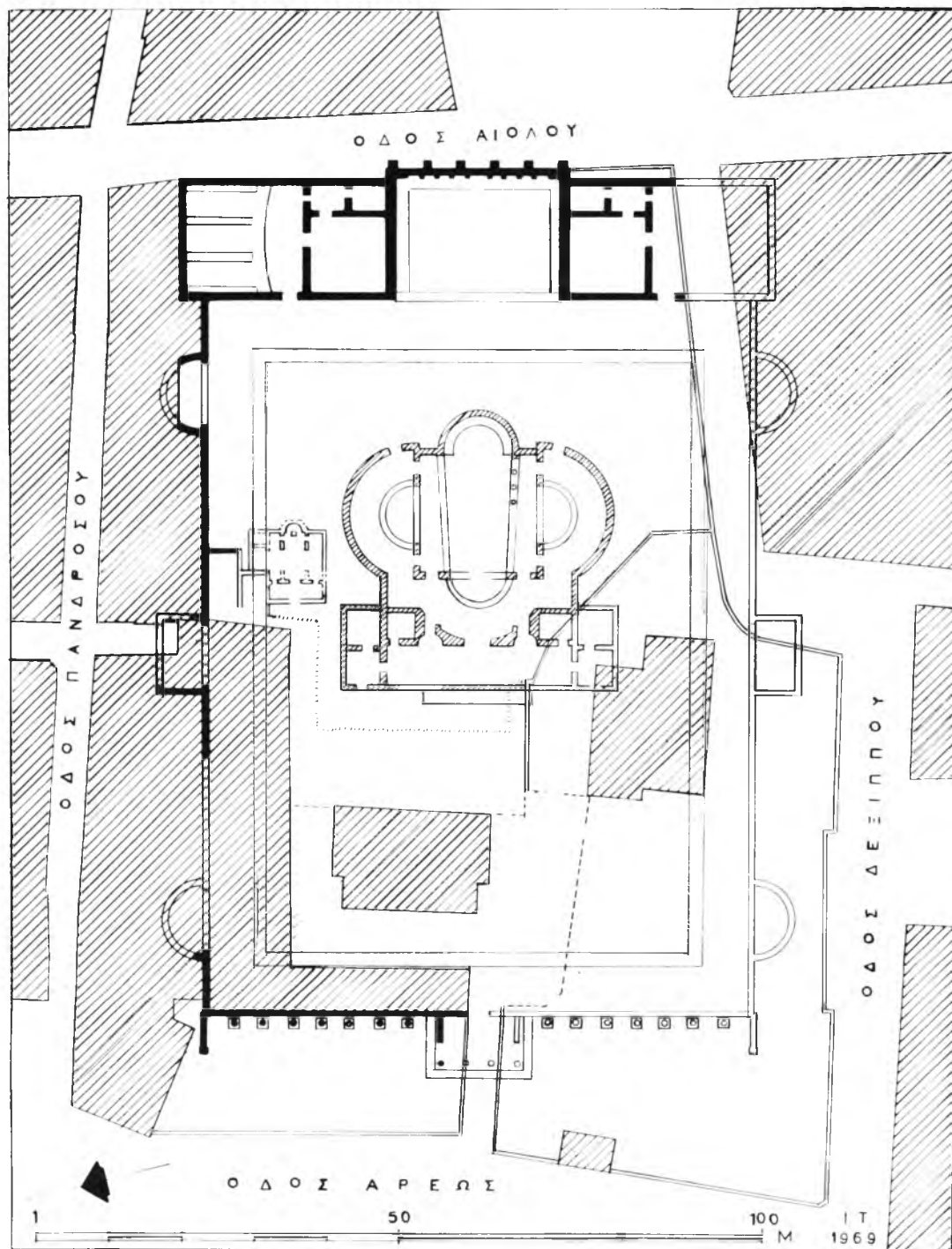
α'. Κατηδαφίσθη ἐν πρώτοις ὁ ἀπομένων ὕψηλός τοῖχος τοῦ « Παλαιοῦ Στρατῶνος », ὁ ὁποῖος διεχώριζε τὸ Α. τμήμα τῆς Βιβλιοθήκης ἀπὸ τὸ μὴ ἀνεσκαμμένον Δ. Ἐπίσης κατηδαφίσθησαν οἱ πρὸ τοῦ τοίχου πεπαλαιωμένοι οἰκίσκοι, καθὼς καὶ μία μικρὰ ἀποθήκη (Πί ν. 40 α - β), ἐκ τῶν τοίχων τῶν ὁποίων ἐξήχθησαν ἀσήμαντα μαρμάρινα τεμάχια.

β'. Ἀπεμακρύνθησαν σωροὶ παντοίων ἀχρήστων ὑλικῶν καὶ ἐκλείσθη μὲ συρματόπλεγμα τὸ ἀνοιγμα, τὸ ὁποῖον προέκυψεν εἰς τὸ Δ. τμήμα τοῦ χώρου.

γ'. Ἀφηρέθησαν καὶ ἀπεκομίσθησαν ἐπίσης αἱ ἐπιχώσεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν συσσωρευμέναι.

δ'. Κατὰ τὴν ἀποχωμάτωσιν τῆς Δ. ἄκρας τοῦ ἀνεσκαμμένου Α. τμήματος, ἀφηρέθη μικροῦ πάχους ἐπιχώσις, ἡ ὁποία δὲν εἶχε θιγῇ κατὰ τὰς πρώτας ἀνασκαφὰς τοῦ χώρου (ΠΑΕ 1885, σ. 15, σχ. ἐδ. 1) καὶ ἀπεκαλύφθη ἡ συνέχεια τοῦ Δ. τοίχου τοῦ ὑστερορρωμαϊκοῦ τετρακόγχου οἰκοδομήματος, εἰς ὕψ. 1.15 μ. Κάτωθεν τῆς ἐπιχώσεως αὐτῆς καὶ ἐσωτερικῶς τοῦ τοίχου, ἀπεκαλύφθη μικρὸν τμήμα ψηφιδωτοῦ δαπέδου μὲ παράστασιν πλοχμοῦ. Ἐπίσης, ἐκαθαρίσθησαν τὰ ΒΔ. διαμερίσματα τοῦ τετρακόγχου οἰκοδομήματος καὶ ἐστερεώθη ψηφιδωτὸν τοῦ δυτικωτέρου ἐξ αὐτῶν (Πί ν. 41 α). Διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Δ. τοίχου τοῦ τετρακόγχου ἐπετεύχθη τώρα, διὰ πρώτην φοράν, ἡ ὀρθὴ ἀποκατάστασις τῆς εἰσόδου καὶ γενικῶς τῆς προσόψεως τοῦ οἰκοδομήματος. Εἰς τὴν κάτωσιν τοῦ Μ. Sisson (The Stoa of Hadrian at Athens, Papers of the British School at Rome XI (1929), σ. 50 κ.ἐ.) καὶ Ἰ. Τραυλοῦ (ΠΑΕ 1950, εἰκ. 4, σ. 47) ἡ εἰσοδος ἄλλως ἀποκαθίστατο, ἐπειδὴ τότε ἀκόμη ἐκαλύπτετο ὑπὸ ἐπιχώσεων. Τὸ κυριώτερον σημερινὸν συμπέρασμα εἶναι, ὅτι εἰς τὴν ὄψιν δὲν ὑπάρχει θύρα, ἀλλ' ὅπως συμβαίνει εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν παλαιοχριστιανικῶν βασιλικῶν, τρίλοβον παράθυρον (Σχ. ἐδ. 2). Ὁ κ. Τραυλός, ὁ ὁποῖος ἤρχισε τὴν μελέτην τοῦ τετρακόγχου οἰκοδομήματος, θὰ δώσῃ προσεχῶς καὶ τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ μνημείου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νέων δεδομένων.

Εἰς τὴν πρὸς Β. τοῦ τετρακόγχου μικράν ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας εἶχεν ἀποκαλυφθῇ τὸ 1967 τὸ δάπεδον καὶ ἡ ἡμικυκλικὴ ἀψὶς τοῦ ἱεροῦ



Σχέδ. 2. Ἀθῆναι. Κάτωφιν τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀδριανοῦ μετὰ τοῦ ἐντὸς αὐτῆς ὑστερορρωμαϊκοῦ τετρακόγχου οἰκοδομήματος

(ΑΔ. ξ.α., Πίν. 14 α), επανελήφθη μικρά ανασκαφική έρευνα, χάρις εις την οποίαν εξηκριβώθησαν τὰ ἐξῆς : α) Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν καὶ τὸν νάρθηκα, πλ. 2.10 μ., β) Ὁ κυρίως ναὸς χωρίζεται εἰς τρία κλίτη, γ) Τὸ κεντρικὸν κλίτος ἐκαλύπτετο πιθανῶς ὑπὸ θόλου, δ) Αἱ διαστάσεις της εἶναι 10 × 8.20 μ. Ἐκ τῆς στρωματογραφίας συμπεραίνεται ὅτι ἡ οἰκοδόμησις τῆς ἐκκλησίας δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τοὺς ὑστεροὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἢ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας, ἢ δὲ καταστροφή της εἰς τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας (Σχ. ε.δ. 2· Πί ν. 41 β).

Κατὰ τὰς ὡς ἄνω ἐργασίας διεσαφηνίσθησαν ἐπίσης λεπτομέρειαι τινες τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ σχεδίου τῆς Βιβλιοθήκης.

Οὕτως, ἐβεβαιώθη ἡ ἀποψις τοῦ Dörpfeld (ΠΑΕ 1885, σ. 21), ὅτι εἰς τὴν ΒΑ. αἶθουσαν τῆς Βιβλιοθήκης ὑπῆρχε μικρὸν θέατρον, τὸ ὅποιον ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς αἶθουσα διδασκαλίας ἢ ὡς αἶθουσα διαλέξεων (Σχ. ε.δ. 2· Πί ν. 42 α). Τὴν ὑπαρξιν τοῦ θεάτρου εἶχεν ὑποθέσει ὁ Dörpfeld ἐκ τῆς παρατηρήσεως ὅτι εἰς τοὺς δύο τῶν ἐκεῖ σωζομένων τεσσάρων παραλλήλων τοίχων, ἐκτισμένων διὰ μικρῶν λίθων καὶ ἀσβεστοῦ, ἐσώζετο ἡ γένεσις θολωτῆς κατασκευῆς στηριζούσης τὰ καθίσματα τοῦ κοίλου. Τὴν γνώμην τοῦ Dörpfeld ἡμφεσβήτησεν ἀργότερον ὁ Μ. Sisson (ξ.α., σ. 62), σήμερον ὅμως βεβαιοῦται αὕτη, ἐκ τῆς εὑρέσεως τῆς κατωτάτης μαρμαρίνης καμπύλης βαθμίδος τοῦ κοίλου, ἡ ὁποία ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας αὐτῆς φέρει ἵχνη τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν ἐδωλίων καὶ ἡ ὁποία ἀνήκει εἰς τμῆμα τὸξου κύκλου, ἀκτίνοιο 6.25 μ. Ἀπεκαλύφθησαν ἐπίσης ὑπολείμματα τῆς μαρμαρίνης πλακοστρώσεως τῆς ὁρχήστρας, τὸ σχέδιον τῆς ὁποίας δύναται νὰ συναχθῇ ἐκ τῶν ἱχνῶν ἐπὶ τοῦ ἐξ ἀσβεστοῦ κονιάματος.

ε'. Εἰς τὸν εὐτρεπισμὸν τοῦ χώρου μεγάλως συνετέλεσε καὶ ἡ ὀριστική τακτοποίησις τῶν πολυπληθῶν μαρμαρίνων τεμαχίων, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, τὰ ὁποῖα ἀπέκειντο εἰς ἀτάκτους σωρούς ἢ ἦσαν τῆδε κάκεισε ἐσπαρμένα ἐντὸς τοῦ ἀνεσκαμμένου χώρου, ἔκειντο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ τετρακόγχου. Ἐν πρώτοις, ἐκαθαρίσθη τελείως τὸ τετράκογχον οἰκοδόμημα, τοῦ ὁποίου σήμερον διακρίνεται ἡ κάτωψις, ὁ ἐντὸς τοῦ περιστυλίου χώρος τῆς Βιβλιοθήκης καθὼς καὶ ἡ Α. στοά (Πί ν. 42 β).

ζ'. Καθαρισμὸς ἐγένετο καὶ εἰς τὸ ΝΑ., τὸ πρὸς τὴν ὁδὸν Ἀρεῶς, τμῆμα τοῦ χώρου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπεμακρύνθησαν πολλὰ τῶν αὐτόθι παλαιόθεν ἀπερριμμένων ἀχρήστων ὑλικῶν. Σκοπὸς τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία ἐλπίζεται νὰ συνεχι-

σθῇ τὸ 1970, εἶναι νὰ προετοιμασθῇ ὁ χώρος διὰ τὴν συνέχισιν τῶν ἀνασκαφῶν.

III. Ὡδεῖον Περικλέους

Συνεργεῖον ἐργατῶν τῆς Α' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἀρχιτεχνίτου τῆς Ἀναστηλώσεως κ. Ἑμμ. Λιγνοῦ, κατηδάφισε παλαιὸν οἰκίσκον ἐπὶ τῶν ὁδῶν Θρασύλλου καὶ Μύρωνος ἐντὸς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τοῦ Ὡδείου τοῦ Περικλέους. Μὲ τὴν κατεδάφισιν τοῦ οἰκίσκου ὁ χώρος περιελήφθη εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν χώρον τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, τῆς περιφράξεως ἐπεκταθείσης μέχρι τῆς γωνίας τῶν ὁδῶν Θρασύλλου καὶ Μύρωνος.

Α'. ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΣΤΕΡΕΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΟΔΟΥΣ ΠΑΝΟΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΣ ΝΕΟΚΛΑΣΣΙΚΗΣ ΟΙΚΙΑΣ

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1969 ἤρxisεν ἡ ριζικὴ ἐπισκευὴ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ διαρρυθμίσις τῆς παρὰ τὰς ὁδοὺς Πανὸς καὶ Θεωρίας ἀπαλλοτριωθείσης νεοκλασσικῆς οἰκίας, ἡ ὁποία θὰ στεγάσῃ τὴν δωρηθεῖσαν εἰς τὸ Κράτος ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν Κανελλοπούλου. Τὰ σχέδια μετατροπῆς τῆς ἐν λόγῳ οἰκίας ἐξεπονήθησαν ὑπὸ τῶν πρώην ἰδιοκτητῶν, ἀρχιτέκτονος κ. Π. Μιχαλέα, ὁ ὁποῖος ἔχει καὶ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν τῶν ἐργασιῶν. Εἰς ταύτας ἀπησχολήθη συνεργεῖον ἐργατοτεχνιτῶν μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀρχιτεχνίτην τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως κ. Εὐστρ. Φεργαδιώτην.

Μέχρι τέλους τοῦ ἔτους ἐγένετο ἡ στερέωσις τῆς οἰκίας καὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἐσωτερικῆς διαρρυθμίσεως διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν πεπαιλωμένων ξυλίνων διαπέδων, τῆς ὀροφῆς, τῶν ἐσωτερικῶν ξυλίνων διαχωρισμάτων, τῆς ἀφαιρέσεως ὠρισμένων ἐσωτερικῶν τοίχων πρὸς δημιουργίαν νέων μεγάλων αἰθουσῶν κλπ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν ἐκσκαφῆς εἰς τὸ προαύλιον τῆς οἰκίας, διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν σωλῆνων ἀποχετεύσεως, ἀνευρέθη μαρμάρινον σύμπλεγμα ἐξαιρέτου τέχνης ἐκ τῆς ζωφόρου τοῦ Ἑρεχθείου, εἰκονίζον κουροτρόφον, μεγ. ὑψ. 0,19, πλ. 0,17, πᾶχ. 0,12 - 0,15 μ. Τὸ γλυπτὸν μετεφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἀκροπόλεως, ἔλαβε δὲ ἀριθ. Εὐρ. Μουσείου Ἀκροπόλεως 10265.

Κατὰ τὰς ἐργασίας ἀποχωματώσεως τοῦ ὑπογείου ἀνευρέθησαν καὶ ἄλλα τεμάχια μαρμαρίνων γλυπτῶν καὶ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, τὰ ὁποῖα μετεφέρθησαν εἰς τὴν νεοσυσταθεῖσαν ἀποθήκην ἀρχαίων τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς (βλ. ἄνωτέρω, σ. 24).

Γ. ΔΟΝΤΑΣ

KERAMEIKOS 1968 - 1969

In den Sommermonaten 1968 und 1969 wurde im Anschluss an die Grabung d.J. 1966 (AA 23 (1968): Χρονικά, 23 ff.) der Raum östlich vom Pithos und nördlich vom Brunnen mit Lehmziegelkranz und Basis aus Porossteinen untersucht (hier « Porosbrunnen », Plan 1; AA a.O. 27).

Zunächst fand sich bei der Reinigung des Geländes im Norden das Ende der dort doppelt (AA a.O. Plan 1, OK 43.39), hier aber nur noch einfach verlegten Quaderreihe aus Breccia (hier Plan 1, OK 43.66). Es stiess an einen aus Bruchsteinen und zerschlagenen Brecciablöcken gefügten ostwestlich gerichteten Mauerzug an und durchschnitt lediglich den Kies der nach Norden ansteigenden Schwemmschichten des Flusses (AA a.O. 26). Der Abschluss der Breccialage an dieser Stelle ist gesichert durch einen unmittelbar nördlich anschliessenden Bau aus Lehmziegeln, der nach Schichtbefund wenig früher sein muss als die Quaderreihe und von ihr auch nicht mehr erreicht wird.

Der innen leere Lehmziegelbau, wohl ein Grabbau, war nur in Resten von zwei Mauerzügen erhalten (Taf. 43a), die sich aus einem sorgfältig gemauerten Bruchsteinfundament und drei Schichten blauer Lehmziegel zusammensetzen. Beide Mauern sind im Westen und Norden zerstört, die Südmauer wurde offenbar nach ihrer Zerstörung erneuert. An sie lehnt sich im Westen ein von einem hellenistischen Brunnen geschnittener, früher schon ausgegrabener und geleerter Poros-Sarkophag (Taf. 43b) an. Nach Süden hin begrenzt eine Steinlage auf etwa gleichem Niveau wie die Sarkophag-Oberkante den nördlichen Rand eines aus lakonischen Ziegeln zusammengesetzten Zisternenabflusses, der über seine Biegung nach Norden hinaus nicht verfolgt wurde.

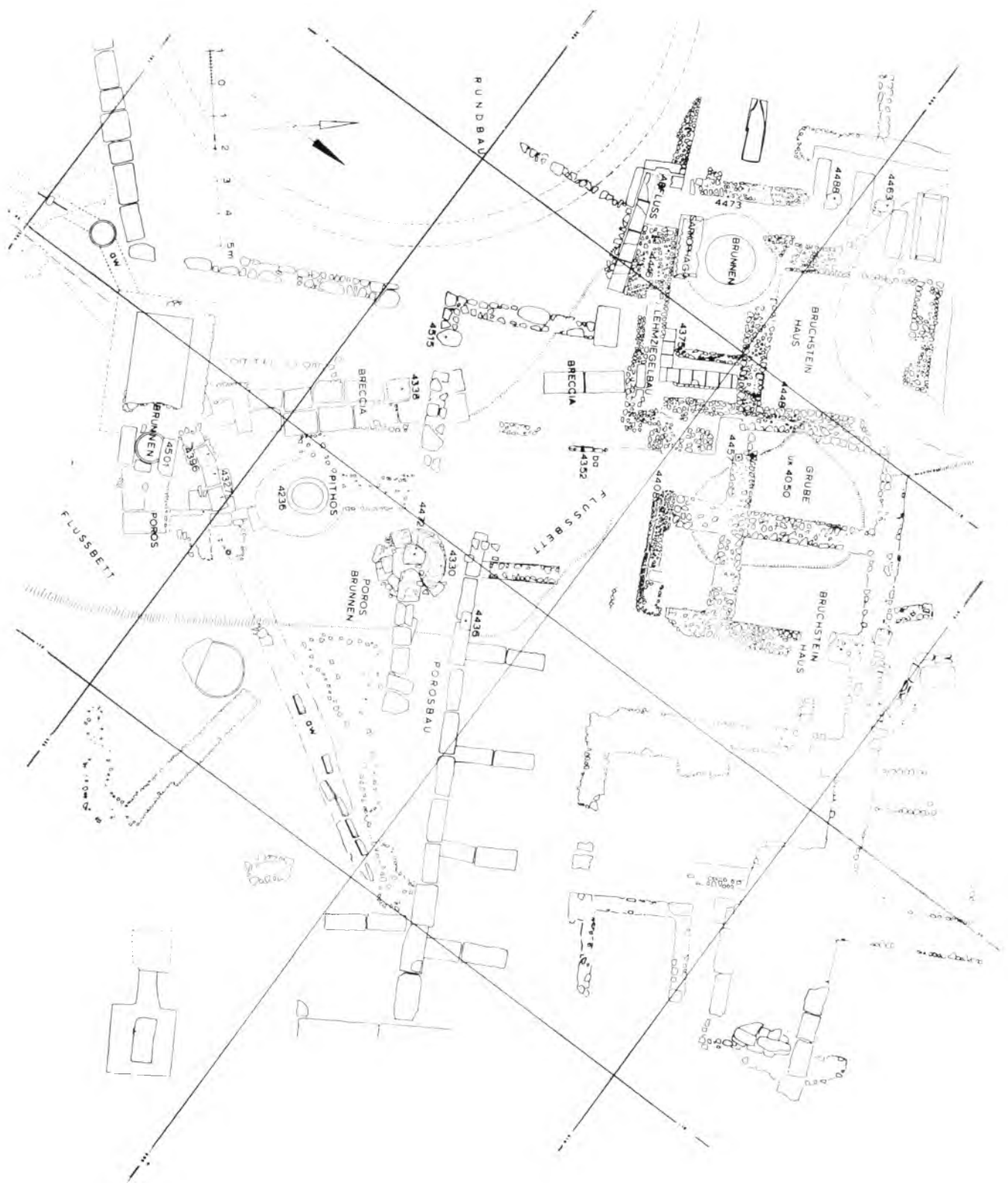
Dass der Lehmziegelbau nicht lange bestanden haben kann, beweisen sowohl die Zerstörung seiner Nordwand durch einen nord-südlich verlaufenden Mauerzug aus Quadern und Bruchsteinen, als auch die nicht über das 5. Jahrhundert hinausreichenden Scherben aus den Erdschichten, die beide Mauern bedecken. Datierend sind unter ihnen vor allem sorgfältig gestempelte Schwarzfirniskeramik und rotfigurige Gefässe wie z.B. die Stücke eines Pyxisdeckels vom Kodros-Maler und einer Ily-

dria mit einer auf dem Tympanon trommelnden sitzenden Frau und einer Tänzerin vom Frauenbad-Maler (Taf. 43c). Sie stammen aus einer dünnen Brandschicht und sind wahrscheinlich bei der Anlage einer schon von K. Gebauer erwähnten (Tgb. 4, 1938, 75) grossen Grube von 5 m Breite und 3 m Tiefe mit dem Grab zusammen ausgehoben und zerstört worden.

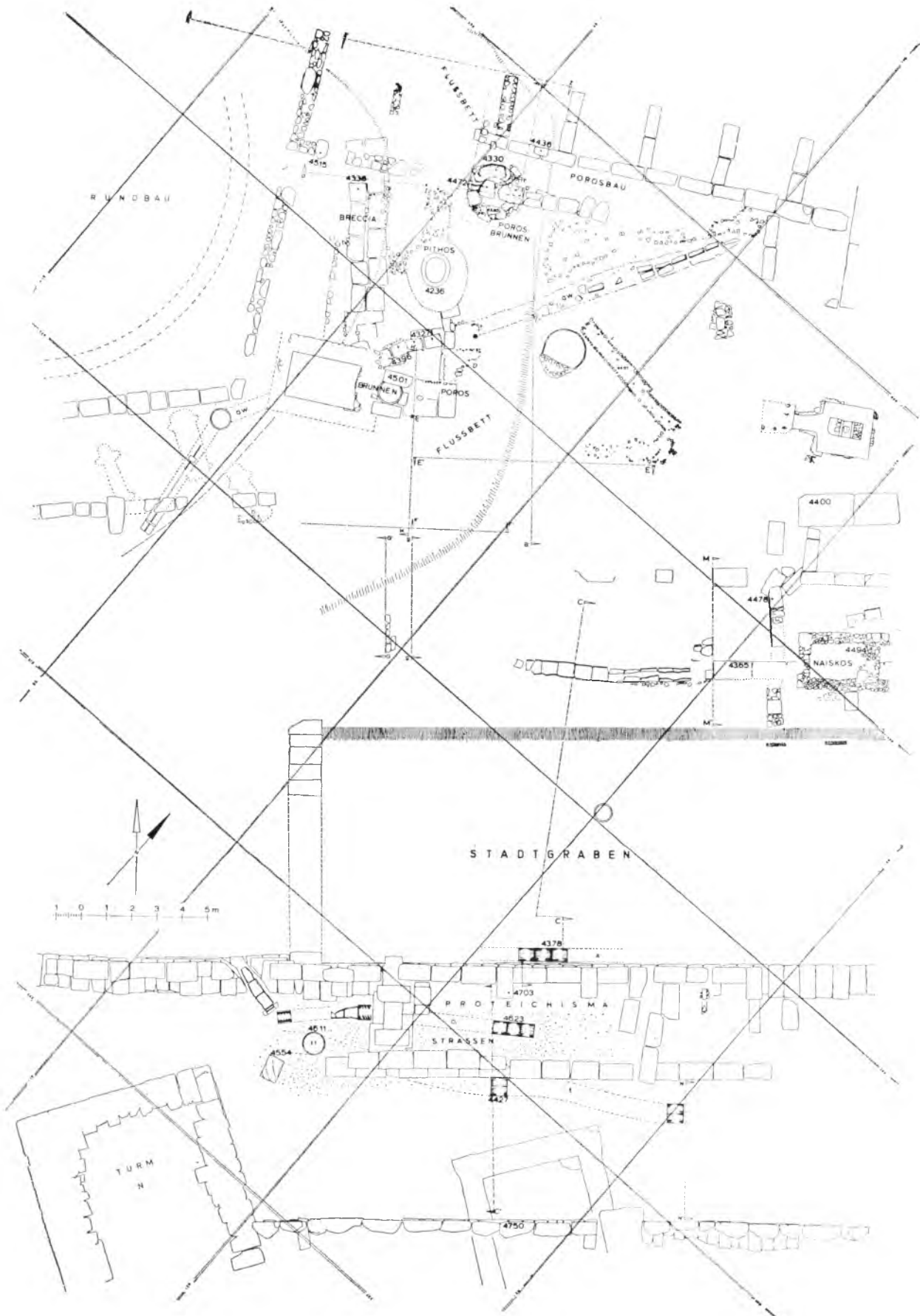
Das Ausgangsniveau der tief in den Felsen einschneidenden Grube konnte nur an einer Stelle in geringer Höhe über der Lehmfüllung, auf der der Lehmziegelbau stand, gesichert werden. Die Bedeutung des riesengrossen Lochs blieb unklar. Zwar erinnern die Ausmasse an die Pithosgrube im Süden (AA a.O. 24f.), doch gab es hier keine Reste eines solchen Tongefässes. Die in der Tiefe gefundenen spätesten Scherben wie z.B. ein gestempelter Amphorenhenkel mit erhabenem B, der durch Beispiele von der Pnyx vor 340 datiert ist (Hesp. Suppl. X, 174, Nr. 234, Taf. 76; hier Taf. 44b) und Lampen vom Typus Howland 25A (Greek Lamps 70, Taf. 38; hier GL 1296, GL 1326 und Taf. 44a) aus dem ersten und zweiten Jahrhundertviertel zeigen, dass die Grube schon um die Mitte des 4. Jahrhunderts zugeschüttet worden ist, um dem Bruchsteinfundament eines weitverzweigten Gebäudes (Gebauer, Tgb. a.O. 49f.; AA 1940, 327f. Beil. 3) eine feste Unterlage zu geben (Taf. 44c).

Sollten die hier gefundenen Fundamente mit denen der sogenannten Auskleideräume westlich des Schwitzbades (Gebauer, a.O.) zusammenhängen, so können sie nur spätere Anbauten sein. Auch sie sind mitsamt ihren Anstückungen bald wieder unter die Erde geraten. Die Anstückungen liegen bereits unter einer dünnen Marmorsplitterschicht, die nach neueren Untersuchungen das ganze Gelände am Anfang des 4. Jahrhunderts einebnen (vgl. auch Gebauer, Tgb. a.O. 57).

Im Jahre 1969 wurden die Schichten um den Porosbrunnen herum abgeräumt und nach Süden in langen Schnitten bis zum Stadtgraben verfolgt (Plan 2). Nur wenige verstreute oder in der Reihe liegende Breccia- und Porosquader kamen in dem ganzen Gebiet zu Tage, aber keine Gebäudereste. Der Bau mit Porosfundamenten nördlich des Porosbrunnens (AA 1938, 610; AA a.O. 24; hier Taf. 44d) hatte wahrscheinlich die Grenze des



Plan 1. Kerameikos. Nördliches Grabungsgebiet



Plan 2. Kerameikos. Südliches Grabungsgebiet

bewohnbaren und bebauerten Gebiets nach Süden gebildet.

Bei der Reinigung des Geländes erwies sich der Streifen aus Breccia- oder Porosplitt (AA a.O. 27) als zugehörig zu einer im Raum des Porosbrunnens gleichmässig verteilten Oberfläche, die getreten ist und eine Einebnung des Geländes bedeutet (OK 43.30 m). Die von der Oberfläche bedeckten Schichten enthielten überwiegend beschriftete Ostraka (als späteste die gegen Menon und Kimon 461 v. Chr., AA a.O. 28) und Keramik bis zum dritten Viertel des 5. Jahrhunderts.

Der Porosbrunnen (Taf. 44 d) war von dieser Oberfläche aus eingetieft worden. Seine Grube hatte die Scherben- und Lehmschichten durchschlagen und lag mit ihrer Sohle etwa 3 m tief im grünen Mergelfels. Der über dem festgetretenen Splitt wahrscheinlich einst hinaufreichende Aufbau aus Lehmziegeln und sein Fundament aus zerkleinerten Porosblöcken hatten eine gemeinsame Baugrube; sie müssen also gleichzeitig entstanden sein (AA a.O. 27).

Wie schon der Schichtbefund der Grabung 1966 annehmen liess, hat der Porosbrunnen nicht lange bestanden. Bei der Aushebung seiner Füllung kamen nur Scherben des 5. Jahrhunderts zu Tage, als Spätestes zwei stempelverzierte Fragmente aus dem 3. - 4. Viertel (Taf. 45 a; vgl. *Hesperia* 4 (1935), 505 Nr. 19) so wie Ostraka, die offensichtlich aus den umgebenden durchschnittenen Schichten stammen. Einige Ostrakafragmente aus der Tiefe des Brunnens passten an höher gefundene aus der Umgebung des Brunnens an; der Brunnen muss also auf einmal zugeschüttet worden sein. Dass er nicht mit dem Bau mit Porosfundamenten zusammengehören kann, sondern bei der Errichtung dieses Baus bereits ausser Gebrauch war, bezeugt eine rötliche, mit Porosplittern durchsetzte Erdschicht, die unter den Porosblöcken des Baus liegt, aber Brunnengrube und Brunnen bedeckt.

Die mit Steinen und Scherben vermischte Lehmerde unter der festgetretenen Oberfläche mit dem Brecciasplitt erreichte vor allem in nördlicher und südlicher Richtung eine Stärke bis zu 1 m, während sie sich nach Osten und Westen rasch verdünnte. Aus ihren oberen, rötlichen, mit Sand vermischten Teilen wurden nördlich des Porosbrunnens einige rotfigurige,

vom Kleophrades-Maler bemalte Scherben geborgen, die die 1936 und 1938 in der Nähe gefundenen Kraterfragmente ergänzen (AA 1938, 611); aus den tieferen Teilen kamen neben zahlreichen weiteren Ostraka (AA a.O. 28 f.) grössere Stücke einer panathenäischen Amphora aus der Mitte des 6. Jahrhunderts mit dem Töpfernamen Hypereides und zwei Läuferpaaren (Taf. 45 c) zu Tage. Dass hier von der Grabung offenbar ein Platz zur Abladung von Schutt angeschnitten war, zeigte ein zusammenhängender Scherbenhaufen von etwa sechzig gleichartigen, ausnahmslos fragmentierten einhenklichen Näpfchen, die nur aus der gleichen Werkstatt stammen können (Taf. 44 e). Sicher sind die Einhenkler auf einmal zerbrochen und die Scherben dann hier abgeladen worden.

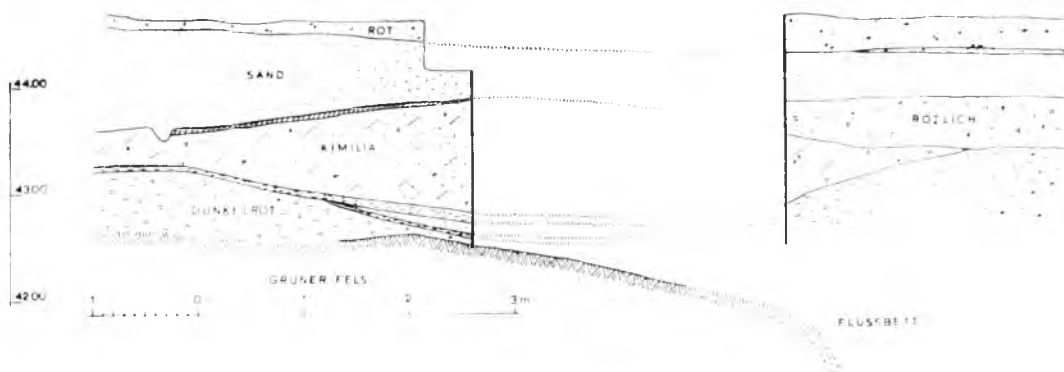
Bei der Ausgrabung der mit Steinen und Scherben vermischten Lehmerde wurde klar, warum sie gerade bei dem Porosbrunnen besonders stark war: sie hatte eine tiefe, nordsüdlich verlaufende Flussrinne eingeebnet. Das Südufer dieser Rinne war 1966 freigelegt worden (AA a.O. 26). Nun zeigte sich auch das Nordufer als etwa 1 m tief abfallende und ungefähr 10 m lange Felskante (Taf. 45 b), die nördlich des Baus mit Porosfundamenten nach Westen in Richtung zur Heiligen Strasse umbiegt. In der Biegung fanden sich die sandigen, scherbenlosen Schwemmschichten des Flusses unter der lehmigen Stein- und Scherbenfüllung, die denspäter durch Wasserbewirkten Abfall der Schwemmschichten nach Süden ausgleicht (Taf. 46 a) und auf einem Niveau von ca. 43.30 m einebnen. Auf ihr lag in Nordsüdrichtung der Rest einer Tonrohrleitung, die vielleicht zu einer der von Gebauer südlich des Querweges aufgedeckten Wasserleitungen aus dem 5. Jahrhundert gehört (AA 1938, 611 u. Beil. 3 rechts oben).

Bei Verfolgung des *Flussbettes* (UK 41.70 m) nach Süden zeigte sich, dass die steile Felskante sich verlor und in ein sanfteres, wieder nach Westen umbiegendes Gefälle überging. Kein Zweifel, dass der Eridanos vor dem Bau der Stadtmauer durch Themistokles hier eine Schleife um den festen Boden des «Hügels», der später den Rundbau (AA 1940, 333, Beil. 2) trug, gezogen und dabei diese Rinne eingeschnitten hat. Durch die Regulierung des Flusses und seine Einzwängung in ein parallel zur Heiligen Strasse laufendes Bett wurde der na-

türliche alte Lauf unterbrochen, und das Bett blieb als Geländesenke, die später aufgefüllt wurde, bestehen. Die stärksten Auffüllungen in der tiefen, etwa 5 m breiten Flusssenke waren durch die Grabungen um Porosbrunnen und Pithos herum erfasst worden; weitere dicke Füllungen sind nördlich und südlich des Rundbaues zu erwarten, wurden aber nicht freigelegt. Im Süden zwangen eine hellenistische Wasserleitung aus dachförmig gestellten Einstiegiegeln (ΑΔ a.O. Taf. 18 a, oben links), ein hellenistischer Brunnen und die in der Tiefe liegende Ecke aus Porosblöcken (a.O. 26) die Grabung zum Ausweichen in südöstliche Richtung, da eine ungestörte Schichtfolge im Süden nicht zu erwarten war. Hier, auf dem flachen Ufer-

nen Splittschichten im Norden, gleichzeitig mit diesen sein muss.

Grosse Mengen reinen Felsschotters hatte die Grabung 1967 während der Untersuchung im Raume des Naikos (ΑΔ a.O. 31 f.) aufgedeckt. Dort war die zu einem meterhohen Damm aufgeschüttete und die *Nordseite des Grabens* begrenzende Kimilia Aushuberde aus dem Stadtgraben (Schnitt M-M', Plan 4). Das Niveau ihrer Sohle (ca. 43.80 m) entspricht etwas der Oberfläche des in den Schnitten B und E freigelegten Felsschotters der eindeutig unter der Schicht aus feinem dunklem Sand liegt (Schnitt E-E', Plan 3). Dieser Sand, womöglich nach Verödung des Geländes eingeschwemmt, ist durch seine zahlreiche Keramik aus dem Ende des 5. Jahrhunderts spä-



Plan 3. Kerameikos. Schnitt E-E'

rand, waren die angeschnittenen Lehm- und Scherbenschichten wesentlich dünner als in der tiefen Rinne im Norden, dafür aber fand sich eine grünliche Felserde (Kimilia) bis zu einer Stärke von 1 m und einem Niveau von 43.90 m angeschüttet (Schnitt E-E', Plan 3). Ähnlich wie die Füllschichten im Flussbett konzentrierte sie sich in nordsüdlicher Richtung und verdünnte sich seitlich nach Osten und Westen. Ihre wenigen Scherben, darunter einige Ostraka, stammen spätestens aus dem dritten Viertel des 5. Jhs. Sie kann also nicht viel später als die unter ihr liegenden Scherbenschichten eingebracht worden sein. Auch sie und ihr Ausläufer in dem nach Osten gleichmässig ansteigenden Gelände bilden zusammen mit dem Brecciasplitt eine Wegschicht (Schnitte E-E' und M-M', Pläne 3-4), die, obgleich 50 cm höher (OK 43.80 m) als die festgetrete-

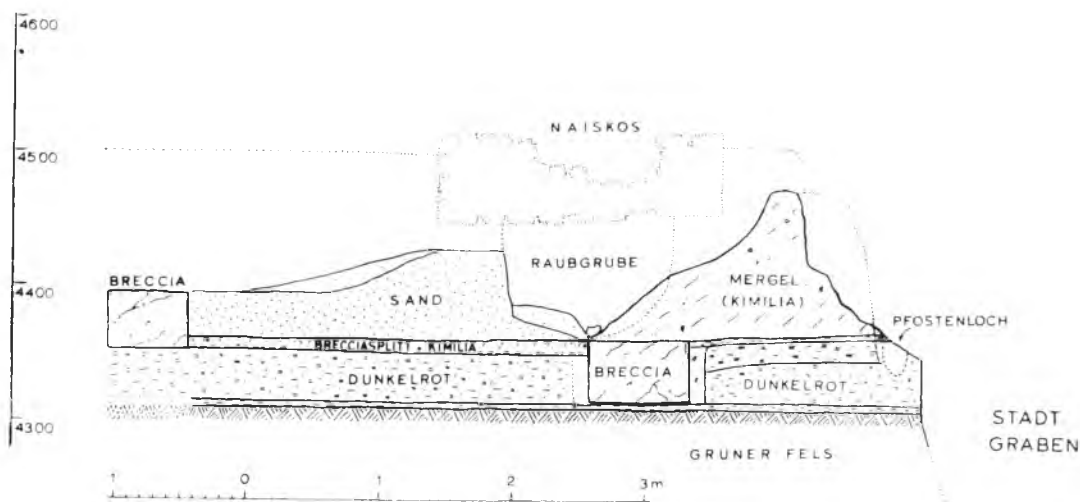
testens in das erste Viertel des 4. Jahrhunderts datiert (vgl. ΑΔ a.O. 24 u. 27). Beim Naikos war das gleiche Verhältnis von Sand und Kimilia aufgrund des Niveaus zwar mit Sicherheit zu vermuten, aber nicht zu beweisen, da die Verbindungsstelle der Schichten eine Raubgrube gestört hatte (ΑΔ a.O.; hier Schnitt M-M', Plan 4).

Bei einer Verlängerung des Schnittes liess sich wenige Meter weiter nördlich (Plan 2) unter der dort ebenfalls störenden Raubgrube die Verbindung der Kimilia-Schichten herstellen und damit sichern, dass der Felsschotter des Grabenaushubs identisch ist mit der im Schnitt B und E gefundenen und unter dem Sand liegenden Kimilia. Damit ist die Anlage des Stadtgrabens, aus dem der Aushub stammt, sicher vor der Einschwemmung der Sandschichten (spätestens im ersten Viertel

des 4. Jhs.) und nach Einebnung des Flussbettes (spätestens im dritten Viertel des 5. Jhs.) erfolgt. Die Verschmelzung der grünen Felserde mit dem Brecciasplitt zu einer festgetretenen Oberfläche im Osten des Grabungsgeländes besagt überdies, dass die beiden Reihen von Brecciaquadern im Norden (Pläne 1 und 2), an die die Brecciasplitt-Schicht anschliesst, mit dem Grabenbau in Verbindung gebracht werden müssen.

Einige Monate später brachte die Verlängerung des Schnitts B durch den Stadtgraben und das Gelände zwischen *Proteichisma* und *Stadtmauer* (Schnitt C-C', Plan 5) eine wei-

lände mindestens zeitweilig entlangfloss und dabei submykenische Gräber zerstörte (W. Kraiker, Tgb. 12, 1933/34, 20). Die oberste violettfarbene Schicht des Aushubs hatte stellenweise ihre feste, begangene Oberfläche bewahrt. Sie war, soweit auch in bisher unpublizierten Schnitten G. Grubens erkennbar, durchgehend vom Dipylon bis zum Turm N zwischen beiden Mauern auf ein einheitliches Niveau von ca. 44.50 m gebracht worden. Über ihr liegt eine starke Füllung aus Amphorenschutt, die ebenfalls das gesamte Gelände zwischen *Proteichisma* und *Stadtmauer* einheitlich bis auf 45.70 m aufhöhte. Sie enthielt

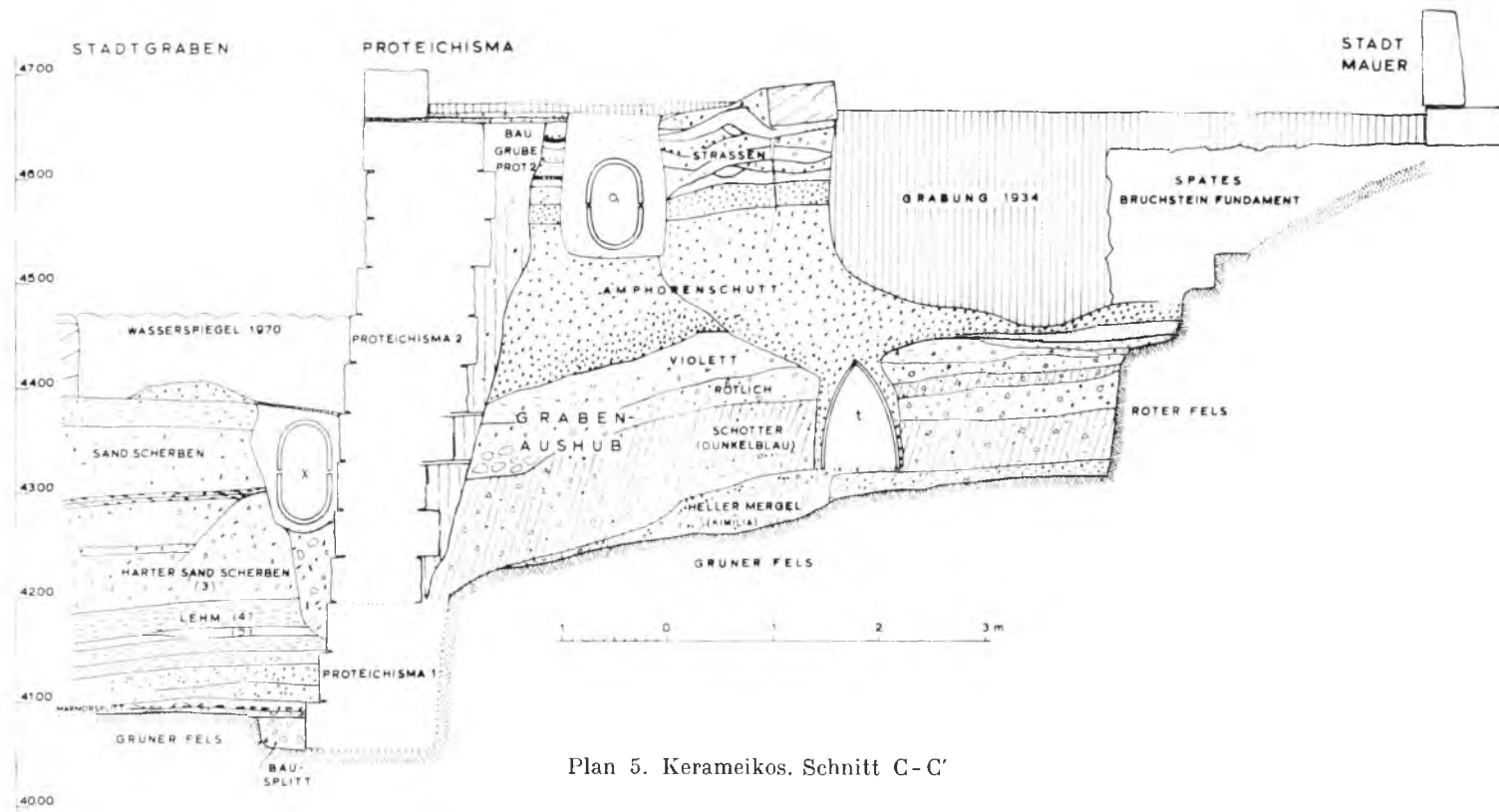


Plan 4. Kerameikos. Schnitt M-M'

tere Bestätigung der aus Schichtfolge und Scherbenbefund gesicherten Datierung der Grabenanlage vor dem zweiten Viertel des 4. Jahrhunderts. Aufschlussreich war vor allem die Untersuchung zwischen *Proteichisma* und *Stadtmauer*, bei der der Aushub des Grabens auch hier erfasst wurde. Er lag in der Tiefe auf dem nach Norden abfallenden grünen Mergelfels und war bis zur unteren Stufe eines etwa 2 m hohen, steilen Abfalls des roten Felsbodens im Süden angeschüttet (OK 44.55 m), der von G. Gruben (AA 1964, 414 m. Plan) als Kante eines themistokleischen Wehrgrabens gedeutet wurde, womöglich aber das steile Ufer eines Wasserlaufs ist, der hier auf dem nicht nur von Süden nach Norden, sondern auch von Osten nach Westen abfallenden Ge-

Scherben vorwiegend chiischer Amphoren, unter ihnen zwei Halsfragmente (Taf. 46 e-f), das eine mit rundem Sphinx-Stempel (vgl. Agora, Pict. Book Nr. 6, Abb. 48), das andere mit eingekerbtem X, aus dem dritten bis letzten Viertel des 5. Jahrhunderts. Die Füllung diente einer Strasse als Unterlage, die im 4. Jahrhundert zwischen *Proteichisma* und *Stadtmauer* entlangführte (vgl. die sog. Ringstrasse bei Gruben, AA 1964, 413f.; AA 1969, 35; dort mit Rücksicht auf den « themistokleischen Graben » zu weit südlich gezeichnet).

Bei der Reinigung der Umgebung des Einstieglochs zum Kanal t (Taf. 46 d) in unmittelbarer Nähe von Turm N ergab sich dass vor der ersten Strassenanlage, aber nach der Einbringung der Amphorenfüllung und



Plan 5. Kerameikos. Schnitt C-C'

nach der Anlage von Turm N, der Kanal t gebaut worden ist. Man möchte seine Anlage zeitlich mit der Anlage von Kanal b zusammenbringen (AA 1969, 34), der in den gleichen Schichten liegt und offenbar zum Pompeion gehört.

Die im Laufe der Jahre um etwa 1 m angewachsenen, von Wagenspuren durchzogenen und von einer späten Wasserleitung mit U-Ziegeln (O_1) durchschnittenen Strassenschichten (T a f. 46 c) enthielten als späteste Scherben Stempelkeramik aus dem zweiten Viertel des 4. Jahrhunderts. Die oberste ausgefahrene Strassenlage war Ausgangsschicht für die Baugrube des grossen, jetzt noch fast in ganzer Höhe erhaltenen Proteichisma, einer wechselseitig in Bindern und Läufern gleichmässig und ohne Spolien (vgl. D. Ohly, AA 1965, 306) verlegten Mauer aus Breccia- und Porosquadern. Die Grube durchschneidet sämtliche Aufhöhungen (T a f. 46 b), darunter auch den Grabenaushub bis zur Unterkante des 11. Mauerquaders (Schnitt C-C', Plan 5). Sie ist also später als Graben und Strassen. Da die oberste Strasse bei einem Niveau von 46.50 m aber 6 m über der Sohle des bei ihrer Benutzung bereits vorhandenen Stadtgrabens lag, ist der Schluss auf eine frühere Mauer, die alle Füllschichten bis zur Höhe der obersten Strasse stützte, unumgänglich.

Die *Tiefgrabung* an der Nordseite des Proteichisma, *innerhalb des Grabens* unterhalb einer Wasserleitung mit U-Ziegeln (X), die trotz des starken Wasserzuflusses bis zum Grabenboden (UK 40.50 m) und zu dem 14. untersten Mauerquader durchgeführt wurde (T a f. 47 a; Schnitt C-C', Plan 5), bestätigte diesen Schluss: auf der Sohle des Grabens fanden sich nicht nur die Baugrube der ersten Mauer unter einer Lage von Marmorsplitt und Felsschotter, sondern auch die untersten drei Brecciaquadern dieser Mauer. Bis etwa zur Mitte des 3. Quaders hatte die Baugrube des späteren Proteichisma die bis zur Höhe von mindestens 43.00 m und damit sicher bis zum antiken Wasserspiegel eingebrachte oder eingeschwemmte Schicht aus hartem, mit Keramik durchsetztem Sand durchschnitten. Aus diesem scherbenreichen Sand (3) stammen z.B. das Fragment eines Skyphos (T a f. 47 e), der in Olynth Parallelen hat (Olynth V 244 Taf. 185, Nr. 971), ein sgf. Amphoriskos mit tongrundiger Schulterringen (T a f. 47 e), eine

Vorform des in Grab hS 196 gefundenen Gefässes (AM 81 (1966), 85 Beil. 55, 3) aus dem dritten Viertel des 4. Jahrhunderts, ferner Lampen vom Typus Howland 25A und 25B (T a f. 47 c; vgl. Howland, a.O. 72) aus der zweiten Hälfte des 4. Jahrhunderts sowie der korinthische Amphorenstempel T a f. 47 b aus der gleichen Zeit. An der Unterkante des Sandes und im Lehm unter dem Sand (4) fanden sich z.B. die beiden Kantharoi T a f. 47 e, deren Form in Olynth noch nicht vorkommt, aber als Vorform der Gruppe B aufzufassen ist (H. Thompson, *Hesperia* 3 (1934), 344 B 46), und der Amphorenstempel T a f. 47 d, der nach einer Mitteilung von V. Grace thasisch ist (V. Canarache, *Importul Amforelor Stampilate la Istria* 75, 124) und nicht lange nach der Mitte des 4. Jahrhunderts datiert werden kann.

Die harte Sandschicht (3) muss also frühestens in der zweiten Hälfte des 4. Jahrhunderts eingebracht worden sein. Sie wurde an der Nordseite des Grabens bisher nicht festgestellt und schien hier, unmittelbar nördlich vom Proteichisma, von Norden nach Süden zu fallen. Die scherbenreiche Füllung über dem harten Sand (über 3) ist vielleicht identisch mit der an der Nordseite bis an die Unterkante des Kimiliadamms (Schnitt M-M', Plan 4, oben S. 35) und damit an den Rand des Grabens aufgefüllten Erde. Da die Keramik dieser Füllung nicht über das 4. Jahrhundert hinausweist, ist gesichert, dass der Graben am Ende des 4. Jahrhunderts im Gegensatz zu dem Grabenstück östlich des Dipylon (AA 1969, 37f.) nicht mehr bestanden hat und auch nicht wieder gereinigt und als Wasserbecken verwendet worden ist. Dass der Graben aber vor der Einfüllung des harten Sandes (3), das heisst während der ersten Hälfte des 4. Jahrhunderts sorgfältig vor Verunreinigung geschützt war, bezeugt die geringe Stärke der gleichmässigen, an die untersten Quadern der alten Mauer gespülten Schwemmschichten unter 3.

Die alte Mauer (Proteichisma 1) und der Graben sind dem Befund nach also gleichzeitig und spätestens im ersten Viertel des 4. Jahrhunderts entstanden. So erklärt sich auch der Grenzstein (ΟΡΟΣ ΤΕΛΕΜΑΤΟΣ ΑΘΗΝΑΑΣ) vom Grabenrand östlich des Dipylon (AA 1964, 414 Abb. 18), dessen Schriftzeichen an das Ende des 5. oder in den Beginn des 4.

Jahrhunderts weisen, nicht als Bezeichnung eines Notgrabens (AA a.O.), sondern als Begrenzungsmarke für den ersten Stadtgraben, den wir mit Sicherheit fassen können. Seine Anlage und der mit ihm verbundene Bau des Proteichisma 1 mögen von Konon 393 v. Chr. ins Werk gesetzt worden sein.

Die Nachrichten über den Grabenbau des Demosthenes 338 v. Chr. (Ohly, a.O. 305) beziehen sich also weder auf den Graben östlich des Dipylon, noch auf den Grabenabschnitt zwischen Dipylon und Heiligem Tor. Hier wurde in dieser Zeit womöglich nur die alte Mauer erneuert und verstärkt und vielleicht der alte Graben gereinigt.

Als Spuren, die das gewaltige Bauunternehmen hinterlassen hat, liessen sich nun die Befunde im Raum nördlich des Grabens verstehen: der Porosbrunnen wurde wahrscheinlich nur für die Dauer der Bauarbeiten ausgehoben und benutzt; die wie verstreut liegenden Breccia- oder Porosquadern waren entweder Baumaterial für den Bau des Proteichisma oder nur einfache Steinrampen, um die Quader in die Nähe von Graben und Mauer zu befördern. Das planierte Gelände diente nicht nur der Anlage dieser Rampen, sondern es garantierte ausserdem freien Überblick bei Belagerungen.

URSULA KNIGGE

Γ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΚΛΑΣΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Κατά τὸ διαρρεῦσαν ἔτος 1969 κύριον ἔργον τῆς Γ' Ἐφορείας Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων ὑπῆρξε καὶ πάλιν ὁ ἐλεγχος τῆς ἐκσκαφῆς τῶν θεμελίων τῶν νέων οἰκοδομῶν, ὡς καὶ πάσης φύσεως σκαφικῶν ἐργασιῶν¹. Ἡ ἔρευνα διεξήχθη δι' εἰδικευμένων ἐργατῶν, ὑπὸ τὴν συνεχῆ ἐπίβλεψιν συνεργείου πτυχιούχων τῆς Ἀρχαιολογίας, ἀποτελουμένων ἐκ τῶν Φ. Δακορώνια, Ἀ. Δραγῶνα, Μ. Σταυροπούλου, Π. Καπετανάκη καὶ Ν. Προκοπίου. Τὸ σημαντικὸν ἔργον τῆς ἀποτυπώσεως ὀφείλεται εἰς τὴν ἀρχιτέκτονα δ. Μαριάνθην Φωκὰ καὶ τὸν πτυχιούχον τῆς Ἀρχαιολογίας κ. Ἡλίαν Ἀνδρέου.

Ὑπὸ τῆς Ἐπιμελητρίας Ἀρχαιοτήτων δ. Ὑβόννης Νικοπούλου, τοποθετηθείσης εἰς τὴν Ἐφορείαν Ἀθηνῶν τὸν μῆνα Ἰούνιον, συνεχίσθη τὸ ἔργον τῆς καταγραφῆς καὶ ταξινομήσεως τῶν ἀντικειμένων τῆς Μουσειακῆς Συλλογῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀρεῶς 3, ἐνῶ παρὰ τὴν αὐτὴν ἐπέβλεπεν αὐτὴ τὸ διεξαγόμενον ἀνασκαφικὸν ἔργον. Εἰς τὴν αὐτὴν Ἐπιμελητρίαν ἀνετέθη καὶ ἡ σύνταξις τῶν ἐκθέσεων τῶν ἀνασκαφῶν, αἵτινες διεξήχθησαν εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἐλευσίνος καὶ τῶν Μεγάρων.

Εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν διεξήχθησαν ἐν συνόλῳ 52 ἀνασκαφαὶ καὶ τὰ νέα τοπογραφικὰ δεδομένα ἐνεσωματώθησαν εἰς τὸ γενικὸν διάγραμμα τῆς πόλεως (Σχ. ἐδ. 1), ἐνῶ τὰ κινητὰ εὐρήματα μεταφέρθησαν εἰς τὴν Μουσειακὴν Συλλογὴν.

Λείψανα τῆς ὀχυρώσεως τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν ἀπεκαλύφθησαν εἰς δύο σημεία τῆς πόλεως, εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βεῖκου 24 - 26, ἐνθα ἀνευρέθη τμήμα τοῦ τείχους τῶν ὑστερορρωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Νίκης 27, ἐνθα ἐσώζοντο λείψανα τοῦ προτειχίσματος καὶ τῆς τάφρου, ἐκ τῆς ὁποίας συνελέγησαν ἐπιτύμβια μνημεῖα ἀνήκοντα εἰς οἰκογενειακὸν ταφικὸν περίβολον. Τμήμα τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ τῆς συνδεούσης τὰς Πειραικάς Πύλας μὲ τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἀπεκαλύφθη εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἡρακλειδῶν 15 - 17 οἰκόπεδον.

Συστάδες τάφων ἀνηκόντων εἰς γνωστὰ νεκροταφεῖα τῆς πόλεως ἀνεσκάφησαν εἰς πλεῖστα ση-

μεῖα. Οὕτω, τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης εἰς Ἀκαδημεῖαν ἀπεκαλύφθη τμήμα εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πλάτωνος 67, ἐνῶ συστάδες τάφων καὶ ἐπιτύμβια μνημεῖα ἀνευρέθησαν εἰς οἰκόπεδα, κείμενα ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἀχιλλέως - Σαλαμῖνος, Πλάτωνος 33, Πλάτωνος - Ἀργούς 92. Τμήμα τῆς ὁδοῦ, ἥτις συνέδεε τὴν Ἱερὰν Πύλιν μὲ τὴν Ἀκαδημεῖαν Πλάτωνος καὶ συστάς τάφων ἀπεκαλύφθη εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μυκάλης 64. Τοῦ νεκροταφείου, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ πρὸς Φάληρον ἀνεσκάφησαν συστάδες τάφων εἰς οἰκόπεδα ἐπὶ τῶν ὁδῶν Βεῖκου 123 - 125 καὶ Ἀγλαύρου, Δημητρακοπούλου 47, 95, 110, Καλλιρρόης 122 καὶ λεωφ. Θησέως 48. Κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ πρὸς τοὺς ΝΔ. δῆμους τῆς Ἀττικῆς ἀνευρέθησαν ἀρχαῖοι τάφοι εἰς οἰκόπεδα ἐπὶ τῶν ὁδῶν Βούρβαχη 24 - 26 καὶ Κοκκίνη, Θεοφιλοπούλου 6 - 8 καὶ Κοκκίνη - Περραιβοῦ. Τμήματα ἐκτεταμένου κλασσικοῦ νεκροταφείου, κειμένου ΒΑ. τῆς πόλεως, ἀνεσκάφησαν ἐπὶ τῶν ὁδῶν Πανεπιστημίου 11, Πανεπιστημίου 17 καὶ Σταδίου 5. Τοῦ νεκροταφείου τῆς ὁδοῦ πρὸς Ἀχαρνὰς ἀνεσκάφη συστάς τάφων εἰς οἰκόπεδον, κείμενον ἐπὶ τῶν ὁδῶν Πατησίων καὶ Καποδιστρίου. Κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ πρὸς Κολωνὸν ἐνετοπίσθησαν τάφοι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου 89 καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μυλλέρου 16 - 18.

Σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἐπίσης ἡ ἀνασκαφὴ τριῶν οἰκοπέδων, κειμένων ἐπὶ τῶν ὁδῶν Βούρβαχη - Καλλιρρόης - Διαμαντοπούλου, Διαμαντοπούλου - Περραιβοῦ - Κοκκίνη καὶ Διαμαντοπούλου - Βούρβαχη - Κοκκίνη, ἐνθα ἀπεκαλύφθησαν λείψανα ἀδριανείου κτίσματος, ταυτιζομένου πρὸς τὸ Γυμνάσιον τοῦ Κυνοσάργους.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἐλευσίνος καὶ τῶν Μεγάρων ἠϋξήθη σημαντικῶς καὶ διὰ μὲν τὴν πρώτην ἀνήλθεν εἰς 12, διὰ δὲ τὴν δευτέραν εἰς 31.

Ἡ σημαντικώτερα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἐλευσίνος ὑπῆρξεν ἡ διενεργηθεῖσα εἰς οἰκόπεδον κείμενον ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ 8, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνευρέθη τμήμα τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ. Διὰ τὴν πόλιν τῶν Μεγάρων ἀναφέρομεν τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀβέρωφ (Ο.Τ. 56) οἰκοπέδου, ἐνθα ἀνευρέθη τμήμα τοῦ ἀρχαίου τείχους τῆς πόλεως καὶ τὴν ἀνασκαφὴν οἰκοπέδου κειμένου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μινώας 23 (Ο.Τ. 62), κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεκαλύφθη ὑπόγειος κατασκευὴ, ταυτιζομένη μὲ κρηναῖον κτίσμα.

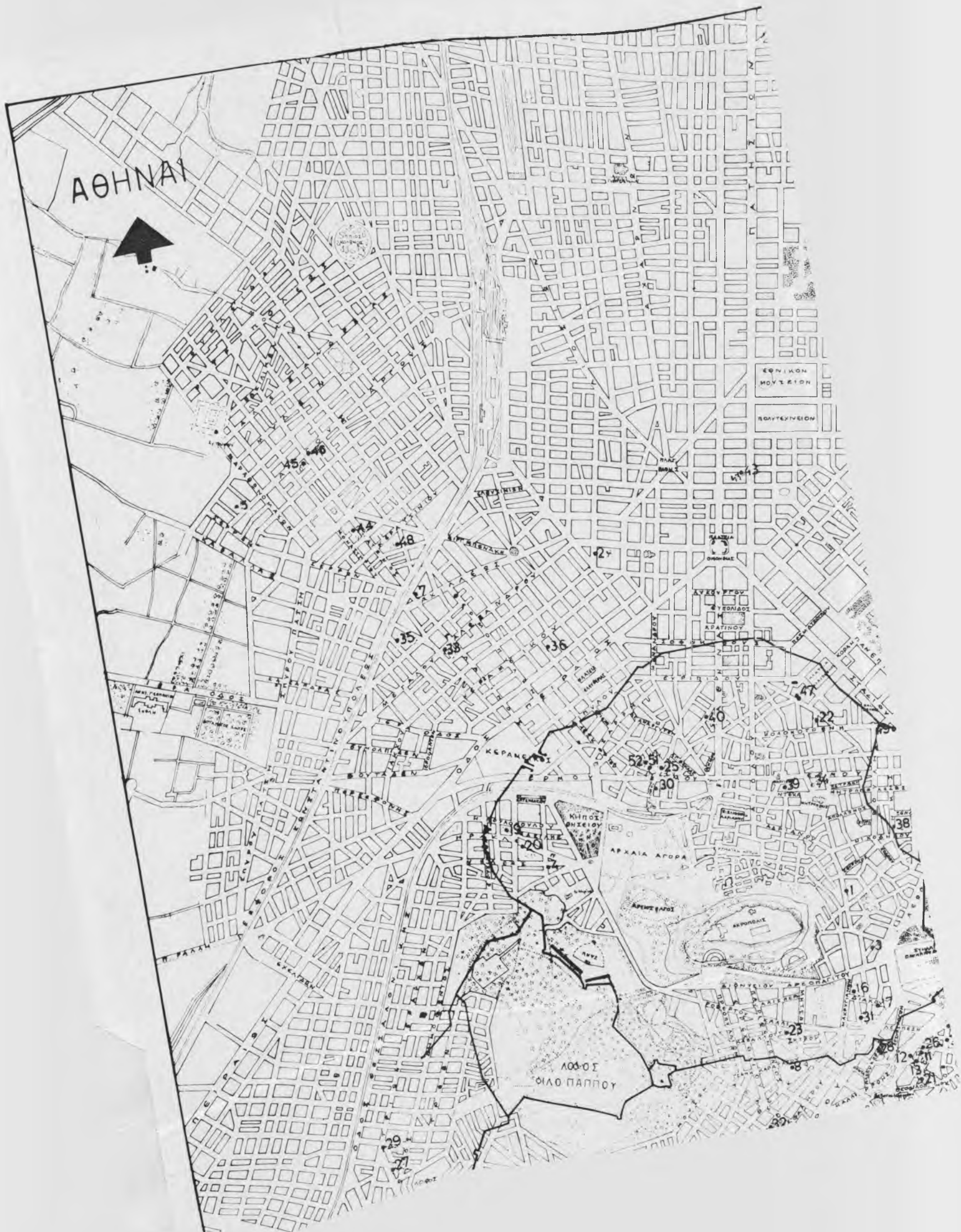
ΑΘΗΝΑΙ

1. Ἀδριανοῦ 117 (Σχ. ἐδ. 1, ἀριθ. 1)

Κατὰ τὴν διάρκειαν μικρᾶς σκαφικῆς ἐρεῦνης

1. Εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα κ. Ἱ. Τραυλόν, ὅστις προσέφερε καὶ πάλιν τὴν ἀνεκτίμητον βοήθειαν του ἐκφράζονται καὶ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ταύτης θερμαὶ εὐχαριστίαι.

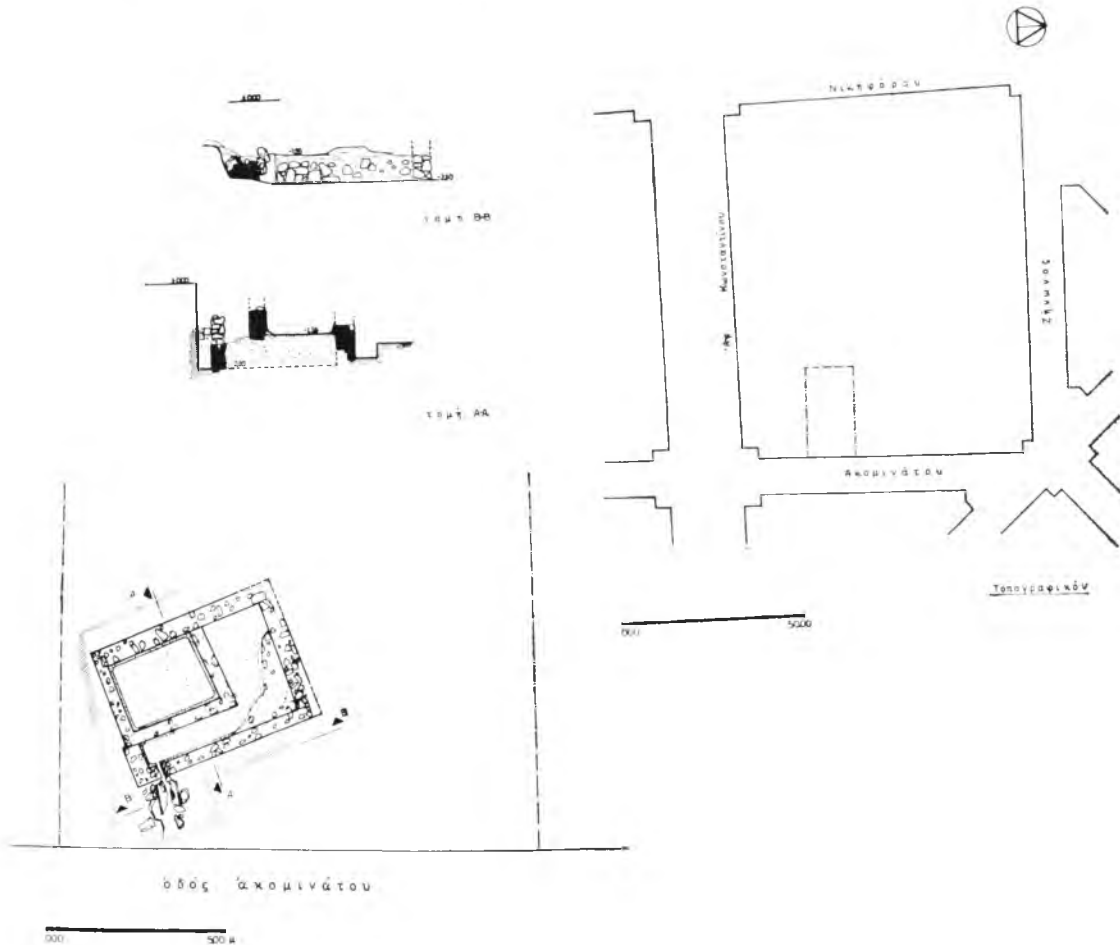
Ἡ ταῦτις τῶν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν συλλεγόντων νομισμάτων ἐγένετο ὑπὸ τῆς Προϊσταμένης τῆς Νομισματικῆς Συλλογῆς, Ἐπιμελητρίας κ. Μάντως Οἰκονομίδου, τὴν ὁποίαν καὶ ἐντέθεν εὐχαριστοῦμεν θερμῶς.



εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Παπαδημητρίου, διαστ. 15.70×14 μ., ἀπεκαλύφθησαν τὰ λείψανα τοίχου ρωμαϊκοῦ κτίσματος. Οὗτος, μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ., ἀπεκαλύφθη εἰς μῆκ. 3.80 μ. κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου· ἐδράζεται ἐπὶ τῆς κιμιλίας εἰς βάθ. 1.30 καὶ διατηρεῖται εἰς ὑψ. 1 μ. Ἐκ τοῦ πάχους του, ἀνερχομένου εἰς 1.10 μ., καὶ τῆς κατασκευῆς του συμπεραίνεται, ὅτι οὗτος ἀνήκει εἰς σημαντικὸν κτήριο τῆς ἐποχῆς.

νὸν τὰ λείψανα μιᾶς δεξαμενῆς τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου, ἐντὸς τῆς ὁποίας κατεσκευάσθη κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους μία μικροτέρα (Σχέδ. 2).

Ἡ ἐλληνιστικὴ δεξαμενὴ, ὀρθογώνιος, εἶχε διαστάσεις 3.10×4.40 μ. Αἱ πλευραὶ τῆς, πᾶς. 0,55 μ., ἦσαν ἐκτισμέναι διὰ λίθων καὶ ἰλύος, ἐβαινον δὲ ἐπὶ τῆς κιμιλίας, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη κεῖται εἰς βάθ. 2.30 μ. κάτωθεν τοῦ καταστρώμα-



Σχέδ. 2. Τοπογραφικὸν διάγραμμα, κάτοψις καὶ τομαὶ ἀνασκαφῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀκομινάτου 12

Τὸ θεμέλιον μέχρις ὕψους 0,50 μ. εἶναι ἐκτισμένον διὰ χυτῆς τοιχοποιίας· τοῦ ἄνω μέρους ἡ τοιχοδομία συνίσταται ἐξ ὀρθογωνίων λίθων καὶ ὀπτοπλίνθων συνδεομένων διὰ κονιάματος.

2. Ἀκομινάτου 12 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 2)

Τὸ ἐν ἐπικεφαλίδι οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Μανιοῦ, ἠρυνήθη διὰ δοκιμαστικῶν τομῶν καθ' ὅλην του τὴν ἑκτασιν (25×13 μ.) καὶ ἀπέδωσε μό-

τος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ. Ἐσωτερικῶς ἐκαλύπτετο διὰ στρώσεως ἀσβεστοκονίας. Τῆς δεξαμενῆς διετηρεῖτο κυρίως ἡ ὑποθεμελίωσις καὶ μέρος τοῦ δαπέδου. Τὸ ὕδωρ διωχετεύετο εἰς αὐτὴν δι' αὐλακος, ἥτις εἶχε κατασκευασθῇ παρὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τῆς.

Εἰς τὸν χώρον τῆς περιγραφείσης δεξαμενῆς κατεσκευάσθη εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους μικροτέρα, διαστ. 2.50×2 μ. Αἱ πλευραὶ τῆς, πᾶς.

0,30 μ., ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λίθων καὶ ἀσβεστοκονίας καὶ διετηροῦντο ἐνιαχοῦ εἰς ὕψ. 0,70 μ. Παχὺ ὑδραυλικὸν κονίαμα ἐκάλυπτε τὰ τοιχώματα καὶ τὸ δάπεδόν της.

Δεξαμενὴ τῆς ὑστεροκλασσικῆς περιόδου εἵχεν ἀποκαλυφθῇ κατὰ τὸ παρελθὸν εἰς παρακείμενον οἰκοδομικὸν τετράγωνον (βλ. ΑΔ 23 (1968): Χρονικά, σ. 34).

3. Ἀμαλίας 52 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 3)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς οδῶς Ἀμαλίας 52 οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Νάντσου καὶ Τσακαλώτου, διαστ. 24,60 × 11,50 μ., ἡ γενομένη ἔρευνα ἀπεκάλυψε λείψανα κτισμάτων, χρονολογούμενων ἀπὸ τῆς ὑστεροκλασσικῆς μέχρι καὶ τῆς ὑστερορρωμαϊκῆς περιόδου.

Τοῖχος ὑστεροκλασσικός, μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν. ἀνεσκάφη πλησίον τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς. Σῶζεται εἰς μῆκ. 3,60, ὕψ. 1,10 καὶ πᾶχ. 0,45 μ. καὶ εἶναι ἐκτισμένος διὰ λαξευτῶν πωρολίθων καὶ μικρῶν λίθων εἰς τὰ μεταξύ των κενά, ἐδράζεται δὲ ἐπὶ τῆς κιμιλίας εἰς βάθ. 5,10 μ. Πλησίον του εὐρέθησαν ὑπολείμματα πλίνθων ἐκ τῆς ἀνωδομῆς του.

Εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον ἀνήκουν δύο τοῖχοι. Ὁ εἰς εὐρέθη ἀνατολικώτερον τοῦ ἤδη περιγραφέντος ὑστεροκλασσικοῦ εἶχε κατεύθυνσιν Β. - Ν., ἐσώζετο εἰς μῆκ. 2,50 καὶ διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 0,60 μ.· εἶχε πᾶχ. 0,50 μ. καὶ ἦτο ἐκτισμένος δι' ἄργων λίθων καὶ ἱλῶς, ἠδράζετο δὲ εἰς βάθ. 4,60 μ. Ὁ δεύτερος τοῖχος (σῶζ. μῆκ. 4,50, ὕψ. 0,30 μ.) εὐρέθη πλησίον τῆς ΝΔ. μεσοτοιχίας, μὲ κατεύθυνσιν ΒΔ. - ΝΑ., ἔχει δὲ πᾶχ. 0,60 μ. καὶ εἶναι ἐκτισμένος κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὡς καὶ ὁ προηγούμενος, θεμελιούμενος εἰς τὸ αὐτὸ βάθος· εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἐπανεχρησιμοποιήθη οὗτος, ὡς συμπεραίνεται ἐκ δαπέδου κονιάματος, τὸ ὁποῖον ἐξετείνεται πρὸς Β. τούτου.

Παρά τὴν ΒΑ. μεσοτοιχίαν σῶζεται μερικῶς δεξαμενὴ χρονολογούμενη εἰς τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον, τῆς ὁποίας ὁ ΒΔ. τοῖχος εἶναι παλαιότερος, ἐνσωματωθεὶς εἰς τὴν νέαν κατασκευὴν· ἀμφότεροι οἱ τοῖχοι τῆς δεξαμενῆς διατηροῦνται εἰς μῆκ. 1,20 μ.

Εἰς τὸν χώρον τοῦ ὡς ἄνω οἰκοπέδου εὐρέθησαν ἐπίσης τέσσαρες πίθοι κτιστοὶ διὰ λίθων, πλίνθων καὶ κονιάματος, χρονολογούμενοι εἰς τὴν ὑστερορρωμαϊκὴν περίοδον.

4. Ἀμφικτύονος 4 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 4)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Κουνάδη, διαστ. 35,50 × 11,10 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς λείψανα οἰκίας τῆς ὑστέρως ἑλληνιστικῆς περιόδου.

Τῆς οἰκίας ταύτης ἐσώζετο κυρίως εἰς τοῖχος, μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ., διατηρούμενος ἐν θεμελίοις· τὸ μῆκος του ἀποκατεστάθη ἕως 12 μ. Δύο λίθοι εὐρισκόμενοι εἰς ἀπόστασιν 3 μ. πρὸς Α. τούτου, ἀπετέλουν πιθανῶς τμήμα τῆς περαιτέρω συνεχείας του. Ἐνὸς δευτέρου ἐγκαρσίου τοῖχου διετηρεῖτο μόνον τμήμα, μήκους 0,70 μ. Ἐκτισμένοι διὰ μεγάλων καὶ μικρῶν λίθων συνδεομένων μεταξύ των δι' ἱλῶς, ἐδράζονται ἐπὶ τῆς κιμιλίας εἰς βάθ. 3,10 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος, διατηροῦνται δὲ ἐνιαχοῦ εἰς ὕψ. 0,50 μ. Τὸ δάπεδον τῆς οἰκίας εἰς τὸν ἀνασκαφέντα χώρον της, συγκείμενον ἐκ πηλίνων ὀρθογώνιων πλακῶν, ὡς συμπεραίνεται ἐξ ὑπολειφθέντων λειψάνων των, κεῖται εἰς βάθ. 2,40 μ. ἀπὸ τῆς συγχρόνου ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἐκ τοῦ συστήματος ἀποχετεύσεως διατηροῦνται τμήματα δύο ἀγωγῶν, οἱ ὅποιοι ἔχουν κατασκευασθῇ διὰ τῆς συνενώσεως πηλίνων σωμάτων, σχήματος ἀνεστραμμένου πεῖ· εἰς, μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν., σῶζεται εἰς μῆκ. 2 μ., ὁ ἕτερος, μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ., σχηματίζων γωνίαν πρὸς ΒΑ., διατηρεῖται εἰς μῆκ. 4 μ.

Εἰς προγενεστέραν χρῆσιν τοῦ χώρου ἀνάγεται ἡ κατασκευὴ ἐνὸς πίθου κτιστοῦ καὶ ἐνὸς φρέατος φέροντος ἐπένδυσιν πηλίνων δακτυλίων, ἀμφοτέρων εὐρισκομένων κάτωθεν τῆς στάθμης τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου.

Πρὸς Ν. τῆς περιγραφείσης οἰκίας ἀπεκαλύφθη μικρὸν τμήμα τοῖχου, σῶζ. μῆκ. 2 μ., μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν., ἀνήκον εἰς οἰκίαν τῆς κλασσικῆς περιόδου, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῆς κατασκευῆς του καὶ ἐκ τῶν εἰς τὴν περιοχὴν ἀνευρεθέντων ὀστράκων.

Τέλος, κατὰ τὴν Α. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου, ἀνεσκάφησαν τὰ λείψανα τοῖχου ρωμαϊκῆς οἰκίας. Ὁ ἐν λόγῳ τοῖχος, μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν., ἀπεκαλύφθη εἰς μῆκ. 3 μ.· ἦτο κατασκευασμένος διὰ λίθων καὶ θραυσμάτων πλίνθων συνδεομένων μεταξύ των διὰ κονιάματος, ἠδράζετο δὲ ἐπὶ ἐπιχώσεων εἰς βάθ. 2,30 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος· κάτωθεν τούτου διήρχετο, μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ., ἀγωγός, συγκείμενος ἐκ πηλίνων σωμάτων σχήματος ἀνεστραμμένου πεῖ.

5. Ἀργους 106 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 5)

Εἰς τὸ ἐν ἐπικεφαλίδι οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Παπανικολάου, διαστ. 10 × 13,50 μ., μικρὰ σκαφικὴ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς τὰ πενιχρά λείψανα ὑστερορρωμαϊκῶν κατασκευῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς δύο οἰκοδομικὰς περιόδους.

Παρά τὴν Δ. μεσοτοιχίαν τοῦ οἰκοπέδου, ἐσώζετο εἰς μῆκ. 9 μ. τοῖχος, μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν., εἰς τὸν ὁποῖον ἐνσωματώθη μεταγενέστερον πῖ-

θος κτιστός. Δεύτερος τοίχος, μέ κατεύθυνσιν Α. - Δ., διατηρούμενος εἰς μήκ. 4.50 μ., τέμνει ἐγκαρσίως τὸν προαναφερθέντα, κατασκευασθεὶς εἰς δευτέραν οἰκοδομικὴν περίοδον. Ἀμφότεροι οἱ τοῖχοι οὗτοι ἔχουν πᾶχ. 0,70 μ., ἐδράζονται ἐπὶ τῆς κιμιλιάς εἰς βάθ. 2.30 μ., εἶναι δὲ ἐκτισμένοι δι' ἀκανονίστων λίθων καὶ θραυσμάτων πλίνθων συνδεομένων μεταξὺ τῶν διὰ κονιάματος.

6. Ἀριστονίκου 29 καὶ Εὐγ. Βουλγάρεως

(Σχέδ. 1, ἀριθ. 6)

Σύντομος ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ζ. Σαγκριώτου, διαστ. 10.40×14.80 μ., ἀπεκάλυψε πενιχρὰ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα τῶν ὑστερορρωμαϊκῶν χρόνων.

Κατὰ τὴν Α. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου διήρχετο τοίχος μέ κατεύθυνσιν Β. - Ν., ὅστις ἀπεκαλύφθη ἐνταῦθα εἰς μήκ. 4.50, εἶχε πλ. 0,75 καὶ διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 1.25 μ. ἦτο ἐκτισμένος διὰ λίθων καὶ κονιάματος καὶ ἠδράζετο ἐπὶ τῆς κιμιλιάς εἰς βάθος 1.20 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Περί τὰ 2 μ. πρὸς Δ. καὶ πλησίον τῆς Ν. μεσοτοιχίας ἀνευρέθη φρέαρ, λελαξευμένον εἰς τὴν κιμιλίαν, διαμ. 2 μ. περίπου, τοῦ ὁποίου τὸ στόμιον περιεβάλλετο ὑπὸ τοιχαρίου τῆς αὐτῆς κατασκευῆς πρὸς τὸν προαναφερθέντα τοίχον, τὸ ὁποῖον ἐσώζετο κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ εἰς ὕψ. 1 μ.

Εἰς τὸ αὐτὸ οἰκόπεδον ἀνευρέθη ἀκανόνιστον ὄρυγμα εἰς τὴν κιμιλίαν, ἐκ τοῦ ὁποίου συνελέγησαν πῆλινον εἰδῶλιον Πανός, κακῆς διατηρήσεως, θραύσματα ἐτέρου εἰδωλίου, δύο κανθαρίσκοι καὶ δύο ἀγνῶτες.

7. Ἀχιλλέως καὶ Σαλαμίνος (Σχέδ. 1, ἀριθ. 7)

Ἡ ἔρευνα εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, διαστ. 13.50×10 μ., ἰδιοκτησίας Σάκκουλα, ἐγένετο μετὰ μεγίστης προσοχῆς, λόγῳ τῆς θέσεως τοῦ οἰκοπέδου, κειμένου πρὸς Α. τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης ἀπὸ Διπύλου εἰς Ἀκαδημίαν.

Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ἀπεκάλυψε συστάδα τάφων τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ (Σχέδ. 3). Ὅπως δὴποτε ἡ προγενεστέρα χρῆσις τοῦ χώρου εἶναι καταφανὴς ἐκ τῶν ὀστράκων, ἅτινα εὐρέθησαν εἰς τὰς ἐπιχώσεις· τὰ παλαιότερα τούτων χρονολογοῦνται εἰς τὴν κλασσικὴν περίοδον. Ἡ στάθμη τοῦ ἐδάφους, κάτωθεν τῆς ὁποίας εὐρέθησαν οἱ τάφοι, κυμαίνεται ἀπὸ 2.30 - 2.75 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Τμήματα τοῦ αὐτοῦ νεκροταφείου ἔχουν ἀνασκαφῇ κατὰ τὸ παρελθόν (βλ. ΑΔ 23 (1968) : Χρονικά, σ. 84, οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πλάτωνος 6 - 8, ἐνθα ἀναφέρεται ἱκανὸς ἀριθμὸς ἀνασκαφέντων οἰκοπέδων)· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1969 ἐνετοπίσθησαν σημεῖα τοῦ

(βλ. κατωτ. ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀργους, σ. 89).

Ἡ περιγραφή τῶν τάφων καὶ τοῦ περιεχομένου τῶν ἐν συντομίᾳ ἔχει ὡς ἑξῆς :

Ταφαὶ I - II : δύο ἀκτέριστοι μαρμάρিনি τεφροδόχοι κάλπιδες, ὕψ. 0,50 καὶ 0,40 μ., κείμεναι ἐν τὸς ἀκανονίστου ὀρύγματος εἰς τὸ φυσικὸν ἔδαφος, στερεοῦμεναι διὰ λιθαρίων.

Τάφος III (Πί ν. 48 α) : κιβωτιόσχημος, κτιστός δι' ἐπαλλήλων στρώσεων ὀπτοπλίνθων, συνδεομένων διὰ κονιάματος, διαστ. $2.15 \times 0,62$ μ. καὶ καλυπτόμενος διὰ δύο μαρμαρίνων πλακῶν. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ τάφου, συγκειμένου ἐκ πηλίνων πλακῶν, εὐρέθησαν τὰ διαλελυμένα ὀστᾶ ἐνὸς νεκροῦ.

Τάφος IV (Πί ν. 48 α) : λακκοειδῆς· ἐπίμηκες ὄρυγμα εἰς τὸ φυσικὸν ἔδαφος, διαστ. $2 \times 0,50$ μ., περιβαλλόμενον δι' ἀκανονίστων λίθων μικροῦ καὶ μεγάλου μεγέθους. Πλησίον τοῦ νεκροῦ εὐρέθησαν θραύσματα τεσσάρων ὑαλίνων μυροδοχείων καὶ θραύσματα σιδηρᾶς στλεγγίδος.

Τάφος V : παρομοίας πρὸς τὸν ὑπ' ἀριθ. IV μορφῆς. Μεταξὺ τῶν ὀστέων τοῦ νεκροῦ εὐρέθη ὑάλινον μυροδοχεῖον σχήματος κολούρου κώνου, μέ ὑψηλὸν λαιμόν, ὕψ. 0,16 μ. (Πί ν. 48 β), θραύσματα σιδηρᾶς στλεγγίδος καὶ σιδηροῦ ἡλίου.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν τρία νομίσματα χαλκᾶ, ἐν Ἀθηνῶν 3ου αἰ. π.Χ., ἐν Κωνσταντίου Β', νομισματοκοπέου Θεσσαλονίκης, κοπῆς 341 - 346 μ.Χ., καὶ τρίτον τελείως ἐφθαρμένον.

8. Βεΐκου 24 - 26 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 8)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ἰ. Κουτσούρου, διαστ. 15.80×7.70 μ., ἡ ἀνασκαφὴ ἀπεκάλυψε λείψανα τοῦ τείχους τῆς πόλεως τῶν ὑστερορρωμαϊκῶν χρόνων (Πί ν. 48 γ). Ἡ ἀνασκαφὴ ἐνετοπίσθη εἰς τὸν ἀκάλυπτον χώρον τοῦ οἰκοπέδου, ἐνῶ ἡ λοιπὴ ἑκτασίς του ἠρευνήθη διὰ δοκιμαστικῶν τομῶν.

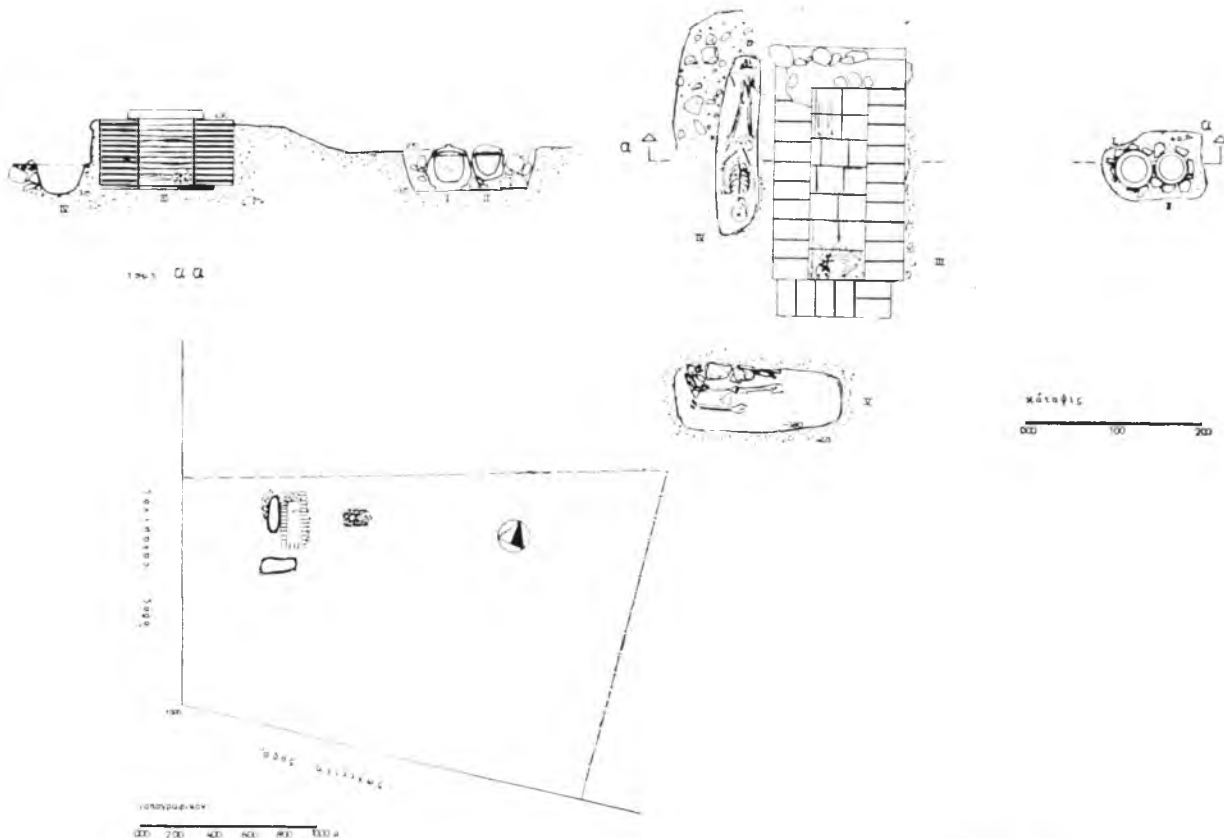
Τὸ ἀποκαλυφθὲν νέον τμήμα τοῦ τείχους ἀποτελεῖ τὴν συνέχειαν τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1964 ἀνασκαφέντος, εἰς τὸ πρὸς Δ. παρακείμενον οἰκόπεδον (βλ. ΑΔ 20 (1965) : Χρονικά, σ. 101). Ἡ θέσις τοῦ περιβόλου πρὸς τὴν πλευράν ταύτην τῆς πόλεως μᾶς εἶναι ἐπαρκῶς γνωστὴ· τμήμα τοῦ τείχους τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. καὶ εἰς πύργος τοῦ ἀπεκαλύφθησαν ΒΔ. εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Παρθενῶνος 12 (ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 106) καὶ τμήμα τοῦ προτειχίσματος ἀνεσκάφη τὸ 1968 εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Φαλήρου 8 (ἐ.ἀ., σ. 73).

Τὸ τεῖχος ἐνταῦθα δὲν ἀπεκαλύφθη καθ' ὅλον τὸ πλάτος του, λόγῳ τῆς θέσεώς του ἐν τῷ οἰκοπέ-

δω (Σ χ ε δ. 4)· τοῦτο διήρχετο κάτωθεν τῆς ΒΑ. μεσοτοιχίας. Διητρεῖτο εἰς ὕψος τριῶν δόμων, ἤτοι 1.30 μ.· τμημά του ἡδράζετο ἐπὶ τῆς κιμιλιάς, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη κεῖται 1.40 μ. κάτωθεν τοῦ συγχρόνου ἐδάφους. Εἶναι ἐκτισμένον κατὰ τὸ ψευδοισόδομον σύστημα μὲ λαξευτοὺς κροκαλοπαγεῖς λίθους καὶ πωρολίθους, παραλλήλως ὅμως εἶχε χρησιμοποιηθῇ ποικίλον ἀρχιτεκτονικὸν ὑλικὸν καὶ ἀσβεστοκονία· ἀναφέρονται μόνον

9. Βείκου 123 - 125 καὶ Ἀγλαύρου (Σ χ ε δ. 1, ἀριθ. 9)

Εἰς τὸ ἐν ἐπικεφαλίδι οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Γαϊτάνου - Πετροπούλου, ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς ἀριθμὸν τάφων. Αἱ διαστάσεις τοῦ οἰκοπέδου εἶναι 18 × 9 μ. Ἡ ὕπαρξις νεκροταφείου εἰς τὴν περιοχὴν ἦτο ἤδη ἀπὸ τινων ἐτῶν γνωστὴ (βλ. παλαιότερας ἀνασκαφάς: Δημητρακοπούλου 85, ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 57·



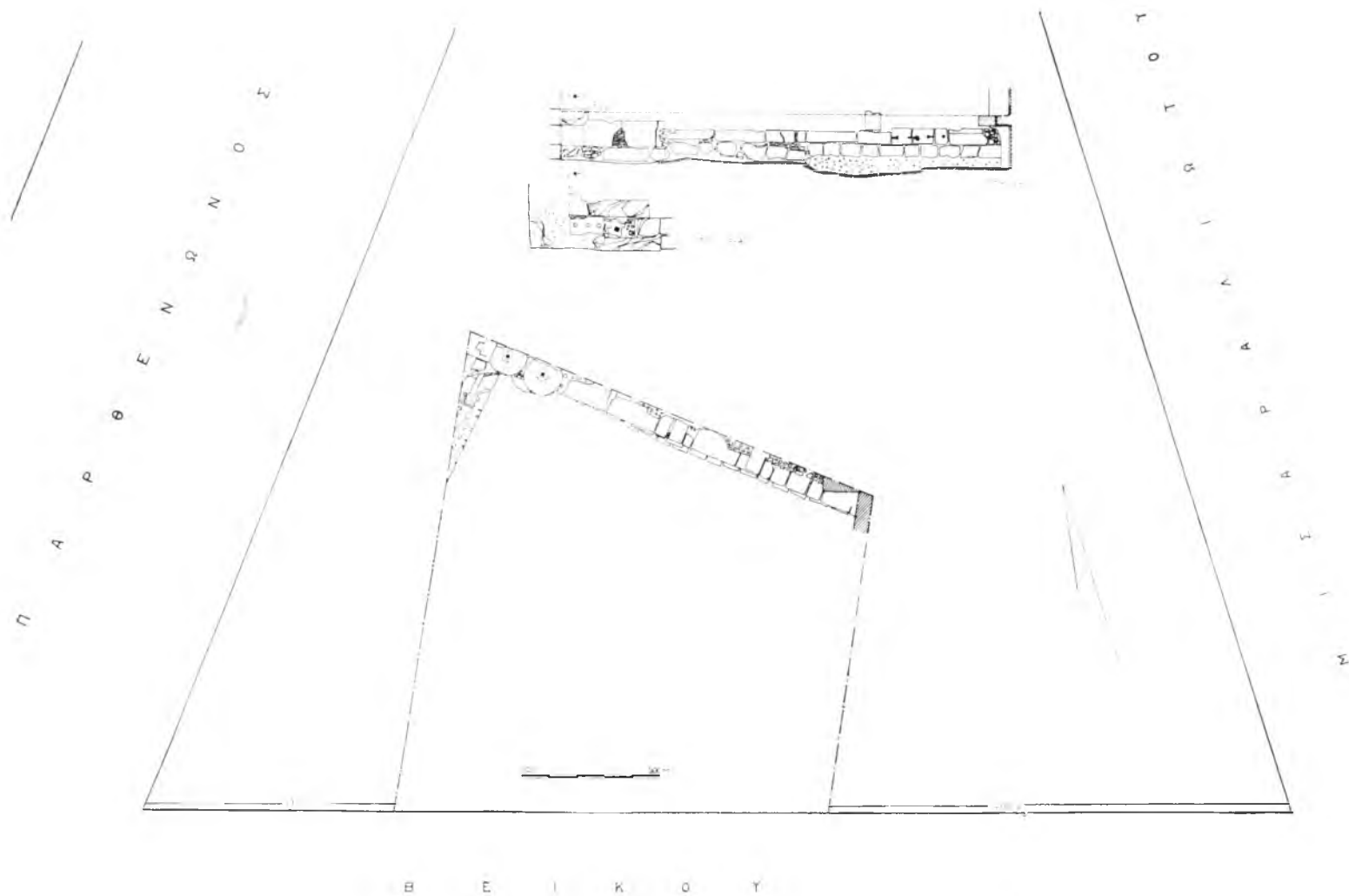
Σχέδ. 3. Τοπογραφικὸν διάγραμμα, κάτοψις καὶ τομὴ τάφων ἀποκαλυφθέντων ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἀχιλλέως καὶ Σαλαμῖνος

τρεῖς σπόνδυλοι ἀρράβδωτοι καὶ ἐπιτυμβία μαρμαρινή στήλη, ὕψ. 0,54, πλ. 0,31 μ., μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: *ΕΥΚΟΛΙΝΗ*.

Μεταγενέστερον προσετέθη ἓν κάθετον σκέλος ἐπὶ τοῦ τείχους, τοῦ ὁποίου τμημα, εἰς μῆκος 4.50 μ., ἀνεσκάφη παρὰ τὴν ΒΑ. μεσοτοιχίαν. Εἰς τὸν χώρον τῆς γωνίας, ἡ ὁποία σχηματίζεται ἐκ τῆς συνενώσεώς των, ἀνευρέθη τάφος λακκοειδῆς κεραμοσκεπῆς, περιέχων τὰ ὀστέα παιδὸς καὶ ἥλον.

Μεϊντάνη 12 - 14, ἔ.ἀ., σ. 58· Βείκου 27 - 29, ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 101· Δημητρακοπούλου 50 - Μ. Μπότσαρη, ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 85· Φαλήρου, ἔ.ἀ., σ. 68 - 69· Καλλιρρόης - Πραμάντων, ΑΔ 23 (1968): Χρονικά, σ. 88· Γενν. Κολοκοτρώνη 7, ἔ.ἀ., σ. 50). Τὸ ἐν λόγῳ νεκροταφεῖον ἀνεπτύχθη κατὰ μῆκος καὶ ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ πρὸς Φάληρον.

Οἱ ἀρχαιότεροι τάφοι, σημειούμενοι ἐν τῷ Σ χ ε δ. 5 διὰ τῶν στοιχείων Ι καὶ ΙΙ, χρονολο-

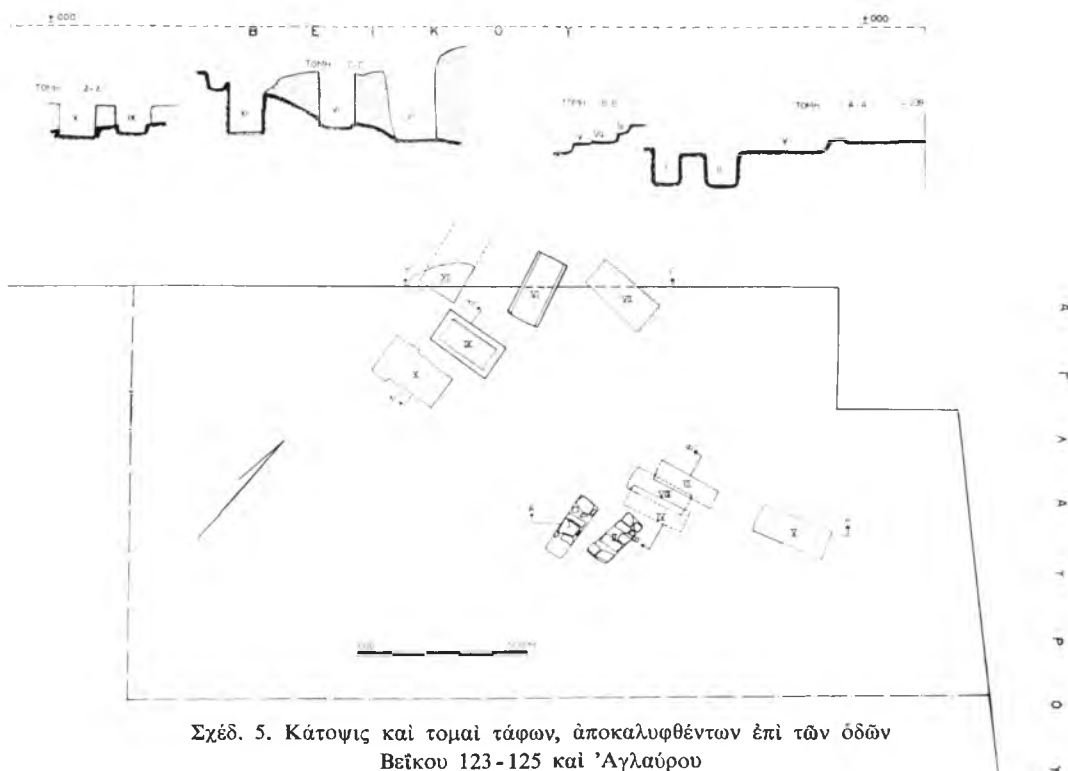


Σχέδ. 4. Κάτοψις, κυρία ὄψις καὶ τομή τμήματος τοῦ τείχους τῆς πόλεως, ἀποκαλυφθέντος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βεΐκου 24-26

γούνται ἐκ τῆς κεραμεικῆς, ἥτις ἀνευρέθη ἐντὸς αὐτῶν, εἰς τὴν ΥΕ ΠΒ περίοδον. Καὶ οἱ δύο ἦσαν ὀρθογώνια ὀρύγματα, διαστ. $2 \times 0,80$, ὕψ. $1,30$ μ., ἐντὸς τῆς κιμιλιάς, εἰς βάθ. $4,20$ μ. κάτωθεν τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ Βεΐκου. Τὰ καλύμματα τῶν, συγκείμενα ἐκ περισσοτέρων λίθων πλακοειδῶν (Πί ν. 49 δ) εἶχον ἀφαιρεθῇ κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ εἶχον ἐπανατοποθετηθῇ, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν τάφων, τὸ ὅποῖον ἦτο τεταραγμένον.

Ἐκ τῶν ὀστράκων, ἅτινα συνελέγησαν ἐκ τῶν

κλασσικά ὁμοῦ, ἅτινα συγκολληθέντα ἀπέδωσαν τρία ἀγγεῖα, χρονολογούμενα εἰς τὴν ΥΕ ΠΒ-ΠΙ Α περίοδον: τρίτον πιθαμοφορέα, ὕψ. $0,45$ μ., με διακόσμησιν πέντε ἐπαλλήλων ταινιῶν με σχέδιον « βωβοῦ » κύματος ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ τοῦ ὤμου (Πί ν. 50 β), ἕτερον τρίτον πιθαμοφορέα, ὕψ. $0,36$ μ., με κόσμημα φολιδωτὸν ἐπὶ τοῦ ὤμου, κύλικα μεθ' ὑπερυψωμένων λαβῶν, σωζ. ὕψ. $0,187$ μ., μετὰ κιτρινωποῦ ἐπιχρίσματος, ὡς καὶ τρία ἀγγεῖα κλασσικά, ἥτοι ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον, ὕψ. $0,098$ μ., με ἐρυθρόμορφον παρά-



Σχέδ. 5. Κάτοψις καὶ τομαὶ τάφων, ἀποκαλυφθέντων ἐπὶ τῶν ὁδῶν Βεΐκου 123-125 καὶ Ἀγλαύρου

ἐπιχώσεων τοῦ τάφου Ι, συνεκολλήθησαν τέσσαρα ἀγγεῖα: ἕν ἀρτόσχημον, ὕψ. $0,07$, διαμ. $0,18$ μ., με διακόσμησιν βράχων, ἕτερα δύο ἐλλιπῇ με παρομοίαν διακόσμησιν καὶ εἰς τρίτος πιθαμοφορέας, ὕψ. $0,42$ μ., με διακόσμησιν ἐσχηματοποιημένων καλύκων ἀνθους (Πί ν. 50 α). Ἀριθμὸς ἀγγείων συνεκολλήθη ἐπίσης ἐκ τῶν ὀστράκων, ἅτινα εὑρέθησαν ἐπὶ τοῦ καλύμματος: δίωτος κύλιξ, ὕψ. $0,17$ μ., με ἐπίχρισμα ὑπόλευκον, μόνωτος κύλιξ, ὕψ. $0,103$ μ., με παρόμοιον ἐπίχρισμα, ὡς καὶ πέντε ἄωτα κύπελλα, ὕψ. $0,048-0,055$ μ., με ἐπίχρισμα ὑπόλευκον.

Τάφος ΙΙ: περιεῖχεν ὄστρακα μυκηναϊκά καὶ

στασιν νέου ἐνδεδυμένου χλαμύδα, λευκὴν λήκυθον, ὕψ. $0,243$ μ., ἐπὶ τῆς ὁποίας μόλις διακρίνεται ἡ στήλη τοῦ νεκροῦ καὶ ἐκατέρωθεν αὐτῆς δύο μορφαί, καὶ μελαμβαφῇ ἀμοφορίσκον ὀξυπύθμενον, ὕψ. $0,096$ μ., με ἔντυπον διακόσμησιν ἀνθεμίων. Ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ τάφου συνελέγησαν ἐπίσης δύο χρυσαῖ ψῆφοι μορφῆς μελίσσης, μήκ. $0,007$ μ., ὀγδοήκοντα χρυσαῖ σφαιρικαὶ ψῆφοι, ἕτερα ἑνδεκα σχήματος κριθῆς, ἐξήκοντα ἑννέα σφαιρικαὶ ἐξ ὑαλομάζης καὶ ἑκατὸν δώδεκα ἐκ κορναλίνης (Πί ν. 49 α-γ).

Ἐκ τῶν ὀστράκων, ἅτινα συνελέγησαν ἐκ τῆς ἐπιχώσεως ἀνθεν τοῦ καλύμματος, συνεκολλή-

θησαν ἐπὶ εἰσέτι ἀγγεῖα ΥΕΠΒ - III A : τρία ἀρ-τόσχημα μὲ διακόσμησιν βραχέδους τοπίου καὶ φύλλων κισσοῦ καὶ τρεῖς μόνωτοι κύλικες μὲ ἐπί-χρῖσμα ὑποκίτρινον, ὕψ. 0,093 - 0,103 μ.· ἐπίσης συνελέγησαν δύο χαλκοὶ ἡλιοι μὲ χρυσὴν κεφα-λὴν, χρυσοῦς ρόδαξ, δύο χαλκαὶ αἰχμαὶ δοράτων, ἅπαντα μυκηναϊκά, καὶ δύο χαλκᾶ νομίσματα, ἐν Μεγάρων 307 - 243 π.Χ. καὶ ἐν Ἀθηνῶν 1ου αἰ. μ.Χ.

Ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ὀστράκων, ὁ χώρος ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὴν γεωμε-τρικὴν καὶ τὴν ἀρχαϊκὴν περίοδον.

Εἰς τὸν 5ον αἰ. π.Χ. χρονολογοῦνται οἱ ὑπό-λοιποι τάφοι. Καὶ οἱ ἐννέα εἶχον ἀνορυχθῆ ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, συνισταμένου ἐξ ἐρυθρω-πῶν σκληρῶν χωμάτων· ὁ πυθμὴν τῶν ἤτο ἡ μα-λακὴ κιμιλιά. Τὸ βάθος τῶν ἐκυμαίνεται ἀπὸ 3 ἕως 3.70 μ. Εἰς πέντε ἐξ αὐτῶν διεπιστώθη καυοὶς τοῦ νεκροῦ (IV, VI, IX, X, XI).

Οὐδεὶς τῶν τάφων διέσωζε τὸ κάλυμμά του. Αἱ διαστάσεις τῶν ποικίλλουν ἀπὸ 2×1 ἕως $1.50 \times 0,70$ μ.

Τάφος III : ἐπὶ τοῦ πυθμένου τοῦ τάφου εὐρέθη-σαν τὰ διαλελυμένα ὀστᾶ ἐνὸς νεκροῦ καὶ δέκα ἀγγεῖα : ὠραῖον ἀλάβαστρον λευκοῦ βάθους, ὕψ. 0,19 μ., μὲ παράστασιν δύο γυναικείων μορφῶν καὶ μεταξὺ αὐτῶν μελανὰ ἀνθέμια (Πί ν. 51 α), πέντε λήκυθοι λευκοῦ βάθους μὲ μελανὴν διακό-σμησιν θαλλοῦ κισσοῦ, τρεῖς λήκυθοι λευκοῦ βά-θους μὲ διακόσμησιν μελανῶν ὀρθίων ἀνθεμίων καὶ μία λήκυθος λευκοῦ βάθους μὲ μελανὴν δια-κόσμησιν δικτυωτοῦ· μεταξὺ τῶν ὀστέων ἀνευρέ-θη ἐπίσης χρυσοῦς δακτύλιος· τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.

Τάφος IV : περιεῖχε τὰ κεκαυμένα ὀστᾶ τοῦ νε-κροῦ καὶ τρεῖς ληκύθους λευκοῦ βάθους, ἐξ ὧν ἡ μία μὲ μελανὴν διακόσμησιν φύλλων κισσοῦ, αἱ δὲ δύο μὲ μελανὴν διακόσμησιν ὀρθίων ἀνθεμίων.

Τάφος V : πλησίον τῶν ὀστέων τοῦ νεκροῦ, ἅτι-να ἦσαν τελείως διαλελυμένα, εὐρέθησαν δύο λή-κυθοι, μία ἐρυθρόμορφος, ὕψ. 0,185 μ., μὲ παρά-στασιν νέου κρατοῦντος ράβδον καὶ μία λευκοῦ βάθους, ὕψ. 0,177 μ., μὲ μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ· τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.

Τάφος VI : ἐντὸς τοῦ στρώματος τῆς πυρᾶς τοῦ νεκροῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῆς, εὐρέθησαν ὀστρακα καὶ ἀγγεῖα ἀκέραια· ἐν συνόλῳ ὁ τάφος ἀπέδωκεν ἕξ ἀγγεῖα : λήκυθον μελανόμορφον, ὕψ. 0,09 μ., μὲ σκηνὴν ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ Διονύσου, λήκυθον ἐρυθρόμορφον, ὕψ. 0,16 μ., μὲ ἀπεικόνισιν γυναι-κός, ἣτις σπένδει, λήκυθον ἐρυθρόμορφον, ὕψ. 0,27 μ., μὲ ἀπεικόνισιν δύο γυναικῶν, λήκυθον

λευκὴν, ὕψ. 0,195 μ., μὲ παράστασιν ἐπισκέψεως γυναικός εἰς τὸν τάφον τοῦ νεκροῦ, λήκυθον με-λαμβαφῆ, ὕψ. 0,165 μ., μὲ ταινίαν μαιάνδρου, καὶ μίαν πυξίδα μελαμβαφῆ μετὰ τοῦ καλύμματος τῆς, ὕψ. 0,095 μ.· τοῦ γ' τετάρτου τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.

Τάφος VII : ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν ἕξ λή-κυθοι : μία ἐρυθρόμορφος, ὕψ. 0,16 μ., μὲ παρά-στασιν γυναικός. ἣτις βαδίζει πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς κάτωπτρον· σώζεται ἐπιγραφή : ΚΑΛΕ (Πί ν. 51 β). Ἐτέρα ἐρυθρό-μορφος λήκυθος, ὕψ. 0,175 μ., μὲ σκηνὴν γυναι-κός, ἡ ὁποία σπένδει (Πί ν. 51 γ), καὶ τέσσαρες λήκυθοι λευκοῦ βάθους, μὲ διακόσμησιν ὀρθί-ων ἀνθεμίων· τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.

Τάφος VIII : οὗτος ἀπέδωκε μόνον δύο ληκύ-θους· μίαν ἐρυθρόμορφον, ὕψ. 0,205 μ., μὲ παρά-στασιν Σιληνοῦ (Πί ν. 51 δ) καὶ ἑτέραν λευκοῦ βάθους, ὕψ. 0,18 μ., μὲ μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ· τοῦ γ' τετάρτου τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.

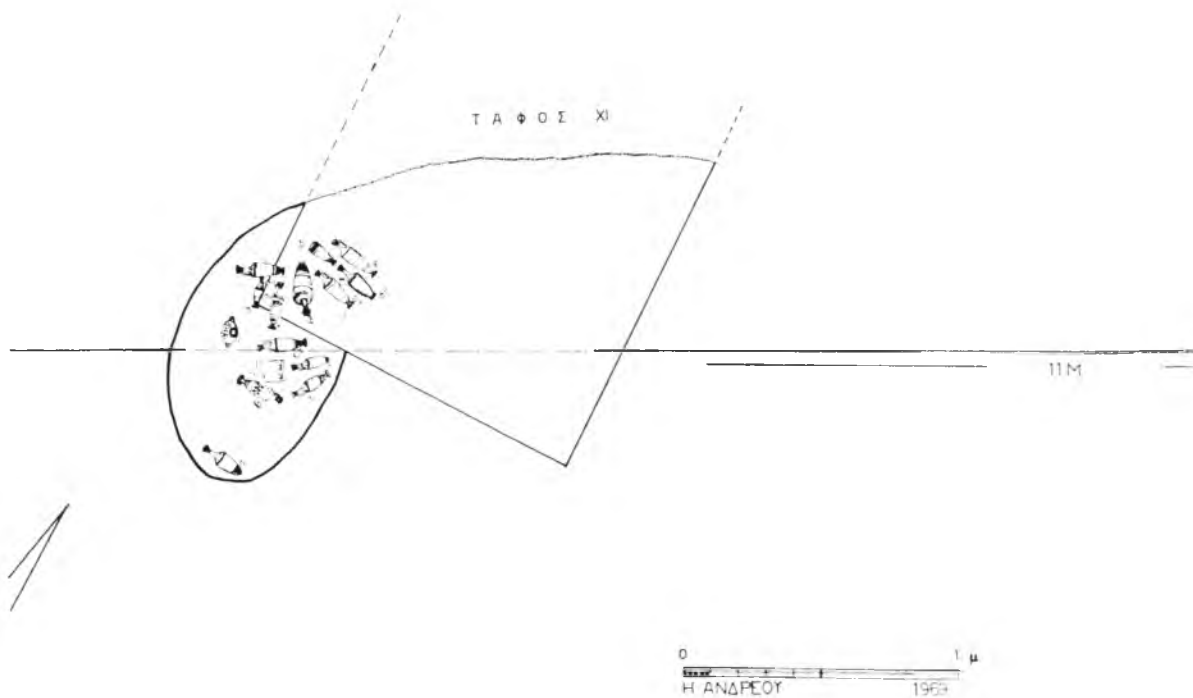
Τάφος IX : ἐντὸς παχέος στρώματος πυρᾶς, πᾶς, 0,30 μ., εὐρέθη ἱκανὴ ποσότης ὀστράκων, ἅτινα συγκολληθέντα ἀπέδωσαν ἑνδεκα ληκύθους λευ-κοῦ βάθους : πέντε μὲ μελανὴν διακόσμησιν ἀνθε-μίων, τέσσαρες μὲ θαλλὸν κισσοῦ, μίαν μὲ σχέ-διον ζατρικίου καὶ ἑτέραν μὲ ἐξίτηλον παράστα-σιν· τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.

Τάφος X : μόνον ὀλίγα ὀστρακα εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ στρώματος τῆς πυρᾶς.

Τάφος XI : ἦτο ὁ πλουσιώτερος πάντων (Σχέδ. 6)· ἀπέδωκε τεσσαράκοντα τέσσαρα ἀγγεῖα καὶ δεκαῖς εἰσέτι, ὡς καὶ εἰδώλιον ἐντὸς μικρᾶς κόγ-χης, λαξευθείσης κατὰ τὴν ΝΑ. ἀκμὴν του (Πί ν. 53 α). Τὰ ἀγγεῖα τοῦ τάφου εὐρέθησαν ἐντὸς στρώ-ματος πυρᾶς, ἦσαν δὲ τὰ ἑξῆς : τέσσαρες λήκυθοι μελανόμορφοι : μία, ὕψ. 0,215 μ., μὲ σκηνὴν συμ-ποσίου, ἑτέρα μὲ παράστασιν ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ Διονύσου, τρίτη ἐλλιπής, τετάρτη σωζομένη μερι-κῶς μὲ παράστασιν ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ Διονύσου· δύο λήκυθοι μελαμβαφεῖς. Ἐννέα λήκυθοι ἐρυ-θρόμορφοι, ἐξ ὧν μία, ὕψ. 0,15 μ., μὲ παράστασιν τῆς νεκρᾶς καθημένης, ἑτέρα, ὕψ. 0,19 μ., μὲ ἀ-πεικόνισιν Νίκης, ἡ ὁποία πετᾷ πρὸς τὰ δεξιὰ, τρίτη, ὕψ. 0,195 μ., μὲ παράστασιν γυναικός, κρα-τούσης διὰ τῆς δεξιᾶς κάτωπτρον, ἱσταμένης ἔμ-προσθεν καλαθίσκου· δύο λήκυθοι, ὕψ. 0,21 καὶ 0,186 μ., μὲ ἀπεικόνισιν Νίκης· ἑτέρα, ὕψ. 0,186 μ., μὲ παράστασιν ἐξίτηλον· ἑτέρα, ὕψ. 0,15 μ., μὲ παράστασιν γυναικός· ἄλλη, ὕψ. 0,102 μ., μὲ πα-ράστασιν γυναικός κρατοῦσης κάτωπτρον, ἱστα-μένης ἔμπροσθεν καλαθίσκου· ἑτέρα ἐλλιπής, μὲ ἀπεικόνισιν γυναικός. Πυξὶς μετὰ τοῦ καλύμματος τῆς, ὕψ. 0,16 μ., μὲ σκηνὴν γυναικωνίτου καὶ δια-

κόσμησιν φύλλων ἐλαίας ἐπὶ τοῦ καλύμματος. Δεκαεπτὰ λευκαὶ λήκυθοι : μία, ὕψ. 0,22 μ., με παράστασιν γυναικός, ἥτις διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ ράβδον ἀπολήγουσαν ἄνω εἰς ἄνθος, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς δίδει τροφήν εἰς πτηνόν· εἰς ἑτέραν, ὕψ. 0,195 μ., διακρίνεται γυνὴ καθημένη· λήκυθος, ὕψ. 0,193 μ., με σκηνὴν ἐπὶ τοῦ τάφου· εἰς τὸ μέσον εἰκονίζεται ἡ στήλη τοῦ τάφου, ἀριστερὰ δὲ νεκρὸς με πέτασον καὶ δεξιὰ γυνὴ κρατοῦσα φιάλην· λήκυθος ἀρίστης τέχνης, σωζομένη μερικῶς, με παράστασιν ἀνδρὸς ἐνδεδυμένου χλαμύδα καὶ φέροντος πέτασον· διὰ τῆς δεξιᾶς κρατεῖ ξί-

κεφαλῆς κάνιστρον με προσφοράς· ἑτέρα λήκυθος, ὕψ. 0,268 μ., με σκηνὴν ἐπὶ τοῦ τάφου, ἐνθα παρίστανται δεξιὰ τῆς στήλης γυνὴ καὶ ἀριστερὰ ἀνὴρ· ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς στήλης εἰκονίζονται λήκυθοι. Παρομοία λήκυθος, ὕψ. 0,276 μ., με ἀπεικόνισιν ἀνδρὸς δεξιὰ τῆς στήλης καὶ γυναικὸς ἀριστερὰ τῆς. Ἑτέρα λήκυθος, ὕψ. 0,277 μ., με ἐξίτηλον παράστασιν· διακρίνεται γυναικεία μορφή. Λήκυθος λευκὴ, ὕψ. 0,228 μ., με παράστασιν γυναικός, ἥτις θυσιάζει πτηνὸν ἄνωθεν βωμοῦ. Ἑτέρα, ὕψ. 0,15 μ., με ἐξίτηλον παράστασιν· διακρίνεται γυνὴ καθημένη. Λήκυθος, ὕψ. 0,171 μ., με



Σχέδ. 6. Κάτωψις τάφου ΧΙ, ἀποκαλυφθέντος ἐπὶ τῶν ὁδῶν Βεΐκου 123-125 καὶ Ἀγλαύρου

φος καὶ ἐπιτίθεται ἐναντίον ὀφθαλμοῦ (Πί ν. 52 β)· ὡραία λήκυθος, ὕψ. 0,275 μ., με ἀπεικόνισιν τῆς στήλης τοῦ τάφου κεκοσμημένης διὰ νεκρικῶν ταινιῶν· ἀριστερὰ δὲ νεκρὸς γενειοφόρος φέρων χλαμύδα, με τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ δόρυ του· εἰς τὸ βάθος ἵπταται ἡ ψυχὴ του (Πί ν. 52 γ)· ἑτέρα λήκυθος, ὕψ. 0,27 μ., με σκηνὴν ἐπὶ τοῦ τάφου· ἐκατέρωθεν τῆς στήλης εἰκονίζονται, δεξιὰ μὲν γυνὴ σπένδουσα, ἀριστερὰ δὲ ὁ νεκρὸς με πέτασον, ἐνδεδυμένος χλαμύδα καὶ στηριζόμενος ἐπὶ ράβδου· ἑτέρα, ὕψ. 0,275 μ., με σκηνὴν ἐπὶ τοῦ τάφου· δεξιὰ τῆς στήλης εἰκονίζεται θρηνοῦσα γυνὴ, ἀριστερὰ δευτέρα γυνὴ κομίζουσα ἐπὶ τῆς

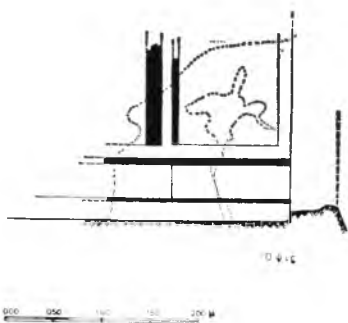
ἐξίτηλον παράστασιν· διακρίνεται γυναικεία μορφή. Τέσσαρες λήκυθοι με ἐξίτηλον παράστασιν. Ἐπὶ λήκυθοι λευκοῦ βάθους, με μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων. Λήκυθος λευκοῦ βάθους με μελανὴν διακόσμησιν ὀρθίων ἀνθεμίων. Ἑτέρα με θαλλὸν κισσοῦ, μία εἰσέτι με διακόσμησιν ρομβοειδοῦς σχεδίου καὶ ἐν ἀλάβαστρον εἰς θραύσματα.

Ἐκ τῆς κόγχης τοῦ τάφου συνελέγησαν τὰ ἐξῆς ἀγγεῖα : Λήκυθος λευκὴ, ὕψ. 0,22 μ., με σκηνὴν γυναικῶνιτον· παρίσταται ἡ νεκρὰ καθημένη καὶ κρατοῦσα πυξίδα· ἔμπροσθεν αὐτῆς καλαθίσκος (Πί ν. 52 δ)· ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον, ὕψ. 0,075

μ., με παράστασιν καθήμενης γυναικὸς κρατοῦσης κάτοπτρον· ἀλάβαστρον μελαμβαφές, με διακόσμησιν ταινίας ζητοειδῶν γραμμῶν παρά τὴν βάσιν καὶ ταινίας με καρποὺς ροιᾶς περὶ τὸν ὦμον· κοτύλη ἀττική, μελαμβαφής, ὕψ. 0,05 μ., με γραμμὴν χρώματος βυσσίνου κάτωθεν τῶν λαβῶν· ὀκτὼ λήκυθοι λευκοῦ βάθους με μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ· δύο με διακόσμησιν ὀρθίων ἀνθεμίων· δύο με διακόσμησιν ἀνθεμίων καὶ ἐν εἰδῶλιον καθήμενης θεᾶς, ἀκέφαλον, ὕψ. 0,18 μ., αὐστηροῦ ρυθμοῦ, ἀττικοῦ ἐργαστηρίου (Πί ν. 52 α.).

10. Βουλιαγμένης 5 (Σ χ έ δ. 1, ἀριθ. 10)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Στουραῖτου, διαστ. 18 × 9 μ., σύντομος ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα οἰκίας τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου (Σ χ έ δ. 7). Ταύτης ἐσώζετο μόνον



Σχέδ. 7. Τοπογραφικὸν διάγραμμα καὶ ὄψεις τοῦ ἑλληνιστικῆς οἰκίας παρά τὴν ὁδὸν Βουλιαγμένης 5

τμήμα ἐνὸς δωματίου. Ὁ Ν. τοίχος τοῦ ἔχει μῆκ. 4 μ· ὁ Α. σώζεται εἰς μῆκ. 1.50 καὶ ὕψ. 1.80 μ., ἐπὶ δὲ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ ὧψεως διατηροῦνται τμήματα τοιχογραφιῶν με ἀπλὴν διακόσμησιν ἐπὶ κιτρίνου βάθους μελανῶν καὶ ἐρυθρῶν γραμμῶν, αἵτινες σχηματίζουν μεγάλα ὀρθογώνια διάχωρα. Οἱ τοῖχοι τοῦ δωματίου, πάχ. 0,70 μ., εἶναι ἐκτισμένοι διὰ λίθων καὶ ἱλύος καὶ ἐδράζονται ἐπὶ τῆς κιμιλιάς, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη κεῖται εἰς βάθ. 1.80 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος.

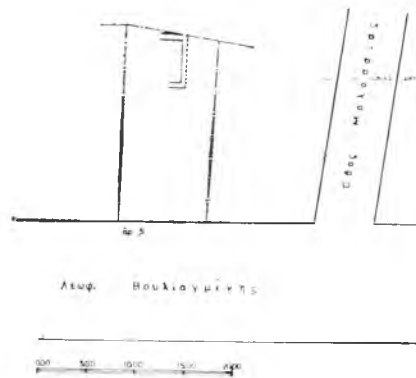
11. Βούρβαχη 24 - 26 καὶ Κοκκίνη (Σ χ έ δ. 1, ἀριθ. 11)

Εἰς τὸν ἀνασκαφέντα χώρον τοῦ ἐν ἐπικεφαλίδι οἰκοπέδου, ἰδιοκτησίας Λαυρεντιάδου - Ἀθανασοπούλου, διαστ. 39.50 × 17.50 μ., ἀπεκαλύ-

φθη ἀριθμὸς ἀπλῶν τάφων καὶ ταφικὰ συγκροτήματα τῶν ὑστερορρωμαϊκῶν χρόνων, ὡς καὶ τμήμα ἀρχαίας ὁδοῦ (Σ χ έ δ. 8).

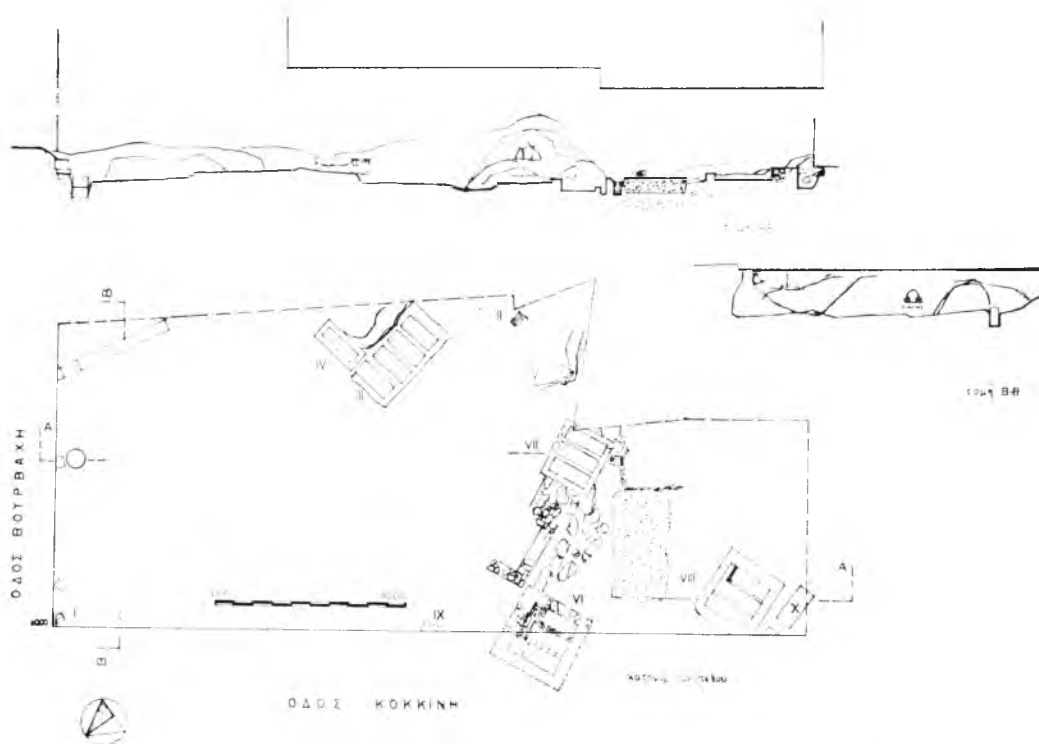
Οἱ ἀπλοὶ τάφοι διακρίνονται εἰς κεραμοσκεπεῖς καὶ κτιστοὺς. Κεραμοσκεπεῖς εὐρέθησαν δύο (I - II) μόνον καὶ ἦσαν κατεστραμμένοι. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κτιστῶν ἀνέρχεται εἰς τέσσαρας (IV, V, IX, X). Οὗτοι, διαστ. 1 × 2.10 μ. κατὰ μέσον ὄρον, ἦσαν κατεσκευασμένοι διὰ λίθων, πλίνθων καὶ κονιάματος, πλὴν τοῦ IV, ὅστις ἦτο ἐκτισμένος διὰ στρώσεων ὀπτοπλίνθων, ἔφερον δὲ ἐσωτερικῶς ἐπίχρισμα. Ὁ καθαρισμὸς τοῦ IV ἀπέδωσε τρεῖς πρόχους ἀβαφεῖς. Εἰς τὸν V εὐρέθησαν τέσσαρες πρόχοι ἐπίσης (Σ χ έ δ. 8 - 9).

Τὰ ταφικὰ συγκροτήματα ἦσαν τέσσαρα (III, VI, VII, VIII). Τὸ ταφικὸν συγκρότημα III, ὀρθογώνιον, διαστ. 2.50 × 5 μ., συνέκειτο ἐκ τεσσάρων τάφων, παραλλήλων μεταξύ των (Σ χ έ δ. 8 -

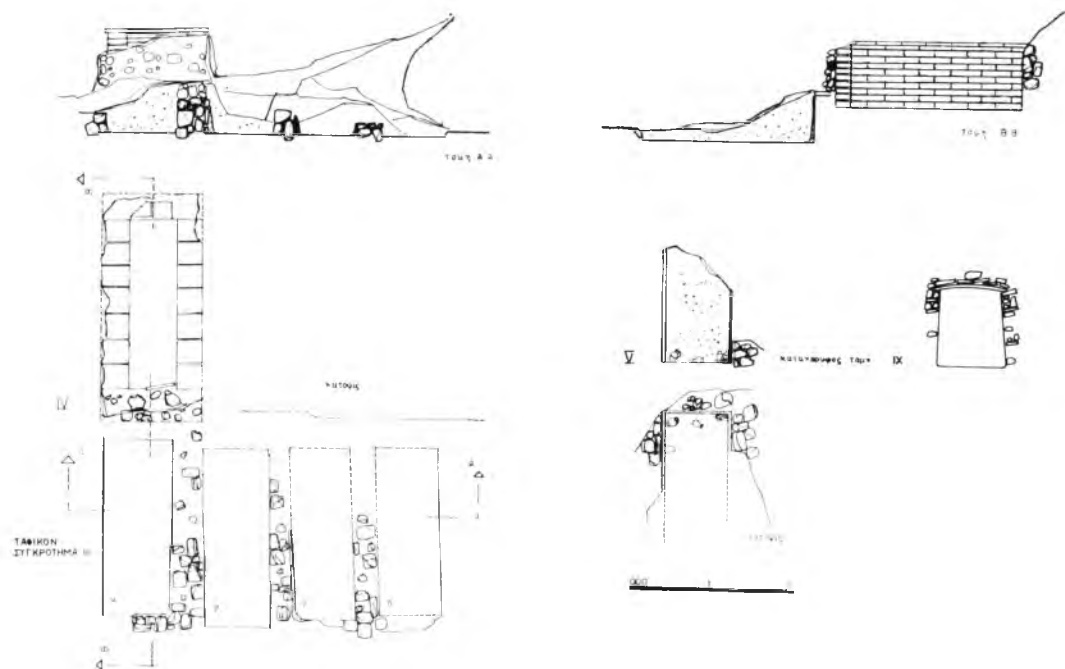


9). Αἱ πλευραὶ τοῦ ἦσαν ἐκτισμέναι διὰ στρώσεων ὀπτοπλίνθων καὶ ἔβαινον ἐπὶ τῆς κιμιλιάς, ἔφερον δὲ ἐσωτερικῶς ἐπίχρισμα. Εἰς ἓνα μόνον ἐκ τῶν τάφων εὐρέθησαν κτερίσματα καὶ ταῦτα ἦσαν ἅπαντα πρόχοι.

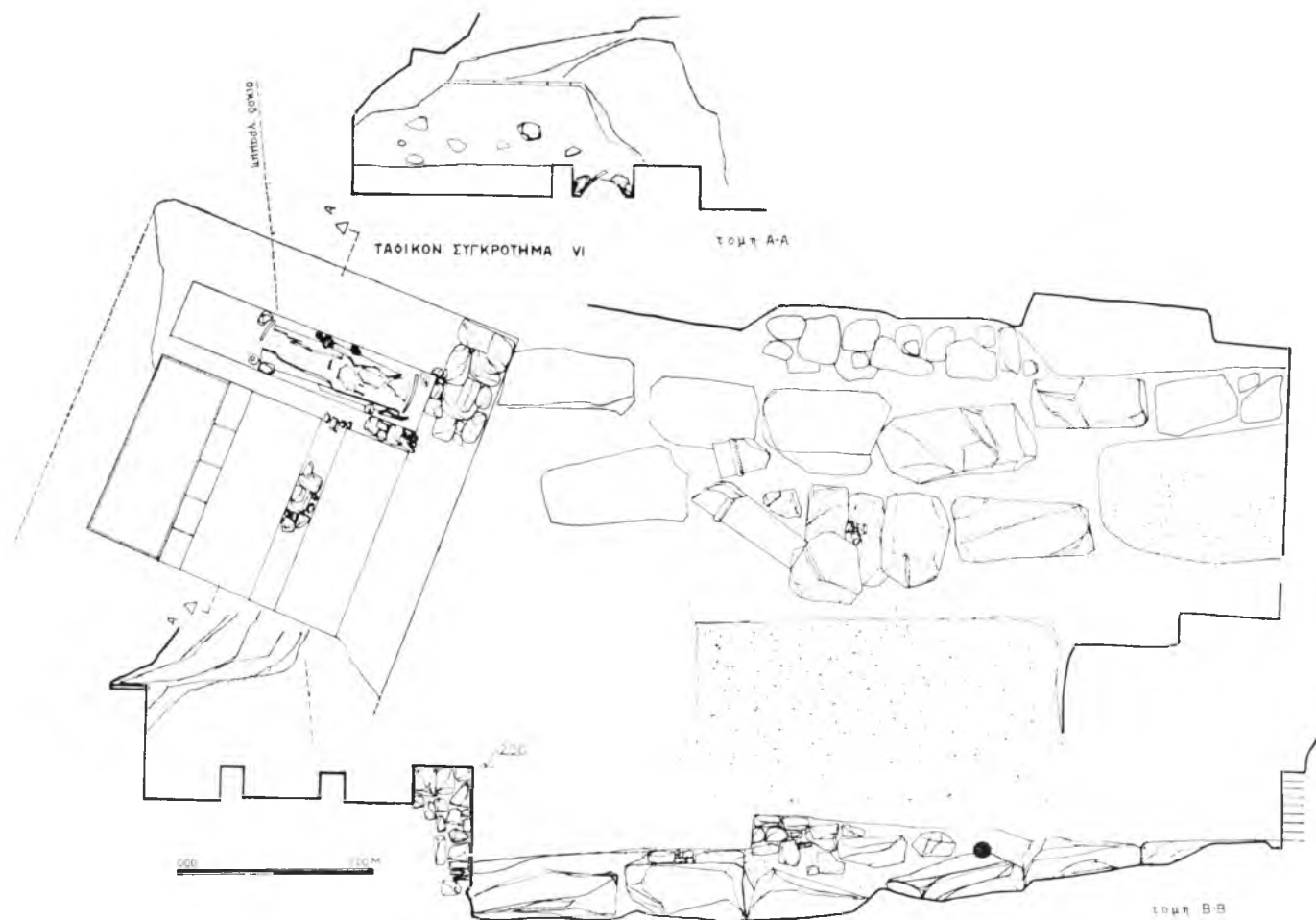
Τὸ συγκρότημα VI, τετράγωνον, πλευρᾶς 4 μ., συνέκειτο ἐκ τεσσάρων τάφων ἐπίσης· οἱ τρεῖς ἦσαν παράλληλοι μεταξύ των, ὁ τέταρτος εἶχε κάθετον διάταξιν (Σ χ έ δ. 10). Αἱ πλευραὶ τοῦ ἦσαν κατεσκευασμέναι διὰ λίθων, πλίνθων καὶ κονιάματος καὶ ἔβαινον ἐπὶ ἐπιχώσεων. Ἐκ τοῦ πρώτου τάφου συνελέγησαν ἑξὶ πρόχοι. Ὁ δεύτερος ἀπέδωσε τέσσαρας πρόχους. Ὁ καθαρισμὸς τοῦ τρίτου ἀπέδωσε τρεῖς πρόχους, τρία λεγκύθια καὶ ἓνα λύχνον. Εἰς τὸν τέταρτον τάφον εὐρέθησαν τέσσαρες λύχνοι.



Σχέδ. 8. Κάτοψις και τομαί ταφικών συγκροτημάτων, αποκαλυφθέντων ἐπὶ τῶν ὁδῶν Βούρβαχη 24-26 καὶ Κοκκίνη



Σχέδ. 9. Κάτοψις και τομαί τάφων και ταφικών συγκροτημάτων, αποκαλυφθέντων ἐπὶ τῶν ὁδῶν Βούρβαχη 24-26 καὶ Κοκκίνη

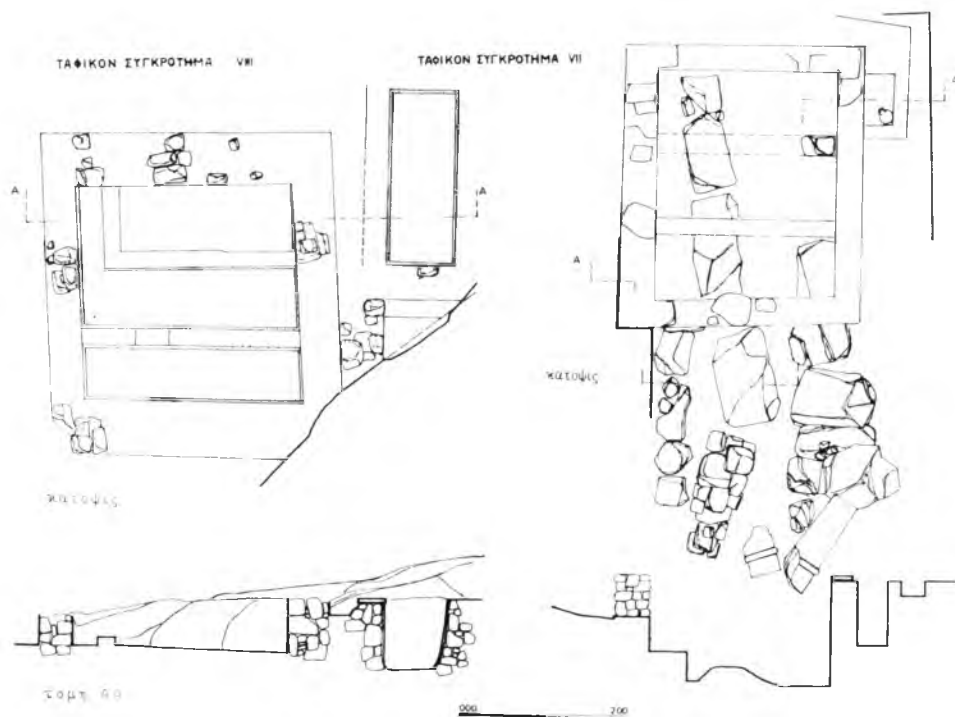


Σχέδ. 10. Κάτοψις και τομαί ταφικοῦ συγκροτήματος VI, ἀποκαλυφθέντος ἐπὶ τῶν ὁδῶν Βούρβαχη 24-26 καὶ Κοκκίνη

Τὸ ταφικὸν συγκρότημα ὑπὸ τὸ στοιχεῖον VII, (Σχέδ. 11), διαστ. 3×2.80 μ., συνέκειτο ἐπίσης ἐκ τριῶν τάφων· αἱ πλευραὶ τοῦ ἦσαν ἐκτισμέναι διὰ λίθων, πλίνθων καὶ κονιάματος καὶ ἔφερον ἐσωτερικῶς ἐπίχρισμα. Πρὸς Δ. ἐσώζοντο ὑπολείμματα ἐνὸς προγενεστέρου τάφου μετὰ τὴν αὐτὴν τοιχοποιίαν. Εἰς ἐν μόνον διαμέρισμα εὐρέθησαν δύο πρόχοι, εἰς λύχνος καὶ εἰς ἀμφορίσκος.

Τὸ τελευταῖον ταφικὸν συγκρότημα (VIII), διαστ. 4×3.50 μ., ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν τάφων (Σχέδ. 11)· αἱ πλευραὶ τοῦ ἦσαν ἐκτισμέναι διὰ

μάτων VI - VII - VIII διετηρεῖτο τμήμα τοῖχου ἑλληνιστικοῦ, μήκ. 4.50 μ., με κατεύθυνσιν ΒΔ. - ΝΑ.· οὗτος, πᾶς 0.60 μ., ἦτο ἐκτισμένος διὰ λαξευτῶν κροκαλοπαγῶν λίθων, μικρῶν λίθων καὶ ἀρχιτεκτονικοῦ ὕλικου εἰς δευτέραν χρήσιν, ἡδράζετο δὲ ἐπὶ τῆς κιμιλίας εἰς βάθος 1.80 μ. καὶ διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 0.80 μ. Ὁ περιγραφεὶς τοῖχος ἀπετέλει τὸ ΒΑ. ἀνάλημμα ὁδοῦ, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῆς ἀνευρέσεως πρὸς Δ. τμήματος ὁδοῦ, τῆς ὁποίας διεκρίνοντο πέντε ὁδοστρώματα, συνολ. πᾶς 0.80 μ., τῆς στάθμης τοῦ ἀνωτέρου κειμένης



Σχέδ. 11. Κάτοψις καὶ τομαὶ ταφικῶν συγκροτημάτων VII καὶ VIII, ἀποκαλυφθέντων ἐπὶ τῶν ὁδῶν Βούρβαχη 24 - 26 καὶ Κοκκίνη

λίθων, πλίνθων καὶ κονιάματος καὶ ἔβαινον ἐπὶ ἐπιχώσεων. Ὁ καθαρισμὸς τῶν τάφων οὐδὲν ἀπέδωσε.

Εἰς τὸ μέσον τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Βούρβαχη καὶ εἰς βάθος 1.80 μ. ἀπὸ τῆς συγχρόνου ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἀπεκαλύφθη φρέαρ, διαμ. 1 μ., με ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν πηλίνων δακτυλίων, πρὸς ΒΑ. δὲ τούτου καὶ ἐπὶ τῆς παρεῖας τῆς προαναφερθείσης οἰκοδομικῆς γραμμῆς ἐσώζοντο τὰ λείψανα πηλίνου ἀγωγοῦ, ἔχοντος κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΑ., ὅστις προφανῶς ἀπέληγεν εἰς τὸ φρέαρ.

Εἰς τὸν χρόνον μεταξὺ τῶν ταφικῶν συγκροτη-

εἰς βάθ. 1.80 μ. ἀπὸ τῆς συγχρόνου ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἡ ὁδὸς αὕτη, συνδέουσα προφανῶς τὴν πόλιν μετὰ τοὺς ΝΔ. δήμους τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον, μετατοπισθεῖσα κατὰ τοὺς ὑστερορρωμαϊκοὺς χρόνους, δὲν ἦτο πλέον εἰς χρήσιν.

Ἀπὸ τὸν ἀναλημματικὸν τοῖχον τῆς ὁδοῦ προέρχονται καὶ δύο ἐνεπίγραφοι κιονίσκοι : ὁ εἰς, ὕψ. 0.86, διαμ. 0.295 μ., φέρει τὴν ἐπιγραφὴν : *ΗΡΑΚΛΕΩΝ | ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΥ | ΜΕΙΛΗΣΙΟΣ*, καὶ ὁ δεύτερος, ὕψ. 1.14, διαμ. 0.37 μ., φέρει ἐπίσης τρίστιχον ἐπιγραφὴν : *ΓΛΕΙΟΣ | ΠΑΠΙΟΣ | ΗΦΑΙΣΤΙΩΝ*.

12. Βούρβαχη - Καλλιρρόης - Διαμαντοπούλου (Σ χ έ δ. 1, άριθ. 12)

Κατά την διάρκεια ανασκαφής του επί των ως άνω οδών κειμένου οικοπέδου, ιδιοκτησίας Παπαγεωργίου, διαστ. 32.45 × 32.45 και 12.40 μ., άπεκαλύφθησαν λείψανα άδριανείου κτίσματος, ταυτιζόμενου υπό του άρχιτέκτονος κ. Ί. Τραυλού με τὸ Γυμνάσιον τοῦ Κυνοσάργου (ΑΑΑ ΙΙΙ (1970), σ. 6). Τοῦ αὐτοῦ κτηρίου λείψανα άνεσκάφησαν καί εἰς οἰκόπεδον περιλαμβανόμενον μεταξύ τῶν οδῶν Κοκκίνη - Περραιβοῦ - Διαμαντοπούλου (βλ. κατωτ. σ. 67), ὡς καί εἰς ἐλεύθερον χῶρον, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄλλον ἄκρον τοῦ αὐτοῦ οἰκοδομικοῦ τετραγώνου, μεταξύ τῶν οδῶν Διαμαντοπούλου - Βούρβαχη - Κοκκίνη (βλ. κατωτέρω).

Μετὴν βοήθειαν τῶν εἰς τὰς ὡς άνω θέσεις ἀποκαλυφθέντων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων (Σ χ έ δ. 12), ὁ κ. Τραυλὸς προέβη εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ σχεδίου τῆς κατόψεως τοῦ κτηρίου μετὲν μέγα περιστύλιον, τοῦ ὁποίου ὁ μέγας ἄξων ἔχει κατεύθυνσιν Α.-Δ., συμπεραίνεται δέ, ὅτι αἱ τρεῖς πλευραὶ τῆς αὐλῆς περιβάλλοντο ὑπὸ κιονοστοιχιῶν, ἐνῶ ἡ Δ. ἀποτελεῖτο ἀπὸ ἑνα τοῖχον μετὲν δωματίον ὀρθογώνιον κατὰ τὸ μέσον αὐτοῦ (ἔ.ά., σχέδ. 2).

Εἰς τὸ παρὸν οἰκόπεδον ἀπεκαλύφθησαν λείψανα τοῦ δωματίου τῆς Δ. πλευρᾶς, τοῦ ὁποίου αἱ διαστάσεις ἀποκαθίστανται εἰς 14.50 × 8 μ. Οἱ τρεῖς ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τοῦ δωματίου ἔχουν πᾶχ. 1.20 μ., ἐνῶ ὁ ἐσωτερικός, ἥτοι ἐκείνος ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν Δ. πλευρὰν τῆς αὐλῆς, εἶναι διπλοῦς καὶ ἔχει πᾶχ. 2.60 μ.· εἶναι κατασκευασμένος διὰ μικρῶν λίθων καὶ κονιάματος. Τὰ λείψανα τοῦ δωματίου ἐδράζονται ἐπὶ τῆς κιμιλιάς εἰς βάθ. 1.60 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος καὶ διατηροῦνται εἰς ὕψ. 1 μ.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κτηρίου, τὸν 4ον αἰ. μ.Χ., ὁ πρὸς Β. τοῦ περιγραφέντος δωματίου χῶρος χρησιμοποιεῖται διὰ ταφάς. Ἀνεσκάφησαν ἐν συνόλῳ ἑπτὰ τάφοι, ἐξ ὧν οἱ πέντε λακκοειδεῖς, κεραμοσκεπεῖς καὶ οἱ δύο κτιστοὶ δι' ἐπαλλήλων στρώσεων ὀπτοπλίνθων. Ὁ εἰς τῶν κεραμοσκεπῶν ἐκλείετο πρὸς Β. μετὰ μίαν μαρμαρίνην ἐπιτυμβίαν στήλην, σωζ. ὕψ. 0.42, πλ. 0.30 μ., ἡ ὁποία ἔφερε παράστασιν νέου πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐνδεδυμένου ἱμάτιον· εἰς τὸ ἐπιστύλιον εἶναι χαραγμένη ἡ ἐπιγραφή: *ΩΦΡΩΝ ΕΥΠΟΡΟΥ* (Π ί ν. 53 β). Εἰς δύο εἰσέτι κεραμοσκεπεῖς εὑρέθη ἀνὰ μία πρόχους, καὶ εἰς τὸν πυθμένα ἐνὸς ἐκ τῶν κτιστῶν τάφων ἀνευρέθη χαλκοῦν νόμισμα Κωνσταντίου Α', τὸ ὁποῖον ἐκόπη τὸ 321 μ.Χ.

13. Βούρβαχη - Διαμαντοπούλου - Κοκκίνη (Σ χ έ δ. 1, άριθ. 13)

Ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Ί. Τραυλοῦ ἐγένετο ἐπιφανειακὸς καθαρισμὸς τῶν ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ὁρατὰ εἰς τὸν ἐλεύθερον χῶρον, τὸν περικλειόμενον μεταξύ τῶν οδῶν Βούρβαχη - Διαμαντοπούλου - Κοκκίνη καὶ τὰ ὁποῖα ταυτίζει μετὸ Γυμνάσιον τοῦ Κυνοσάργου (ΑΑΑ ΙΙΙ (1970), σ. 6 κ.έ.).

Ἡ ἔρευνα εἶχε σκοπὸν τὴν διαπίστωσιν τοῦ πλάτους τοῦ οἰκοδομήματος, τοῦ ὁποίου τμήματα εἶχον ἀποκαλυφθῆ εἰς παρακείμενα οἰκόπεδα (βλ. ἄνωτέρω καὶ κατωτ., σ. 67). Οὕτω, τὸ σχεδὸν τῆς κατόψεως τοῦ ἀποκαθίσταται ὡς μίας περιστύλου αὐλῆς, τῆς ὁποίας τὸ πλάτος ἀνέρχεται εἰς 40 μ. (ἔ.ά., σχέδ. 2).

Ἐνταῦθα σώζεται τμήμα τῆς Ν. πλευρᾶς τοῦ Γυμνασίου, μήκ. 13 μ. Ὡς διεπιστώθη καὶ εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ἐπὶ τῆς οδοῦ Διαμαντοπούλου οἰκοπέδου (βλ. κατωτ., σ. 67), ἐνθα ἀπεκαλύφθη τμήμα τῆς Β. πλευρᾶς τοῦ οἰκοδομήματος, καὶ ἡ Ν. πλευρά του ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῖχου, ὅστις ἔκλειε τὸ κτήριο πρὸς Ν., καὶ τοῦ στυλοβάτου. Ὁ τοιχοβάτης, πᾶχ. 0.80 μ., ἐνισχύεται κατ' ἀποστάσεις δι' ἀντηρίδων. Ὁ δεῦτερος τοῖχος εἶναι διπλοῦς, συνολ. πᾶχ. 2.60 μ., καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἐνὸς λεπτοῦ καὶ ἐνὸς παχυτέρου· ὁ πρῶτος θὰ ἐχρησίμευεν ὡς στυλοβάτης, ἐνῶ ὁ δεῦτερος πρὸς στήριξιν τοῦ ἀποχετευτικοῦ ἀγωγοῦ. Περισσότεραι κατασκευαστικαὶ λεπτομέρειαι παρετηρήθησαν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῆς Β. πλευρᾶς τοῦ οἰκοδομήματος.

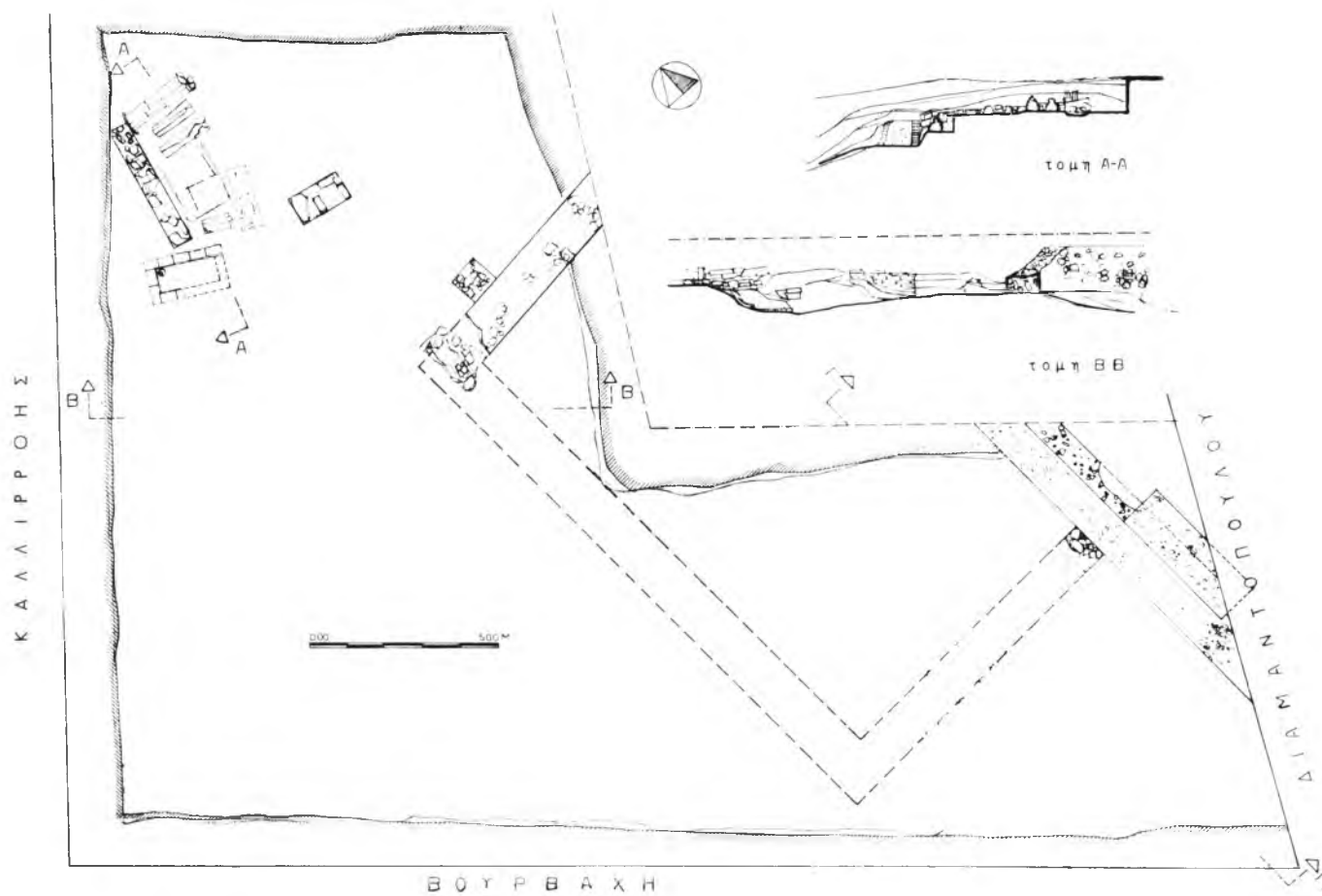
14. Δημητρακοπούλου 95 (Σ χ έ δ. 1, άριθ. 14)

Μικρά ἔρευνα εἰς τὸ ὡς άνω οἰκόπεδον, διαστ. 15 × 12.50 μ., ιδιοκτησίας Εὐδ. Σάρρα, ἀπεκάλυψε συστάδα τάφων κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν του (Σ χ έ δ. 13).

Ἀνεσκάφησαν συνολικῶς πέντε τάφοι, ἐξ ὧν ὁ εἰς (ΙΙΙ) χρονολογεῖται εἰς τὴν γεωμετρικὴν περίοδον καὶ οἱ λοιποὶ τέσσαρες εἰς τὴν κλασσικὴν. Καὶ οἱ πέντε ἦσαν ὀρθογώνια ὀρύγματα εἰς τὴν κιμιλίαν, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη ἐνταῦθα ἔκειτο 3 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου οδοῦ. Καίτοι ἅπαντες εἶχον συληθῆ, ὁ καθαρισμὸς ἀπέδωκεν ὀλίγα ἀγγεῖα.

Τάφος ΙΙΙ (ὑστερογεωμετρικός) : χαλκὴ κάλπις μετὰ πώματος. Ἀνω ἡμισυ εἰδωλίου γυναικὸς μετὰ χεῖρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ἔτερον, προερχόμενον πιθανῶς ἐξ ἀγγείου, μετὰ γραμμικὴν διακόσμεισιν.

Τάφος Ι (β' τέταρτον 5ου αἰ. π.Χ.) : τμήμα λη-

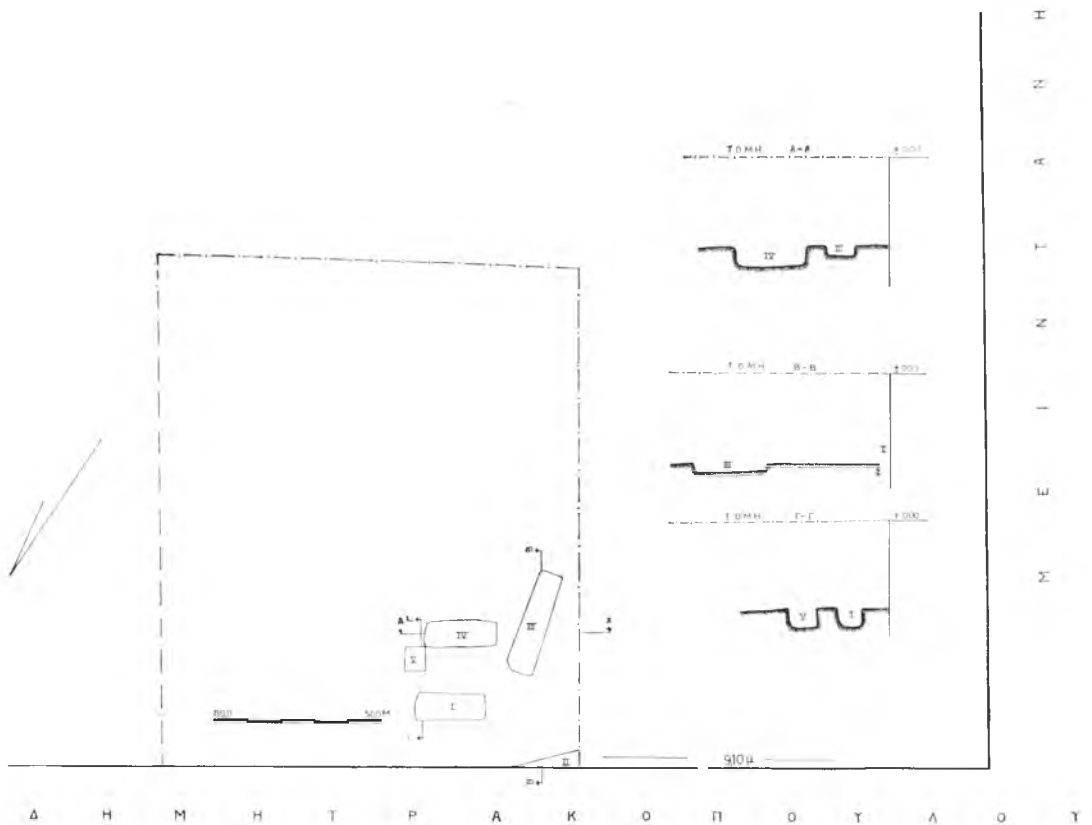


Σχέδ. 12. Κάτοψις και τομαί του Γυμνασίου του Κυνოსάργους, ἀποκαλυφθέντος ἐπὶ τῶν ὁδῶν Βούρβαχη - Καλλιρρόης - Διαμαντοπούλου

κύθου μελανομόρφου με παράστασιν ἐκ τοῦ διονυσιακοῦ κύκλου. Κάτω ἤμισυ ληκύθου ἐρυθρομόρφου με παράστασιν Ἀρτεμίδος· Ἐκάτης πρὸς τὰ δεξιά, κρατοῦσης δάδας ἄνωθεν βωμοῦ· εἰς τὸ βάθος, ἀριστερά, εἰκονίζεται φαρέτρα. Κάτω ἤμισυ ἀλαβάστρου με παράστασιν δύο γυναικῶν ἐνδεδυμένων χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, ἱσταμένων ἐκατέρωθεν καλαθίσκου. Μελαμβαφῆς φυλὴν. Μελαμβαφῆς ληκύθιον, ἐλλιπὲς κατὰ τὸν λαιμὸν καὶ τὸν πόδα. Μελαμβαφῆς σφονδύλιον κωνικόν.

15. Δημητρακοπούλου 110 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 15)

Εἰς τὸ ὥς ἀνωοικόπεδον, ἰδιοκτησίας Εὐδ. Σάρ-
ρα, διαστ. $17.90 \times 9 \mu.$, ἡ ἀνασκαφικὴ ἐρευνα ἀ-
πεκάλυψε συστάδα τάφων τοῦ νεκροταφείου τοῦ
ἀναπτυχθέντος κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ πρὸς Φάλη-
ρον (ΑΑΑ ΙΙΙ (1970), σ. 171 κ.έ.). Τοῦ νεκροτα-
φείου τοῦτου ἔχουν ἀνασκαφῇ κατὰ καιροὺς πολ-
λά τμήματα (βλ. ἀνωτ. ἀνασκαφὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ
Δημητρακοπούλου 95, σ. 53), ἐκ δὲ τῶν ἀποτελε-



Σχέδ. 13. Κάτοψις καὶ τομαὶ τάφων, ἀποκαλυφθέντων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Δημητρακοπούλου 95

Τάφος II (αρχαί 5ου αι. π.Χ.) : δύο μελανόμορφοι λήκυθοι έλλειπείς κατά τόν λαμόν, με παράσταση έκ του κύκλου του Διονύσου. Τρείς λαμβραφείς λήκυθοι άνευ λαμού, έξ ών ή μία με διακόσμηση άνθεμίών μελανών επί του ώμου.

Τάφος IV (μέσα 5ου αι. π.Χ.): δύο κύλικες μελαμβαφείς, εξ ὧν ἡ μία ὑψίπους. Ώλη μελαμβαφής. Σφαιρικόν ἀγγεῖον μὲ ὑπόλευκον ἐπίχρυσμα. Δύο ἀλάβαστρα. Χρυσὸν σφαιροειδὲς κόσμημα, διαμ. 0,015 μ.

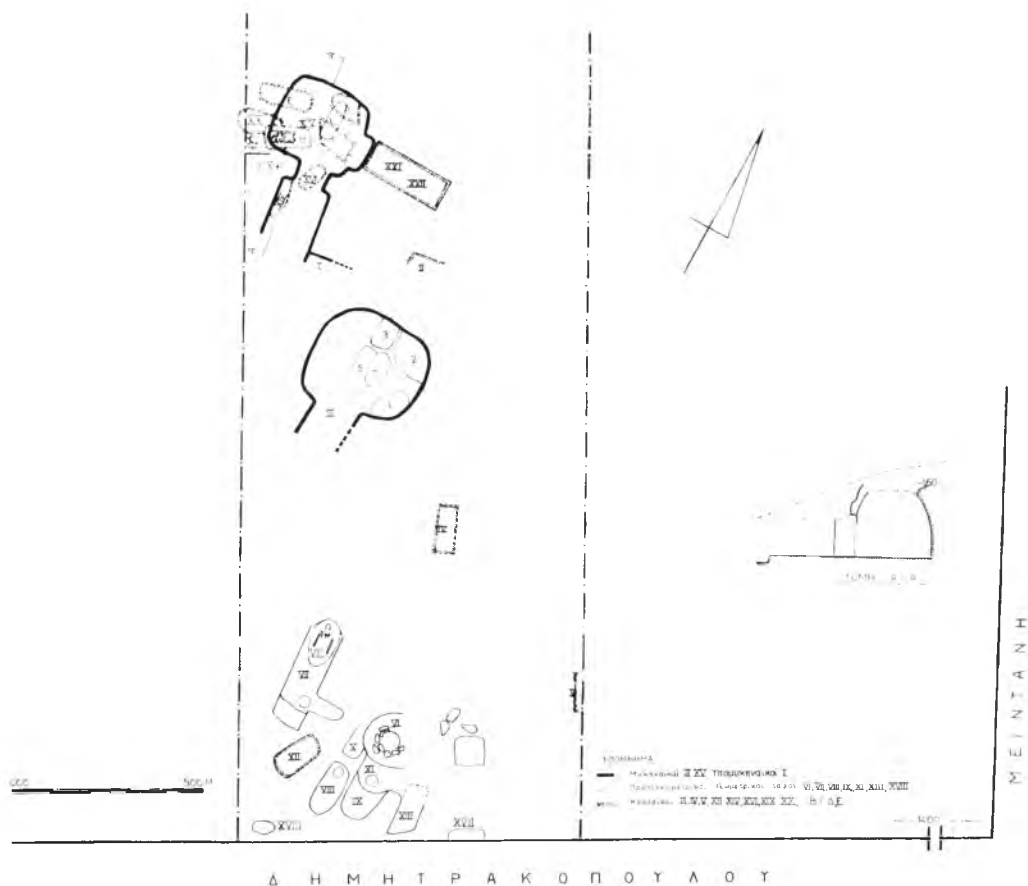
σμάτων της μέχρι τοῦδε διεξαχθείσης ἐρεύνης συνάγεται, ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, κατὰ τοὺς ΥΕ χρόνους ὑπῆρξε νεκροταφεῖον ἑκτετα- μένον καί, ἴσως, τὸ σημαντικώτερον μετὰ τὸ νεκροταφεῖον τῆς Ἀγορᾶς. Ἡ χρῆσις τοῦ νεκροταφείου τούτου συνεχίζεται μέχρι καὶ τῆς ἑλλη- νιστικῆς περιόδου.

Εἰς τὸν ἀνασκαφέντα χώρον ἀπεκαλύφθησαν ἐν συνόλῳ εἴκοσι ἐπτὰ τάφοι (Σ χ έ δ. 14). Οἱ δύο ἐξ αὐτῶν (III καὶ XV), χρονολογοῦνται εἰς

τὴν ΥΕ περίοδον καὶ εἶναι θαλαμοειδεῖς. Εἰς (Ι), λακκοειδῆς, ὀρθογώνιον λάξευμα εἰς τὴν κιμιλιάν, κατατάσσεται εἰς τὴν ὑπομυκηναϊκὴν περίοδον. Ὁκτὼ τάφοι (VI, VII, VIII, IX, X, XI, XIII, καὶ XVIII), λακκοειδεῖς καὶ αὐτοὶ, χρονολογοῦνται εἰς τὴν γεωμετρικὴν περίοδον. Ἐκ τῶν δώδεκα τάφων τῆς κλασσικῆς περιόδου οἱ ἑπτὰ (II, IV, V, XII, XIV, XVI καὶ XX) ἦσαν λακκοειδεῖς, εἰς (XIX) ἦτο παιδικὴ ταφὴ ἐντὸς λάρνακος καὶ

εκολλήθησαν ἀγγεῖα προσδιορίζοντα τὴν χρῆσιν των εἰς τὰς ΥΕ II - III περιόδους.

Θαλαμοειδῆς III : ὁ δρόμος του, μήκ. 1 καὶ πλ. 0,90 μ., ὠδήγει πρὸς Β. εἰς θάλαμον λαξευτὸν ἐντὸς τῆς κιμιλιᾶς, σχήματος τετραπλεύρου, με ἀπεστρογγυλωμένας τὰς γωνίας, διαστ. 0,95 × 2,50 μ. Αἱ πλευραὶ του διετηροῦντο μέχρις ὕψ. 0,30 μ. Εἰς τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου ὑπῆρχον πέντε λαξεύματα σχήματος ἀκανονίστου τετραπλεύ-



Σχέδ. 14. Τομή καὶ κάτοψις τάφων, ἀποκαλυφθέντων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Δημητριάδου 110

τέσσαρες (Β, Γ, Δ, Ε) ἦσαν πάλιν λακκοειδεῖς, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶχον συντελεσθῇ καύσεις. Δύο λακκοειδεῖς τάφοι (XXI καὶ XXII) εὗρέθησαν τελείως κατεστραμμένοι.

Τὸ βάθος τῆς κιμιλιᾶς κυμαίνεται ἀπὸ 1.60 ἕως 3.60 μ.

Ἄν καὶ οἱ τάφοι τῆς ΥΕ περιόδου εἶχον συληθῇ κατὰ τὸ παρελθόν, ὁ τελικὸς καθαρισμὸς τῶν ἀπέδωσε ποσότητα ὀστράκων, ἐκ τῶν ὁποίων συν-

ρου, περιέχοντα ὑπολείμματα ὀστέων καὶ ἀγγεῖα εἰς θραύσματα (βλ. ΑΑΑ ἔ.ἀ., εἰκ. 1), ἐκ τῶν ὁποίων συνεκολλήθησαν τὰ κάτωθι ἀγγεῖα: Ταφὴ I : δύο ἀρτόσχημα ἀγγεῖα με διακόσμησιν βράχων, τρίτος πιθαμορεὺς με φυτικά κοσμήματα, ἕτερος με σπείρας ἐπὶ τοῦ ὤμου (Πί ν. 54 α), ψευδόστομος ἀμοφορίσκος με καμπυλόγραμμα κοσμήματα ἐπὶ τοῦ ὤμου, θραύσματα ἑτέρου με ἐ σχηματοποιημένα ἄνθη ἐπὶ τοῦ ὤμου, τμήματα

τεσσάρων κυλίκων, μόνωντον άβαφές άγγειον, άμφορεύς άβαφής. Ταφή 2 : δύο άβαφείς πρόχοι, δύο άμφορίσκοι άβαφείς και πιθοειδές άγγειον με σφαιρικήν πεπιεσμένην κοιλίαν. Ταφή 3 : βαθύ άωτον κυάθιον και τμήματα δύο κυλίκων άνευ διακοσμήσεως. Ταφή 4 : άσκός καστανοβαφής, πρόχους με διακόσμησιν έναλλάλλων γωνιών επί του ώμου, πρόχους όπισθότμητος, έχουσα ως διάκοσμον ομάδας κυματοειδών γραμμών εις κάθετον διάταξιν (έ.ά., εικ. 4), και δίωτος ύψίπους κύλιξ με έπίχρισμα κεραμόχρουν (έ.ά., εικ. 2). Ταφή 5 : μόνωτος κύλιξ με διακόσμησιν κυματοειδών γραμμών εις κάθετον διάταξιν (έ.ά., εικ. 3), δύο άρτόσχημα άγγεϊα, έξ ών τὸ έν με διάκοσμον πλέγματος επί του ώμου και τὸ έτερον με σχέδιον βράχων (Π ί ν. 54 γ), ως και ψευδόστομος άμφορίσκος με έσχηματοποιημένα άνθη επί του ώμου. Έξ όστράκων συλλεγέντων έκ των επιχώσεων του θαλάμου, συνεκολλήθησαν άκόμη έξ άγγεϊα : δύο τρίωτοι πιθαμφορείς με φολιδωτόν κόσμημα επί του ώμου, άρτόσχημον άγγειον με κάθετα γραμμίδια επί του ώμου, πρόχους με διακόσμησιν έσχηματοποιημένου ναυτίλου επί της κοιλίας (έ.ά., εικ. 5), δευτέρα με ομάδας καθέτων κυματοειδών γραμμών επί της κοιλίας (έ.ά., εικ. 4) και φλάσκη κοσμουμένη με έσχηματοποιημένους κλάδους (Π ί ν. 54 β).

Τὸν θαλαμοειδή τάφον XV κατέστρεψαν αϊ ταιφαι των κλασσικών χρόνων, αϊ όποιαι συνετελέσθησαν εις τὸν χώρον του. Ό θάλαμος σχεδόν τετράγωνος, πλευράς 2 μ. περίπου, διετηρείτο μέχρι της όροφος εις ύψ. 2 μ. Η θύρα του έφράσσεται δι' άργολιθοδομής. Ό δρόμος του, πλ. 1 μ., έσώζετο εις βάθ. 2 μ. Έπί του διαπέδου του θαλάμου, εις βάθ. 3.10 μ., είχαν άνοιγίη τετράπλευρον άβαθές όρυγμα, έντός του όποίου άνευρέθησαν τὰ όστὰ ένός νεκρού και τρίωτος πιθαμφορεύς με σπείρας επί του ώμου (έ.ά., εικ. 8).

Ό τάφος I, της ύπομυκηναϊκής περιόδου, εύρέθη κατεστραμμένος: έκ των όστράκων, τὰ όποια συνελέγησαν κατά τὸν καθαρισμόν του, συνεκολλήθη οίνοχόη με διακόσμησιν καθέτων γραμμιδίων επί του ώμου.

Ό πρωτογεωμετρικός τάφος IX, σεσυλημένος και ούτος, απέδωσε δεκαέξ άγγεϊα συγκολληθέντα έξ όστράκων : πέντε ύψίποδας σκύφους, με διακόσμησιν όμοκέντρων κύκλων έκατέρωθεν ρόμβου, πληρουμένου διά δικτυωτο πλέγματος (έ.ά., εικ. 9), έννέα μόνωτα κύπελλα μελαμβαφί μετά ποδός, τριφυλλόστομον οίνοχόην με τρίγωνα πληρούμενα διά πλέγματος δικτυωτού επί του ώμου (Π ί ν. 54 ε), λήκυθον με κόσμημα επί του ώμου κατά κορυφήν τριγώνων έντός όμοκέντρων

ήμικυκλίων (έ.ά., εικ. 10), ως έπίσης, πήλινον σφονδύλιον και πέντε πηλίνας σφαιρικός χάνδρας.

Εις την μεταβατικήν περίοδον από του πρωτογεωμετρικού εις τὸν γεωμετρικόν ρυθμόν, κατατάσσεται πυξίς μετά καλύμματος, κοσμουμένη διά μαιάνδρου πληρουμένου διά ζατρικίου (έ.ά., εικ. 11).

Έκ των όστράκων, τὰ όποια εύρέθησαν εις τούς γεωμετρικούς τάφους, συνεκολλήθησαν άγγεϊα, κλιμακούμενα χρονολογικώς από των άρχών του 9ου μέχρι του τέλους του 8ου αι. π.Χ. Τάφος XVII : κρατήρ μελαμβαφής του πρωίμου γεωμετρικού ρυθμού (Π ί ν. 54 ζ'). Τάφος VI : τὸ κάτω ήμισυ άμφορέως του πρωίμου γεωμετρικού ρυθμού, του όποίου την κοιλίαν περιθεϊται ταινία, κοσμουμένη διά τριγώνων χωριζόμενων μεταξύ των δι' ομάδων λοξών γραμμιδίων: εις τὸ έσωτερικόν του εύρέθησαν όλίγα όστὰ και θραύσματα χαλκού και σιδήρου. Τάφος XIII : πυξίς άνοικτή άνευ του καλύμματός της, με διακόσμησιν μετωπικήν άστερίσκων, έναλλάλλων γωνιών κατά κορυφήν και μαιάνδρων, του ώρίμου γεωμετρικού ρυθμού. Τάφος VII : όστρακα άγγείων του α' ήμίσεος του 8ου αι. π.Χ. Τάφος VIII : καρποδόχη μετά ποδός (Π ί ν. 54 δ), τὸ έν τρίτον περίπου σκύφου καστανοβαφούς, ως και ό λαιμός μετά του τριφυλλοσχήμου χείλους οίνοχόης, του ύστερου γεωμετρικού ρυθμού. Τάφος X : όστρακα άγγείων με διακόσμησιν του ύστερου γεωμετρικού ρυθμού. Τάφος XI : όστρακα άγγείων του τέλους του 8ου αι. π.Χ. Τάφος XVIII (έ.ά., σ. 177, εικ. 12): ό μόνος γεωμετρικός τάφος, όστις εύρέθη άθικτος. Περιείχε ταφικόν άμφορέα, του όποίου την κοιλίαν κοσμοῦν τρεῖς όριζόντιοι ταινίαί, τὸν δέ λαιμόν ένάλληλοι γωνίαί (έ.ά., εικ. 13), και μίαν χαλκήν λοπάδα, ήτις έφρασε τὸ στόμιόν του, ως και σιδηροῦν ξίφος, σιδηράν αἰχμήν άκοντίου και θραύσματα δύο χαλκῶν ξυρῶν. Χρονολογείται εις τὰ τέλη του 8ου αι. π.Χ.

Ό καθαρισμός των κλασσικών λακκοειδών τάφων, οί όποιοι ως επί τὸ πλείστον εύρέθησαν κατεστραμμένοι, απέδωσεν έπίσης άριθμόν άγγείων, τὰ όποια άναφέρονεν κατωτέρω έν συντομία. Τάφος II: δύο λήκυθοι λευκοῦ βάθους με έξίτηλον διακόσμησιν, τρίτη λήκυθος λευκοῦ βάθους με μελανήν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ και δύο εισέτι μελαμβαφεῖς. Τάφος XII : τὸ κάτω ήμισυ λήκυθου με μελανόμορφον έξίτηλον παράστασιν. Τάφος XIV : λευκή λήκυθος με σκηνήν επί του τάφου (έ.ά., σ. 177, εικ. 14), έτέρα επί της όποίας εἰκονίζεται ό τύμβος του τάφου, και τρίτη με έξίτηλον παράστασιν. Τάφος XV : λήκυθος λευκοῦ

βάθους με μελανήν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ. Τάφος XVI : τμήμα ληκύθου με μελανήν διακόσμησιν ὀρθίων ἀνθεμίων, ἑτέρα λήκυθος ἐλλιπής, με διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ, καὶ τμήμα ἀρυβαλλοειδοῦς ληκύθου. Τάφος XX : σκύφος με λαμβαφής, λήκυθος λευκοῦ βάθους με σκηνήν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ νεκροῦ, δευτέρα λήκυθος λευκοῦ βάθους με καστανήν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ. Τάφος XXI : λευκὴ λήκυθος με μελανήν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ, ἄπους κύλιξ μελαμβαφής, δύο φιαλίδια μελαμβαφῆ.

Ἄγγεϊα συνεκολλήθησαν ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν ὁ-

τοῦ τάφου· σωζ. ὕψ. 0,388 μ., συγκολληθεῖσα ἐκ πλειόνων τεμαχίων. Τὸ κέντρον τῆς παραστάσεως καταλαμβάνουν δύο στήλαι· δεξιὰ ἴσταται νέος, ὁ νεκρὸς προφανῶς, ἐστραμμένος πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐνδεδυμένος ἱμάτιον μελανοῦ χρώματος, ἀριστερὰ εἰκονίζεται γυνὴ ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἀριστερὰ, κρατοῦσα ἀντικείμενον ἐξίτηλον, στέφανον πιθανῶς. Ὅπισθεν αὐτῆς διακρίνεται ἑτέρα γυναικεία μορφή με ἐρυθρὸν ἔνδυμα, θεραπαίνης προφανῶς. Δύο μελανόμορφοι κύλικες με παράστασιν ἐν σκιαγραφίᾳ ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ Διονύσου. Λευκὴ λήκυθος με μελανήν παράστασιν γυναικὸς



Σχέδ. 15. Κάτωψις καὶ ὄψις θεμελίου κτίσματος ἀποκαλυφθέντος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Διάκου 9

στράκων τῶν τάφων, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶχον συντελεσθῆ καύσεις νεκρῶν. Πυρὰ Β : ἐρυθρόμορφος κωδωνόσχημος κρατήρ, ὕψ. 0,235 μ., με παράστασιν ἐπὶ τῆς μιᾶς ὀψεως δύο νέων στηριζομένων ἐπὶ ράβδου καὶ ἴσταμένων ἑκατέρωθεν στήλης, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας γυναικὸς φευγούσης διωκομένης ὑπὸ Σατύρου· ληκύθιον ἐρυθροβαφές· ἑτερα δύο μελαμβαφῆ· ἄωτον μικρὸν ἄγγεϊον με πεπιεσμένον ἀμφικωνικὸν κορμόν· πρόχους με ἐξίτηλον ἐπίχρισμα. Χρονολογεῖται εἰς τὴν ὑστεροκλασσικὴν περίοδον. Πυρὰ Γ : μελαμβαφὲς διάτρητον κωνικὸν σφονδύλιον. Πυρὰ Δ : μελαμβαφὲς ἀγγεῖον ὠοειδές, με λαβὴν κάθετον ἐπὶ τοῦ χεῖλους, ὕψ. 0,25 μ. Πυρὰ Ε : ὠραία λευκὴ λήκυθος ἐλλιπής, τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰ. π.Χ., με σκηνήν ἐπὶ

πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ κύνα ἔμπροσθεν αὐτῆς. Τέσσαρες λήκυθοι λευκοῦ βάθους, με διακόσμησιν μελανῶν ὀριζοντίων ἀνθεμίων εἰς μίαν σειράν. Βάσις μελαμβαφοῦς λεκανίδος. Κοιλία σφαιρικοῦ ἄγγεϊου ἀβαφοῦς ἀνευ βάσεως.

16. Ἄθ. Διάκου 9 (Σ χ έ δ. 1, ἀριθ. 16)

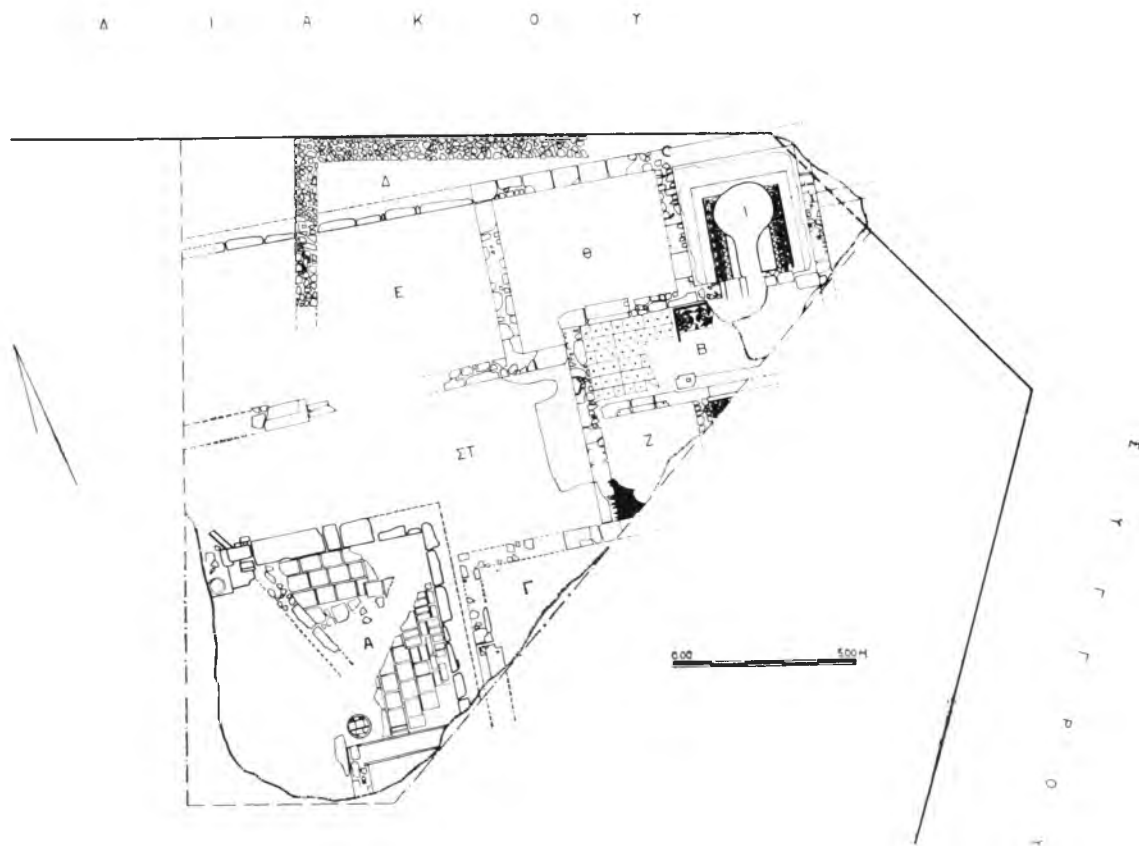
Κατὰ τὴν ἀνασκαφικὴν ἔρευναν τοῦ ὡς ἄνω οἰκοπέδου, ἰδιοκτησίας Χρ. Χανιώτου, διαστ. 16.70 × 20.50 μ., ἀπεκαλύφθη, εἰς ἀπόστασιν 6.70 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτήν, θεμέλιον κτίσματος τῆς ὑστεροκλασσικῆς περιόδου (Σ χ έ δ. 15). Ἀποτελεῖ προφανῶς τμήμα τῆς Ν. πτέρυγος ἐνὸς μεγαλύτερου συγκροτήματος, τοῦ ὁποίου μέρος ἀνεσκάφη κα-

τά τὸ παρελθὸν εἰς γειτονικά οἰκόπεδα, ὥς εἰς τὰ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μακρῇ 8 καὶ 12 (βλ. ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 81 - 83, Σχέδ. 22). Ἡ ταύτισις τοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν ἀνασκαφέντος κτίσματος πρὸς τὸ Δικαστήριον ἐπὶ Παλλαδίῳ, ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Ἰ. Τραυλοῦ.

Τὸ εἰς τὸ παρὸν οἰκόπεδον ἐρευνηθὲν θεμέλιον, μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ., ἀπεκαλύφθη εἰς μῆκ. 9 μ., τῆς πρὸς Α. καὶ Δ. συνεχείας του κειμένης πέραν τῶν μεσοτοιχιῶν τοῦ οἰκοπέδου· τὸ πᾶχος του ἀνέρχεται εἰς 2 μ. περίπου. Πλὴν τῆς στρώσεως

ση, διαστ. 19.50 × 18.20 μ., ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα ἰδιωτικῶν οἰκιῶν, χρονολογούμενων ἀπὸ τῶν ἐλληνιστικῶν μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (Σχ ἐ δ. 16).

Εἰς τὴν παλαιότεραν οἰκοδομικὴν περίοδον ἀνήκουν οἱ ἐν τῷ Σχ ἐ δ. 16 σημειούμενοι χώροι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Β, Ε, ΣΤ, Ζ καὶ Ι. Τὸ σύστημα τοιχοποιίας των εἶναι τὸ πολυγωνικὸν τραπεζιό-σχημον. Ἡ θεμελίωσις ἐγένετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 3.50 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ Ἀθ. Διάκου.



Σχέδ. 16. Κάτοπις λειψάνων οἰκιῶν, ἀποκαλυφθέντων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Διάκου 16 - 18

τῆς ὑποθεμελιώσεως, σώζεται καὶ ὁ πρῶτος δόμος, ὅστις εἶναι κατεσκευασμένος διὰ λαξευτῶν λίθων. Ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 3 μ.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν ὄστρακα, χρονολογούμενα ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν μέχρι καὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

17. Ἀθ. Διάκου 16 - 18 (Σχ ἐ δ. 1, ἀριθ. 17)

Εἰς τὸ ὥς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Λεού-

Πλησίον τῆς Δ. μεσοτοιχίας σχηματίζεται ὁ χώρος Ε, τοῦ ὁποῦ διατηροῦνται μερικῶς οἱ δύο μακροὶ τοῖχοι, μέχρι μῆκ. 9 μ., ἀπέχουν δὲ μεταξύ των 4.60 μ. Κατῶφλιον μήκους 2.70 μ. ἐσώζετο εἰς τὸν Ν. τοῖχον τοῦ χώρου. Τὸ δάπεδον ἦτο ἐστρωμένον διὰ λευκῶν καὶ μελανῶν ψηφιδῶν. Οἱ τοῖχοι διετήρουν ἀκόμη ἱχνὴ ἐπιχρίσματος.

Πρὸς Ν. τοῦ χώρου Ε διαγράφεται ὁ χώρος ΣΤ, τοῦ ὁποῦ διατηροῦνται τμήματα δύο τοίχων

του : ό Β. εἰς μήκ. 9 καὶ ό Α. εἰς μήκ. 4.50 μ. Ἐπίσης σώζεται μικρὸν τμήμα μωσαϊκοῦ δαπέδου ἐκ μικρῶν λευκῶν ψηφιδῶν.

Πρὸς Α. τοῦ περιγραφέντος χώρου εὐρίσκονται ἕτεροι δύο χώροι (Β καὶ Ζ), διαστ. 1.80 × 3.70 μ. καὶ 2.90 × 2.50 μ. ἀντιστοιχῶς. Οἱ χώροι οὗτοι ἐπεκοινώνουν μεταξύ των διὰ θύρας, τὸ κατώφλιον τῆς ὁποίας ἐσώζετο κατὰ μήκος τῆς μεσοτοιχίας των. Τὸ δάπεδον τοῦ χώρου Β ἦτο ἐστρωμένον διὰ ψηφιδωτοῦ, κοσμουμένου διὰ δύο σχεδίων : τὸ Δ, ἡμισυ ἔφερε μικρά τετράγωνα με ρόδακα εἰς τὸ κέντρον καὶ τὸ ὑπόλοιπον τμήμα αὐτοῦ πλοχομῶς καὶ ἐσχηματοποιημένα ἄνθη (Π ἰ ν. 55 α). Τὰ χρώματα τῶν ψηφιδῶν εἶναι τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν· ἐνίοτε γίνεται χρῆσις καὶ τοῦ ἐρυθροῦ. Ὁ χώρος Ζ ἦτο ἐστρωμένος διὰ μελανῶν χαλίκων. Πρὸς Α. τοῦ χώρου Ζ ἀπεκαλύφθη ἡ ΒΔ. γωνία ἐτέρου χώρου, ἐστρωμένου ἐπίσης διὰ μωσαϊκοῦ δαπέδου ἐλάχιστα ἀποκαλυφθέντος.

Ὁ χώρος Β ἐπεκοινώνει πρὸς Β. με ἕτερον χώρον (Ι), διαστ. 3.40 × 3.50 μ., τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι διετηροῦντο εἰς ὕψ. 1.45 μ. καὶ ἐκαλύπτοντο διὰ κονιάματος με διακόσμησιν ὀρθομαρμαρῶσεως παρὰ τὴν βάσιν του καὶ μεγάλων ὀρθογωνίων διαχώρων, τὰ ὁποῖα ἐδηλοῦντο πλαστικῶς. Τὸ δάπεδον τοῦ χώρου ἦτο ψηφιδωτόν, κοσμουμένον δι' ἐπαλλήλων πλασιῶν με σχέδια ἀστράγαλου, τρεχούσης σπείρας καὶ κυματοειδοῦς γραμμῆς· τὸ κεντρικὸν σχέδιον τοῦ ψηφιδωτοῦ κατεστράφη ἐκ τῆς κατασκευῆς κλιβάνου (Σ χ ἔ δ. 16) εἰς τὸν χώρον αὐτὸν κατὰ τοὺς ὑστερορρωμαϊκοὺς χρόνους (βλ. καὶ ἀνωτ. σ. 17, Π ἰ ν. 15 α - β).

Οἱ ὑπόλοιποι χώροι, οἱ ὅποιοι ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὸ παρὸν οἰκοπέδον, ἀνήκουν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον, εἶναι δὲ οὗτοι οἱ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Α, Γ, Δ, Θ.

Κατὰ τὴν Ν. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου ἀνεσκάφη ἡ ΒΑ. γωνία τοῦ δωματίου Α, τοῦ ὁποίου ὁ μὲν Β. τοῖχος ἀπεκαλύφθη εἰς μήκ. 6.50 μ., ὁ δὲ Α. μέχρις 6 μ., ἀμφοτέροι δὲ ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ ποικίλου ἀρχιτεκτονικοῦ ὑλικοῦ εἰς δευτέραν χρῆσιν. Τὸ δάπεδόν του ἦτο ἐστρωμένον διὰ πηλίνων ὀρθογωνίων πλακῶν. Παρὰ τὸν Β. τοῖχον τοῦ δωματίου καὶ πλησίον τῆς Δ. μεσοτοιχίας τοῦ οἰκοπέδου ἀνευρέθη φρέαρ, λελαξευμένον εἰς τὴν κιμλιάν, διαμ. 0.50 μ., με κτιστὸν περιστόμιον, παραπλευρῶς δὲ αὐτοῦ εἶχε τοποθετηθῇ πῆλινος ἀγωγός, με κατεύθυνσιν Β. - Ν. Εἰς τὴν ΒΔ. πλευρὰν τοῦ χώρου τούτου ἐκτίσθη μεταγενέστερον δεξαμενὴ, τῆς ὁποίας ἀπεκαλύφθη ἐνταῦθα ἡ ΒΔ. γωνία· αἱ πλευραὶ τῆς ἦσαν κατεσκευασμέναι διὰ

λίθων, πλίνθων καὶ κονιάματος, ἐσωτερικῶς δὲ ἐκαλύπτοντο δι' ὑδραυλικοῦ κονιάματος, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ δάπεδόν τῆς.

Πρὸς Α. τοῦ περιγραφέντος χώρου ἐσώζετο ἡ ΒΔ. γωνία ἐτέρου δωματίου (Γ), τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι ἦσαν ἐκτισμένοι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὡς καὶ τοῦ Α, ἀνεσκάφησαν δὲ ὁ Δ. μέχρι μήκ. 4 μ. καὶ ὁ Β. μέχρι 5 μ. Εἰς τὸν Δ. τοῖχον διετηρεῖτο τὸ κατώφλιον τοῦ δωματίου.

Τρίτος χώρος (Θ), διαστ. 5 × 4.60 μ., τῆς αὐτῆς περιόδου, ἐσώζετο πλησίον τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Ἀθ. Διάκου· τούτου οἱ τοῖχοι διετηροῦντο εἰς ὕψ. 1.50 μ.

Τέλος, ἐπὶ τῆς Β. παρεῖας τοῦ οἰκοπέδου, κατὰ μήκος τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Ἀθ. Διάκου, διεκρίνοντο αἱ στρώσεις ἀρχαίας ὁδοῦ, με κατεύθυνσιν Α. - Δ., ἡ ὁποία ταυτίζεται πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Διομείας Πύλας. Τμήμα τοῖχου, μήκ. 8 μ., με κατεύθυνσιν Α. - Δ., τὸ ὁποῖον ἀνεσκάφη κατὰ μήκος τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς προαναφερθείσης ὁδοῦ, ἀπετέλει τὸν Ν. ἀναλημματικὸν τοῖχον τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ· ἕτερος τοῖχος κάθετος πρὸς αὐτόν, σωζόμενος εἰς μήκ. 4 μ., ἦτο τὸ κατάλοιπον μεταγενεστέρων κατασκευῶν, κειμένων κατὰ μήκος τῆς ὁδοῦ.

Ἐκ τῆς διαλύσεως τῶν τοίχων τῶν ἀνασκαφεισῶν οἰκιῶν, συνελέγη ποικίλον ἀρχιτεκτονικὸν ὑλικόν, εἰς δὲ τὰς ἐπιχώσεις εὐρέθησαν μικρά ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν μέρος τῆς ἐσωτερικῆς διακοσμῆσεως τῶν δωματίων ἢ ἀνῆκον εἰς ἐπιπλα. Κάτωθεν τοῦ δαπέδου τοῦ χώρου Θ ἀνευρέθη λιθινὴ ἐνεπίγραφος στήλη, τῆς ὁποίας σώζεται τὸ κάτω δεξιὸν τμήμα, ὕψ. 0.37, πλ. 0.23, πάχ. 0.08 μ.· σύγκειται ἐξ 26 στίχων καὶ ἀναφέρεται εἰς λογαριασμούς (Π ἰ ν. 56 α). Ἐντετειχιζόμεναι εἰς τὴν ὑστερορρωμαϊκὴν δεξαμενὴν εὐρέθησαν : μαρμαρίνη ἐνεπίγραφος πλάξ, ὕψ. 0.19, μήκ. 1.37 καὶ πλ. 0.60 μ. (Π ἰ ν. 55 β), προερχομένη ἐκ χορηγικοῦ μνημείου τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., με τὴν ἐπιγραφὴν :

-- J APBOY ΘΟΡΙΚΙΟΣ

KY J ΔΑΝΤΙΑΙ ΠΑΝΔΙΟΝΙΑΙ

-- J ΙΟΣ ΕΔΙΔΑΣΚΕΝ

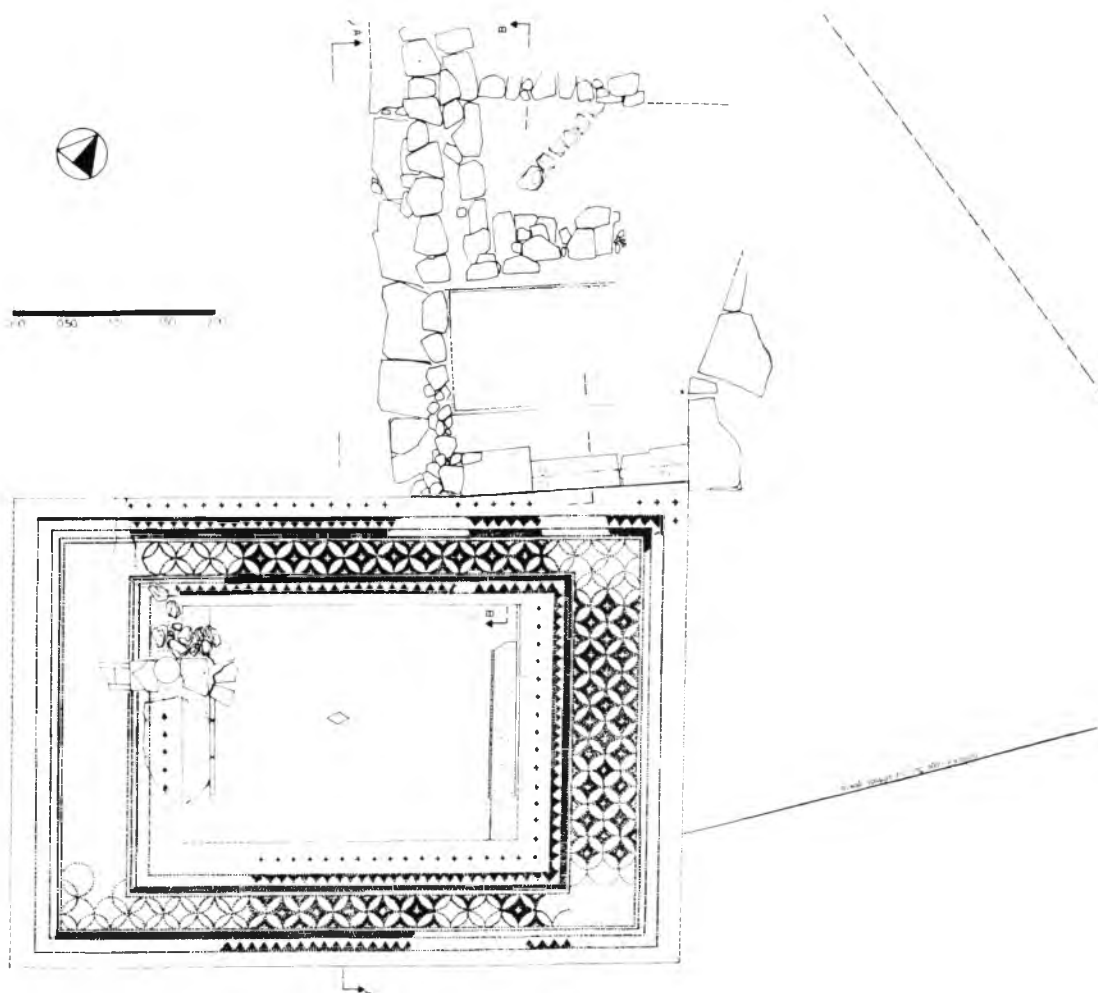
-- J ΟΣ ΗΡΧΕΝ

καὶ μία δευτέρα μαρμαρίνη πλάξ ἀνευ ἐπιγραφῆς, παρομοία πρὸς τὴν προηγούμενην, ἡ ὁποία προέρχεται πιθανῶς ἐκ τῆς βάσεως τοῦ αὐτοῦ μνημείου. Ἐνσωματωμένος εἰς τοῖχον τοῦ χώρου Ι, εὐρέθη ἐπιτύμβιος κιονίσκος, ὕψ. 0.82, μεγ. διαμ. 0.25 μ., με τὴν ἐπιγραφὴν : ΔΥΚΙΣΚΩΣ/ΜΙΑΗΣΙΟΣ (Π ἰ ν. 56 β).

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν ἐπίσης, πλην τῆς συνήθους ποσότητος ὀστράκων, καὶ τὰ ἐξῆς

ἀντικείμενα : Τμήμα βάσεως πρωτοαττικού κρατήρος, ύψ. 0,30 μ., με εξίτηλον παράστασιν ἀντωπῶν πτηνῶν. Ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον ἐρυθροβαφές, ύψ. 0,04 μ. Κάνθαρος ρυθμοῦ «δυτικῆς κλιτύος», σωζ. ύψ. 0,05 μ. Τμήμα ρωμαϊκῆς ἐρυθροβαφοῦς λοπάδος. Τμήμα ἀβαφοῦς λεκάνης.

Ἐπίσης συνελέγησαν ἑννέα χαλκᾶ νομίσματα: ἐν Αἰτωλῶν 279 - 168 π.Χ., ἐφθαρμένον· δύο Ἀθηνῶν ἐφθαρμένα, 3ου αἰ. π.Χ.· δύο ἐφθαρμένα, 2ου αἰ. π.Χ.· ἐν Ἀθηνῶν, α' ἡμ. 3ου αἰ. μ.Χ.· ἐν Διοκλητιανοῦ· εἰς ἀντωνιανὸς 3ου αἰ. μ.Χ. καὶ ἐν ἐφθαρμένον.



Σχέδ. 17. Κάτοψις ἀνασκαφῆς ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἡρακλειδῶν καὶ Ἀκταίου

Τμήμα λύχνου με μικρὸν ἄνοιγμα, ἐλληνιστικῆς περιόδου. Λύχνος με διακόσμησιν ρόδακος ἐπὶ τοῦ δίσκου, τοῦ 3ου αἰ. μ.Χ. Πηλίνη ἀκέφαλος προτομή καὶ κεφαλὴ αἰγὸς τῶν ὑστερορωμαϊκῶν χρόνων. Δεκαεπτὰ πήλιναι ἀγνῦθες κωνικαί, ἀβαφεῖς. Ὑφαντικὸν δισκοειδὲς βάρος. Τμήμα υαλίνου ἀρωματοδοχείου μετὰ κωνικῆς κοιλίας. Τέσσαρες ὀστεῖναι καρφίδες καὶ μία ὀστεῖνη βελόνη με δύο ὀπὰς.

18. Ἐθνικὸς Κήπος (ἔργα ΔΕΗ) (Σχέδ. 1, ἀριθ. 18)

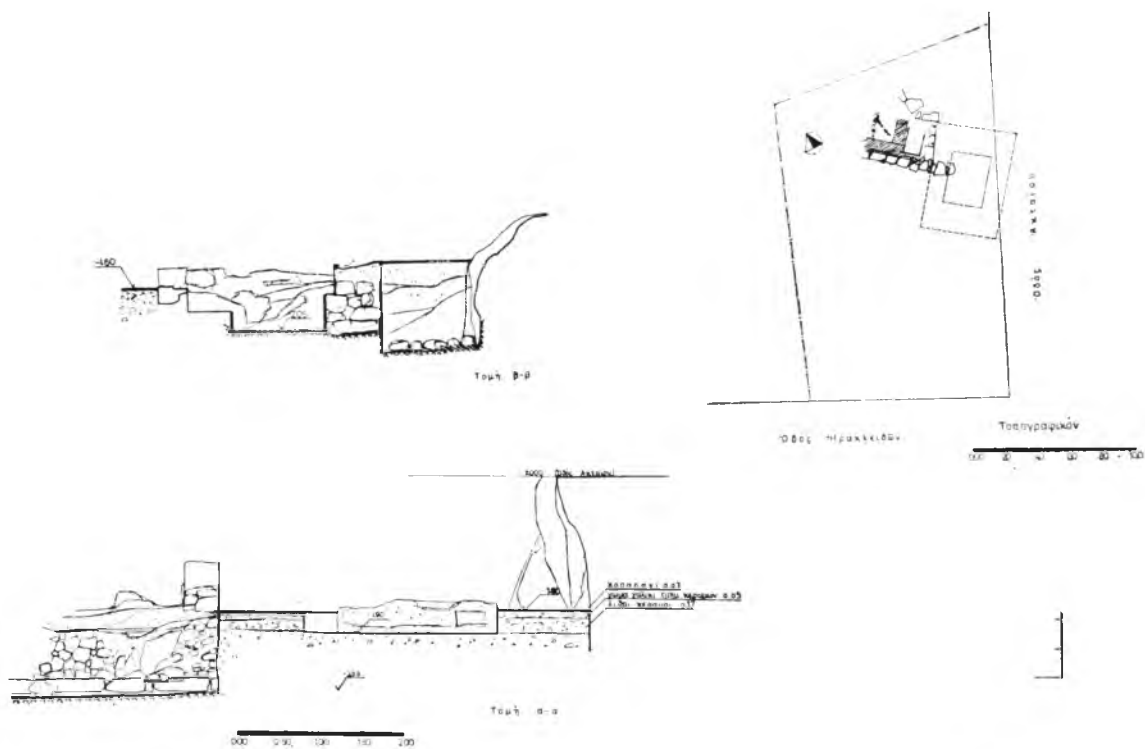
Κατὰ τὴν παρακολούθησιν ἐκσκαφικῶν ἐργασιῶν, διενεργουμένων ὑπὸ τῆς ΔΕΗ διὰ τὴν κατασκευὴν ὑπογείου ὑποσταθμοῦ, κατὰ τὸ ΒΔ. τμήμα τοῦ Ἐθνικοῦ Κήπου, ὅπου καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν (βλ. ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 45) εἶχον ἀποκαλυφθῇ λείψανα δεξαμενῆς τῶν ρωμαϊκῶν χρό-

νων, ανευρέθη ή ΝΔ. γωνία ἐτέρας δεξαμενῆς τῆς αὐτῆς περιόδου καὶ ἐντὸς αὐτῆς ἀποθηκευτικός πίθος τῆς πρωΐμου βυζαντινῆς περιόδου. Οἱ δύο τοῖχοι τῆς δεξαμενῆς ἐσώζοντο, ὁ μὲν Δ. μέχρι μήκ. 4, ὁ δ' ἕτερος μέχρι 2.50 μ. Ἀμφότεροι διετηροῦντο εἰς ὕψ. 1.50 μ. καὶ ἡδράζοντο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 2 μ. ἀπὸ τῆς συγχρόνου ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Εἶχον πάχος 1.20 μ. καὶ ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λίθων, θραυσμάτων κεραμίδων καὶ κονιάματος. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς δεξαμενῆς ἦτο ἐπικεχρισμένον διὰ παχέος ὕδραυ-

19. Ἡρακλειδῶν καὶ Ἀκταίου (Σχέδ. 1, ἀριθ. 19)

Εἰς τὸ κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν κείμενον οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Γιάνναρη, διαστ. 12×22.30 μ., ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὰ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἐλληνιστικῶν κτισμάτων, ἅτινα ὑπέστησαν μετασκευὴν κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους (Σχέδ. 17-18· Πί ν. 57).

Παρὰ τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν τῆς ὁδοῦ Ἀκταίου ἐσώζοντο τὰ λείψανα ὀρθογωνίου δεξαμε-

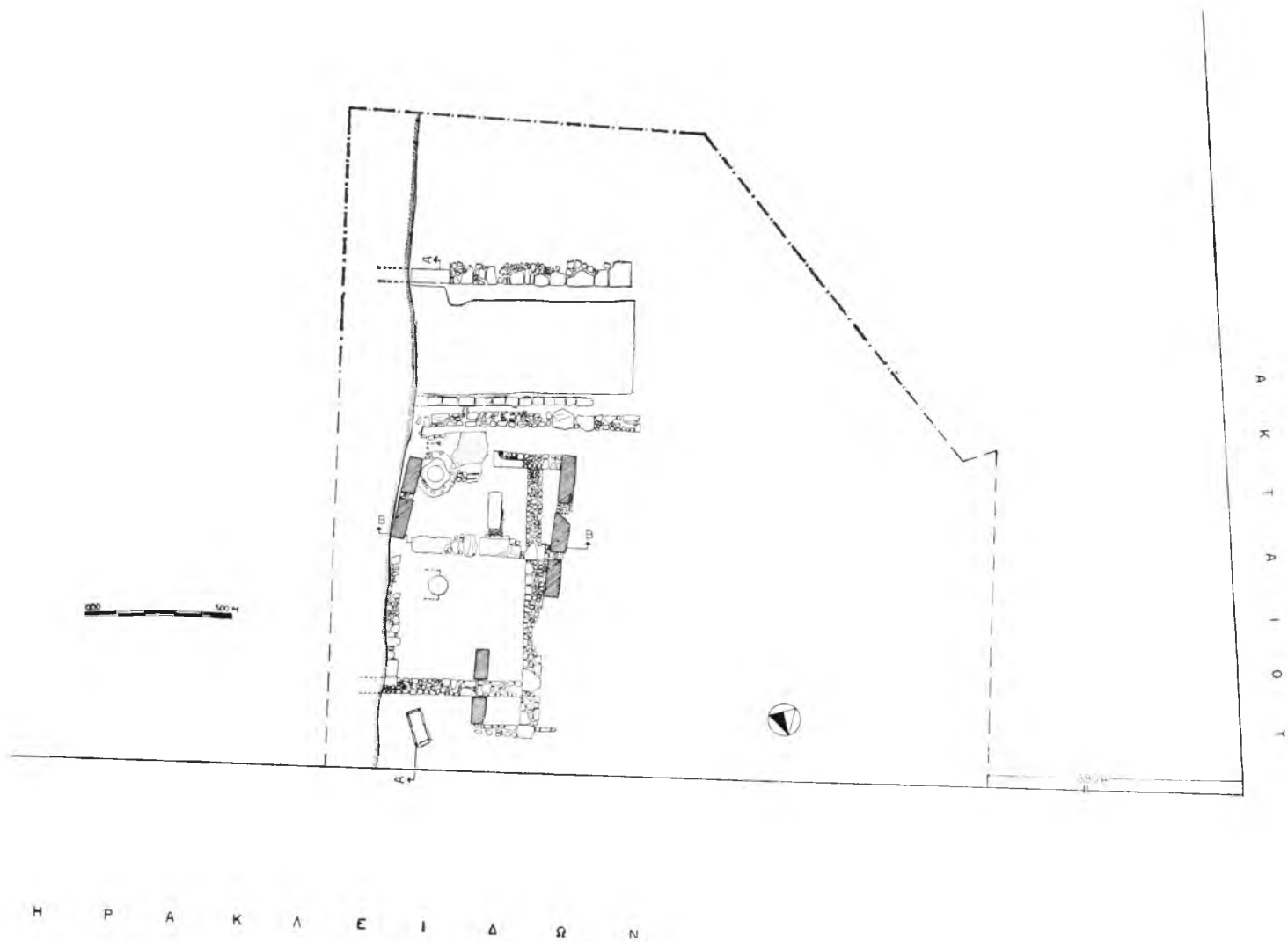


Σχέδ. 18. Τοπογραφικὸν διάγραμμα περιοχῆς καὶ τομαὶ κτισμάτων, ἀποκαλυφθέντων ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἡρακλειδῶν καὶ Ἀκταίου (πρβλ. Σχέδ. 17)

λικοῦ κονιάματος. Ἐπὶ τοῦ Δ. τοίχου αὐτῆς ἀπέληγον δύο πῆλινοι ἀγωγοί, σχήματος ἀνεστραμμένου πεῖ. Ὁ Α. τοίχος εἶχεν ἐπισκευασθῇ μεταγενέστερον.

Παρὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τῆς δεξαμενῆς, κατὰ τοὺς πρωΐμους βυζαντινοὺς χρόνους, κατεσκευάσθη πίθος, ὅστις κατέστρεψε τμήμα τοῦ δαπέδου τῆς. Οὗτος ἦτο κτιστὸς διὰ λίθων, θραυσμάτων κεραμῶν καὶ κονιάματος καὶ ἔφερεν ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν ἀπὸ ὀστρακάβεστον. Εἶχεν ὕψ. 1.30 καὶ διάμ. 0,55 μ., ἔβαινε δὲ ἐπὶ ἐπιχώσεων.

νῆς, διαστ. 2.90×2.30 , ὕψ. 0,30 μ., περιβαλλομένης ὑπὸ διαδρόμου, πλ. 1 - 1.70 μ., τοῦ ὁποίου ἡ στάθμη εὐρίσκετο εἰς τὸ ὕψος τοῦ χείλους τῆς δεξαμενῆς. Τὸ δάπεδον τῆς δεξαμενῆς τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων καλύπτεται ὑπὸ ἀπλοῦ ψηφιδωτοῦ λευκῶν λιθίνων ψήφων, ἐνθ' ὃ δάπεδον τοῦ διαδρόμου, ἀνήκον εἰς περίοδον μετασκευῆς τοῦ κτηρίου, εἰς ὃ ἀνήκεν ἡ δεξαμενὴ, κοσμεῖται δι' ἐπαλλήλων πλαισίων μὲ συνήθη γεωμετρικὰ σχέδια : τὸ κυριώτερον σύγκειται ἐκ τεμνομένων κύκλων, οἱ ὅποιοι σχηματίζουν λευκὰ τετράφυλλα



Σχέδ. 19. Κάτοπις ανασκαφής ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἡρακλειδῶν 15 - 17

ἐπὶ μελανοῦ βάθους καὶ μικροῦς λευκοῦς σταυροῦς· τὰ υπόλοιπα ἀποτελοῦνται ἐκ ταινίας ὀδοντωτῆς ἢ ταινίας μὲ σταυροῦς (βλ. ἄνωτ. σ. 17, Πί ν. 14 α - γ). Κατὰ τὴν ΝΔ. πλευρὰν τῆς δεξαμενῆς εὐρέθη πῆλινος ἀγωγὸς ὑδρεύσεως.

Πρὸς ΒΔ. τῆς δεξαμενῆς σχηματίζονται δύο χώροι, σωζόμενοι μερικῶς, τῶν ὁποίων αἱ διαστάσεις ἀποκαθίστανται εἰς 2.80×5.80 μ. Οἱ τοῖχοί των εἶναι ἐκτισμένοι διὰ μεγάλων λίθων ἄνευ συνδετικῆς ὕλης καὶ ἐδράζονται ἐπὶ τῆς κιμιλιάς, εἰς βάθ. 2.55 μ. Τὸ πάχος των κυμαίνεται ἀπὸ 0,60 ἕως 0,80 μ. Τὸ δάπεδον καὶ τῶν δύο χώρων ἦτο ἐστρωμένον διὰ κονιάματος, διὰ τοῦτο εἶναι πιθανὸν ὅτι καὶ οἱ δύο χώροι ἐχρησίμευον ὡς δεξαμεναί.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν, πλὴν τῆς συνήθους ποσότητος ὀστράκων, χαλκοῦν νόμισμα ἐφθαρμένον τοῦ 3ου ἢ 2ου αἰ. π.Χ. καὶ πῆλινος λύχνος μὲ διακόσμησιν ρόδακος ἐπὶ τοῦ δίσκου, τοῦ 1ου αἰ. μ.Χ.

20. Ἡρακλειδῶν 15 - 17 (Σχ ε δ. 1, ἀριθ. 20)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, διαστ. 22.50×20 μ., ἰδιοκτησίας Κατσικῆ, ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τμήμα ἀρχαίας ὁδοῦ καὶ λείψανα οἰκίας τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου (Σχ ε δ. 19· Πί ν. 58 α).

Ἡ ὁδός, μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ., εὐρισκομένη ἐντὸς τοῦ ἄστεως, ἀποτελεῖ τμήμα τῆς ὁδοῦ, ἣτις ἀπέληγεν εἰς τὰς Πειραικάς Πύλας. Ἐσώζετο εἰς μήκ. 7.50 καὶ εἶχε πλ. 4.50 μ. Καὶ τὰ δύο ἀναλήμματα τῆς ἦσαν ἐκτισμένα δι' ἀργολιθοδομῆς καὶ ἠδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιάς, εἰς βάθ. 3.50 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Τῆς ὁδοῦ διετηροῦντο ἐπὶ τὰ ὀδοστρώματα, συνολ. πᾶχ. 2.80 μ., χρονολογούμενα ἀπὸ τῆς ὑστεροκλασσικῆς περιόδου μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (Σχ ε δ. 20). Κατὰ μήκος τοῦ Β. ἀναλήμματος τῆς ὁδοῦ καὶ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ κρασπέδου τῆς, εἶχε τοποθετηθῇ, μεταξὺ δευτέρου καὶ τρίτου ὀδοστρώματος, ἀποχετευτικὸς ἀγωγός, συγκείμενος ἐκ πηλίνων σωμάτων σχήματος ἡμικυλινδρικοῦ (Πί ν. 58 β).

Πρὸς Β. τῆς ὁδοῦ ἀνεσκάφησαν τὰ λείψανα οἰκίας τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου, τῆς ὁποίας διακρίνονται τρεῖς, τοῦλάχιστον, περίοδοι μετασκευῶν. Οἱ ἐν τῇ Σχ ε δ. 19 δηλούμενοι μὲ διαγράμμισιν τοῖχοι ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρχικὴν φάσιν τῆς οἰκίας καὶ εἶναι κατεσκευασμένοι διὰ λαξευτῶν κροκαλοπαγῶν λίθων καὶ μικρῶν λιθαρῶν εἰς τὰ κενὰ ἔχουν πάχος 0,60 μ. καὶ ἐδράζονται ἐπὶ ἐπιχώσεων. Τὰ περισσότερα ὅμως ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἀνήκουν εἰς τὴν δευτέραν οἰκοδομικὴν περίοδον καὶ συνθέτουν τρεῖς χώρους· εἰς τὴν δευ-

τέραν αὐτὴν οἰκοδομικὴν περίοδον ἐπαναχρησιμοποιοῦνται καὶ οἱ προγενέστεροι τοῖχοι, ἐνθ' οἱ νέοι τοῖχοί τῆς εἶναι ἐκτισμένοι δι' ἀκανονίστων ἀργῶν λίθων, ἔχουν ὅμως τὸ αὐτὸ πάχος. Εἰς τὸ τέλος τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς οἰκίας, ὁ χώρος ἐπαναχρησιμοποιεῖται πλησίον τῆς ὁδοῦ διατηρεῖται τμήμα δαπέδου ἐξ ἀσβεστοκονίας, διαστ. 1.50×1 μ., καὶ κτιστὸς πίθος, διαμ. 0,80 μ., μὲ ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν ὑδραυλικοῦ κονιάματος.

Παρά τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου ἀνεσκάφη τάφος κτιστὸς διὰ πλακοειδῶν λίθων, διαστ. $1.20 \times 0,40$ μ., ὅστις περιεῖχε τὰ ὀστέα ἐνὸς νεκροῦ.

Ἐκ τῆς διαλύσεως τῶν τοίχων τῆς οἰκίας τῆς δευτέρας περιόδου συνελέγησαν πέντε χαλκᾶ νομίσματα: δύο Ἀθηνῶν 3ου αἰ. π.Χ., ἐν Ἑλευσίνος 287 - 263 π.Χ., ἐν Ἀθηνῶν 2ου - 1ου αἰ. π.Χ., καὶ ἓν ἐφθαρμένον. Εἰς τὰς ἐπιχώσεις τῆς οἰκίας εὐρέθησαν ὀστρακα, ἀνήκοντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἀγγεῖα τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου.

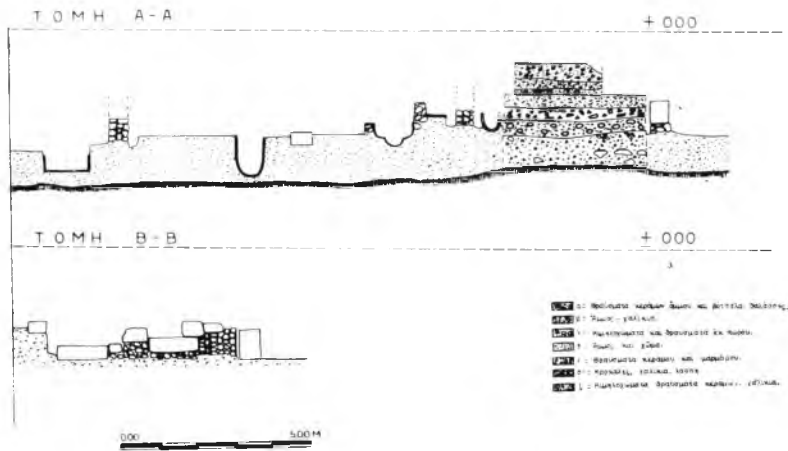
21. Θεοφιλοπούλου 6 - 8 (Σχ ε δ. 1, ἀριθ. 21)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Σμυρλῆ, διαστ. 24×12 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τάφους τῆς ὑστερορρωμαϊκῆς περιόδου, κτιστούς, εἰς τρεῖς συστάδας (Σχ ε δ. 21).

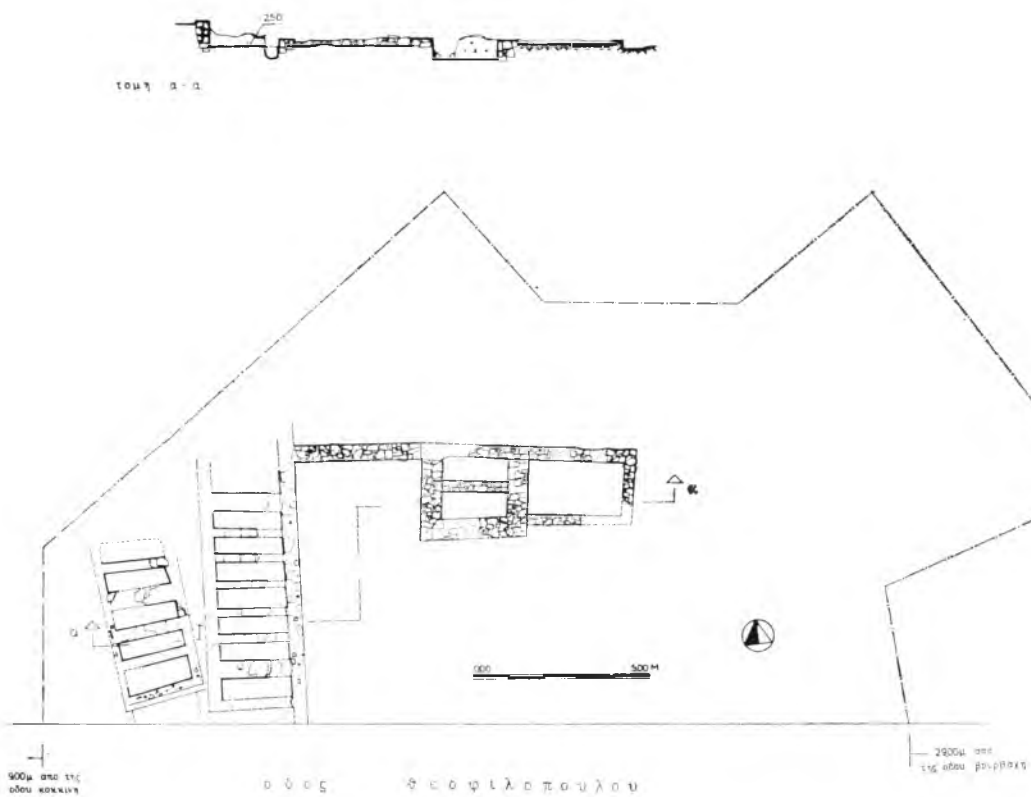
Ἡ πρώτη σύγκειται ἐξ ἐνὸς μεγαλυτέρου ὀρθογωνίου τάφου, διαστ. 3×2 μ., καὶ δύο μικροτέρων πρὸς Δ. αὐτοῦ, μὲ κοινὴν τὴν μίαν τῶν μακρῶν των πλευρῶν ἕκαστος τούτων ἔχει διαστ. $1.80 \times 0,70$ μ. Πρὸς Δ. σῶζεται τοῖχος, μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ., μήκ. 3.50 μ., ὁ ὁποῖος ἀπετέλει πιθανῶς τὴν Β. πλευρὰν τετάρτου ταφικοῦ διαμερίσματος. Αἱ πλευραὶ τῶν τάφων εἶναι ἐκτισμέναι διὰ λίθων, πλίνθων καὶ κονιάματος, τὸ πάχος των κυμαίνεται ἀπὸ 0,25 - 0,40 μ., βαίνουν ἐπὶ τῆς κιμιλιάς εἰς βάθ. 2.50 ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος καὶ διατηροῦνται εἰς ὕψ. 0,50 μ. Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν τάφων ἔφερον ἐπένδυσιν ἐξ ὑπολεύκου κονιάματος.

Δευτέρα συστάς τάφων ἀνεσκάφη περαιτέρω πρὸς Δ. Ταύτης ἐσώζοντο ἐπτὰ τάφοι μόνον, ἦσαν δὲ ἐκτισμένοι εἰς μίαν σειράν, ὁ εἰς παραπλεύρως τοῦ ἄλλου, μὲ συνεχόμενὰς τὰς δύο στενὰς πλευράς των. Ἦσαν τῆς αὐτῆς κατασκευῆς ὡς καὶ οἱ προηγούμενοι. Τὸ μήκος των ἦτο τὸ αὐτὸ, ἦτοι 1.92 μ., τὸ δὲ πλάτος των ἐκυμαίνετο ἀπὸ 0,45 - 0,53 μ.

Ἡ τρίτη συστάς ἐκτίσθη μεταγενέστερον ἐπὶ ἐπιχώσεων καὶ κατὰ τι πρὸς Δ. τῆς προηγούμενης. Ἡ διάταξις καὶ ἡ κατασκευὴ ἦτο ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν



Σχέδ. 20. Τομαί ανασκαφής επί της οδού 'Ηρακλειδών 15-17 (πρβλ. Σχ έδ. 19)



Σχέδ. 21. Κάτοψις και τομή τάφων, άποκαλυφθέντων επί της οδού Θεοφιλοπούλου 6 - 8

τῆς δευτέρας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν διασθθέντων τάφων ἀνέρχεται εἰς πέντε.

Ὁ καθαρισμὸς τοῦ τάφου XIV ἀπέδωσε πέντε πρόχους μὲ ὀριζοντίους αὐλακώσεις, ὕψ. 0,11 ἕως 0,17 μ., τοῦ δὲ τάφου XI μίαν πρόχουν παρομοίαν· ἅπασαι χρονολογοῦνται εἰς τὸν 4ον αἰ. μ.Χ.

Εἰς τὰς ἐπιχώσεις τοῦ οἰκοπέδου εὐρέθησαν : ἀετωματικὴ ἐπίστεψις ὑστεροκλασσικοῦ ἐπιτυμβίου ναῖσκου, σωζ. μήκ. 1.22, πλ. 0,56, ὕψ. 0,34 μ., μὲ τὴν ἐπιγραφὴν : *ΛΙΣΤΩ : ΛΕΥΚΟ : ΘΥΓΑΤΗΡ : ΚΙΚΚΥΝΝΕΩΣ* (Πί ν. 59 α)· κιονίσκος, ὕψ. 0,94 καὶ διαμ. 0,32 μ., μὲ τὴν ἐπιγραφὴν : *ΝΙΚΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ / ΑΠΑΜΙΣΣΑ / ΕΡΜΙΟΥ / ΣΕΛΓΕΩΣ / ΓΥΝΗ* (Πί ν. 59 β), καὶ δευτέρος κιονίσκος, σωζ. ὕψ. 0,53 καὶ διαμ. 0,22 μ., μὲ τὴν ἐπιγραφὴν : *ΛΟΛΛΙΟΣ / ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ* (Πί ν. 59 γ).

Ἐκ τῶν περιγραφέντων εὐρημάτων συνάγεται, ὅτι ἡ περιοχὴ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς νεκροταφεῖον ἤδη ἀπὸ τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., ἀπετέλει δὲ τμήμα τοῦ νεκροταφείου, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ, ἡ ὁποία συνδέει τὸ ἄστυ μὲ τοὺς ΝΔ. δήμους τῆς Ἀττικῆς.

22. Λεωφόρος Θησέως 48 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 22)

Κατὰ τὴν διάρκειαν οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Σακκοπούλου, διαστ. 32 × 28 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἐρευνα ἀπεκάλυψε δύο σαρκοφάγους σεσυλημένας.

Ἡ μία ἐξ αὐτῶν εὐρέθη πλησίον τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς καὶ εἰς ἀπόστασιν 6 μ. ἀπὸ τῆς Δ. μεσοτοιχίας. Ἐκεῖτο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 1.70 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ. Αἱ διαστάσεις τῆς ἦσαν 2.20 × 0,70, ὕψ. 0,70 μ. Τὸ κάλυμμά της, τεθραυσμένον εἰς δύο τεμάχια, ἦτο μετατοπισμένον.

Ἡ δευτέρα σαρκοφάγος, τῶν αὐτῶν διαστάσεων μὲ τὴν περιγραφεῖσαν, εὐρέθη ἄνευ τοῦ καλύμματός της ἐντὸς τῶν ἐπιχώσεων.

23. Καβαλλόττι 9 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 23)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ροδόπης Σταθάκη, διαστ. 9 × 13.20 μ., κατὰ τὴν διενέργειαν ἀνασκαφικῆς ἐρεῦνης ἀπεκαλύφθησαν λείψανα τοίχων τῆς ὑστερορρωμαϊκῆς περιόδου, μὴ συνδεομένων σαφῶς μεταξὺ τῶν καὶ κατατασσόμενων εἰς δύο οἰκοδομικὰς περιόδους (Σχέδ. 22).

Προγενέστερος ὅλων εἶναι τοῖχος μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν., σωζόμενος εἰς μῆκ. 4 μ., τοῦ ὁποῖου ἡ πρὸς Ν. συνέχεια ἔχει καταστραφῆ, ἐνθ' πρὸς Β. διέρχεται κάτωθεν τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Καβαλλόττι. Εἶναι ἐκτισμένος διὰ λί-

θων, πλίνθων καὶ κονιάματος, ἔχει πᾶχ. 0,55 μ. καὶ ἐδράζεται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς. Φαίνεται δέ, ὅτι κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ νέου οἰκοδομήματος ἐπανεχρησιμοποιήθη καὶ οὗτος.

Τὰ ὑπόλοιπα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἀνήκουν εἰς τὴν δευτέραν οἰκοδομικὴν περίοδον, εἶναι δὲ δύο τοῖχοι, μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Α. - Δ., παράλληλοι μεταξὺ τῶν, ἀπέχοντες ὁ εἰς ἀπὸ τοῦ ἄλλου 3 μ., καὶ εἰς καμπύλος, ὁ ὁποῖος συνδέεται μὲ τὸν νοτιώτερον τῶν δύο καὶ ὁ ὁποῖος πιθανῶς θὰ ἐσχημάτιζεν ἀψίδα. Εἶναι ἐκτισμένοι κατὰ τὸν συνήθη διὰ τὴν περίοδον ταύτην τρόπον, ἥτοι διὰ λίθων, πλίνθων καὶ ἀσβεστοκονίας, ἐδράζονται δὲ ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 3.20 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος.

Ἀγωγός, μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ., σωζόμενος εἰς μῆκ. 6 μ., διέρχεται κάτωθεν τῶν περιγραφέντων τοίχων. Ἐχει σχῆμα ἐλλειπτικόν, ἀποτελεσθεῖς ἐκ τῆς συνενώσεως πηλίνων ἡμικυλινδρικών σωμάτων. Τὸ ὕψος τοῦ εἶναι 0,90 μ. καὶ ἔχει τοποθετηθῆ ἐντὸς λαξεύματος τῆς κιμιλιᾶς.

Ἐντὸς τῶν ἐπιχώσεων ἀνευρέθη ἱκανὸς ἀριθμὸς μαρμαρίνων θραυσμάτων, προερχομένων ἐκ πτυχῶν ἐνδυμάτων ἀγαλμάτων καὶ ἐξ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν.

24. Καλλιρρόης 122 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 24)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Κ. Μπούζα, διαστ. 16 × 13.50 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἐρευνα ἀπεκάλυψε λακκοειδῆ τάφον τῶν κλασσικῶν χρόνων. Εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἔχουν ἀποκαλυφθῆ κατὰ καιροὺς συστάδες τάφων ἀνηκόντων εἰς τὸ νεκροταφεῖον, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη ἐκαστέρωθεν τῆς ὁδοῦ πρὸς Φάληρον (βλ. ἀνωτ. ἀνασκαφὰς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Δημητρακοπούλου 95 καὶ 110, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ὁδῶν Βεῖκου καὶ Ἀγλαύρου).

Ὁ ἀνασκαφεὶς τάφος, ἀπλοῦν ὀρθογώνιον ὄρυγμα ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, διαστ. 2 × 1.25 μ., βάθ. 0,60 μ., περιεῖχε τὰ ὑπολείμματα πυρᾶς καὶ θραύσματα ἀγγείων, ἐκ τῶν ὁποίων συνεκολλήθησαν : λευκὴ λήκυθος, ὕψ. 0,225 μ., μὲ ἐξίτηλον διακόσμησιν, καὶ μελαμβαφὲς ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον, ὕψ. 0,075 μ., μὲ αὐλακωτὴν διακόσμησιν.

Ἐκ τῶν θραυσμάτων τῶν ἐπιχώσεων τοῦ οἰκοπέδου, συνεκολλήθησαν ἑξ εἰσέτι κλασσικὰ ἀγγεῖα : λευκὴ λήκυθος, ὕψ. 0,225 μ., μὲ σκηνὴν ἐπισκέψεως εἰς τὸν τάφον τοῦ νεκροῦ· δύο λήκυθοι, ὕψ. 0,18 μ., μὲ μελανὴν διακόσμησιν φύλλων κισσοῦ· ἑτεραι δύο, ὕψ. 0,14 καὶ 0,12 μ., μὲ ἐξίτηλον διακόσμησιν, καὶ δίωτος μελαμβαφῆς κύαθος, ὕψ. 0,055 μ., μὲ αὐλακωτὴν διακόσμησιν (Πί ν. 60 α).

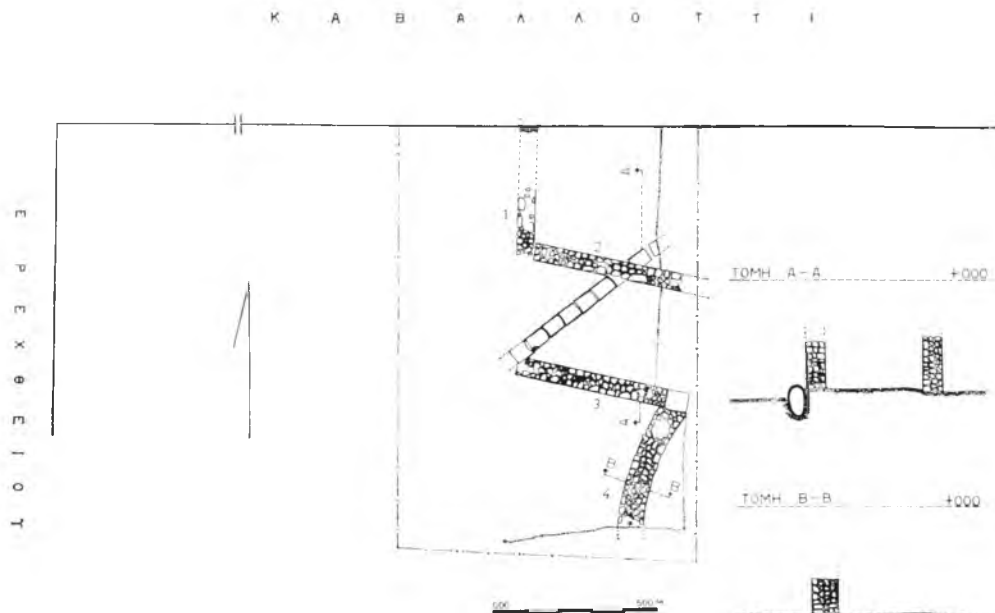
25. Καραϊσκάκη 16-18 (Σχ έ δ. 1, ἀριθ. 25)

Τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Γ. Σταθάκη, ἠρευνήθη διὰ πολλαπλῶν δοκιμαστικῶν τομῶν καθ' ὅλην του τὴν ἑκτασιν, ἤτοι 13.50×17.70 μ., ἀλλ' ἀπέδωσε μόνον τὰ πενιχρὰ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἑλληνιστικῆς οἰκίας.

Συγκεκριμένως, κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν του, ἀπεκαλύφθη ἡ ΝΑ. γωνία δωματίου, τοῦ ὁποῖου οἱ τοῖχοι ἐσώζοντο μερικῶς, ὁ μὲν Δ. εἰς μῆκ. 1.70, ὁ δὲ Ν. μέχρις 1.10 μ. Ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λαξευτῶν κροκαλοπαγῶν λίθων καὶ λιθαρίων εἰς τὰ μεταξύ των κενά, εἶχον πᾶς. 0,45 μ. καὶ ἡδράζον-

σταντινίδου, διαστ. 29×6 καὶ 15 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τμήμα τοῦ ἀδριανείου Γυμνασίου τοῦ Κυνοσάργου, ἡ ταῦτις τοῦ ὁποῖου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ κ. 'Ι. Τραυλοῦ (ΑΑΑ ΙΙΙ (1970), σ. 6). Λείψανά του ἀνεσκάφησαν ἐπίσης εἰς δύο ἄλλας θέσεις (βλ. ἄνωτέρω, σ. 53)· οὕτω τὸ σχῆμα τῆς κατόψεώς του ἀποκαθίσταται ὡς ἐνὸς ὑπαιθρίου χώρου περιβαλλομένου ὑπὸ στοῶν.

Ἐνταῦθα ἀπεκαλύφθη τμήμα τῆς Β. πλευρᾶς του, μέχρι μῆκ. 18 μ. (Πί ν. 60 δ). Σύγκειται ἐκ δύο θεμελίων, παραλλήλων μεταξύ των, ἐνὸς τοιχοβάτου καὶ ἐνὸς στυλοβάτου (Σχ έ δ. 23). Ὁ



Σχέδ. 22. Κάτοψις καὶ τομαὶ τοίχων, ἀποκαλυφθέντων εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Καβαλλόττι 9

το ἐπὶ τῆς κιμιλιάς εἰς βάθ. 3.40, διετηροῦντο δὲ ἐνιαχοῦ εἰς ὕψ. 1 μ.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων τοῦ οἰκοπέδου συνελέγη μεγάλη ποσότης ὀστράκων, κλιμακουμένων χρονολογικῶς ἀπὸ τῆς περιόδου τοῦ πρωτογεωμετρικοῦ ρυθμοῦ μέχρι καὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἐκ τῶν συλλεγέντων ὀστράκων, συνεκολλήθη δίωτος κρατηρίσκος μὲ κωνικὸν πῶδα πρωτογεωμετρικοῦ ρυθμοῦ (Πί ν. 60 β), καὶ ἀβαφῆς ἀμφορεῖς. Ἐπίσης συνελέγησαν τρία χαλκᾶ νομίσματα ἐφθαρμένα καὶ τρεῖς ἀγνῶτες.

26. Κокκίνη - Περραιβοῦ - Διαμαντοπούλου (Σχ έ δ. 1, ἀριθ. 26)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Π. Κων-

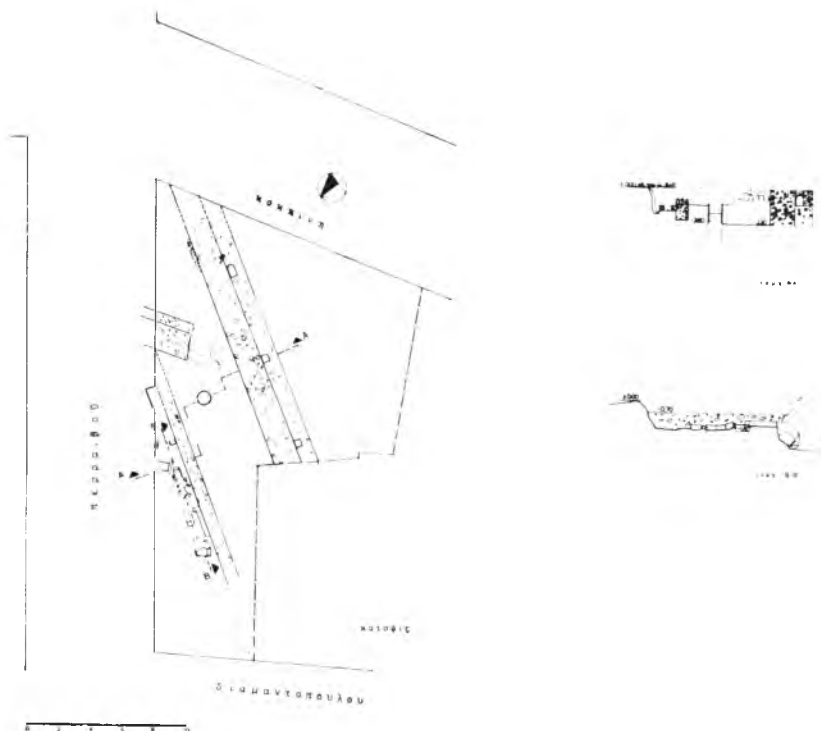
πρὸς Ν. εὑρισκόμενος τοῖχος ἦτο διπλοῦς, συνολ. πᾶς. 2.60 μ., ἀποτελούμενος ἐξ ἐνὸς λεπτοῦ τοίχου καὶ ἐνὸς παχυτέρου· ὁ πρῶτος θὰ ἐχρησίμευεν ὡς στυλοβάτης, ἐνῶ ὁ δεῦτερος, ὁ ἐσωτερικός, θὰ ἐστήριζε τὸν ἀγωγὸν διὰ τὴν ἀποχέτευσιν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, ὡς συμπεραίνεται καὶ ἐκ τῆς εἰδικῆς κατασκευῆς του, μὲ μικρὰ τετράγωνα φρεάτια, πλευρᾶς 0,44 μ., ἐκτισμένα εἰς κανονικὴν ἀπόστασιν 5.13 μ. τὸ ἐν ἀπὸ τοῦ ἄλλου. Ὁ δεῦτερος τοῖχος, ὁ βορειότερος, κείμενος εἰς ἀπόστασιν 4.30 μ. ἀπὸ τοῦ περιγραφέντος, ἔχει πᾶς. 0,80 μ. καὶ ἀπετέλει τὸν Β. ἐξωτερικὸν τοῖχον τοῦ κτηρίου. Ἀμφότεροι οἱ τοῖχοι εἶναι ἐκτισμένοι διὰ μικρῶν λίθων καὶ ἀσβέστου, ἐδράζονται ἐπὶ τῆς κιμιλιάς εἰς βάθ. 2 μ. κάτωθεν τοῦ καταστρώ-

ματος τῆς οδοῦ Περραιβοῦ καὶ διατηροῦνται ἐν-
νιαχοῦ μέχρις ὕψ. 1.20 μ.

Μεταξὺ τοιχοβάτου καὶ στυλοβάτου εὐρέθη
φρέαρ ἀποχετεύσεως, διαμ. 0,90 μ., λελαξευμέ-
νον εἰς τὴν κιμιλιάν, μὲ ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν
πηλίνων δακτυλίων, ἐκάστου ἀποτελουμένου ἐκ
τριῶν σωμάτων.

Ἀνεσκάφησαν ἐπίσης δεκατρεῖς τάφοι, κατε-
στραμμένοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐξ ὧν τέσσαρες
(οἱ I, VI, VII, XIII) χρονολογοῦνται εἰς τοὺς

Πλησίον τοῦ Β. τοίχου τοῦ Γυμνασίου ἀνευρέ-
θη τὸ ἄνω ἥμισυ ἐπιτυμβίας στήλης τῶν μέσων
τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. (Πί ν. 60 γ), σῶζ. ὕψ. 0,66, πλ.
0,50 μ., μὲ ἀετωματικὴν ἐπίσπεσιν κοσμουμένην
δι' ἀνθεμίου· ἐπὶ τῆς στήλης εἰκονίζεται λουτρο-
φόρος, τῆς ὁποίας σώζεται τμήμα τοῦ λαιμοῦ μετὰ
τοῦ χεῖλους καὶ τοῦ ἄνω μέρους τῶν λαβῶν. Ἐπὶ
τοῦ κυματίου τῆς στήλης ἀναγράφεται τὸ ὄνομα :
ΛΥΣΙΣ ΑΣΩΠΙΟΥ ΑΓΡΥΛΗΘΕΝ. Ἀνωθεν
τῆς λουτροφόρου ἔχει χαραχθῇ τὸ ὄνομα ἐνός



Σχέδ. 23. Κάτωψις καὶ τομαὶ τμήματος τοῦ Γυμνασίου τοῦ Κυνοςάργου ἐπὶ
τῶν οδῶν Κοκκίνη - Περραιβοῦ - Διαμαντοπούλου

ὕστεροκλασσικοὺς καὶ δύο (III, IV) εἰς τοὺς
ἐλληνιστικοὺς χρόνους· ἡ χρονολογικὴ κατά-
ταξις τῶν λοιπῶν δὲν κατέστη δυνατὴ, ἐλλείπει
ἐπαρκῶν στοιχείων. Ὁ καθαρισμὸς τῶν προ-
αναφερθέντων τάφων ἀπέδωσε μικρὸν ἀριθμὸν
ἀγγείων : ληκύθιον καστανοβαφές (τάφος I),
δακρυδόχον ἀτρακτοειδὴ μὲ λευκὰς γραμμὰς (τά-
φος III), ληκύθιον καστανοβαφές (τάφος IV),
χαλκοῦν κάτωπυρον εἰς θραύσματα, μελαμβαφές
ληκύθιον, τὸ κάτω ἥμισυ ἐτέρου μὲ θαλλὸν κισ-
σοῦ (τάφος VI), ληκύθιον μελαμβαφές (τάφος
VII) καὶ ἓν ληκύθιον μὲ μελανὴν διακόσμησιν
ἀνθεμίων ἐπὶ λευκοῦ βάθους (τάφος XIII).

δευτέρου νεκροῦ, τῆς αὐτῆς οἰκογενείας προφα-
νῶς : *ΑΣΩΠΙΟΣ/ΛΥΣΙΠΠΟ/ΑΓΡΥΛΗΘΕΝ*.

Δευτέρα ἐπιτυμβία στήλη, ἀπολήγουσα ἄνω
εἰς ἀέτωμα, συνελέγη ἐκ τῶν ἐπιχώσεων. Ἐχει
ὕψ. 0,96 καὶ πλ. 0,31 μ. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς στή-
λης ἔχει χαραχθῇ τὸ ὄνομα τῆς νεκρᾶς : *ΔΙΗΜΗ-
ΤΡΙΑ*. Ἡ παράστασις θὰ ἦτο γραπτὴ.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν ἐπίσης τέσσα-
ρες λύχνοι τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. : εἰς μὲ ρόδακα ἐπὶ τοῦ
δίσκου, δευτέρως μὲ ρόδακα ἐπὶ τοῦ δίσκου καὶ
ἰχθυάκανθαν ἐπὶ τῆς στεφάνης, τρίτος μὲ ἀκτινω-
τὸν κόσμημα ἐπὶ τοῦ δίσκου καὶ κλάδον ἁμπέ-
λου ἐπὶ τῆς στεφάνης, καὶ τέταρτος μὲ τέσσαρες

άπλῶς ἐγγαράκτους γραμμὰς κατ' ἀποστάσεις.

27. Κοίλης 5 - 7 - 9 (Σ χ έ δ. 1, ἀριθ. 27)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Μπεράκη, διαστ. 22×9.50 μ., ἀπεκαλύφθησαν τὰ λείψανα μιᾶς δεξαμενῆς καὶ ἐνὸς τοίχου τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου.

Τῆς δεξαμενῆς ἐσώζετο τμήμα τῆς Β. πλευρᾶς τῆς, εἰς μῆκ. 7.20 μ., καὶ μικρὸν τμήμα τοῦ δαπέδου τῆς. Ὁ τοίχος τῆς διειρηθεῖτο εἰς ὕψ. 0.50 μ. καὶ ἠδράζετο ἐπὶ ἐπιχώσεων· εἶχε πᾶχ. 0.30 μ. καὶ ἦτο ἐκτισμένος διὰ μικρῶν λίθων· ἐσωτερικῶς διειτῆρει λείψανα τοῦ ἐπιχρίσματος.

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸς Δ. τῆς δεξαμενῆς ἐσώζετο μικρὸν τμήμα τοίχου· οὗτος ἦτο ἐκτισμένος δι' ἄργων λίθων καὶ ἠδράζετο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 1 μ.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελήγαν : χαλκοῦν νόμισμα ἐφθαρμένον, τοῦ 2ου αἰ. π.Χ., καὶ ἀριθμὸς μελαμβωφῶν ἀγγείων, ἥτοι τέσσαρα φιαλίδια καὶ ἕτερα δεκατέσσαρα ἑλλιπῆ, τρία ἑλλιπῆ τὸν λαιμὸν ληκύθια, τέσσαρες λοπάδες, λύχνος ἑλλιπῆς καὶ πῆλινος δίσκος διάτρητος, ὡς καὶ δύο πῆλινα, κυλινδρικοῦ σχήματος, κοῖλα ἀντικείμενα.

28. Κορυζή 3 (Σ χ έ δ. 1, ἀριθ. 28)

Κατὰ τὴν διάρκειαν ἀνασκαφῆς τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κορυζή 3 οἰκοπέδου, διαστ. 13.50×14.80 μ., ἰδιοκτησίας Ν. Σελεμέκη, ἀπεκαλύφθη τμήμα τῆς Β. πλευρᾶς ὑστερορρωμαϊκοῦ κτίσματος μετὰ δεξαμενῆς καὶ κλίμακος, ὁδηγούσης εἰς κυκλικὸν ὑπόγειον χώρον (Π ί ν. 61 β). Τοῦ κτίσματος τοῦτου ἀνεσκάφησαν μερικῶς δύο ἐπιμήκη διαμερίσματα, τῶν ὁποίων ὁ εἰς μακρὸς τοίχος, ἀποκαλυφθεὶς εἰς μῆκ. 4.50 μ., εἶναι κοινός· ὁ ἕτερος μακρὸς τοίχος τοῦ ἀνατολικωτέρου τῶν διαμερισμάτων ἔχει ἀποκαλυφθῆ εἰς μῆκ. 8 μ. Ὁ Β. τοίχος τοῦ κτίσματος σώζεται εἰς μῆκ. 10 μ. μόνον. Πρὸς Α. τῶν δύο περιγραφέντων διαμερισμάτων, εὐρέθη κυκλικὴ κατασκευὴ, διαμ. 1.80 μ., λελαξευμένη μερικῶς ἐντὸς τῆς κιμιλιᾶς. Τὸ ὑπὲρ τὸ ἔδαφος τμήμα τῆς εἶναι ἐκτισμένον διὰ λίθων, πλίνθων καὶ κονιάματος, διατηρεῖται δὲ εἰς ὕψ. 1.07 μ. Τὸ ἐντὸς τῆς κιμιλιᾶς λελαξευμένον τμήμα ἀνεσκάφη εἰς βάθ. 4.30 μ., μέχρι δὲ τῆς στάθμης ταύτης κατέρχεται τις διὰ κλίμακος πέντε λιθίνων βαθμίδων.

Πρὸς Α. εἰσέτι εἶχε κατασκευασθῇ δεξαμενὴ, τῆς ὁποίας αἱ διαστάσεις εὐκόλως ἀποκαθίστανται εἰς 3.40×3.60 μ. Ἐσωτερικῶς τὰ τοιχώματά τῆς φέρουν ἐνίσχυσιν ἐξ ὀπτοπλίνθων, τεθειμένων εἰς ὀριζοντίους στρώσεις μετ' ἐπένδυσιν ὕ-

δραυλικοῦ κονιάματος· ὁ πυθμὴν τῆς καλύπτεται ἐπίσης δι' ὕδραυλικοῦ κονιάματος, τὸ ὁποῖον εἶναι παχύτερον κατὰ τὰς ἀκμάς, σχηματίζον κυμάτιον.

Ἐντὸς τῆς κυκλικῆς κατασκευῆς ἀνευρέθη τμήμα μαρμαρίνης ἐπιτυμβίας ὑστεροκλασσικῆς στήλης, σωζ. ὕψ. 0.41 καὶ πλ. 0.49 μ., μετ' ἐπιγραφὴν :

ΣΩΣΤΡΑΤ[ΟΣ]
ΑΝΤΙΜΑΧ[Ο]
ΣΦΗΤΤΙΟ[Σ]

Κάτωθεν τῆς ἐπιγραφῆς φέρει δύο ἀναγλύφους ρόδακας (Π ί ν. 61 α).

29. Κυκλώπων καὶ Τριῶν Ἱεράρχων 12 (Σ χ έ δ. 1, ἀριθ. 29)

Εἰς οἰκόπεδον κείμενον κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν, διαστ. 14.70×22.50 μ., ἰδιοκτησίας Σπυροπούλου, ἡ ἀνασκαφικὴ ἐρευνα ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα οἰκίας τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου (Σ χ έ δ. 24).

Τῆς οἰκίας ταύτης ἐσώζετο πλήρως μόνον εἰς χώρος, διαστ. 4.50×3.50 μ., τοῦ ὁποίου τὸν ΒΑ. τοῖχον κατέστρεψε κτιστὸς πίθος, κατασκευασθεὶς εἰς τὸ τέλος τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου. Διὰ τὴν ὑπαρξιν καὶ ἄλλων χώρων τῆς οἰκίας μόνον ἐνδείξεις ἔχομεν. Οἱ τοῖχοι, πᾶχ. 0.45 μ., ἦσαν ἐκτισμένοι δι' ἐπιμελεμένης ἀργολιθοδομῆς καὶ ἠδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη ἐνταῦθα κεῖται 1 μ. βαθύτερον τῆς συγχρόνου ὁδοῦ, διειτρουῖντο δὲ εἰς ὕψ. 0.40 μ.

Εἰς προγενεστέραν οἰκοδομικὴν περίοδον ἀνήκουν τὰ λείψανα τοίχου παρομοίας κατασκευῆς, μετ' ἐπένδυσιν Β. - Ν., σωζομένη κατὰ τὴν Δ. γωνίαν τοῦ προαναφερθέντος χώρου εἰς μῆκ. 3 μ.

Εἰς τὸ αὐτὸ οἰκόπεδον καὶ πλησίον τῆς Ν. μεσοτοιχίας, ἀνεσκάφη ἐπίσης τάφος λακκοειδῆς, διαστ. 1.10×0.50 μ., ὅστις εὐρέθη σεσυλημένος.

Τέσσαρα χαλκᾶ νομίσματα συνελήγαν ἐκ τῶν ἐπιχώσεων : ἓν Ἀθηνῶν 297 - 255 π.Χ., ἕτερον Ἑλευσίνος 287 - 263 π.Χ. καὶ δύο τελείως ἐφθαρμένα.

Ἐπίσης, ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελήγαν ἱκανὸς ἀριθμὸς μελαμβωφῶν ἀγγείων, ὡς : οἶνοχόη, ὕψ. 0.18 μ., μετ' ἀντικείμενα ἀντικείμενα, πέντε πινακία καὶ ἕτερα δεκαεὶ μερικῶς διατηρούμενα, εἴκοσι ἑπτὰ φιαλίδια καὶ ἕτερα τριάκοντα πέντε ἑλλιπῆ, δύο λύχνοι ἑλλιπῆς, μία κύλιξ ἀβαφῆς. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προστεθοῦν τεσσαράκοντα ἑξ πῆλινοι δίσκοι διάτρητοι, ὡς καὶ πέντε πῆλινα ἀντικείμενα σχήματος κοίλου κυλίνδρου, χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν στήριξιν ἀγγείων.

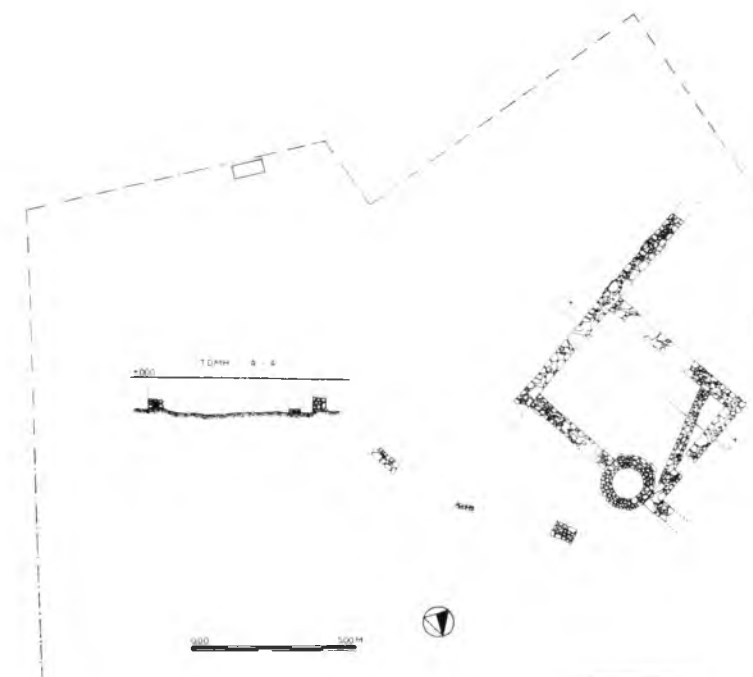
30. Κυνέτου 5 και πλατεία Ἀβυσσηνίας (Σχέδ. 1, ἀριθ. 30)

Διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ οἰκοπέδου τούτου, ιδιοκτησίας Βλάμου, διενεργήθησαν δοκιμαστικαὶ τομαὶ καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν αὐτοῦ, ἥτοι 13×8.20 μ., αἵτινες ἀπέδωσαν ἐλάχιστα λείψανα, ἐνδεικτικὰ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ χώρου ἀπὸ τῶν κλασσικῶν μέχρι τῶν ὑστέρων βυζαντινῶν χρόνων.

Παρὰ τὴν Ν. μεσοτοιχίαν καὶ εἰς ἀπόστασιν 4.95 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Κυνέτου, εὐρέθη πῖθος κτιστός, σωζ. ὕψ. 1.60,

ταὶ ἀπὸ τῶν ὑπομυκηναϊκῶν μέχρι καὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων.

Ἡ ἀρχαιότερα χρήσις τοῦ χώρου ἀνάγεται εἰς τοὺς ὑπομυκηναϊκοὺς χρόνους, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῆς ἀνευρέσεως ἐνὸς ἀσυλήτου τάφου (I) τῆς περιόδου ταύτης, κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου. Ἦτο ἀπλοῦν ὀρθογώνιον δρυγμα ἐντὸς τῆς κιμιλιάς, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη ἐνταῦθα κεῖται εἰς βάθ. 2.10 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος, καὶ ἐκαλύπτετο ἄνω διὰ δύο πλακοειδῶν λίθων. Ἀνεσκάφη μερικῶς, διότι τμήμα του ἔβαινε κάτωθεν τῆς μεσοτοιχίας τῆς παρα-



Σχέδ. 24. Κάτοψις καὶ τομὴ ἑλληνιστικῆς οἰκίας ἐπὶ τῶν ὁδῶν Κυκλάπων καὶ Τριῶν Ἱεραρχῶν 12

διαμ. 1.70 μ., χρονολογούμενος εἰς τὴν ὑστερορωμαϊκὴν περίοδον· κατεσκευασμένος διὰ χυτῆς τοιχοποιίας, ἔβαινε ἐπὶ τῆς κιμιλιάς, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη κεῖται εἰς βάθ. 5.60 μ.

31. Λεμπέση καὶ Πορίνου (Σχέδ. 1 ἀριθ. 31)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκοπέδον, ιδιοκτησίας Νικολοπούλου, διαστ. 30×7.50 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τάφους καὶ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα χρονολογοῦν-

κειμένης οἰκοδομῆς. Περιεῖχε τὰ ὅσα δύο νεκρῶν καὶ τρεῖς ληκύθους, ὕψ. 0,135, 0,133 καὶ 0,11 μ., με διακόσμησιν ἐπὶ τοῦ ὤμου ὁμάδων ἡμικυκλίων με ὀλοβαφεῖς τὸ ἐσωτερικὸν ἡμικύκλιον (Πίν. 62 γ).

Εἰς τὸν αὐτὸν χώρον ἀνεσκάφησαν καὶ ἕτεροι δύο λακκοειδεῖς τάφοι, οἱ ὅποιοι εἶχον συληθῇ κατὰ τὸ παρελθόν· οὕτω παραμένει δι' ἡμᾶς ἄγνωστος ἡ χρονολόγησίς των. Ἐντὸς τοῦ ὀρύγματος τοῦ τρίτου τάφου (III), εὐρέθη ποσότης

δοστράκων, ἀνηκόντων εἰς δέκα τοῦλάχιστον παναθηναϊκοὺς ἀμφορεῖς, τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. (Πί ν. 62 α - β).

Εἰς τὸν κεντρικὸν χώρον τοῦ οἰκοπέδου διετηροῦντο τὰ λείψανα τῆς ΝΑ. γωνίας δωματίου τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου. Οἱ τοῖχοί του, ἐκτισμένοι κατὰ τὸ πολυγωνικὸν σύστημα, πᾶχ. 0,45 μ., ἠδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς· ὁ μὲν Α. ἐσώζετο εἰς μῆκ. 3,15, ὁ δὲ Ν. εἰς μῆκ. 0,85 μ. Πήλινος ἀγωγός, σχήματος ἀνεστραμμένου πεῖ, διήρχετο ἐξωτερικῶς τοῦ Α. τοίχου καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτόν, στηριζόμενος διὰ μικρῶν λίθων. Πρὸς Ν. ἔχομεν ἐνδείξεις διὰ τὴν ὑπαρξιν δευτέρου δωματίου.

Κατὰ τὴν ὑστερορρωμαϊκὴν περίοδον, εἰς τὴν θέσιν τῆς ἑλληνιστικῆς οἰκίας ἀνεγείρεται νέα, τῆς ὁποίας διατηροῦνται μερικῶς δύο χώροι, ἐξ ὧν ὁ εἰς ἔχει πλ. 1 καὶ σῶζ. μῆκ. 2,20 μ. Οἱ τοῖχοί της ἔχουν πᾶχ. 0,80 μ., εἶναι ἐκτισμένοι διὰ λίθων, πλίνθων καὶ κονιάματος καὶ ἐδράζονται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς. Φαίνεται δέ, ὅτι τὰ ἐκ τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου ἐναπομείναντα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἐπανεχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν νέαν αὐτὴν κατασκευήν, διότι ἐπὶ τῆς προσόψεως τῶν ἑλληνιστικῶν τοίχων ἐσώζοντο κονιάματα τῆς ὑστερορρωμαϊκῆς περιόδου.

Τέλος, κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου, ἀνεσκάφη τμήμα καμπύλου τοίχου, ἀνήκοντος προφανῶς εἰς ἀψίδα οἰκοδομήματος τῶν πρωϊμῶν βυζαντινῶν χρόνων. Τὸ μῆκος τοῦ ἀποκαλυφθέντος τμήματος εἶναι περὶ τὰ 5 μ. Διατηρεῖται εἰς ὕψ. 2,20 μ. καὶ ἐδράζεται ἐπὶ ἐπιχώσεων εἰς βάθ. 2,50 μ. Εἶναι ἐκτισμένος διὰ λίθων, ὀπτοπλίνθων καὶ κονιάματος, ἐνισχύεται δὲ κατ' ἀποστάσεις διὰ στρώσεων ὀπτοπλίνθων.

32. Μάρκου Μπότσαρη 41 καὶ Δημητρακοπούλου 47 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 32)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκοπέδον, ἰδιοκτησίας Τομαροπούλου, διαστ. 16,40 × 17,20 μ., ἀνευρέθησαν τάφοι, κλιμακούμενοι ἀπὸ τῆς μυκηναϊκῆς περιόδου μέχρι καὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (Σχέδ. 25). Ὑπενθυμίζεται ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἔχουν ἀνασκαφῇ μέχρι τοῦδε πλεῖστοι συστάδες τάφων (βλ. ἀνωτ. ἀνασκαφὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βεΐκου - Ἀγλαύρου, σ. 44, Δημητρακοπούλου 95, σ. 53, καὶ Δημητρακοπούλου 110, σ. 55).

Οὕτω, παρὰ τὴν ΒΑ. μεσοτοιχίαν, εὐρὺ καμπύλον λάξευμα εἰς τὴν κιμιλιάν ταυτίζεται πρὸς τὸν θάλαμον μυκηναϊκοῦ τάφου (Π), τοῦ ὁποίου ἐνταῦθα ἀπεκαλύφθη μόνον τὸ ἥμισυ τοῦ δαπέδου τοῦ θαλάμου· αἱ πλευραὶ τοῦ διατηροῦνται εἰς ὕψ. 1 μ. καὶ τὸ πλάτος τοῦ ὑπολογί-

ζεται εἰς 3,50 μ. Ὁ καθαρισμός του ἀπέδωσεν ἓνα ἀμφορέα, ὕψ. 0,36 μ., τοῦ τέλους τῆς μυκηναϊκῆς περιόδου, ὅστις ἔφερεν ἐπὶ τοῦ ὤμου διάκοσμον καθέτων γραμμιδίων ἐκατέρωθεν ὀφιοειδοῦς γραμμῆς (Πί ν. 62 δ). Ἐξ ὁστράκων συνεκολληθῇ τὸ ἄνω ἥμισυ ψευδοστόμου ἀμφορέως μὲ διακόσμησιν ἐπὶ τοῦ ὤμου ὁμάδων ἡμικυκλίων μὲ ὀλοβαφές τὸ ἐσωτερικὸν ἡμικύκλιον.

Εἰς τὸ μέσον τοῦ οἰκοπέδου ἀνευρέθη τάφος λακκοειδῆς (Ι), ὀρθογώνιον λάξευμα εἰς τὴν κιμιλιάν, διαστ. 1,10 × 0,65 μ., ὅστις εἶχε καταστραφῇ κατὰ τὸ παρελθόν, ἐκ τῶν ἐπιχώσεων τοῦ δὲ συνελέγησαν ὁστρακα, χρονολογούμενα ἀπὸ τῶν μυκηναϊκῶν μέχρι καὶ τῶν κλασσικῶν χρόνων.

Κατὰ τὴν Β. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου, πλησίον τοῦ θαλαμοειδοῦς τάφου, ἀνεσκάφησαν τρεῖς τάφοι (III, IV, V) κτιστοὶ δι' ἀργολιθοδομῆς, μὲ ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν λεπτοῦ κονιάματος· ὁ πυθμὴν τῶν ἦτο τὸ φυσικὸν ἔδαφος, ἡ κιμιλιά, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη κεῖται 3,40 μ. κάτωθεν τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ. Καὶ οἱ τρεῖς ἦσαν κατεστραμμένοι καὶ τὰ τοιχώματά των διετηροῦντο μερικῶς.

33. Μεγ. Ἀλεξάνδρου 89 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 33)

Εἰς τὸν κεντρικὸν χώρον τοῦ ὡς ἄνω οἰκοπέδου, ἰδιοκτησίας Κεχρή, διαστ. 15 × 9 μ., ἀνεσκάφησαν δύο συγκροτήματα κτιστῶν τάφων, μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ., συνεχόμενα μεταξύ των, καὶ διεπιστώθη ἡ ὑπαρξὶς τρίτου συγκροτήματος πρὸς Δ. τούτων (Σχέδ. 26). Ἡ κατασκευὴ των τὰ κατατάσσει χρονολογικῶς εἰς τὴν ὑστερορρωμαϊκὴν περίοδον.

Ἐκαστον συγκρότημα ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τάφων. Αἱ πλευραὶ των εἶναι ἐκτισμέναι διὰ λίθων, πλίνθων καὶ κονιάματος, τὸ πάχος των κυμαίνεται ἀπὸ 0,30 ἕως 0,60 μ. καὶ ἐδράζονται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 1,80 ἕως 2,80 μ. Τὴν κατωτέραν στάθμην ἔχει τὸ δάπεδον τοῦ μεσαίου συγκροτήματος. Τὰ συγκροτήματα 1 καὶ 2 ἔχουν μεταξύ των τὴν μίαν πλευρὰν κοινήν· τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὰ συγκροτήματα 2 καὶ 3. Οἱ δύο μακροὶ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι καὶ τῶν τριῶν συγκροτημάτων ἦσαν συνεχόμενοι καὶ ἐσώζοντο εἰς μῆκ. 6,50 μ. περίπου. Αἱ διαστάσεις ἐκάστου τῶν τάφων κυμαίνονται ἀπὸ 2 × 0,45 μ. ἕως 2,25 × 0,60 μ., αἱ πλευραὶ των διατηροῦνται ἐνιαχοῦ εἰς ὕψ. 1 μ., ἐσωτερικῶς δὲ ἔφερον ἐπίχρισμα.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν θραύσματα ἀγγείων χρονολογούμενων ἀπὸ τῶν κλασσικῶν μέχρι τῶν ὑστερορρωμαϊκῶν χρόνων, ἐν μό-

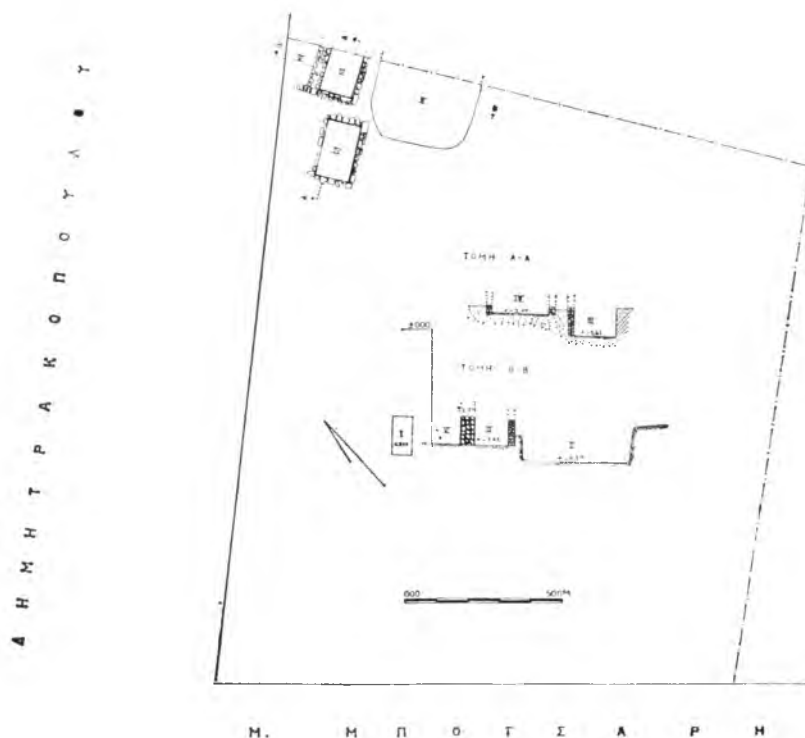
νωτον ἐρυθροβαφὲς κυάθιον, ὕψ. 0,026 μ., ὑστεροκλασσικόν, δακρυδόχος ἐλληνιστική, σωζ. ὕψ. 0,055 μ., με διακόσμησιν λευκῶν γραμμῶν ἐπὶ φαιοῦ βάθους, τμήμα μήτρας πτηνοῦ καὶ δύο πῆλινα ἀντικείμενα κυλινδρικοῦ σχήματος.

34. Μητροπόλεως - Εὐαγγελιστρίας - Ἑρμοῦ
(Σχέδ. 1, ἀριθ. 34)

Εἰς τὸν χώρον τοῦ ὡς ἄνω οἰκοπέδου, ἰδιοκτησίας τῆς Ριζαρείου Ἑκκλησιαστικῆς Σχολῆς (πρῶην Ὑπουργεῖον Παιδείας), διαστ. 60×38 μ., ἡ ἀναοκαφικὴ ἔρευνα περιωρίσθη εἰς τὰς με-

ἀπὸ δὲ τοῦ Α. φρεατίου ἐκκινεῖ ἀγωγὸς με κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. καὶ ἀπὸ τοῦ Δ. ἕτερος με κατεύθυνσιν ΝΑ. - ΒΔ. Εἰς τὸ μέσον τῆς Α. μεσοτοιχίας ἀνεσκάφη τμήμα τοῦ αὐτοῦ ἀποχετευτικοῦ δικτύου, ἥτοι τμήματα δύο ἀγωγῶν καὶ φρέαρ εἰς τὸ σημεῖον συναντήσεώς των· ὁ εἰς ἀγωγὸς εἶχε κατεύθυνσιν Β. - Ν. καὶ ὁ ἕτερος ΒΑ. - ΝΔ. Ἐπίσης, πλησίον τῆς ΝΑ. γωνίας, ἀπεκαλύφθη παρόμοιον σύστημα ἀγωγῶν καὶ φρεατίου. Εἰς τὸ μέσον τοῦ οἰκοπέδου ἀνεσκάφησαν ἕτερα δύο φρεάτια, διαμ. 1.50 καὶ 4 μ.

Εἰς τὴν Α. μεσοτοιχίαν εὐρέθη ἐντετειχισμέ-



Σχέδ. 25. Κάτοψις καὶ τομαὶ τάφων, ἀποκαλυφθέντων ἐπὶ τῶν ὁδῶν Μάρκου Μπότσαρη 41 καὶ Δημητρακοπούλου 47

σοτοιχίας μόνον, διότι κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ παλαιοῦ κτηρίου ἡ ἐκσκαφὴ εἶχε προχωρήσει εἰς βάθ. 4 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ, ἐνθα ἡ στάθμη τῆς κιμιλιάς.

Διὰ τῆς γενομένης ἀνασκαφῆς διεπιστώθη ἡ ὑπαρξὶς ὑπογείου ἀποχετευτικοῦ δικτύου, συγκειμένου ἐξ ἀγωγῶν καὶ φρεατίων. Οὕτως, εἰς ἀπόστασιν 10 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ, ἀνευρέθη ἀγωγὸς λελαξευμένος εἰς τὴν κιμιλίαν, με κατεύθυνσιν Α. - Δ., ἔχων ὕψ. 1, πλ. 0,90 καὶ μήκ. 22.50 μ. Ἐκαστον ἄκρον τοῦ ἀπολήγει εἰς φρεάτιον, διαμ. 1.50 μ.,

νος ὀρθογώνιος ἐπιτύμβιος κύβος, διαστ. 1.25 × 0,50 μ. Ἐπὶ τῆς κυρίας ὀψεως φέρει τὴν ἐπιγραφήν (Πί ν. 64 α):

ΟΠΙΛΙΟΣ
ΟΥΤΑΤΙΑΝΟΣ
ΣΙΝΩΠΕΥΣΥΙΟΣ

ΠΟΥΦΙΚΙΑΝΟΥ

ΔΙΣ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣΚΑΙ
ΣΗΣΤΙΑΣΜΑΡΚΙΑΝΗΣ
ΙΕΡΕΙΑΣΜΕΓΑΛΗΣΑΘΗΝΑΣ
ΕΝΘΑΔΕΚΕΙΤΑΙ
ΕΤΩΝ ΚΒ

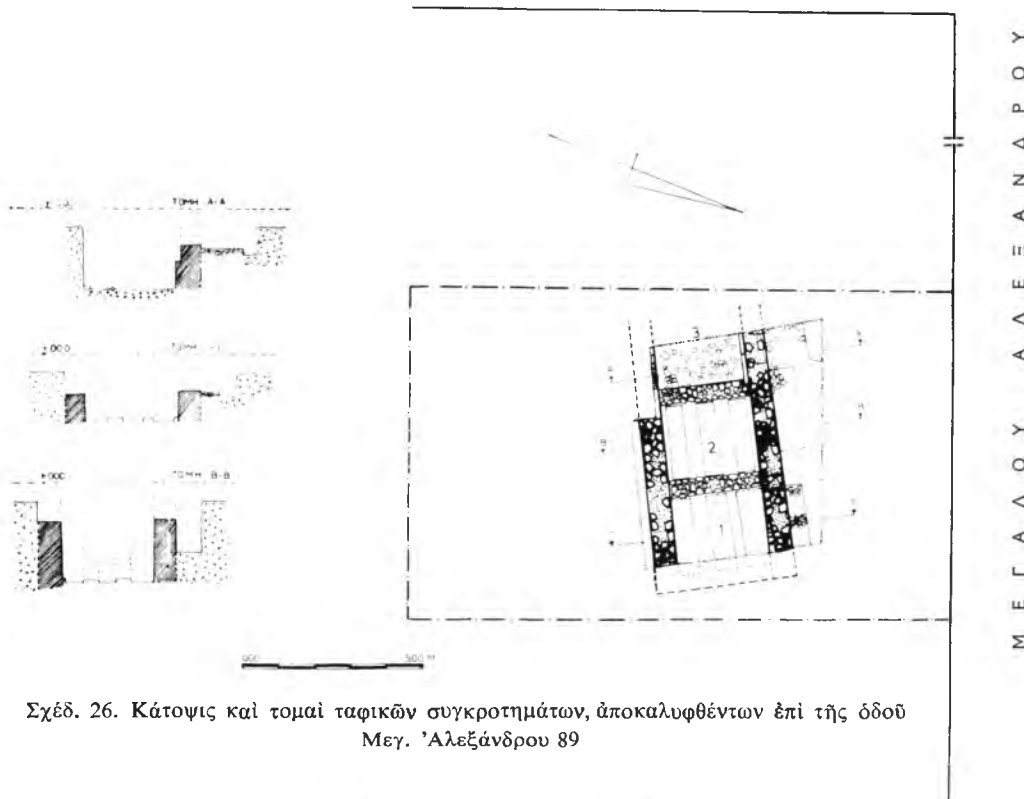
35. Μυκάλης 64 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 35)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Παπαοικονόμου, διαστ. 11×20 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τμήμα τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἡ ὁποία ἦγεν ἀπὸ τῆς Ἱερᾶς Πύλης εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἀκαδημείαν, ὡς καὶ συστάδα τάφων (Σχέδ. 27· Πίν. 63 β), χρονολογουμένων ἀπὸ τῆς κλασσικῆς μέχρι καὶ τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου.

Ἄλλα τμήματα τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἔχουν ἀποκαλυφθῆ ἑπανεξιλημμένως κατὰ τὸ παρελθόν (ὁδὸς Κερατσίγιου: ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 88 κ.έ.: ὁδὸς Ἀργούς καὶ Μοναστηρίου: ΑΔ ἔ.α.,

παγῶν λίθων· ἔχει πλ. 1.50 μ. καὶ διατηρεῖται εἰς ὕψ. δύο δόμων, ἤτοι 1 μ. Ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 3.20 μ. Τοῦ Α. ἀναλήματος σώζονται λείψανα μόνον. Κατὰ τὴν γενομένην στρωματογραφίαν διεπιστώθησαν τέσσαρα ὁδοστρώματα, χρονολογούμενα ἀπὸ τῆς κλασσικῆς μέχρι τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου. Ἡ ὁδὸς ἐχρησιμοποιεῖτο ὅπωςδήποτε καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ἀλλ' ἡ κατασκευὴ τῆς νεωτέρας οἰκίας κατέστρεψε τὰ μεταγενέστερα ὁδοστρώματα.

Πρὸς Δ. τῆς ὁδοῦ καὶ ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸ Δ.



Σχέδ. 26. Κάτοψις καὶ τομαὶ ταφικῶν συγκροτημάτων, ἀποκαλυφθέντων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου 89

σ. 56· ὁδὸς Κεραμεικοῦ - Πλαταιῶν: ἔ.α., σ. 86· ὁδὸς Πλάτωνος 6 - 8: ΑΔ 23 (1968): Χρονικά, σ. 84· ὁδὸς Σεργῶν: ἔ.α., σ. 93-94), ὡς καὶ τάφοι παραπλεύρως αὐτῆς (ὁδὸς Προφῆτου Δανιήλ: ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 68-69). Οὕτως, εἶναι γνωστὴ πλέον ἡ κατεύθυνσις καὶ ἡ θέσις τῆς ὁδοῦ ταύτης.

Ἐνταῦθα ἀνεσκάφη τμήμα τῆς ὁδοῦ εἰς μῆκ. 11 μ. Αὕτη ἔχει κατεύθυνσιν ΒΔ. - ΝΑ. καὶ πλ. 6.50 μ. μετὰ τῶν ἀναλημάτων τῆς. Τὸ Δ. ἀνάλημμα εἶναι ἐκτισμένον κατὰ τὸ ἰσόδομον σύστημα διὰ διπλῆς σειρᾶς λαξευτῶν κροκαλο-

ἀνάλημμα ἔχει κτισθῆ βάθρον ὀρθογώνιον, διαστ. 2.80×2 μ. Τὸ σύστημα τοιχοποιίας εἶναι καὶ ἐδῶ τὸ ἰσόδομον διὰ λαξευτῶν κροκαλοπαγῶν λίθων διατηρεῖται καὶ τοῦτο εἰς ὕψος δύο δόμων καὶ ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους.

Εἰς τὸν λοιπὸν χώρον τοῦ οἰκοπέδου, πρὸς Δ. τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἀνεσκάφησαν ἑξ. τάφοι. Ἐκ τούτων οἱ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα II καὶ III εἶναι μαρμαρίναι σαρκοφάγοι καὶ ἐδράζονται ἐπὶ τῆς κιμλίας. Ἐχουν διαστ. $0,85 \times 2,30$ μ. Τῆς II διετηρεῖτο τὸ ἀετωματικὸν κάλυμμα ἀκέραιον· ἐκάστη περιεῖχε τὰ ὅσα ἐνὸς νεκροῦ. Ὁ καθα-

ρισμός της II απέδωσεν ἀλάβαστρον, ὕψ. 0,29 μ., καὶ σιδηρὰν στεγγίδα εἰς τεμάχια. Τὰ κτερίσματα τοῦ τάφου III ἦσαν δύο ἀλάβαστρα. Μεταξὺ τῶν τάφων II - III εὗρέθη καὶ τέταρτον ἀλάβαστρον, ὕψ. 0,30 μ. Ἄπαντα χρονολογοῦνται εἰς τὴν ὑστεροκλασσικὴν περίοδον.

Οἱ τάφοι I καὶ IV εἶναι κτιστοὶ διὰ κροκαλοπαγῶν λαξευτῶν λίθων, εἰς δευτέραν χρῆσιν. Ἐκ τῶν θραυσμάτων τῶν κεραμίδων, αἱ ὁποῖαι εὗρέθησαν εἰς τὸ ἐσωτερικόν των συμπεραίνεται, ὅτι οὗτοι ἐκαλύπτοντο δι' αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ τάφου I ἔκειτο ὁ σκελετὸς νεκροῦ μετὰ τὴν κεφαλὴν πρὸς ΒΑ., κάτωθεν τῆς ὁποίας εὗρέθη χαλκοῦν νόμισμα τοῦ 1ου αἰ. μ. Χ. Ὁ τάφος IV

Ἐκ τῶν ὀστράκων τῶν ἐπιχώσεων τοῦ λοιποῦ οἰκοπέδου συνεκολλήθησαν τρία ἀγγεῖα τῆς ὑστεροκλασσικῆς περιόδου: πυξὶς ἐρυθρόμορφος μετὰ τοῦ πώματος αὐτῆς, ὕψ. 0,18 μ., μετὰ σκηνὴν γυναικωνίτου (Πίν. 63 α), δευτέρα μικρὰ ἐρυθρόμορφος πυξὶς μετὰ τοῦ καλύμματός της, ὕψ. 0,09 μ., καὶ κρατηρίσκος ἀβαφῆς, ὕψ. 0,027 μ.

36. Μυλλέρου 16 - 18 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 36)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Σ. Θωμοπούλου, διαστ. 22,90 × 21,60 μ., ἡ κίμνιλιὰ παρουσιάζει κλίσιν πρὸς ΝΑ., πίπτει δὲ ἀποτόμως πλησίον τῆς ΝΑ. μεσοτοιχίας καὶ



Σχέδ. 27. Κάτωφιν τμήματος ἀρχαίας ὁδοῦ καὶ τάφων, ἀποκαλυφθέντων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μυκάλης 64

περιεῖχε τὰ ὅστ' ἑνὸς νεκροῦ καὶ ὑάλινον μυροδοχεῖον μετὰ κορμὸν κυβικόν, ὕψ. 0,058 μ., ρωμαϊκῶν χρόνων.

Οἱ λοιποὶ δύο τάφοι V καὶ VI, λακκοειδεῖς, εἶναι ἀπλὰ ὀρθογώνια ὀρύγματα ἐντὸς τῆς κίμνιλιᾶς· εὗρέθησαν τελείως κατεστραμμένοι.

Ταφαὶ ὑπῆρχον καὶ πρὸς Α. τῆς ὁδοῦ. Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ὅμως, ἐκ τοῦ σημείου αὐτοῦ συνελέγησαν μόνον ὀστρακα. Ἐνταῦθα ἀνευρέθησαν καὶ τρία θραύσματα λευκῆς ληκύθου, ἐξ ὧν τὰ δύο συνθέτουν τὸ τρίτον περίπου τοῦ συνόλου τῆς παραστάσεώς της, ἡ ὁποία ἀπεικονίζει τὴν σκηνὴν τῆς ἐπισκέψεως εἰς τὸν τάφον καὶ ἀποδίδεται εἰς τὸν ζωγράφον τῆς «ὁμάδος R» (ΑΑΑ III (1970), σ. 371 κ.έ., εἰκ. 1).

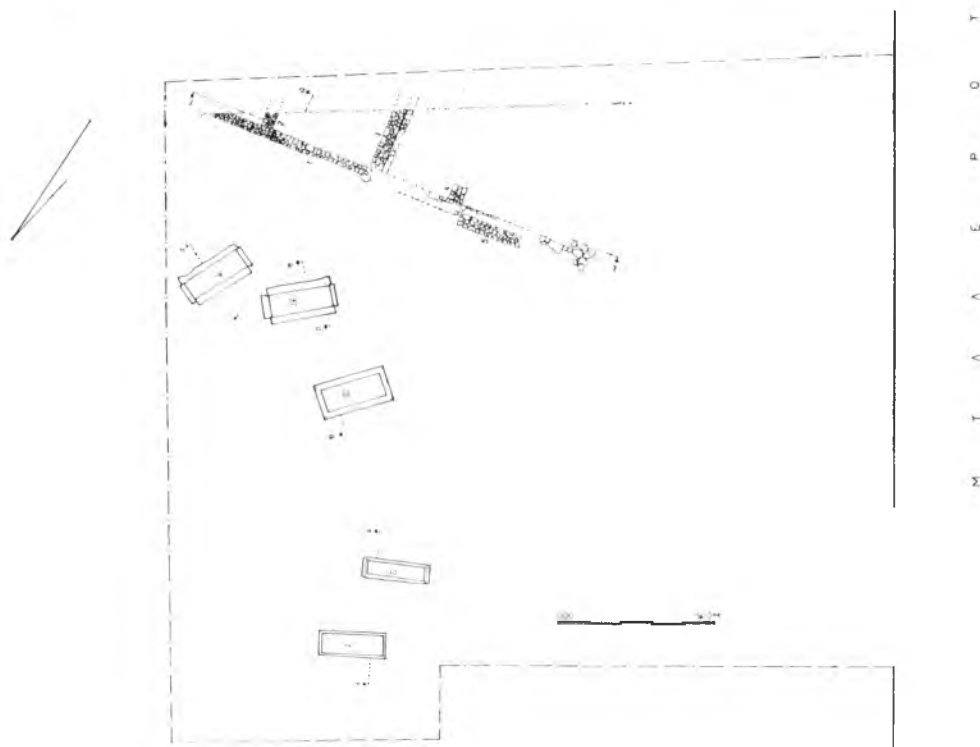
ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐνετοπίσθη κυρίως εἰς τὸ ΒΑ. ἡμισυ τοῦ οἰκοπέδου. Ἐνταῦθα ἀνευρέθησαν τὰ λείψανα ὑστερορρωμαϊκοῦ κτίσματος καὶ πέντε τάφοι, ἐξ ὧν τέσσαρες χρονολογοῦνται εἰς τὴν ἐλληνιστικὴν περίοδον, καὶ ὁ εἷς (ὁ III), εἰς τὴν ὑστερορρωμαϊκὴν (Σχέδ. 28). Ἡ συστάς τῶν ἀποκαλυφθέντων τάφων κεῖται πρὸς Α. τῆς ὁδοῦ, ἡ ὁποία συνεδέετο τὰς Ἡρίας Πύλας μετὰ τὸν Κολωνόν, καὶ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ νεκροταφείου τοῦ ἀναπτυχθέντος κατὰ μῆκος αὐτῆς (βλ. ἀνασκαφὴν Ἀγνησιλάου - Κεραμεικοῦ - Μαραθῶνος - Μυλλέρου: ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 25).

Παρὰ τὴν ΝΑ. μεσοτοιχίαν τοῦ οἰκοπέδου ἀνεσκάφησαν τὰ λείψανα τῆς Β. πλευρᾶς κτί-

σματος, τὸ ὁποῖον, ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ ἀνευρεθέντων ἀντικειμένων, ταυτίζεται πρὸς ἐργαστήριον κεραμεικῆς. Ὁ Β. τοίχος του, ἔχων κατεύθυνσιν Α. - Δ., ἀπεκαλύφθη εἰς μῆκ. 14.50 μ. Οὗτος, ἐπισκευασθεὶς ἐπανειλημμένως, διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 0,35 - 0,90 μ. καὶ ἠδράζετο ἐπὶ ἐπιχώσεως ἥ καὶ εἰς τὴν κιμιλιάν εἰς βάθ. 1 - 1.30 μ., χρησιμεύων ταυτοχρόνως καὶ ὡς ἀνάλημμα τῆς πρὸς Β. τούτου ἀνυψουμένης κιμιλιᾶς (Σχέδ. 29). Ἔχει πλ. 0,35 μ. καὶ εἶναι ἐκτισμένος διὰ λίθων, πλίνθων καὶ κονιάματος. Εἰς ἀπόστασιν 1.30 μ. ἀπὸ τοῦ ΝΑ. ἄκρου του, διεπιστώθη ἄνοιγμα

τὸς ὀρθογωνίου λαξεύματος τῆς κιμιλιᾶς, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη ἐνταῦθα εὐρίσκεται 1 μ. βαθύτερον τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ. Τὸ κάλυμμά της ἦτο τεθραυσμένον εἰς περισσότερα τεμάχια καὶ τὸ περιεχόμενόν της εἶχε διαταραχθῇ. Μεταξὺ τῶν διαλελυμένων ὀστέων ἐνὸς νεκροῦ εὐρέθησαν ὀστέϊναι ἐπιμήκεις χάνδραι περιδεραίου, χαλκοῦς δίσκος κατόπτρου, σιδηροῦν ξυρὸν εἰς θραύσματα, χαλκοὶ κρίκοι καὶ χρυσᾶ συρμάτινα νήματα.

Τάφος II: μαρμαρίνη σαρκοφάγος, διαστ. $1.80 \times 0,40$, ὕψ. 0,62 μ., μετὰ τοῦ καλύμματός



Σχέδ. 28. Κάτοπις ἀνασκαφῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μυλλέρου 16 - 18

θύρας, πλ. 0,70 μ. Τρεῖς ἐγκάρσιοι πρὸς αὐτὸν τοῖχοι σχηματίζουν τέσσαρα διαμερίσματα, ἀνασκαφέντα μερικῶς καὶ τῶν ὁποίων ἡ συνέχεια ἐκτείνεται κάτωθεν τῆς ΝΑ. μεσοτοιχίας· οὗτοι θεμελιούνται καὶ πάλιν ἐπὶ ἐπιχώσεων πλὴν τοῦ Α., ὁ ὁποῖος βαίνει ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, κειμένης ἐνταῦθα εἰς βάθ. 2.30 μ.

Πρὸς Β. τοῦ περιγραφέντος κτίσματος ἀνευρέθησαν οἱ προαναφερθέντες τάφοι (Σχέδ. 28, 30).

Τάφος I: πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. $1.95 \times 0,60$, ὕψ. 0,71 μ., κειμένη εἰς βάθ. 1.90 μ., ἐν-

τῆς· εὐρέθη ὡς καὶ ἡ προηγουμένη ἐντὸς λαξεύματος τῆς κιμιλιᾶς. Περιεῖχε τὰ διαλελυμένα ὀστᾶ ἐνὸς νεκροῦ, ἐκτερισμένου δι' ἐνὸς ὀξυπυθμένου ἀμφορίσκου καὶ ἐνὸς χαλκοῦ κατόπτρου, σχήματος δίσκου· πλησίον τοῦ κρανίου εὐρέθησαν ἐπίσης τρεῖς σιδηροὶ ἥλοι. Χρονολογεῖται εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον.

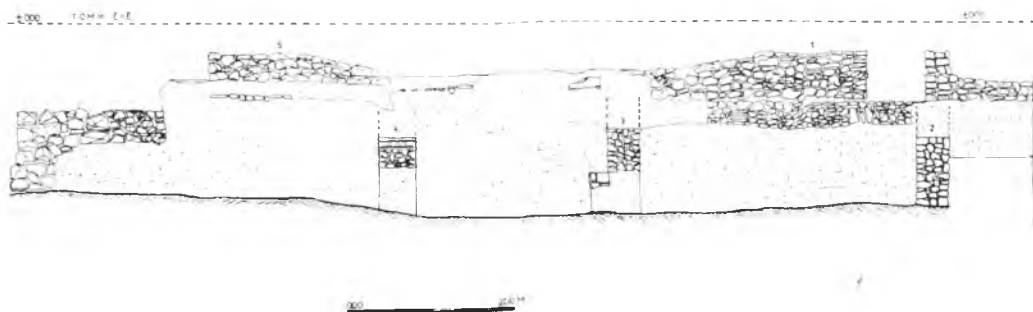
Τάφος III: σαρκοφάγος μαρμαρίνη, διαστ. $1.95 \times 0,73$ μ., ἥς ἐσώζετο τὸ κάτω ἡμισυ μόνον, ἐντὸς λαξεύματος τῆς κιμιλιᾶς. Ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ της συνελέγησαν δύο πρόχοι ἀβαφεῖς, ἐξ ὧν ἡ μία μὲ λοξὰς ἐγχαράκτους γραμμάς ἐπὶ

τοῦ ὧμου, χρονολογούμεναι εἰς τὴν ὑστερορ-
ρωμαϊκὴν περίοδον.

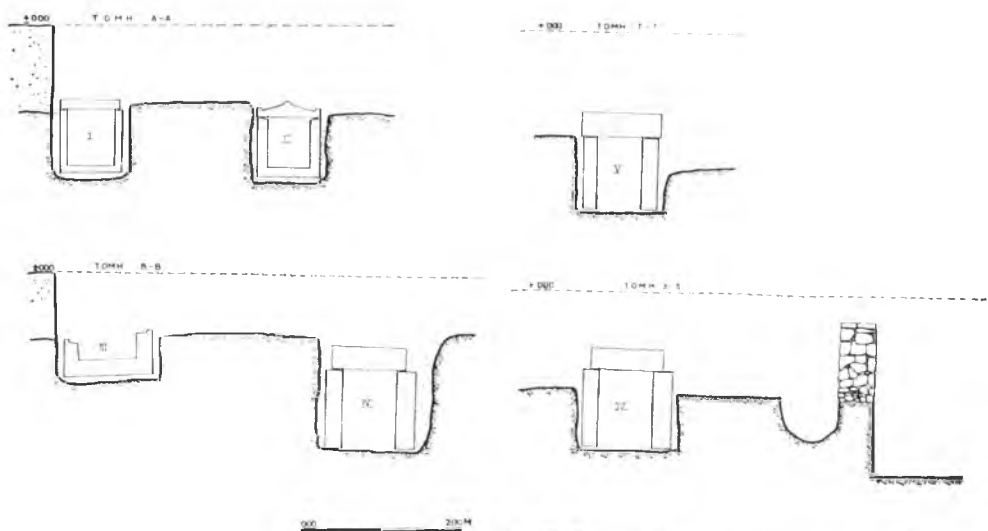
Τάφος IV: κιβωτιόσχημος, διαστ. $1.90 \times 0,70$,
ὑψ. 1 μ., κατεσκευασμένος διὰ μαρμαρίνων πλα-
κῶν, πάχ. 0,20 μ., ἐντὸς ὀρύγματος τῆς κιμιλιᾶς.
Ὁ νεκρὸς, κείμενος ἐκτάδην ἐπὶ τοῦ δαπέδου,
ἦτο ἐκτερισμένος διὰ μιᾶς ἀτρακτοειδοῦς δακρυ-
δόχου, χρώματος τεφροῦ με λευκάς γραμμάς, καὶ
μιᾶς σιδηρᾶς στλεγγίδος· εὐρέθη ἐπίσης πλησίον
του χαλκοῦν νόμισμα Ἀθηνῶν, 255 - 229 π.Χ.

Τάφος V: κιβωτιόσχημος, ὡς ὁ προηγούμενος.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων τοῦ οἰκοπέδου συνελέγη-
σαν ἐπίσης ὑστερογεωμετρικὴ οἰνοχοΐσκη με
παράστασιν ἵππου ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, δύο φιαλίδια
μελαμβαφῇ, δύο πινάκια μελαμβαφῇ, τὸ ἥμισυ
πηλίνου ἀλαβάστρου με λευκὸν ἐπίχρισμα, λη-
κύθιον ἐρυθροβαφές, δύο λύχνοι ἑλληνιστικοί,
λύχνος με παράστασιν Ἑρώτος, τοῦ τέλους τοῦ
3ου αἰ. μ.Χ., δεύτερος λύχνος με κυματοειδεῖς
γραμμὰς καὶ τέσσαρας ὀπὰς ἐπὶ τοῦ χεῖλους,
τοῦ τέλους τοῦ 4ου αἰ. μ.Χ., δύο θραύσματα ἀπὸ
μήτρας εἰδωλίων, πέντε ἀγνῶτες πυραμιδοειδεῖς



Σχέδ. 29. Τομὴ τοίχου, ἀποκαλυφθέντος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μυλλέρου 16 - 18 (πρβλ. Σχέδ. 28)



Σχέδ. 30. Τομαὶ τάφων, ἀποκαλυφθέντων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μυλλέρου 16 - 18 (πρβλ. Σχέδ. 28)

Πλησίον τοῦ νεκροῦ, κείμενου ἐκτάδην, εὐρέ-
θησαν δύο ἀτρακτοειδεῖς δακρυδόχοι, τμῆμα
σιδηρᾶς στλεγγίδος, χαλκοῦς δίσκος κατόπτρου,
τμῆμα ξυροῦ, τέσσαρες ὀστεῖναι φακοειδεῖς
ψῆφοι καὶ τρεῖς σιδηροὶ ἥλοι. Χρονολογεῖται
εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον.

καὶ τρεῖς κωνικά, σφηνοειδῆ στηρίγματα διὰ
τὴν ὀπτησιν ἀγγείων, ὡς καὶ τέσσαρα χαλκᾶ
νομίσματα, ἐν κληρούχων Πεπαρήθου, 255 -
229 π.Χ., ἐν ἀδιάγνωστον με τὴν ἐπιγραφὴν:
ΑΠΟΛΛ., 3ου ἢ 2ου αἰ. π.Χ., ἐν Ἑλευσίνος,
287 - 263 π.Χ., καὶ ἐν βανδαλικόν.

37. Νέρη 11 και Βουλιαγμένης (Σχέδ. 1, ἀριθ. 37)

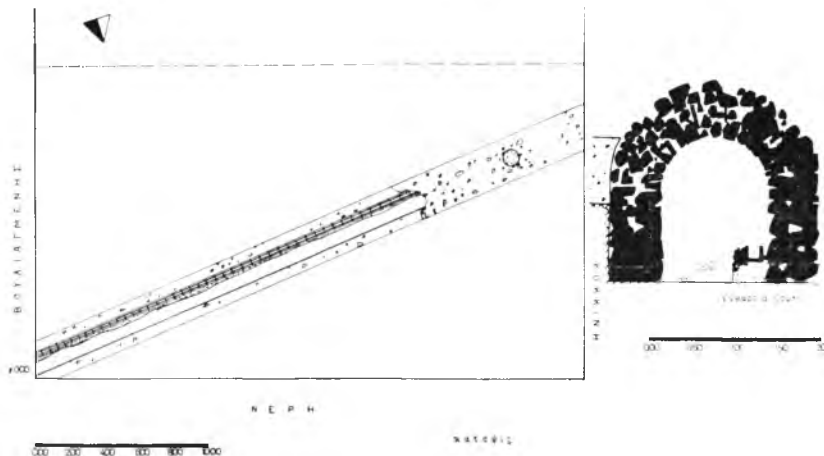
Εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν, διαστ. 31.50×18 μ., ἰδιοκτησίας Κουρούπη, ἔρευνα ὀλίγων ἡμερῶν ἀπεκάλυψε τμήμα ὑστερορρωμαϊκοῦ ὑδραγωγείου (Σχέδ. 31).

Ἀγωγὸς κτιστός, σχηματίζων ἄνω καμάραν, διήρχετο διαγωνίως τοῦ οἰκοπέδου μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ. Ἀπεκαλύφθη εἰς μῆκ. 17.50 μ. Τὸ συνολ. ὕψος ἐξικνεῖτο εἰς 2.50, οἱ τοῖχοί του, πᾶς 0.60 μ., ἦσαν κατεσκευασμένοι διὰ λίθων, ὀπτοπλινθῶν καὶ κονιάματος καὶ ἡδράζετο ἐπὶ τῆς κιμιλιάς, εἰς βάθ. 4.10 μ.

Ἐσωτερικῶς τοῦ περιγραφέντος ἀγωγοῦ διήρχετο πῆλινος ἀγωγὸς κατεσκευασμένος διὰ τῆς

περίβολον, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ εὕρισκετο μακρὰν (ΑΑΑ II (1969), σ. 329 - 334).

Τμήματα τῆς ὀχυρώσεως ἔχουν ἀνευρεθῆ πρὸς Δ. εἰς οἰκόπεδον, κείμενον κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ὁδῶν Βουλῆς καὶ Ἀπόλλωνος (ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 93), εἰς τὸ οἰκοδομικὸν τετράγωνον, τὸ περικλειόμενον μεταξύ τῶν ὁδῶν Βουλῆς - Μητροπόλεως - Πεντέλης καὶ Ἀπόλλωνος (ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 22) καὶ εἰς οἰκόπεδον εὕρισκόμενον κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ὁδῶν Βουλῆς καὶ Πετράκη (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 66, Σχέδ. 26). Ἡ θέσις τῆς ὀχυρώσεως, πρὸς ΝΑ. τοῦ οἰκοπέδου, καθορίζεται διὰ τμήματος τοῦ τείχους μετὰ τοῦ πύργου του, τὰ ὁποῖα ἀπεκαλύφθησαν κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ



Σχέδ. 31. Κάτοψις καὶ τομή τμήματος ὑστερορρωμαϊκοῦ ὑδραγωγείου, ἀποκαλυφθέντος ἐπὶ τῶν ὁδῶν Νέρη 11 καὶ Βουλιαγμένης

συνενώσεως πηλίνων σωμάτων, σχήματος ἀνεστραμμένου πεῖ· οὗτος ἔβαινε ἐπὶ ταπεινῆς ἐπιχώσεως.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελήγη περιωρισμένος ἀριθμὸς ὀστράκων καὶ λύχνος μὲ διακόσμησιν φύλλων ἐπὶ τοῦ δίσκου, τῶν μέσων τοῦ 3ου αἰ. μ.Χ. (πρβλ. Agora VII, No 1623).

38. Νίκης 27 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 38)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Πολυκάρπου Κουκουτσίδου, διαστ. 14.70×9.40 μ., ἐσώζοντο λείψανα τῆς ὀχυρώσεως τῆς πόλεως, συγκεκριμένως δὲ τμήμα τοῦ προτειχίσματος καὶ τῆς πρὸς Α. αὐτοῦ διερχομένης τάφρου. Κυρίως ὅμως, ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχει ἡ ἀνεύρεσις εἰς τὸν χώρον τῆς τάφρου ἀριθμοῦ ἐπιτύμβιων σημάτων τοῦ β' τρίτου τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., ἀνηκόντων εἰς οἰκογενειακὸν ταφικὸν

Νίκης, παρὰ τὴν συμβολὴν τῆς μετὰ τῆς ὁδοῦ Νικοδήμου (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 103, Σχέδ. 49 - 50), ὡς καὶ τμήματος τῆς τάφρου καὶ τῆς ὁδοῦ τῆς διερχομένης κατὰ τὸ πλάτος αὐτῆς, τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λαμάχου 3 (ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 53, Σχέδ. 21, 22). Ἡ ἀνεύρεσις ἐπιτύμβιων μνημείων εἰς τὸν χώρον τοῦ οἰκοπέδου, κείμενον εἰς ἀπόστασιν 70 μ. ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἡ ὁποῖα ἀπεκαλύφθη εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λαμάχου 3 οἰκόπεδον, ἐπιβεβαιοῖ τὴν ὑπόθεσιν περὶ ὑπάρξεως πύλης τοῦ τείχους πρὸς ΝΔ. τῆς ὁδοῦ, ἐκατέρωθεν τῆς ὁποίας θὰ εἶχεν ἀναπτυχθῇ νεκροταφεῖον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον προέρχονται προφανῶς τὰ ἐπιτύμβια μνημεῖα πού ἀνεφέραμεν προηγουμένως.

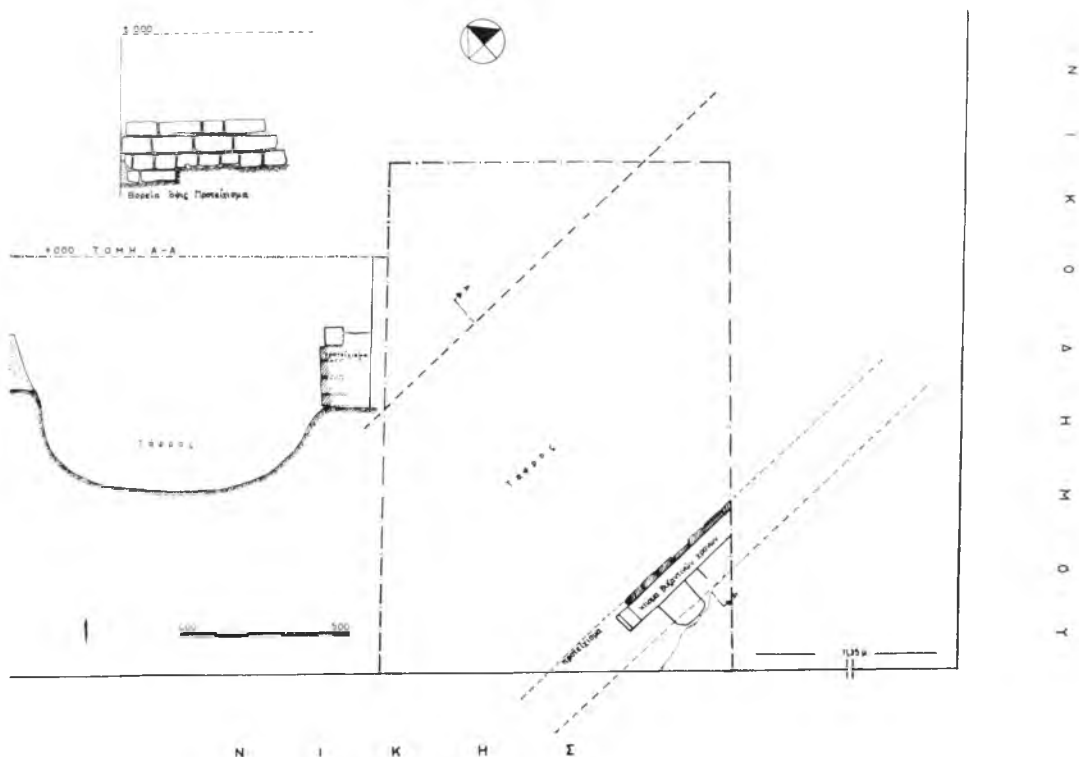
Τὸ προτειχίσμα, μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ., ἀπεκαλύφθη κατὰ τὴν Ν. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου (Σχέδ. 32· Πί ν. 64 γ). Ἦτο ἐκτισμένον κατὰ

τὸ ψευδοῖσόδομον ὀρθογώνιον σύστημα διὰ λαξευτῶν κροκαλοπαγῶν λίθων· εἶχε πλάχ. 1.50 μ., διετηρεῖτο εἰς ὕψος τριῶν ἕως τεσσάρων δόμων, ἤτοι 1.20-1.60 μ., καὶ ἡδράζετο ἐπὶ τῆς κιμιλιάς, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη ἐνταῦθα κεῖται εἰς βάθ. 5.30 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος.

Ἡ τάφος, ἐκτεινομένη πρὸς Β. τοῦ προτειχίσματος, ἀνεσκάφη μερικῶς· τὸ πλάτος τῆς ἐξικνεῖται ἐνταῦθα εἰς 9.30 καὶ τὸ βάθος τῆς εἰς 4 μ.

Ἐπὶ τῶν ῥεπιῶν τοῦ προτειχίσματος καὶ ἐπὶ τῶν ἐπιχώσεων τῆς τάφρου κατεσκευάσθη πρὸ τοῦ 10ου αἰ. μ.Χ. τρίκλιτος ναός, τοῦ ὁποίου

Λουτροφόρος, σωζ. ὕψ. 0,99 μ., ἥς ἐλλείπει τὸ πλεῖστον τοῦ λαιμοῦ καὶ ἡ βάσις. Ἐπὶ τῆς κοιλίας εἰκονίζεται σκηνὴ μάχης: δεξιὰ, παρίσταται ὁ νεκρὸς ἔφιππος, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν καταφέρει τὸ τελικὸν πλήγμα εἰς τὸν γονυπετὴ ἀντίπαλόν του, δεξιὰ τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται πρηνὴς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς νεκρὸς· ἀριστερὰ, εἰκονίζεται ἕτερος ἵππεὺς θανασίμως πληγωμένος, καί, μεταξύ τῶν σκελῶν τοῦ ἵππου του, ἕτερος νεκρὸς, πρηνὴς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἄνωθεν τῆς παραστάσεως δίστιχος ἐπιγραφή μετ' ὁνομα τοῦ νεκροῦ: *ΦΙΛΩΝ ΑΡΙΣΤΟΚΛΕΟΣ/ΜΕΛΙΤΕΥΣ* (Πί ν. 64 β).



Σχέδ. 32. Κάτοψις, τομή καὶ ὄψις τμήματος τοῦ προτειχίσματος καὶ τῆς πρὸ αὐτοῦ τάφρου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Νίκης 27

ἐσώζετο τμήμα μόνον· ὅταν κατεστράφη οὗτος, εἰς τὴν θέσιν του ἀνηγέρθη τὸν 15ον - 16ον αἰ. μ.Χ. μονόκλιτος ναῖσκος. Ἡ ἀνασκαφὴ τῶν βυζαντινῶν αὐτῶν κτισμάτων παρεχωρήθη εἰς τὴν 1ην Ἐφορείαν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (βλ. ΑΑΑ ΙΙΙ (1970), σ. 29 - 34).

Εἰς τὸν χώρον τῆς τάφρου, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἀνευρέθησαν τὰ κάτωθι περιγραφόμενα ταφικὰ σήματα:

Δεύτερον ταφικὸν σῆμα, ἀνήκον εἰς μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, εἶναι ραδινὴ στήλη μετ' αἰωματοκὴν ἐπίστυψιν, ὕψ. 1.93 καὶ πλ. 0,63 μ. Τὸ γεῖσον τοῦ αἰτώματος κοσμεῖται δι' ὡὺ καὶ βέλους, ἐνῶ τὰ ἀκρωτήριά του φέρουν τὸ σύνθημα τῆς βλαστοσπειρας. Ὁ μόνος διάκοσμος τῆς στήλης εἶναι δύο ἀνάγλυφοι διπλοὶ ρόδακες. Μεταξὺ τοῦ γείσου καὶ τῶν ροδάκων ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τῆς θυγατρὸς τῆς οἰκογε-

νείας : *ΑΡΧΕΣΤΡΑΤΗ / ΚΛΕΙΤΟΦΩΝΤΟΣ / ΜΕΛΙΤΕΙΩΣ / ΘΥΓΑΤΗΡ*. Κάτωθεν δὲ τῶν ροδάκων, ἔχουν χαραχθῇ τὰ ὄνόματα τῶν γονέων τῆς: *ΚΛΕΙΤΟΦΩΝ / ΑΡΙΣΤΟΚΛΕΙΟΥΣ / ΜΕΛΙΤΕΥΣ / ΝΙΚΑΓΟΡΑ / ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΣ / ΑΛΛΑΙΕΩΣ / ΘΥΓΑΤΗΡ / ΚΛΕΙΤΟΦΩΝΤΟΣ / ΜΕΛΙΤΕΩΣ / ΓΥΝΗ* (βλ. ΑΑΑ II (1969), σ. 330, εἰκ. 1).

Ἔτερον ταφικὸν σῆμα, τοῦ τρίτου ἀδελφοῦ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, στήλη μὲ ἀνθεματὴν διακόσμησιν, ἐκ τῶν ὠραιότερων τοῦ εἶδους, εὐρέθη εἰς τὸν αὐτὸν χώρον. Σῶζεται σχεδὸν τὸ ἄνω ἡμισυ· σωζ. ὕψ. 0,80, πλ. 0,38 μ. Διάκοσμος ροδάκων καὶ κάτωθεν αὐτῶν ἀβαθεῖς ἐσώγλυφον, τετράπλευρον, σωζόμενον κατὰ τὸ ἡμισυ, τὸ ὁποῖον πιθανῶς ἔφερε γραπτὴν παράστασιν. Μεταξὺ τοῦ γείσου τῆς στήλης καὶ τῶν ροδάκων τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ: *ΗΓΕΣΤΡΑΤΟΣ ΑΡΙΣΤΟΚΛΕΙΟΥΣ ΜΕΛΙΤΕΥΣ* (βλ. ΑΑΑ, ἔ.ἀ., σ. 331, εἰκ. 2).

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων τῆς τάφρου συνελέγησαν ἐπίσης τὰ ἑξῆς: Ἐν φιαλίδιον μελαμβαφές, διαμ. 0,075 μ., τῆς κλασσικῆς περιόδου, τρεῖς ἀτρακτοειδεῖς δακρυδόχοι τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων καὶ μία ρωμαϊκὴ μὲ ὠσειδῆ κοιλιάν, κωνικὴ ἀγνὸς ἀβαφής, ἐνσφράγιστος λαβὴ ἀμφορέως μὲ τὴν ἐπιγραφήν: *ΛΑΧΗΣ / ΕΥΗΟΛΕΜΟΥ*, πέντε λύχνοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς ἀδιακόσμητος, τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 4ου αἰ. - β' τέταρτον 3ου αἰ. π.Χ., ἕτερος ἀδιακόσμητος τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 3ου αἰ. π.Χ., τρίτος μὲ διακόσμησιν καθέτων αὐλακώσεων ἐπὶ τῆς στεφάνης, τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 2ου αἰ. π.Χ., τέταρτος μὲ διακόσμησιν φύλλον κισσοῦ καὶ δισκαρίων ἐπὶ τῆς στεφάνης τοῦ τέλους τοῦ 2ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1ου αἰ. π.Χ., καὶ πέμπτος τοῦ 1ου αἰ. π.Χ. ἢ τοῦ 1ου αἰ. μ.Χ. Ἐκτὸς τῶν ἄνωτέρω συνελέγησαν καὶ πέντε χαλκᾶ νομίσματα, ἔν ἑφθαρμένον ἀρχαῖον ἐλληνικόν, ἔν Ἑλευσίνος, 229 - 30 π.Χ., ἔν Ἀθηνῶν, ἀρχόντων 2ου αἰ. π.Χ., ἔν Τερμησοῦ, 1ου αἰ. π.Χ. καὶ ἔν τελείως ἐφθαρμένον.

39. Ντέκα 14 (Σ χ ε δ. 1, ἀριθ. 39)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, διαστ. 22.50 × 10 μ., ἰδιοκτησίας Πανοπούλου, μικρὰ σκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε πενιχρὰ λείψανα τῆς ὑστερας ρωμαϊκῆς περιόδου.

Πλησίον τῆς Β. μεσοτοιχίας ἐσώζετο πῖθος, τοῦ ὁποίου τὰ τοιχώματα ἦσαν ἐν μέρει λελαξευμένα εἰς τὴν κιμιλιάν, ἐν μέρει κτιστὰ διὰ λίθων, ὀπτοπλίνθων καὶ κονιάματος, μὲ ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν δι' ὕδραυλικοῦ κονιάματος. Ἡ

στάθμη τῆς κιμιλιάς κεῖται ἐνταῦθα εἰς βάθ. 2 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος.

Πρὸς Ν. τοῦ προαναφερθέντος πῖθου καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τούτου, ἀπεκαλύφθησαν τὰ λείψανα ἀγωγοῦ. Οὗτος ἦτο ἐπίσης λελαξευμένος εἰς τὴν κιμιλιάν, τὰ δὲ τοιχώματά του ἦσαν ἐκτισμένα διὰ λίθων καὶ κονιάματος. Εἰς τι σημεῖον ὁ ἀγωγὸς διήρχετο ἄνωθεν φρέατος προγενεστέρως χρήσεως, λελαξευμένου καὶ τούτου εἰς τὴν κιμιλιάν, περιελθόντος προφανῶς τὴν ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀγωγοῦ εἰς ἀχρηστίαν.

40. Παλλάδος 3 (Σ χ ε δ. 1, ἀριθ. 40)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, διαστ. 17 × 9.50 μ., ἰδιοκτησίας Ἑ. Σπύρου, ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τρεῖς ἀποθηκευτικούς πῖθους, τῆς ὑστερορρωμαϊκῆς περιόδου καὶ ἐν φρέαρ, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπέληγεν ἀγωγός.

Καὶ οἱ τρεῖς πῖθοι ἦσαν κατεσκευασμένοι διὰ λίθων, ὀπτοπλίνθων καὶ κονιάματος, ἡδράζοντο δὲ ἐπὶ τῆς κιμιλιάς, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη κεῖται εἰς βάθ. 2.25 μ. κάτωθεν τῆς συγχρόνου ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Οἱ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα 1 καὶ 2 ἔχουν σχῆμα ὠσειδές, μεγ. διαμ. 1.50 - 1 μ. Ὁ 3 διαμορφοῦται εἰς σχῆμα ἀνεστραμμένου κολλούρου κώνου, μεγ. διαμ. 1.60 μ. Ἐσωτερικῶς καὶ οἱ τρεῖς φέρουν ἐπένδυσιν ἐξ ὕδραυλικοῦ κονιάματος.

Περὶ τὸ μέσον τοῦ οἰκοπέδου καὶ πλησίον τῆς ΒΑ. μεσοτοιχίας, ἀνεσκάφη φρέαρ, διαμ. 1 μ., λελαξευμένον εἰς τὴν κιμιλιάν. Εἰς τοῦτο ἀπέληγεν ἀγωγός, ἐπίσης λελαξευμένος εἰς τὴν κιμιλιάν, μὲ κατεύθυνσιν ΝΑ. - ΒΔ., διαστ. 0,50 × 1.70 μ.

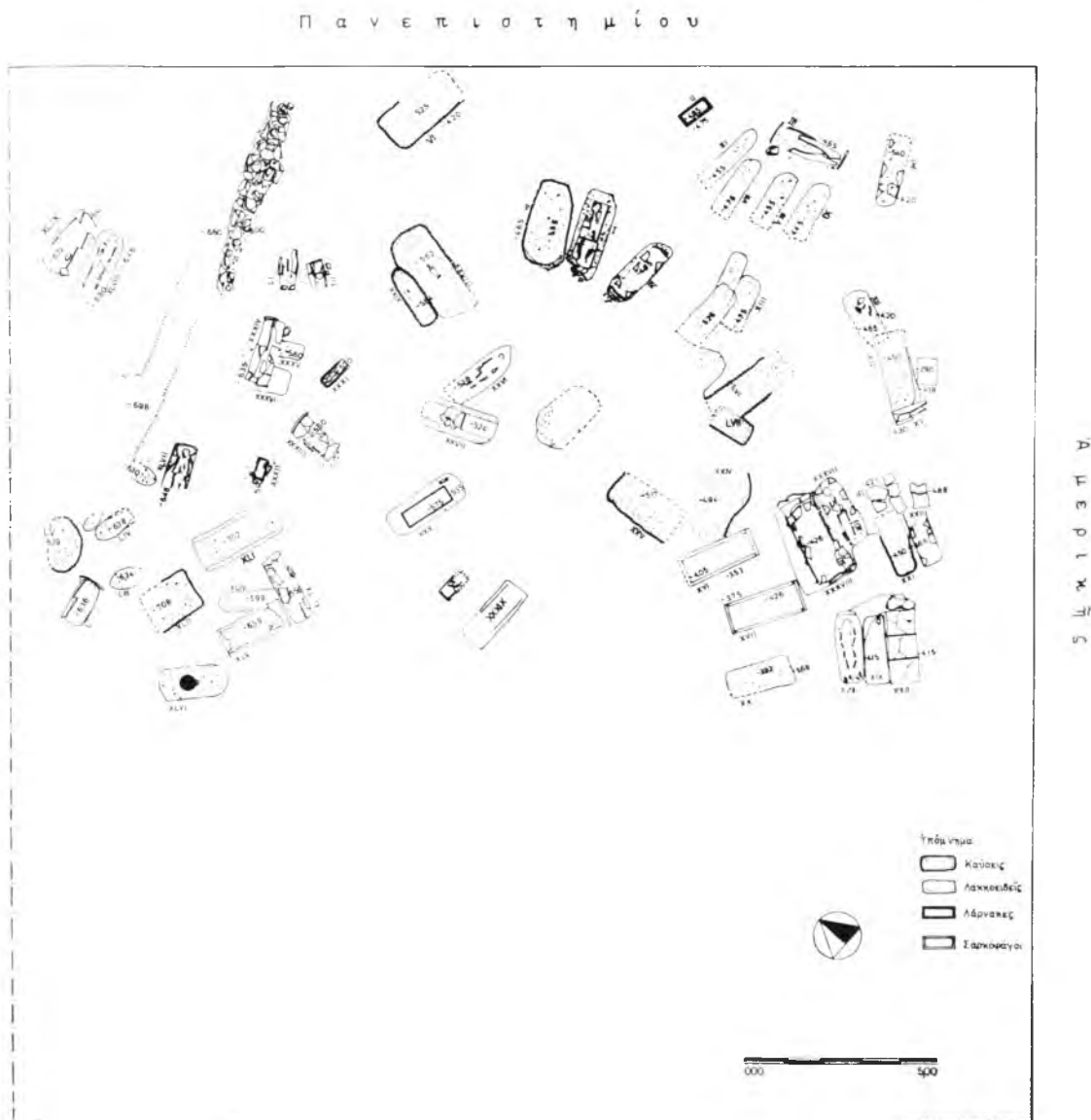
41. Πανεπιστημίου 11 - 13 καὶ Ἀμερικῆς (Σ χ ε δ. 1, ἀριθ. 41)

Κατὰ τὴν διάρκειαν ἀνασκαφῆς γενομένης εἰς τὸ ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ἀθηναϊκῆς Λέσχης, διαστ. 27.50 × 27 μ., ἡρευνήθησαν ἐν συνόλῳ πενήτηκοντα ἑπτὰ τάφοι (Σ χ ε δ. 33· Πί ν. 65 δ). Οὗτοι ἀποτελοῦν μέρος μεγαλύτερου νεκροταφείου, τοῦ ὁποίου τμήματα ἔχουν ἀνασκαφῇ κατὰ καιροὺς (βλ. Σερ. Χαριτωνίδου, Ἀνασκαφὴ κλασσικῶν τάφων παρὰ τὴν Πλατεῖαν Συντάγματος, ΑΕ 1958, σ. 1 κ.έ.).

Τὸ στερεὸν ἔδαφος καὶ ἐδῶ ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸν μαλακὸν σχιστολιθικὸν βράχον (κιμιλιάν), παρρυσιάζον σημαντικὴν κλίσιν ἀπὸ Α. πρὸς ΒΔ., ὥστε ἡ ἐπιφάνειά του νὰ εὐρίσκεται εἰς βάθ. ἀπὸ 4.20 ἕως 6.45 μ. Εἰς τὸν χώρον τοῦ οἰκοπέ-

δου είχαν συντελεσθῇ καύσεις καὶ ἐνταφιασμοὶ νεκρῶν. Αἱ καύσεις ἐμφανίζονται ὡς πυραὶ ἐντὸς λάκκων ὀρθογωνίων, ἀνωρυγμένων εἰς τὴν κιμιλίαν μὲ τὰ ὑπολείμματα τῆς καύσεως ἐναπομείναντα ἐπὶ τοῦ πυθμένος των (V, VI, XXI, XXIV,

IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVIII, XIX, XX, XXII, XXIII, XXVI, XXVII, XXXIII, XXXIV, XXXV, XXXVI, XXXVII, XXXIX, XLI, XLIII, XLIV, XLVI, XLVII, XLVIII, XLIX, L, LI, LII, LIII, LIV), ἦσαν ἀπλᾶ ὀρθογώ-



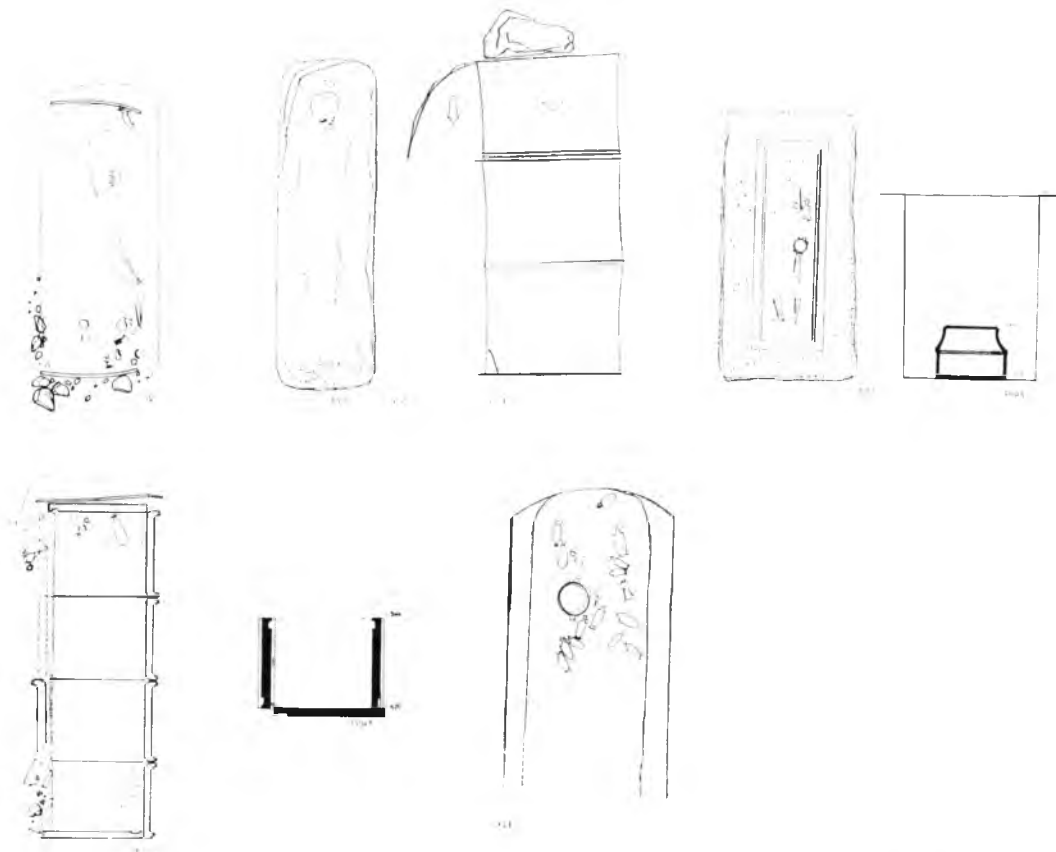
Σχέδ. 33. Κάτοπις τάφων, ἀποκαλυφθέντων παρὰ τὰς ὁδοὺς Πανεπιστημίου 11-13 καὶ Ἀμερικῆς

XXV, XXVIII, XXIX, XLII, LV, LVI, LVII). Οἱ ἐνταφιασμοὶ παρουσιάζουν ἱκανὴν ποικιλίαν, γενόμενοι ἐντὸς λάκκων, λαρνάκων καὶ σαρκοφάγων (Σχέδ. 34). Οἱ λακκοειδεῖς τάφοι, πολυαριθμότεροι (I, III, IV, VII, VIII,

για ὀρύγματα εἰς τὴν κιμιλίαν, τῶν ὁποίων αἱ διαστάσεις ἐποίκιλλλον ἀπὸ 1.10×0.58 ἕως 2.15×0.81 μ. Ἐκ τῶν τριάκοντα ἐπτὰ διεπιστώθη ὅτι οἱ δεκαπέντε (I, III, IV, X, XV, XXII, XXIII, XXVII, XXXIII, XXXIV, XXXVII,

XLIII, L, LI, LII) ἐκαλύπτοντο διὰ κεραμίδων. Δύο εἰσέτι λακκοειδεῖς (XXXVIII, XLV) ἔφερον ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν κεραμίδων. Ἡ ταφή ἐντὸς πήλινων λαρνάκων ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἐδῶ διὰ βρέφη (II, XXX, XXXI, XXXII, XL)· αἱ διαστάσεις των εἰς οὐδεμίαν περίπτωσηιν ὑπερβαίνουν τὰ $0,75 \times 0,25$, ὕψ. 0,10 μ. Σπανιώτερον εἶδος ἐνταφιασμοῦ ἀπεδείχθη ἡ ταφή ἐντὸς σαρκοφάγων (XVI, XVII)· αὗται ἦσαν ἐκ πωρολί-

ἔτερον ἑλλιπές, σωζ. ὕψ. 0,045 μ. Τάφος II: πήλινον ἀλάβαστρον μὲ λευκὸν ἐπίχρῖσμα, τοῦ ὁποῦ ἐλλεῖπει τὸ χεῖλος, σωζ. ὕψ. 0,165 μ. Τάφος IV: ἀκέραιον εἰδώλιον ἱσταμένης ἱματοφόρου γυναικὸς μὲ καλὴν διατήρησιν τῶν χρωμάτων του, ὕψ. 0,195 μ. (Πίν. 65 α)· πλαγγών, ἧς ἐλλεῖπουν οἱ πόδες, σωζ. ὕψ. 0,105 μ.· κορμὸς ἐτέρας πλαγγόνος, καθήμενης, ἧς ἐλλεῖπουν ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ πόδες, σωζ. ὕψ.



Σχέδ. 34. Κάτοψις καὶ τομαὶ τάφων, ἀποκαλυφθέντων εἰς οἰκόπεδον παρὰ τὰς ὁδοὺς Πανεπιστημίου 11 - 13 καὶ Ἀμερικῆς

θου, διαστ. $2 \times 0,54$, ὕψ. 0,63 μ., τοποθετημέναι ἐντὸς ὀρύγματος τῆς κιμιλιᾶς.

Οἱ περισσότεροι τῶν τάφων χρονολογούνται εἰς τὸν 5ον αἰ. π.Χ. Τέσσαρες μόνον, οἱ XII, XVIII, XX, XXIII, ἀνήκουν εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον.

Τὸ περιεχόμενον τῶν τάφων περιγράφεται κατωτέρω ἐν συντομίᾳ κατ' ἀριθμητικὴν τάξιν:

Τάφος I: ἀρυβαλλοειδὲς μελαμβαφὲς ληκύθιον ἑλλιπές κατὰ τὴν λαβὴν, ὕψ. 0,075 μ., καὶ

0,05 μ., καὶ θραύσματα τρίτης· πήλινον ἀλάβαστρον μὲ λευκὸν ἐπίχρῖσμα, οὗ ἐλλεῖπει τὸ χεῖλος, σωζ. ὕψ. 0,17 μ.· ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον ἐρυθρόμορφον μὲ ἀπεικόνισιν ἀνθεμίου, ὕψ. 0,082 μ.· πιθοειδὲς ἀγγεῖον, ὕψ. 0,06 μ., μὲ μελανὴν ταινίαν περὶ τὸ χεῖλος καὶ σειρὰν στιγμῶν ἐπὶ τοῦ ὤμου· ἀντικείμενον κυλινδρικὸν μὲ κοιλιανομένας πλευράς, προφανῶς βάσις τοῦ προαναφερθέντος ἀγγείου, ὕψ. 0,03 μ.· ἕτερον πιθοειδὲς, ὕψ. 0,09 μ.· μελαμβαφὲς πινάκιον,

διαμ. 0,075 μ.: μικύλλον μελαμβαφές ὀμφαλωτὸν πινάκιον, διαμ. 0,043 μ.: μικύλλη φιάλη, ὕψ. 0,015 μ.: μικύλλος μελαμβαφής ἀσκός, οὐ ἐλλείπει ἡ λαβή, σωζ. ὕψ. 0,05 μ. Τάφος V: μελαμβαφής λήκυθος με ἐξηρημένῃ ταινίαν κάτωθεν τοῦ ὤμου, ὅστις κοσμεῖται δι' ἀνθεμίων, ὕψ. 0,265 μ.: ἐρυθρόμορφος λήκυθος, ὕψ. 0,215 μ., με παράστασιν γυναικείας ἐνδεδυμένης μορφῆς, βαינוύσης πρὸς τὰ ἄριστερά: ἐτέρα παρομοία, ὕψ. 0,23 μ.: ἄνω ἡμισυ ληκύθου, σωζ. ὕψ. 0,145 μ., με μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ. Τάφος VI: ἐρυθροβαφές ληκύθιον ἀρυβαλλοειδές, ὕψ. 0,08 μ., με ἐδαφόχρουν ἀνθέμιον: ἄνω ἡμισυ μελανομόρφου ληκύθου, σωζ. ὕψ. 0,14 μ., με ἐξίτηλον παράστασιν ἄρματος καὶ ἱσταμένης ἐνδεδυμένης μορφῆς: ἐρυθρόμορφος λήκυθος ἐλλιπής, σωζ. ὕψ. 0,06 μ., με παράστασιν ἱσταμένης γυναικείας ἐνδεδυμένης μορφῆς: τμήμα ληκύθου μελανομόρφου με ἐξίτηλον διακόσμησιν, σωζ. ὕψ. 0,08 μ.: θραύσματα χαλκοῦ. Τάφος X: σῶμα μελαμβαφοῦς πυξίδος, ὕψ. 0,04 μ., με ἐγχάρακτον ἐπιγραφὴν ΝΑΙΕ. Τάφος XII: τρεῖς ἀτρακτοειδεῖς δακρυδόχοι με λευκὰς γραμμάς, ὕψ. 0,13, 0,15 καὶ 0,16 μ. Τάφος XIII: ἀλάβαστρον ἐκ πωρολίθου, τοῦ ὁποῖου ἐλλείπει ὁ λαίμκος, σωζ. ὕψ. 0,225 μ. Τάφος XIV: τμήμα ληκύθου, σωζ. ὕψ. 0,085 μ., με μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ: ἀρυβαλλοειδές ληκύθιον, σωζ. ὕψ. 0,072 μ., με ἐξηρημένον ἀνθέμιον. Τάφος XVIII: ἕξ ἀτρακτοειδεῖς δακρυδόχοι, χρώματος τεφροῦ με λευκὰς γραμμάς, ὕψ. 0,082, 0,085, 0,09, 0,125, 0,147, 0,15 μ.: ἀστράγαλος: θραύσματα χαλκοῦ. Τάφος XIX: δύο λήκυθοι ἐλλιπεῖς, σωζ. ὕψ. 0,12 καὶ 0,15 μ., με μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ: ἀρυβαλλοειδές ληκύθιον, οὐ ἐλλείπει ὁ λαίμκος, σωζ. ὕψ. 0,065 μ., με διακόσμησιν στιγμῶν ἐπὶ ἐξηρημένης ταινίας. Τάφος XX: ἀτρακτοειδής δακρυδόχος, τεφρόχρους, με λευκὰς γραμμάς, σωζ. ὕψ. 0,09 μ. Τάφος XXI: ἀριθμὸς ἀστραγάλων καὶ σιδηροῦς ἥλος. Τάφος XXII: βάσις κλειστοῦ μελανομόρφου ἀγγείου, χαλκοῦς δίσκος καὶ σιδηροὶ ἥλοι. Τάφος XXIII: τέσσαρες ἀτρακτοειδεῖς δακρυδόχοι τεφρόχροοι με λευκὰς καὶ ἰώδεις γραμμάς, ὕψ. 0,08, 0,08, 0,085 καὶ 0,09 μ.: χαλκοῦς δίσκος κατόπτρου καὶ σιδηροὶ ἥλοι. Τάφος XXIV: δύο μελανομόρφοι λήκυθοι ἐλλιπεῖς, σωζ. ὕψ. 0,173 καὶ 0,155 μ., με παράστασιν ἄρματος, ἡνιόχου, καθημένης μορφῆς καὶ ὀρθίας με λύραν: ἐτέρα παρομοία, σωζ. ὕψ. 0,14 μ.: τρίτη ἐλλιπής, σωζ. ὕψ. 0,14 μ., με παράστασιν ἄρματος, ἡνιόχου καὶ ἐλάφου: ἐτέρα με παράστασιν ἄρματος, σωζ. ὕψ. 0,13 μ. Τάφος XXV: μελανομόρφος

λήκυθος ἐλλιπής, σωζ. ὕψ. 0,125 μ., με παράστασιν δύο καθημένων μορφῶν, ἐξ ὧν ἡ μία κρατεῖ λύραν: δύο ἑτεραί ἐλλιπεῖς, σωζ. ὕψ. 0,105 καὶ 0,20 μ., με ἐξίτηλον παράστασιν. Τάφος XXVII: ἀρυβαλλοειδές ληκύθιον ἐλλιπές, σωζ. ὕψ. 0,062 μ., με διακόσμησιν ἐξηρημένου ἀνθεμίου. Τάφοι XXVIII - XXIX: τρεῖς λήκυθοι μελανομόρφοι, ὕψ. 0,18, 0,145 καὶ 0,145 μ., με παράστασιν ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ Διονύσου: ἐτέρα με παράστασιν ἄρματος καὶ ἡνιόχου, ὕψ. 0,165 μ.: τετάρτη με παράστασιν Ἀθηναῖς, ἡ ὁποία καταβάλλει πολεμιστήν, ὕψ. 0,175 μ.: λήκυθος μελανομόρφος με παράστασιν γυναικὸς ὀρχουμένης, σωζ. ὕψ. 0,137 μ.: μελανομόρφος λήκυθος, ὕψ. 0,122 μ., με διάκοσμον ἀνθεμίων: μελαμβαφής λεκανίς, ὕψ. 0,052 μ., ἄνευ καλύμματος: μελανομόρφος λεκανίς, ὕψ. 0,066 μ., ἄνευ καλύμματος: μελαμβαφής πυξίς, ὕψ. 0,05 μ., ἄνευ καλύμματος: μελαμβαφής κοτύλη: τμήμα σιδηρᾶς στλεγγίδος. Τάφος XXX: πλαγγὼν τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ, σωζ. ὕψ. 0,145 μ. (Πί ν. 65 β): ἀβαφές πινάκιον μετὰ λαβῶν: σιδηροῦς δακτύλιος. Ἐξώθεν τοῦ τάφου, λευκὴ λήκυθος, ὕψ. 0,25 μ., με ἐξίτηλον παράστασιν: διακρίνεται ἡ στήλη τοῦ νεκροῦ, κοσμουμένη δι' ἐρυθρῶν ταινιῶν καὶ δεξιὰ τῆς γυναικείας μορφῆ με ἐρυθρὸν ἔνδυμα: τμήμα ληκύθου με μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων, σωζ. ὕψ. 0,085 μ. Τάφος XXXI (με ἐπίχωσιν μεταγενεστέρων): τμήμα ληκύθου, σωζ. ὕψ. 0,11 μ., με μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ: τὸ ἡμισυ ἀλάβαστρον: τμήμα ἀτρακτοειδοῦς δακρυδόχου, σωζ. ὕψ. 0,095 μ., με λευκὰς γραμμάς. Τάφος XXXII: ἀρυβαλλοειδές ληκύθιον, ὕψ. 0,07 μ., με ἐξηρημένον ἀνθέμιον. Τάφος XXXIII: δίωτος μελαμβαφής σκύφος, ὕψ. 0,034 μ.: μικύλλος γαμικός λέβης μετὰ καλύμματος, ὕψ. 0,10 μ., με μελανὴν διακόσμησιν ἐσχηματοποιημένων νησσῶν, φύλων καὶ στιγμῶν: σιδηρὰ στλεγγίς. Τάφος XXXIV: ἀρυβαλλοειδής ἐρυθρόμορφος λήκυθος, ὕψ. 0,102 μ., με παράστασιν Ἑρωτος γονυπετοῦς (Πί ν. 65 γ): σκύφος μελαμβαφής, ὕψ. 0,06 μ.: βάσις διώτου λεκανίδος, ὕψ. 0,077 μ., με καθέτους ὀφιοειδεῖς γραμμάς περὶ τὸ χεῖλος. Τάφος XXXVIII: τέσσαρα μελαμβαφῆ πυξίδια μετὰ τοῦ καλύμματος αὐτῶν, ὕψ. 0,037, 0,04, 0,045 καὶ 0,05 μ.: ἀλάβαστρον, ὕψ. 0,19 μ.: χαλκοῦς δίσκος κατόπτρου, διαμ. 0,115 μ.: πήλινα κομβία ἐπιχρυσωμένα. Ἐκτὸς τοῦ τάφου ἔν ἀρυβαλλοειδές ληκύθιον μελαμβαφές, ὕψ. 0,062 μ. Τάφος XXXIX (Πί ν. 66 α): λήκυθος μελανομόρφος, ὕψ. 0,21 μ., με παράστασιν δύο καθημένων μορφῶν, ἐξ ὧν μία κρατεῖ λύραν καὶ ἐκατέρωθεν αὐτῶν ἀνά μία ἔπιπτος

μορφή (Πί ν. 67 α): δευτέρα μελανόμορφος λήκυθος, ύψ. 0,17 μ., με σκηνήν μάχης: έτέρα, ύψ. 0,165 μ., με παράστασιν εκ του κύκλου του Διονύσου: λήκυθος, ύψ. 0,15 μ., με παράστασιν επί της κοιλίας δύο κωμαστών διά της τεχνικής Six, ήτοι δι' επιθέτου χρώματος λευκού και κεραμοχρόου (Πί ν. 67 β): λήκυθος μελανόμορφος, ύψ. 0,175 μ., με παράστασιν τριών καθημένων μορφών, εξ ών ή μεσαία κρατεί λύραν: έπτά λήκυθοι, ύψ. 0,122, 0,126, 0,132, 0,135, 0,135, 0,135 και 0,136 μ., με μελανόν διάκοσμον όρθίων άνθεμίων: πήλινον άλβάστρον λευκού βάθους, ύψ. 0,16 μ., με μελανόν διάκοσμον γεωμετρικών σχεδίων και παράστασιν σκηνής μάχης επί ζώνης (Πί ν. 67 γ): έτερον άλβάστρον λευκού βάθους, ύψ. 0,162 μ., με μελανά συμπλεκόμενα άνθεία με έρυθράν κηλίδα εις την βάσιν των (Πί ν. 67 δ): κύλιξ μελαμβαφής, ύψ. 0,062 μ.: μικρά πρόχους, ύψ. 0,051 μ., με μελανήν ταινίαν περί την κοιλίαν: καλαθίσκος, ύψ. 0,044 μ., με μελανόν διάκοσμον έσχηματοποιημένων φύλλων και στιγμών: δύο πήλινα ειδώλια καθημένης θεότητας, ύψ. 0,095 και 0,105 μ. Τάφος XL: λήκυθος, ύψ. 0,162 μ., με μελανήν διακόσμησιν όρθίων άνθεμίων: δευτέρα έλλιπής, σωζ. ύψ. 0,17 μ., με μελανήν διακόσμησιν θαλλού κισσοϋ: τμήμα παρομοίας ληκύθου, σωζ. ύψ. 0,10 μ.: τμήμα λευκής ληκύθου, σωζ. ύψ. 0,11 μ. με εξίτηλον διακόσμησιν. Τάφος XLI: τέσσαρες λήκυθοι, ύψ. 0,13, 0,142, 0,145 και 0,175 μ., με μελανήν διακόσμησιν όρθίων άνθεμίων: έτέρα μελανόμορφος λήκυθος, ύψ. 0,175 μ., με παράστασιν τεθρίππου και ήνιόχου: μελανόμορφος λήκυθος, ύψ. 0,215 μ., με παράστασιν εις τó κέντρον 'Αθηνάς καταβαλλούσης ένοπλον άντίπαλον μεταξύ δύο έφίππων μορφών (Πί ν. 67 ε): μελανόμορφος λήκυθος, ύψ. 0,171 μ., με παράστασιν τεθρίππου, ήνιόχου, ίσταμένης μορφής και έτέρας με λύραν: μελανόμορφος λήκυθος, ύψ. 0,157 μ., με άπεικόνισιν του άθλου του 'Ηρακλέους με τόν 'Ερμάνθηον κάπρον: μελανόμορφος λήκυθος, ύψ. 0,19 μ., με παράστασιν άνδρός ίσταμένου μεταξύ δύο έφίππων μορφών: δύο μελανόμορφοι λήκυθοι, ύψ. 0,175 και 0,18 μ., με εξίτηλον παράστασιν: μελαμβαφής κύλιξ, ύψ. 0,072 μ.: άπους μελαμβαφής κύλιξ, ύψ. 0,058 μ.: μελαμβαφής φιαλίδιον, ύψ. 0,03 μ.: μελαμβαφής κοτύλη, ύψ. 0,05 μ.: πέντε σφονδύλια με καστανάς στιγμάς: σιδηροϋν άντικείμενον. 'Εκτός του τάφου εύρέθη μελαμβαφής προχοΐσκη, ύψ. 0,067 μ. Τάφος XLII: μελανόμορφος λήκυθος με παράστασιν τριών ίσταμένων μορφών, ύψ. 0,23 μ.:

μελανόμορφος λήκυθος, ύψ. 0,195 μ., με σκηνήν άρπαγής: μελανόμορφος λήκυθος με παράστασιν δύο καθημένων και δύο όρθίων μορφών ανά ζεύγη, ύψ. 0,198 μ.: μελανόμορφος λήκυθος έλλιπής, σωζ. ύψ. 0,158 μ., με εξίτηλον διακόσμησιν. Τάφος XLIV: λήκυθος έλλιπής, σωζ. ύψ. 0,202 μ., με μελανήν διακόσμησιν θαλλού κισσοϋ. Τάφος XLV: μελαμβαφής φιαλίδιον, ύψ. 0,04 μ.: θυμιατήριον έρυθροβαφές, ύψ. 0,062 μ.: μελαμβαφής κοτύλη, ύψ. 0,093 μ.: μόνωτον κύαθιον μελαμβαφές, ύψ. 0,04 μ., με έδαφόχρουν ταινίαν περί την κοιλίαν: μελανόμορφος λήκυθος, ύψ. 0,13 μ., με παράστασιν τριών καθημένων μορφών και μιās άνακεκλιμένης. Τάφος XLVI: δύο λήκυθοι μελανόμορφοι, ύψ. 0,157 και 0,155 μ., με σκηνήν άρματος, δύο ένδεδυμένων ίσταμένων μορφών, εξ ών ή μία κρατεί λύραν, και μιās καθημένης: λήκυθος μελανόμορφος, ύψ. 0,133 μ., με σκηνήν συμποσίου τεσσάρων καθημένων μορφών. Τάφος XLVII: μελαμβαφής πυξίδιον μετά του καλύμματος αυτού, ύψ. 0,052 μ. Τάφος L: μελαμβαφής μόνωτος λεκανίς, ύψ. 0,09 μ. Τάφοι LVI - LVII: μελανόμορφος λήκυθος, έλλιπής, σωζ. ύψ. 0,19 μ., με παράστασιν του άθλου του 'Ηρακλέους με τόν λέοντα της Νεμέας: μελανόμορφος λήκυθος, ύψ. 0,22 μ., με παράστασιν άρματος, 'Ερμού, 'Αθηνάς και μιās εισέτι όρθίας μορφής: μελανόμορφος λήκυθος έλλιπής, σωζ. ύψ. 0,165 μ., με εξίτηλον παράστασιν: λευκή λήκυθος, ύψ. 0,21 μ., με εξίτηλον παράστασιν: έρυθρόμορφος άρυβαλλοειδής λήκυθος έλλιπής, σωζ. ύψ. 0,102 μ., με παράστασιν ίσταμένης ίματιοφόρου γυναικός: έρυθρόμορφος άρυβαλλοειδής λήκυθος, ύψ. 0,106 μ., με εξίτηλον διακόσμησιν: άρυβαλλοειδής ληκύθιον έλλιπές, σωζ. ύψ. 0,055 μ.

'Εκ των επιχώσεων του οικόπεδου συνελέγη ποσότης όστράκων, εξ ών συνεκολλήθησαν τά κάτωθι άγγεία: ένδεκα λήκυθοι με μελανήν διακόσμησιν άνθεμίων: έξ λήκυθοι με μελανήν διακόσμησιν θαλλού κισσοϋ: λευκή λήκυθος με εξίτηλον παράστασιν: λήκυθος μελανόμορφος, ύψ. 0,125 μ., με παράστασιν άρματος και τριών ίσταμένων μορφών: λήκυθος μελανόμορφος, ύψ. 0,153 μ., με παράστασιν τεθρίππου και ήνιόχου: λήκυθος μελανόμορφος, έλλιπής, σωζ. ύψ. 0,131 μ., με παράστασιν τεθρίππου και τριών ίσταμένων μορφών, εξ ών ή μία κρατεί λύραν: λήκυθος μελανόμορφος, έλλιπής, σωζ. ύψ. 0,133 μ., με παράστασιν τριών καθημένων μορφών, εξ ών ή μία κρατεί λύραν: λήκυθος μελανόμορ-

φος, ύψ. 0,17 μ., με παράστασιν ἄρματος με ἡνίοχον καὶ τριῶν ἱσταμένων μορφῶν· λήκυθος μελανόμορφος, ύψ. 0,155 μ., με παράστασιν τεσσάρων μορφῶν, ἐξ ὧν ἡ μία καθήμενη· λήκυθος μελανόμορφος, ἐλλιπής, σωζ. ύψ. 0,143 μ., με παράστασιν ἀρπαγῆς μεταξὺ δύο μορφῶν· δύο λήκυθοι μελανόμορφοι με ἐξίτηλον παράστασιν· μελαμβαφές ληκύθιον ἐλλιπές· μελαμβαφές ἀρυβαλλοειδές ληκύθιον ἐλλιπές· ἀρυβαλλοειδές ληκύθιον ἐλλιπές, με διακόσμησιν ἐδαφοχρόου ἀνθεμίου· δύο μελαμβαφεῖς κοτύλαι ἐλλιπεῖς· μελανόμορφος κοτύλη, ύψ. 0,057 μ., με παράστασιν ἐπὶ τῆς μιᾶς ὀψεως ἰππέως μεταξὺ ἀνθεμίων καὶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας γονυπετοῦς πολεμιστοῦ μεταξὺ ἀνθεμίων· δύο μελαμβαφῆ φιαλίδια, ύψ. 0,03 καὶ 0,021 μ.· μελαμβαφῆς λύχνος κλασσικός, διαμ. 0,077 μ.· μελαμβαφῆς μόνωτος λεκανίς μετὰ τοῦ καλύμματος της, ύψ. 0,09 μ.· κυλινδρικοῦ πυξιδίου μετὰ πώματος με ἐρυθρόμορφον παράστασιν ἀνδρός, ύψ. 0,044 μ.· τμήμα καλύμματος κορινθιακῆς πυξίδος· πυραμιδοειδῆς ἀγνύς, κωνικὴ ἀγνύς καὶ δισκοειδές ὑφαντικὸν βάρος· τρία τμήματα πωρίνων ἀλαβάστρων.

Εἰς τὸν χώρον τῆς παρούσης ἀνασκαφῆς εὐρέθησαν ἐπίσης τρεῖς ἐπιτύμβιοι κιονίσκοι: ὁ εἰς, ύψ. 0,66, διαμ. 0,18 μ., φέρει τὴν ἐπιγραφὴν: *ΗΔΥΛΗ/ΔΕΟΝΤΙΣΚΟΥ/ΓΥΝΗ*· ὁ δεύτερος, ύψ. 0,96, διαμ. 0,29 μ., φέρει τὴν ἐπιγραφὴν: *ΠΟΛ/ΜΗΝΟΦΙΛΟΥ/ΗΡΑΚΛΕΩΤΙΣ* (Πί ν. 66 β) καὶ ὁ τρίτος, ύψ. 0,95, διαμ. 0,26 μ., φέρει δίστιχον ἐπιγραφὴν: *ΕΡΜΑΙΟΣ/ΕΡΜΑΙΟΥ*.

42. Πανεπιστημίου 17 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 42)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Μιχαλῆ, διαστ. 27,50 × 9 μ., ἀνεσκάφη τμήμα νεκροταφείου, ἐνὸς ἐκ τῶν πλέον ἐκτεταμένων τῆς πόλεως, τὸ ὅποιον φαίνεται, ὅτι ἐχρησιμοποιήθη εὐρῶς καθ' ὅλον τὸν 5ον αἰ. π.Χ. (βλ. Σερ. Χαριτωνίδου, Ἀνασκαφὴ κλασσικῶν τάφων παρὰ τὴν Πλατεῖαν Συντάγματος, ΑΕ 1958, σ. 1 κ.έ.). Τμήμα τοῦ νεκροταφείου τούτου ἀνεσκάφη καὶ εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πανεπιστημίου 11 - 13 (βλ. ἀνωτέρω, σ. 79).

Εἰς τὸν ἐρευνηθέντα χώρον ἀπεκαλύφθησαν συνολικῶς ἐξήκοντα δύο τάφοι, χρονολογούμενοι εἰς τὸν 5ον αἰ. π.Χ., πλὴν τῶν IV καὶ XLVII, οἵτινες ἀνήκουν εἰς τὴν ἐλληνιστικὴν περίοδον (Σχέδ. 35). Ἡ στάθμη τῆς κιμνιᾶς ἐνταῦθα παρουσιάζει κλίσιν ἀπὸ Β. - Ν. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 4,30 ἕως 6,20 μ. Ὡς καὶ εἰς ἄλλα σύγχρονα νεκροταφεῖα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα διεπιστῶθησαν ἐνταφιασμοὶ καὶ καύσεις νεκρῶν.

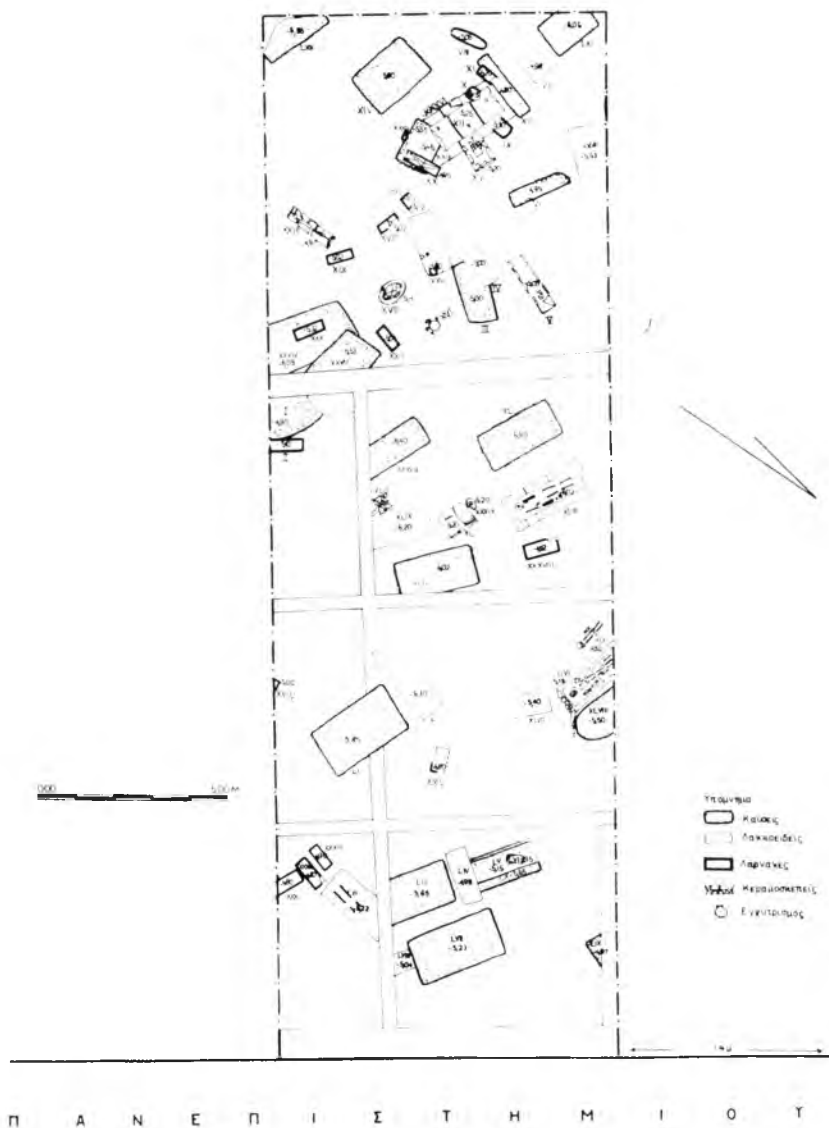
Οἱ ἐνταφιασμοὶ, πολυπληθέστεροι, παρουσιάζουν ποικιλίαν, γενόμενοι ἐντὸς λάκκων, κεραμοσκεπῶν τάφων, λαρνάκων καὶ ἀγγείων (Πί ν. 68 β). Αἱ ταφαὶ ἐντὸς πηλίνης λάρνακος ἦσαν αἱ περισσότεραι (II, VIII, IX, X, XI, XVIII, XIX, XX, XXI, XXII, XXIV, XXV, XXVI, XXX, XXXI, XXXII, XXXIII, XXXV, XXXVIII καὶ LVI), τὸ εἶδος δὲ τοῦτο τῆς ταφῆς ἐχρησιμοποιεῖτο πάντοτε διὰ βρέφη, δι' ὃ καὶ αἱ διαστάσεις τῶν οὐδέποτε ὑπερέβαινον τὰ 0,95 × 0,35 μ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν λακκοειδῶν ἀνέρχεται εἰς δέκα (IV, VII, XXXVI, XLIII, XLVII, XLIX, L, LIII, LIV, LVIII), ἦσαν δὲ οὗτοι ὀρθογώνια ὀρύγματα εἰς τὴν κιμνιάν, τῶν ὁποίων αἱ διαστάσεις ἐποικίλλον ἀπὸ 2,50 × 1,35 ἕως 1,10 × 0,80 μ. Ὀλίγοι ἦσαν οἱ κεραμοσκεπεῖς (V, XII, XV, XXIII, XL, XLII), ἀπλαῖ ταφαὶ ἐπὶ τοῦ δαπέδου καλυπτόμεναι διὰ κεραμίδων. Ὁ ἐγχυτρισμός, ἥτοι ἡ ταφή ἐντὸς ἀγγείων (XVI, XVII καὶ XXXIX), ἀπεδείχθη καὶ ἐδῶ ὁ σπανιότερος τρόπος ταφῆς. Αἱ καύσεις ἐμφανίζονται ὡς πυραὶ ἐντὸς λάκκων, μετὰ τὰ ὑπολείμματα τῆς καύσεως ἐναπομείναντα ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῶν (I, III, VI, XIII, XIV, XXVII, XXVIII, XXIX, XXXIV, XXXVII, XLI, XLIV, XLVIII, LI, LII, LV, VLII, LIX, LX, LXI καὶ LXII).

Τὸ περιεχόμενον τῶν τάφων περιγράφεται κατωτέρω ἐν συντομίᾳ κατ' ἀριθμητικὴν τάξιν.

Τάφος I: ἐρυθρόμορφον ληκύθιον, ἐλλιπές, σωζ. ύψ. 0,085 μ., με παράστασιν γλαυκὸς μεταξὺ θαλλῶν ἐλαίας (Πί ν. 69 α)· θραύσματα σιδηρᾶς στλεγγίδος. Τάφος II: λήκυθος λευκοῦ βάθους, ἐλλιπής, ύψ. 0,16 μ., με διακόσμησιν ὀρθίων ἀνθεμίων. Τάφος IV: ἀτρακτοειδῆς ἀκρυδόχος, ύψ. 0,165 μ., με διακόσμησιν λευκῶν γραμμῶν· σιδηροὶ ἥλοι. Τάφος V: σιδηροὶ ἥλοι. Τάφος VIII (Πί ν. 68 α): δύο λήκυθοι, ύψ. 0,15 καὶ 0,135 μ., με μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ· μελαμβαφῆς ἀττική κοτύλη, ύψ. 0,07 μ.· μόνωτος μελαμβαφῆς λεκανίς, ύψ. 0,065 μ., ἀνευ καλύμματος· μόνωτον μελαμβαφές φιαλίδιον, ύψ. 0,03 μ.· εἰδῶλιον γυναικείας καθήμενης μορφῆς, ύψ. 0,10 μ. Τάφος XII (Πί ν. 68 β): μελαμβαφῆς ἀρυβαλλοειδῆς λήκυθος, ύψ. 0,135 μ.· θραύσματα σιδήρου. Τάφος XIII: ὀμφαλωτὴ φιάλη, ύψ. 0,04 μ., με ἐξηρημένην ζώνην ἐσωτερικῶς· σφονδύλιον, ύψ. 0,025 μ., με διακόσμησιν φύλλων κισσοῦ, στιγμῶν καὶ γραμμῶν. Τάφος XIV: δύο λήκυθοι ἐλλιπεῖς, ύψ. 0,145 καὶ 0,13 μ., με μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ· λήκυθος ἐλλιπής, ύψ. 0,16 μ., με μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων. Τάφος XVI: μόνωτος μελαμβαφῆς

λεκανίς μετά τοῦ πώματος αὐτῆς, ὕψ. 0,087 μ.,
τριφυλλόστομος οἰνοχοῖσκη, ὕψ. 0,073 μ., ἀβα-
φῆς· κοχλιάριον χαλκοῦν. Τάφος XVII: μελαμ-
βαφῆς κοτύλη ἐλλειπτική, ὕψ. 0,09 μ.; φιαλίδιον
ἐρυθροβαφές, ὕψ. 0.03 μ. ἄπουσ κοτύλη μελαμ-

σμένων γραμμιδίων. Τάφος XIX: ἀρναλλοειδὲς μελαμπαφὲς ληκύθιον, ὕψ. 0,085 μ., με ἑδαφόχρουν ταίναν περὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ κορμοῦ· τῆμα λευκῆς ληκύθου με ἐξίτηλον παρὰστασιν. Τάφος XXI: λευκῆ λήκυθος ἐλλιπής, σωφ. ὕψ.



XXIII: θραύσμα ληκύθου λευκοῦ βάθους, με μελανόμορφον παράστασιν δύο ἀντῶπων αἰγάρων ἐκατέρωθεν δένδρου εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας τοῦ ἀγγείου καὶ κόσμημα ζατρίκιου ἄνωθεν αὐτῆς (Πί ν. 69 γ). Τάφος XXIV: τμήμα λευκῆς ληκύθου, με ἐξίτηλον παράστασιν. Τάφος XXVI: κοτύλη πορτοκαλλόχρους, ὕψ. 0,06 μ., με ἄκτινας εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας. Τάφος XXVII: μελαμβαφῆς καρποδόχῃ, ὕψ. 0,05 μ., ἐλλιπής. Τάφος XXVIII: λήκυθος ἐλλιπής, σωζ. ὕψ. 0,095 μ., με μελανὸν διάκοσμον ἀνθεμίων· τμήμα εἰδωλίου· θραύσματα χαλκοῦ· ἀρυβαλλοειδῆς ἐρυθρόμορφος λήκυθος ἐλλιπής, σωζ. ὕψ. 0,115 μ., με παράστασιν ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως δύο γυναικείων μορφῶν καὶ γρυπός· ἡ μία γυνή, καθημένη, κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς θύρσον· φυτικὸν κόσμημα καλύπτει τὴν ὀπισθίαν ὄψιν. Τάφος XXIX: πήλινον ἀλάβαστρον ἐλλιπές, σωζ. ὕψ. 0,16 μ., καλυπτόμενον διὰ λευκοῦ ἐπιχρίσματος. Τάφος XXXI: λήκυθος μελαμβαφῆς, ὕψ. 0,245 μ. Τάφος XXXII: μελαμβαφῆς φιάλη, ὕψ. 0,05 μ. Τάφος XXXIV: μελαμβαφῆς λήκυθος, ὕψ. 0,14 μ., με διάκοσμον στιγμῶν ἐπὶ ἐξηρημένης ζώνης κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ κορμοῦ· λευκὴ λήκυθος, ὕψ. 0,17 μ., με ἐξίτηλον παράστασιν. Τάφος XXXVI: λήκυθος ἐλλιπής, ὕψ. 0,147 μ., με μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ· λήκυθος ἐλλιπής, σωζ. ὕψ. 0,105 μ., με μελανὴν διακόσμησιν ὀρθίων ἀνθεμίων· ἐρυθροβαφῆς οἶνοχοῖσκη, ὕψ. 0,08 μ.· διώτος μελαμβαφῆς σκύφος, ὕψ. 0,05 μ.· ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον ἐλλιπές, σωζ. ὕψ. 0,09 μ. με ἐξηρημένην ταινίαν ἐπὶ τοῦ ὤμου· κοτύλη ἐλλιπής, σωζ. ὕψ. 0,078 μ.· τὸ κάτω ἥμισυ ἐρυθρομόρφου ληκύθου, σωζ. ὕψ. 0,06 μ., με ἐνδεδυμένην μορφήν, ἡ ὁποία σπεύδει πρὸς τὰ δεξιὰ. Τάφος XXXVII: λήκυθος, ὕψ. 0,19 μ., με ἐξίτηλον μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων· ἑτέρα, ὕψ. 0,225 μ., με ἐξίτηλον διάκοσμον θαλλοῦ κισσοῦ· μελαμβαφῆς ἀρυβαλλοειδῆς λήκυθος, ὕψ. 0,11 μ., με διακόσμησιν σιγμοειδῶν καθέτων γραμμίδων ἐπὶ ἐξηρημένης ταινίας περὶ τῆς κοιλίας· μελαμβαφῆς ἀρυβαλλοειδῆς λήκυθος, ὕψ. 0,16 μ. (Πί ν. 69 δ)· μελαμβαφῆς κοτύλη ἐλλιπής, ὕψ. 0,09 μ.· τὸ κάτω ἥμισυ ληκύθου, σωζ. ὕψ. 0,09 μ., με μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων. Τάφος XXXVIII: λευκὴ λήκυθος, ὕψ. 0,255 μ., με σκηνὴν ἐπὶ τοῦ τάφου· ἐκατέρωθεν τῆς στήλης τοῦ νεκροῦ, στεφομένης ὑπὸ ἀκάνθης καὶ κοσμουμένης διὰ ταινιῶν, παρίστανται δύο γυναικεῖαι μορφαί (Πί ν. 69 ε)· μελαμβαφῆς θήλαστρον, ὕψ. 0,055 μ.· μελαμβαφῆς σκυφίδιον, ὕψ. 0,035 μ., με ἐμπέστον διακό-

σμησιν ἀνθεμίων· μελαμβαφῆς χοῦς, ὕψ. 0,062 μ., με παράστασιν διὰ λευκοῦ χρώματος παιδὸς παίζοντος με πτηνὸν καὶ παρ' αὐτὸ κύων· τὴν παράστασιν κλείει ἄνω θαλλὸς κισσοῦ· ἕτερος χοῦς, ὕψ. 0,052 μ., με παράστασιν διὰ λευκοῦ δύο παιδῶν με ἀλέκτορας· ἡ παράστασις βαίνει ἐπὶ κυματίου, ὑπερθεῖν δὲ ταύτης θαλλὸς κισσοῦ (Πί ν. 70 α)· τὸ ἥμισυ λεκανίδος μελαμβαφοῦς, σωζ. ὕψ. 0,055 μ. Τάφος XLI: μελαμβαφῆς λήκυθος, ὕψ. 0,115 μ.· τρεῖς λήκυθοι ἐλλιπείς, με μελανὸν διάκοσμον ἀνθεμίων. Τάφος XLIII: λήκυθος ἐλλιπής, σωζ. ὕψ. 0,10 μ., με μελανὸν διάκοσμον ἀνθεμίων· ἄπους μελαμβαφῆς κύλιξ, ὕψ. 0,04 μ. Τάφος XLIV: δύο λήκυθοι, ὕψ. 0,20 καὶ 0,185 μ., με ἐξίτηλον μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων· λήκυθος, σωζ. ὕψ. 0,21 μ., με ἐξίτηλον διακόσμησιν δικτυωτοῦ πλέγματος· ἑτέρα, ὕψ. 0,185 μ., με ἐξίτηλον διάκοσμον θαλλοῦ κισσοῦ· λευκὴ λήκυθος με ἐξίτηλον σκηνὴν ἐπὶ τοῦ τάφου, ὕψ. 0,235 μ.· πρὸ τοῦ τύμβου τοῦ νεκροῦ διακρίνεται ἀνὴρ ἐνδεδυμένος ἱμάτιον. Τάφος XLV: λήκυθος μελαμβαφῆς, ὕψ. 0,195 μ., με διάκοσμον μαϊάνδρου ἐπὶ δύο ἐξηρημένων ζωνῶν, παρὰ τὴν βάσιν καὶ τὸν ὦμον· μελαμβαφῆς φιαλίδιον, ὕψ. 0,025 μ. Τάφος XLVI: λήκυθος λευκοῦ βάθους, ὕψ. 0,145 μ., με μελανὸν διάκοσμον θαλλοῦ κισσοῦ, ζατρίκιου καὶ πυραμιδοειδοῦς σχεδίου (Πί ν. 70 β)· λήκυθος με μελανὸν διάκοσμον ὀρθίων ἀνθεμίων, ὕψ. 0,13 μ. (Πί ν. 70 γ)· μελαμβαφῆς φιαλίδιον, ὕψ. 0,025 μ.· μελαμβαφῆς κύλιξ, ὕψ. 0,06 μ.· ἄπους μελαμβαφῆς κύλιξ, ὕψ. 0,04 μ.· προχοῖσκη μελαμβαφῆς, ὕψ. 0,075 μ.· χαλκοὶ ἦλοι. Τάφος XLVII: δύο ἀτρακτοειδεῖς δακρυδόχοι τεφρόχροοι, ὕψ. 0,075 καὶ 0,08 μ., με διακόσμησιν λευκῶν καὶ ἐρυθρῶν γραμμῶν. Τάφος XLIX: λευκὴ λήκυθος, ὕψ. 0,167 μ., με σκηνὴν γυναικωνίτου (Πί ν. 70 ε)· τὸ κάτω ἥμισυ ληκύθου, σωζ. ὕψ. 0,075 μ., με μελανὸν διάκοσμον θαλλοῦ κισσοῦ. Τάφος L: λευκὴ λήκυθος, ὕψ. 0,145 μ., με ἐξίτηλον παράστασιν σκηνῆς ἐπὶ τοῦ τάφου. Τάφος LI: λήκυθος ἐλλιπής, σωζ. ὕψ. 0,08 μ., με μελανὴν διακόσμησιν συμπλεκόμενων ἀνθεμίων· ἐρυθρόμορφος λήκυθος, σωζ. ὕψ. 0,165 μ., με ἐξίτηλον παράστασιν ἱσταμένης μορφῆς. Τάφος LII: τμήμα ἐρυθρομόρφου οἶνοχοῖσκης, σωζ. ὕψ. 0,075 μ., με παράστασιν παιδὸς παίζοντος· τμήμα ἐρυθρομόρφου ληκύθου, σωζ. ὕψ. 0,14 μ., με ἀπεικόνισιν ἀνδρὸς βαδίζοντος· λήκυθος μελαμβαφῆς, σωζ. ὕψ. 0,16 μ., με διακόσμησιν σιγμοειδῶν γραμμῶν ἐπὶ ἐξηρημένης ταινίας κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός της·

έτέρα παρομοία, σωζ. ύψ. 0,13 μ., με διάκοσμον στιγμών χαλκοῦς ἥλος· χαλκῇ ἐφηλῖς. Τάφος LIII: λευκὴ λήκυθος, τῆς ὁποίας ἐλλεῖπει τὸ χεῖλος, σωζ. ύψ. 0,21 μ., με παράστασιν σκηνῆς ἐπὶ τοῦ τάφου· ἄριστερά τῆς στήλης τοῦ νεκροῦ, κοσμουμένης δι' ἐρυθρῶν ταινιῶν, παρίσταται ἀνδρική μορφή (Πί ν. 70 ε)· ἀρυβαλλοειδὴς λήκυθος ἐρυθρόμορφος, ύψ. 0,105 μ., με παράστασιν ἀνόδου Κόρης (Πί ν. 70 δ)· ἀρυβαλλοειδὴς λήκυθος μελαμβαφῆς, σωζ. ύψ. 0,09 μ., με διακόσμησιν σιγμοειδῶν γραμμῶν ἐπὶ ἐξηρημένης ζώνης περὶ τὴν κοιλίαν· λήκυθος, ύψ. 0,20 μ., με μελανὸν διάκοσμον θαλλοῦ κισσοῦ· έτέρα ἐλλιπής, σωζ. ύψ. 0,175 μ. Τάφος LIV: λήκυθος ἐλλιπής, σωζ. ύψ. 0,09 μ., με μελανὸν διάκοσμον ἀνθεμίων· κρατηρίσκος μελαμβαφῆς, ύψ. 0,04 μ. Τάφος LV: λευκὴ λήκυθος, ύψ. 0,16 μ., με ἀπεικόνισιν γυναικός, ἡ ὁποία φέρεי ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάνιστρον (Πί ν. 70 ζ)· δύο λήκυθοι, ύψ. 0,15 καὶ 0,115 μ., με μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ. Τάφος LVI: λήκυθος, ύψ. 0,12 μ., με μελανὸν διάκοσμον πλέγματος καὶ θαλλοῦ ἐλαίας· τὸ κάτω ἥμισυ ληκύθου συμπαγοῦς, σωζ. ύψ. 0,105 μ., με μελανὸν διάκοσμον θαλλοῦ κισσοῦ. Τάφος LVII: λήκυθος ἐρυθρόμορφος, ύψ. 0,15 μ., με παράστασιν γυναικείας μορφῆς πρὸ βωμοῦ· λήκυθος, ύψ. 0,22 μ., με μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων. Τάφος LVIII: τρεῖς λήκυθοι ἐλλιπεῖς, σωζ. ύψ. 0,085, 0,08 καὶ 0,08 μ., με μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ. Τάφος LIX: λήκυθος, ύψ. 0,15 μ., με μελανὸν διάκοσμον θαλλοῦ κισσοῦ. Τάφος LX: λήκυθος, σωζ. ύψ. 0,15 μ., με ἐξίτηλον διάκοσμον· λήκυθος, σωζ. ύψ. 0,155 μ., με μελανὸν διάκοσμον μαιάνδρου, ζατρικίου, πυραμιδοειδοῦς σχεδίου καὶ ἀνθεμίων· λήκυθος, σωζ. ύψ. 0,145 μ., με ἐξίτηλον παράστασιν γυναικείας μορφῆς· λήκυθος ἐλλιπής, σωζ. ύψ. 0,13 μ., με ἐξίτηλον διακόσμησιν· μελαμβαφῆς κοτύλη ἐλλιπής, σωζ. ύψ. 0,09 μ. Τάφος LXI: μελαμβαφῆς λήκυθος, ύψ. 0,11 μ. Τάφος LXII: ἐρυθρόμορφον ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον, σωζ. ύψ. 0,08 μ., με παράστασιν δύο μορφῶν, μῖς ἀνδρική καὶ μῖς γυναικείας ἐκατέρωθεν σφιγγός (χρησις λευκοῦ ἐπιθέτου χρώματος)· ληκύθιον, ύψ. 0,072 μ., με διάκοσμον ἐρυθρομόρφου ἀνθεμίου. ληκύθιον μελαμβαφῆς, ύψ. 0,065 μ.· προχοΐσκη μελαμβαφῆς, σωζ. ύψ. 0,09 μ.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων τοῦ οἰκοπέδου συνελέγη ἐπίσης μεγάλη ποσότης ὀστράκων, ἐκ τῶν ὁποίων συνεκολλήθη ἱκανὸς ἀριθμὸς ἀγγείων, κλιμακούμενων χρονολογικῶς ἀπὸ τοῦ 5ου ἔως

τὸν 3ον αἰ. π.Χ., τὰ ὁποῖα ἀναφέρομεν κατωτέρω:

Ἐνδεκα λήκυθοι με μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ. Μία λήκυθος με μελανὸν διάκοσμον πλέγματος. Δύο λευκαὶ λήκυθοι με ἐξίτηλον διακόσμησιν. Μία λευκὴ λήκυθος, ύψ. 0,21 μ., με σκηνὴν ἐπὶ τοῦ τάφου· ἐκατέρωθεν τῆς στήλης τοῦ νεκροῦ εἰκονίζεται ἀνὰ μία ἀνδρική μορφή. Μία λήκυθος με μελανὴν διακόσμησιν ὀρθίων ἀνθεμίων. Ἀρυβαλλοειδὲς μελαμβαφῆς ληκύθιον με αὐλακωτὴν διακόσμησιν. Ἀρυβαλλοειδὲς ἐρυθρόμορφον ληκύθιον, ύψ. 0,08 μ., με παράστασιν ἀνόδου Κόρης. Ἐρυθρόμορφος χοῦς, ύψ. 0,06 μ., με παράστασιν Σατύρου καὶ κυνός. Μόνωτος λεκανὴς μελαμβαφῆς μετὰ πώματος. Δίωτος λεκανὴς μελαμβαφῆς μετὰ τοῦ καλύμματος αὐτῆς, ύψ. 0,102 μ., με διάκοσμον ὀφιοειδῶν γραμμῶν μεταξὺ τῶν λαβῶν καὶ πυραμιδοειδὲς κόσμημα ἐπὶ τοῦ καλύμματός της. Πέντε δακρυδόχοι ἀτρακτοειδεῖς με διακόσμησιν λευκῶν γραμμῶν. Λύχνος μελαμβαφῆς. Τρία φιαλῖδια μελαμβαφῆς. Κοτύλη μελαμβαφῆς. Δύο προχοΐσκα μελαμβαφεῖς. Μελαμβαφῆς πυξίδιον. Δύο χυτροειδῆ σκεύη. Δύο καλύμματα ἀγγείων οἰκιακῆς χρήσεως. Λοπάς μελαμβαφῆς. Πινάκιον δίωτον ἀβαφές. Τρία μόνωτα εὐρύστομα οἰκιακά σκεύη. Ἐννέα ἀβαφῆ φιαλῖδια. Τέσσαρα ἀβαφῆ πινάκια. Ἀμφορεὺς ἀβαφῆς.

43. Πατησίων καὶ Καποδιστρίου (Σχέδ. 1, ἀριθ. 43)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῶν ὁδῶν Πατησίων καὶ Καποδιστρίου οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Κανελλάκη, διαστ. 29 × 19 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυπεν ἑννέα τάφους, χρονολογούμενους εἰς τὸν 5ον αἰ. π.Χ. Ἡ συστάς αὕτη τῶν τάφων ἀνῆκε προφανῶς εἰς τὸ νεκροταφεῖον, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ πρὸς Ἀχαρνάς.

Ἡ στάθμη τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους ἐνταῦθα, ἡτοι τῆς κιμιλιᾶς, κεῖται 1.50 μ. βαθύτερον τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ, ὅπαντες δὲ οἱ ἀποκαλυφθέντες τάφοι ἦσαν λαξευτοὶ ἐντὸς αὐτῆς. Οἱ ἐρευνηθέντες τάφοι διακρίνονται εἰς λακκοειδεῖς, κιβωτιοσχῆμους καὶ σαρκοφάγους (Σχέδ. 36). Οἱ λακκοειδεῖς, ὀρθογώνια ὀρύγματα εἰς τὴν κιμιλιάν, διαστ. 1.50 × 1, ύψ. 0,50, ἔως 2.55 × 1.15, ύψ. 1 μ., εἶναι πολυαριθμότεροι, εἰς τοὺς περισσοτέρους δὲ ἐξ αὐτῶν (III, IV, V καὶ VII), ἔχουν συντελεσθῆ καύσεις νεκρῶν καὶ εἰς ἓνα μόνον (VIII) ἐνταφιασμός· οὗτος ἔφερε καὶ ἐπένδυσιν ἐκ πηλίνων κεραμίδων. Οἱ κιβωτιοσχῆμοι (I, VI, IX), κατεσκευα-

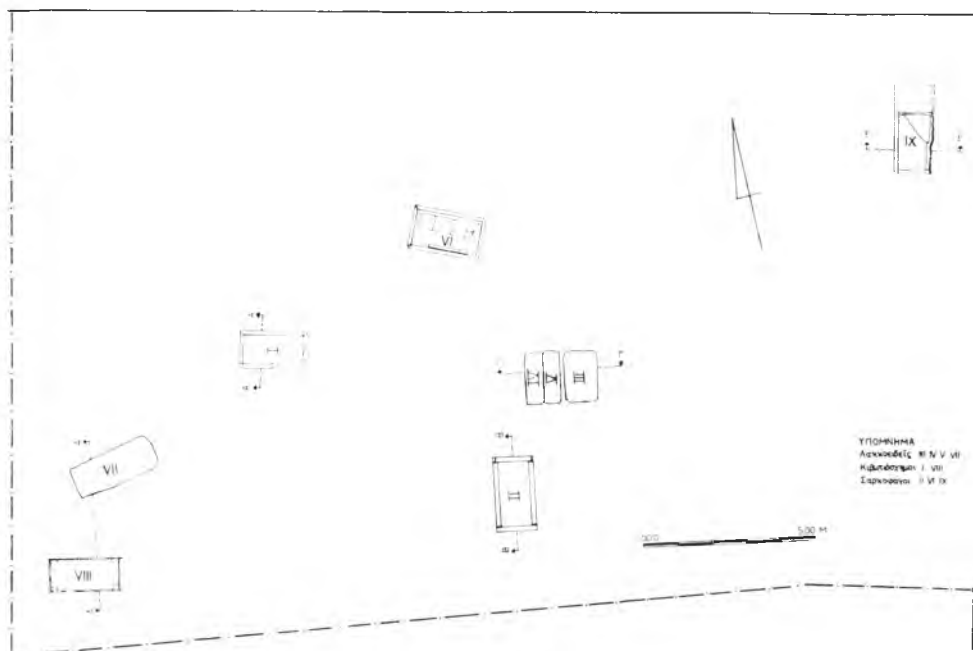
σμένοι διά μαρμαρίνων πλακών, ἔχουν διαστάσεις $1.90 \times 0,80$, ὕψ. $0,90$ μ.· εἰς τὸν τάφον IX εὐρέθη ταφή μεταγενεστέρα, τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου, καλυπτομένη διὰ κεραμίδων. Σαρκοφάγος εὐρέθη μία μόνον (II), διαστ. $1.90 \times 0,90$, ὕψ. $0,58$ μ., κατεσκευασμένη ἐκ κογχυλιάτου λίθου. Ἐκ τῶν προαναφερθέντων τάφων δύο (IX, X) εὐρέθησαν σεσυλημένοι.

Τὸ περιεχόμενον τῶν τάφων ἔχει ὡς ἑξῆς:

Τάφος I (τελευταῖον τρίτον 5ου αἰ. π.Χ.): λευκὴ λήκυθος, ὕψ. $0,36$ μ., με σκηνὴν ἐπὶ τοῦ τάφου· ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ τάφου κίων με

τῆς ὁποίας σώζεται τὸ ἄνω ἡμισυ, σωζ. ὕψ. $0,28$ μ., με σκηνὴν ἐπὶ τοῦ τάφου· λευκὴ λήκυθος, ἑλλιπής, σωζ. ὕψ. $0,165$ μ., με παράστασιν γυναικείας μορφῆς καθημένης ἔμπροσθεν τοῦ τάφου καὶ κρατοῦσης στέφανον· δύο λήκυθοι ὕψ. $0,20$ καὶ $0,15$ μ., με μελανὴν διακόσμησιν φύλλων κισσοῦ· λήκυθος, ὕψ. $0,195$ μ., με μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων· μελαμβαφεὲς ληκύθιον ἑλλιπές, σωζ. ὕψ. $0,085$ μ., με αὐλακωτὴν διακόσμησιν. Τάφος II: λευκὴ λήκυθος, ὕψ. $0,39$ μ., με σκηνὴν ἐπὶ τοῦ τάφου· δεξιὰ τῆς στήλης εἰκονίζεται ὁ νεκρὸς ὡς πολεμιστῆς· λευκὴ

Κ Α Π Ο Δ Ι Σ Τ Ρ Ο Υ



Σχέδ. 36. Κάτοψις τάφων, ἀποκαλυφθέντων ἐπὶ τῶν ὁδῶν Πατησίων καὶ Καποδιστρίου

φύλλα ἀκάνθης, δεξιὰ εἰκονίζεται ὁ νεκρὸς ὡς πολεμιστῆς, ἀριστερὰ διακρίνεται δευτέρα μορφή· λευκὴ λήκυθος, ὕψ. $0,405$ μ., με σκηνὴν ἐπὶ τοῦ τάφου· εἰς τὸ μέσον εἰκονίζεται ἡ στήλη τοῦ νεκροῦ με ἐρυθρὰς ταινίας, δεξιὰ διακρίνεται ἀνδρική μορφή ἐνδεδυμένη ἱμάτιον ἐρυθροῦ χρώματος καὶ πέτασον ἐπὶ τοῦ ὤμου, ἀριστερὰ γυνή· λευκὴ λήκυθος, ὕψ. $0,23$ μ., με σκηνὴν ἐπὶ τοῦ τάφου· δεξιὰ τῆς στήλης εἰκονίζεται ὁ νεκρὸς· λευκὴ λήκυθος, ὕψ. $0,235$ μ., με σκηνὴν ἐπὶ τοῦ τάφου, ἀριστερὰ τοῦ τύμβου παρίσταται γυνὴ προσφέρουσα στέφανον· λευκὴ λήκυθος,

λήκυθος, ὕψ. $0,33$ μ., με σκηνὴν ἐπὶ τοῦ τάφου· ἑκατέρωθεν τῆς στήλης εἰκονίζονται δύο γυναίκες· μορφαὶ (Πί ν. 71 β)· λευκὴ λήκυθος, ὕψ. $0,38$ μ., με δύο γυναικείας μορφάς· τρεῖς λευκαὶ λήκυθοι, ὕψ. $0,25$, $0,31$ καὶ $0,35$ μ., με ἐξίτηλον παράστασιν· ἀρυσσολοειδὲς ληκύθιον ἑλλιπές, σωζ. ὕψ. $0,09$ μ., με ἐξηρημένην ἐρυθρὰν ζώνην· βάσις ἐρυθρομόρφου πυξίδος, ὕψ. $0,06$ μ., με γλωσσωτὸν κόσμημα· τμήμα σιδηρᾶς στλεγγίδος. Τάφος III: δύο μελαμβαφεῖς καρποδόχαι, ὕψ. $0,06$, διαμ. $0,10$ μ.· λήκυθος, ὕψ. $0,145$ μ., με μελανὴν διακόσμησιν ὀρθίων ἀνθεμίων·

λήκυθος μελανόμορφος έλλιπής, σωζ. ύψ. 0,09 μ., με έξίτηλον παράστασιν. Τάφος VI: σιδηρά στεγγίς και ή στεφάνη αλαβάστρου. Τάφος VII: τέσσαρες λευκαί λήκυθοι, ύψ. 0,19, 0,17, 0,155 και 0,13 μ., με έξίτηλον παράστασιν. λήκυθος λευκού βάθους, σωζ. ύψ. 0,155 μ., με μελανόν διάκοσμον άνθεμίων· λήκυθος μελανόμορφος, ύψ. 0,22 μ., με παράστασιν μιās εφίππου και μιās ίσταμένης μορφής· λήκυθος έρυθρόμορφος, ύψ. 0,205 μ., με παράστασιν άνδρός ίματιοφόρου, στηριζομένου επί ράβδου· λήκυθος έρυθρόμορφος, ύψ. 0,18 μ., με έξίτηλον παράστασιν· λήκυθος μελαμβαφής, σωζ. ύψ. 0,155 μ. Τάφος VIII: λήκυθος μελανόμορφος, ύψ. 0,155 μ., με παράστασιν τριών καθημένων μορφών, έξ ών ή μεσαία κρατεί λύραν (Π ί ν. 71α)· λήκυθος μελανόμορφος, ύψ. 0,16 μ., με παράστασιν άρματος, ήνιόχου και πολεμιστοϋ (Π ί ν. 71α)· λήκυθος μελανόμορφος, ύψ. 0,16 μ., με σκηνήν εκ τοϋ κύκλου τοϋ Διονύσου (Π ί ν. 71α)· λήκυθος μελανόμορφος έλλιπής, σωζ. ύψ. 0,11 μ., με παράστασιν εκ τοϋ κύκλου τοϋ Διονύσου· εικονίζεται τέθριππον και Σάτυρος· λήκυθος μελανόμορφος, έλλιπής, σωζ. ύψ. 0,13 μ.· εικονίζεται τέθριππον άρμα με ήνιόχον και πολεμιστής· πήλινον σφονδύλιον· χαλκαί έφηλίδες. Τάφος IX: φιάλη ρωμαϊκή. Έκτός τοϋ τάφου ευρέθησαν μελανόμορφος λήκυθος έλλιπής, θραύσματα χαλκού και τεμάχια υαλίνου άγγείου.

Έκ τών έπιχώσεων συνελέγησαν έπίσης γαμικός λέβης και κορινθιακή πυξίς με γραμμικήν διακόσμησιν.

44. Πλάτωνος 33 (Σ χ έ δ. 1, άριθ. 44)

Είς τὸ ἐπὶ τῆς ὥς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Σ. Μαλταμπέ, διαστ. 13×15 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἐρευνα ἐφερεν εἰς φῶς μαρμαρίνην λουτροφόρον τῶν μέσων τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. Αὐτὴ ἀνευρέθη εἰς βάθ. 1.30 μ. ἐντὸς ἐπιχώσεων, εἰς ἀπόστασιν 1.20 μ. ἀπὸ τῆς Β. μεσοτοιχίας καὶ 9.10 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς.

Ἐλλείπει ἡ βάσις τῆς· ἔχει σωζ. ύψ. 0,83, μεγ. διάμ. 0,265 μ. Ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως τῆς κοιλίας, ἀνάγλυφος παράστασις με σκηνὴν δεξιῶσεως τεσσάρων προσώπων, χωριζομένων ἀνὰ ζεύγη. Ἀνωθεν τῶν εἰκονιζομένων μορφῶν ἀναγράφονται τὰ ὀνόματά των· τὰ δύο δεξιὰ εἶναι εὐανάγνωστα: *ΕΥΟΙΠΠΟΣ ΚΛΕΑΓΟΡΑ* (Π ί ν. 72 α).

Ἐξ ἄλλων ἀνασκαφῶν, αἱ ὁποῖαι διεξήχθησαν εἰς τὴν περιοχὴν, συμπεραίνεται, ὅτι ἡ θέσις τοῦ παρόντος οἰκοπέδου περιλαμβάνεται εἰς τὸν χώρον τῆς ὁδοῦ τοῦ Κεραμικοῦ, τῆς ὁποίας

ὁμως στρώσεις δὲν ἀπεκαλύφθησαν ἐνταῦθα. Ὅπως δὴποτε, περαιτέρω ἐρευνα εἰς τὴν περιοχὴν θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοπογραφικῶν προβλημάτων, σχετιζομένων μετὰ τὴν θέσιν καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ὁδοῦ καὶ τοῦ ἑκατέρωθεν αὐτῆς ἀναπτυχθέντος νεκροταφείου (βλ. ἀμέσως κατωτέρω ἀνασκαφὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πλάτωνος 67).

45. Πλάτωνος 67 (Σ χ έ δ. 1, άριθ. 45)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὥς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Χριστακοπούλου, διαστ. 13×10.20 μ., ἀνευρέθη τμήμα τῆς ὁδοῦ, ἣτις συνδέει τὸ Δίπυλον μετὰ τὴν ἀρχαίαν Ἀκαδημείαν. Τμήματα τῆς ὁδοῦ ταύτης καὶ τοῦ νεκροταφείου, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη κατὰ τὰ κράσπεδά της, ἀνεσκάφησαν εἰς πολλὰ σημεῖα (βλ. ἀνωτ., σ. 73).

Ἡ ὁδός, με κατεύθυνσιν ΒΔ. - ΝΑ., ἀνεσκάφη ἐνταῦθα εἰς πλ. 6 μ., τῆς πρὸς ΒΑ. συνεχείας τῆς κειμένης κάτωθεν τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ. Πρὸς Δ. αἱ ἐπιχώσεις εἶχον διαταραχθῆ σοβαρῶς, ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἐξαγωγή συμπεράσματος διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ ΝΔ. κρασπέδου τῆς ὁδοῦ.

Ἐνταῦθα διεπιστώθησαν ἐπτὰ ὁδοστρώματα συνολ. πᾶχ. 1.45 μ. (Π ί ν. 72 β). Τὸ παλαιότερον ἐβαινεν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 2.80 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ· ἐπίσης πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ στάθμη τῆς κιμιλιᾶς ἐδῶ εὐρίσκεται 3.30 μ. βαθύτερον τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ Πλάτωνος.

46. Πλάτωνος καὶ Ἀργους 92 (Σ χ έ δ. 1, άριθ. 46)

Τὸ ἐπὶ τῆς ὥς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Τσίγκου, διαστ. 18.50×11 μ., κεῖται πρὸς Α. τῆς ὁδοῦ, ἣτις συνδέει τὸ Δίπυλον μετὰ τὴν Ἀκαδημείαν· τῆς ὁδοῦ ταύτης ἔχουν ἀποκαλυφθῆ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἱκανὰ τμήματα, ὥστε ἡ ἀποκατάστασις τῆς εἶναι πλέον δυνατὴ· ἐπίσης ἔχουν ἀνασκαφῇ κατὰ καιροὺς συστάδες τάφων (βλ. ἀνωτ. ἀνασκαφὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πλάτωνος 67).

Εἰς τὸν χώρον τοῦ οἰκοπέδου τούτου, πλησίον τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Ἀργους, εἰς βάθ. 3.50 - 4 μ., ἀνευρέθησαν τρεῖς τάφοι ἄνευ κτερισμάτων. Ὁ εἰς (1) κτιστὸς διὰ πλακοειδῶν λίθων, διαστ. 2.20 × 1 μ., με δάπεδον ἐκ πηλίνων πλακῶν, ἡδράζετο ἐπὶ ἐπιχώσεων εἰς βάθ. 3.50 μ., περιεῖχε δὲ τὰ διαλυμένα ὀστέα ἐνὸς νεκροῦ. Ὁ τάφος II, λακκοειδής, ὀρθογώνιον ὄρυγμα ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, διαστ. 1.70 × 0,25 μ., περιεῖχε τὰ λείψανα

πυράς. Ὁ τάφος III, λακκοειδής καὶ οὗτος, εὐρέθῃ κατεστραμμένος.

Εἰς τὸ μέσον περιῖπου τοῦ οἰκοπέδου ἀνευρέθη ἐντὸς ἐπιχώσεων ἢ ἀνάγλυφος στήλη ἐπιτυμβίου ναῖσκου, τοῦ τελευταίου τρίτου τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., μετὰ παραστάσιν νέου μετὰ τοῦ ὑπηρέτου του (Πίν. 73α). Ἡ στήλη ἄνω καὶ κάτω εἶναι τεθραυσμένη· σωζ. ὕψ. 1.04, μέγ. σωζ. πλ. 1, πᾶχ. 0,06 μ. Δεξιὰ εἰκονίζεται ὁ νεκρὸς ἐστραμμένος πρὸς τὰ δεξιὰ, κρατῶν διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς, ἐλαφρῶς κεκαμμένης, ὕψασμα πτυχοῦμενον· ἀριστερὰ παρίσταται ὁ μικρὸς ὑπηρέτης, ψαύων τὸ ἔνδυμα τοῦ νεκροῦ κυρίου του. Ἐλλείπουν ὁ λαιμὸς μετὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ νέου, ἢ ἀριστερὰ χεὶρ καὶ οἱ πόδες ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν μηρῶν, ὡς καὶ οἱ πόδες τοῦ ὑπηρέτου.

47. Πραξιτέλους 22 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 47)

Ἡ ἔρευνα εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Σκαλιτσᾶ, ἐνετοπίσθη εἰς τὸ ΒΑ. ἡμισυ αὐτοῦ, διότι εἰς τὸν ὑπόλοιπον χώρον τὰ ὑπόγεια τῆς παλαιᾶς οἰκοδομῆς ἐθεμελιώθησαν ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, καταστρέψαντα πᾶν ἶχνος ἀρχαίου λειψάνου. Αἱ διαστάσεις ὁλοκληροῦ τοῦ οἰκοπέδου ἀνέρχονται εἰς 20.50 × 9.50 μ.

Εἰς τὸν ἀνασκαφέντα χώρον εἶχεν ἐναπομείνει τμήμα τοίχου τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου· οὗτος, μετὰ κατεύθυνσιν Α. - Δ., διετηρεῖτο μέχρι μήκ. 6.50 μ., εἶχε πᾶχ. 0,80 μ., ἠδράζετο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, τῆς ὁποίας ἢ στάθμη ἐνταῦθα κεῖται εἰς βάθ. 2 μ. κάτωθεν τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ, καὶ ἦτο κατεσκευασμένος διὰ λαξευτῶν κροκαλοπαγῶν λίθων, μετὰ μικροῦς λίθους εἰς τὰ μεταξύ τῶν κενῶν.

Εἰς τοὺς ὑστέρους ἐλληνιστικοὺς χρόνους ἢ χρήσις τοῦ χώρου συνεχίζεται, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῶν λειψάνων πίθου κτιστοῦ, καταστρέψαντος τμήμα τοῦ περιγραφέντος τοίχου. Τοῦ πίθου σώζεται τὸ ἡμισυ τοῦ στομίου, τὸ ὅποιον θὰ εἶχε διάμ. 0,60 μ. Τὸ ὕψος τοῦ ὑπολογίζεται εἰς 0,80 μ., τὰ δὲ τοιχώματά του φέρουν ἐπένδυσιν ἐξ ὑδραυλικοῦ κονιάματος.

48. Πυθοδόρου 19 καὶ Πιερρίας (Σχέδ. 1, ἀριθ. 48)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Δανάλη, διαστ. 14.70 × 8.20 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε πίθον τῆς ὑστερορρωμαϊκῆς περιόδου. Οὗτος διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 0,80 μ., ἦτο κατεσκευασμένος διὰ μικρῶν λίθων, θραυσμάτων κεράμων καὶ ἀσβεστοκονίας, ἔφερε δὲ ἐσωτερικῶς ἐπένδυσιν ἐξ ὑδραυλικοῦ κονιάματος. Ἡδράζετο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 1.50 μ.

49. Σταδίου 5 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 49)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Κρεμμύδη, διαστ. 30.50 × 18.10 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα περιωρίσθη εἰς μικρὰν ἑκτασιν, παρὰ τὴν Α. μεσοτοιχίαν, ἐνθα ἐσώζοντο τὰ κατάλοιπα τεσσάρων τάφων τῶν κλασσικῶν χρόνων, διότι ἡ ἐκσκαφὴ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὑπογείων τῆς παλαιᾶς οἰκοδομῆς, εἶχε προχωρήσει εἰς βάθ. 4 μ. εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ οἰκοπέδου καὶ κατέστρεψε τὸ πλεῖστον τῶν ὑπαρχόντων ἀρχαίων. Οἱ ἀνασκαφέντες τάφοι ἀνήκουν εἰς ἐκτεταμένην νεκρόπολιν, τῆς ὁποίας ἢ ὑπαρξίς ἦτο ἤδη γνωστὴ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, τελευταίως δὲ ἡρευνήθη συστηματικῶς σημαντικὸν τμήμα τῆς (βλ. ἀνωτ., σ. 79 καὶ 83, ὡς καὶ Σερ. Χαριτωνίδου, Ἀνασκαφὴ κλασσικῶν τάφων παρὰ τὴν Πλατεῖαν Συντάγματος, ΑΕ 1958, σ. 125).

Ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνασκαφέντων τάφων, οἱ δύο (I - II) ἦσαν ὀρθογώνια ὀρύγματα εἰς τὴν κιμιλιάν, τῆς ὁποίας ἢ στάθμη ἐνταῦθα κεῖται 1.50 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Ὁ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον I, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατεστραμμένος, διετήρει τμήμα τοῦ ἐκ κεραμίδων καλύμματός του, εἶχε δὲ πλ. 0,68 καὶ ὕψ. 0,32 μ. Ὁ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον II ἐσώζετο κατὰ τὸ ἡμισυ· σωζ. μήκ. 0,65, πλ. 0,45, ὕψ. 0,60 μ. Τρίτη ταφὴ (III) εἶχε συντελεσθῇ ἐντὸς ἀγγείου ἀβαφοῦς, ἁώτου, τὸ ὅποιον εἶχε τοποθετηθῇ ἐντὸς λαξεύματος τῆς κιμιλιᾶς. Ὁ τάφος IV ἦτο λάρναξ, περιέχουσα τὰ ὀστά παιδός, ἢ ὁποία εἶχε τοποθετηθῇ ἐπὶ τοῦ ταφικοῦ ἀγγείου.

Ὁ καθαρισμὸς τοῦ τάφου II ἀπέδωσε πῆλινον εἰδῶλιον ἡθοποιοῦ, ὕψ. 0,19 μ. (Πίν. 71 γ) καὶ ἕτερον ἀκέφαλον παρόμοιον. Ἐντὸς τοῦ τάφου III εὐρέθησαν τρία μελαμβαφῇ ἀγγεῖα: ἓν θήλαστρον, κοτύλη καὶ κυάθιον. Ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ τάφου IV συνελέγη χαλκοῦν νόμισμα, τελείως ἐφθαρμένον.

50. Στησιχόρου 8 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 50)

Εἰς τὸν χώρον τοῦ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ οἰκοπέδου, διαστ. 21 × 11 μ., ἰδιοκτησίας Ἀμαλιείου Ὁρφανοτροφείου, ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς τὰ λείψανα ὑστερορρωμαϊκῶν δεξαμενῶν.

Πλησίον τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Στησιχόρου ἐσώζετο μερικῶς δεξαμενὴ, διαστ. 2.05 × 1.31 μ. Τὰ τοιχώματά της, πᾶχ. 0,45 μ., διετηροῦντο ἐνιαχοῦ εἰς ὕψ. 0,65 μ. Ἡδράζετο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, τῆς ὁποίας ἢ στάθμη κεῖται 1 μ. κάτωθεν τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Ἦτο ἐκτισμένη δι' ἐπαλλήλων στρώσεων πλίνθων, συνδεομένων μεταξύ των διὰ κονιάματος. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς

εκαλύπτετο διά στρώσεως όστρακασβέστου. Ἡ ύποδομή τοῦ δαπέδου σύγκειται ἐκ λίθων καὶ κονιάματος.

Παρά τὴν ΒΑ. γωνίαν τῆς δεξαμενῆς ἐσώζετο τμῆμα πηλίνου ἀγωγοῦ, μήκ. 2.70 μ., σχήματος ἀνεστραμμένου πεῖ, δι' οὗ μετεφέρετο τὸ ὕδωρ.

Εἰς τὸ κέντρον τοῦ οἰκοπέδου περίπου, ἀνεσκάφη δευτέρα δεξαμενὴ, συγκειμένη ἐκ δύο ὀρθογωνίων χώρων, τοῦ μικροτέρου ἔχοντος διαστάσεις $1.80 \times 0,50$ μ., τοῦ δευτέρου ὑπολογιζομένου εἰς 1.80×1.90 μ. Οἱ τοῖχοί τῆς, ἐκτισμένοι διά λίθων, πλίνθων καὶ κονιάματος, βαίνουν ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς. Ἐπένδυσις ὑδραυλικοῦ κονιάματος ἐκάλυπτε τὸ ἐσωτερικὸν τῆς. Ἀγωγὸς καμαροειδής, διαστ. $0,40 \times 0,50$ μ., ἀποκαλυφθεὶς μέχρι μήκ. 2 μ., μετέφερεν ὕδωρ εἰς τὴν μικροτέραν τῶν δύο δεξαμενῶν, συνδεόμενος μετ' αὐτῆς κατὰ τὴν Β. πλευράν.

51. Χριστοκοπίδου 3 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 51)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Μπενέτου, διαστ. 19.50×17 μ., ἀπεκαλύφθη τμῆμα δαπέδου βαλανείου τῆς ὑστέρας ρωμαϊκῆς περιόδου καὶ ἄλλα, προγενέστερα λείψανα (Πί ν. 73 β).

Τὰ παλαιότερα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, τὰ ὅποια ἐσώζοντο ἐνταῦθα, ἦσαν δύο τοῖχοι μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν. περίπου, ἀσυνδέτοι μεταξὺ τῶν, τὸ Ν. ἄκρον τῶν ὁποίων εἶχεν ἐνσωματωθῇ εἰς τὴν μεταγενεστέραν κατασκευὴν. Οὗτοι ἦσαν ἐκτισμένοι δι' ἀργῶν λίθων, εἶχον πᾶς. 0,70 μ. καὶ παχυτέραν ὑποθεμελίωσιν, ἔβαινον δὲ ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς.

Εἰς τὸ Ν. ἡμισυ τοῦ οἰκοπέδου, ἐνθα ἀνευρέθη τὸ δάπεδον τοῦ ὑστερορρωμαϊκοῦ βαλανείου, ἐσώζοντο τὰ λείψανα προγενεστέρων κατασκευῶν τῆς ὑστερορρωμαϊκῆς περιόδου: Δεξαμενὴ λελαξευμένη εἰς τὴν κιμιλιάν, σχήματος τετραπλεύρου, διαστ. 2.60×3 μ., τῆς ὁποίας ὁ πυθμὴν κεῖται εἰς βάθ. 4.60 μ. Τοῖχος, διερχόμενος ἄνωθεν τῆς δεξαμενῆς, μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν., σωζ. μήκ. 1.80, πλ. 0,70 μ., ὁ ὁποῖος διετηρεῖτο μέχρις ὕψ. 0,80 μ., ἤτοι μέχρι τῆς στάθμης τοῦ δαπέδου τοῦ βαλανείου, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ εἶχεν ἐνσωματωθῇ. Κυκλικὴ δεξαμενὴ ἐκτισμένη διά χυτῆς τοιχοποιίας, διαμ. 1 μ., ἢ ὅποια ἡδράζετο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 2.80 μ.: τὰ τοιχώματά τῆς, πᾶς. 0,25 μ., διετηροῦντο εἰς ὕψ. 0,90 μ.

Τὸ δάπεδον τοῦ βαλανείου, συνολ. πᾶς. 0,80 μ., ἡδράζετο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς. Ἦτο κατασκευασμὲνον διά λίθων, θραυσμάτων πλίνθων καὶ ὀστρα-

κοκονίας, κατελάμβανεν ἑκτασιν 9×6.50 μ. περίπου, συνεχίζεται δὲ κάτωθεν τῶν μεσοτοιχιῶν τῶν παρακειμένων οἰκοδομῶν. Κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου εὐρέθησαν τρεῖς κιονίσκοι ἐκ τοῦ δαπέδου τοῦ ὑποκαύστου.

52. Χριστοκοπίδου 9 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 52)

Τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, ἰδιοκτησίας Χριστιανικοῦ Συλλόγου «Ἡ Μάνα», ἐρευνήθη διά τομῶν καθ' ὅλην του τὴν ἑκτασιν 17.50×7 μ., ἀπέδωσε λείψανα μόνον κτίσματος τῆς ὑστερορρωμαϊκῆς περιόδου.

Εἰς τὸ μέσον τοῦ οἰκοπέδου διετηρεῖτο τὸ ἐκ χυτῆς τοιχοποιίας θεμέλιον τοίχου, πᾶς. 0,80 μ., τοῦ ὁποίου τὸ μήκος ἐσώζετο μέχρι 3.80 μ. Μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν., ἔβαιναν ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη εὐρίσκεται εἰς βάθ. 2.20 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος.

ΟΛΓΑ ΛΑΞΕΑΝΔΡΗ

ΕΛΕΥΣΙΣ

1. Σωτηρίου Γ'κίκα 18 (Ο.Τ. 140)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Μαρινοπούλου, διαστ. 9×14 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἐρευνα ἔφερεν εἰς φῶς ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα χρονολογούμενα εἰς τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους.

Τὰ κτίσματα, ἐκτεινόμενα πέραν τῶν ὁρίων τοῦ οἰκοπέδου, ἡρευνήθησαν μερικῶς: ἔκειντο ἑκατέρωθεν ἀρχαίας ὁδοῦ, ἣτις διέσχισε διαγωνίως τὸν ἐρευνηθέντα χώρον μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν., ἔφερε δὲ ἀπὸ τὰς Β. κλιτύς τῆς ἀκροπόλεως εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἐλευσίνας (Σχέδ. 1· Πί ν. 74 α).

Ἡ ὁδὸς εἶχε πλ. 2.60, ἀπεκαλύφθη δὲ μέχρι μήκ. 11 μ. Ταύτης διεπιστώθη ἓν μόνον ὁδόστρωμα, κείμενον εἰς βάθ. 0,85 - 1 μ., χρονολογούμενον εἰς τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους. Ὑπὸ τὸ ὁδόστρωμα τοῦτο διεπιστώθησαν παλαιότεραι οἰκοδομικαὶ περίοδοι. Ἦσαν λείψανα τοίχων, πᾶς. 0,70, ἐδραζομένων εἰς βάθ. 2.30 μ. ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, διατηρουμένων μέχρις ὕψ. 0,80 μ., εἶχον δὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν.

Κατὰ μήκος τοῦ Α. ὁρίου τῆς ὁδοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 1.20 μ. ἀπὸ τῆς ἀντιστοίχου μεσοτοιχίας τοῦ οἰκοπέδου, ἀπεκαλύφθη τμῆμα τοῦ Α. ἐξωτερικοῦ τοίχου οἰκίας, ἐκτεινόμενον πέραν τῶν ὁρίων τοῦ οἰκοπέδου. Ἦρευνήθησαν ἐν μέρει τέσσαρες χώροι. Τὸ κτίσμα ἡδράζετο ἐπὶ προσχώσεων εἰς βάθος 1 μ. περίπου. Οἱ τοῖχοι, ἐπικεχρισμένοι διά παχέος κονιάματος, εἶχον πᾶς. 0,50 καὶ διετηροῦντο εἰς ὕψ. μέχρι 0,70 μ.

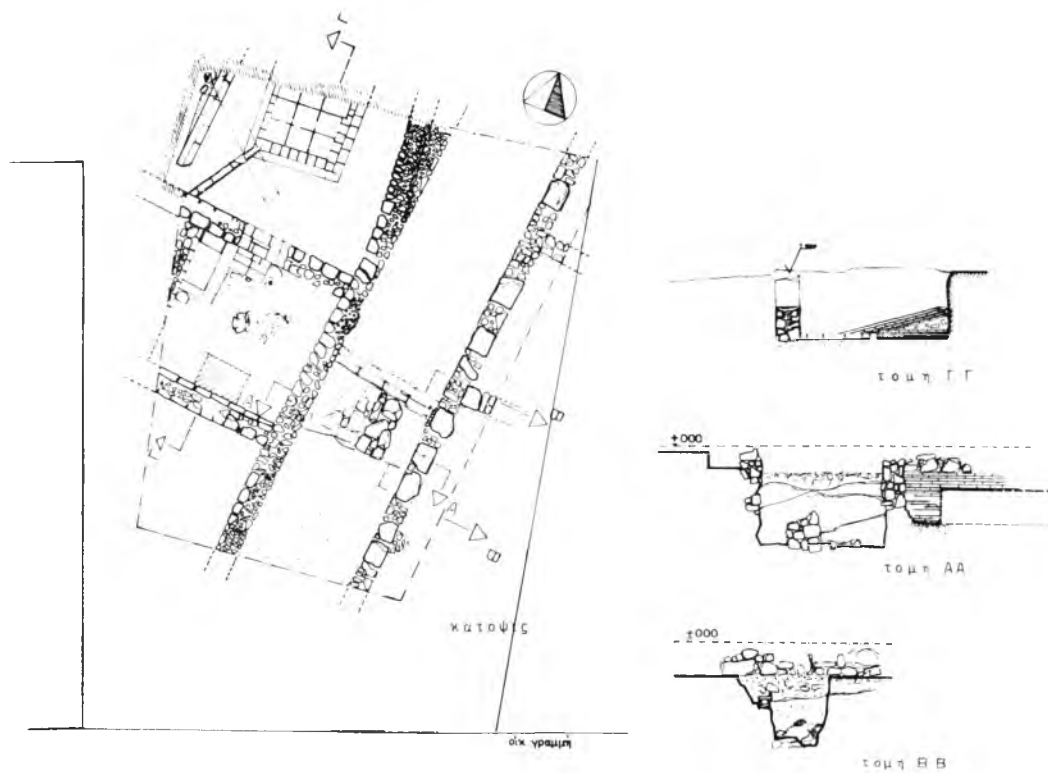
Ἡ τοιχοποιία συνέκειτο ἐκ λίθων συνδεομένων δι' ἀμμοκονίας.

Κατὰ τὸ Δ. ὄριον τῆς ὁδοῦ ἀπεκαλύφθη ὁ ἐξωτερικὸς τοίχος οἰκίας, τῆς ὁποίας ἀνεσκάφησαν ἐν μέρει τρεῖς χώροι. Ὁ βορειότερος ἦτο αὐλή, διαστ. 5×5 μ., μετὰ περιστυλίου εἰς τὰς τέσσαρας πλευράς. Ὑπὸ τὸ ὑπαίθριον τμήμα αὐτῆς ὑπῆρχε δεξαμενὴ, διαστ. 1.50×1.50 μ. Εἰς αὐτὴν

1×1.50 μ. Τὸ ὑπερκείμενον τοῦ δαπέδου στρώμα, πάχ. 0,30 μ., περιείχεον ἀπηνθρακωμένον σίτον.

Τοῦ τρίτου (πρὸς Ν.) χώρου ἀνεσκάφη τμήμα, διαστ. 2.50×2.50 μ.

Ἡ τοιχοποιία τοῦ ἐξωτερικοῦ μὲν τοίχου τοῦ κτίσματος συνέκειτο ἐκ λίθων συνδεομένων διὰ χώματος, τῶν ἐσωτερικῶν δὲ διαμερισμάτων διὰ



Σ Ω Τ Η Ρ Ι Ο Υ Γ Κ Ι Ο Κ Α

Σχέδ. 1. Ἐλευσίς. Κάτοψις καὶ τομαὶ ἀνασκαφῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σωτ. Γκιόκα 18

συνεκεντροῦντο τὰ ὕδατα τῆς στέγης, τὰ ὁποῖα δι' ἀγωγοῦ ἀπὸ τὴν ΝΔ. πλευρὰν τῆς δεξαμενῆς μετεφέροντο ἐκτὸς τοῦ χώρου τῆς αὐλῆς (Πί ν. 74 β).

Κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς Ν. πλευρᾶς ἀνευρέθη θύρα, ἥτις ἔφερεν εἰς τὸν δεύτερον τῶν χώρων, ὅστις ἦτο ἡμιπόγειος, ἐχρησίμευε δὲ ὡς ἀποθήκη. Κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν αὐτοῦ ἀπεκαλύφθη μικρὰ στεγανὴ δεξαμενὴ, διαστ.

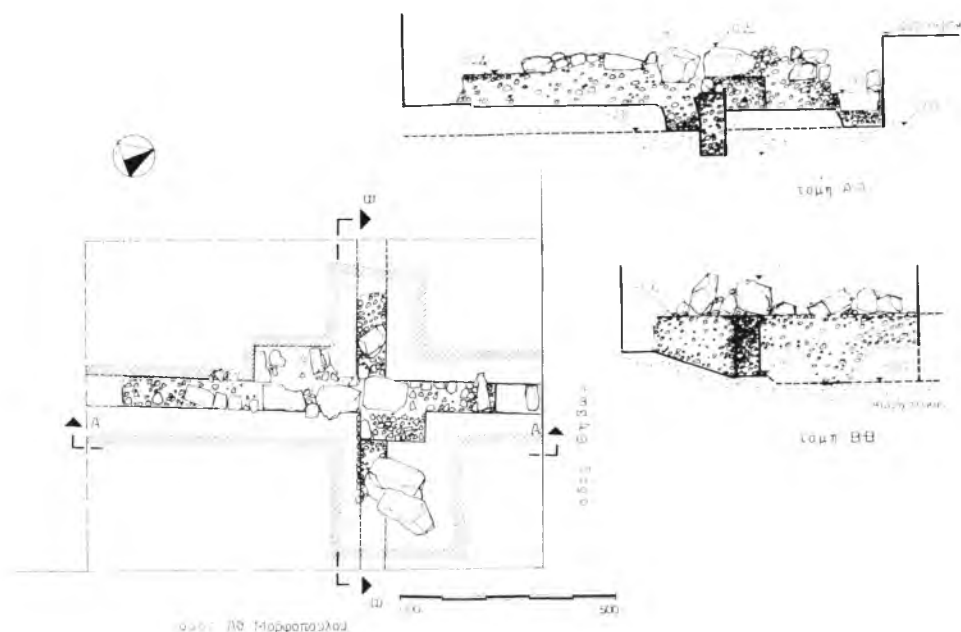
πλίνθων διατεταγμένων εἰς ἐπαλλήλους ζώνας, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶχεν ἀποτεθῆ πυκνὸν στρώμα ἀμμοκονίας.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων τοῦ ἀποθηκευτικοῦ χώρου συνελέγησαν: Λύχνος χρονολογούμενος εἰς τὸ α' ἡμισυ τοῦ 3ου αἰ. μ.Χ., με ἀνάγλυφον παραστασιν κτηνοβασίας. Ἐπὶ τῆς βάσεως αὐτοῦ ἐγχάρακτος ἐπιγραφὴ: (Π)ΙΡΕΙΘΟΥ (πρβλ. Athenian Agora VII, Lamps of the Roman Pe-

riod, σ. 47). Πρόχους ρωμαϊκών χρόνων, ύψ. 0,22 μ., έλλιπής τήν λαβήν, επικεκαλυμμένη διά μέλανος βερνικίου. Ὑπὸ τὸν δακτύλιον, κατὰ τήν βάσιν τοῦ λαιμοῦ, διά λευκῆς βαφῆς ἐκοσμεῖτο δι' ἐσχηματοποιημένων φύλλων καὶ γραμμῆς ἐκ στιγμῶν. Εὐρύστομος πρόχους μὲ σφαιρικὸν σῶμα, ύψ. 0,10 μ., κεκαλυμμένη διά καστανοῖώδους ἐπιχρίσματος, τῶν μέσων τοῦ 3ου αἰ. μ.Χ.· σπειροειδῆ κοσμήματα διά μελανῆς βαφῆς ἦσαν διατεταγμένα εἰς ζώνην ὑπὸ τήν λαβήν, ἣτις ὠρίζετο ἄνω διά στιγμῶν (πρβλ. Athenian Agora V, Pottery of the Roman Period, K 59). Ἐπίσης ἐκ τῶν συλλεγέντων ὀστράκων συνεκολλήθη ὀξυπύθμενος ἀμφορεύς, ύψ.

διεξήχθη ἐπ' εὐκαιρία οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν ἀνασκαφικῆς ἐρευνᾶ, ἡ ὁποία ἐπεξετάθη καθ' ὅλην τήν ἑκτασιν τοῦ οἰκοπέδου, ἔφερε δὲ εἰς φῶς λείψανα κτίσματος τῶν ὑστέρων ἑλληνιστικῶν χρόνων (Σχ ἐδ. 2), ἐκτεινομένου προφανῶς πέραν τῶν ὁρίων τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου ὑπὸ τὰς παρακειμένας οἰκίας καὶ ὁδοῦς.

Ἀνεσκάφησαν μερικῶς τέσσαρες χώροι τοῦ ἐν λόγῳ κτίσματος, ὀριζόμενοι ὑπὸ τοίχων διασταυρουμένων κατακορύφως εἰς τὸ κέντρον περιπόου τοῦ οἰκοπέδου. Τούτων ὁ ἀπὸ Β. - Ν. κατευθυνόμενος ἀπεκαλύφθη εἰς μῆκ. 9.70 μ., ἡδράζετο ἐπὶ ἁμώδους προσχωσιγενοῦς ἐδάφους εἰς βάθ. 2.10, εἶχε πᾶχ. 0,65 καὶ διετηρεῖτο εἰς



Σχέδ. 2. Ἐλευσίς. Κάτοψις καὶ τομαὶ ἀνασκαφῆς ἐπὶ τῶν ὁδῶν Θηβῶν 25 καὶ Μορφοπούλου

0,44 μ., τῶν μέσων τοῦ 3ου αἰ. μ.Χ. (πρβλ. Athenian Agora ἔ.ἄ., J 46). Εὐρεῖα ζώνη τοῦ σώματος ἐκοσμεῖτο δι' ὀριζοντίων παραλλήλων ἐγχαράκτων γραμμῶν.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν τὰ κάτωθι νομίσματα: Ἀθηνῶν 1ου αἰ. μ.Χ., Ἀθηνῶν α' ἡμίσεος 3ου αἰ. μ.Χ., Ἀθηνῶν α' ἡμίσεος 3ου αἰ. μ.Χ., Ἀθηνῶν 2ου αἰ. μ.Χ., Ἀθηνῶν 1ου αἰ. μ.Χ., Γαλερίου Μαξιμιανοῦ, νομισματοκοπεῖου Ἡρακλείας.

2. Θηβῶν 25 καὶ Μορφοπούλου (Ο.Τ. 193)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν οἰκοπέδον, διαστ. 7.50 × 10.50 μ., ἰδιοκτησίας Ἀθ. Καμπόλη,

ύψ. 1.60 μ. Ὁ ἕτερος τῶν τοίχων, ἔχων κατεύθυνσιν Α. - Δ., πᾶχ. 0,65 μ., ἀπεκαλύφθη εἰς μῆκ. 5 μ., ἡδράζετο εἰς βάθ. 1.80 - 2.65, διετηρεῖτο δὲ εἰς ύψ. 1.10 - 2 μ. Κατὰ τήν Α. καὶ Δ. ὁψιν τοῦ ἐκ Β. - Ν. τοίχου καὶ εἰς ἀπόστασιν 2.70 καὶ 4.70 μ. ἀντιστοίχως ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Θηβῶν, ἀπεκαλύφθησαν ἀντερείσματα, διαστ. 1 × 0,65 × 0,60 μ., πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ὑποθεμελίωσης τοῦ κτίσματος.

Οἱ τοῖχοι οὗτοι ἦσαν κατεσκευασμένοι κατὰ τήν ὑποθεμελίωσιν μὲν ἐκ μικρῶν στρογγύλων ποταμίων λίθων, συνδεομένων διά χώματος, κατὰ τήν ἀνωδομήν δέ, διατηρουμένην μέχρις ύψ. 0,20 μ., ἐξ ἄργων λίθων μετρίου καὶ μεγάλου μεγέθους.

3. Ὀδὸς Θηβῶν (ἔργα Δήμου)

Κατὰ τὴν παρακολούθησιν ἐργασιῶν διανοίξεως ἀποστραγγιστικῶν φρεατίων ὑπὸ συνεργείου τοῦ Δήμου Ἐλευσίνος κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Θηβῶν, εἰς ἀπόστασιν 7 μ. περίπου πρὸς Α. τῆς Σιταποθήκης Ἐλευσίνος, ἦλθεν εἰς φῶς τάφος, χρονολογούμενος περὶ τὰ τέλη τοῦ βου αἰ. π.Χ. Ἀνῆκε προφανῶς εἰς τὸ νεκροταφεῖον τὸ ἐκτείνόμενον κατὰ μῆκος τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἥτις ἦγεν ἀπὸ Ἐλευσίνος εἰς Μέγαρα.

Οὗτος ἦτο σαρκοφάγος ἐκ πωρολίθου, διαστ. $2 \times 0,60$, ὕψ. 0,55 μ., με κατεύθυνσιν Α. - Δ., ἠδράζετο δὲ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 2 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ.

Περιεῖχε διαλελυμένα ὅστ᾽ αὐτοῦ νεκροῦ καὶ ὅστρακα, ἐκ τῶν ὁποίων συνεκολλήθησαν αἱ κατωτέρω περιγραφόμεναι μελανόμορφοι λήκυθοι.

1. Μελανόμορφος λήκυθος ἐν πολλοῖς ἀπολεπισμένη, ἐλλιπὴς κατὰ τμήμα τοῦ λαιμοῦ καὶ τὸ στόμιον, σωθ. ὕψ. 0,14 μ. Ἡ παράστασις εἰς εὐρεῖαν ζώνην ὑπὸ τὸν ὦμον τοῦ ἀγγείου περιορίζεται ὑπὸ μελαμβαφῶν ταινιῶν. Εἰς τὸ κέντρον γυμνὸς Σάτυρος, κινούμενος δεξιὰ, διώκει Νύμφην, ἥτις στρέφει τὴν κεφαλὴν ὀπίσω. Ἐκατέρωθεν τὴν σκηνὴν πλασιώνουν μορφαὶ δορυφόρων ἐστραμμένων πρὸς τὸ κέντρον, περιβεβλημένων χιτῶνα καὶ ἱμάτιον (Πί ν. 75 α.).

Παρατηρεῖται εὐρεῖα χρήσις ἐγγράψεως πρὸς ἀπόδοσιν τῶν λεπτομερειῶν καὶ ἰώδους χρώματος πρὸς δήλωσιν τοῦ γενείου τοῦ Σατύρου, τῆς κόμης τῶν μορφῶν καὶ ταινιῶν διακοσμητικῶν ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων. Ἐπὶ τοῦ ὦμου, μεταξὺ φύλλων κισσοῦ, πτηνόν.

2. Μελανόμορφος λήκυθος, ἐλλιπὴς κατὰ τμήματα τοῦ σώματος, τοῦ ὦμου καὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἀγγείου, ὕψ. 0,165 μ. Ἐπὶ τοῦ ὦμου, μεταξὺ φύλλων κισσοῦ πτηνόν, ὑπ' αὐτὸ κατὰ τὴν προσθίαν ὄψιν ἐσχηματοποιημένοι κλάδοι ἀναρριχητικοῦ φυτοῦ. Παρόμοιοι κλάδοι μεταξὺ τῶν μελῶν γυμνοῦ κωμαστοῦ ἐστραμμένου δεξιὰ. Ἐκατέρωθεν εὐμεγέθεις ἀποτροπαϊκοὶ ὀφθαλμοί, συγκλίνοντες κατὰ τὴν βάσιν των. Ὁ ζωγράφος ἐχρησιμοποίησε λευκὸν ἐπίχρυσμα ἐπὶ τοῦ μέλανος βερνικίου πρὸς δήλωσιν τῆς κόμης καὶ τοῦ γενείου τοῦ χορευτοῦ καὶ τοῦ περιγράμματος τῆς κόρης τῶν ἀποτροπαϊκῶν ὀφθαλμῶν. Εἰς τὴν ἱριδα τοῦ ὀφθαλμοῦ, ζώνη ἰώδους βερνικίου.

3. Μελανόμορφος λήκυθος, συγκεκολλημένη ἐκ πολλῶν τεμαχίων, ὕψ. 0,182 μ., ἐξωγραφημένη διὰ στιλποῦ μέλανος βερνικίου. Ἐπὶ τοῦ ὦμου πλέγμα φέρον κόσμημα λωτοῦ. Εἰς εὐ-

ρεῖαν ζώνην τοῦ σώματος, σκηνὴ μυθολογική. Δεξιὰ κατὰ κρόταφον ἡ Ἀθηνᾶ, διακρινόμενη διὰ τῆς φοριδωτῆς αἰγίδος, τὴν ὁποίαν ἀπλώνει προστατευτικῶς πρὸ τοῦ σώματός της διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς, πάλαι διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ δόρυ κατὰ τοῦ ἡμικεκλιμένου πρὸ αὐτῆς Γίγαντος. Κορινθιακὸν ὑψίλοφον κράνος ἀφῆνει ἀκάλυπτον μέρος τοῦ διὰ λευκοῦ ἐπιχρίσματος δηλουμένου προσώπου.

Ἀξιοπαρατήρητον εἶναι τὸ ἐπίσημα τῆς ἀσπίδος τοῦ Γίγαντος: κεφαλὴ γενειοφόρου ἀνδρὸς κατὰ μέτωπον. Εὐρεῖα χρήσις ἰώδους (Πί ν. 75 β.).

4. Ἔργα Δήμου μεταξὺ τῶν ὁδῶν Θηβῶν καὶ Ἀγάθου

Κατὰ τὴν παρακολούθησιν ἐκσκαφικῶν ἐργασιῶν συνεργείου τοῦ Δήμου Ἐλευσίνος, διὰ τὴν τοποθέτησιν ὕδρου σωλῆνων κατὰ μῆκος ἀνωτέρου ὁδοῦ καὶ εἰς τὸ τμήμα αὐτῆς τὸ μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν, ἀπεκαλύφθησαν ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, χρονολογούμενα εἰς τοὺς ἐλληνιστικούς χρόνους.

Πρόκειται περὶ τοίχων καθέτων πρὸς τὸν ἄξονα τῆς ὁδοῦ, ἥτοι με κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ., πᾶχ. 0,60 - 0,70 μ., ἐδραζομένων ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 1 - 1,20 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον κατάστρωμα, διατηρουμένων εἰς ὕψ. 0,50 - 0,70 μ. Ἦσαν ὁμοίας κατασκευῆς, ἥτοι ἐξ ἄργων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λίθων, συνδεομένων διὰ χώματος. Ὁ πρῶτος τούτων κεῖται εἰς ἀπόστασιν 2,50 μ. πρὸς Β. τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Θηβῶν, ὁ δεῦτερος εἰς ἀπόστασιν 8, ὁ τρίτος εἰς ἀπόστασιν 13, ὁ δὲ τέταρτος εἰς ἀπόστασιν 14,35 μ.

Ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, περιορισθεῖσα εἰς τὰ ὅρια τοῦ διανοιγέντος ὀρύγματος, τὸ εὖρος τοῦ ὁποίου ἐκυμαίνετο ἀπὸ 1 - 1,20 μ., δὲν παρέσχε τὴν δυνατότητα συναγωγῆς περαιτέρω συμπερασμάτων.

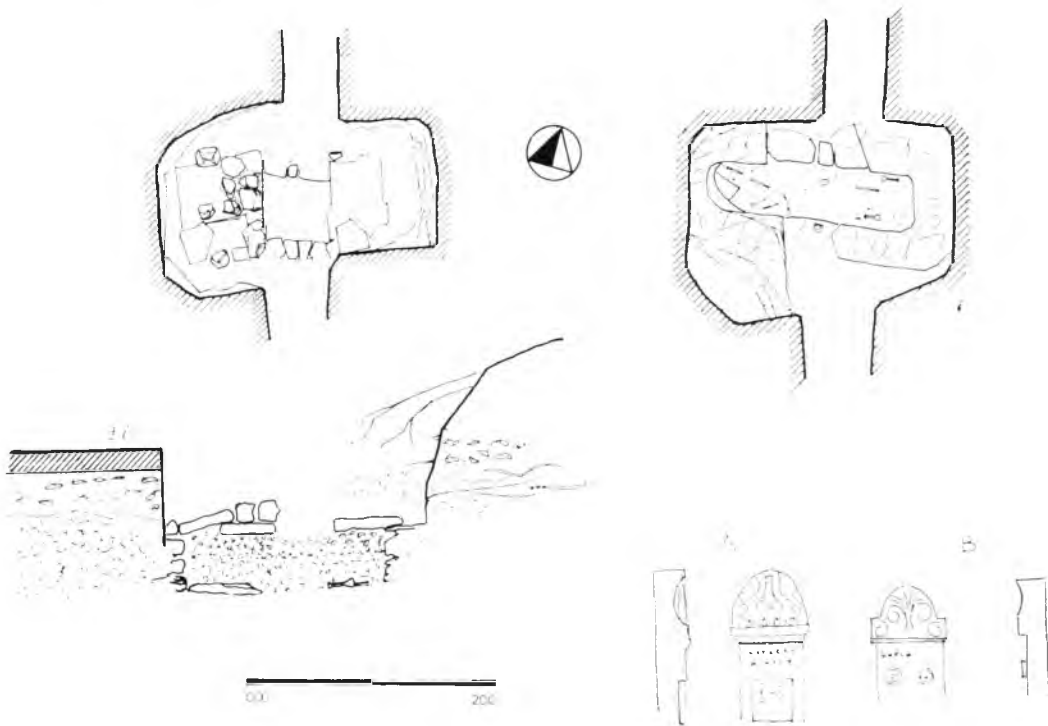
5. Θηβῶν 611 (χάνδαξ ΔΕΗ)

Κατὰ τὴν παρακολούθησιν ἐργασιῶν διανοίξεως χάνδακος ὑπὸ τῆς ΔΕΗ κατὰ μῆκος τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ, ἀνευρέθη ἔναντι τοῦ ἐργοστασίου «ΦΥΡΑΒΙΤ» κιβωτιόσχημος τάφος, με κατεύθυνσιν Β. - Ν., διαστ. $1,64 \times 0,50$ μ., χρονολογούμενος εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Αἱ πλευραὶ τούτου, ὕψ. 0,54 μ., ἐκτισμέναι διὰ λίθων καὶ κεράμων συνδεομένων διὰ κονιάματος (ἀμμοκονίας), ἠδράζοντο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 1,70 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ (Σχέδ. 3).

Ἐντὸς τοῦ τάφου, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἐκτάδην κειμένου νεκροῦ, ἀνευρέθησαν δύο ὑάλινα ἀρωματοδοχεῖα, ὕψ. 0,135 καὶ 0,129 μ., μὲ κωνικὸν σῶμα, παρὰ τὴν κεφαλὴν δὲ δύο χαλκᾶ νομίσματα.

Ὡς κάλυμμα τοῦ τάφου εἶχον χρησιμοποιηθῇ καὶ τὰ κατωτέρω περιγραφόμενα τμήματα τριῶν εὐμεγέθων μαρμαρίνων ἐπιτυμβίων στηλῶν, μὲ τὴν ὄψιν, ἣτις ἔφερεν ἀνάγλυφον διακόσμη-

μερῶς εἰργασμένων, φύονται βλαστόσπειραι ἀπολήγουσαι εἰς ἑλικας καὶ φύλλα ἀκάνθης, σχηματίζοντα διπλοῦν κεντρικὸν ἀνθέμιον καὶ δύο ἡμίση ἐκατέρωθεν αὐτοῦ. Μεταξὺ τῶν σπειρῶν, ὑπὸ τὸ κεντρικὸν ἀνθέμιον, λωτόμορφον κόσμημα. Ἐκατέρωθεν τοῦ κεντρικοῦ ἀνθемίου πεντάφυλλα ἄνθη, παρὰ τὴν βᾶσιν δὲ τῆς ἐπιστέψεως κωδωνόσχημον ἄνθος καὶ φύλλον κισσοῦ.



Σχέδ. 3. Ἐλευσίς. Ὁδὸς Θηβῶν 611. Κατόψεις καὶ τομὴ τάφου, ὡς καὶ ὄψιν καὶ πλαγία τομὴ ἐπιτυμβίων στηλῶν - καλυμμάτων τούτου

σιν, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τάφου. Προφανῶς αἱ στήλαι αὗται ἦσαν ἀνιδρυμέναι εἰς τάφους τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., ἀνήκον δὲ εἰς εὐρύτερον σύνολον τάφων, κειμένων παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἐνοῦσαν τὴν πόλιν τῆς Ἐλευσίνος μὲ τὴν περιοχὴν τῶν Μεγάρων. Εἰς τὸ ἐκτεταμένον τοῦτο νεκροταφεῖον ἀνήκει καὶ ὁ ἀνωτέρω περιγραφεῖς τάφος τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

1. Ἄνω τμήμα ἐπιτυμβίου στήλης μὲ ἀνθεμωτὴν ἐπίστεψιν, τεθραυσμένης εἰς τὸ μέσον περίπου· σῶζει τὰς μορφὰς τῆς ἀναγλύφου παραστάσεως μέχρι τοῦ ὕψους τῶν γονάτων (μεγ. ὕψ. 0,64, μεγ. πλ. 0,42 μ.). Τὸ περίγραμμα τῆς ἐπιστέψεως εἶναι καμπύλον. Ἐκ τεσσάρων φυλλαρίων ἀναδιπλουμένων πρὸς τὰ ἔμπρός, ἀδρο-

ῦπὸ τὸ ἀπλοῦν γείσον, ἐπὶ τῆς πλακός, ἐπιγραφὴ εἰς τρεῖς στίχους (ὕψ. γραμμ. 0,012 μ.):

ΠΑΝΑΓΟΡΑΝ — — ΥΣΙΤΕΛΟΥ
ΚΟΝΟΥΛΗΘΕΝ ΘΥΓΑΤΗΡ
ΠΡΟΜΗΘΙΔΟΥ ΕΛΕΥΣΙΝΙΟΥ ΓΥΝΗ

Ἐντὸς ἐσωγλύφου τετραπλεύρου, σκηνὴ ἀποχαιρετισμοῦ. Μεταξὺ τῆς καθήμενης ἐπὶ κλισμοῦ νεκρᾶς καὶ τοῦ γενειοφόρου ἀνδρός, τὸν ὅποιον αὕτη δεξιούται, γυναικεῖα μορφή, ἐστραμμένη πρὸς τὴν νεκράν, ἐγγίζει διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸ καλύπτον τὴν κόμην ἱμάτιον (Πί ν. 75 γ.).

2. Τμήμα ἐπιτυμβίου στήλης μὲ καμπυλομένην ἄνω ἐπίστεψιν (σῶζ. ὕψ. 0,845, πλ. 0,47 μ.).

τεθραυσμένη ἀριστερά ἀμέσως ὑπὸ τὸ γείσον καὶ δεξιὰ μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ ρόδακος ἐπὶ τῆς πλακός (Πί ν. 75 δ).

Εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς ἐπιστέψεως φύλλα ἀκάνθους λίαν ἔκτυπα. Ἐπὶ εὐχύμου φυτοῦ ἀπολήγοντος εἰς ἑλικοειδεῖς μίσχους καὶ πολυπέταλα ἄνθη, πατεῖ ἡ ἐπιταφία Σειρὴν εἰς τὴν γνωστὴν στάσιν ἐμφαντικῆς ἐξάρσεως τῆς λύπης. Τὰ πτερὰ τῆς, πρόστυπα, καταλαμβάνουν τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τῆς ἐπιστέψεως μέχρι τῶν ἀπομεμονωμένων μορφῶν τῶν μοιρολογητριῶν. Αὗται, καθήμεναι ἐπὶ βράχων εἰς τὰς δύο κάτω γωνίας εἰς στάσιν περισυλλογῆς, στρέφουν τὰ νῶτα πρὸς τὸ κέντρον.

Τὸ ὀριζόντιον γείσον φέρει κυμάτιον. Ἐκ τῆς τριστίχου ἐπιγραφῆς σώζεται (ὕψ. γραμμ. 0,025 μ.):

ΦΙΛΟΥΜΕΝΗ
— ΙΟΓ'ΕΝΟΥΣ
— — — ΣΙΟΥ ΓΥΝΗ

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἀνάγλυφοι ρόδακες.

3. Ἄνω τμήμα ἐπιτυμβίου στήλης μὲ ἀνθεμωτὴν ἐπίστεψιν. Ἡ πλάξ τεθραυσμένη λοξῶς εἰς τὸ ὕψος τῶν κεφαλῶν τῆς ἀναγλύφου παραστάσεως (μέγ. ὕψος 0,64, πλ. 0,40 μ.).

Τὸ περίγραμμα τῆς ἐπιστέψεως κυματοειδές. Τὸ κεντρικὸν πολύφυλλον ἀνθέμιον πλαισιούται ὑπὸ ἡμίσεων ριπιδίων. Ὑπὸ τὸ γείσον ἐπιγραφὴ εἰς ἓνα στίχον (ὕψ. γραμμ. 0,01 - 0,02 μ.):

ΚΟΡΥΦΩ ΘΕΣΠΗΚΑ

Ἐσχηματοποιημένοι διπλοὶ ρόδακες ὑπὲρ τὸ ἐσώγλυφον τετράπλευρον, τὸ πλαισιοῦν τὴν ἀνάγλυφον παράστασιν. Αὕτη προφανῶς ἦτο σκηνὴ ἀποχαιρετισμοῦ. Ἀριστερά, τμήμα τῆς κεφαλῆς τῆς νεκρᾶς, ἥτις παρίστατο καθημένη· δεξιὰ, ἡ κεφαλὴ ὀρθίου γενειοφόρου ἀνδρός.

6. Θηβῶν καὶ Παπανικολάου (ἔργα Δήμου)

Εἰς χάνδακα, διανοιγέντα κατὰ πλάτος τῆς ὁδοῦ Θηβῶν καὶ παρά τὴν συμβολὴν αὐτῆς μετὰ τῆς ὁδοῦ Παπανικολάου, ὑπὸ συνεργείου τοῦ Δήμου Ἐλευσίνος διὰ τὴν τοποθέτησιν ἀγωγῶν ἀποχετεύσεως, ἦλθον εἰς φῶς πενιχρὰ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα.

Εἰς ἀπόστασιν 3 μ. ἀπὸ τῆς Β. οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Θηβῶν, ἀπεκαλύφθη τμήμα τοίχου εἰς μῆκ. 2,50 μ., μὲ κατεύθυνσιν παράλληλον πρὸς τὸν ἄξονα τῆς ὁδοῦ, πλ. 1 μ. Ἡ δὲ βάθ. 1,10 καὶ διετετρεῖτο εἰς ὕψ. 0,80 μ. Εἰς ἀπόστασιν 3,70 μ. νοτιώτερον, ἀπεκαλύφθη τμήμα τοίχου εἰς μῆκ. 1,50 μ., μὲ κατεύθυνσιν παράλληλον πρὸς τὸ προηγούμενον, πλ. 1-1,50 μ.

Οὗτος ἡδράζετο εἰς βάθ. 1,50 ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, διετετρεῖτο δὲ εἰς ὕψος 1,30 μ.

7. Ἱερὰ ὁδὸς 5 (Ο.Τ. 120)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Δ. Μεθενίτου, διαστ. 40 × 22 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ἐντοπισθεῖσα εἰς τὸ μεσημβρινὸν τμήμα αὐτοῦ, ἀπεκάλυψε λείψανα κτισμάτων τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἀνήκοντα εἰς πολλὰς οἰκοδομικὰς φάσεις (Σχ ἐ δ. 4).

Περὶ τὸ μέσον περίπου τοῦ οἰκοπέδου καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 μ. περίπου ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς, ἀπεκαλύφθη δεξαμενὴ, διαστ. 2,10 × 1,10 μ., μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. πρὸς ΝΔ. Τὸ δάπεδον αὐτῆς ἔκειτο εἰς βάθ. 1,90 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ. Οἱ τοῖχοι τῆς δεξαμενῆς, πᾶς. 0,40 - 0,50 μ., συγκείμενοι ἐκ λίθων καὶ πλίνθων συνδεομένων δι' ἀσβέστου, διετετρεῖτο μέχρις ὕψ. 0,70 μ., ἐκαλύπτοντο δὲ ἐσωτερικῶς διὰ παχέος ἐπιχρίσματος. Κατὰ τὴν Δ. πλευρὰν ταύτης ἦλθεν εἰς φῶς λείψανον μεταγενεστέρης προσθήκης, τμήμα τοίχου μῆκ. 3,70 μ., μὲ κατεύθυνσιν Α. πρὸς Δ., πᾶς. 0,60 μ., ὅστις ἡδράζετο εἰς βάθ. 1,50, διετετρεῖτο δὲ εἰς ὕψ. 0,55 ἕως 1,20 μ.

Βορειότερον ἀπεκαλύφθησαν λείψανα κτίσματος, ἐκτεινομένου πρὸς Β. Τὸν ἀρχικὸν πυρῆνα ἀπετέλει τὸ δυτικώτερον τῶν διαμερισμάτων, τοῦ ὁποῦ ἐσώζετο ἡ Α. γωνία. Ὁ Ν. ἐξωτερικὸς τοίχος διετετρεῖτο εἰς μῆκ. 5, ὁ δὲ κάθετος ἐπ' αὐτὸν εἰς μῆκ. 2,30 μ. Ἀμφότεροι εἶχον πᾶς. 0,60, ἡδράζοντο εἰς βάθ. 1,90, ἐσώζοντο δὲ μέχρις ὕψ. 0,80 μ. Ἦσαν κατεσκευασμένοι διὰ λίθων καὶ πλίνθων συνδεομένων δι' ἀσβέστου.

Τὰ πρὸς Α. τοῦτου λείψανα ἦσαν μεταγενέστερα προσθήκαι, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ πρὸς Ν. τοῦ συνόλου κείμενος ὀρθογώνιος χώρος, διαστ. 1,70 × 1,90 μ. Ἦσαν εὐτελεῖς κατασκευαὶ ἐκ λίθων συνδεομένων δι' ἀμμοκονίας, ἡδραζόμεναι εἰς βάθ. 1,60 καὶ διατηρούμεναι μέχρις ὕψ. 0,40 μ.

Κατὰ τὸ Α. τμήμα τοῦ οἰκοπέδου ἀπεκαλύφθησαν λείψανα, ἡ κάτωψις τῶν ὁποίων εἶναι ἀσαφής.

Δὲν διεπιστώθη ἄμεσος σχέσις τῶν ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τούτῳ ἀνευρεθέντων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων πρὸς τὰ ἐν τῷ παρακειμένῳ οἰκοπέδῳ ἀνασκαφέντα κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος (πρβλ. ἀνασκαφὴν Ἱερᾶς ὁδοῦ καὶ Θηβῶν 1, ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 77).

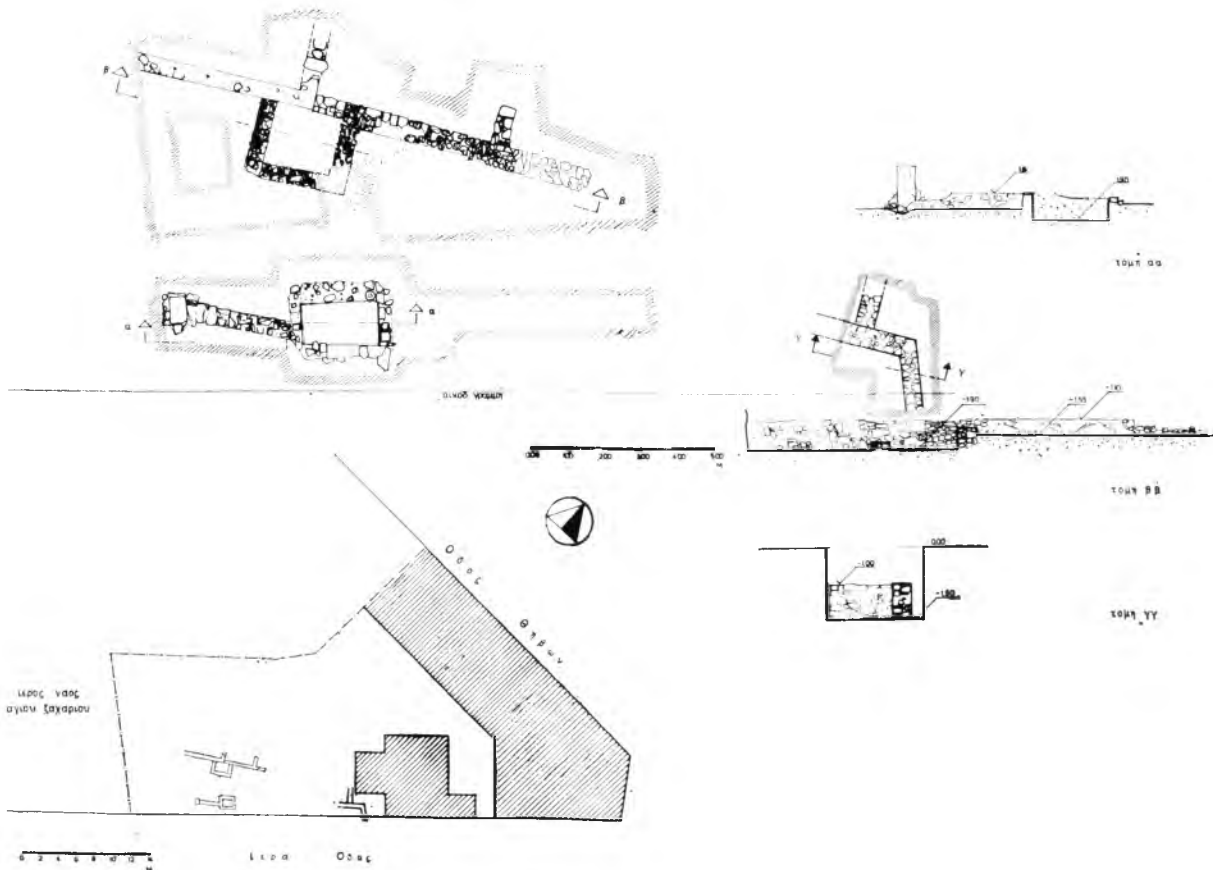
8. Ἱερὰ ὁδὸς 8 (Ο.Τ. 90)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ κείμενον οἰκόπε-

δον, ιδιοκτησίας Κ. Κατσούρη, διεξήχθη ἐπ' εὐκαιρίᾳ οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν ἀνασκαφικῇ ἐρευνᾷ. Κατ' αὐτὴν ἤλθεν εἰς φῶς τμήμα τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ (πρβλ. ΑΑΑ Π (1969), σ. 323 - 328), ὡς ἐξ ἄλλου ἀνεμένετο κατόπιν τοῦ καθορισμοῦ τῆς πορείας τῆς ἀρχαίας ταύτης ὁδοῦ εἰς τὸ μεταξὺ τῆς γεφύρας τοῦ Κηφισοῦ καὶ τῆς εἰσόδου τοῦ ἱεροῦ διάστημα, διὰ τῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεῦνης τοῦ παρελθόντος ἔτους εἰς τὸ

τὸ πλάτος τῆς δὲ ὑπελογίσθη εἰς 5.50 μ. Διεκρίθησαν περισσότεραι φάσεις. Ἡ νεωτέρα χρονολογεῖται εἰς τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους, αἱ δύο προγενέστεραι δὲ εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον (Σχέδ. 5).

Τὸ ΒΔ. ἀνάλημμα τῆς ὁδοῦ ἀπεκαλύφθη μέχρι μήκ. 13 μ. Τοῦτο ἐδράζεται εἰς βάθ. 2.17 καὶ διατηρεῖται μέχρις ὕψ. 1.20 μ. Διετῆρει ὀλίγα μόνον λείψανα τῆς ἑλληνιστικῆς κατασκευῆς



Σχέδ. 4. Ἑλεῦσις. Τοπογραφικὸν σχεδιογράφημα, κάτοψις καὶ τομαὶ ἀποκαλυφθέντων κτισμάτων ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ 5

ὄμορον καὶ ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ὁδῶν Παγκάλου καὶ Ἱερᾶς ὁδοῦ κείμενον οἰκόπεδον (πρβλ. ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 77 - 81).

Τοῦ ὡς ἄνω οἰκοπέδου ἠρευνήθη τμήμα παρὰ τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν, διαστ. 15 × 10 μ. Λωρίδες, πλ. 5.50 μ., παρὰ τὰς μεσοτοιχίας τοῦ οἰκοπέδου παρέμειναν ἄσκαπτοι διὰ τεχνικοὺς λόγους.

Ἡ ἀρχαία ὁδὸς (Πί ν. 76 α) ἀπεκαλύφθη εἰς μήκ. 15.50 μ., με κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ.,

του κατὰ τὸ Δ. ἥμισυ τοῦ οἰκοπέδου. Τὸ λοιπὸν ἀποκαλυφθὲν τμήμα ἀνακατεσκευάσθη εἰς τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον. Τὸ ΝΑ., ἀποκαλυφθὲν μέχρι μήκ. 7.50 μ., ἐδράζεται εἰς βάθ. 3.30, διατηρεῖται ἐνιαχοῦ μέχρις ὕψ. 1.90 μ., ἀνηγέρθη δὲ ἐκ θεμελίων κατὰ τοὺς ὑστερορρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ σύγκειται ἐκ λίθων, πλίνθων καὶ κονιάματος.

Ἡ ὁδὸς διετῆρει ἐνταῦθα τρία ὁδοστρώματα. Τὸ παλαιότερον, πάχ. 0,25 μ., σύγκειται ἐκ λι-

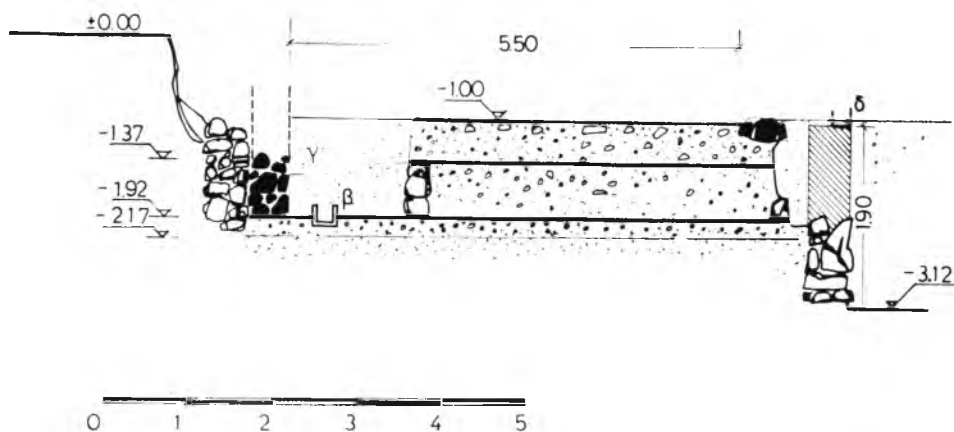
θαρίων άναμεμιγμένων μετά χώματος, τὸ μεταγενέστερον, πάχ. 0,60 μ., ἐκ λίθων διαφόρων μεγεθῶν άναμεμιγμένων μετά χώματος. Ἀμφότερα χρονολογούνται εἰς τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους, ἦσαν δὲ ἐγκιβωτισμένα διὰ σειρᾶς ὀρθίων λίθων. Τὸ μεταγενέστερον ὁδόστρωμα, πάχ. 0,37 μ., χρονολογεῖται εἰς τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον. Ἐπ' αὐτοῦ διατηροῦνται εἰσέτι βαθεῖαι αὐλακώσεις, προερχόμεναι ἐκ τῶν τροχῶν τῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διερχομένων άμαξῶν.

Λείψανα άποχευτικού συστήματος τῶν ἑλληνιστικῶν καὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων άπεκαλύφθησαν πρὸς Ν. τοῦ ΒΔ. ἀναλήματος.

Ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης συνελέγησαν δύο πλαστικά πήλινα προσώπεια, ἀνήκοντα εἰς κάδον τοῦ 1ου αἰ. μ.Χ., ἐπὶ χαλκᾷ νομίσματα,

εἰς μήκ. 10 μ. Ἡδράζετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 1 μ., διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 0,70 καὶ εἶχε πάχ. 1.15 μ. Ἦτο κατεσκευασμένος ἐκ λίθων, πλίνθων καὶ κεράμων, συνδεομένων δι' ἀμμοκονίας (χυτὴ τοιχοποιία). Κατὰ τὸ ΝΔ. ἄκρον τοῦ άπεκαλύφθη τμήμα καθέτου πρὸς αὐτὸν σκέλους, πάχ. 0,65 μ., με κατεύθυνσιν πρὸς Β. εἰς μήκ. 2 μ. Κατὰ τὴν ΒΑ. ἀπόληξιν, παρὰ τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν τῆς ὁδοῦ Κοντούλη, σώζονται ἐνδείξεις καθέτου σκέλους με κατεύθυνσιν πρὸς Ν.

Περὶ τὸ κέντρον περίπου τοῦ οἰκοπέδου άπεκαλύφθη τμήμα δαπέδου (διαστ. 6 × 10 μ.), συγκείμενον ἐξ ἀμμοκονίας, πάχ. 0,20, εἰς βάθ. 0,80 μ. Τοῦτο πιθανῶς ἀνήκεν εἰς χῶρον τοῦ άνωτέρω περιγραφέντος κτίσματος.



Σχέδ. 5. Ἐλευσίς. Τομή τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ, ἀποκαλυφθείσης παρὰ τὴν Ἱεράν ὁδὸν 8

ἐξ ὧν δύο Ἀθηνῶν 2ου καὶ 1ου αἰ. π.Χ., ἐν κληρούχων Δήλου 2ου αἰ. π.Χ., τρία Ἀθηνῶν 1ου αἰ. μ.Χ. καὶ ἓν εἰκοσανούμιον Ἰουστίνου Β' καὶ Σοφίας, ὡς καὶ λύχνος με κοκκιδωτὴν διακόσμησιν, 2ου αἰ. μ.Χ.

9. Κοντούλη καὶ Λάσκου 10 (Ο.Τ. 74)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Δούκα καὶ Ρεντούλη, διαστ. 22 × 37 μ., διεξήχθη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐπ' εὐκαιρίᾳ διανοίξεως πεδίων θεμελιώσεως τῆς νέας οἰκοδομῆς. Ἀποτέλεσμα ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἀποκάλυψις λειψάνων κτίσματος τῶν ὑστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων, ἡ κάτοπις τῶν ὁποίων εἶναι ἀσφαλῆς.

Εἰς ἀπόστασιν 7 μ. περίπου ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Λάσκου καὶ 1 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Κοντούλη, άπεκαλύφθη τοῖχος κάθετος πρὸς τὸν ἄξονα τῆς ὁδοῦ Κοντούλη, ἥτοι με κατεύθυνσιν ΒΔ. - ΝΑ.,

10. Νικολαΐδου 22 (Ο.Τ. 88)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Νικολαΐδου 22 κείμενον οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Α. Καραπαναγιώτου, διαστ. 13 × 16 μ., ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, διεξαχθεῖσα ἐπ' εὐκαιρίᾳ οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν, ἔφερεν εἰς φῶς ἀρχιτεκτονικά λείψανα χρονολογούμενα εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους (Πί ν. 76 β).

Παρὰ τὴν Β. μεσοτοιχίαν τοῦ οἰκοπέδου καὶ εἰς ἀπόστασιν 5.50 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Νικολαΐδου, άπεκαλύφθη ὀρθογώνιος δεξαμενὴ, διαστ. 0,80 × 0,70 μ., ἐκτισμένη δι' ὀπτῶν πλίνθων, ἐπικεχρισμένη δι' ἀμμοκονίας. Ἡδράζετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 0,52, διετηρεῖτο δὲ εἰς ὕψ. 0,50 μ. Παρὰ τὴν Δ. πλευράν τῆς δεξαμενῆς εὐρέθη τμήμα δαπέδου, διαστ. 2 × 1.50 μ., κατεσκευασμένου διὰ πηλίνων πλακῶν, διαστ. 0,25 × 0,15, κειμένου εἰς βάθ. 0,10 μ. ἀπὸ τὸ κατὰστρωμα τῆς

συγχρόνου οδού, επί επιχώσεων. Τὸ Ν. ὄριον τοῦ χώρου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκε τὸ δάπεδον τοῦτο, ἔκειτο εἰς ἀπόστασιν 1.60 μ. ἀπὸ τῆς Β. μεσοτοιχίας τοῦ οἰκοπέδου· τὸ πλάτος του δὲν διεπιστώθη, διότι τὸ δάπεδον ἦτο πρὸς Β. κατεστραμμένον ὑπὸ τῶν θεμελίων τῆς παλαιᾶς οἰκοδομῆς.

11. Νικολαΐδου 32 (Ο.Τ. 88)

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τὸ κείμενον ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω οδού, ἰδιοκτησίας Σπ. Βασιλείου, διαστ. 10×16 μ., ἀπεκαλύφθησαν πενιχρά ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα.

Εἰς ἀπόστασιν 1.50 ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὡς ἄνω οδού καὶ 1.50 μ. ἀπὸ τῆς Β. μεσοτοιχίας τοῦ οἰκοπέδου, ἀπεκαλύφθη ἡ θεμελίωσις τοίχου βαίνοντος με κατεύθυνσιν Α. - Δ. εἰς μῆκ. 6.50 μ. Τὸ πλάτος του ἀνέρχεται εἰς 0,80 - 1 μ. Ἡδράζετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 0,60, διετηρεῖτο δὲ εἰς ὕψ. 0,50 μ. Ἡ τοιχοποιία του συνέκειτο ἐκ λίθων συνδεομένων διὰ χώματος.

12. Πετράκη 3 (Ο.Τ. 140)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς οδού Πετράκη 3 κείμενον οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ἀννης Φαλαρίδου, ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς πενιχρά λείψανα κτίσματος, χρονολογούμενου εἰς τοὺς ἐλληνιστικούς χρόνους.

Εἰς τὸ κέντρον περίπου τοῦ οἰκοπέδου ἦλθεν εἰς φῶς τμήμα ὑποθεμελίωσης τοῦ Δ. ἐξωτερικοῦ τοίχου κτίσματος τινός. Ὁ τοίχος, με κατεύθυνσιν Β. - Ν., ἀπεκαλύφθη εἰς μῆκ. 8.50 μ. Συνεχίζετο ἐκατέρωθεν, κάτωθεν τῶν παρακειμένων οἰκοδομῶν. Ἡδράζετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 2.30, εἶχε πᾶχ. 0,60 - 0,70, διετηρεῖτο δὲ μέχρις ὕψ. 0,60 μ. Ἦτο κατεσκευασμένος διὰ ποταμίων λίθων διατεταγμένων εἰς ἐπαλλήλους σειράς, συνδεομένων μεταξύ των διὰ χώματος. Εἰς ἀπόστασιν 1.50 μ. ἀπὸ τοῦ Β. πέρατος τούτου, ἀπεκαλύφθη τμήμα τοῦ καθεῖτου σκέλους εἰς μῆκ. 0,80 μ. Ἡ πρὸς Α. συνέχεια τούτου ἦτο κατεστραμμένη. Ἡ παρακολούθησις τῆς ἐκσκαφῆς τῶν πεδίων κατὰ τὴν λοιπὴν ἑκτασιν τοῦ οἰκοπέδου οὐδὲν ἀπέδωσεν.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγη νόμισμα Ἀθηνῶν, χρονολογούμενον εἰς τοὺς αὐτοκρατορικούς χρόνους.

ΑΣΠΡΟΠΥΡΓΟΣ

Ἔργα ΔΕΗ

Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν χάνδακος ὑπὸ συνεργείου τῆς ΔΕΗ διὰ τὴν τοποθέτησιν ἡλεκτρο-

φόρων ἁγωγῶν κατὰ μῆκος ἀγροτικῆς οδού, περὶ τὰ 3 χλμ. πρὸς Β. τοῦ Ἀσπροπύργου, ἀπεκαλύφθη κτιστὸς κιβωτιόσχημος τάφος, χρονολογούμενος εἰς τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκούς χρόνους.

Οὗτος, διαστ. $1.80 \times 0,65$ μ., ἔκειτο με κατεύθυνσιν Α. - Δ. εἰς βάθ. 1.10 μ. Ἦτο κατεσκευασμένος δι' ὀρθογωνίων πλίνθων διατεταγμένων εἰς ὀριζοντίους σειράς καὶ συνδεομένων δι' ἀμμοκονίας.

Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ τάφου ἀνευρέθησαν: α) πρόχους, ὕψ. 0,19 μ., ἧς ἐλλείπει τμήμα τοῦ λαιμοῦ, κοσμεῖται δὲ διὰ καθέτων καὶ ὀριζοντίων ἐγχαράκτων γραμμῶν. Ἐκαλύπτετο ὑπὸ κεραμοχόρου ἐπιχρίσματος· β) εὐρύστομος πρόχους με σφαιρικὸν σῶμα, ὕψ. 0,17 μ., κοσμουμένη ὁμοίως δι' ὀριζοντίων καὶ κατακορύφων ἐγχαράκτων γραμμῶν. Ἐπίχρισμα ἐδαφόχρου ἔως ἐρυθρῶν λόγῳ ἀνομοιογενοῦς ὀπτήσεως (πρβλ. Athenian Agora V, Pottery of the Roman Period, L38) (Πί ν. 76 γ· γ) πρόχους, ἐλλιπῆς τὸν λαιμὸν καὶ τὴν λαβὴν, ὕψ. 0,145 μ., διακεκοσμημένη δι' ὀριζοντίων παραλλήλων ἐγχαράκτων γραμμῶν. Τὸ ἐρυθρῶν ἐπίχρισμα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπολεπισμένον.

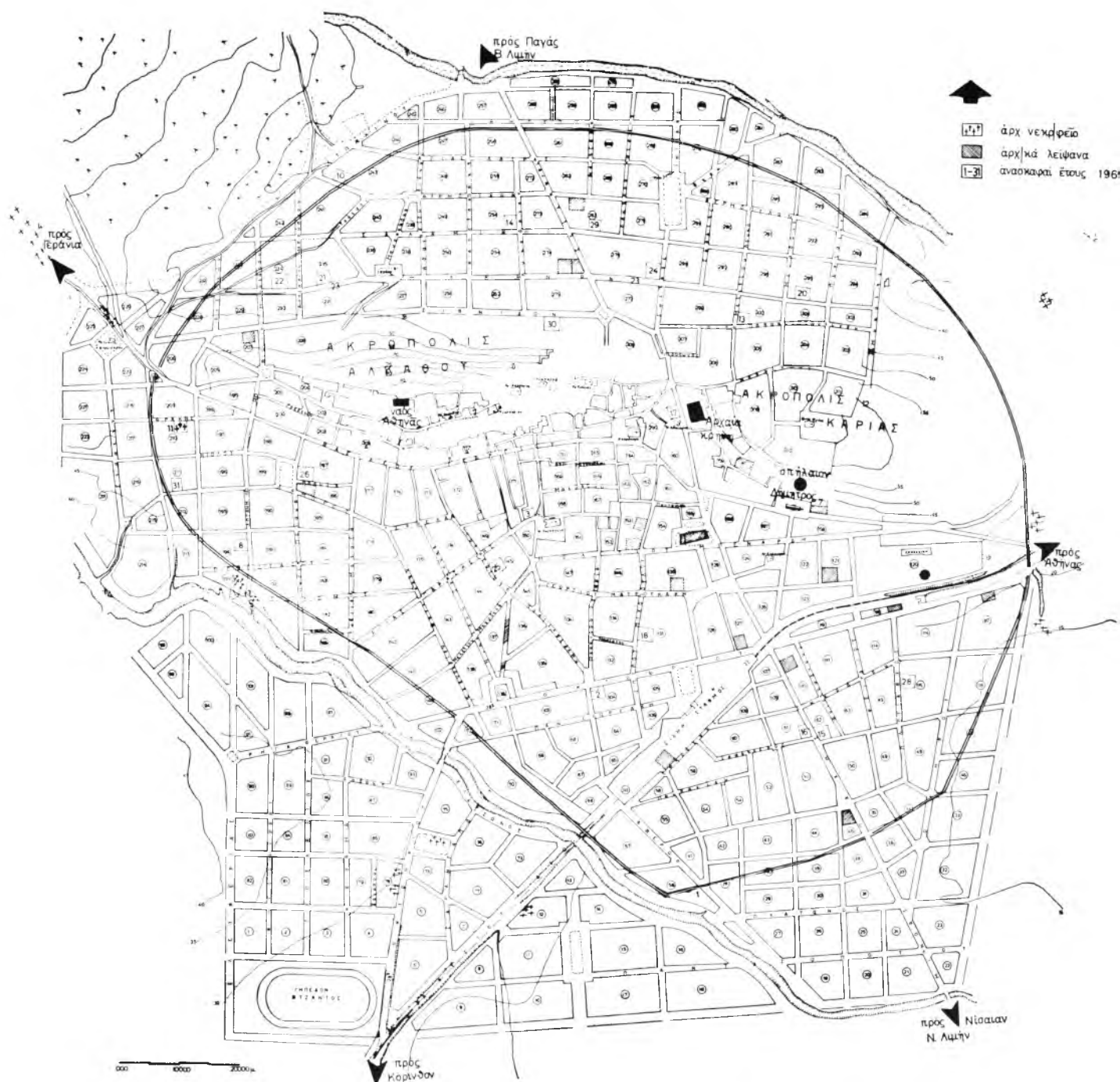
ΜΕΓΑΡΑ

1. Ἀβέρωφ (Ο.Τ. 56)

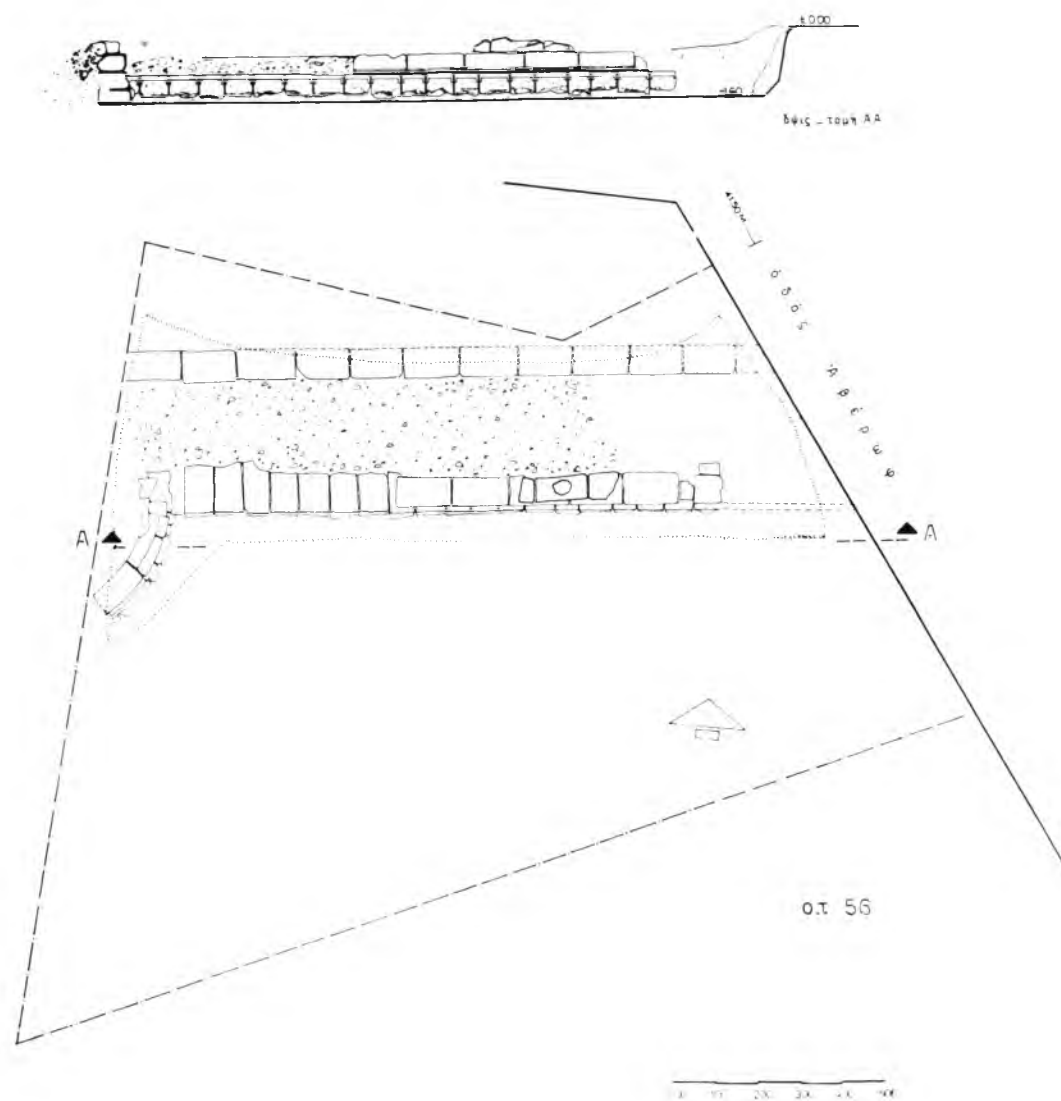
Κατὰ τὴν ἀνασκαφικὴν ἔρευναν εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, ἰδιοκτησίας ἀδελφῶν Μουστάκα, διαστ. 12×18 μ., ἀπεκαλύφθη νέον τμήμα τοῦ τείχους τῶν Μεγάρων (Σχ ἐ δ. 6) (πρβλ. ΑΕ 1933, σ. 124, ΠΑΕ 1936, σ. 55, ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 118, Σχ ἐ δ. 59 - 60, Πίν. 99 α, ΑΔ 23 (1968): Χρονικά, σ. 102, Σχ ἐ δ. 47 - 48, ΑΑΑ III (1970), σ. 21 - 27).

Τὸ ἀποκαλυφθὲν τμήμα τοῦ τείχους (Σχ ἐ δ. 7· Πί ν. 77 α) με κατεύθυνσιν Α. - Δ., σώζεται καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ οἰκοπέδου, ἦτοι 18 μ., συνεχίζεται δὲ ἐκατέρωθεν ἐντὸς τοῦ ἀσκάπτου. Πρὸς Δ. σχηματίζει πύργον ἡμικυκλικόν (Πί ν. 77 β), ἀποκαλυφθέντα μερικῶς μόνον. Ἐχει πᾶχ. 3.80, ἐδράζεται ἐπὶ σκληρῶν ἐπιχώσεων εἰς βάθ. 1.60 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ συγχρόνου ἐδάφους καὶ διατηρεῖται μέχρις ὕψους δύο δόμων, ἦτοι 1 μ.

Τὸ σύστημα τῆς κατασκευῆς του εἶναι τὸ ἐμπλεκτὸν ἰσόδομον, συγκεκριμένον ἐκ δύο περιβόλων, ἐκτισμένων διὰ λαξευτῶν ὀρθογωνίων λίθων κογχυλιᾶτου, καταλειπόντων μεταξύ των κενὸν 2 μ., πληρούμενον διὰ γεμίσματος ἐξ ἄργων λίθων καὶ λατύπης. Οἱ δόμοι τῶν περιβόλων εἶναι ἰσοῦσες καὶ οἱ λίθοι τῶν διατί-



Σχέδ. 6. Τοπογραφικόν σχεδιογράφημα της πόλεως τῶν Μεγάρων



Σχέδ. 7. Μέγαρο (Ο.Τ. 56). Κάτωψις και τομή τμήματος του αρχαίου τείχους της πόλεως

θενται διάτονοι ή δρομικοί κατά στρώσεις, του δευτέρου δόμου φέροντος ύποτομήν.

Ή κατασκευή του ανήκει εις τόν 4ον αι. π.Χ.

2. Ἀβέρωφ καὶ 28ης Ὀκτωβρίου 101 (Ο.Τ. 104)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν κείμενον οἰκόπεδον, κατὰ τὴν διεξαχθεῖσαν ἀνασκαφικὴν ἔρευναν, ἀνευρέθη τάφος χρονολογούμενος εἰς τοὺς ὑστέρους γεωμετρικοὺς χρόνους.

Οὗτος ἦτο κιβωτιόσχημος, διαστ. $1.80 \times 0,65$, ὕψ. $0,66$ μ., ἐκτισμένος διὰ λελαξευμένων παρο-

λίθων, ἐκεῖτο δὲ εἰς βάθ. 1.20 μ. παρὰ τὴν Δ. μεσοτοιχίαν τοῦ οἰκοπέδου καὶ εἰς ἀπόστασιν 2.64 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς, με κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ.

Ὁ τάφος περιεῖχε τὰ ὅστ᾽ αὐτῷ δύο νεκρῶν. Οὗτοι ἦσαν ἐκτερισμένοι διὰ μιᾶς οἰνοχοΐσκης με κωνικὸν σῶμα, ὕψ. $0,09$ μ., χαλκῶν τινων δακτυλίων, ὡς καὶ ἐνὸς μικροῦ χρυσοῦ τοιοῦτου. Εἰς τῶν δακτυλίων ἀνευρέθη ἐπὶ τῶν φαλάγγων τῆς χειρὸς ἐνὸς τῶν νεκρῶν.

Ἐντὸς τοῦ τάφου καὶ κατὰ μῆκος τῶν μακρῶν πλευρῶν αὐτοῦ ἀνευρέθησαν πλάκες ἄδρῶς εἰρ-

γασμέναι, διατεταγμέναι εἰς κανονικάς σειράς.

3. Ἀγίας Παρασκευῆς 32 καὶ Ἑβρου (Ο.Τ. 171)

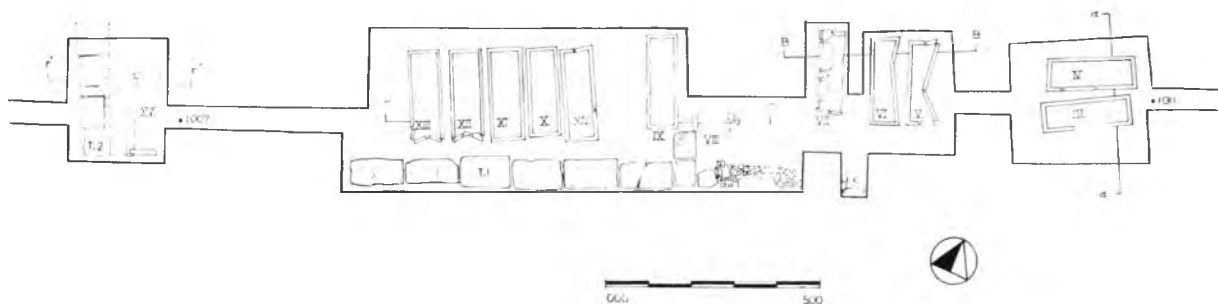
Εἰς τὸ ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Εὐαγγ. Κούρσου, διαστ. 12.35×10 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε πενιχρά λείψανα κτισμάτων τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, τῶν ὁποίων διακρίνονται δύο οἰκοδομικαὶ περίοδοι.

Εἰς τὴν παλαιότεραν φάσιν ἀνήκει ἡ Β. γωνία χώρου ἐκτεινομένου πρὸς Δ. Τοῦτου ὁ Α. ἐξωτερικὸς τοίχος, κείμενος εἰς ἀπόστασιν 1 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς, με κατεύθυνσιν ΒΔ. - ΝΑ., ἥτοι παράλληλος περίπου πρὸς αὐτήν, διετηρεῖτο εἰς μῆκ. 4.10 μ. Ἡδράζετο ἐντὸς λαξεύματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 1.42 μ. Συνέκειτο ἐξ ὀρθογωνίων ὀγκολίθων ὑποφαίου πάρου, εἶχε πᾶχ. 0,48 - 0,50, ἐσώζετο δὲ εἰς ὕψ. 0,42 - 0,62 μ. Ἐκ τοῦ Β. καθέτου σκέλους ἀπεκα-

γασίων διανοίξεως χάνδακος ὑπὸ συνεργεῖου τοῦ Δήμου Μεγαρέων, διὰ τὴν τοποθέτησιν ἀγωγῶν ὑδρεύσεως, παραλλήλως περίπου τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Μεγάρων εἰς τὰς πηγὰς τῶν Γερανεῶν ὁρέαν καὶ εἰς ἀπόστασιν 200 - 800 μ. περίπου ἀπὸ τῆς πλατείας Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Γαλιλαίου, ἀνευρέθησαν ἐβδομήκοντα τάφοι εἰς δύο συστάδας.

Τυχαιὸν εὑρημα μεταξὺ τῆς πλατείας Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Γαλιλαίου καὶ τῆς πρώτης συστάδος τῶν τάφων, ἦτο τὸ κάτω τμήμα ἐπιτυμβίου στήλης τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. Ἐσώζοντο οἱ πόδες ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν μηρῶν μορφῆς δορυφόρου. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο θὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἰδιαίτερας μελέτης ὑπὸ τῆς ὑπογραφομένης.

Α'. 1η συστάς (Σχέδ. 8· Πί ν. 78 ε): Τριάκοντα καὶ εἰς τάφοι, κείμενοι κατὰ μῆκος τοῦ χάνδακος, εἰς ἀπόστασιν 200 - 530 μ. ἀπὸ



Σχέδ. 8. Μέγαρα. Ὁδὸς πρὸς Γεράνεια. Κάτωψις τάφων III - XV

λύφθῃ τμήμα, μῆκ. 0,55 μ., τὸ ὁποῖον συνεχίζετο πρὸς Δ. ὑπὸ τὸ ὁδόστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τοῦ Α. τοίχου καὶ ἐν ἐπαφῇ πρὸς αὐτόν, ἀνευρέθη εἰς βάθ. 1.10 μ. τμήμα πηλίνου ἀγωγοῦ, μῆκ. 0,60 μ., τομῆς σχήματος πεῖ, διαστ. $0,35 \times 0,22$ μ., ἐπεστρωμένου δι' ὑδραυλικοῦ κονιάματος, πᾶχ. 0,02 - 0,03 μ.

Ὑπόλειμμα μεταγενεστέρης κατασκευῆς εἶναι τμήμα τοίχου, ἀποκαλυφθὲν πρὸς Β. καὶ ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὴν γωνίαν τοῦ ὡς ἄνω κτίσματος, με κατεύθυνσιν ΝΑ. - ΒΔ., εἰς μῆκ. 3,50, πᾶχ. 0,50 μ. Ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ ἀμώδους ἐδάφους εἰς βάθ. 1 μ. καὶ διατηρεῖται εἰς ὕψ. 0,40 μ. Οὗτος, ἀποκλίνων πρὸς Α. καμπυλοειδῶς, ἐβαίνειν ὑπὸ τὸ κατὰστρωμα τῆς ὁδοῦ Ἑβρου.

4. Ὁδὸς πρὸς Γεράνεια. Τάφοι ἐξωθι τῶν Μεγάρων

Κατὰ τὴν παρακολούθησιν ἐκσκαφικῶν ἐρ-

τῆς πλατείας Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Γαλιλαίου. Χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς κλασσικῆς μέχρι τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου. Ἀριθμοῦνται κατὰ σειράν εὐρέσεως, εἶναι δὲ ἀπὸ Α. πρὸς Δ. οἱ κάτωθι:

LXI. Σαρκοφάγος ἐξ ἐγχωρίου παρολίθου, διαστ. $0,50 \times 1,10$, ὕψ. 0,45 μ., κειμένη, με κατεύθυνσιν Α. - Δ., εἰς βάθ. 1.20 μ. ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Ἀκτέριστος.

LX. Εἰς ἀπόστασιν 1 μ. ΒΔ. τῆς προηγουμένης. Σαρκοφάγος ἐξ ὑποκιτρίνου κογχυλιάτου, διαστ. $0,50 \times 1,15$, ὕψ. 0,50 μ., κειμένη, με κατεύθυνσιν ΝΑ. - ΒΔ., ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 1.20 μ. Ἐκαλύπτετο διὰ μονολιθικῆς πλακός. Χρονολογεῖται εἰς τὴν ἐλληνιστικὴν περίοδον. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ τάφου εὐρέθησαν: κύνθαρος μελαμβαφῆς, ὕψ. 0,12 μ., με ἐγχάρακτον διακόσμησιν μεταξὺ τῶν λαβῶν (Πί ν. 78 α), πρόχους ἀβαφῆς, ὕψ. 0,13 μ., καὶ ἐπτά πῆλιναι δακρυδόχοι με ἀτρακτοειδὲς σῶμα.

LIX. Εἰς ἀπόστασιν 1.60 μ. ΒΔ. τῆς προηγούμενης. Μονολιθική σαρκοφάγος ἐκ κογχυλίου λίθου, μετὰ καλύμματος. Εἶχε διαστ. $0,60 \times 1,85$, ὕψ. 0,70 μ. καὶ ἔκειτο ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους μὲ κατεύθυνσιν ΒΔ. - ΝΑ., εἰς βάθ. 1.30 μ. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῆς συνελέγησαν ἐλάχιστα ὄστρακα καὶ μελαμβαφῆς λύχνος, μήκ. 0,08 μ. Χρονολογεῖται εἰς τὴν ὑστέραν κλασσικὴν περίοδον.

LVIII. Εἰς ἀπόστασιν 1 μ. ΒΔ. τῆς προηγούμενης. Σαρκοφάγος, διαστ. $0,65 \times 1,90$, ὕψ. 0,60 μ., κειμένη εἰς βάθ. 1.30 μ., μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν. περίπου. Ἀκτέριστος.

LVII. Εἰς ἀπόστασιν 0,60 μ. ΒΔ. τῆς προηγούμενης. Κατὰ τὴν ΒΑ. παρειάν τοῦ σκάμματος εὐρέθη τὸ Ν. τμήμα σαρκοφάγου, πλ. 0,50, ὕψ. 0,45 μ. Τὸ μήκος τῆς ὑπολογίζεται εἰς 1.60 μ. Ἐκεῖτο εἰς βάθ. 1.40 μ., μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν. Ἀκτέριστος.

LVI. Εἰς ἀπόστασιν 4.20 μ. ἀπὸ τοῦ τάφου LVII. Πωρὶνὴ σαρκοφάγος, διαστ. $0,50 \times 0,70$, ὕψ. 0,50 μ., κειμένη εἰς βάθ. 1.50 μ., μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. Ἀκτέριστος.

LV. Σαρκοφάγος κειμένη εἰς ἀπόστασιν 5.40 μ. ΒΔ. τῆς LVI, μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ. περίπου, εἰς βάθ. 1.60 μ. Εἶχε διαστ. $0,90 \times 2$ καὶ ὕψ. 0,60 μ. Ἦτο ἐκτερισμένη διὰ τριῶν πηλίνων δακρυδόχων μὲ ἀτρακτοειδῆς σῶμα, ὕψ. 0,07, 0,08 καὶ 0,09 μ. Χρονολογεῖται εἰς τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους.

LIV. Εἰς ἀπόστασιν 1.40 μ. ἀπὸ τῆς LV. Κιβωτιόσχημος τάφος, διαστ. $0,88 \times 1,90$, ὕψ. 0,60 μ. Ἦτο ὄρυγμα ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, ἐπενδεδυμένον δι' ὀρθογωνίων πωρίνων πλακῶν καὶ κεκαλυμμένον διὰ τεσσάρων παρομοίων. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ τάφου συνελέγησαν ὄστρακα ἀγγείων τῆς κλασσικῆς περιόδου.

LIII. Εἰς ἀπόστασιν 5.70 μ. ΒΔ. τῆς LIV. Σαρκοφάγος ἐξ ἐντοπίου κογχυλίου, διαστ. $0,40 \times 1,20$, ὕψ. 0,40 μ., κειμένη ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 1.20 μ., μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν. περίπου. Ἐφφερε κάλυμμα ἐκ πλακῶν κογχυλίου. Ἀκτέριστος.

LII. Εἰς ἀπόστασιν 5.20 μ. ΒΔ. τῆς LIII. Σαρκοφάγος ἐξ ἐντοπίου κογχυλίου, διαστ. $0,60 \times 1,80$, ὕψ. 0,55 μ. Ἐκεῖτο εἰς βάθ. 1.80 μ. μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. Ἐκαλύπτετο διὰ λιθίνης πλακός. Ἀκτέριστος.

LI. Εἰς ἀπόστασιν 2.20 μ. ΒΔ. τῆς LII. Μικρὰ σαρκοφάγος, διαστ. $0,40 \times 1,10$, ὕψ. 0,40 μ. Ἐκεῖτο μὲ κατεύθυνσιν ΝΑ. - ΒΔ. Ἀκτέριστος.

L. Εἰς ἀπόστασιν 1.80 μ. ΒΔ. τῆς LI. Κιβωτιό-

σχημος τάφος, διαστ. $0,55 \times 2,10$ μ., ἀνωρυγμένος ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 1.60 μ. Ἐφφερεν ἐπένδυσιν πλακῶν ἐκ κογχυλίου λίθου καὶ εἶχε κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. Ἀκτέριστος.

XLIX. Εἰς ἀπόστασιν 1.50 μ. ΒΔ. τῆς προηγούμενης. Πωρὶνὴ σαρκοφάγος, διαστ. $0,45 \times 1,70$ μ., μετὰ καλύμματος ἐκ τριῶν πλακῶν κογχυλίου λίθου, πλάχ. 0,20 μ. Ἐκεῖτο μὲ κατεύθυνσιν ΝΑ. - ΒΔ., εἰς βάθ. 1.30 μ. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν ταύτης ἀνευρέθησαν τὰ κάτωθι ἀγγεῖα: ἀρυβαλλοειδῆς λήκυθος μελαμβαφῆς, μὲ διακόσμησιν ἀνθεμίου, ὕψ. 0,05 μ., πηλινὴ δακρυδόχος μὲ ἀτρακτοειδῆς σῶμα, κοσμουμένη δι' ὀριζοντίων ἐρυθρῶν γραμμῶν, ὕψ. 0,07 μ., καὶ μελαμβαφῆς κυάθιον, διαμ. 0,06 μ. Χρονολογεῖται περὶ τὰ τέλη τῆς κλασσικῆς περιόδου.

XLVIII. Εἰς ἀπόστασιν 17 μ. ΒΔ. τοῦ τάφου XLIX καὶ 2 μ. ἀπὸ τῆς προσόψεως τοῦ πτηνοτροφείου τοῦ κ. Εὐαγγ. Βαρελᾶ. Κιβωτιόσχημος τάφος, διαστ. $0,60 \times 1,70$, ὕψ. 0,40 μ., ἀνωρυγμένος εἰς βάθ. 1 μ. ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Ἐφφερεν ἐπένδυσιν ἐκ πλακῶν ἐντοπίου κογχυλίου καὶ εἶχε κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. Ἀκτέριστος.

XLVII. Εἰς ἀπόστασιν 2.30 μ. ἀπὸ τοῦ τάφου XLVIII καὶ 2 μ. ἀπὸ τῆς Α. γωνίας τοῦ πτηνοτροφείου τοῦ κ. Εὐαγγ. Βαρελᾶ. Πωρὶνὴ σαρκοφάγος, διαστ. $0,60 \times 1,50$, ὕψ. 0,60 μ. Ἐκεῖτο εἰς βάθ. 1.90 μ. ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν. Ἦτο ἐκτερισμένη διὰ δύο ἀβαφῶν οἰνοχοϊσκῶν, ὕψ. 0,03 καὶ 0,035 μ. Χρονολογεῖται εἰς τὴν ἐλληνιστικὴν περίοδον.

XLVI. Εἰς ἀπόστασιν 0,60 μ. πρὸς Β. τῆς XLVII. Σαρκοφάγος ἐκ κογχυλίου λίθου, διαστ. $0,50 \times 1,30$, ὕψ. 0,50 μ. Ἐκεῖτο ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 1.80 μ., μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ. Τὸ κάλυμμά της ἦτο πλάξ κογχυλίου, πλάχ. 0,15 μ. Ἀκτέριστος.

XL. Πρὸς Β. τῆς XLVII μὲ κατεύθυνσιν παράλληλον πρὸς αὐτήν. Σαρκοφάγος ἐκ κογχυλίου λίθου, διαστ. $0,60 \times 1,70$ μ. Ἐκαλύπτετο διὰ δύο πωρίνων πλακῶν, πλάχ. 0,15 μ. Ἐκεῖτο ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 1.80 μ. Ἀκτέριστος.

III. Εἰς ἀπόστασιν 20 μ. ΒΔ. τοῦ τάφου XL. Σαρκοφάγος ἐξ ἐντοπίου κογχυλίου λίθου, διαστ. $0,50 \times 2$, ὕψ. 0,60 μ. Ἐκεῖτο εἰς βάθ. 1.50 μ., μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ. περίπου. Ἀκτέριστος.

IV. Εἰς ἀπόστασιν 0,20 μ. πρὸς Β. τῆς III. Σαρκοφάγος ἐξ ἐντοπίου κογχυλίου λίθου, διαστ. $0,50 \times 2$, ὕψ. 0,60 μ. Ἐκεῖτο εἰς βάθ.

1.50 μ., με κατεύθυνσιν Α. - Δ. περίπου. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῆς ἀνευρέθησαν ὄστρακα ἀγγείων τῆς κλασσικῆς περιόδου, ἐξ ὧν συνεκολλήθησαν δύο μικύλλαι οἰνοχοῖσται, ὕψ. 0,035 μ., δύο μικύλλοι λύχνοι, μήκ. 0,04 μ. καὶ τμήμα ἀρυβαλλοειδοῦς ληκυθίου με διακόσμησιν ἀνθεμίου.

Αἱ σαρκοφάγοι III καὶ IV εἶχον τοποθετηθῆ ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, διαστ. 3.10×4.50 μ. Ἀμφότεραι ἐκαλύπτοντο διὰ πωρίνων πλακῶν. Ἐκ τῆς ὑπερκειμένης ἐπιχώσεως συνελέγησαν ὄστρακα ἀγγείων τῆς κλασσικῆς περιόδου, ὡς καὶ κεφαλὴ εἰδωλίου γυναικείας μορφῆς, ὕψ. 0,04 μ., τῶν αὐτῶν χρόνων. Ἐπὶ τοῦ προσώπου σώζονται ἵχνη λευκοῦ χρώματος.

Εἰς ἀπόστασιν 2 μ. πρὸς Δ. τῶν τάφων III καὶ IV, ἐντὸς ὀρύγματος, διαστ. 2×3 καὶ εἰς βάθ. 1.80 μ., εἶχον ἀποτεθῆ αἱ σαρκοφάγοι V καὶ VI, με κατεύθυνσιν Β. - Ν. Ἐκ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ ὀρύγματος συνελέγησαν ὄστρακα ἀγγείων τῆς κλασσικῆς περιόδου.

V. Σαρκοφάγος ἐξ ἐντοπίου κογχυλίου λίθου, διαστ. $0,60 \times 1,70$, ὕψ. 0,60 μ. Ἐκαλύπτετο διὰ δύο πωρίνων πλακῶν, ὕψ. 0,12 μ. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῆς συνελέγη μικρὸν ἄστον ἀγγεῖον ἀβαφές, ὕψ. 0,03 μ., καὶ πηλινὴ δακρυδόχος με ἀτρακτοειδὲς σῶμα. Χρονολογεῖται περὶ τὰ τέλη τῆς κλασσικῆς περιόδου.

VII. Εἰς ἀπόστασιν 0,80 μ. πρὸς Δ. τῶν τάφων V καὶ VI. Σαρκοφάγος ἐξ ἐντοπίου κογχυλίου λίθου, διαστ. $0,90 \times 2$, ὕψ. 0,30 μ. Ἐκεῖτο εἰς βάθ. 2.10 μ. ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους με κατεύθυνσιν Β. - Ν. περίπου. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ τάφου συνελέγησαν ὄστρακα ἀγγείων τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου.

Οἱ τάφοι VIII ἕως XIV χρονολογοῦνται εἰς τὴν κλασσικὴν περίοδον. Ἐκεῖντο ἐντὸς ἑνὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, διαστ. 8×3 , εἰς βάθ. 2.10 μ., με κατεύθυνσιν Β. - Ν. Πρὸς Ν. τούτων ἀπεκαλύφθη τμήμα τοίχου, μήκ. 12 μ. με κατεύθυνσιν Α. - Δ., συγκειμένου ἐξ ὀρθογωνίων πωρολίθων. Οὗτος ἡδράζετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 0,70, διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 0,30 - 0,40, εἶχε δὲ πᾶχ. 0,50 - 0,60 μ. Πιθανῶς ἀνήκεν εἰς ταφικὸν περίβολον τῶν ὡς ἄνω ταφῶν.

VIII. Σαρκοφάγος ἐξ ἐντοπίου πωρολίθου, διαστ. $0,70 \times 1,70$, ὕψ. 0,60 μ. Ἐκαλύπτετο διὰ πωρίνων πλακῶν. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ τάφου συνελέγησαν ὄστρακα ἀγγείων τῶν ὑστέρων κλασσικῶν χρόνων καὶ μελαμβαφῆς λύχνος.

IX. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. $0,60 \times 1,70$, ὕψ. 0,60 μ. Ἄνευ καλύμματος. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῆς συνελέγησαν ὄστρακα ἀγγείων τῶν κλασσικῶν χρόνων, ὡς καὶ τεμάχια χαλκῆς περόνης.

XIV. Ἡμικατεστραμμένη πωρίνη σαρκοφάγος. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῆς συνελέγησαν ἐλάχιστα ὄστρακα.

X. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. $0,55 \times 1,75$, ὕψ. 0,55 μ. Ἐκαλύπτετο διὰ πωρίνων πλακῶν. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ τάφου συνελέγησαν: λευκὴ λήκυθος, ὕψ. 0,265 μ., κοσμουμένη ἐπὶ τοῦ ὧμου διὰ μελαμβαφῶν ἀνθεμίων. Ἐπὶ τοῦ σώματος, γυναικεῖα μορφή καθήμενῃ ἐπὶ κλισμοῦ κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς κάτωτρον. Τὴν παράστασιν παισιώνει ἄνω ζώνη μαϊάνδρου (Πί ν. 78 β). Ἀρυβαλλοειδὲς ληκυθιον μελαμβαφές, με διακόσμησιν ὀριζοντίων ἀβαφῶν γραμμῶν κατὰ τὴν κοιλίαν· ἀλάβαστρον ἐξ ἀλαβάστρου, ὕψ. 0,15 μ.

XI. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. $0,60 \times 1,80$, ὕψ. 0,60 μ. Ἐκαλύπτετο διὰ πωρίνων πλακῶν. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ τάφου συνελέγησαν τὰ κάτωθι ἀγγεῖα: τρεῖς λήκυθοι, ἡ πρώτη, ὕψ. 0,22 μ., με διακόσμησιν δικτυωτοῦ πλέγματος ἐπὶ λευκοῦ βάθους (Πί ν. 78 γ), ἡ δευτέρα, ὕψ. 0,225 μ., με διακόσμησιν ζώνης δικτυωτοῦ πλέγματος καὶ ζατρικίου καὶ ἐτέρας ζώνης μαϊάνδρου ὑπὸ τὸν ὦμον (Πί ν. 78 γ), ἡ δὲ τρίτη, ὕψ. 0,24 μ., συγκολληθεῖσα ἐκ πολλῶν τεμαχίων, ἐκοσμεῖτο δι' ἐπαλλήλων ζωνῶν με πλέγμα καὶ μαϊάνδρον (Πί ν. 78 δ).

XII. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. $0,50 \times 1,70$ μ. Ἡ Ν. πλευρὰ τῆς σαρκοφάγου ἦτο τετρασμένη. Ἐκαλύπτετο διὰ πωρίνων πλακῶν, αἵτινες εὐρέθησαν τετρασμέναι.

XIII. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. $0,50 \times 1,70$ μ. Ἐκαλύπτετο διὰ δύο πωρίνων πλακῶν. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ τάφου συνελέγησαν δύο λύχνοι καὶ εἰς σκύφος, ἅπαντα μικύλλα ἀγγεῖα τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων.

XV. Εἰς ἀπόστασιν 6 μ. πρὸς Δ. τοῦ τάφου XIII. Πωρίνη σαρκοφάγος ἡμικατεστραμμένη, διαστ. $1,60 \times 0,50$, ὕψ. 0,50 μ. Ἐκεῖτο εἰς βάθ. 2 μ. ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους με κατεύθυνσιν Ν. - Β. περίπου.

Πρὸς Δ. τῆς σαρκοφάγου καὶ εἰς ἀπόστασιν 0,40 μ. ἀπ' αὐτῆς, ἀπεκαλύφθη τμήμα τοίχου με κατεύθυνσιν Β. - Ν. περίπου, μέχρι μήκ. 3 μ. Οὗτος ἡδράζετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 2.10 καὶ διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 0,60 μ. Ἦτο κατεσκευασμένος δι' ὀρθογωνίων πωρολίθων, συνδεομένων διὰ χρώματος καὶ εἶχε πᾶχ. 0,70 μ.

XVI. Εἰς ἀπόστασιν 18,30 μ. ΒΔ. τοῦ προαναφερθέντος τοίχου, ἀπεκαλύφθη πωρὶνὴ σαρκοφάγος τεθραυσμένη. Εὐρέθη ἀκτέριστος.

Β'. 2α συστάς: Οἱ τάφοι τῆς συστάδος ταύτης, εἰκοσιοκτὼ ἐν συνόλῳ, εὐρέθησαν εἰς ἀπόστασιν 100 - 220 μ. ἀπὸ τοῦ δυτικωτέρου τάφου (XVI) τῆς συστάδος Ι. Ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκτέριστοι. Ἀριθμοῦνται κατὰ σειρὰν εὐρέσεως ἐξ Α. - Δ.

XVII. Κιβωτιόσχημος, ἐπενδεδυμένος διὰ πωρίνων πλακῶν, διαστ. 0,70 × 1,90 μ. Εἶχεν ἀνορυχθῆ εἰς βάθ. 1,40 μ. ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. Ἀκτέριστος.

XVIII. Εἰς ἀπόστασιν 1 μ. ΒΔ. τοῦ προηγούμενου. Σαρκοφάγος ἐκ πωρολίθου, ἡμικατεστραμμένη. Ἐκεῖτο εἰς βάθ. 1,50 μ. ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ. Κατὰ τὸν καθαρισμόν τοῦ τάφου εὐρέθη τμήμα χαλκοῦ δακτυλίου.

XIX. Εἰς ἀπόστασιν 2 μ. ΒΔ. τοῦ XVIII. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. 0,60 × 1,30, ὕψ. 0,40 μ. Ἐκεῖτο εἰς βάθ. 1,50 μ. μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ.

XX. Εἰς ἀπόστασιν 0,20 μ. ΒΔ. τῆς XIX. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. 0,65 × 1,40, ὕψ. 0,40 μ. Ἐκεῖτο εἰς βάθ. 1,50 μ. μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. Ἀκτέριστος.

XXI. Εἰς ἀπόστασιν 0,20 μ. ΒΔ. τῶν τάφων XIX καὶ XX. Πωρίνη σαρκοφάγος κατεστραμμένη. Ἐκεῖτο ἐντὸς λαξέυματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ. Ἦτο ἐκτερισμένη δι' ἐνὸς λύχνου χρονολογούμενου εἰς τὴν ἐλληνιστικὴν περίοδον.

XXII. Εἰς ἀπόστασιν 0,20 μ. πρὸς Β. τοῦ τάφου XXI. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. 0,40 × 1,10, ὕψ. 0,40 μ., μὲ κάλυμμα ἐκ σχιστολιθικῶν πλακῶν. Ἐκεῖτο εἰς βάθ. 1,40 μ. μὲ κατεύθυνσιν ΝΑ. - ΒΔ. Περιεῖχε τεμάχια σιδηροῦ ἀντικειμένου.

XXIII. Εἰς ἀπόστασιν 0,50 μ. ΝΔ. τοῦ τάφου XXII. Σαρκοφάγος ἡμικατεστραμμένη ἐκ πώρου. Ἀκτέριστος.

XXIV. Εἰς ἀπόστασιν 1,70 μ. ΒΔ. τῶν τάφων XXII καὶ XXIII. Σαρκοφάγος ἐκ πώρου, διαστ. 0,60 × 2 μ. Ἐκαλύπτετο διὰ τριῶν πλακῶν ἐκ πώρου. Ἐκεῖτο εἰς βάθ. 1,70 μ. μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. Ἀκτέριστος.

Οἱ τάφοι XXV, XXVI, XXVII ἔκειντο εἰς βάθ. 1,60 μ. ἐντὸς τοῦ ἰδίου ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Χρονολογοῦνται εἰς τοὺς ἐλληνιστικούς χρόνους. Ἡ ὁμάς τῶν τάφων τούτων ἔκειτο 4,50 μ. ΒΔ. τοῦ τάφου XXIV.

XXV. Πωρίνη σαρκοφάγος μετὰ μονολιθικοῦ καλύμματος, διαστ. 0,50 × 1,40, ὕψ. 0,55 μ. Ἐκεῖτο μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ.

XXVI. Εἰς ἀπόστασιν 0,10 μ. ΝΔ. τοῦ τάφου XXV. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. 0,60 × 1,70, ὕψ. 0,60 μ., ἡμικατεστραμμένη. Ἐκεῖτο μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ.

XXVII. Εἰς ἀπόστασιν 0,20 μ. ΒΔ. τοῦ τάφου XXVI. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. 0,50 × 1,60, ὕψ. 0,60 μ. Ἐκεῖτο μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ. Ἦτο ἐκτερισμένη διὰ μιᾶς πηλίνης ἀτρακτοειδοῦς δακρυδόχου, ὕψ. 0,10 μ., ἐνὸς ἀρβαλλοειδοῦς ληκυθίου ἀβαφοῦς, ὕψ. 0,09 μ., καὶ ἐνὸς μελαμβάφους κυθήου, διαμ. 0,07 μ.

Παρά τὴν ὁμάδα τῶν τριῶν ἄνω τάφων ἀνευρέθησαν εἰς βάθ. 1,70 μ., μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ., ἐντὸς ἐνὸς ἐπίσης ὀρύγματος τοῦ ἀργιλάδους ἐδάφους, οἱ τάφοι XXVIII, XXIX, XXX, XXXI. Ἦσαν ὅλοι πώρινοι σαρκοφάγοι, ἀκτέριστοι, κεκαλυμμένοι διὰ πωρίνων πλακῶν.

XXXII. Εἰς ἀπόστασιν 5 μ. ΒΔ. τοῦ τάφου XXXI. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. 0,60 × 1,40, ὕψ. 0,60 μ. Ἐκεῖτο μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. Ἀκτέριστος.

XXXIII. Εἰς ἀπόστασιν 0,45 μ. ΒΔ. τοῦ τάφου XXXII. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. 0,40 × 0,70, ὕψ. 0,40 μ. Ἐκεῖτο εἰς βάθ. 1,60 μ. μὲ κατεύθυνσιν ΝΑ. - ΒΔ. Ἀκτέριστος.

Οἱ τάφοι XXXIV, XXXV, XXXVI, XXXVII, XXXVIII, XXXIX, πώρινοι σαρκοφάγοι, ἔκειντο ἐντὸς τοῦ ἰδίου ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, διαστ. 3,70 × 2,30, εἰς βάθ. 1,60 μ., μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. Ἐκαλύπτοντο ἅπασαι διὰ πωρίνων μονολιθικῶν καλυμμάτων. Εὐρέθησαν ἀκτέριστοι.

Εἰς ἀπόστασιν 1,50 μ. ΒΔ. τῆς ὁμάδος τῶν ὡς ἄνω τάφων, ἀπεκαλύφθη ἑτέρα σαρκοφάγος (XLI), διαστ. 0,60 × 1,70, ὕψ. 0,70 μ., κειμένη εἰς βάθ. 1,60 μ. μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ. Ἀκτέριστος.

XLII. Εἰς ἀπόστασιν 1,50 μ. ΒΔ. τῆς προηγούμενης. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. 0,60 × 1,70 μ. Εὐρέθη ἡμικατεστραμμένη, εἰς βάθ. 1,60 μ., μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. Ἐκαλύπτετο διὰ τεσσάρων πωρίνων πλακῶν. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ΒΔ. τοῦ τάφου XLII εὐρέθησαν αἱ σαρκοφάγοι XLIII καὶ XLIV. Κατὰ τὸν καθαρισμόν τῆς σαρκοφάγου XLIII ἀνευρέθη πηλινὴ κυλινδρική σφραγὶς μὲ ἐσώκοιλον τὴν κάθετον ἐπιφάνειαν.

5. Τάφοι παρὰ τὴν θέσιν Χάνι (Τριποδίσκοι)

Α'. Εἰς ἀπόστασιν 12 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Μεγάρων, παρὰ τὴν θέσιν Χάνι, κατὰ τὴν ἀνασκαφικὴν ἔρευναν, ἀπεκαλύφθησαν δύο ὁμαδικοὶ τάφοι ἀπέχοντες ἀλλήλων 5 μ. περίπου. Ἀμφότεροι ἦσαν σαρκοφάγοι ἐξ ἐντοπίου ὑποκιτρίνου κογχυλιάτου. Ἡ πρώτη, ἐκ τῶν συλλεγέντων κτε-

ρισμάτων, χρονολογείται εις τὸν 4ον αἰ. π.Χ., ἢ δευτέρα ἡτο ἀκτέριστος.

I. Ἀνευρέθη κατὰ μήκος τοῦ σκάμματος σαρκοφάγος, διαστ. $1.80 \times 0,55$, ὕψ. $0,56$ μ. Ἐκεῖτο ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εις βάθ. 1.80 μ., μὲ κατεύθυνσιν ΝΑ. - ΒΔ. Ἐκαλύπτετο διὰ δύο πωρίνων πλακῶν. Περιεῖχε τὰ ὅστ' ἀπὸ νεκρῶν. Κατὰ τὸν καθαρισμόν τῆς σαρκοφάγου συνελέγησαν : εἰδώλιον ἐλλιπὲς τὸ κάτω ἡμισυ τοῦ σώματος, ὕψ. $0,05$ μ., μικρὸς ἀβαφῆς λύχνος, μήκ. $0,06$ μ., μικρὴ οἰνοχοῖσκη ἀβαφῆς, ὕψ. $0,04$ μ.

II. Ἀνευρέθη 5 μ. πρὸς Δ. τοῦ τάφου I σαρκοφάγος, διαστ. $1.86 \times 0,54$, ὕψ. $0,55$ μ., μὲ κάλυμμα ἐκ δύο πωρίνων πλακῶν, πάχ. $0,25$ μ. Ἐκεῖτο ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἀργιλιώδους ἐδάφους, εις βάθ. 2.05 μ., μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ. Περιεῖχε τὰ ὅστ' ἀπὸ τριῶν νεκρῶν.

Β'. Εἰς ἀπόστασιν 11 χλμ. ἀπὸ τῶν Μεγάρων σύντομος ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς μονολιθικὴν πωρίνην σαρκοφάγον (τάφος LXX), διαστ. $1.90 \times 0,50$, ὕψ. $0,55$ μ., κεκαλυμμένην διὰ μιᾶς σχιστολιθικῆς πλακός. Αὕτη ἔκειτο, μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ., ἐντὸς λαξεύματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εις βάθ. 1.45 μ. Περιεῖχε τὰ ὅστ' ἀπὸ ἐνὸς νεκροῦ.

Γ'. Συστάς τριῶν ἀκτερίστων τάφων (LXVII, LXVIII, LXIX) ἀπεκαλύφθη εἰς ἀπόστασιν 10 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Μεγάρων.

Τάφος LXVII. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. $1.95 \times 0,56$, ὕψ. $0,65$ μ., ἔκειτο ἐντὸς λαξεύματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εις βάθ. 2.25 μ., μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ. Ἐκαλύπτετο διὰ πωρίνης πλακός, πάχ. $0,25$ μ.

Τάφος LXVIII. Εἰς ἀπόστασιν 2.10 μ. πρὸς Α. τῆς LXVII. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. $1.90 \times 0,60$, ὕψ. $0,65$ μ. Ἐκεῖτο ἐντὸς λαξεύματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εις βάθ. 2.25 μ., μὲ κατεύθυνσιν ΝΑ. - ΒΔ. Ἐκαλύπτετο διὰ πωρίνης πλακός, πάχ. $0,15$ μ.

Τάφος LXIX. Εἰς ἀπόστασιν $0,90$ μ. πρὸς Α. τῆς προηγουμένης. Πωρίνη σαρκοφάγος, διαστ. $1.95 \times 0,56$, ὕψ. $0,61$ μ. Ἐκαλύπτετο διὰ λιθίνης πλακός, πάχ. $0,15$ μ. Ἐκεῖτο ἐντὸς λαξεύματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εις βάθ. 2.20 μ.

6. Ὁδὸς πρὸς Γεράνια. Τάφοι εἰς Ἀγίαν Παρασκευὴν Μαζίου

Ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα παρὰ τὸ ναυδριον τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς ἔφερεν εἰς φῶς δύο τάφους δηλουμένους διὰ τῶν στοιχείων LXV καὶ LXVI (πρβλ. AAA II (1969), σ. 339 - 343).

Τάφος LXV (Πί ν. 79 γ). Εἶναι πλουσία πρω-

τοκορινθιακὴ ταφή, χρονολογούμενη εἰς τὸ ἀ' τέταρτον τοῦ 7ου αἰ. π.Χ. Ἀνευρέθη εἰς ἀπόστασιν 19.50 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Μεγάρων, κατὰ τὸ ἀριστερόν ρεῖθρον τῆς δασικῆς ὁδοῦ πλησίον τοῦ ναυδρίου τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς. Πρόκειται μονολιθικὴ σαρκοφάγος ἐξ ὑποκιτρίνου ἐντοπίου κογχυλιάτου, διαστ. $1.24 \times 0,58$ μ., ἥτις εἶχε τοποθετηθῇ μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ. ἐντὸς λακκοειδοῦς ὀρύγματος, διαστ. 2.25×1.10 μ., λελαξευμένου ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Εἰς ἀπόστασιν $0,25$ μ. ἀπὸ τῆς Δ. πλευρᾶς τῆς σαρκοφάγου, ἐντὸς κόγχης τοῦ ὀρύγματος, ἐπὶ χαμηλοῦ ἀναβαθμοῦ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, ἀνευρέθη κρατὴρ, κτέρισμα τοῦ ἰδίου τάφου (Πί ν. 79 β). Τὸ ἀγγεῖον, ὕψ. $0,295$ μ., ἀνήκει εἰς τὸν τύπον τῆς κοτύλης - κρατῆρος, μὲ συνθέτους λαβάς ἐξ ὀριζοντίου καὶ καθέτου στελέχους. Τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος τοῦ ἀγγείου καλύπτουν ἀκτίνες καὶ ὀριζόντιοι γραμμαῖ. Εἰς τὴν ζώνην τῶν λαβῶν, εἰς ἀμφοτέρας τὰς δ' ψεις, παρίσταται διὰ τῆς μελανομόρφου τεχνικῆς ἐντὸς μετοπῶν εἰς τὸ κέντρον λέων βαδίζων ἡρέμα δεξιὰ, καὶ ἑκατέρωθεν ἐλόβια πτηνὰ ἐστραμμένα πρὸς τὸ κέντρον. Αἱ λεπτομέρειαι τῶν μορφῶν δηλοῦνται δι' ἐγχαράξεων. Ἐντὸς τοῦ κρατῆρος ἀνευρέθησαν δύο πρωτοκορινθιακὰ ληκύθια, ὕψ. $0,06$ καὶ $0,08$ μ., μὲ γραμμικὴν διακόσμησιν.

Μεταξὺ τῶν λίθων καὶ τοῦ χώματος, τὰ ὅποια ἐπλήρουν τὸν χώρον τοῦ ὀρύγματος περὶ τῆς σαρκοφάγου, ἀνευρέθησαν ὄστρακα πρωτοκορινθιακῶν ἀγγείων. Ἐξ αὐτῶν συνεκολλήθη τὸ σῶμα κυλινδρικῆς πυξίδος, ὕψ. $0,041$ μ., μὲ διακόσμησιν ὀριζοντίων παραλλήλων γραμμῶν καὶ ζώνην ζατριοειδοῦς πλέγματος.

Ἐντὸς τῆς σαρκοφάγου ἀνευρέθησαν δύο νεκροὶ καὶ τὰ κάτωθι ἀγγεῖα :

1. Τρίλοβος οἰνοχόη (Πί ν. 79 α) μετὰ κάλυμματος, ὕψ. $0,18$ μ., παρὰ τὴν κεφαλὴν τῶν νεκρῶν. Ἡ διακόσμησις εἶναι γραμμικὴ εἰς ζώνην ὑπὲρ τὴν βάσιν τρίγωνα πληρούμενα διὰ βερνικίου.

2. Δίωτον πινάκιον, ὕψ. $0,06$, διαμ. χεῖλους $0,20$ μ., μὲ διακόσμησιν ὁμοκέντρων κύκλων εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐπιφανείας.

3. Ἀβαθῆς κοτύλη, ὕψ. $0,037$ μ., καλυπτομένη εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐπιφανείας δι' ἐξιτήλου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καστανοῖώδους βερνικίου.

4. Ληκύθιον, ὕψ. $0,07$ μ., μὲ γραμμικὴν διακόσμησιν.

5. Μόνωτον κύπελλον, ὕψ. $0,07$ μ. Τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου μιμεῖται μεταλλικὰ πρότυπα.

6. Πηλινὴ σφραγὶς ἀβαφῆς, κυλινδρική, μὲ ἐσώκοilon τὴν κάθετον ἐπιφάνειαν καὶ ἐγχαράξιν ἐν εἶδει Φ ἐπὶ μιᾶς τῶν ὀριζοντίων τοιούτων.

Τάφος LXVI. Ἀκτέριστος. Ἀνευρέθη πρὸς Δ. τοῦ τάφου LXV καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ. Ἦτο κιβωτίσχημος, διαστ. $0,50 \times 0,30$, ὕψ. $0,25$ μ., ἔκειτο δὲ ἐντὸς λαξεύματος, εἰς βάθ. $0,40$ μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ἀγροτικῆς ὁδοῦ. Ἐκαλύπτετο διὰ πηλίνης πλακός. Χρονολογεῖται εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς μᾶλλον χρόνους.

Εἰς μεγάλην ἀκτίνα περὶ τῶν τάφων τούτων, ἀνευρίσκονται ἐντὸς τῶν καλλιεργημένων ἀμπελώνων ὄστρακα ἐγχαράκτων ἀγγείων ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ τεμάχια πηλίνων πλακῶν.

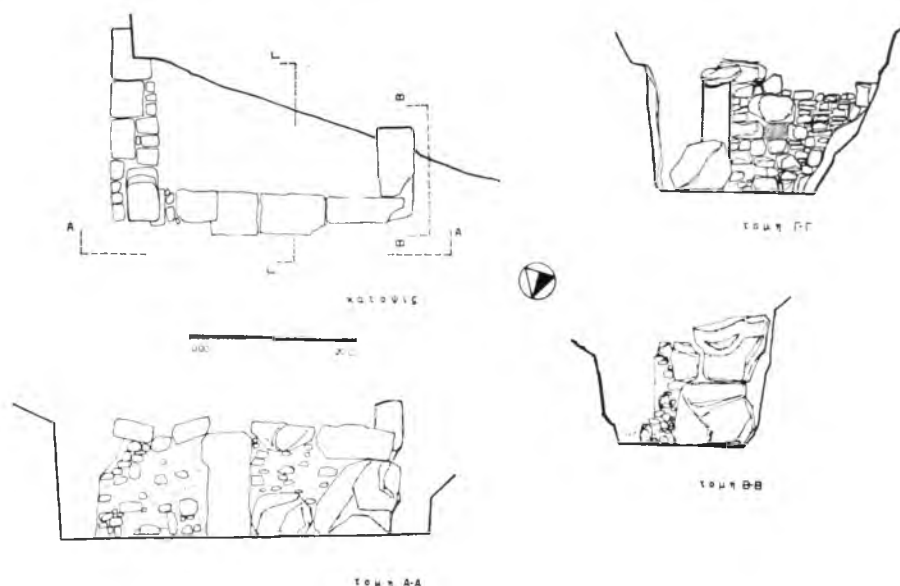
7. Βασιλέως Γεωργίου Β' (Ο.Τ. 156)

Μικρὰ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα διενεργήθη εἰς τὸν ἀκάλυπτον χώρον τοῦ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ κει-

να ἐνετοπίσθη εἰς χώρον σχήματος Γ, διαστ. 3×5 μ., εἰς τὸ Ν. τμήμα τοῦ οἰκοπέδου. Κατ' αὐτὴν ἤλθον εἰς φῶς ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα χρονολογούμενα εἰς τὴν ἐλληνιστικὴν περίοδον. Ἡ λοιπὴ ἔκτασις τοῦ οἰκοπέδου ἠρυνήθη διὰ δοκιμαστικῶν τομῶν ἀνευ οὐδενὸς ἀποτελέσματος.

Εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς Ν. μεσοτοιχίας ἀπεκαλύφθη τὸ Β. τμήμα ὀρθογωνίου κτίσματος, ἥτοι ὁ Β. τοῖχος αὐτοῦ μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ., ὡς καὶ τμήματα δύο ἐκ τῶν καθέτων σκελῶν του, ἡ συνέχεια τῶν ὁποίων ἐβαινεν εἰς τὸ παρακείμενον οἰκόπεδον (Σχ. ἐδ. 9).

Ἡδράζοντο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. $2,90$ μ. Ὁ Β. τοῖχος, μήκ. $3,60$ μ., διετερηεῖτο εἰς ὕψ. $1,57$ μ., ὁ Α., ἀποκαλυφθεὶς εἰς μήκ. $2,15$ μ.,



Σχ. ἐδ. 9. Μέγαρο. Κάτοψις καὶ τομαὶ ἀνασκαφῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Δογάνη 30

μένου οἰκοπέδου, τὸ ὅποιον εἶχεν ἀνασκαφῇ κατὰ τὸ ἔτος 1967 (ΑΔ 23 (1968): Χρονικά, σ. 100 - 102). Αὕτη ἐνετοπίσθη παρὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου, εἰς χώρον διαστ. $3,30 \times 2,50$ μ., καὶ ἔφερεν εἰς φῶς ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, κείμενα εἰς ὕψος περίπου 4 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ Βασ. Γεωργίου Β'.

Ἀπεκαλύφθη ἀποθηκευτικὸς χώρος καὶ τμήμα ληνοῦ. Ἦσαν ἐν μέρει λελαξευμένα ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου· ἐκ τῆς τοιχοδομίας τῶν ἐσώζοντο πενιχρά λείψανα.

8. Δογάνη 30 (Ο.Τ. 194)

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, ιδιοκτησίας Ἀναστ. Λουκά, διαστ. $11,50 \times 14$ μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευ-

ἐσώζετο εἰς ὕψ. $1,23$ μ. καὶ ὁ Δ., ἀποκαλυφθεὶς εἰς μήκ. $1,10$ μ., ἐσώζετο εἰς ὕψ. $1,50$ μ. Τὸ πάχος τούτων ἐκυμαίνετο ἀπὸ $0,45 - 0,55$ μ.

Ἡ τοιχοποιία εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου διὰ λαξευτῶν ὀρθογωνίων παρολίων, τεθειμένων ὀρθῶν κατ' ἀποστάσεις, τῶν μεταξὺ τῶν διαστημάτων πληρουμένων δι' ἀκανονίστων λίθων συνδεομένων δι' ἰλύος (Πί ν. 80 α).

9. Δογάνη (ἔργα Δήμου)

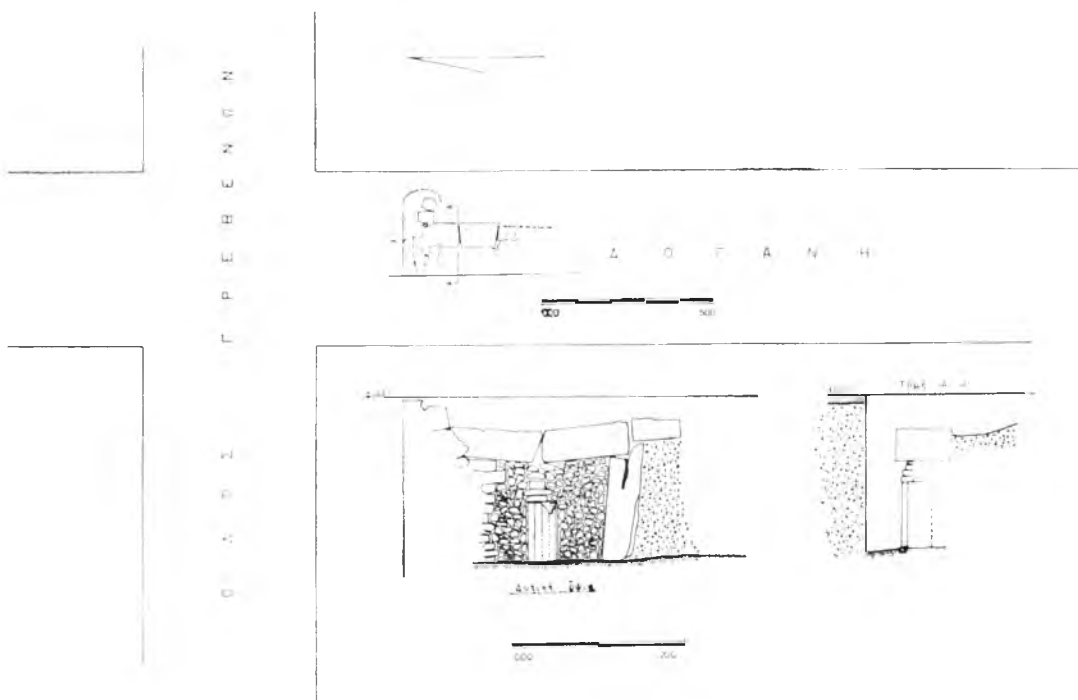
Κατὰ τὴν παρακολούθησιν ἐκσκαφικῶν ἐργασιῶν διανοίξεως χάνδακος κατὰ μήκος τῆς ὁδοῦ Δογάνη ὑπὸ συνεργεῖο τοῦ Δήμου Μεγαρέων, διὰ τὴν τοποθέτησιν ἀγωγῶν ὑδρεύσεως, ἀνευρέ-

θησαν κατὰ διαστήματα λείψανα ἀρχαίων κτισμάτων, χρονολογούμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους.

α'. Ἐναντὶ τῆς οἰκίας τῆς κειμένης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Δογάνη ἀριθ. 6 καὶ εἰς ἀπόστασιν 15 μ. πρὸς Β. τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Δογάνη καὶ Γρεβενῶν, ἀνευρέθη τμήμα χώρου, διαστ. 2.75×2.40 μ., τὸ δάπεδον τοῦ ὁποίου ἐκοσμεῖτο διὰ μωσαϊκοῦ. Τοῦτο χρονολογεῖται εἰς τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους, εἶναι κατεσκευασμένον διὰ μικρῶν χαλίκων λευκοῦ, φαιοῦ, μελανοῦ καὶ ἐρυθροῦ χρώμα-

τόνυ γματός τοῦ φυσικοῦ ἡμιβραχώδους ἐδάφους, βάθ. 2 μ. Τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ ἀπεκαλύφθη τμήμα μήκ. 2.10 μ., τῆς Β. τμήμα μήκ. 0.90 μ., οἱ τοῖχοί των δὲ διετηροῦντο εἰς ὕψ. 0.40 - 1.60 μ. Ἦσαν κατεσκευασμένοι δι' ὀρθογωνίων παρολίθων τοποθετημένων ὀρθίως κατὰ διαστήματα, τῶν μεταξὺ τούτων κενῶν πληρουμένων δι' ἀργολιθοδομῆς.

Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διαμόρφωσιν τοῦ χώρου ἀνήκει πῶρινος ὀκταγωνικὸς κιονίσκος, σωζόμενος εἰς ὕψ. 0.70 μ., καὶ εἰς πεσσός, σωζόμενος εἰς ὕψ. 1.20 μ., οἱ ὅποιοι πιθανῶς ἐχρησίμευον διὰ



Σχέδ. 10. Μέγαρο. Ὁδὸς Δογάνη. Κάτωφλις, δυτικὴ ὄψις καὶ τομὴ ἐλληνιστικοῦ ὑπογείου κτίσματος

τος, ἔκειτο δὲ εἰς βάθ. 0.30 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ.

Παρά τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ δωματίου τούτου, ἐντὸς κύκλου, παρίστανται τέσσαρα ἀνθέμια διατεταγμένα σταυροειδῶς. Πρὸς Ν., ἐντὸς ὀρθογωνίου πλαισίου, παράστασις πτηνοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ (Πί ν. 80 β).

β'. Εἰς ἀπόστασιν 2.50 μ. πρὸς Ν. τῆς συμβολῆς τῶν ὁδῶν Δογάνη καὶ Γρεβενῶν, ἀνευρέθη μικρὸν τμήμα ὑπογείου κτίσματος (Σχέδ. 10)· αἱ διαστάσεις του δὲν διεπιστώθησαν λόγω τῶν περιορισμένων δυνατοτήτων ἐπεκτάσεως τῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεῦνης.

Τὸ κτίσμα τοῦτο ἦτο κατεσκευασμένον ἐντὸς

τὴν στήριξιν τῶν δοκῶν τῆς ὀροφῆς. Τὸ κτίσμα χρονολογεῖται εἰς τὴν ἐλληνιστικὴν περίοδον. Ἐκ τῆς ἐπιχώσεώς του συνελέγησαν ὄστρακα ἀγγείων τῶν τελευταίων ἐλληνιστικῶν χρόνων.

Εἰς ἀπόστασιν 4 μ. ἀπὸ τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ προαναφερθέντος κτίσματος καὶ εἰς βάθ. 0.20 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ, εὐρέθη ὑπόγειος λαξευτὴ δεξαμενὴ, σχήματος κωνικοῦ, χρονολογούμενη εἰς τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον. Ἡ ρευνήθη ἐν μέρει μέχρι βάθ. 0.90 μ., ὅπου ἡ διάμετρος τῆς ἦτο 2.85 μ. Ἐκαλύπτετο δι' ἐπιχρίσματος, πάχ. 0.04 μ., διηρεῖτο δὲ διὰ τοίχου, πάχ. 0.20 μ., ὁ ὅποιος εἶχε κατεύθυνσιν Α. - Δ., εἰς δύο χώρους.

Ἐκ τῆς ἐπιχώσεως τῶν χώρων τούτων συνελέγησαν ὄστρακα ἀγγείων τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

Ἐν συνεχείᾳ καὶ εἰς ἀπόστασιν 6,50 μ. ἀπὸ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Δογάνη καὶ Βασ. Γεωργίου Β', ἀπεκαλύφθησαν λείψανα ληνοῦ, ὁ ὁποῖος χρονολογεῖται εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν.

Περὶ τὰ 15,50 μ. νοτιώτερον, ἀπεκαλύφθη εἰς βάθ. 1,80 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον κατὰστρωμα τῆς ὁδοῦ, πῆλινος ἀγωγὸς μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ. Συνέκειτο ἐκ κυλινδρικών σωμάτων, διαμ. 0,20 μ., περιεβάλλετο δὲ ὑπὸ παχέος στρώματος ἀσβεστοκονιάματος. Εἰς ἀπόστασιν 0,20 μ. πρὸς Ν. τούτου ἀνευρέθη κτιστὸς ἀγωγός, διαστ. 0,20 × 0,20 μ., ἐκ πλακῶν πωρολίθου. Οὗτος ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 1,40 μ., ἔχει δὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ.

γ'. Εἰς τὸ τμήμα τῆς ὁδοῦ Δογάνη, τὸ περιεχόμενον μεταξὺ τῶν ὁδῶν Αἰόλου καὶ Τζαβέλλα, εὐρέθησαν ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα καὶ εἰς τάφος. Εἰς ἀπόστασιν 4 μ. ἀπὸ τῆς Ν. οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Αἰόλου, ἀπεκαλύφθη τοῖχος μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ., μέχρι μήκ. 1,20 μ. Ἦτο πρόχειρος κατασκευὴ, πλ. 1 μ., ἡδράζετο ἐπὶ ἐπιχώσεων εἰς βάθ. 2 μ., διετηρεῖτο δὲ εἰς ὕψ. 1,40 μ. Παρ' αὐτὸν εὐρέθη παρὶνὴν σαρκοφάγος, διαστ. 1 × 0,55, ὕψ. 0,45 μ., κειμένη εἰς βάθ. 2,10 μ. ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. Ὁ τάφος ἦτο σεσλημένος.

δ'. Εἰς ἀπόστασιν 13,50 μ. ἀπὸ τῆς Ν. οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Αἰόλου, ἀπεκαλύφθη κτιστὸς ἀγωγός, διαστ. 0,45 × 0,35 μ., συγκείμενος ἐκ πλακῶν πωρολίθου. Ἠδράζετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 1,40 - 1,35 μ., εἶχε δὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων τοῦ ἀγωγοῦ συνελέγησαν ὄστρακα ἀγγείων τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου.

ε'. Λείψανα ὑπογείου κτίσματος, χρονολογούμενου εἰς τὴν ἐλληνιστικὴν περίοδον, ἀπεκαλύφθησαν εἰς ἀπόστασιν 20,50 μ. πρὸς Ν. τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Δογάνη καὶ Τζαβέλλα. Ἡρευνήθη τμήμα τοίχου μέχρι μήκ. 1,40, πάχ. 0,65 μ., κατεσκευασμένου διὰ λελαξευμένων πωρολίθων, διατεταγμένων κατὰ τὸ ἰσόδομον σύστημα. Ἠδράζετο εἰς βάθ. 3,40 μ., διετηρεῖτο δὲ μέχρις ὕψ. 2,90 μ., ἦτοι τεσσάρων δόμων. Εἶχε κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. καὶ πιθανῶς ἀπετέλει τὸν ΝΑ. τοῖχον ὑπογείου χώρου ἐκτεινομένου πρὸς Β. καὶ Δ., ὅστις ἦτο κατεσκευασμένος ἐντὸς λαξεύματος τοῦ κιμιλῶδους ἐδάφους.

ζ'. Κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Δογάνη καὶ Γερανείων, ἀνευρέθη ἡ ΝΑ. γωνία χώρου ἐκτεινομένου πρὸς Β. καὶ Δ. Οἱ τοῖχοι τοῦ ἡδράζοντο εἰς βάθ. 2 μ. καὶ διετηροῦντο μέχρις ὕψ.

1,70 μ. Ἡ τοιχοδομία του συνέκειτο ἐξ ὀρθογωνίων πωρολίθων τοποθετημένων ὀρθίῳ κατὰ διαστήματα, τῶν μεταξὺ τούτων κενῶν πληρουμένων δι' ἀργολιθοδομῆς.

10. Θερμοπυλῶν 74 (Ο.Τ. 234)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Εὐαγγ. Κάργα, ἡ ἐπ' εὐκαιρίᾳ οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν ἀνασκαφικῆς ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς λείψανα κτίσματος τῶν ὑστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἀποθηκευτικὸν πῖθον.

Εἰς τὸ κέντρον περίπου τοῦ οἰκοπέδου ἀνεσκάφη τμήμα τοίχου, μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ., εἰς μήκ. 4,50 μ. Ἠδράζετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 0,55 μ. ὑπὸ τὴν σύγχρονον ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, εἶχε πλ. 0,50 καὶ διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 0,30 μ.

Κατὰ τὸ ΝΔ. ἄκρον τούτου, ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὴν ὑποθεμελίωσιν του, ἀνευρέθη τὸ στόμιον, διαμ. 0,65 μ., ἀπιοσχίμου ἀποθηκευτικοῦ πῖθου, κατεσκευασμένου ἐντὸς λαξεύματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Ἦτο ἐκτισμένος δι' ἀργῶν λίθων καὶ ἔφερεν ἐσωτερικῶς ἐπένδυσιν ἀσβεστοκονίας, πάχ. 0,05 μ. Τὸ βάθος του ἦτο 2,85 καὶ ἡ μεγίστη διάμετρος παρὰ τὴν βάσιν 1,20 μ.

11. Θράκης 9 (Ο.Τ. 210)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Γ. Ἰ. Μανέτα, διαστ. 9 × 15 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς δύο τάφους, χρονολογούμενους εἰς τὸ α' ἡμισυ τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. Ἀμφότεροι ἦσαν μονολιθικαὶ σαρκοφάγοι ἐξ ἐντοπίου ὑποκιτρίνου κογχυλιάτου, ἔκειντο μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ. παρὰ τὴν Δ. μεσοτοιχίαν τοῦ οἰκοπέδου καὶ εἰς ἀπόστασιν 7 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς· τμήμα των συνεχίζετο πέραν τῶν ὁρίων τοῦ οἰκοπέδου.

Τάφος Ι : Σαρκοφάγος, διαστ. 0,90 × 0,43, ὕψ. 0,40 μ. Εὐρέθη εἰς βάθ. 0,60 μ., τοποθετημένη ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Περιεῖχε διαλελυμένα τὰ ὀστά παιδός. Παρὰ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀνευρέθη μελανόμορφος λήκυθος μὲ παράστασιν μυθολογικὴν (πάλι Ἀθηνᾶς καὶ γίγαντος) (Πί ν. 81 α).

Τάφος ΙΙ : Σαρκοφάγος, διαστ. 1,80 × 0,60 μ., κεκαλυμμένη διὰ πλακῶν ἐκ πωρολίθου, πάχ. 0,07 μ. Ἐκεῖτο εἰς βάθ. 0,95 μ. ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐκτάδην κειμένου νεκροῦ ἀνευρέθησαν : μελανόμορφος λήκυθος, ὕψ. 0,14 μ., ἐλλιπὴς τὸν λαιμόν, τὸ στόμιον καὶ τὴν λαβὴν, μὲ παράστασιν ἄρματοδρομίας· ἑτέρα ἄκραία μὲ παράστασιν διονυσιακῆς σκηνῆς, ὡς ἐπίσης καὶ μικρὰ λήκυθος, ὕψ.

0,07 μ., με διακόσμησιν μελαμβαφῶν ἀνθεμίων ἐπὶ λευκοῦ βάθους. Παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ ἀνευρέθησαν: μελανόμορφος λήκυθος, ὕψ. 0,12 μ., με παρὰστασιν συμποσίου καὶ δύο ἑτεραι με διακόσμησιν μελαμβαφῶν ἀνθεμίων (Πί ν. 81 β).

12. Τάφοι παρὰ τὰς Β. κλιτύς τοῦ λόφου τῆς Καρίας

Εἰς τὰς Β. κλιτύς τῆς ἀκροπόλεως τῆς Καρίας, παρὰ τὴν Ν. οἰκοδομικὴν γραμμὴν τῆς ὁδοῦ Δημ. Παπακωνσταντίνου καὶ εἰς ἀπόστασιν 6 μ. ἀπ' αὐτῆς, ἀνευρέθησαν τυχαίως ὑπὸ τοῦ ποιμένου Ἱερ. Τσολάκου τάφοι. Ἐπηκολούθησεν ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ἣτις ἔφερεν εἰς φῶς δύο σαρκοφάγους ἐξ ὑποκίτρινου κογχυλιάτου λίθου.

Ι. Σαρκοφάγος. Ἀνευρέθη ὑπὸ ἐπίχωσιν 0,12 μ., ἐντὸς λαξεύματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Εἶχε κατεύθυνσιν Α. - Δ. καὶ διαστ. 1,52 × 0,50, ὕψ. 0,52 μ. Ἐκαλύπτετο διὰ πωρίνων πλακῶν, αἵτινες εὐρέθησαν τεθραυσμέναι. Περιεῖχε τὰ ὅστα τριῶν νεκρῶν.

ΙΙ. Σαρκοφάγος. Αὕτη ἀνευρέθη εἰς ἀπόστασιν 0,25 μ. πρὸς Ν. τῆς προηγουμένης ὑπὸ ἐπίχωσιν 0,16 μ., ἐντὸς λαξεύματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, με κατεύθυνσιν παράλληλον πρὸς τὴν τῆς Ι. Διαστ. 0,94 × 0,33, ὕψ. 0,33 μ. Ἐκ τοῦ πωρίνου καλύμματος ἐσώζετο μικρὸν τμήμα. Ὁ τάφος εὐρέθη σεσυλημένος.

13. Μελετίου Λουκά 29 καὶ Δημ. Παπακωνσταντίνου

Ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, διεξαχθεῖσα ἐπ' εὐκαιρίᾳ οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν εἰς τὸ ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν κείμενον οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Νικ. Μπιστούνη, διαστ. 14,70 × 8,70 μ., εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διαπίστωσιν διελεύσεως ἐκεῖθεν ἀρχαίας ὁδοῦ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τμήματος πωρίνου ἀγωγοῦ, κατεσκευασμένου εἰς τοὺς ἐλληνιστικούς χρόνους.

Ὁ ἀγωγὸς ἀπεκαλύφθη μέχρι μήκ. 9,50 μ. Ἡ δὴρᾶζετο εἰς βάθ. 0,95 μ. ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς ἀπόστασιν 0,25 μ. πρὸς Α. τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Μ. Λουκά, με κατεύθυνσιν Ν. - Β. Συνέκειτο ἐξ ὀρθογωνίων πωρολίθων, πλ. 0,35 καὶ ὕψ. 0,35 μ., κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τῶν ὁποίων ἦτο λελαξευμένη αὐλαξ, πλ. 0,15 καὶ ὕψ. 0,12 μ. Ἐσώζοντο ἐπίσης ἀρκετὰ τῶν πωρίνων καλυμμάτων τοῦ ἀγωγοῦ (πλάκες), πάχ. 0,12 μ.

Ἐκατέρωθεν τοῦ ἀγωγοῦ, εἰς βάθ. 0,45 μ., ἐνετοπίσθησαν τμήματα ὁδοστρώματος, πάχ. 0,10 μ., συγκείμενον ἐκ χαλίκων καὶ πεπατημένου χώματος. Πιθανῶς ἀνήκον εἰς ὁδόν, ἣτις ἔφερεν ἀπὸ τὰς Β. κλιτύς τῆς ἀκροπόλεως τῆς Καρίας εἰς τὰς

ΒΑ. παρυφᾶς τῆς ἀρχαίας πόλεως, με κατεύθυνσιν παράλληλον περίπου τῆς συγχρόνου ὁδοῦ Μ. Λουκά.

Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἀγωγοῦ συνελέγη κεφαλὴ μικροῦ εἰδωλίου.

14. Σαλαμίνος 58 καὶ Λυκούργου

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν κείμενον οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ἐλευθ. Χαλόφτη, διαστ. 21 × 13 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα περιωρίσθη εἰς τὸ ὑπὸ οἰκοδόμησιν Ν. τμήμα αὐτοῦ, διαστ. 10 × 13 μ. Αὕτη ἔφερεν εἰς φῶς τὴν ὑποθεμελίωσιν τμήματος οἰκίας, χρονολογουμένης εἰς τοὺς ἐλληνιστικούς χρόνους (Σ χ ε δ. 11. Πί ν. 81 γ). Ἡ ἀποκατάστασις τῆς κατόψεως τῆς δὲν κατέστη ἐφικτὴ, λόγῳ τῶν περιορισμένων δυνατοτήτων ἐπεκτάσεως τῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεῦνης.

Παρὰ τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν τῆς ὁδοῦ Σαλαμίνος καὶ εἰς ἀπόστασιν 2 μ. ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Λυκούργου, ἀπεκαλύφθη ἡ Β. γωνία ὑπογείου ὀρθογωνίου χώρου (Α), διαστ. 3,10 × 2,20 μ., ὅστις ἐξετείνεται πρὸς Ν. καὶ Α. ὑπὸ τὸ κατὰστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ. Ἦτο κατεσκευασμένος δι' ὀρθογωνίων πωρολίθων ἐντὸς λαξεύματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, ἡδράζετο εἰς βάθ. 3,20 καὶ διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 2,20 μ., ἦτοι τεσσάρων δόμων. Τὸ δάπεδον συνίστατο ἐκ στρώματος λίθων, χαλίκων καὶ χώματος ἐπιμελῶς πεπατημένου.

Οἱ τοῖχοι τῶν δωματίων Β (διαστ. 6,50 × 3,60 μ.) καὶ Γ (διαστ. 3,80 × 2,20 μ.), ὡς καὶ τῶν περὶ αὐτῶν ἐν μέρει ἐρευνηθέντων χώρων, ἦσαν ἐκτισμένοι ὁμοίως δι' ὀρθογωνίων πωρολίθων. Ἡδράζοντο ἐπὶ ἐπιχώσεων, εἰς βάθ. 1,25, διετηροῦντο δὲ εἰς ὕψ. 0,50 - 1 μ., ἦτοι ἐνὸς ἑὸς δύο δόμων.

Πρὸς Δ. τοῦ ὑπογείου χώρου ἀπεκαλύφθη εἰς βάθ. 0,80 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ, τμήμα δαπέδου, διαστ. 1,20 × 1,20 περίπου, πάχ. 0,03 - 0,05 μ., συγκείμενον ἐξ ἄμμου καὶ χαλίκων συνδεομένων δι' ἀσβέστου.

15. Μινώας 23 (Ο.Τ. 62)

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, ἰδιοκτησίας Γ. Μουρτζούκου, διαστ. 11,50 × 14 μ., ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ἣτις ἐπεξετάθη καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τοῦ οἰκοπέδου, ἀπεκάλυψεν οἰκοδόμημα, τοῦ ὁποίου διακρίνομεν δύο τοῦλάχιστον οἰκοδομικὰς περιόδους, ἀναγομένας ἀμφοτέρως εἰς τοὺς ἐλληνιστικούς χρόνους (Σ χ ε δ. 12 - 13).

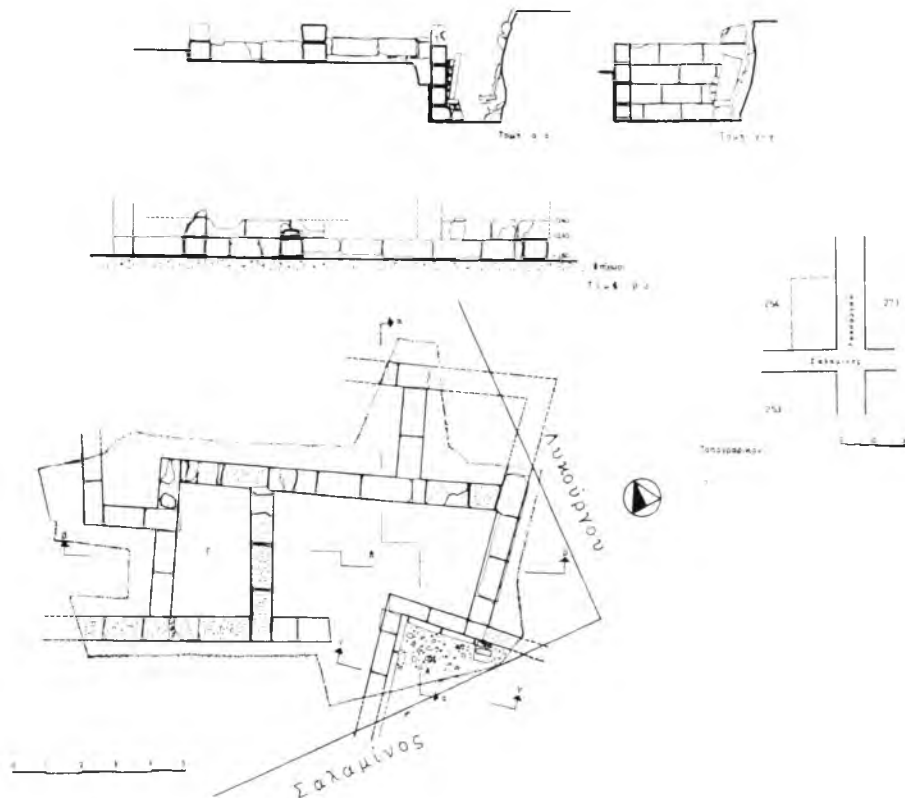
Εἰς τὴν παλαιότεραν οἰκοδομικὴν περίοδον, κατεσκευάσθη ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους ὀρθογώνιον ὑπόγειον κτίσμα (Α), διαστ.

5.85 × 4 μ. Οί τοίχοί του, έκτισμένοι κατὰ τὸ ἰσόδομον σύστημα διὰ λαξευτῶν ὀρθογωνίων παρολίθων, ἐδράζονται εἰς βάθ. 4, διατηροῦνται δὲ εἰς ὕψ. 3.90 μ., ἥτοι ἐννέα δόμων, πλὴν τοῦ Β., ὅστις σώζεται εἰς ὕψ. 0.90 - 3 μ.

Ἐπὶ τῶν τελευταίων δόμων τῶν Α. καὶ Δ. πλευρῶν, σώζονται λαξεύματα διὰ τὴν ὑποδοχὴν πιθανῶς τῶν δοκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐστήριζον τὴν ὀροφὴν τοῦ χώρου. Τὴν ἐσωτερικὴν διαρρύθμισιν τοῦ χώρου ἀπετέλουν τέσσαρες περσοί, διαστ.

κεῖνται ἐξ ἀργῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λίθων, συνδεομένων διὰ χώματος, ἐδράζονται εἰς βάθ. 0.80 - 1.10 μ. καὶ διατηροῦνται εἰς ὕψ. 0.60 - 1 μ., πλὴν τοῦ Ν., ὅστις ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς ὑπογείου κατασκευῆς καὶ διατηρεῖται εἰς ὕψ. 3.90 μ. (Πί ν. 82 β).

Πρὸς Α. τοῦ κτίσματος εἰς ἀπόστασιν 0,30 μ., ἀπεκαλύφθη λίθινος ἀποχευτικὸς ἀγωγός, με κατεύθυνσιν Β. - Ν., συγκείμενος ἐξ ἀκανονίστων σχιστολίθων μεθ' ἡμικυκλικοῦ λαξεύματος



Σχέδ. 11. Μέγαρα. Ὁδὸς Σαλαμίνιος καὶ Λυκούργου. Κάτοψις, τομαὶ καὶ τοπογραφικὸν σχεδιογράφημα ἀνασκαφῆς

0,50 × 0,50 μ. περίπου, οἷτινες διατηροῦνται εἰς ὕψ. 0,50 - 1.60 μ., βαίνοντες ἐπὶ ὀρθογωνίων βάσεων.

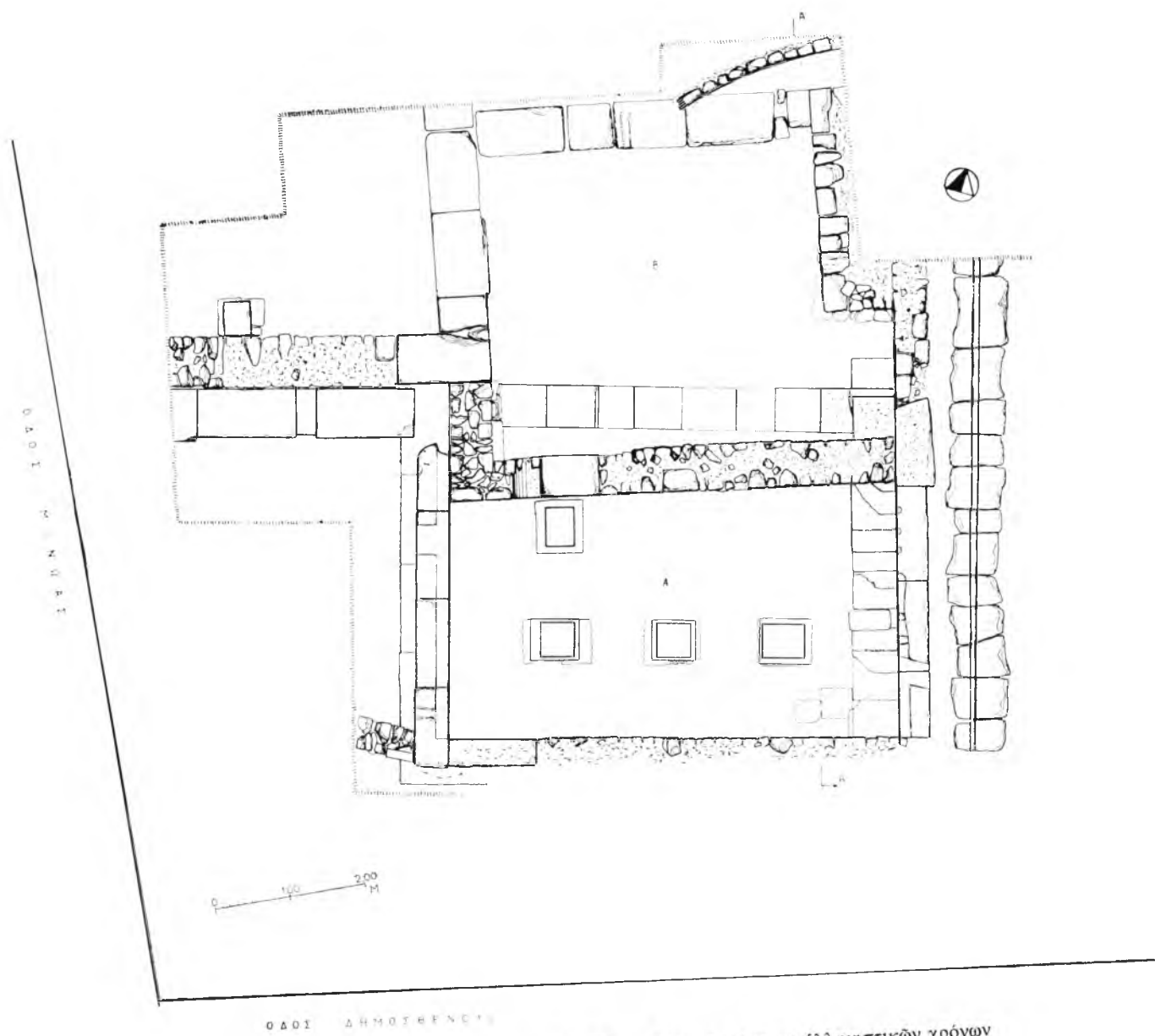
Ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸν Α. τοῖχον τοῦ κτίσματος εἶχε κατασκευασθῇ κλῖμαξ, ἐνσωματωθεῖσα εἰς τὸν Β. τοῖχον (Πί ν. 82 α).

Εἰς τὴν δευτέραν οἰκοδομικὴν περίοδον ἀνήκει ὀρθογώνιος χώρος (Β), διαστ. 4 × 4.30 μ., κατασκευασθεὶς ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ χώρου Α, εἰς τρόπον ὥστε ὁ Ν. τοῖχος του νὰ περιέχεται εἰς τὴν παλαιότεραν ὑπόγειον κατασκευήν. Οἱ τοῖχοί του σύγ-

εῖς τὸ μέσον. Οὗτος ἐδράζεται ἐπὶ ἐπιχώσεων εἰς βάθ. 1 μ. περίπου· παρηκολουθήθη μέχρι μήκ. 7 μ.

Ἐτι ἀνατολικώτερον, εἰς βάθ. 1.80 καὶ 1.70 μ., ἀνευρέθησαν δύο παράλληλοι ἀγωγοί, με κατεύθυνσιν Β. - Ν., χρονολογούμενοι εἰς τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. Συνέκιντο ἐκ πηλίνων κυλινδρικών σωμάτων, διαμ. 0,18 καὶ 0,08 μ. ἀντιστοίχως.

Ἐκ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ χώρου Α συνελέγησαν : Χαλκὴ ἀσφαλιστικὴ δικλὶς κρουνοῦ, διαστ. 0,30 × 0,26 μ., μαρμαρίνη κεφαλὴ ἀγαλματίου,



Σχέδ. 12. Μέγαρο. Ὁδὸς Μινώας 23. Κάτωις τοῦ οἰκοδομήματος ἑλληνιστικῶν χρόνων

ύψ. 0,07 μ., ύστεροελληνιστικόν ἀγαλμάτιον ἰσταμένης γυναικός, ἐνδεδυμένης ἐξωσμένον χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, ἥτις στηρίζεται διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐπὶ μικρᾶς γυναικείας μορφῆς ἀρχαϊστικῆς, καὶ ἀριθμὸς ἀγγείων, ἅτινα χρονολογοῦνται ἀπὸ τῶν ἐλληνιστικῶν μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

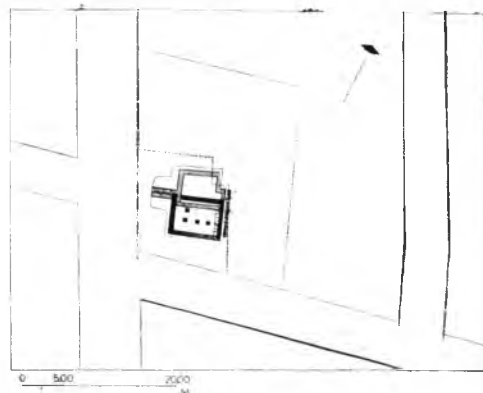
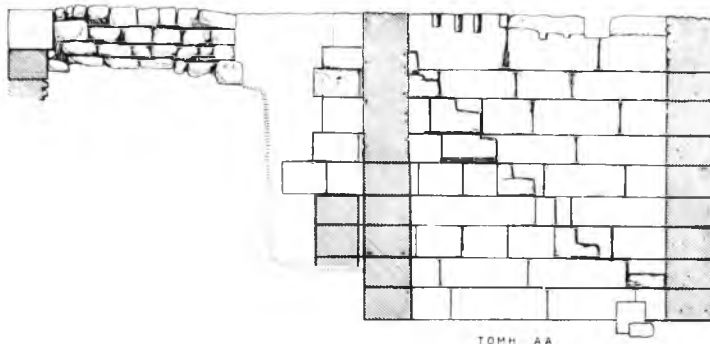
Παρὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου, ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγη τὸ ἄνω δεξιὸν τμήμα ἐνεπιγράφου στήλης τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Σώζει ἐπτά τῶν στίχων ψηφίσματος τῶν χρόνων τούτων.

16. Μινώας 26 καὶ Θ. Σοφοκλέους (Ο.Τ. 61)

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν εἰς τὸ ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Γεωργ. Παπαηλία, διαστ. 19 × 15,80 μ., διεξήχθη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ἥτις ἔφερεν εἰς φῶς ἀρχιτεκτονικά

το πρὸς Β. τοῦ τοίχου τῆς δεξαμενῆς, πρὸς Δ. δὲ ὠρίζετο διὰ τοίχου, μήκ. 3 μ., ἐπιμελέστατα κατεσκευασμένου δι' ὀρθογωνίων λελαξευμένων παρολίθων, ὅστις ἡδράζετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 2,10, διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 1,50, εἶχε δὲ πᾶχ. 0,35 - 0,55 μ. Πρὸς Β. ἡ ἑκτασις τοῦ χώρου δὲν διεπιστώθη, διότι τὰ ἀρχαῖα ἦσαν κατεστραμμένα ὑπὸ τοῦ ὑπογείου τῆς παλαιᾶς οἰκοδομῆς.

Πρὸς Α. τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης δεξαμενῆς ἀπεκαλύφθη μικρὸν τμήμα ἑτέρας δεξαμενῆς, διαστ. 0,50 × 0,50 μ., παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ὁδῶν Μινώας καὶ Σοφοκλέους, ἥτις ἐξετείνεται πρὸς Α. καὶ Ν. ὑπὸ τὸ ὁδόστρωμα τῶν ὁδῶν τούτων. Τὸ δάπεδον τῆς δεξαμενῆς, συγκείμενον ἐκ λίθων, χαλίκων καὶ χώματος, ἡδράζετο εἰς βάθ. 2,15 μ.



Σχέδ. 13. Μέγαρα. Ὁδὸς Μινώας 23. Τοπογραφικὸν σχεδιογράφημα καὶ τομὴ ἐλληνιστικοῦ οἰκοδομήματος (πρβλ. Σχέδ. 12)

λείψανα, χρονολογούμενα εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους.

Αἱ ἀρχαιότητες ἀνευρέθησαν παρὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου, κατελάμβανον δὲ ἑκτασιν 7 × 5 μ. περίπου.

Κατ' ἀρχὰς ἀνεσκάφη, εἰς ἀπόστασιν 0,50 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Μινώας, τμήμα ὕδατοστεγυὸς δεξαμενῆς, διαστ. 3,20 × 1,65 μ., ἥτις εἶχε κατεῦθυσιν Α. - Δ., ἐξετείνεται δὲ πρὸς Ν. ὑπὸ τὸ ὁδόστρωμα τῆς ὁδοῦ Σοφοκλέους. Τὸ δάπεδον ταύτης ἔκειτο εἰς βάθ. 1,80, οἱ δὲ τοῖχοι, πᾶχ. 0,45 - 0,60, διετηροῦντο μέχρις ὕψ. 0,80 μ.

Πρὸς Β. τῆς ὡς ἄνω δεξαμενῆς ἀπεκαλύφθη εἰς βάθ. 1,40 μ., τμήμα δαπέδου, διαστ. 2,90 × 3,60 μ. Ἦτο κατεσκευασμένον δι' ἐπιθέσεως στρώματος κονιάματος, πᾶχ. 0,03 - 0,04 μ., ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Τὸ δάπεδον τοῦτο ἐφήπτε-

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων τῶν κτισμάτων τούτων συνελέγη ἀναθηματικὸν ἀναγλύφον ἐκ πεντελησιου μαρμάρου, διαστ. 0,26 × 0,32 μ., ἀποκεκρουμένον κατὰ τὴν κάτω ἀριστερὰν γωνίαν, χρονολογούμενον εἰς τὸ β' ἡμισυ τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., με παράστασιν προσφοράς σπονδῶν εἰς ἀφηρωῖσμένον ἵππεα. Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ ἀναγλύφου ἐπιγραφή: ΕΦΙΜΝΟΣ ΑΝΕΘΗΚΕΝ (Πί ν. 83 α).

17. Σπ. Μιχοπούλου 2 (Ο.Τ. 296)

Εἰς ἀπόστασιν 50 μ. περίπου πρὸς Δ. τῆς ἀρχαίας κρήνης τῶν Μεγάρων, εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μιχοπούλου 2 κείμενον οἰκόπεδον, διαστ. 10 × 12 μ., ἰδιοκτησίας Ἀθαν. Τσορβᾶ, ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς ἀρχιτεκτονικά λείψανα, χρονολογούμενα εἰς τοὺς ἐλληνιστικούς χρόνους.

Εἰς τὸ Ν. τμήμα τοῦ οἰκοπέδου, παραλλήλως

σχεδόν πρὸς τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν αὐτοῦ, ἀπεκαλύφθη τμήμα τοῦ Ν. ἐξωτερικοῦ τοίχου κτίσματος, ἐκτεινομένου πρὸς Β., ὡς ἐπίσης καὶ τμήμα πηλίνου ὑδραγωγοῦ, κειμένου κατὰ μήκος τῆς ἐξωτερικῆς ὀψews τοῦ κτίσματος.

Ὁ ὡς ἄνω τοίχος, πᾶχ. 0,40 μ., ἀπεκαλύφθη εἰς μῆκ. 9 μ. Ἡδράζετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 1.10, διετηρεῖτο δὲ εἰς ὕψ. μέχρις 0,85 μ. Ἡ ὑποθεμελίωσις τούτου ἦτο κατεσκευασμένη ἐκ μικρῶν λίθων συνδεομένων διὰ χώματος, ἡ δὲ ἀνωδομία ἐκ λελαξευμένων ὀγκολίθων ἐντοπίου πῶρου, διατεταγμένων κατὰ τὸ ἰσόδομον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σύστημα.

Παραλλήλως πρὸς τὴν Ν. ὄψιν τῆς ὑποθεμελίωσης καὶ εἰς ἀπόστασιν 0,18 μ. ἀπ' αὐτῆς, ἀνευρέθη τμήμα ὑδραγωγοῦ μετὰ φεράν Α. - Δ., συγκειμένου ἐκ κυλινδρικών πηλίνων σωμάτων, διαμ. 0,10 καὶ μῆκ. 0,70 μ. Οὗτος ἦτο τοποθετημένος ἐντὸς ἀβαθοῦς αὐλακος, λελαξευμένης ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 1.10 μ.

18. Σπ. Μιχοπούλου 49 (Ο.Τ. 181)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Γεωργ. Οἰκονόμου, διαστ. 17.80×13 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς λείψανα κτίσματος, τοῦ ὁποῖου διακρίνονται δύο οἰκοδομικαὶ περίοδοι, χρονολογούμεναι εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς καὶ ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους.

Εἰς ἀπόστασιν 1 μ. περίπου ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτήν, ἦτοι μετὰ ἐκτείνονσιν Β. - Ν., ἀπεκαλύφθη ὁ Δ. ἐξωτερικὸς τοίχος χώρου, ἐκτεινομένου πρὸς Α. ὑπὸ τὸ δόστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ. Οὗτος, μῆκ. 5.90, ἠδράζετο εἰς βάθ. 1.50 μ. ἐπὶ ἀμώδους προσχωσιγενοῦς ἐδάφους, συνέκειτο ἐκ λελαξευμένων παρωλίθων καὶ ἀργῶν λίθων συνδεομένων δι' ἀσβεστοκονίας, εἶχε πλ. 0,50 καὶ διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 1.20 μ. Τὸ Β. κάθετον σκέλος διετηρεῖτο εἰς μῆκ. 0,30 μ. Εἰς μεταγενεστέραν ἐπισκευὴν ἀνήκει τὸ ἀποκαλυφθὲν τμήμα τοῦ Ν. καθετοῦ σκέλους, κειμένου εἰς ἀπόστασιν 1.30 μ. ἀπὸ τῆς Ν. μεσοτοιχίας, μῆκ. 0,75 μ., συγκείμενον ἐξ ἀργῶν λίθων συνδεομένων δι' ἀμμοκονίας, πλ. 0,65, διατηρουμένου εἰς ὕψ. 0,85 μ.

19. Μυκάλης (ἔργα Δήμου)

Κατὰ τὴν διάνοξιν χάνδακος ὑπὸ συνεργεῖου τοῦ Δήμου Μεγαρέων, κατὰ μήκος τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ, διὰ τὴν τοποθέτησιν ἀγωγῶν ὑδρεύσεως, ἀνευρέθησαν εἰς τὸ μεταξὺ τῶν ὁδῶν Θεαγένους καὶ Δημ. Παπακωνσταντίνου τμήμα αὐτῆς λείψανα ἀρχιτεκτονικά, χρονολογούμενα εἰς τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον.

α'. Πρὸ τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μυκάλης ἀριθ. 28 κειμένης οἰκίας, εἰς ἀπόστασιν 2 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς καὶ εἰς βάθ. 0,50 μ. ἀπὸ τοῦ συγχρόνου καταστρώματος τῆς ὁδοῦ, ἀπεκαλύφθη ὄρυγμα ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἀργιλώδους ἐδάφους, σχήματος ἐλλειψοειδοῦς (διαμ. 1.40 καὶ 2 μ.). Τοῦτο ἠρευνήθη μέχρι βάθ. 1 μ., εἶχε δὲ ἐπιχωσθῇ κατὰ τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους.

β'. Πρὸ τῆς ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ ἀριθ. 20 οἰκίας, εἰς ἀπόστασιν 2 μ. ὁμοίως ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς καὶ εἰς βάθ. 0,50 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ, ἤλθεν εἰς φῶς ἀπίοσχημος δεξαμενὴ μετὰ κτιστὸν περιστόμιον, διαμ. 0,70 μ. Αὕτη, λελαξευμένη ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ βραχώδους ἐδάφους, εὐρέθη κενή. Εἶχε βάθ. 3.20 καὶ διάμ. κατὰ τὸν πυθμένα 3.70 μ.

γ'. Πρὸ τῆς οἰκίας ἀριθ. 12 καὶ εἰς ἀπόστασιν 5 μ. ἀπὸ τῆς Ν. οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Δημ. Παπακωνσταντίνου, ἀνευρέθη εἰς βάθ. 0,60 μ. ἀπὸ τοῦ συγχρόνου καταστρώματος, ἀγωγὸς μετὰ κατεύθυνσιν Α. - Δ. Οὗτος, λελαξευμένος ἐντὸς τοῦ βραχώδους ἐδάφους, εἶχε σχῆμα ἡμισείας ἐλλείψεως, ὕψ. 2.60 μ. Ὁ πυθμὴν, ἐπίπεδος, εἶχε πλ. 0,78 μ. Ἐσωτερικῶς ὁ ἀγωγὸς ἦτο ἐπικεχρισμένος δι' ὑπολείκου ὑδραυλικῆς κονιάματος, πᾶχ. 0,09-0,12 μ. Ὁ ἀγωγὸς ἠχρηστεύθη κατὰ τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους.

20. Μυκητῶν 14 (Ο.Τ. 295)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ κείμενον οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Μ. Κατρακούλη, διαστ. 8.20×12 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ἥτις ἐνετοπίσθη εἰς τὸ Ν. τμήμα αὐτοῦ, διαστ. 5×7 μ., ἀπεκάλυψεν ὑπόγειον κατασκευὴν ἐλληνιστικῆς περιόδου ἐντὸς ὀρθογωνίου ὀρύγματος, διανοιγέντος εἰς τὸ φυσικὸν ἀργιλώδες ἐδαφος. Αἱ διαστάσεις τούτου ἦσαν 3.8×4 , ὕψ. 2 - 2.20 μ., εὐρέθη δὲ εἰς ἀπόστασιν 1 μ. περίπου πρὸς Β. τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς καὶ 2 μ. ἀπὸ τῆς Δ. μεσοτοιχίας.

Δύο τῶν παρεῖων τοῦ κτίσματος, ἡ Ν. καὶ ἡ Α., διατηροῦν τὴν ἀρχικὴν τῶν κτιστῶν ἐπένδυσιν, πᾶχ. 0,50 - 0,60 μ. Αὗται εἶναι κατεσκευασμέναι, μέχρις ὕψ. 1.50 μ., δι' ὀρθογωνίων ὀγκολίθων ἐκ κογχυλιάτου, τοποθετημένων ὀρθίως κατὰ διαστήματα τὰ μεταξὺ τούτων κενὰ ἦσαν συμπεπληρωμένα διὰ μικροτέρων λίθων. Ὑψηλότερον ἦσαν τοποθετημένοι εἰς μίαν σειρὰν ὀγκολίθων, ὕψ. 0,50 μ., διατεταγμένοι δρομικῶς (Πί ν. 83 β).

Ἡ ἐπένδυσις τῶν ἄλλων πλευρῶν, καταρρεῦσασα προφανῶς, ἀντικατεστάθη διὰ νέας εὐτελεστέρας κατασκευῆς, ἥτις ἐκτίσθη εἰς διάφορον θέσιν, οὕτως ὥστε τὸ ἐπισκευασθὲν τραπεζιό-

σημον κτίσμα, διαστ. $2 \times 2,30$ μ., ήτο πλέον μικρότερον τοῦ ἀρχικοῦ, ἢ ἑκτασις τοῦ ὁποίου δὲν διεπιστῶθη λόγῳ τῶν περιορισμένων δυνατοτήτων ἐπεκτάσεως τῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεῦνης.

Εἰς τὸ κέντρον περίπου τοῦ ὑπογείου κτίσματος, ἀνευρέθη κατὰ χώραν πώρινος ὀκταγωνικὸς κίων, διατηρούμενος εἰς ὕψ. $0,90$ μ., βαίνων ἐπὶ ὀρθογωνίου βάσεως, διαστ. $0,44 \times 0,42$, ὕψ. $0,31$ μ. Προφανῶς ἐχρησίμευε διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῶν δοκῶν τῆς ὀροφῆς τοῦ κτίσματος, αἵτινες ἐξ ἄλλου ἐστηρίζοντο εἰς τὰς λελαξευμένας ὀρθογωνίους ὑποδοχάς, αἱ ὁποῖαι παρετηρήθησαν εἰς τὸν Ν. καὶ Α. τοῖχον εἰς τὸ μέσον περίπου αὐτῶν, εἰς ὕψ. $1,60$ καὶ $1,70$ μ. ἀντιστοιχῶς.

Τὸ δάπεδον τοῦ χώρου ἦτο τὸ φυσικὸν ἔδαφος κεκαλυμμένον δι' ἀργιλιώδους ἐπιχρίσματος. Ἐκ τῆς ἐπιχώσεως συνελέγησαν ὄστρακα χονδροειδῶν κυρίως ἀγγείων, χρονολογουμένων εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους.

Εἰς ἀπόστασιν 1 μ. πρὸς Β. τοῦ κτίσματος ἀπεκαλύφθη λείψανον τοίχου, μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ., εἰς μῆκ. $2,60$ καὶ πᾶχ. $0,60$ μ., ὅστις ἠδράζετο εἰς βάθ. $1,40$ ἐπὶ προσχώσεων, διετηρεῖτο δὲ εἰς ὕψ. $0,30$ μ., ἐκτισμένος δι' ὀρθογωνίων πωρολίθων.

21. Μυκηνῶν 70 (Ο.Τ. 235)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μυκηνῶν 70 οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Δημ. Βιλλιώτη ἢ Τάκου, διαστ. 11×15 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἐρευνα, περιορισθεῖσα εἰς τὸν ὑπὸ οἰκοδόμησιν χώρον, ἔφερεν εἰς φῶς ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, χρονολογούμενα εἰς τοὺς ὑστέρους ἑλληνιστικοὺς χρόνους (Πί ν. 84 α.).

Εἰς τὸ κέντρον περίπου τοῦ οἰκοπέδου ἠρευνήθησαν χώροί τινες οἰκίας, ἥτις ἐξετείνετο πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις πέραν τοῦ ἀνασκαφέντος τομέως, αἱ διαστάσεις τοῦ ὁποίου ἦσαν $9 \times 7,50$ μ. Οἱ τοῖχοι τῆς οἰκίας ἠδράζοντο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ προσχωσιγενεοῦς ἐδάφους εἰς βάθ. $1,50$ μ., ἦσαν πᾶχ. $0,60 - 0,70$, διετηροῦντο δὲ μέχρις ὕψ. $0,40$ μ.

Οἱ τοῖχοι τῶν δυτικωτέρων τῶν διαμερισμάτων, τὰ ὁποῖα πιθανῶς ἦσαν ὁ ἀρχικὸς πυρὴν τῆς οἰκίας, συνέκειντο ἐκ πῶρων ἐπιμελῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λελαξευμένων. Οἱ τοῖχοι τῶν κεντρικῶν δωματίων, διαστ. $2 \times 2,50$ μ., καὶ τῶν Α. ὡς καὶ τῶν Β. χώρων, ἦσαν κατεσκευασμένοι ἐξ ἀργῶν λίθων καὶ πλακῶν συνδεομένων μεταξύ των διὰ χόματος.

Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν δωματίων συνελέγησαν πηλινὴ κωνικὴ ἀγνὺς καὶ σιδηροῦς ἥλος. Ἡ καλύπτουσα τὸ κτίσμα ἐπιχῶσις περιεῖχεν ἱκανὸν ἀριθμὸν πλίνθων καὶ κεράμων ἐπικεχρισμένων δι' ἐρυθρὰς βαφῆς.

22. Μυκηνῶν 76 (Ο.Τ. 234)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ κείμενον οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Α. Μαυρονάσου, διαστ. 19×25 μ., ἐπ' εὐκαιρίᾳ οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν, ὠλοκληρώθη ἀνασκαφικὴ ἐρευνα, ἡ πρώτη φάσις τῆς ὁποίας εἶχε διεξαχθῇ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ὑπηρεσίας κατὰ τὸ ἔτος 1960. Κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου ἐκαθαρίσθη πεντάγωνος ὑπόγειος δεξαμενὴ, διαστ. $5,80 \times 4,20$ μ., χρονολογούμενη εἰς τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους· αὕτη ἦτο κατεσκευασμένη ἐντὸς λαξεύματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους δι' ὀρθογωνίων ὀγκολίθων ἐξ ἐγχωρίου ὑποκιτρίνου πώρου, διατεταγμένων κατὰ τὸ ἰσόδομον σύστημα. Διετηρεῖτο μέχρις ὕψους πέντε σειρῶν δόμων, ἤτοι 3 μ. Τὸ δάπεδον τῆς δεξαμενῆς ἦτο στεγανοποιημένον διὰ στρώματος πεπιεσμένης ἀργίλου (Πί ν. 84 β.).

Ὁρθογώνια λαξεύματα ἐπὶ τῶν ὀγκολίθων τῆς πέμπτης σειρᾶς τῶν δόμων προφανῶς εἶχον διανοιγῇ διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν δοκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐστήριζον τὴν ὀροφὴν τῆς δεξαμενῆς.

23. Μυκηνῶν (ἔργα Δήμου)

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1969 ὑπὸ τῆς Ε.Μ.Κ.Ε. διηνοιχθῇ κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Μυκηνῶν χάνδαξ διὰ τὴν τοποθέτησιν ἀγωγῶν ὑδρεύσεως. Οὗτος εἶχεν εὖρος $0,90 - 1$ μ. καὶ ἀπέειχε περὶ τὰ 2 μ. ἀπὸ τῆς Β. οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ἐν λόγῳ ὁδοῦ. Κατὰ διαστήματα ἤλθον εἰς φῶς λείψανα κυρίως ἀρχιτεκτονικά. Ἐπηκολούθησεν ἀνασκαφικὴ ἐρευνα, ἥτις ἦτο λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ ἔργου περιορισμένης ἐκτάσεως.

Εἰς ἀπόστασιν $5,70$ μ. πρὸς Δ. τῆς συμβολῆς τῶν ὁδῶν Μυκηνῶν καὶ Μαραθῶνος, παραλλήλως πρὸς τὴν Ν. παρεῖαν τοῦ χάνδακος, ἀπεκαλύφθη εἰς βάθ. $1,80$ μ., τμῆμα τοίχου μῆκ. $1,22$ μ., κατεσκευασμένου διὰ λελαξευμένων πωρολίθων καὶ διατηρουμένου εἰς ὕψος μιᾶς σειρᾶς δόμων, ἤτοι $0,33$ μ.

Λελαξευμένος πωρόλιθος, μῆκ. $1,20$ καὶ ὕψ. $0,30$ μ., ἤλθεν εἰς φῶς παραλλήλως πρὸς τὴν Β. παρεῖαν τοῦ χάνδακος καὶ εἰς ἀπόστασιν 4 μ. πρὸς Α. τῆς συμβολῆς τῶν ὁδῶν Μυκηνῶν καὶ Μελετίου Λουκά. Οὗτος ἔκειτο εἰς βάθ. $1,90$ μ. ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους.

Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐπρόκειτο περὶ λειψάνων καταστραφέντων κτισμάτων.

Τμῆμα τοίχου μὲ κατεύθυνσιν Β. - Ν., ἦτο κάθετον πρὸς τὸν ἄξονα τῆς αὐλακος, ἀπεκαλύφθη εἰς ἀπόστασιν 14 μ. πρὸς Δ. τῆς συμβολῆς τῶν ὁδῶν Μυκηνῶν καὶ Σπάρτης. Οὗτος ἀπεκαλύφθη εἰς μῆκ. 1 μ. Εἶχε πλ. $0,60$, ἠδράζετο εἰς βάθ. $2,10$ μ., συνέκειτο δὲ ἐκ λελαξευμένων πωρολίθων.

Μεμονωμένος παρόλιθος ανευρέθη εις απόστασιν 10 μ. πρὸς Δ. τῆς συμβολῆς τῶν ὁδῶν Μυκηνῶν καὶ Σπάρτης.

Πρὸς Δ. τῆς συμβολῆς τῶν ὁδῶν Μυκηνῶν καὶ Σωτήρος παρετηρήθησαν μεμονωμένοι ὀγκόλιθος καὶ δύο τοῖχοι, πλ. 0,60 μ., κάθετοι πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ χάνδακος, οἵτινες, ἀποκαλυφθέντες εἰς μῆκ. 0,90 μ., συνέκειντο ἐκ λίθων συνδεομένων διὰ χώματος, ἡδράζοντο εἰς βάθ. 0,90 καὶ διετηροῦντο εἰς ὕψ. 0,30 μ.

Ἀπὸ τῆς συμβολῆς τῶν ὁδῶν Μυκηνῶν καὶ Λυκούργου ἡ ἐκσκαφὴ τοῦ χάνδακος ἐγένετο παραλληλῆλως πρὸς τὴν Ν. οἰκοδομικὴν γραμμὴν τῆς ὁδοῦ Μυκηνῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν 1,80 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς.

Τοῖχος, μῆκ. 1,40 μ., ανευρέθη ἔναντι τῆς οἰκίας ἀριθ. 35 τῆς ἐν λόγῳ ὁδοῦ, κατὰ τὴν Ν. παρεϊάν τοῦ χάνδακος μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ. Ἠδράζετο εἰς βάθ. 0,90 καὶ διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 0,20 μ., κατεσκευασμένος ἐκ παρολίθων.

Εἰς ἀπόστασιν 11 μ. πρὸς Α. τῆς συμβολῆς τῶν ὁδῶν Μυκηνῶν καὶ Γ. Καραϊσκάκη, ἀνεσκάφη τμήμα τοῦ Ν. ἐξωτερικοῦ τοῖχου κτίσματος, χρονολογούμενου εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Οὗτος εἶχε κατεύθυνσιν παράλληλον πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ σκάμματος, ἦτοι ἐξ Α. - Δ., ανευρέθη δὲ εἰς μῆκ. 6,75 μ. Κατὰ τὸ μέσον αὐτοῦ ἀνεσκάφη μικρὸν τμήμα τοῦ καθέτου σκέλους (0,55 μ.). Ἀμφότεροι ἡδράζοντο ἐπὶ ἐπιχώσεων εἰς βάθ. 1,10 μ. Ὁ ἐξωτερικὸς τοῖχος, πᾶχ. 0,50 - 0,60, διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 0,70 μ. Ἦτο κατεσκευασμένος διὰ παρολίων τοποθετημένων κατὰ διαστήματα. Τὰ μεταξὺ τούτων κενὰ ἐπληροῦντο διὰ μικρῶν λίθων συνδεομένων δι' ἀσβέστου. Κατὰ τμήματα ἐσώζετο παχὺ ἐπίχρισμα, ἰδίως κατὰ τὴν Ν. ὄψιν.

Εἰς τὸ τμήμα τοῦ χάνδακος τὸ διανοιγὲν μεταξὺ τῶν ὁδῶν Γ. Καραϊσκάκη καὶ Ἀθ. Διάκου, ανευρέθη ἀγωγὸς μὲ κατεύθυνσιν ΒΔ. - ΝΑ., ὕψ. 1,70 καὶ πλ. 0,55 μ. λαξευτὸς ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Ἐσωτερικῶς ἦτο ἐπενδεδυμένος διὰ πλακῶν ἐκ κογχυλίου. Τὸ κάλυμμα τούτου ανευρέθη εἰς βάθ. 0,05 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ. Εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν τμήμα τοῦ ἀγωγοῦ τούτου ἐπεχώσθη, κατεσκευάσθησαν ἐντὸς αὐτοῦ δύο ἑτεροὶ ἐπ' ἀλλήλοι ἀγωγοί, ὁ εἰς πῆλινος ἐκ κυλινδρικών μελῶν, διαμ. 0,20 μ., καὶ ὁ δεύτερος ὀρθογώνιος κτιστὸς ἐκ πλακῶν, πλ. 0,30 καὶ ὕψ. 0,25 μ.

Πρὸ τῆς οἰκίας ἀριθ. 47 τῆς ὁδοῦ Μυκηνῶν ἀνεσκάφη τμήμα κτίσματος λίαν κατεστραμμένου, οἱ τοῖχοι τοῦ ὁποίου ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λελαξευμένου κογχυλίου λίθου.

Εἰς τὸ τμήμα τοῦ χάνδακος τὸ διανοιγὲν πρὸ τῶν οἰκίων ἀριθ. 49 - 51, ἦτοι κατὰ μῆκος τῆς Ν. οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Μυκηνῶν, ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα καὶ τμήμα ἀρχαίας ὁδοῦ (Σχ. ε. δ. 14).

Τοῦ πρώτου ἐξ Α. κτίσματος ἡρευνήθησαν ἐν μέρει δύο χώροι ἐκτεινόμενοι πέραν τῶν ὁρίων τοῦ σκάμματος. Τὸ πλάτος τούτων ἦτο 4,55 μ. Οἱ τοῖχοι ἦσαν κατεσκευασμένοι διὰ λελαξευμένων παρολίων, ἡδράζοντο εἰς βάθ. 1,20 μ. ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἶχον πᾶχ. 0,45 καὶ διετηροῦντο εἰς ὕψ. 0,60 μ. Πρὸς Δ. τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῖχου τοῦ κτίσματος ἀπεκαλύφθη τμήμα ἀρχαίας ὁδοῦ εἰς μῆκ. 3 μ. Τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ ἦτο 2,29 μ. καὶ εἶχε κατεύθυνσιν Β. - Ν. Τὴν διέσχισαν δύο ἀγωγοί μὲ κατεύθυνσιν Ν. - Β. Ἐκ τούτων ὁ Δ., κείμενος εἰς ἀπόστασιν 0,40 μ. ἀπὸ τοῦ τοῖχου τοῦ προαναφερθέντος κτίσματος εἰς βάθ. 0,90 μ., κατεσκευασμένος ἐκ πηλίνων ἡμικυλινδρικών σωμάτων, εἶχε διάμ. 0,20 μ. Ὁ δεύτερος, εἰς ἀπόστασιν 1 μ. περίπου ἀπὸ τοῦ προηγουμένου, ἦτο κτιστὸς διὰ λίθινων πλακῶν. Ἠδράζετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθ. 0,90 μ. ἐπίσης, εἶχε πλ. 0,50 καὶ ὕψ. 0,45 μ.

Δυτικὸν ὄριον τῆς ὁδοῦ ἦτο ὁ ἐξωτερικὸς τοῖχος κτίσματος, τὸ ὁποῖον διεπιστώθη, ὅτι εἶχε τέσσαρα τοὐλάχιστον δωμάτια, κείμενα ἀνά δύο ἑκατέρωθεν τοῖχου, μῆκ. 12,10 μ. Ὁ τοῖχος οὗτος, μὲ κατεύθυνσιν Α. - Δ., ἔκειτο κατὰ μῆκος τοῦ σκάμματος εἰς βάθ. 0,60 - 0,75, εἶχε πᾶχ. 0,40 - 0,52 καὶ διετηρεῖτο εἰς ὕψ. μέχρι 0,45 μ.

Εἰς τὸ ΒΑ. τῶν διαμερισμάτων ἀπεκαλύφθη φρέαρ, λελαξευμένον ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον ἡρευνήθη μέχρι βάθ. 1,50 μ. Κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ ἰδίου διαμερίσματος ανευρέθη δωρικὸν κιονόκρανον ἐκ κογχυλίου λίθου, διαμ. 0,40, μῆκ. ἄβακος 0,56, ὕψ. 0,26 μ.

Πρὸ τῆς οἰκίας ἀριθ. 55 ἀνεσκάφη τμήμα τοῖχου ἐκτισμένου διὰ λελαξευμένων παρολίων, μέχρι μῆκ. 10 καὶ πᾶχ. 0,60 μ. Εἶχε κατεύθυνσιν Δ. - Α., ἡδράζετο εἰς βάθ. 0,55 μ. ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους καὶ διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 0,40 μ.

Πρὸ τῆς οἰκίας ἀριθ. 57 εὐρέθη πῖθος ἀέραιος, ὕψ. 0,40, διαμ. βάσεως 0,18, διαμ. χειλούς 0,21 μ. Ἠδράζετο εἰς βάθ. 0,60 μ.

Δυτικώτερον, πρὸ τῆς οἰκίας ἀριθ. 70, ανευρέθη κατὰ τὴν Ν. παρεϊάν τοῦ σκάμματος μονολιθικὴ σαρκοφάγος μετὰ καλύμματος εἰς βάθ. 0,30 μ., ἐκ κογχυλίου λίθου, διαστ. 1 × 0,35, ὕψ. 0,25 μ.

Κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Μυκηνῶν καὶ Εὐπαλίνου ανευρέθη εἰς βάθ. 0,50 μ., τμήμα τοῖχου, μῆκ. 4,30, πλ. πλέον τῶν 0,70 μ., ὅστις εἶχε κατασκευασθῇ διὰ λελαξευμένων παρολί-

θων. Παρ' αὐτὸν συνελέγησαν τεμάχια ἀνήκοντα εἰς τὴν βάσιν μαρμαρίνης λεκάνης.

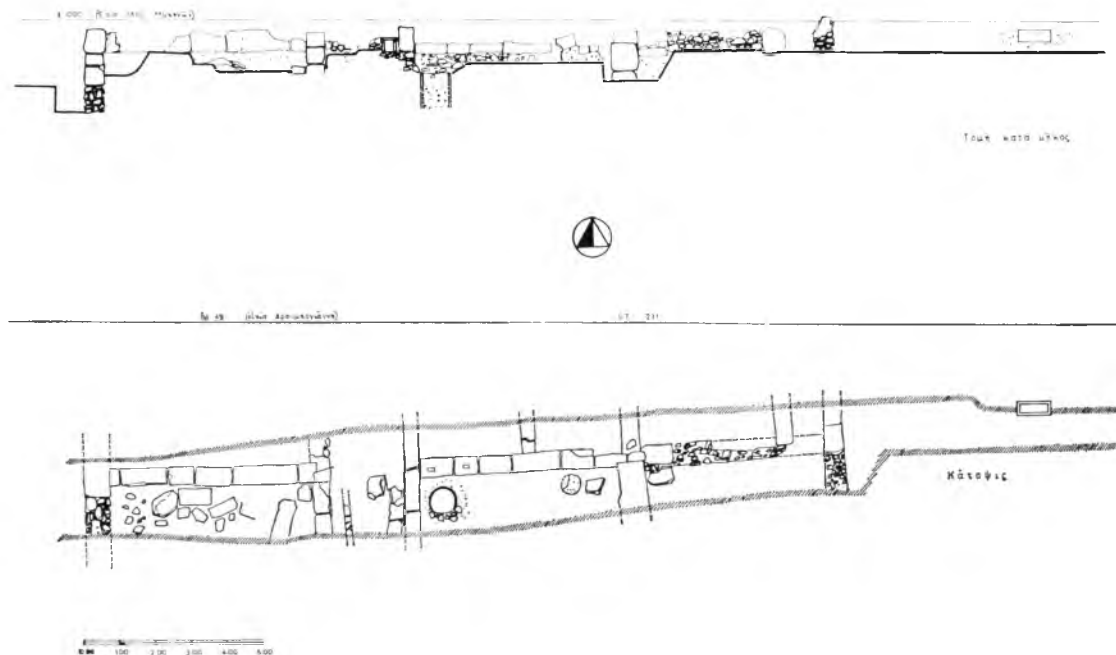
24. Μυκηνῶν καὶ Σωτήρος (Ο.Τ. 276)

Ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς τὸ ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Δημ.Μπισταρδάκη, διαστ. 15.65×9.50 μ., ἀπεκάλυψε τμήμα ἀρχαίας ὁδοῦ μὲ κατεύθυνσιν Α.- Δ., ἥτοι παράλληλον τῆς ὁδοῦ Μυκηνῶν, ὡς καὶ λείψανα κτίσματος, χρονολογουμένου εἰς τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους (Σχέδ. 15).

Ἡ ἀρχαία ὁδός, ἡ ὁποία ὑπολογίζεται ὅτι ἦτο μία τῶν κεντρικῶν ἀρτηριῶν τῆς πόλεως παρὰ

φους εἰς βάθ. 2.25 μ. Τὸ ὁδόστρωμα τοῦτο διέσχιζε λίθινος ἀγωγὸς μὲ κατεύθυνσιν Α.- Δ., ἥτοι παράλληλον πρὸς τὸν ἄξονα τῆς ὁδοῦ Μυκηνῶν, ὁ ὁποῖος ἔκειτο εἰς ἀπόστασιν 6 μ. πρὸς Β. τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ. Οὗτος ἦτο κατεσκευασμένος ἐκ πλακῶν ὑποφαίου σχιστολίθου, πάχ. 0,20, πλ. 0,50 - 0,60 καὶ μήκ. 0,70 - 1 μ., ἐδραζομένων ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 2.14 - 2.34 μ. Αὗται ἦσαν διατεταγμέναι εἰς δύο σειρὰς παράλληλους καὶ ἐσχημάτιζον διέδρον ἀμβλείαν γωνίαν (Πίνακ. 85 δ).

Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἡ ὁδὸς ἐπεστρώθη δι' ἐπιχώσεως πάχ. 0,70 μ. καὶ ὁ ἀγωγὸς ἡχρη-



Σχέδ. 14. Μέγαρο. Ὁδὸς Μυκηνῶν. Κάτοψις καὶ τομὴ ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων καὶ τμήματος ἀρχαίας ὁδοῦ

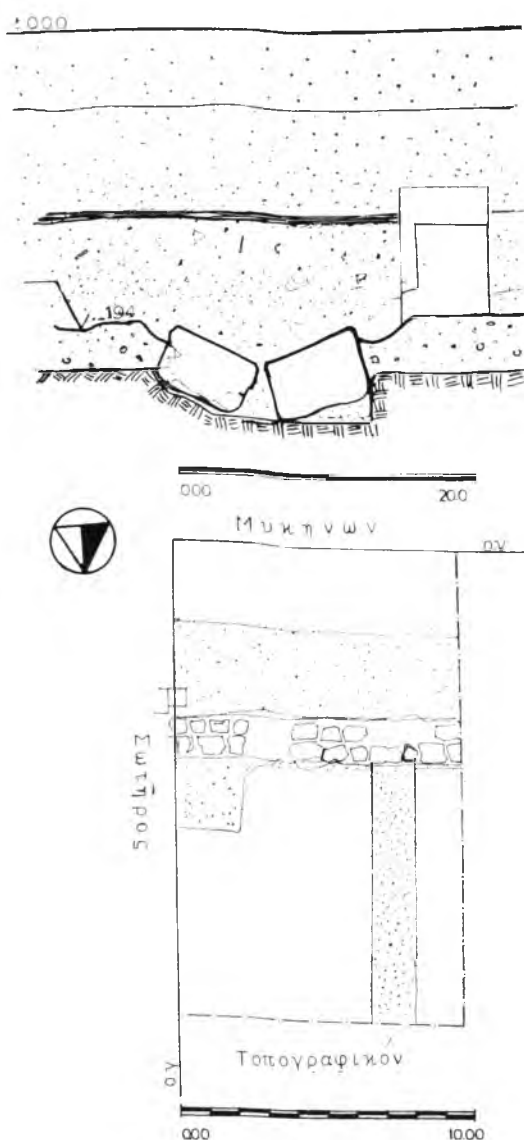
τάς Β. κλιτύς τῶν δύο ἀκροπόλεων, ἀπεκαλύφθη ἐνταῦθα μέχρι μήκ. 13 καὶ πλ. 9.50 μ. Δὲν ἐνετοπίσθησαν τὰ ὅρια τῆς ὁδοῦ, διότι αὕτη ἐξετείνετο πρὸς Ν. μὲν ὑπὸ τὸ ὁδόστρωμα τῆς ὁδοῦ Μυκηνῶν, πρὸς Α. δὲ ὑπὸ τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σωτήρος παρακειμένην οἰκοδομήν.

Ἐκ τῆς γενομένης στρωματογραφικῆς ἐρεύνης διεπιστώθησαν τρία ὁδοστρώματα, χρονολογούμενα ἀπὸ τῶν ὑστέρων ἐλληνιστικῶν μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

Τὸ παλαιότερον τῶν ὁδοστρωμάτων, πάχ. 0,25-0,30 μ., συγκείμενον ἐξ ἀμμοχαλίκων καὶ χώματος πεπιεσμένου, ἔβαιναν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδά-

στεύθη. Μεταγενέστερον ἡ ὁδὸς ἐπεσκευάσθη ἐκ νέου. Τὸ ὁδόστρωμα τοῦτο, πάχ. 0,10 μ., χρονολογούμενον εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, συνέκειτο ἐκ λιθαρίων καὶ σκύρων ἀναμεμιγμένων μετὰ χώματος καὶ ἀσβέστου.

Εἰς τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους χρονολογεῖται λείψανον τοίχου, κειμένου παράλληλως πρὸς τὴν ὁδὸν Μυκηνῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν 5 μ. ἀπ' αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ἡδράζετο ἐπὶ τῶν καταστροφμάτων τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ εἰς βάθ. 1.50 μ. Διετηρεῖτο εἰς μήκ. 0,55, εἶχε πλ. 0,55, ἐσώζετο εἰς ὕψ. 0,85 μ. καὶ ἦτο κατεσκευασμένος διὰ λίθων, πωρολίθων καὶ κεράμων συνδεομένων διὰ κονιάματος. Ὁ



Σχέδ. 15. Μέγαρο. Ὁδὸς Μυκητῶν καὶ Σωτήρος. Κάτωφιν καὶ τομὴ ἀποκαλυφθέντος τμήματος ἀρχαίας ὁδοῦ

τοῖχος ἐξετείνεται πρὸς Α. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς ὁδοῦ Σωτήρος.

25. Παλαιολόγου 15 (Ο.Τ. 145)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Θεοδ. Καρώνη, κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν πεδίων πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ἥδη ὑπαρχούσης οἰκίας, ἀνευρέθησαν πενιχρότατα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα.

Κατὰ τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν τοῦ οἰκοπέ-

δου καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτὴν ἀνεσκάφη τμήμα τοῖχου, μὲ κατεῦθυνσιν Β. - Ν., συνεχιζομένου πρὸς Β. μὲν ὑπὸ τὰ θεμέλια τῆς ὑπαρχούσης οἰκίας, πρὸς Ν. δὲ εἰς τὸ παρακείμενον οἰκόπεδον. Ἦδράζετο ἐπὶ ἀμμόδους προσχώσεως εἰς βάθ. 0,60, εἶχε πλ. 0,25 καὶ διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 0,40 μ. Ἦτο κατεσκευασμένος δι' ἄργων λίθων συνδεομένων μεταξύ των δι' ἰλῶς.

16. Πλατεία 25ης Μαρτίου καὶ Κ. Μπεναρδῆ (Ο.Τ. 187)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ἀναστ. Κόκκαλη, διαστ. 17.70 × 13.50 μ., ἐπ' εὐκαιρίᾳ οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν διὰ τὴν κατασκευὴν προσθήκης εἰς τὸ ὑπάρχον κτίσμα, διεξήχθη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς τὸ Β. τμήμα τοῦ οἰκοπέδου, ἥτις ἔφερεν εἰς φῶς ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, χρονολογούμενα εἰς τοὺς ἐλληνιστικούς χρόνους.

Εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς Β. οἰκοδομικῆς γραμμῆς ἀπεκαλύφθη τμήμα ὑπογείου τετραπλεύρου χώρου, ὅστις ἐξετείνεται πέραν τῶν ὁρίων τοῦ οἰκοπέδου ὑπὸ τὴν παρακείμενην οἰκοδομήν. Εἶχε κατεύθυνσιν ΝΑ. - ΒΔ. καὶ σχῆμα ἀκανόνιστον τραπεζιοειδές. Ἦτο κατεσκευασμένος ἐντὸς λαξεύματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, δι' ὀρθογωνίων ὀγκολίθων ὑποφαίου πάρου. Οἱ τοῖχοί του ἠδράζοντο εἰς βάθ. 2.30, εἶχον πᾶχ. 0,50 καὶ διετηροῦντο εἰς ὕψ. 1.90 - 1.30 μ., ἥτοι δύο - τριῶν δόμων (Πίν. 85 ε.). Ἡ Ν. πλευρὰ τούτου εἶχε μήκ. 2.70 μ. Τοῦ Α. σκέλους ἀπεκαλύφθη τμήμα μήκ. 2.80, τοῦ δὲ Ν. 1.30 μ.

27. Πλατεία Ἀγίου Ἰωάννου Γαλιλαίου (Ο.Τ. 226) (Σχέδ. 16)

Κατὰ τὴν παρακολούθησιν ἐκσκαφικῶν ἐργασιῶν διανοίξεως χάνδακος — ὑπὸ συνεργεῖο τοῦ Δήμου Μεγαρέων —, παραλλήλως περίπου τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὰς πηγὰς τῶν Γερανείων ὀρέων, διὰ τὴν τοποθέτησιν ἀγωγῶν ὑδρεύσεως, ἠρευνήθησαν ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα καὶ 70 ἐν συνόλῳ ταφαί, ἀνευρεθεῖσαι κατὰ συστάδας ἀπὸ τῶν Δ. παρυφῶν τῆς συγχρόνου πόλεως μέχρι τοῦ 20οῦ χλμ. τῆς ἐν λόγῳ ὁδοῦ (βλ. καὶ ἀνωτέρω, σ. 102 κ.έ.).

Εἰς τὸ τμήμα τοῦ χάνδακος τὸ πρὸ τοῦ Ο.Τ. 226 καὶ εἰς ἀπόστασιν 2 μ. ἀπὸ τῆς Ν. οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς Χάνι, ἤλθον εἰς φῶς λείψανα ἱπνοῦ, χρονολογουμένου εἰς τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον καὶ τρεῖς τάφοι τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων.

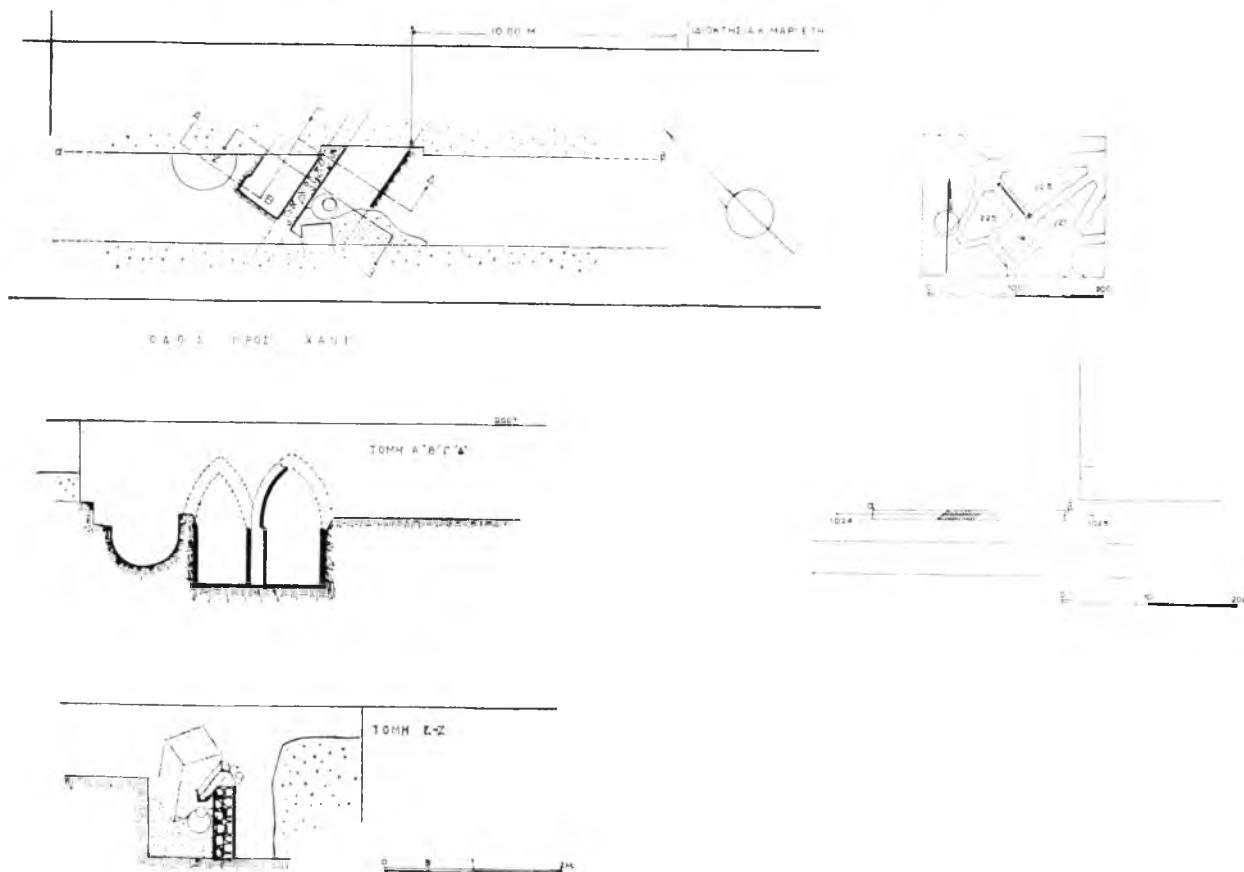
Ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ χάνδακος, τὸ πλάτος τοῦ οἴκου ἐκυμαίνοτο μεταξύ 1 - 1.20 μ., ὑπὸ ἐπίχλω-

σιν π.ά.χ. 0,40 μ., άνεσκάφησαν έν μέρει δύο χώροι του κλιβάνου, λελαξευμένου έντός του κιμιλώδους εδάφους, μέ κατεύθυνσιν Α. - Δ. Έφερεν επένδυσιν άμμοκονίας, π.ά.χ. 0,02 - 0,05 μ. Το δάπεδον του κλιβάνου έκκειτο εις βάθ. 1,70 μ. από του συγχρόνου καταστρώματος της όδοϋ. Το πλάτος του υπολογίζεται εις 1,40 μ., τὸ μήκος δέν διεπιστώθη, διότι ή κατασκευή εξετεινέτο πρὸς Α. πέραν τῶν ὁρίων του σκάμματος. Τοίχος μέ κα-

0,70 μ.) πλήρες ὀστράκων χονδροειδῶν άγγείων.

Κατά τήν πρόοδον τῶν έργασιῶν ήλθον εις φῶς περί τὰ 10 μ. πρὸς Ν. του άναφερθέντος ήδη κλιβάνου, έντός του χάνδακος, τρεῖς τάφοι (LΧII, LΧIII καὶ LΧIV), χρονολογούμενοι εις τήν έλληνιστικὴν περίοδον.

Τάφος LΧII : Πωρίνη μονολιθική σαρκοφάγος, διαστ. 1,90 × 0,50, ύψ. 0,55 μ., κειμένη εις βάθ. 1,70 μ. έντός λαξεύματος του φυσικοϋ άργιλώ-



Σχέδ. 16. Μέγαρο. Πλατεία 'Αγ. 'Ιωάννου Γαλιλαίου (Ο.Τ. 226). Τοπογραφικὸν σχεδιογράφημα περιοχῆς, κάτοψις καὶ τομαὶ άνασκαφῆς

τεύθυνσιν Α. - Δ., π.ά.χ. 0,17, διατηρούμενος εις ύψ. 0,70 μ., ὥριζε τούς δύο χώρους του κλιβάνου.

Έκ της επιχώσεως της πληρούσης τὸν νοτιώτερον τῶν χώρων τούτων, συνελέγησαν τρίωτον μικύλλον άγγεῖον, ύψ. 0,04 μ., κάνθαρος έλλιπής τὰς λαβάς, ύψ. 0,10 μ., κοσμούμενος διά κλάδων φυτοϋ εις ζώνην υπό τὸ χεῖλος (Πί ν. 85 α), καὶ άγγεῖά τινα καθημερινῆς χρήσεως.

Εἰς απόστασιν 0,17 μ. πρὸς Β. του κλιβάνου άνεσκάφη άβαθὲς λάξευμα (βάθ. 0,40, διαμ.

δους εδάφους, μέ κατεύθυνσιν Α. - Δ. Έντός αὐτῆς άνευρέθη άκέραιος μικύλλος λύχνος άβαφῆς, μήκ. 0,08 μ.

Τάφος LΧIII : Πωρίνη μονολιθική σαρκοφάφος, διαστ. 1,95 × 0,47, ύψ. 0,55 μ., κειμένη εις βάθ. 1,70 μ. έντός λαξεύματος του φυσικοϋ εδάφους, μέ κατεύθυνσιν Β. - Ν., εις απόστασιν 0,40 μ. πρὸς Β. του τάφου LΧII. Έκαλύπτετο διά πωρίνης πλακός, πλ. 0,80 καὶ π.ά.χ. 0,18 μ. Έκ του περιεχομένου της συνελέγησαν δίωτον άγγεῖον,

ύψ. 0,215 μ., οικιακῆς χρήσεως, ἀβαφές, με σφαιρικὸν σῶμα καὶ ὑψηλὸν λαιμόν, τεμάχια χαλκῆς στλεγγίδος, τεμάχια σιδηροῦ μαχαριδίου, ὡς ἐπίσης καὶ σιδηρᾶς πόρπης.

Τάφος LXIV: Πωρίνη μονολιθικὴ σαρκοφάγος, διαστ. 0,90 × 0,65, ὑψ. 0,65 μ. Ἐκεῖτο ἐντὸς λαξεύματος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 1.80 καὶ εἰς ἀπόστασιν 2.50 μ. περίπου πρὸς Δ. τοῦ τάφου LXIII. Περιεῖχεν : α) λάγυνον, ὑψ. 0,17 μ. Κατὰ τὴν γωνίαν τοῦ σώματος καὶ τοῦ ὤμου τοῦ ἀγγείου παχεῖα ἐρυθροπῆ γραμμὴ· β) κἀνθαρον τύπου West Slope μελαμβαφῆ, ὑψ. 0,08 μ., με ἐγγάρακτον διακόσμησιν κλάδων κισσοῦ εἰς ζώνην μεταξὺ τῶν λαβῶν (Π í ν. 85 β, δεξ.)· γ) πινάκιον, ὑψ. 0,075, διαμ. χεῖλ. 0,16 μ., με ἀναδιπλουμένας λαβάς. Ἐπὶ τοῦ κιτρινοπρασίνου πηλοῦ σῶζονται ἴχνη μελανοῦ ἐπιχρίματος· δ) ἀβαφῆ οἶνοχόνη ἐκ κορινθιακοῦ πηλοῦ, ὑψ. 0,14 μ.· ε) μόνωτον κύπελλον μελαμβαφές, με διφυῆ λαβὴν ἀπολήγουσαν εἰς καρδιόσχημον πρόσφυσιν κατὰ τὴν βᾶσιν τοῦ χεῖλους· ς) πηλίνην ἀτρακτοειδῆ δακρυδόχον, ὑψ. 0,13 μ., με διακόσμησιν λευκῶν ὀριζοντίων γραμμῶν· ζ) θήλαστρον τύπου West Slope μετὰ πώματος, ὑψ. 0,065 μ. Ἡ προχοὴ εἰς σχῆμα λεοντοκεφαλῆς (Π í ν. 85 β, ἀριστ.). Ἐπὶ τοῦ πώματος διακόσμησις δι' ἐγχαράκτου πλέγματος καὶ ζατρικίου· η) μελαμβαφῆ λύχνον ἄνευ λαβῆς· θ) μελαμβαφῆ ἡμισφαιρικὸν σκύφον (Π í ν. 85 γ). Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν ἐμπέστος διακόσμησις, εἰς τὴν ἐσωτερικὴν, παρὰ τὸ χεῖλος, ἀνάγλυφοι λεπταὶ ταινίαι καὶ ἐξηρημέναι γραμμαῖ.

28. Πλουτάρχου 9 (Ο.Τ. 115)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ κείμενον οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Κ. Κακαρίκου, ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, διεξαχθεῖσα ἐπ' εὐκαιρίᾳ οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν, ἔφερεν εἰς φῶς πενιχρά ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου.

Παρὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου ἀπεκαλύφθη τμήμα τοίχου με κατεῦθυνσιν Α. - Δ., μέχρι μήκ. 1.50 μ. Ἡδράζετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 1.30 μ. Διετεθεῖτο εἰς ὑψ. 0,43 καὶ εἶχε πᾶχ. 0,60 μ. Ἦτο ἐκτισμένος διὰ λίθων ἐπιμελέστατα λελαξευμένων, πιθανώτατα προερχομένων ἐκ τῆς ἀνωδομίας παλαιότερου κτίσματος. Ἐξετείνετο ἐκατέρωθεν πρὸς Α. μὲν ὑπὸ τὴν παρακειμένην οἰκίαν, πρὸς Δ. δὲ ὑπὸ τὸ κατὰστρομα τῆς ὁδοῦ Πλουτάρχου.

29. Σαλαμίνο 48α (Ο.Τ. 263)

Κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ οἰκοπέδου, ἰδιοκτησίας Παν. Μιχαλάρου, διαστ. 24 × 14 μ., εὐρέθησαν λείψανα ἀποχετευτικοῦ

συστήματος τῶν ὑστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων.

Ὁ ἀγωγὸς ἔκειτο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 0,85, εἰς ἀπόστασιν 11 μ. ἀπὸ τῆς Α. οἰκοδομικῆς γραμμῆς καὶ εἶχε κατεῦθυνσιν Α. - Δ. περίπου. Ἦτο κατεσκευασμένος διὰ κυλινδρικῶν σωμάτων, διαμ. 0,20 μ., περιβεβλημένων διὰ στρώματος λιθαρίων καὶ ἀμμοκονιάματος, πᾶχ. 0,10 μ. Οὗτος ἀπεκαλύφθη εἰς μικρὸν μόνον μήκος.

30. Σιονίδων 9 (ἔναντι Ο.Τ. 275)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Νικ. Κοροπούλου, κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν βόθρου ἀπεκαλύφθησαν πενιχρά λείψανα ὑστερορωμαϊκοῦ κτίσματος.

Κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου ἀνεσκάφη τμήμα τοίχου, με κατεῦθυνσιν Α. - Δ., μήκ. 2.45 μ. Ἡδράζετο ἐπὶ ἐπιχώσεως εἰς βάθ. 1.25 μ. ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, εἶχε πλ. 0,50 καὶ διετεθεῖτο εἰς ὑψ. 0,50 μ. Ἦτο κατεσκευασμένος δι' ἀργῶν λίθων συνδεομένων μεταξὺ τῶν δι' ἀμμοκονίας.

Ἡ ἔρευνα ἦτο μικρᾶς ἐκτάσεως, διότι περιωρίσθη εἰς τὸν ἀκάλυπτον χώρον τοῦ οἰκοπέδου.

31. Τζαβέλλα 60 (Ο.Τ. 211)

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, ἰδιοκτησίας Μελ. Μαστανδρίνου, διαστ. 15 × 19 μ., ἐπ' εὐκαιρίᾳ προσθήκης εἰς τὴν ὑπάρχουσαν οἰκοδομήν, διεξήχθη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ἥτις ἔφερεν εἰς φῶς λείψανα κτίσματος τῶν ὑστέρων κλασσικῶν χρόνων.

Παρὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου ἀπεκαλύφθη τμήμα τοίχου με κατεῦθυνσιν Β. - Ν. Οὗτος ἀνεσκάφη μέχρι μήκ. 8 μ., συνεχιζόμενος πρὸς Ν. ὑπὸ τὸ κατὰστρομα τῆς ὁδοῦ Τζαβέλλα· ἡ πρὸς Β. πορεῖα τοῦ διεκόπτετο ὑπὸ νεωτέρας ὑδατοδεξαμενῆς. Ὁ τοῖχος οὗτος ἦτο ὁ ἀνατολικὸς ὑπογείου κτίσματος, κατεσκευασμένου ἐντὸς ὀρύγματος τοῦ φυσικοῦ προσχωσιγενοῦς ἐδάφους. Ἡδράζετο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 3.10 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον κατὰστρομα τῆς ὁδοῦ Τζαβέλλα, εἶχε πᾶχ. 0,55 καὶ διετεθεῖτο εἰς ὑψ. 2.10 εἰς τὰ ἄκρα καὶ 0,70 μ. εἰς τὸ κέντρον, ἦτοι δύο ἕως πέντε δόμων. Τὸ σύστημα τῆς κατασκευῆς του εἶναι ἰσόδομον ἐπιμελῶς ἐκτισμένον διὰ λαξευτῶν ὀγκολίθων ἐκ μαλακοῦ καστανοφαίου πώρου.

Τὸ οἰκοδόμημα κατεστράφη κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν ὀστράκων τῆς ἐπιχώσεως τοῦ ἀνασκαφέντος τμήματος αὐτοῦ.

ΥΒ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

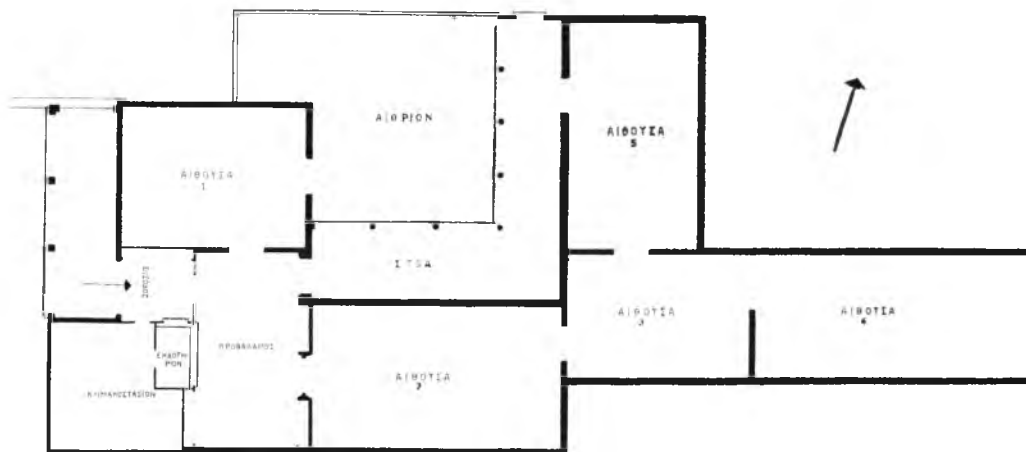
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΗΣΩΝ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

Α. ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Βραυρών

Με την συμπλήρωσιν καὶ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν μουσειακῶν ἐργασιῶν εἰς Βραυρῶνα ἡσχολήθη ἐντατικῶς ἀπὸ τῆς 4ης Φεβρουαρίου μέχρι τῆς 18ης Ἀπριλίου 1969. Φυσικὰ, ἡ ἐσπευσμένη πῶς αὕτη, λόγῳ σχετικῶν ἐντολῶν τῆς προϊσταμένης μου ἀρχῆς, ἀποπεράτωσις τῆς ἐπανεκθέσεως τοῦ Μουσείου Βραυρῶνος, δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν προσωπικὴν μου ἐξαντλητικὴν ἐργασίαν δύο καὶ ἡμίσεος περίπου μηνῶν. Ἐὰν δὲν εἶχε προηγηθῇ μία κολοσσιαία συστηματικὴ ἐρ-

φορος δ. Β. Φιλιππάκη εἶχεν ἐπίσης σχεδὸν ἀποπεράτωσι τὸ ἐπίπονον ἔργον τῆς ἐπιλογῆς, καταγραφῆς καὶ ἐκθέσεως κατὰ σχήματα καὶ ἐποχὰς τῶν ἐκατοντάδων θραυσμάτων ἀγγείων εἰς τὴν αἴθουσαν 1 τοῦ Μουσείου. Παράλληλως εἶχεν ἐπιλεγῇ καὶ τοποθετηθῇ προχείρως καθ' ὁμάδας εἰς προθήκας μέγας ἀριθμὸς ἀγγείων ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ γεωμετρικοῦ νεκροταφείου τῆς Ἀναβύσσου (αἶθ. 5) καὶ τοῦ γεωμετρικοῦ - ἀρχαϊκοῦ - κλασσικοῦ νεκροταφείου τῆς Μερέντας Ἀττικῆς (αἶθ. 4). Κατέστη, ἐν τούτοις, ἀναγκαῖον νὰ ἐλεγχθοῦν τὰ πάντα ἐξ ἀρχῆς, νὰ γίνῃ νέα ἐπιλογὴ καὶ ὀριστικὴ τοποθέτησις τῶν ἐκθεμάτων ἐντὸς τῶν προθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπρεπε ὡσαύτως νὰ εὗρουν τὴν ὀριστικὴν θέσιν τῶν ἐντὸς τῶν αἰθουσῶν. Ἡ



Σχέδ. 1. Κάτωφλις αἰθουσῶν ἐκθέσεως Μουσείου Βραυρῶνος

γασία ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γεν. Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων κ. Ἰω. Κοντῆ καὶ τῆς Ἐφόρου δ. Β. Φιλιππάκη, ἡ ἔστω καὶ ἐσπευσμένη αὕτη ἀποπεράτωσις δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ¹. Ὁ Γεν. Ἐφορος κ. Ἰω. Κοντῆς εἶχε φθάσει εἰς τὰ τελευταῖα στάδια τῆς ἐκθέσεως τῶν γλυπτῶν εἰς τὴν αἴθουσαν 2 τοῦ Μουσείου, ἡ δὲ Ἐ-

κθεσις τῶν γλυπτῶν καὶ ἡ ἐκθεσις τῆς κεραμικῆς ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Βραυρῶνος παρέμεινεν, ἐκτὸς ὠρισμένων συμπληρώσεων καὶ μετατροπῶν, ὡς εἶχον ἀποφασίσαι ταύτην ὁ κ. Ἰω. Κοντῆς καὶ ἡ δ. Β. Φιλιππάκη.

Παραθέτομεν σύντομον περιγραφὴν τῶν ἐκθεμάτων κατὰ αἴθουσαν (Σ χ ε δ. 1).

1. Ὁφείλω ἐνταῦθα νὰ εὐχαριστήσω θερμῶς πάντας ὁσους διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας των ἢ διὰ συμβουλῶν συνεβάλον εἰς τὴν ταχείαν καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἄψογον ἐκτέλεσιν τῶν ἐπανεκθετικῶν ἐργασιῶν. Κατὰ πρῶτον τοὺς Ἐφόρους Ἀρχαιοτήτων δ. Β. Φιλιππάκη καὶ κ. Ἀνδρ. Βαβρίτσαν, οἵτινες, κατὰ τὰς συντόμους μὲν, ἀλλ' οὐσιαστικὰς ἐπισκέψεις των, παρέσχον ἡμῖν πολυτίμους συμβουλὰς περὶ τοῦ ὀρθοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας. Τὸν Καθηγητὴν κ. Σπ. Ἰακωβίδην, ὅστις ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἐπιλογὴν καὶ τὴν χρονολογικὴν κατάταξιν τῶν μυκηναϊκῶν ἀγγείων τῆς Περαιῆς. Τὴν ἐπιστημονικὴν βοήθην κ. Ἐφην Στρατῆ, ἡ ὁποία ἡσχολήθη μὲ τὸν ἐλεγχόν τῶν καταλόγων καὶ τὴν καταγραφὴν τῶν ἐκθεμάτων. Τὸν μουσειακὸν καλλιτέχνην κ. Κ. Ἠλιάκην, ὅστις ἔγραψεν ἰδιοχείρως τὰς διγλώσσους ἐπεξηγηματικὰς πινακίδας τῶν ἐκθεμάτων, βάσει κειμένου, τὸ ὅποιον τοῦ

παρέδιδον. Ἡ πείρα τῶν τεχνιτῶν κκ. Σπ. Καρδάμη εἰς τὰ μαρμάρια, καὶ Τριαντ. Κοντογιώργη εἰς τὰ πῆλινα, διηκούλυνεν ἀφαντάστως τὴν ἐργασίαν. Τὴν εὐγνωμοσύνην μου ἐκφράζω πρὸς τὸν τεχνίτην κ. Στ. Κασσανδρὴν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν κ. Χρ. Χατζηλιού, οἱ ὅποιοι ἀφιλοκερδῶς καὶ με ἄκραν εὐσυνειδησίαν εἰργάσθησαν μέχρι πέρας τῆς ἐπανεκθέσεως. Θὰ ἦτο, τέλος, παράλειψις νὰ μὴ ἀναφέρω τοὺς φύλακας Ἀρχαιοτήτων Βραυρῶνος κ. Γ. Ραφτάκη καὶ τὴν σύζυγόν του, καὶ κ. Σωτ. Μπιστολαρίδην, οἱ ὅποιοι με προθυμίαν ἐπωμίσθησαν πλῆθος χειρωνακτικῶν καὶ ἐτέρων ἐργασιῶν. Ὁ ἐπαναχρωματισμὸς τῶν αἰθουσῶν, τοῦ βάθους τῶν προθηκῶν καὶ τῶν γυψίνων συμπληρώσεων τῶν γλυπτῶν καὶ τῶν ἀγγείων, ὀφείλεται εἰς τὸν τεχνίτην κ. Χρ. Σταύρακα, τὸν ὅποιον ἐπίσης εὐχαριστῶ.

Αἴθουσα 1: Περιλαμβάνει δείγματα κεραμεικῆς ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Βραυρωνείας Ἀρτέμιδος, ὡς καὶ διάφορα μικροαντικείμενα, κυρίως ἀναθήματα γυναικῶν εἰς τὴν θεότητα (κάτοπτρα, περιδέραια, πυξίδας ἐξ ἀλαβάστρου ἢ μαρμάρου, χρυσᾶ κοσμήματα, σφραγιδολίθους, ὑάλινα ἀγγεῖα κ.ἄ.).

Αἴθουσα 2: Περιλαμβάνει κυρίως μαρμάρινα ἀναθηματικά ἀνάγλυφα καὶ ἀγαλμάτια παιδῶν καὶ κορασίδων (ἀπὸ τοῦ 6ου π.Χ. μέχρι τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. περίπου) (Πί ν. 86 α - β).

Αἴθουσα 3: Περιλαμβάνει ἀριθμὸν τινα μαρμαρίνων ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων καὶ κυρίως πολυάριθμα πῆλινα εἰδώλια ἐκ τοῦ ἱεροῦ, χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (Πί ν. 87 α).

Αἴθουσα 4: Περιλαμβάνει κυρίως ἀγγεῖα (γεωμετρικά, ἀρχαῖα καὶ τινα κλασσικά), ὡς καὶ ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα ἐκ τοῦ νεκροταφείου τῆς Μερέντας (Μυρρινοῦντος). Εἰς τὴν ἰδίαν αἶθουσαν ἔχει ἐκτεθῆ καὶ μαρμαρίνη ἀρχαῖκή ἐπιτύμβια σφίγξ ἐκ Πόρτο-Ράφτη.

Αἴθουσα 5: Περιλαμβάνει μίαν προθήκην με δειγμάτων κεραμεικῆς ἐκ τοῦ προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Βραυρωνός (νεολιθικά, ΠΕ, ΜΕ), ὡς καὶ ἀγγεῖα ἐκ τοῦ νεκροταφείου θαλαμοειδῶν μυκηναϊκῶν τάφων ἐν θέσει «Λαπούτσι» Βραυρωνός (Πί ν. 87 β): δύο προθήκας με ἀντιπροσωπευτικά δείγματα κεραμεικῆς ἐκ τοῦ μυκηναϊκοῦ (III Γ) νεκροταφείου τῆς Περαιτῆς, καὶ μέγαν ἀριθμὸν προθηκῶν με ἄριστα δείγματα ἀττικῆς γεωμετρικῆς κεραμεικῆς ἐκ τοῦ νεκροταφείου τῆς Ἀναβύσσου (Πί ν. 88 α).

Τέλος, εἰς τὸ αἶθριον (ταράτσαν) τοῦ ὀρόφου τῶν αἰθουσῶν ἐκθέσεως, ἐτοποθετήθησαν ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα καὶ μαρμάρινα ἐπιτύμβια ἀγγεῖα (λήκυθοι) ἐκ τοῦ κλασσικοῦ νεκροταφείου τῆς Μερέντας (Πί ν. 88 β).

II. ΘΕΜΕΛΗΣ

Β'. ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ - ΤΥΧΑΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
ΑΘΗΝΑΙ - ΑΤΤΙΚΗ

Πειραιεύς

1. Περιφέρεια Βρυώνη. Παρά τὸ Δ. ἄκρον τῆς λεωφόρου Βασ. Κωνσταντίνου, εἰς τὸ τμήμα αὐτῆς τὸ μεταξὺ τῶν ὁδῶν Κανθάρου καὶ Σαχτούρη καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς λεωφόρου Χατζηκυριακοῦ, κατὰ τὴν διάνοξιν αὐλακὸς ἀποχετεύσεως, ἐπεσημάνθησαν καὶ ἠρευνήθησαν προχείρως ἐξ συνολικῶς φρέατα καὶ ὑπόγειαι δεξαμεναί, ἀνήκοντα εἰς τὸ διαπιστούμενον εἰς διάφορα σημεία τῆς πόλεως ὑδρευτικὸν δίκτυον τοῦ ἀρχαίου Πειραι-

ῶς. Ἐκ τῶν δεξαμενῶν ἡ καλύτερον ἐρευνηθεῖσα εἶχε βάθ. $\pm 5,30$ καὶ μεγ. διάμ. εἰς τὸν πυθμῆνα $\pm 3,50$ μ. Τὰ τοιχώματα καὶ ὁ πυθμὴν ἦσαν ἐπενδεδυμένα διὰ κονιάματος. Εἰς βάθ. 4,40 μ. ὑπῆρχον εἰς τὰ τοιχώματα δύο ὀριζόντια πλευρικά ἀνοίγματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν, ὡς ἀπεδείχθη, ὠδήγει εἰς φρέαρ, διαμ. 1,30 μ. (Πί ν. 89 β). Παρὰ τὴν αὐτὴν κατασκευαί, συνδεόμεναι πιθανώτατα πρὸς τὰς νῦν ἀποκαλυφθείσας, καὶ διάφορα κινητὰ εὐρήματα εἶχον ἀνευρεθῆ εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος². Παρὰ τὴν διασταύρωσιν τῆς λεωφόρου Χατζηκυριακοῦ μετὰ τὴν ὁδὸν Εὐπλοίας, τέλος, ἐπεσημάνθησαν ἰχνη πωρίνου τοίχου.

2. Φρέατα καὶ ὑπόγειαι κατασκευαί παρόμοιαι πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐπεσημάνθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν εἰς τὰ κάτωθι οἰκόπεδα:

α. Οἰκόπ. Μπισκιτζόγλου, ὁδὸς Βασ. Γεωργίου Α' (ἀριθ. 51) καὶ Δεληγιώργη, β. Οἰκόπ. Κουκουδάκη, ὁδὸς Βούλγαρη καὶ Γορτυνίας, γ. Οἰκόπ. Μαρίνη - Σχίζα, ὁδὸς Σαχτούρη καὶ Σπυρ. Λάμπρου.

3. Εἰς τὸ οἰκόπεδον Γουναροπούλου, ὁδὸς Ἀλκιβιάδου (ἀριθ. 203) καὶ Σκουζέ, παρὰ τὸ ἀρχαῖον θέατρον, μεταξὺ διαφόρων ἀρχαίων κτηριακῶν λειψάνων, εὐρέθη μαρμαρίνη κεφαλὴ νεανίου, ὕψ. 0,20 μ., τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. πιθανῶς.

Νίκαια

Κατὰ τὴν διάνοξιν αὐλακὸς ἀποχετεύσεως ἐπὶ τῶν ὁδῶν Πατριάρχου Ἰωακείμ καὶ Φιλήντα, ἀπεκαλύφθησαν περὶ τὸ μέσον τῆς πρώτης ὁδοῦ λείψανα τεσσάρων ταφικῶν πυρῶν, μία ἐκ τῶν ὁποίων περιεῖχεν ἐξ ἀγγεῖα καὶ ἰχνη χαλκοῦ ἀντικειμένου. Ἡ ὑπαρξὶς μεταξὺ τῶν κτερισμάτων ληκύθων τῆς τεχνотροπίας τοῦ ζωγράφου τῆς Μεγαίρας χρονολογεῖ τὴν πυρὰν ἴσως ὀλίγον πρὸ τῶν μέσων τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (Πί ν. 89 α).

Ἅγιος Ἰωάννης Ρέντης

Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κεντρικῶν Ἀποθηκῶν τοῦ Ὑπουργείου Ἐμπορίου, ἀπεκαλύφθη εἰς τὴν ΒΔ. πλευρὰν τῆς χωματερῆς Παναγ. Ἀργυράκη φρέαρ, διαμ. 1,60 μ., τοῦ ὁποῦ τὰ τοιχώματα ἔφερον ἐσωτερικῶς ἐπένδυσιν διὰ καμπύλων ὀρθογωνίων πηλίνων πλακῶν, διαστ. $0,90 \times 0,60$ μ., ἐνουμένων διὰ μολυβδίνων συνδέσμων (Πί ν.

2. Βλ. Judeich, Topographie von Athen², σ. 432 - 33, ΠΑΕ 1872, σ. 5 - 6, Ἀθήναιον I (1872), σ. 3 κ.ε., ΠΑΕ 1910, σ. 148 κ.ε. Πρόσφατα σχετικὰ εὐρήματα βλ. ἐν ΑΔ 17 (1961/62): Χρονικά, σ. 43, ἀριθ. 14, καὶ ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 67 - 69.

89 δ). 'Επίσης μολύβδινοι σύνδεσμοι ἤγωνον τὰς ὑπαρχούσας εἰς τινὰ σημεῖα ρωγμὰς τῶν πλακῶν, ἐνθ' ἡμικυκλικαὶ ὀπαὶ διηκυκλόνουν τὴν κάθοδον. Δυστυχῶς ἡ Ὑπηρεσία εἰδοποιήθη, ὅτε σημαντικὸν τμήμα τοῦ κτίσματος εἶχεν ἤδη καταστραφῆ. Παρὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ χώρου καὶ εἰς ἀπόστασιν 50 μ. ἐπεσημάνθη δεῦτερον παρόμοιον φρέαρ³.

Λιγάλειο

Κατὰ τὴν διάρκειαν ἐργασιῶν διαμορφώσεως τῆς ὁδοῦ Γιαννιτσῶν, πλησίον τοῦ σημείου διασταυρώσεως αὐτῆς μετὰ τῶν ὁδῶν Νέστου καὶ Ψαρῶν, ἀνευρέθησαν συγκεντρωμένοι εἰς μικρὸν βάθος μαρμάριναι λήκυθοι καὶ ἀποτμήματα ληκυθίων. Μετὰ τὴν συγκόλλησιν τῶν συνανηκόντων τεμαχιῶν ἐν τῷ Μουσείῳ Πειραιῶς, ἀπετελέσθησαν αἱ κάτωθι τέσσαρες μαρμάριναι λήκυθοι :

α) μία ἀκόσμητος, ὕψ. μετὰ τοῦ συγκολληθέντος λαιμοῦ 1.49 μ., β) ἑτέρα, ὕψ. μετὰ τοῦ συγκολληθέντος λαιμοῦ 0,75 μ., μετ' ἀναγλύφου παραστάσεως δεξιῶσεως γυναικὸς καθημένης καὶ ἀνδρὸς ὀρθίου, γ) ἑτέρα, ὕψ. μετὰ τοῦ συγκολληθέντος λαιμοῦ 0,84 μ., μετ' ἀναγλύφου παραστάσεως δεξιῶσεως ἀνδρὸς καθημένου καὶ ὀρθίας γυναικὸς ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ ἰχνῶν γραπτῆς διακοσμήσεως διὰ λευκοῦ ἐπὶ τοῦ ὤμου, δ) μία ἀκόσμητος, ὕψ. 0,79 μ., ἑλλιπτικὴ κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ λαιμοῦ.

Πρόχειρος δοκιμαστικὴ ἔρευνα εἰς τὰ πέριξ ἀπεκάλυψε μόνον πενιχρὰ λείψανα κεραμοσκεπῶν τάφων καὶ ἐπεβεβαίωσε τὴν ταφικὴν χρῆσιν τοῦ χώρου.

Ἀχαρναι

Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀγ. Τριάδος, ἔξωθι τῆς οἰκίας Σταύρου Παπαδάκη, κατὰ τὴν τοποθέτησιν σωλήνος ὑδρεύσεως, ἀνευρέθη εἰς βάθος μόλις 0,30 μ. περίπου, λάρναξ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ἑσώτ. διαστ. 0,52 × 1.78 μ., μετὰ καλύμματος ἐλαφρῶς ἀετωματικοῦ ἐκ κυανοῦ μαρμάρου. Ἡ λάρναξ περιεῖχεν ἰχνη νεκροῦ, μετὰ προχοΐσκης τῶν πρωίμων ρωμαϊκῶν χρόνων ὡς κτερίσματος. Πιθανῶς πρόκειται περὶ δευτέρας χρήσεως τοῦ τάφου.

Γαλάτσι

Κατὰ τὴν διάνοξιν αὐλακος τῆς ΥΔΡΕΞ ἐπὶ τῶν ὁδῶν Γλυκερίας καὶ Κοκκερέλ ἀπεκαλύφθη λάρναξ ἐκ κογχυλιάτου, ἑσώτ. διαστ. 0,62 × 2 μ., περιέχουσα νεκρὸν ἄνθρωπον κτερισμάτων.

3. Πρβλ. παράδειγμα ἐξ Ἀκαδημίας Πλάτωνος, Τὸ Ἔργον 1959, σ. 8 - 9, BCH 84 (1960), σ. 646, εἰκ. 5.

Χῶρος Πανεπιστημιούπολεως (μεταξὺ Καισαριανῆς καὶ Ἀνω Ἰλισίων)

Κατὰ τὴν διάνοξιν μεγάλης τάφρου ἀποχετεύσεως ἀπεκαλύφθη ἐπιτύμβιος κιονίσκος, σῶζ. ὕψ. 1.36 καὶ διαμ. 0,41 μ., φέρων εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ τῆν κάτωθι ἐπιγραφὴν (Πί ν. 89 γ) :

ΑΜΥΝΤΑΣ
ΑΜΥΝΤΟΥ
ΠΟΤΑΜΙΟΣ

Ὑψ. γραμμ. 0,03 - 0,035 μ. Α' ἡμισυ 2ου π.Χ. αἰ. πιθανῶς.

Τὸ δημοτικὸν Ποτάμιος ὑπενθυμίζει τὴν ἀποψιν⁴, ὅτι δῆμος Ποταμίων, διάφορος τοῦ εὑρισκόμενου εἰς τὴν Α. παραλίαν τῆς Ἀττικῆς, πρέπει νὰ ὑπῆρχεν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἄνω ρεύματος τοῦ Ἰλισοῦ. Τὸ ὄνομα Ἀμύντας μαρτυρεῖται ἐν Ἀττικῇ τοῦλάχιστον ἀπὸ τοῦ 4ου π.Χ. αἰ.⁵.

Ἐρευνα εἰς τὸν χώρον τῆς ἀνευρέσεως τοῦ κιονίσκου ἀπεκάλυψε ὀρθογώνιον κιβωτιόσχημον τάφον, ἑσώτ. διαστ. 0,55 × 1.85 μ., περιέχοντα λείψανα δύο νεκρῶν, μὲ ὑέλινον ἄγγειον καὶ σιδηρὰν στλεγγίδα ὡς κτερισμάτων. Πέριξ τοῦ τάφου εὑρέθησαν πῆλιναι δακρυδόχοι καὶ τεμάχια ὑελίνου ἄγγειου.

Ι. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Γλυφάδα

Τὸν μῆνα Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1969 διενηργήθη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐν Γλυφάδᾳ, ἐντὸς οἰκοπέδου ἰδιοκτησίας Παναγιώτας Κολοκυθᾶ (Ο.Τ. 293/13), κειμένου εἰς τὴν γωνίαν τῶν ὁδῶν Ζαμάνου καὶ Φοίβης, ἐναντι ἀκριβῶς (πρὸς Ν.) τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Νικολάου (Σχ ἐδ. 2). Πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς, μέγας ἀριθμὸς ὀγκωδῶν πλίνθων ἐκπωρολίθου ἦτο ὁρατὸς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ὠρισμένοι δὲ μόνον ἐξ αὐτῶν εὑρίσκοντο κατὰ χώραν, σχηματίζουσαι ὀρθογώνιον ἀσαφῆ κατασκευὴν (Πί ν. 90 α). Μία πρώτη, μικρὰς ἐκτάσεως ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ Ἀρχαιοτήτων κ. Ἡ. Τσιριβάκου τὸν Μάρτιον 1969, πρὸς πληρεστέραν ἀποκάλυψιν τοῦ κτίσματος, προκειμένου νὰ ἀποφασισθῇ ἡ χορήγησις οἰκοδομικῆς ἀδείας εἰς τὸν ἰδιοκτήτην. Ἡ ἀνασκαφὴ συνεχίσθη καὶ ἐπερατώθη διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς βοηθοῦ κ. Ἰωάννας Ψυχोगιουδ - Ἀνδρέου, τὴν ὁποῖαν εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν ὁποῖαν ἐπέδειξε κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἡμερολογίου. Τὰ σχέδια ὀφείλονται εἰς τὸν φοιτητὴν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κ. Ἰσιδ. Σέμψην.

4. Βλ. Pauly - Wissowa RE XXI 1, 1030 κ.ε.

5. Kirchner, Prosopographia Attica I, σ. 56.

Τὸ κτίσμα ἔχει θεμελιωθῇ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βραχώδους ἐδάφους, εὗρισκομένου εἰς βάθ. 1.20 μ. περίπου ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας. Αἱ φυσικαὶ κοιλότητες τοῦ βράχου εἶχον πληρωθῇ διὰ στρώματος μικρῶν ἄργων λίθων, πρὸς δημιουργίαν ὀριζοντίου ἐπιπέδου. Ἡ ὑποδομὴ (εὐθυντηρία) τοῦ κτίσματος ἔχει τὴν μορφήν τετραγώνου, διαστ. 6.70×6.90 μ. περίπου. Ἐπ' αὐτοῦ ἐδράζεται ἑτέρα ὀρθογώνιος κατασκευή, διαστ. 5.40×5.30 μ. περίπου, σωζομένη εἰς ὕψος δύο δόμων καὶ ἐκτισμένη διὰ πλίνθων πωρολίθου, μήκ. 1.10 - 1.50 καὶ πλ. 0,60 - 0,47 μ. ἑκάστη. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφα-

μῆς, ἀκανόνιστα κενὰ εἰς τοὺς ἄρμους) δηλοῖ, ὅτι πρόκειται πιθανῶς περὶ μεταγενεστέρης προσθήκης. Τὸ ὀρθογώνιον κτίσμα εὗρσκεται ὄχι εἰς τὸ κέντρον ἀκριβῶς τοῦ κυκλικοῦ περιβόλου, ἀλλὰ πλησιέστερον πρὸς τὸ ΒΔ. αὐτοῦ τμήμα.

Παρά τὴν Β. πλευρὰν τοῦ οἰκοπέδου ἔκειτο εἰς τὴν ἐπιφάνειαν κολοσσαῖος σπόνδυλος δωρικοῦ κίονος (διαμ. 1.30 μ.) ἐκ πωρολίθου ἐπικεχρισμένου διὰ λευκοῦ κονιάματος. Μικρὰ δοκιμαστικὴ τομὴ παρὰ τὸν σπόνδυλον ἀπέδειξεν, ὅτι οὗτος δὲν εὗρσκετο κατὰ χώραν, ἀλλὰ εἶχεν ἄλλοθεν αὐτόθι μεταφερθῇ, ἀπεκάλυψε δὲ εἰς μι-



Σχέδ. 2. Πολεοδομικὸν Γλυφάδας, δεικνὺν τὴν θέσιν τοῦ ταφικοῦ μνημείου

νείας τῶν πωροπλίνθων σώζονται ἴχνη ἐδράσεως ἑτέρου δόμου, ἴσως ἐκ μαρμαρίνων πλίνθων, αἵτινες ἀπετέλουν προφανῶς τὴν ὀρατὴν ἀνωδομήν τοῦ κτίσματος. Πλίνθοι τινὲς εἶχον ἀφαιρεθῇ ἐκ τοῦ κέντρου περίπου τοῦ κτίσματος, προφανῶς ὑπὸ ἀρχαιοκαπήλων πρὸς ἀναζήτησιν θησαυροῦ· οὗτοι εἶχον ἀνασκάψει δύο λάκκους μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου.

Περίξ τοῦ ὀρθογωνίου κτίσματος ἀπεκαλύφθη κυκλικὸς περίβολος, σωζόμενος κυρίως κατὰ τὸ Δ. αὐτοῦ τμήμα (Σχέδ. 3), ἀκτίνος 13 μ. περίπου καὶ σωζ. χορδῆς 23.60 μ. Εἶναι κατεσκευασμένος ἐκ μιᾶς σειρᾶς ὀγκωδῶν πωροπλίνθων ἄνευ ὑποδομῆς. Ἡ ἀμελὴς κατασκευὴ τοῦ περιβόλου (δευτέρα χρήσις πλίνθων τινῶν, ἑλλειψις ὑποδο-

κρὸν βάθος, 0,40 μ. περίπου, ἴχνη ἀσβεστώδους στρώματος, τὸ ὅποιον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπετέλει κατὰστροφμα ἀρχαίας οδοῦ.

Ἡ σχεδὸν παντελὴς ἑλλειψις κινητῶν εὐρημάτων καὶ ἡ μερικὴ καταστροφὴ τοῦ κτίσματος, καθιστοῦν δυσχερῇ ὄχι μόνον τὴν ἀκριβῆ αὐτοῦ χρονολόγησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ προορισμοῦ του. Ἐλάχιστα μελαμβαφῇ ὄστρακα, περὶ συλλεγέμενα παρὰ τὴν εὐθυντηρίαν, δεικνύουν κλασσικοὺς χρόνους, πιθανῶς 4ον π.Χ. αἰ. Κάτω ἡμισυ συμπαγοῦς λιθίνου ἀλαβάστρου, εὗρεθὲν παρὰ τὸν περίβολον, ὡς ἐπίσης ἡ ἀρχιτεκτονικὴ μορφή τοῦ κτίσματος καὶ ἡ παρουσία τοῦ περιβόλου, καθιστοῦν λίαν πιθανὴν τὴν ἄποψιν, ὅτι πρόκειται περὶ ταφικοῦ μνημείου. Εἰς τὴν περί-



πτωσιν ταύτην θὰ ἔδει νὰ ἀποτελῇ τὸ πόδιον μεγάλου ἐπιτυμβίου ναῖσκου μετ' ἀναγλύφων ἢ ὀλογλύφων παραστάσεων, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὸ προσφάτως ἀποκαλυφθὲν ἐν Καλλιθέᾳ Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ Ἡ. Τσιριβάκου ταφικὸν μνημεῖον. Πέριξ τοῦ ναῖσκου καὶ ἐντὸς τοῦ περιβόλου θὰ ἦσαν ἴσως τοποθετημένα ἕτερα ταφικά ἔργα (στήλαι, μαρμάρινα ἀγγεῖα, μαρμάρινοι λέοντες). Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ, ὅτι τάφοι ἔχουν κατὰ καιροὺς ἐπισημανθῇ εἰς τὴν περιοχὴν κατὰ πληροφορίαν τοῦ φύλακος Ἀρχαιοτῆταν Γ. Τσιρίκου.

Ὁ Ἀντώνιος Κεραμοπούλλος (ΠΑΕ 1919, σ. 32-46), ἀναφέρει τὴν παρουσίαν τύμβων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀγίου Νικολάου Πριναρῆς⁶, ἀνέσκαψε δὲ «περιφερὲς κτίσμα» 500 μ. ΝΑ. τοῦ ναοῦ. Τὰ ἀνευρεθέντα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν του θραύσματα μαρμαρίνων «ὑδριῶν» (sic) καὶ ἐπιτυμβίων γλυπτῶν δεικνύουν, ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ ταφικοῦ κτίσματος. Ἡ διδομένη ἐν τοῦτοις ὑπ' αὐτοῦ κάτοψις καὶ τομὴ (ἐ.ἀ., σ. 36, εἰκ. 1) δὲν εἶναι σαφής, ἡ δὲ ἐρμηνεία του ὡς ἀσβεστοκαμίνου δὲν πείθει. Ὅπως δὲ ἴσως, δὲν εἶναι δυστυχῶς δυνατὸν τὸ «περιφερὲς κτίσμα» τοῦ Κεραμοπούλλου νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ ταφικὸν μας μνημεῖον τῆς ὁδοῦ Φοίβης, μολονότι ἡ διδομένη ἀπόστασις τῶν 500 μ. πρὸς ΝΑ. τοῦ Ἀγίου Νικολάου Πριναρῆς συμφωνεῖ περίπου μετὰ τὴν θέσιν τοῦ μνημείου μας.

Κατόπιν τῶν πειστικῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Eliot⁷, βασιζομένων εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐννέα ψηφισμάτων τοῦ ἀρχαίου δήμου τῆς Αἰζωνῆς, δὲν ὑπάρχει νομίζω ἀμφιβολία, ὅτι ἡ σημερινὴ Γλυφάδα καὶ συγκεκριμένως ἡ περιοχὴ τοῦ Ἀγίου Νικολάου Πριναρῆς μέχρι τῆς ἀκτῆς πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸν ἀττικὸν δήμον Αἰζωνή. Τοιουτοτρόπως, τὸ ἀνασκαφέν μέγα ταφικὸν μνημεῖον τοῦ οἰκοπέδου Κολοκυθᾶ ἀποκτᾷ ἰδιαίτερον ἀρχαιολογικὸν ἐνδιαφέρον.

Κατὰ τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν, τὸ κέντρον τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς ζωῆς τοῦ δήμου ἦτο πλησίον τοῦ Ἀγίου Νικολάου Πριναρῆς. Ἐπιβλητικὰ ταφικά μνημεῖα θὰ εὐρίσκοντο ἐκατέρωθεν τῆς ἀγούσης ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Σούνιον ἀρχαίας ὁδοῦ. Δὲν ἀποκλείεται τὰ ἀποκαλυφθέντα παρὰ τὴν Β. πλευρὰν τοῦ οἰκοπέδου ἱχνὴ ὁδοστρώματος νὰ ἀνήκουν εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην. Τοιουτοτρόπως, θὰ πρέπει αὕτη νὰ διήρχετο νοτιώτερον καὶ ὄχι βο-

ρειότερον τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὡς ὁ Eliot εἰς τὸ τοπογραφικὸν του δεικνύει.

Ὁ Dodwell (Classical Tours I, 515), ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθη τὴν περιοχὴν τῆς σημερινῆς Γλυφάδας μετὰ τοῦ Ἀγίου Νικολάου καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Πούντα (πρβλ. Eliot, ἐ.ἀ., σ. 17), γράφει τὰ ἑξῆς : «The small church of St. Nikolo seems to occupy the site of an ancient temple. Among the bushes I discovered a marble lion, admirably sculptured ... Not many paces from the lion is a marble statue of a female figure». Παρετήρησε λοιπὸν, ἱχνὴ ἀρχαίου ναοῦ παρὰ τὸν Ἅγιον Νικολάον καὶ ἐπιτύμβια γλυπτὰ εἰς τὴν περιοχὴν! Δὲν ἀποκλείεται ὁ κολοσσιαῖος δωρικὸς σπόνδυλος τοῦ οἰκοπέδου μας νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν ναὸν αὐτόν, τοῦ ὁποίου τὴν ὑπαρξιν ὑπαινίσσεται ὁ Dodwell.

Ἡ εἰκὼν αὐτῆς τῶν ἐγκαταλελειμμένων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἀρχαίων, ὡς μᾶς τὴν παρουσιάζει ὁ Dodwell, ἐγένετο ἀναμφιβόλως αἰτία (Eliot, ἐ.ἀ., σ. 17) τῶν πρώτων ἀνασκαφῶν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀγίου Νικολάου Γλυφάδας, αἱ ὁποῖαι διενεργήθησαν τὸ ἔτος 1819 ὑπὸ τοῦ Γάλλου Προξένου L. F. Sebastian Fauvel μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ G. Gropius καὶ τοῦ Ὁλλανδοῦ στρατηγοῦ B. E. A. Rottiers. Εἰς τὴν ἰδίαν περιοχὴν ἀνέσκαψε τὸ 1864 ὁ Ρῶσος Ὑπουργός, κόμης Bloundorff. Τὸ 1842 εἶχεν ἀνασκάψει καὶ ὁ Πιττάκης (ΑΕ 1842, σ. 519, ἀριθ. 858). Περὶ τῶν πρώτων συστηματικῶν, κατὰ τινα τρόπον, ἀνασκαφῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀντ. Κεραμοπούλλου ὠμιλήσαμεν ἤδη. Ὁ Κυπαρίσσης ἀναφέρει τὴν εὐρεσιν μιᾶς μαρμαρίνης ληκύθου (ΑΔ 11 (1927/28), σ. 44, ἀριθ. 154) καὶ μιᾶς ἐπιτυμβίου στήλης ἐν Γλυφάδᾳ (ἐ.ἀ., σ. 55, ἀριθ. 213).

Μὲ βάσιν τὸ βιβλιογραφικὸν ὑλικόν, τὸ ὁποῖον συνεκέντρωσεν ἤδη ὁ Eliot, ἐπιχειρῶ εἰς μελέτην μου νὰ ἀπαριθμήσω καὶ νὰ ταυτίσω, εἰ δυνατόν, τὰ πλέον σημαντικὰ ἐπιτύμβια γλυπτὰ, τὰ ὁποῖα ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τὰς πρώτας «ληστρικές» ἀνασκαφὰς εἰς τὴν περιοχὴν Ἀγίου Νικολάου Πριναρῆς, διότι πιστεύω, ὅτι τινὰ ἐξ αὐτῶν σχετίζονται ἀμέσως πρὸς τὸ προσφάτως ἀνασκαφέν ταφικὸν μνημεῖον Γλυφάδας.

Λιόπεσι

Τὸ θέρος τοῦ 1969 ἀπεκαλύφθη τυχαίως κατὰ τὴν ἄροσιν ἀγροῦ παρὰ τὸ Α. πέρας τοῦ χωρίου Λιόπεσι (Παιανία) Ἀττικῆς, περὶ τὰ 100 μ. πρὸς Β. τῆς ἀγούσης πρὸς Μαρκόπουλον δημοσίας ὁδοῦ, μαρμαρίνη θήκη τεφροδόχου ἀγγείου, τῆς ὁποίας τὴν παρουσίαν πρῶτος ἐπεσήμανεν ὁ πεπειραμένος ἐργάτης ἀνασκαφῶν Ἀνδρ. Πίντζος,

6. Πρόκειται περὶ βυζαντινοῦ ἐκκλησιδίου, κειμένου ΒΔ. τοῦ νεωτέρου μεγάλου ναοῦ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἐναντι τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος οἰκόπεδον Π. Κολοκυθᾶ.

7. The Coastal Demes of Attica, 1962, σ. 6-24, εἰκ. 1.

κάτοικος Βραυρωνός, είδοποίησε δὲ ἐγκαίρως τὴν Ἑφορείαν. Περιορισμένης ἐκτάσεως δοκιμαστική ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ἡ ὁποία ἐγένετο διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς βοήθου κ. Ἰω. Ψυχोगιουδῆ-Ἀνδρέου, ἔφερεν εἰς φῶς τμήμα πυκνοτάτου νεκροταφείου, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιήθη κυρίως κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ βου π.Χ. αἰ., χωρὶς νὰ ἐλλείπουν καὶ παραδείγματα μεταγενεστέρων ταφῶν.

Τὸ ἀνασκαφὲν τοῦτο μικρὸν τμήμα τοῦ νεκροταφείου περιλαμβάνει δεκαεννέα συνολικῶς τάφους (Π ἰ ν. 90 β), περιέχοντας πλούσια κτερίσματα, κυρίως μέγαν ἀριθμὸν ἀρχαϊκῶν μελανομόρφων ληκύθων, τὰ ὁποῖα μετεφέρθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Βραυρωνός πρὸς φύλαξιν καὶ ἐργαστηριακὴν ἐπεξεργασίαν.

Ἐκ τῶν τάφων οἱ δύο ἦσαν μαρμάριναι θῆκαι (Π ἰ ν. 91 α), περιέχουσαι χαλκοῦς λέβητας. Ὁ εἰς τῶν χαλκῶν λεβήτων εἶχε τελείως θρυμματισθῇ, λόγω μετακινήσεως τῆς θήκης κατὰ τὴν ἄρσιν. Ὁ δεῦτερος λέβης εὐρέθη εἰς καλὴν κατάστασιν μετὰ τοῦ πώματος καὶ τῶν λαβῶν εἰς τὴν θέσιν των (Π ἰ ν. 91 β).

Εἰς τῶν τάφων (ὁ τάφος Ι), ἦτο κιβωτιόσχημος, κατεσκευασμένος δι' ὀρθίων μεγάλων λιθίνων πλακῶν. Ἐξ τάφοι, οἱ 2, 3, 6, 9, 13 καὶ 16, ἦσαν κεραμοσκεπεῖς. Δύο τῶν κεραμοσκεπῶν τούτων ἐκαλύπτοντο ὅχι διὰ κεράμων, ἀλλὰ δι' ἡμίσεων πηλίνων δακτυλίων φρέατος (Π ἰ ν. 92 α).

Ὁ μεγαλύτερος, ἐν τούτοις, ἀριθμὸς τῶν ταφῶν εἶχε λάβει χώραν ἐντὸς μεγάλων ἀγγείων, πίθων, πιθαμοφόρων ἢ ἀμφορέων. Ὁκτώ τοιοῦτοι τάφοι ἡρευνήθησαν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν, οἱ 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12 καὶ 15. Ὁ Π ἰ ν. 92 β δεικνύει τὰ κτερίσματα τοῦ ταφικοῦ πίθου 4 κατὰ χώραν. Ὁ πίθος ἦτο ἐλλιπὴς ἄνω καὶ κάτω, ἐφράσσετο δὲ διὰ λιθίνων πλακῶν. Ἡ ταφὴ τοῦ τάφου 5 (ἀμφορέως) συνωδεύετο ὑπὸ ἐνὸς ἀγγείου (Π ἰ ν. 92 γ).

Οἱ ταφικοὶ πίθοι 7 καὶ 8 ἀπεδείχθησαν οἱ πλέον ἀξιόλογοι, διότι περιεῖχον μέγαν ἀριθμὸν ἀκραίων ἀγγείων καὶ πηλίνων εἰδωλίων (Π ἰ ν. 92 δ). Τὸ πλέον σημαντικὸν καὶ ἐνδιαφέρον εὑρημα τῆς ἀνασκαφῆς ἦτο ἡ πηλινὴ σφίγξ τοῦ τάφου 8, ἀρίστης διατηρήσεως καὶ τέχνης, ἣτις εἰς οὐδὲν ὑστερεῖ τῶν συγχρόνων μαρμαρίνων χθονίων τούτων δαιμόνων, οἱ ὅποιοι ἐπιστέφουν τὰς ἐπιτυμβίους ἀττικὰς στήλας κατὰ μίαν ὀρισμένην χρονικὴν περίοδον. Δὲν εἴμαι εἰσέτι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζω, ἐὰν ὑφίστανται καὶ ἕτερα παραδείγματα παρομοίων πηλίνων σφιγγῶν ἐκ τάφων προερχομένων, τὰ ὁποῖα νὰ καθιστοῦν ἀναμφισβήτητον τὴν ἐρμηνείαν των ὡς χθονίων δαιμόνων, συμβόλων τοῦ θανάτου καὶ τοῦ κάτω κόσμου. Ὁμοῦ μετὰ τῆς σφιγγὸς εὐρέθησαν ἐντὸς

τοῦ τάφου 8 καὶ εἰδώλια ἱερατικῶς καθημένης γυναικείας μορφῆς, ἣτις εὐρίσκει ἐπίσης τὴν ἐρμηνείαν τῆς ὡς χθονίας θεότητας.

Μεταξὺ, τέλος, τῶν ἀρχαϊκῶν τάφων ἀπεκαλύφθη καὶ εἰς ρωμαϊκός, ἐκτισμένος διὰ πηλίνων πλακῶν καὶ ἔχων καμπύλας τὰς στενάς πλευράς.

Ὅμοιοι πηλινὰι πλάκες ἀπετέλουν τὸ δάπεδον τοῦ τάφου.

II. ΘΕΜΕΛΗΣ

Ἀνασκαφὴ γεωμετρικοῦ νεκροταφείου Μερέντας⁸

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1967, κατὰ τὴν βαθεῖαν μηχανικὴν ἄρσιν ἀγροῦ, ιδιοκτησίας Σπ. Πα-ναγιώτου, εἰς Μερένταν Μαρκοπούλου, εἰς θέσιν ἀπέχουσαν 87 μ. πρὸς Β. τοῦ παλαιοῦ Συνεταιρικοῦ ἀντλιοστασίου καὶ 200 μ. πρὸς Α. τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1960 (βλ. Τὸ Ἔργον 1960, σ. 30-37) ἀνασκαφέντος τμήματος νεκροταφείου γεωμετρικῶν καὶ κλασσικῶν χρόνων, ἤλθον εἰς φῶς πλείστα γεωμετρικὰ ὄστρακα, ὡς καὶ μικρὰ ἀκέραια ἀγγεῖα. Ἐπηκολούθησεν ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς δύο περιόδους (Ἰανουάριος - Φεβρουάριος, Ὁκτώβριος - Νοέμβριος 1968), ἡ ὁποία ἀπέδωσε τὰ ἑξῆς :

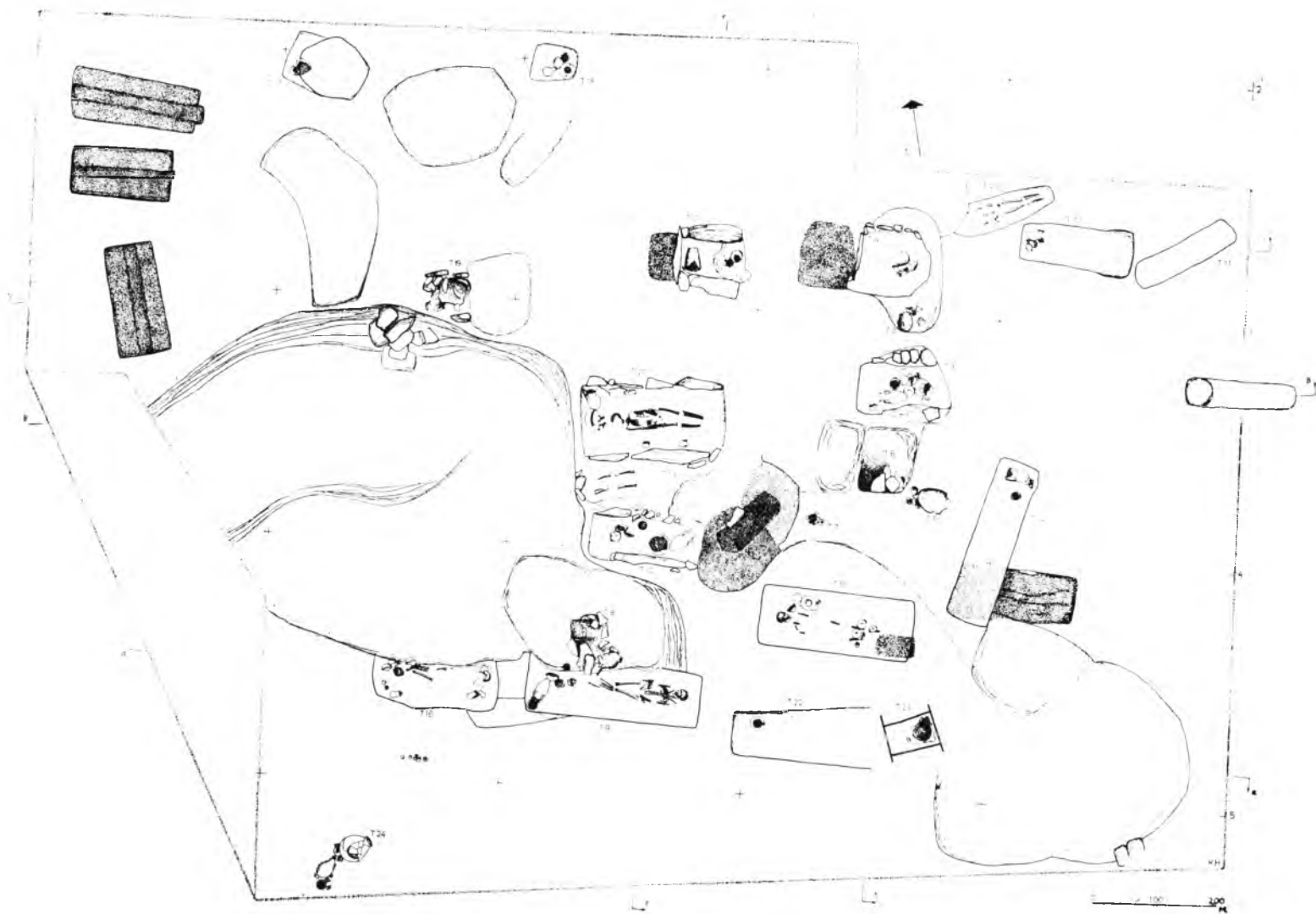
Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἡρευνήθη χώρος, διαστ. 16 × 20 μ., ἐνθα ἀπεκαλύφθησαν 25 συνολικῶς τάφοι (Σ χ ε δ. 1· Π ἰ ν. 93 α). Ἐκ τούτων οἱ 22 χρονολογοῦνται εἰς τοὺς ὑστεροὺς γεωμετρικοὺς, ὁ ὑπ' ἀριθ. 23 εἰς τοὺς κλασσικοὺς καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 2 εἰς τοὺς ὑστερορρωμαϊκοὺς χρόνους. Ἐξαιρετικῆς ποιότητος ἦσαν, ὅπως καὶ ἄλλοτε, τὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα.

Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον ἡρευνήθη ἡ Α. καὶ ἡ Ν. παρειὰ τοῦ κτήματος, καθὼς καὶ μία ζώνη πλάτους 4 μ., πέραν τοῦ πρὸς Δ. προηγούμενου ὁρίου τῆς ἀνασκαφῆς, ἀπεκαλύφθησαν δὲ 24 νέοι τάφοι, ἐκ τῶν ὁποίων 17 γεωμετρικοὶ, 3 κλασσικοὶ καὶ 4 ὑστερορρωμαϊκοί.

Οἱ γεωμετρικοὶ τάφοι διακρίνονται εἰς τρεῖς ομάδας:

α'. Οἱ τάφοι τῆς πρώτης ομάδος εἶναι ἀπλοῖ ὀρθογώνιοι λάκκοι, λίαν ἐπιμήκεις (3.60 μ.), ἐσκαμμένοι ἐντὸς τοῦ μαλακοῦ πωρολίθου τῆς περιοχῆς, εἰς σχεδὸν κανονικὰς γραμμὰς ἀπὸ Α. πρὸς Δ. Ἐντὸς τούτων εἶναι τοποθετημένος ὑπτίος ὁ νεκρός, χωρὶς σταθερὸν προσανατολισμόν. Τὰ κτερίσματα (ἀμφορεῖς, πρόχοι, οἰνοχοαί, πινάκια, σκύφοι) (Π ἰ ν. 93 β - δ), ἀποτίθενται συνήθως εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ τάφου. Εἰς τὴν

8. Ἡ ἐκθεσις τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης, διεξαχθεῖσης κατὰ τὸ 1968, δὲν ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ Χρονικά τοῦ ΑΔ 24 (1969) λόγω μὴ ἐγκαίρου παραδόσεως τῶν χειρογράφων (Σημ. τ. Συντ.).



Σχέδ. 1. Μερέντα. Οί αποκαλυφθέντες κατά την πρώτην ανασκαφικὴν περίοδον τάφοι

ομάδα αυτήν ανήκουν οί υπ' αριθ. 9, 10, 13, 15, 16, 20, 22, 26, 27, 28, 33 (Π ί ν. 94 α), 34 και 49 τάφοι.

β'. Οί τάφοι τής δευτέρας ομάδος είναι επιμήκεις, άβαθείς έλλειψοειδείς λάκκοι, έσκαμμένοι έντός του πώρου, χωρίς σταθερόν προσανατολισμόν, τής φοράς των έξαρτωμένης έκ τής φύσεως του χώρου, εις τόν όποιον ούτοι εύρίσκονται. Είς όλους τούς τάφους τής ομάδος ταύτης εύρέθη άνα μία εύρύστομος πρόχους, περίξ τής όποιας πινάκια και σκύφοι. Τοιούτοι τάφοι είναι οί υπ' αριθ. 11, 12, 14 και 25.

γ'. Οί τάφοι τής τρίτης ομάδος είναι άπλοί τετράπλευροι λάκκοι με άπεστρογγυλωμένας τās γωνίας και ένίοτε με έπενδεδυμένας τās πλευράς δι' άργών πλακών. Έντός αυτών τοποθετείται τεφροδόχον άγγειον και περίξ τούτου διάφορα μικρά άγγεια. Ο υπ' αριθ. 23 τάφος κατεσκευάσθη διά τεσσάρων λεπτών πλακών έκ σχιστολίθου, αί όποίαι περικλείουν όρθογώνιον χώρον, παρά την Α. πλευράν του όποιου, επί άργου κυβολίθου, εύρέθη χαλκούς λέβης περιέχων κεκαυμένα όστά. Όμοιος λέβης εύρέθη έντός του υπ' αριθ. 37 τάφου (Π ί ν. 94 β), ό όποιος είναι άπλούς κυκλικός λάκκος, διαμ. 0,42 και βάθ. 0,25 μ.

Οί υπ' αριθ. 35 και 40 (Π ί ν. 95 α - β) είναι κιβωτιόσχημοι τάφοι, λελαξευμένοι έντός του πυρολίθου. Άμφότεροι είχαν συληθῆ, πιθανώς κατά τούς ρωμαϊκούς χρόνους. Έντός του τάφου 40 εύρέθησαν όστρακα λευκής ληκύθου. Οί υπ' αριθ. 39 (Π ί ν. 96 α), 41, 42 και 43 είναι πρόχειροι ύστερορωμαϊκοί τάφοι.

Πλησίον των γεωμετρικών τάφων όλων των όμάδων, ή άνασκαφή των όποιων και πάλιν άπέδωσεν έκλεκτής ποιότητας άγγεια (Π ί ν. 96 β - 98 α), εύρέθησαν μικράί άβαθείς πυραί, άκανονίστου σχήματος, έντός των όποιών υπήρχον έλάχιστα όστρακα, μη συνανήκοντα επί τώ πλείστον, προφανώς εισηγμένα τυχαίως κατά την κατάχωσιν τής πυράς.

Τρείς μεγάλαι πυραί, εύρεθεΐσαι εις συστάδα παρά την ΒΔ. γωνίαν του άνασκαφέντος χώρου (τομεύς Ε/3, 4), λάκκοι όρθογώνιοι με άπεστρογγυλωμένας τās γωνίας, διαστ. $1.80 \times 0,70$ μ. και βάθ. 0,80 - 0,90 μ., με κεντρικήν αύλακα κατά τόν μέγαν αυτών άξονα διά τόν άερισμόν τής καιομένης ύλης, άποτελοῦν ίσως τόν κοινόν τόπον τής καύσεως των νεκρών.

Τό κεντρικόν τμήμα του άνασκαφέντος χώρου καταλαμβάνει επίμηκες άκανόνιστον όρυγμα (άποθέτης), μεγίστου βάθους 3 μ., πλήρες χαλίκων, χώματος άναμίκτου μετά τέφρας και άφθόνων όστράκων. Κατά την κατασκευήν του λάκκου κα-

τεστράφησαν οί τάφοι του χώρου, έθίγησαν δέ έν μέρει οί τάφοι 16, 26 και 28. Η έντός του λάκκου κεραμική χρονολογείται από των γεωμετρικών μέχρι και των έλληνιστικών χρόνων. Άξια λόγου είναι όστρακα ανήκοντα εις 'ανάγλυφον κυκλαδικόν άμφορέα. Άτυχώς, λόγω κακής όπτήσεως, αί παραστάσεις έχουν κατά τώ πλείστον άποτριβῆ. Επί τμημάτων έκ του λαιμού σώζεται μία άνδρική μορφή φέρουσα ποδήρη χιτώνα και εις ίππος. Επί όστράκων έκ τής κοιλίας διακρίνεται ζωφόρος πτερωτών ίππων.

Εύρέθη επίσης τώ άνω τμήμα πρώϊμου πρωτοαττικού άμφορέως, μία μελανόμορφος ύδρία χρονολογούμενη εις τώ τελευταίον τέταρτον του βου αϊώνος, επί του ώμου τής όποιας παριστάνεται ό 'Ηρακλής παλαίων με τόν 'Ερμύανθιον κάπρον (Π ί ν. 98 β), εις μελαμβαφής κρατήρ, καθώς και όστρακα μελανομόρφων λουτροφόρων με παράστασιν προθέσεως νεκρού και θρηνουσών, καθώς και όστρακα μεγάλων λευκών ληκύθων. Ό σκοπός, διά τόν όποιον κατεσκευάσθη ό λάκκος, δέν είναι σαφής. Πιθανόν είναι ότι κατά τούς έλληνιστικούς χρόνους έγινε χωματοληψία έκ του χώρου του νεκροταφείου, διά νά χρησιμεύση τώ υπόλευκον λεπτόν χώμα, εις τώ όποιον μεταβάλλεται σκαπτόμενος ό μαλακός πυρολίθος τής περιοχής, εις οικοδομικούς σκοπούς.

Μολονότι ούδεις άρχαϊκός τάφος εύρέθη μέχρι τούδε, ή άρχαϊκή έποχή εκπροσωπείται δι' ίκανού αριθμού όστράκων και δύο ολοκληρωθέντων άγγείων (ύδρία, κρατήρ) και έλπίζεται ότι ή συνέχισις τής άνασκαφής θά φέρη εις φώς τάφους και τής περιόδου ταύτης.

Σημαντικόν εύρημα τής άνασκαφής άποτελοῦν όστρακα δύο μεγάλων γεωμετρικών κρατήρων, με παράστασιν προθέσεως και πομπής άρμάτων, εύρεθέντα έντός τής επιχώσεως του τομέως Β/4, 5 ύπέρ τόν τάφον 15.

Η επιχώσις του τομέως Δ/2, 3 άπέδωσε μίαν νεολιθικήν άξίνην, εις όλον δέ τόν άνασκαφέντα χώρον εύρέθησαν άποτμήματα λεπίδων όψιανού καθώς και όστρακα χειροποιητών προϊστορικών άγγείων (βλ. και ΑΑΑ Ι (1968), σ. 31 - 32).

ΑΝΔΡ. ΒΑΒΡΙΤΣΑΣ

ΣΑΛΑΜΙΣ

Άγιος Λαυρέντιος

Οικόπεδα Μπιθιτζή και Δομένη (άριστερά τής όδου Παλουκίων - Σαλαμίνας).

Λείψανα μνημειώδους τοίχου κλασσικών χρόνων, με κατεύθυνσιν έξ Α. πρός Δ., σωζόμενα επί τής επιφανείας, έδωσαν άμορφήν εις πρόχειρον έρευναν, ή όποία άπεκάλυψε την εύθυνητριάν

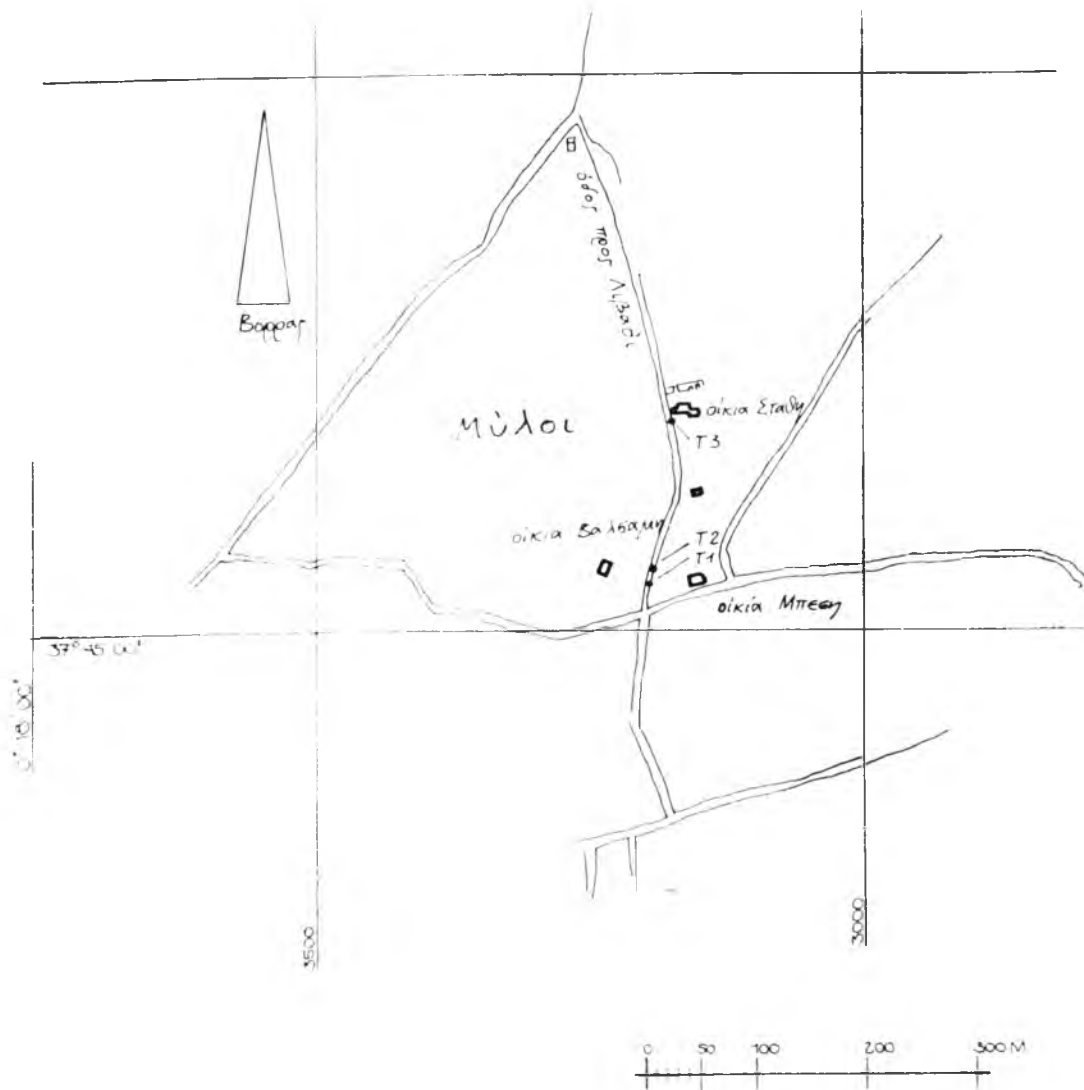
τοῦ τοίχου καὶ ἓνα δόμον ἐκ πωροπλίνθων, συνολ. μήκ. 29.70 μ. (Πί ν. 99 α). Τὸ Δ. ἄκρον τοῦ τοίχου ἐσχημάτιζε γωνίαν πρὸς ἕτερον τοῖχον, σωζόμενον εἰς μήκ. 6.20 μ. πρὸς Ν. Παρὰ τὴν γωνίαν ταύτην, ἐσωτερικῶς, ἀπεκαλύφθη καὶ ἡρευνήθη λάρναξ ἐκ κογχυλιάτου, ἐσωτ.

θησαν ἵχνη ἑτέρου τοίχου, ἐξικνουμένου εἰς μέγα μήκος. Ἡ ἔρευνα δὲν ἐπερατώθη.

Αἶγινα

Θέσις Μύλοι

Κατὰ τὴν διάνοξιν αὐλακος ὑδρεύσεως κατὰ μήκος ἀγροτικῆς ὁδοῦ ἀγούσης πρὸς θέσιν Λιβά-



Σχέδ. 1. Αἶγινα, θέσις Μύλοι. Τοπογραφικὸν διάγραμμα περιοχῆς

διαστ. $2 \times 0,62$ μ., ἡ ὁποία περιεῖχε νεκρὰν ἔχουσαν ὡς κτερίσματα περιδέραιον (;) ἐκ πηλίνων ψήφων, τέσσαρα λίθινα ἀλάβαστρα καὶ χαλκοῦν κάτοπτρον. Πρόκειται προφανῶς περὶ ταφικοῦ περιβόλου, ὁ ὁποῖος πρὸ πολλῶν ἐτῶν φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἀντικείμενον λαθρηνασκαφῶν. Εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν ἐπεσημάν-

δι, ἐπεσημάνθη συστάς τάφων, τῆς ὁποίας ἕτεροι τάφοι διακρίνονται ἐντὸς τοῦ παραπλευρῶς κειμένου κτήματος Ἰω. Βαλσαμῆ. Περί τὰ 250 μ. βορειότερον εὐρίσκεται μνημειώδης τάφος μνημονεύμενος ὑπὸ τοῦ Welter⁹.

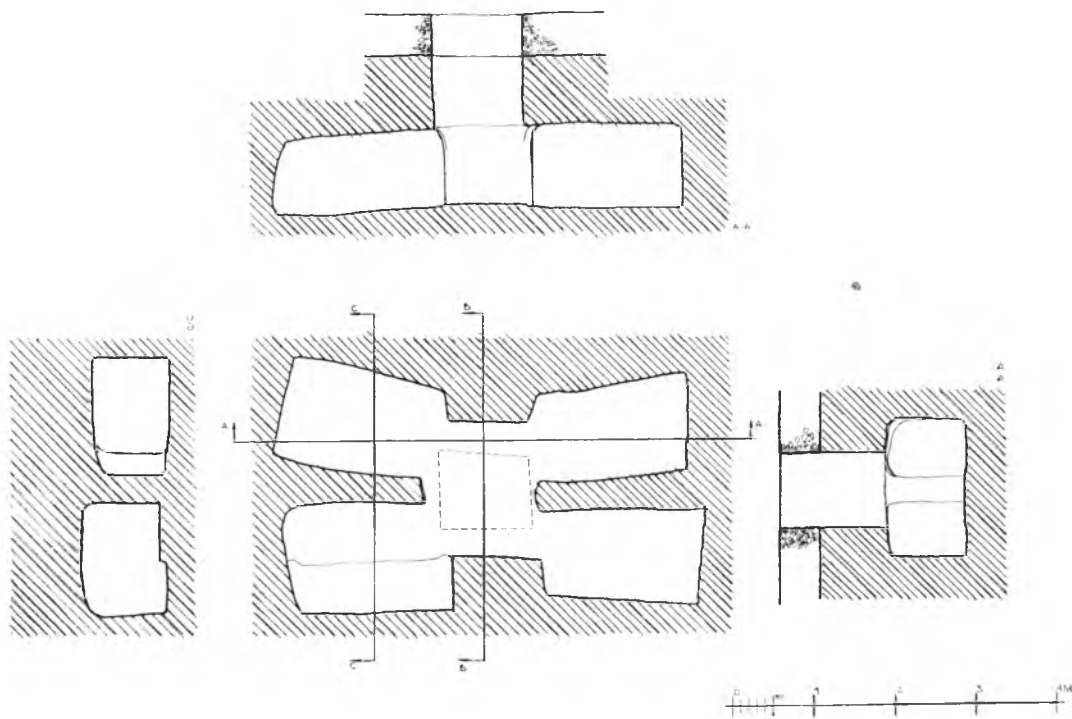
9. AA 1938, σ. 514, εἰκ. 27, ἀριθ. 3. Aegina, σ. 114, ἀριθ. 5, εἰκ. 16.

Συστηματικῶς ἡρευνήθησαν τρεῖς τάφοι¹⁰, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο πρῶτοι, ἀπέχοντες μεταξύ των περί τὰ 19 μ., εὐρίσκονται ἐξωθι τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος κτήματος, ὁ δὲ τρίτος περί τὰ 160 μ. πρὸς Β. τοῦ δευτέρου τάφου (Σχ ἐδ. 1).

Ὁ τάφος 1 (Σχ ἐδ. 2), προσιτὸς δι' ὀρθογωνίου φρεατίας, διαστ. 1.63 × 1.30 μ., ἀποτελεῖτο ἐκ τεσσάρων ὀρθογωνίων θαλάμων, διαστ. ἀπὸ 2 × 1.30 ἕως 1.75 × 1.18 καὶ ὕψ. ± 1 μ. Γενικὸν σχῆμα τοῦ τάφου ὀρθογώνιον, συνολ. μήκ. ± 5.20 μ. Ὁ τάφος εἶχε παλαιόθεν παραβίασθῃ διὰ τῆς φρεατίας, ἡ ὁποία ἦτο πλήρης ἐπιχώσεως περι-

διὰ ταφάς ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας μεταγενέστερον.

Ὁ τάφος 2 (Σχ ἐδ. 3) ἦτο ἐπίσης προσιτὸς δι' ὀρθογωνίου φρεατίας καταλήγουσας εἰς κεντρικὸν ὀρθογώνιον χώρον, πρὸς Β. καὶ Ν. τοῦ ὁποίου ἠνοίγοντο δύο ὀρθογώνιοι θάλαμοι, ἐνθ' πρὸς Α. ἠνοίγετο στενὸς διάδρομος μήκ. 1.50 μ., καταλήγων εἰς ὀπὴν ἀκανονίστως κυκλικήν, διαμ. 0,30 μ. Συνολ. μήκ. τοῦ τάφου 7.63, πλ. εἰς τὸν κεντρικὸν χώρον 2.40 μ. Ἐντὸς τοῦ κεντρικοῦ χώρου εἶχε καταπέσει σχεδὸν καθέτως ὀρθογώνιον πώρινον κατασκεῦασμα, διαστ. 0,38 × 0,48 καὶ ὕψ. 1.50 μ., τὸ ὁποῖον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα



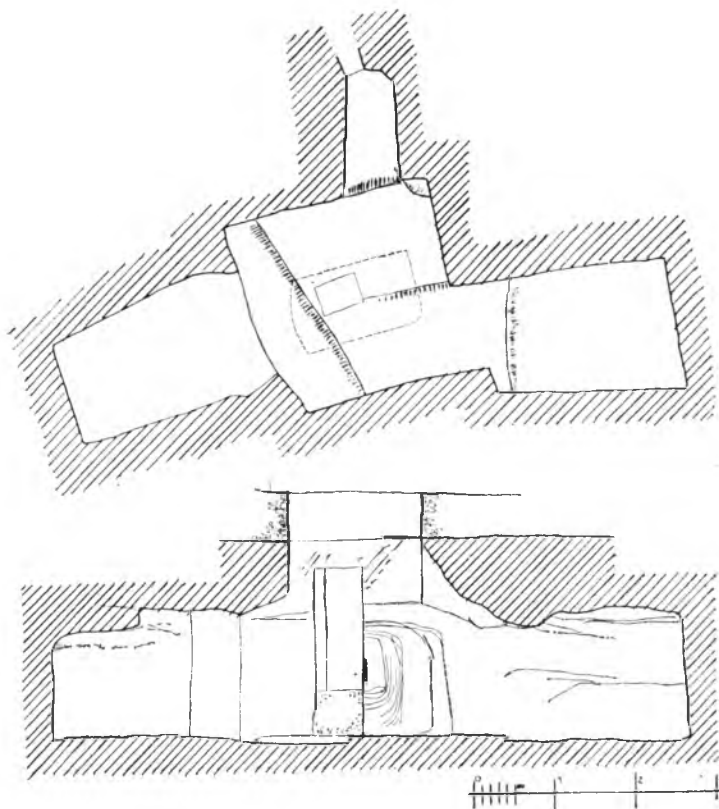
Σχέδ. 2. Αἶγινα, θέσις Μύλοι. Κάτωψις καὶ τομαὶ τάφου 1

εχούσης ἄφθονα ὄστρακα, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ θάλαμοι. Ἐκ τῆς ἐπιχώσεως ταύτης προέρχονται, ἐκτὸς ἄλλων, λίθινος πέλεκυς ὑποπρασίνου χρώματος, μήκ. 0,085 μ., καὶ κατάδεσμος (ἄρά) ἐκ μολύβδου, περιέχων μεταξύ τῶν συμπεπιεσμένων πλευρῶν του σιδηροῦν ἥλον· τὴν ἐσωτερικὴν του πλευρὰν καλύπτουν ἐπιγραφαὶ (Πί ν. 99 β). Ἡ ἀρχικὴ χρῆσις τοῦ τάφου ἀνάγεται εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἐξρησιμοποιήθη

10. Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν παρέσχε πρόθυμον τὴν συνδρομὴν καὶ τὰς συμβουλὰς του ὁ Καθηγητὴς κ. H. Walter μετὰ τοῦ ἐκεῖ κλιμακίου τῶν γερμανικῶν ἀνασκαφῶν εἰς «Κολώναν». Τὰ σχέδια ἐξετέλεσεν ὁ ἀρχιτέκτων κ. Wolfgang Wurster.

ἀποτελεῖ ἀρχικῶς τὸ ἐξωτερικὸν σῆμα τοῦ τάφου. Ἐκ τῶν ἀρχικῶν ταφῶν οὐδὲν διητηρεῖτο, ἡ δὲ ἐπίχωσις περιεῖχε κυρίως ὄστρακα ἀρχαῖα καὶ κλασσικά. Ὁ τάφος 3 ἀποτελεῖτο ἐκ τριῶν τοῦλάχιστον θαλάμων σπηλαιώδους μορφῆς (διαστ. τοῦ μεγαλυτέρου ἐξ αὐτῶν περίπου 3 × 4, ὕψ. 2 μ.), οἱ ὅποιοι ἦσαν κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος πλήρεις ἐπιχώσεως περιεχούσης ὄστρακα ἀρχαῖα καὶ κλασσικά, εἰς τὸν ἓνα δὲ ἐκ τῶν θαλάμων καὶ ὀλίγα γεωμετρικά ὡς καὶ ἄλλα μικροαντικείμενα, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ δύο πήλινα εἰδώλια¹¹.

11. Περί τοιούτων ταφῶν βλ. ἐν ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 100.



Σχέδ. 3. Αίγινα, θέσις Μύλοι. Κάτοψις καὶ τομή τάφου 2

Πρὸς ΝΔ. τοῦ μνημονευθέντος τάφου τοῦ Wel-
ter, ἔξωθι τῆς οἰκίας Εὐστρ. Μπέση, ἀπεκαλύφθη
πήλινον ταφικὸν ἀγγεῖον, ὕψ. 0,235 μ., περιέχον
ἐκτὸς ἰχνῶν καύσεως καὶ ὀστέων δύο μόνωτα κύ-
πελλα. Τὸ ἀγγεῖον εὐρίσκετο ἐντὸς πωρίνης κάλ-
πης, διαμ. 0,29 καὶ βάθ. 0,22 μ. Ἡ ταφή χρονολο-
γεῖται εἰς τὸ τέλος τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς.

Ὁδὸς Στρατηγοῦ Πετρίτη

Κατὰ τὴν διάνοξιν αὐλακος ὑδρεύσεως, κατὰ
μῆκος τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ (ΒΑ. τῆς «Κολώνας»),
ἀπεκαλύφθη, ἔξωθι τῆς ἰδιοκτησίας Παπαδοπού-
λου, τμῆμα ὑστερορρωμαϊκοῦ κατὰ πᾶσαν πιθανό-
τητα τοίχου, πάχ. 0,20, σωζ. ὕψ. 1.25 μ., ὃ ὁποῖος
συνέκειτο ἐκ παλαιότερου οἰκοδομικοῦ ὕλικου.

Οἰκόπεδον Ρομπάκη

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, κείμενον ἐντὸς τῆς πό-
λεως, ἔναντι τοῦ Μουσείου, ἀπεκαλύφθη, εἰς βάθ.
2.30 μ., μικρὰ ἀκανονίστως κυκλικὴ δεξαμενὴ.

Συνοικία Μητροπόλεως

Φρέαρ, ἐπικοινωνοῦν πιθανώτατα πρὸς ὑπογεί-
ους δεξαμενάς, ἐπεσημάνθη ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου
Νότας Μπορμπιλά.

Θέσις Λιβάδι

Φρέαρ ἀνευρέθη ἐπίσης εἰς θέσιν Λιβάδι ἐπὶ
τῆς ὁδοῦ πρὸς «Ἀεροπορίαν» καὶ ἔξωθι τοῦ
κτήματος Σερ. Πετρίτη.

Ι. Χ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ



THORIKOS

CAMPAGNE 1968

La cinquième campagne de fouilles à Thorikos (Attique) a été menée pendant les mois d'avril, mai et début juin 1968. Entreprises sous responsabilité belgo-hellénique étaient placées sous la direction de M. A. Vavritsas, épheure des antiquités de l'Attique et M. H.F. Mussche, professeur à l'université de Gand (Belgique).

Les efforts de l'équipe ont été concentrés surtout sur deux secteurs: l'acropole et le quartier industriel. Quelques sondages supplémentaires ont été pratiqués dans la nécropole ouest 4 et quelques tombes géométriques ont été trouvées dans les bermes des carrés. Les travaux de topographie furent poursuivis, une étude de la géologie par rapport à la préhistoire du site a été commencée.

En marge des travaux à Thorikos même, deux laveries de minerai, conservées en surface l'une à Mégala Pevka et l'autre à Demoliaki, furent nettoyées et relevées¹.

L' acropole

Sur le Vêlatouri, les travaux ont été consacrés d'abord, et principalement, à la grande tholos ronde vidée par Staïs en 1893. Les vestiges à ciel ouvert, toujours plus gravement éprouvés par les intempéries, menaçaient de s'effondrer complètement sans avoir jamais été étudiés ni publiés en détail; or il s'agit d'un très remarquable spécimen de tholos du type ancien, que les trouvailles permettent de faire remonter au moins jusqu'au milieu du XVe siècle. A partir d'un nettoyage minutieux, d'une importante fouille complémentaire et d'une suite de sondages profonds, on a donc mené de front un examen approfondi du monument — en ce qui regarde, tout spécialement, la technique de construction — en même temps que son relevé architectural complet en plans et coupes. Ces travaux ont abouti à un ensemble de découvertes intéressantes dont on résumera ici les plus significatives. Tout d'abord, on a pu mettre au jour l'extrémité du dromos et le mur de blocage, intact, qui n'avaient jamais été dégagés (P l. 100 a). Ensuite, il est apparu que la tombe elle-même

se trouve complètement entourée d'un mur de péribole, d'un diamètre maximum de 35 m environ, formant en même temps vers l'aval le soutènement du tumulus. D'autre part, au-dessus de la porte, on a découvert l'existence d'un « prisme de décharge » protégeant les linteaux; il ne jouait pas encore de rôle décoratif comme dans les tholoi ultérieures (Clytemnèstre, Atrée, etc.), mais était fermé par un coffrage de pierres masqué lui-même dans l'épaisseur du remblai. Ce type intermédiaire dénote déjà une expérience technique remarquablement au point. Enfin, la stratigraphie des sondages profonds effectués sur le revers de la fausse coupole, dans l'épaisseur du tumulus, ont établi à l'évidence que la tholos était montée en même temps que son remblai : elle a été bâtie par segments annulaires successifs, remblayés au fur et à mesure (P l. 100 b).

La grande tholos de Thorikos réclamerait, pour avoir chance de subsister encore longtemps, un énorme travail d'anastylose : entre-temps, diverses mesures de conservation ont été prises aux points les plus critiques.

La seconde partie de la campagne a été consacrée à un nouveau sondage de trois carrés sur l'« acropole », ouverts entre le chantier 1965 et l'ancienne fouille de Staïs, immédiatement en contrebas de cette dernière. On y a trouvé des constructions subgéométriques tout à fait comparables à celles de 1965 et pratiquement contemporaines. Elles se superposent à des vestiges du Bronze Moyen qu'elles ont fait presque complètement disparaître. La céramique permet en outre de déceler la proximité immédiate d'un habitat protogéométrique. Mais cette fois encore, aucune trace d'occupation mycénienne n'a pu être relevée : ce qui écarte définitivement, semble-t-il, l'hypothèse selon laquelle le bourg mycénien de Thorikos aurait pu se trouver sur le sommet du Vêlatouri.

Le Quartier Industriel

La campagne de fouilles dans le Quartier Industriel s'est déroulée du 10 avril au 28 mai. Les recherches ont été axées principalement sur deux secteurs, distants l'un de l'autre d'une cinquantaine de mètres environ.

Le premier, situé entre la Maison No 1 et la Laverie No 1 et dénommé *insula 10*, a permis le raccord de ces deux ensembles fouillés en 1963.

1. Les résultats de ces travaux, ainsi que l'étude technique de ces deux installations par le Professeur Conofagos, furent présentés à l'Académie d'Athènes par le Professeur Marinatos.

Le second secteur, situé à l'ouest des ensembles fouillés en 1964, 1965 et 1966, forme le prolongement de l'*insula* 3 et l'amorce d'une nouvelle unité, l'*insula* 4.

Insula 10

En suivant la rue de l'Hermès vers l'est, une rue latérale, axée nord-sud, marque la limite est de l'*insula* 2 et la limite ouest de l'*insula* 10.

La partie ouest de l'*insula* 10 est caractérisée par un ensemble de plan rectangulaire très régulier dont l'établissement est à situer chronologiquement aux alentours de 480 av. J. - C. (Pl. 101 a). Les murs de la construction, partiellement entaillés dans l'assise rocheuse à l'est, sont, par ailleurs, d'un appareil particulièrement soigné. L'espace construit avait été divisé en 4 chambres (2 grandes et 2 petites) et remanié dans sa partie sud au IV^e s. La destination de cette construction n'a pas encore pu être déterminée.

Une avancée de l'assise rocheuse, large de 1.75 m, entaillée à l'ouest pour l'établissement de l'ensemble que nous venons de décrire, avait également été aménagée à l'est pour former la limite ouest d'un petit sanctuaire du IV^e s. C'est sur le haut replat de cette avancée (± 1.50 m au-dessus du niveau d'occupation de l'*insula* 10) qu'une inscription $\delta\pi\omicron\varsigma \omicron\iota\kappa\omicron\pi\acute{\epsilon}\delta\omega\nu$, taillée à même la roche, a été découverte (Pl. 101 b).

La partie est, où le sanctuaire précité, comporte uniquement une grande salle dont l'axe est-ouest a 11.50 m et l'axe nord-sud, 4.30 m. Six pierres taillées, régulièrement espacées (1.50 m), peuvent être interprétées comme des vestiges de banquettes, aménagées le long des murs nord et ouest. Au sud de ce sanctuaire, les restes d'un escalier d'accès (3.30×3 m) ont été mis au jour.

La destination de cette partie est a été rendue possible par la découverte d'une inscription votive, d'une statuette en marbre de figure féminine drapée et d'une vingtaine de terres cuites et vases plastiques ainsi que de nombreux fragments d'autres exemplaires. Ces vases plastiques, formant la plus grande partie du lot, se rattachent au groupe attique datant du second quart du IV^e s. av. J. - C.

Insulae 3 et 4

Le complexe de la tour et de ses chambres annexes, mis au jour lors des campagnes 1965

et 1966, a tout d'abord fait l'objet d'une fouille en profondeur. L'examen des remblais a permis une série de constatations fort intéressantes et chronologiquement assez inattendues. Il apparut clairement que les bases de l'*insula* 3 avaient été élevées à la fin de la période archaïque; cette *insula*, modifiée en partie à l'époque classique, avait été profondément remaniée, surtout dans sa partie nord, au IV^e s.

Aucune rue ne fut retrouvée au-delà du grand mur de soutènement archaïque, considéré primitivement comme limite ouest de l'*insula*. Des ensembles architecturaux avaient été aménagés immédiatement à partir de ce mur et s'échelonnaient, eux aussi, tout au long de la fin de la période archaïque jusque au IV^e siècle et même plus tard.

Deux remarques au sujet de ce nouveau secteur de l'*insula* 3 : les vestiges archaïques semblent partiellement plus anciens (2^e moitié du IV^e s.); deuxièmement, dans toute la partie sud de cette terrasse, une aire assez importante (20×10) de rocher aménagé a été découverte. La destination de cette aire, comprenant notamment de petits canaux d'écoulement, reste encore assez hypothétique, mais ne fut certainement plus en usage après la fin du IV^e s. En effet elle a été surbâtie à la fin de la période archaïque (Pl. 102 a).

Plus à l'ouest, et toujours faisant partie de cette même *insula* 3, une nouvelle terrasse a été examinée, sur laquelle se chevauchent également des constructions de plusieurs siècles. La fouille de cette terrasse, qui se prolonge jusqu'au mur de soutènement imposant, donnant cette fois la limite ouest de l'*insula* 3, n'a pas pu être entièrement terminée.

Au nord du secteur décrit précédemment, beaucoup plus remanié au IV^e s. que la partie sud, il semble bien que la limite nord de l'*insula* 3 soit également atteinte et que l'*insula* 4 ait été entamée. Des recherches ultérieures donneront la solution quant aux limites architecturales exactes des différentes périodes.

CAMPAGNE 1969

La sixième campagne de fouilles à Thorikos s'est déroulée pendant les mois d'octobre et novembre 1969.

Depuis 1969 (Décision No 24802/168 du Ministère de la Présidence du Conseil) et grâce

à l'initiative du Professeur S. Marinatos, inspecteur général des Antiquités, le Comité des Fouilles belges en Grèce a obtenu le statut de Mission archéologique. C'est ainsi que les campagnes de fouilles à Thorikos seront dorénavant organisées et effectuées uniquement par des membres des quatre Universités belges sous la direction de H. Mussche.

Au cours de cette campagne d'automne 1969 il n'a été fouillé que dans un seul secteur, celui du quartier industriel, où près de 1000 m.q. ont été dégagés.

Les activités topographiques sur le site et l'étude géologique du site et de la région ont été poursuivies avec succès.

H. MUSSCHE

Le Quartier Industriel

L'insula 2

La campagne de 1969 a permis de dégager entièrement un complexe d'habitation, dont la partie sud, en bordure de la rue de l'Hermès, avait été mise au jour en 1963 et 1964. Ce complexe, qui occupe l'angle sud-est de l'insula, dessine approximativement un quadrilatère irrégulier de 23 m sur 28 m environ. Dans son dernier état, il date du IV^e s. mais il comporte des parties plus anciennes et doit avoir été remanié à plusieurs reprises. On y accédait depuis la rue de l'Hermès par un couloir flanqué de deux chambres et aboutissant à une grande cour intérieure de 11 m sur 9 m dont les eaux de ruissellement s'écoulaient par un caniveau enterré dans le sol du couloir. Outre celui-ci et ses deux annexes, l'ensemble se divise apparemment en deux parties. Au nord, un couloir au sol cimenté dessert, à l'ouest, une pièce relativement grande (ca. 4.40 m × 4.50 m) et permet d'accéder par un escalier en pierre à une pièce plus petite située en contre-haut et que jouxte une fontaine.

La découverte de cette dernière est particulièrement intéressante, car elle apporte une solution partielle au problème de l'alimentation en eau du quartier. Son mur nord, en arc de cercle, délimite l'angle nord-est du complexe. Il est percé d'une ouverture qui livrait passage à un filet d'eau, dont le lit étroit, creusé dans le rocher et orienté nord-est-sud-ouest, a pu être suivi jusqu'au-delà de la rue de l'Hermès, où il se perd sous la Laverie N° I. La

présence d'un abondant dépôt calcaire atteste qu'il s'agissait d'eau de source.

Au sud-est de la fontaine, une pièce comportant dans un angle une sorte de four paraît avoir été une cuisine. Elle commandait une salle de bain, dont le sol cimenté conserve l'empreinte du pied rond d'une vasque. Un réservoir occupe un angle du local. Un trou d'écoulement percé sous le seuil de la porte permettait d'évacuer dans un bassin de décantation l'eau répandue lors des ablutions. Une autre pièce, au sol également cimenté et accessible seulement de l'extérieur, se trouve à l'angle nord-ouest du complexe.

La deuxième partie de celui-ci, pratiquement dégagée tout entière dès 1964, se compose essentiellement de deux grandes pièces donnant sur une petite cour intérieure à laquelle on accédait, au nord, par une porte depuis la cour principale. Cette dernière était entièrement vide, à l'exception de deux citernes creusées sur le lit du filet d'eau venant de la fontaine et visiblement alimentées par lui. Un petit espace dallé, près du débouché du couloir d'entrée, pourrait être une fontaine plus ancienne.

La fouille d'autres constructions a été amorcée au nord et au nord-ouest du complexe. Un deuxième filet d'eau, à peu près parallèle au premier et partiellement canalisé, aboutissait dans la partie occidentale de l'insula, dont le dégagement, commencé en 1964 et en 1966, a été poursuivi. Il y avait là une cour (?) de 7 m sur 8 m environ, flanquée à l'est de deux ou trois petites chambres situées en contre-haut et à l'ouest de deux réservoirs (?) également surélevés. La destination de cette zone demeure mystérieuse: elle pourrait avoir été industrielle ou artisanale.

Il faut encore signaler la découverte, aux extrémités est et ouest du complexe d'habitation, de deux inscriptions identiques à celle qui avait été mise au jour en 1967 au nord-ouest du sanctuaire: *ῥος οἴκο/πέδων*. Le libellé et la gravure des trois inscriptions sont rigoureusement identiques. Enfin, un trésor monétaire a été exhumé au nord du complexe: il se compose de quatre statères macédoniens (Philippe II, Alexandre, Philippe III), une drachme d'or attique, 284 tétradrachmes (P. I. 102 b) et six monnaies divisionnaires en argent. Il doit avoir été enfoui au début du III^e siècle.

GUY DONNAY

Les insulae 3 et 4

Ce secteur n'a fait l'objet que de recherches à caractère limité.

Il a été procédé tout d'abord, à de nombreux sondages de contrôle, pratiqués dans des remblais-témoins du secteur fouillé en 1968. Ceux-ci se sont avérés très fructueux tant du point de vue stratigraphique que du point de vue de l'établissement d'une chronologie absolue.

D'autre part, une superficie d'environ 250 m.q. a été ouverte dans l'extension nord du secteur 1968.

Des structures fragmentaires, dégagées antérieurement, y ont trouvé leur prolongement, sinon leur solution. Cependant, la mise au jour, en divers endroits, de constructions superposées datant du IV^e s., permettent peut-être d'entrevoir dans un proche avenir, la différenciation du matériel archéologique à l'intérieur du IV^e siècle.

H. MUSSCHE



ALT-ÄGINA

Ausgrabung auf dem Kolonnahügel

Auf dem Stadthügel von Alt-Ägina gibt es drei Phasen der Bebauung: die Siedlungen in prähistorischer Zeit, das spätere Heiligtum des Apollon und die christlichen Wohnsiedlungen. Aus der christlichen Zeit stammen vor allem die Häuser am Südhang des Hügel und die zahlreichen Zisternen aus der letzten Zeit der Bebauung auf dem Hügel. Das Apollonheiligtum ist die am stärksten zerstörte und ausgeraubte Stätte: der Apollontempel (Taf. 103 a), das Südpropylon und einige andere Bauten liegen bis zu den Fundamenten frei. Eines der Hauptanliegen der Ausgrabung ist die vorgeschichtliche Stadt auf dem Hügel — das Alte Ägina.

Es galt zunächst einen wichtigen Punkt im Gelände zu finden, von wo aus sich die vorgeschichtlichen Anlagen, die Ringmauern, Tore und Häuser zusammengehörig einfädeln. Das Feld liegt dort, wo G. Welter schon obere Teile von Ringmauern (bis zu 1-2 m tief) freigelegt hatte: westlich und südwestlich des Apollontempels. Das Gelände ist insofern günstig, als nur die Südostecke des Tempels in die Festungsmauern hineinstößt, das übrige vom Tempelbau verschont blieb. An diesem Ort, in

einem rechteckigen Feld von 15 × 50 m, begannen wir in der Herbstkampagne 1969 mit Tiefgrabungen, stellenweise bis zum Felsplateau. In tiefsten Lagen, unmittelbar über dem Felsboden, fanden sich neolithische Scherben, jedoch noch keine Häuserreste. Das Dorf, von geringer Ausdehnung, muss weiter westwärts des gegrabenen Streifens gelegen sein. Es folgten zwei bis drei Siedlungen, von denen Mauern rechteckiger Häuser mit Herdstellen aufgedeckt wurden. Zu einer dieser frühhelladischen Siedlungen gehört eine Werkstattanlage mit Öfen, die sich weiter ausdehnte, als die Grabung bis jetzt erfassen konnte. Die Öfen liegen auf einem Ziegelpodest, das von einer Feldsteinmauer eingefasst ist. Die Öfen sind zerstört, — doch bezeugen luftgetrocknete Ziegel — zu Schamott verbrannt — vom Aufbau der Öfen, Kanalsysteme, mitgefundenen Gestein, das als Beischlag diente, dass es wohl Metallschmelzöfen und keine Töpferöfen waren.

Befestigungsanlagen (Taf. 103 b): In frühhelladischer Zeit wird die erste Siedlung mit einem festen Mauergürtel umgeben. Die östliche Befestigungsmauer und ein Stück der anstossenden Südmauer sind aufgefunden worden (Taf. 104 a). Ein zweischenkliges Tor liegt im südlichen Abschnitt der Ostmauer, ein zweites, noch nicht aufgedecktes, wird im nördlichen Teil der Mauer anzunehmen sein. Die Südmauer ist im ausgegrabenen Teil stark zerstört — sie enthielt einen Wehrgang. Im Inneren der Festung, in dessen südlichem Teil, sind drei Kasematten freigelegt: schmale Feldsteinmauern als Unterbau, darauf Lehmziegelmauern, bilden die Innenwände. Die Festung ist, offenbar noch in frühhelladischer Zeit, von einer Brandkatastrophe heimgesucht worden: eine etwa 30 cm dicke Brandschicht mit verkohlten Balken auf dem Fussboden der Anlage deutet auf eine grosse Katastrophe hin, die durch Einwirkung von aussen hereinbrach. Die Ostmauer wird wieder aufgebaut und die Mauerreste der zerstörten Anlage werden mithineingenommen. Der südliche Eingang bekommt zwar eine andere Form, bleibt aber am alten Ort; der nördliche ist noch unbekannt. Im Zuge eines neuerlichen Umbaus wird die östliche Festungsmauer weitgehend umgestaltet, die bestehenden Mauern werden beibehalten und teilweise als « Innenmauern » verwendet: im südlichen Ab-

schnitt wird eine Mauer vor die einstige alte Aussenmauer gesetzt und bildet mit dieser einen schmalen, schlauchförmigen Eingang, der nach Süden geöffnet ist. Das nördliche Eingangstor wurde gefunden: ein rechteckiger Turm und ein verstärkter Mauerkopf der von Norden kommenden Mauer liegen sich gegenüber und bilden den Eingang — auch die darauf folgenden Mauerveränderungen der Ostbefestigung in früh- und mittelhelladischer Zeit: Anbauten, Verstärkungen, Aufbauten, Umgestaltung der Toreingänge — konnten festgestellt werden. Eine über 5 m hohe Mauer, meist aus grossen Steinen gebaut (Taf. 104 b), ummantelt eine der Aussenmauern und verstärkt sie.

Die Ausgrabung wurde von zahlreichen vorgeschichtlichen Funden begleitet, vor allem von solchen, die eine genaue Stratigraphie und Datierung der Anlagen ermöglichen. Wichtig sind die Funde unter dem Fussboden der ältesten Befestigung und die aus der Brandschicht der zerstörten Anlage.

Die weiteren Arbeiten und Untersuchungen galten der Vermessung des Apollontempels und der Untersuchung einer spätrömischen Temenos — bzw. Befestigungsmauer im Norden und Nordosten des Tempels (Taf. 105 a). Diese späte Mauer ist aus Spolien gebaut, verwendet Blöcke mit Inschriften aus römischer Zeit: vor allem stecken in der Mauer Bauglieder eines dorischen spätarchaischen Porosbaus, der zeitlich nahe zum Apollontempel errichtet worden ist. Über die Bestimmung dieses Baus kann noch nicht geurteilt werden: vielleicht gehörten die Glieder zu einem kleinen Tempel — zu dem von Pausanias erwähnten Artemistempel. Die Bauglieder: Geison (Taf. 105 b) und Triglyphon sind von hoher Qualität. Triglyphe und Metope (Taf. 105 c) wurden aus einem Stück gearbeitet und

die Metope aufgerauht belassen, um wahrscheinlich bemalte Tonmetopen aufzunehmen. Zu erwähnen ist die Bemalung der Bauglieder, das Rot und Blau ist streckenweise noch sehr kräftig erhalten.

Auf dem Hügel sind schon bei früheren Grabungen mykenische und kostbare frühgriechische Gefässe gefunden worden; vor allem die frühattischen und protokorinthischen sind bekannt geworden. Die neuen Funde stammen aus dem Umkreis der prähistorischen Grabung. Drei Fragmente (Taf. 106 a - c) gehören zu spätmykenischen Gefässen: ein Krater, das Bruchstück eines Kraters und ein Becher. Ein Krater ist mit einem Wagenspann bemalt — erhalten ist der Kopf eines Fahrers, von der andren Figur nur ein Haarrest. Ein grosser und ein kleiner Krater mit Kreisen sind protogeometrisch (Taf. 106 d - e). Spätgeometrisch sind ein Kraterbruchstück mit weidenden Böcken und Vögeln dazwischen (Taf. 106 f) und ein Bruchstück vom Hals einer Amphora mit Wagenfahrern (Taf. 106 g; zugehörig Fragment, W. Kraiker, Aigina. Die Vasen des 10. bis 7. Jahrhunderts, Taf. 3, 50). Protokorinthisch sind die Scherben von Skyphoi (Taf. 107 a-b) und einer Olpe (Taf. 107 c). Zwei Bruchstücke stammen von ostgriechischen Tierfrieskannen (Taf. 107 d, f). Ein Fragment gehört zu einer kyprischen Kanne (Taf. 107 e). Von attischen Gefässen seien genannt eine Pyxischerbe aus dem frühen sechsten Jahrhundert (Taf. 107 h), ein spätarchaisches rotfiguriges Kraterstück mit einem tanzenden Satyr (Taf. 107 g). Von einem Krater aus der Nachfolge Polygnots stammt eine Scherbe (Taf. 107 i) mit einem Jüngling auf der Rückseite des Gefässes, die ein qualitätsvolles Hauptbild ahnen lässt.

HANS WALTER



ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ, ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΗΣΩΝ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ

Ναός Σωτείρας Λυκοδήμου (Ρωσική Έκκλησία)

Ἡ λεγομένη « κρύπτη » ὑπὸ τὸν βυζαντινὸν ναὸν Σωτείρας Λυκοδήμου (Ρωσικῆς Ἐκκλησίας), ἡ ὁποία ὡς γνωστὸν εἶναι τὸ ὑπόκαυστον λουτρικοῦ κτίσματος τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου (βλ. ΕΜΜΕ, τεύχ. Β', σ. 80, Ἀθήναι (1929), ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 65, ΑΔ 23 (1968): Χρονικά, σ. 114 καὶ ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 95), κατακλύζεται, ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα, ὑπὸ ὑδάτων.

Διὰ τὴν προστασίαν τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τῆς « κρύπτῃς », ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ καταστή ἁυτὴ ἐπισκέψιμος, ἐγένοντο, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τεχνικῶν τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως, ἐργασίαι ἀποστραγγίσεως τῶν ὑδάτων καὶ στεγανοποιήσεως τοῦ μνημείου. Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἀνευρέθησαν, ὑπὸ τὴν πλακόστρωσιν, αὐλακες τετραγώνου διατομῆς, κατασκευασθεῖσαι παλαιότερον διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, τὴν ἀποστράγγισιν δηλαδὴ τῶν ὑδάτων τῆς « κρύπτῃς ». Αἱ αὐλακες αὗται, καθαρισθεῖσαι καὶ ἐπεκταθεῖσαι, χρησιμεύουν διὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν ὑδάτων καὶ διοχέτευσιν τούτων εἰς φρεάτιον, ἀνοιγέν ἐντὸς σύριγγος, πρὸς Ν. τῆς « κρύπτῃς ». Διὰ τὴν ἀναρρόφησιν τῶν ὑδάτων ἐκ τοῦ φρεατίου ἐποθετήθη ἐντὸς τῆς σύριγγος ἡλεκτροκίνητος αὐτόματος ἀντλία.

Ἐγένετο ἐπίσης καθαρισμὸς τῆς « κρύπτῃς » καὶ τακτοποίησις τῶν ἐν αὐτῇ γλυπτῶν μαρμαρίνων μελῶν.

Καπνικαρέα¹

Ἀποκατεστάθη τὸ κατακρημνισθὲν ὑπὸ αὐτοκινήτου στηθαίου τῆς περιβαλλούσης τὸν ναὸν αὐλακος, κατὰ τὴν Δ. πλευρὰν αὐτοῦ. Οἱ μεγάλοι ἐκ πῶρου λίθου δόμοι ἀνασυρθέντες, ἐπανετοποθετήθησαν εἰς τὰς θέσεις τῶν.

Παναγία ἡ Χρυσοκαστριώτισσα

Κατὰ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ἐπιχρισμάτων τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιφανειῶν τῶν τοίχων τοῦ μεταβυζαντινοῦ ναοῦ, δαπάναις τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου αὐτοῦ (ΕΜΜΕ, τεύχ. Β', σ. 10), ἀπεκαλύφθησαν τὰ ἐξ ὀπτῶν πλίνθων καὶ ὀδοντωτῶν ταινιῶν πλαίσια τῶν τοξωτῶν παραθύρων, τὰ ὁποῖα τειχισθέντα ἢ καταστραφέντα κατὰ τὰς

γενομένας πρὸ τινῶν δεκαετιῶν ἐπισκευάς, ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῶν σημερινῶν μεγάλων παραθύρων, ἀποτελούντων στοιχεῖον ξένον καὶ ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰς διαστάσεις καὶ τὸν τύπον τοῦ κτίσματος. Τὰ ἀρχικὰ παράθυρα, εἰς δύο σειράς καὶ εἰς διάφορον διάταξιν τῶν σημερινῶν, εὐρίσκοντο ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ πρὸς τὸν ἀρχιτεκτονικὸν τύπον τοῦ ναοῦ. Τὰ διασωθέντα τμήματα τῶν πλαισίων τῶν ἀρχικῶν παραθύρων δὲν ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν νέων ἐπιχρισμάτων καὶ οὕτω εἶναι σήμερον ὁρατά.

Ἅγιος Συμεὼν

Ἐπὶ τῆς προσώψεως τοῦ μικροῦ τούτου ναΐσκου, κειμένον εἰς τὰ Ἀναψώτικα παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν, ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή: *Ναὸς Ἁγίου Συμεῶνος καὶ εἰκὼν τῆς Καλαμιωτίσσης, ἰδρυθεὶς τῷ 1847 ὑπὸ τῶν Ἀναψωίων.*

Ἐρείπια ναοῦ τῶν Ἀγίων Θεοδώρων εἰς τὴν ὁδὸν Νίκης

Καὶ ἄλλα σημαντικὰ εὐρήματα μᾶς προσέφεραν ἡ ὁδὸς Νίκης, πλὴν ἐκεῖνων, τὰ ὁποῖα ἀπεκαλύφθησαν τὸ ἔτος 1966 (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 149 - 152). Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τοῦ ἐπὶ τῆς Α. πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ (ἀριθ. 27) οἰκοπέδου διὰ τὴν θεμελίωσιν οἰκοδομῆς, ἀνεφάνησαν λείψανα τοιχοποιίας, τὰ ὁποῖα ἐκ τοῦ τρόπου δομῆς καὶ τοῦ σχήματός των ἐδείκνυντο, ὅτι ἀνήκον εἰς ἐκκλησίαν. Πράγματι, ἡ διενεργηθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων ἀνασκαφὴ ἔφερεν εἰς φῶς τὸ ΝΑ. ἡμισυ ναοῦ μεθ' ἡμικυκλικῆς ἀψίδος ἱεροῦ (Σχ ε δ. 1). Τὰ ἄλλα μέρη τοῦ κτηρίου, ὡς εὐρίσκόμενα ὑπὸ τὸ κατὰστρωμα τῆς ὁδοῦ Νίκης, δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐρευνηθοῦν. Τὰ ἐρείπια τοῦ κτίσματος, εὐρεθέντα εἰς βάθ. 1.10 μ. ἀπὸ τοῦ πεζοδρομίου, ἐσώζοντο εἰς ὕψος ὑπὲρ τὰ 2.70 μ.

Ἡ ἐρευνα ἀπέδειξεν, ὅτι ταῦτα ἀνήκον εἰς δύο οἰκοδομικὰς περιόδους, κατὰ συνέπειαν δὲ καὶ εἰς δύο ἐκκλησίας διαδεχθεῖσας ἀλλήλας. Ἡ χρονικὴ διαφορὰ τῆς κατασκευῆς τῆς μιᾶς ἀπὸ τῆς ἄλλης ἀνέρχεται, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, εἰς πέντε περίπου αἰῶνας.

Ἡ πρώτη ἐκκλησία ἦτο τρίκλιτος ἡ, τὸ πιθανώτερον, ἀνήκεν εἰς τὸν μεταβατικὸν λεγόμενον τύπον, ἐκ τοῦ ὁποίου διεμορφώθη κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα ὁ σταυροειδὴς ἐγγεγραμμένος ναός.

Στοιχεῖα ἀνήκοντα εἰς τὸν πρῶτον τοῦτον ναὸν εἶναι: α) Ἡ μία μόνη ἡμικυκλικὴ ἀψὶς τοῦ Ἱεροῦ Βήματος μετὰ τοῦ κατωτέρου μέρους τῆς τοιχοδομίας, ὕψ. 1.55 μ., σαφῶς διακρινομένου τοῦ ὑπεράνω τούτου, ἀνήκοντος εἰς τὴν δευτέραν ἐκ-

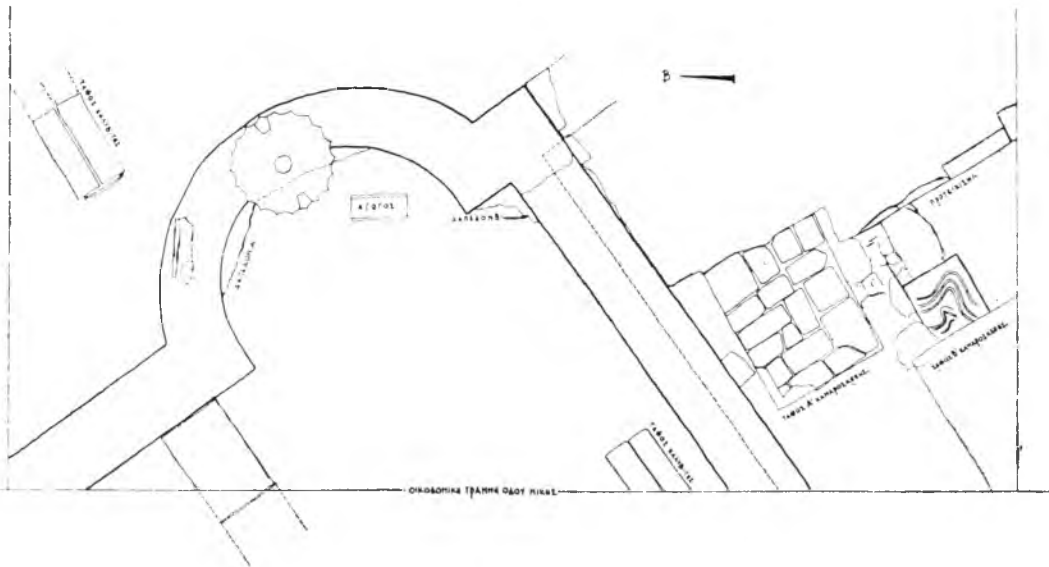
1. ΑΔ 17 (1961/62): Χρονικά, σ. 50.

κλησίαν. β) Τὰ ἐκατέρωθεν τῆς ἀψίδος μέρη τοῦ Α. τοίχου, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ Β., ἀποκαλυφθὲν εἰς μῆκ. 1.70 μ., συνεχίζεται ὑπὸ τὴν παρακειμένην οἰκοδομὴν καὶ τὴν ὁδὸν Νίκης, τὸ δὲ Ν., καταστραφέν προφανῶς πρὸ τῆς οἰκοδομήσεως τῆς δευτέρας ἐκκλησίας, ἐσώζετο εἰς μῆκ. 0,85 μ. πρὸς Ν. τῆς ἀψίδος (Σχ ἐ δ. 1). γ) Ἡ μικρὰ πυλὶς (Σχ ἐ δ. 1), πλ. 0,97 μ., διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ πρὸς Β. τούτου χώρου. Ἡ πυλὶς αὕτη, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς ἦτο τοξωτή, ἐτειχίσθη κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῆς δευτέρας ἐκκλησίας διὰ τοιχοποιίας καταφανῶς διαφόρου τῆς παλαιᾶς. Αἱ ἐπιφάνειαι τῶν τοίχων τῆς πυλίδος, τὰς ὁποίας ἐκάλυπεν ἡ δευτέρα τοι-

ἐπίπεδον πρὸς τὸ τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου.

Ὁ πρῶτος οὗτος ναὸς κατεσκευάσθη ἐπὶ καὶ ἐγκαρσίως τοῦ προτειχίσματος τῆς ὀχυρώσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Ἀθηναίων, κατὰ τρόπον ὥστε τὸ μὲν Α. ἡμισυ τούτου νὰ ἐμπίπτῃ εἰς τὴν ἐπιχωσθεῖσαν ἀπὸ τοῦ Ιου μ.Χ. αἰ. τάφρον, ἡ δὲ ὁποία μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Σύλλα (86 π.Χ.) ἦτο πλέον ἄχρηστος, τὸ δὲ Δ. νὰ ἔχῃ ἐδρασθῇ ἐπὶ τοῦ προτειχίσματος (Σχ ἐ δ. 1 καὶ 2) (Ἱ. Τραυλοῦ, Πολεοδομικὴ Ἑξέλιξις τῶν Ἀθηναίων, 1960, σ. 92 - 94, εἰκ. 8, Πίν. IV, V, X, XI καὶ XII. AAA III (1970), σ. 34, σχέδ. 1 - 2).

Διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ κατεστράφη μέ-



Σχέδ. 1. Ἀθήναι. Κάτοψις ἐρειπίων τοῦ ναοῦ Ἀγίων Θεοδώρων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Νίκης

χοποιᾶ, ἦσαν ἐπικεχρισμένοι διὰ καλῆς ποιότητος ἐπιχρίσματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐσώζοντο ἱχνη ζωγραφικοῦ διακόσμου. δ) Τὰ χαμηλότερα μέρη τοῦ Ν. τοίχου (Σχ ἐ δ. 1), τὰ ὁποῖα διαφέρουν σαφῶς καὶ κατὰ τὸ πλάτος καὶ κατὰ τὸν τρόπον δομῆς τῆς τοιχοποιίας τοῦ δευτέρου ναοῦ (Πί ν. 108 α).

Τὸ δάπεδον τοῦ πρώτου ναοῦ ἦτο ἐκ πλακῶν φαιοῦ μαρμάρου, πάχ. 0,07 μ. Τμήματα τῶν πλακῶν τούτων εὐρέθησαν in situ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ, εἰς βάθ. 2.55 μ. ἀπὸ τοῦ πεζοδρομίου.

Ἡ θεμελίωσις τῆς ἀψίδος ἤρχιζεν ἀπὸ βάθους 0,65 μ. κάτωθεν τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου. Σημειοῦται ὅτι τὸ κατώφλιον τῆς πυλίδος, περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο λόγος, εὕρισκετο εἰς τὸ αὐτὸ

ὅρος τοῦ προτειχίσματος, τὸ ἀφαιρεθὲν δὲ οἰκοδομικὸν ὑλικὸν ἐκ μεγάλων δόμων πώρου λίθου ἢ κροκαλοπαγῶν (μῆκ. ὑπὲρ τὸ 1.30 καὶ ὕψ. 0,40 - 0,58 μ.), ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν τοιχοδομίαν τῆς ἐκκλησίας.

Ὑπενθυμίζεται ἐδῶ, ὅτι μέρος τῆς ἰδίας ὀχυρώσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει τὸ προτειχίσμα καὶ ἡ τάφος τῆς ὁδοῦ Νίκης, ἀνευρέθη πρὸ δέκα ἐτῶν περίπου εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ἑκατοντάδων μέτρων βορειότερον, εἰς τὸ οἰκοδομικὸν τετράγωνον τῶν ὁδῶν Μητροπόλεως, Πεντέλης, Ἀπόλλωνος καὶ Βουλῆς, ἐνθα ἔχει ἰδρυθῇ τὸ μέγαρον τοῦ ΟΔΕΠ, νῦν Ὑπουργεῖον Ἑθνικῆς Παιδείας (ΑΔ 16 (1960) : Χρονικά, σ. 22 - 27). Πότε ἀκριβῶς κατεστράφη ἡ πρώτη ἐκκλησία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῇ.

Κατά τὰ τέλη πάντως τοῦ 15ου ἢ τὰς ἀρχάς τοῦ 16ου αἰῶνος, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ταύτης ἐκτίσθη ὁ δεῦτερος ναὸς, περιορισθεὶς εἰς τὸν χώρον τοῦ μεσαίου μόνον κλίτους (Σχέδ. 1).

Εἰς τὴν τοιχοδομίαν του ἐχρησιμοποιήθησαν μέλη ἀνήκοντα εἰς τὸν καταστραφέντα ναόν, ὡς π.χ. δύο τμήματα ἀρραβδῶτων μαρμαρίνων κιόνων εἰς τὸν Ν. τοῖχον. Ὁ τοῖχος οὗτος, ὁ ὁποῖος ἡρευνήθη καλύτερον, δὲν «ἐπάτησεν» ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ παλαιότερου, ἀλλ' «ἐκρέμασε» κατὰ 0,20 μ. πρὸς Ν. (Σχέδ. 1· Πί ν. 108 α).

Τὸ δάπεδον τῆς δευτέρας ἐκκλησίας, κατεσκευασμένον ἐκ μικρῶν λίθων καὶ ἀσβεστοκονίας (πιθανῶς πρόκειται περὶ τοῦ ὑποστρώματος) εὐρέθη εἰς βάθ. 1.45 μ. ἀπὸ τοῦ πεζοδρομίου, ἥτοι

κόσμου τούτου διεσώθησαν εἰς τὸν Ν. τοῖχον, μετὰ τοῦ γνωστοῦ διὰ τὴν ἐποχὴν θέματος τῶν ρόμβων, σχηματιζομένων διὰ γραμμῶν ζιγκ-ζάγκ.

Ὁ δεῦτερος ναὸς ἐκαλύπτετο διὰ καμάρας, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ μεγάλων τμημάτων ταύτης, εὐρεθέντων μετὰ τῶν ἄλλων κατηδαφισμένων ὑλικῶν ἐπὶ τοῦ δαπέδου αὐτοῦ.

Πρὸς Ν. τοῦ ναοῦ καὶ εἰς τὸ πλάτος τοῦ προτειχίσματος, κατεσκευάσθησαν δύο καμαροσκεπεῖς χώροι, οἱ ὅποιοι, ἐκ τῶν πολυαριθμῶν ὁστῶν, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν ἐντὸς αὐτῶν, φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς ὀστεοφυλάκια (Σχέδ. 1 καὶ 2).

Ἐκ τούτων, τὸ πρῶτον ἀπὸ Β., εὐρεθὲν ἀκέραιον εἰς βάθος 1.30 μ. ἀπὸ τοῦ πεζοδρομίου καὶ ὕψ.



Σχέδ. 2. Ἀθήναι. Τομή τοῦ προτειχίσματος καὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγίων Θεοδώρων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Νίκης

κατὰ 1.10 μ. ὑψηλότερον τοῦ δαπέδου τῆς πρώτης.

Ὡς Ἀγία Τράπεζα ἡ βάσις αὐτῆς ἐχρησιμοποιήθη σπόνδυλος δωρικοῦ κίονος, ὕψ. 0,80, διαμ. 0,86 μ., τειχισθεὶς ἐν μέρει εἰς τὸ πλάτος τῆς ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ καὶ εἰς ὕψος 1.10 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου τοῦ πρώτου ναοῦ.

Παρά τὸν σπόνδυλον τούτον ὑπῆρχε, χρησιμοποιηθὲν ὡς οἰκοδομικὸν ὑλικόν, ἰωνικὸν κιονόκρανον, μήκ. 0,57, πλ. 0,50, ὕψ. 0,22 μ. Ἐκ τοῦ σχηματιζομένου εἰς τὴν κάτω ἐπιφάνειαν κύκλου συμπεραίνεται, ὅτι ἦτο τοποθετημένον ἐπὶ κίονος, ἡ ἄνω διάμετρος τοῦ ὁποῖου ἦτο 0,45 μ. περίπου.

Αἱ ἐσωτερικαὶ ἐπιφάνειαι τῶν τοίχων τῆς δευτέρας ἐκκλησίας ἔφερον ζωγραφικὸν διάκοσμον εἰς δύο στρώσεις. Μέρη τῆς «ποδέας» τοῦ δια-

1.55, πλ. 1.05, μήκ. 1.55 μ., ἦτο κατεσκευασμένον διὰ κοινῆς τοιχοποιίας ἐκ μικρῶν ἀκατεργάστων λίθων καὶ τεμαχίων ὀπτῶν πλίνθων καὶ κεράμων. Τὸ δάπεδον εἶχεν ἐπιστρωθῆ διὰ πηλίνων πλακῶν διαφόρων διαστάσεων καὶ σχημάτων εἰς δευτέραν χρῆσιν (Πί ν. 108 β).

Τοῦ ἐτέρου ὀστεοφυλακίου, εὐρισκομένου εἰς ἀπόστασιν 0,30 μ. περίπου πρὸς ΝΔ. τοῦ προηγούμενου, ἡ καμάρα εἶχε καταστραφῇ κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῆς κατεδαφισθείσης οἰκίας. Ἦτο καὶ τοῦτο τῆς αὐτῆς περίπου κατασκευῆς. Ἐκ μιᾶς δὲ βαθμίδος κλίμακος, διασωθείσης εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς Α. στενῆς πλευρᾶς, συνάγεται, ὅτι ἐκ τοῦ σημείου τούτου ἐγίνετο ἡ ἀνάβασις ἐντὸς αὐτοῦ.

Ἀμφότερα τὰ ὀστεοφυλάκια ταῦτα ἐκ τοῦ τρό-

που δομής και των χρησιμοποιηθέντων υλικών, αλλά και εκ του βάθους, εις τὸ ὁποῖον εὐρίσκοντο ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐρείπια τῶν ἐκκλησιῶν, πρέπει νὰ συνδεθοῦν μὲ τὴν ἐκκλησίαν τῆς δευτέρας περιόδου.

Τέλος, ἕτεροι δύο τάφοι, καλυβίται οὗτοι, εὐρέθησαν εἰς τὸν ἐρευνηθέντα χώρον. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος, εἰς βάθος 1.50 μ. ἀπὸ τοῦ πεζοδρομίου ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ δευτέρου ναοῦ, ἀπετελεῖτο ἐκ δύο μεγάλων στρωτήρων κεράμων καὶ μιᾶς μαρμαρίνης πλακὸς εἰς τὸ δάπεδον, ὁ δ' ἕτερος, εἰς βάθος 1.77 μ. ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ σπονδύλου τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς, ἔκειτο πρὸς ΒΑ. τῆς ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ καὶ ἦτο ὁμοίως κατεσκευασμένος ἐκ μεγάλων κεράμων (Σ χ ἔ δ. 1).

Ἐς πρὸς τὴν χρονολόγησιν τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων δύο ναῶν σημειοῦνται τὰ ἑξῆς :

Εἰς τὸν πίνακα Χ τῆς « Πολεοδομικῆς Ἐξελίξεως τῶν Ἀθηνῶν », καλύπτοντα τὴν χρονικὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 1456 μέχρι τοῦ 1687 μ.Χ., σημειοῦται διὰ πρώτην φοράν κτίσμα εἰς τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς θέσιν, εἰς ἣν ἀπεκαλύφθησαν τὰ περιγραφέντα ἐρείπια. Τὸ κτίσμα τοῦτο εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν σημειοῦται καὶ πάλιν εἰς τοὺς πίνακας ΧΙ τῆς περιόδου 1687 ἕως 1833 μ.Χ. καὶ ΧΙΙ τῆς περιόδου 1833 ἕως 1959.

Ὅμοιως σημειοῦται εἰς τὸ τοπογραφικὸν σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν τὸ συνταχθέν ὑπὸ Κλεάνθους καὶ Σάουμπερτ τὸ 1831, εἰς τὸ τοπογραφικὸν τὸ συνταχθέν ὑπὸ τοῦ Βάιλερ τὸ 1834, ὡς καὶ εἰς τὸ κτηματολογικὸν σχέδιον τὸ συνταχθέν ὑπὸ τοῦ Στάουφερτ τὸ 1836 (Κ. Ἡ. Μπίρη, Αἱ ἐκκλησίαι τῶν Παλαιῶν Ἀθηνῶν, Ἀθήναι 1940, σ. 23).

Εἰς τὸν κατάλογον τῶν παλαιοχριστιανικῶν, βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν ἐκκλησιῶν τῶν Ἀθηνῶν, τὸν παρεχόμενον ὑπὸ τοῦ Ἰω. Τραυλοῦ (Πολεοδομικὴ Ἐξέλ., σ. 259) καὶ εἰς τὴν παράγραφον « ἔξαφανισθεῖσαι » (ἐκκλησίαι), τὸ κτίσμα ὀνομάζεται Ἱ.Θεόδωροι (πρβλ. καὶ Κ. Ἡ. Μπίρη, ἔ.α.).

Οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει νὰ ἀμφισβητηθῇ ἡ ὀνομασία αὕτη. Ἐκ τῆς διεξαχθείσης ὁμως ἐρευνῆς, τῶν εὐρημάτων καὶ τῶν γενομένων παρατηρήσεων, θὰ ἠδύνατο νὰ διατυπωθῇ, ὅτι τὸ κτίσμα, τὸ σημειούμενον εἰς τὸν πίνακα Χ τῆς περιόδου 1456 - 1687 μ.Χ., ὡς καὶ εἰς τοὺς ἐπομένους πίνακας, εἶναι ὁ μονόχωρος ναῖσκος τῆς δευτέρας περιόδου, ὁ κτισθεὶς δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ μεσαίου μόνον κλίτους τοῦ καταστραφέντος πρώτου ναοῦ.

Ἡ οἰκοδόμησις τοῦ πρώτου τούτου ναοῦ, ἔαν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν τὰ περιγραφέντα ἀνωτέρω στοιχεῖά του, ἤτοι ἡ μία μόνον ἡμικυκλικὴ κόγχη τοῦ ἱεροῦ, ὁ τρόπος τοιχοδομίας, τὸ διασωθὲν ἐπί-

χρισμα εἰς τὰς ἐπιφανείας τῶν τοίχων τῆς πυλίδος κλπ., δεόν νὰ τοποθετηθῇ τοῦλάχιστον εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 10ου αἰ. χρόνους.

Τέλος, ἡ ὑπαρξὶς ταφικῶν κτισμάτων, ὡς π.χ. τῶν δύο καμαροσκεπῶν καὶ τῶν δύο καλυβιτῶν, εἰς διάφορα ὕψη, ἐπὶ τοῦ προτειχίσματος καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ δευτέρου ναῖσκου, ὁδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ Ἱ.Θεόδωροι εὐρίσκοντο εἰς τὸν χώρον καὶ πιθανῶς ἀπετέλουν τὸν κοιμητηριακὸν ναὸν τῶν νεκροταφείων, τὰ ὁποῖα ἐξετείνοντο πρὸς Ν. καὶ ΝΑ. τῆς Σωτείας τοῦ Λυκοδήμου (β' τέταρτον τοῦ 11ου αἰ. μ.Χ.) καὶ τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπὶ σειρὰν αἰώνων.

Ἐρείπια κτισμάτων καὶ ἄλλα στοιχεῖα τῶν κοιμητηρίων τούτων, ἀνήκοντα εἰς διαφόρους χρονικάς περιόδους ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς κ.ἔ., ἀνευρέθησαν καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Νίκης κατὰ τὸ ἔτος 1966 (ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 149 - 152).

Εὐρήματα

Ἐκ τοῦ χώρου τῆς ἀνασκαφῆς, περισυνελέγη μέγας ἀριθμὸς ὀστράκων, κυρίως ἀγγείων ἐκ τῶν δύο τελευταίων π.Χ. αἰώνων καὶ τῆς παλαιοχριστιανικῆς περιόδου, ὡς καὶ τινὰ μαρμάρινα μέλη καὶ τεμάχια ἐπιχρίσματος μετὰ τοιχογραφιῶν.

Σύντομος περιγραφή τῶν κυριωτέρων μαρμαρίνων μελῶν ἐδόθη ἤδη ὑπὸ τῆς Γ' Ἐφορείας Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων, ἡ ὁποία λόγφ ἁρμοδιότητος ἠρεύνησε τὴν τάφρον τοῦ προτειχίσματος τῆς ἀρχαίας ὀχυρώσεως (ΑΑΑ ΙΙ (1969), σ. 329 - 334).

Ἐνταῦθα δίδεται βραχεῖα περιγραφή τῶν κυριωτέρων κεραμικῶν ἀντικειμένων, τῶν περισυλλεγέντων ὑπὸ τῆς Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων, ὡς καὶ τμήματος τοιχογραφίας.

α'. Λύχνος ἀκόσμητος, ἐκ φαίου πηλοῦ, μήκ. 0,09, ὕψ. 0,033 μ., τεθραυσμένος κατὰ τὴν λαβὴν καὶ τὸ παρ' αὐτὴν ἥμισυ τοῦ ἄνω δίσκου. Κοιλία ἀμφικωνική. Ὁ ἄνω δίσκος βαθύνεται περὶ τῆς ὀπῆς ἐγχύσεως ἐλαίου, ἡ βάσις εἶναι κυκλική, ἐλαφρῶς ὑψωμένη, καὶ ἡ μετ' εὐρείας ὀπῆς μύξα ἀπολήγει εἰς δύο ἀγκιστροειδεῖς προεκτάσεις. Ἀνήκει εἰς τὸν τύπον τῶν λύχνων τῆς Κνίδου καὶ δύναται νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὸ α' ἥμισυ τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. (Πί ν. 109 α) (πρβλ. Oscar Broneer, Corinth, Vol. IV, Part II, Terracotta Lamps, σ. 53 - 54 (Type XIII), Pl. V, 190).

β'. Λύχνος ἐξ ὑπερύθρου πηλοῦ, τεθραυσμένος κατὰ τὸ ἄκρον τῆς μύξης, μήκ. 0,107 καὶ ὕψ. 0,042 μ. Κοιλία σφαιρικὴ πεπιεσμένη, λαβὴ πλατεῖα κατακόρυφος, μύξα ἐπιμήκης, βάσις κυκλική, ἐλαφρῶς δηλουμένη διὰ δακτυλίου. Ὁ ἄνω

δίσκος φέρει ανάγλυφον δακτύλιον περίξ της όπης έγγύσεως έλαιού και εύρέως άνεπτυγμένην στεφάνην μετ' ανάγλυφον τοξοειδών ραβδώσεων και κέρατος 'Αμαλθείας άριστερά. Περί τώ 150 π.Χ. (Π í ν. 109 γ) (πρβλ. Corinth, έ.ά., Type XVIII, σ. 61 - 66, Pl. VI, 301 και Fig. 2, σ. 13).

γ'. Λύχνος τεθραυσμένος κατά την λαβήν και τώ ήμισυ της μήξης, μήκ. 0,09, ύψ. 0,03 και διαμ. 0,07 μ. Κοιλία σφαιρική, έλαφρώς πεπιεσμένη, λαβή — έλλείπει — όμοια με την του προηγούμενου λύχνου και χαμηλός δακτύλιος εις την βάση. 'Επί της στεφάνης φέρει, άσυμμέτρως διατεταγμένα εις τά δύο ήμισια αυτής, ανάγλυφα καρδιόσχημα φύλλα. 'Ανήκει εις τόν τύπον τόν έπικρατούντα κατά τά μέσα του 2ου π.Χ. αι. (Π í ν. 109 β).

δ'. Διάφορα τμήματα λύχνων, ώς οί περιγραφέντες άνωτέρω, μεγαρικών σκύφων του τύπου του έπικρατούντος κατά τόν 2ον π.Χ. αι., πινακίων έλληνιστικών με έρυθρόν γάνωμα, μία άγνός, έν ληκύθιον άωτον με ύψηλόν λαιμόν, τεθραυσμένον κατά τώ στόμιον, ύψ. 0,133 μ., φέρον διάκοσμον έξ έπαλλήλων δακτυλίων χρώματος έντονωτέρου του πηλού, ή κοιλία όμοίου ληκυθίου άδιακοσμήτου, ύψ. 0,045 μ.

ε'. Πωρόλιθος, διαστ. 0,44 × 0,42 μ., προερχόμενος άσφαλώς έκ του τεταρτοσφαιρίου της άψίδος του ίεροϋ, καθ' όσον φέρει εις τās δύο μόνον πλευράς, τās σχηματιζούσας όρθήν γωνίαν, τώ γνωστόν πλαίσιον, τώ όποϊον όρίζει τώ ζωγραφικόν θέμα εις την θέσιν ταύτην.

Και τώ μόν όριζόντιον πλαίσιον, πλ. 0,08 μ., είναι έκ μέλανος χρώματος, τοποθετηθέντος έκ των ύστέρων επί έτέρου πλαισίου έξ έρυθρού χρώματος, τώ δέ κατακόρυφον, πλ. 0,04 μ., είναι έξ έρυθρού μόνον χρώματος. Εις τόν χρώματος ώχρας κάμπον της έλαφρώς κοίλης έπιφανείας σώζεται ή άριστερά χείρ της εις στάσιν δεήσεως Πλατυτέρας. 'Η χείρ είναι θαυμασίας πλαστικότητας μετά δακτύλων πολύ μακρών. Σημειοϋται ότι τώ μήκος της παλάμης είναι 0,23, τώ δέ του μικρού δακτύλου 0,12 μ.

'Η όλη έργασία, ή πλαστικότης και έκφραστικότητα των δακτύλων, έκ των όποϊών ό μικρός και ό αντίχειρ χωρίζονται σαφώς των τριών άλλων, οί όποιοι είναι ήνωμένοι, είναι χαρακτηριστικά της προπαλαιολογίου εποχής, εις την όποιαν δύναται νά τοποθετηθί και ή χείρ της Πλατυτέρας (Π í ν. 109 δ).

'Ιερών Βήμα 'Αγίου 'Ιωάννου όδοϋ Βουλιαγμένης (μετόχι μονής 'Αγίου 'Ιωάννου του Κυνηγοϋ)

Μετά την άνέγερσιν του νέου ναοϋ του 'Αγίου

'Ιωάννου επί της Λεωφόρου Βουλιαγμένης, καταφίσθη ό παλαιός, πλην του 'Ιεροϋ Βήματος (ΕΜΜΕ, τεϋχ. Γ', σ. 151). 'Επειδή τώ 'Εκκλησιαστικόν Συμβούλιον του 'Αγίου 'Ιωάννου οϋδεμίαν μέριμναν έλαβεν ύπερ του έρειπίου, ή 'Εφορεία προέβη εις την εκτέλεσιν των ένδεικνυμένων έργασιών διά την στερέωσιν και εύπρεπή έμφάνισιν αυτού. Συγκεκριμένως έγινοντο τά εξής :

α'. 'Αφηρέθησαν δύο σιδηροδοκοί έκ της κορυφής του Α. τοίχου (Π í ν. 110 α - β).

β'. 'Αποκατεστάθη ή καμάρα και κατά τώ Δ. ήμισυ, άφοϋ αφηρέθησαν κατασκευαί έξ όπλισμένου σκυροδέματος, ύπολείμματα του κατεδαφισθέντος ναοϋ (Π í ν. 110 γ).

γ'. 'Η καμάρα εκάλυφθη διά κοινών παλαιών κεράμων, ή δέ κόγχη του ίεροϋ διά σχιστολιθικών πλακών, ώς και προηγούμενως (Π í ν. 110 β).

δ'. 'Αντικατεστάθησαν τά έφθαρμένα επιχρίσματα, εις τώ έσωτερικόν δέ ώρισμένα έπιφάνειαι, εις τās όποιās δέν έσώζοντο ίχνη του άρχικοϋ επιχρίσματος, άφείθησαν άκάλυπτοι, ώστε νά φαίνεται ή τοιχοποιία.

ε'. Συνεργείον συντηρητών άπεκάλυψε και έν συνεχεία συντήρησεν έλάχιστα τμήματα του άρχικοϋ ζωγραφικοϋ διακόσμου του 17ου ή 18ου αι. (ΕΜΜΕ, έ.ά.).

ς'. Τέλος, τώ ίερών ήσφαλίσθη δι' άπλου σιδηροϋ κιγκλιδώματος (Π í ν. 110 γ).

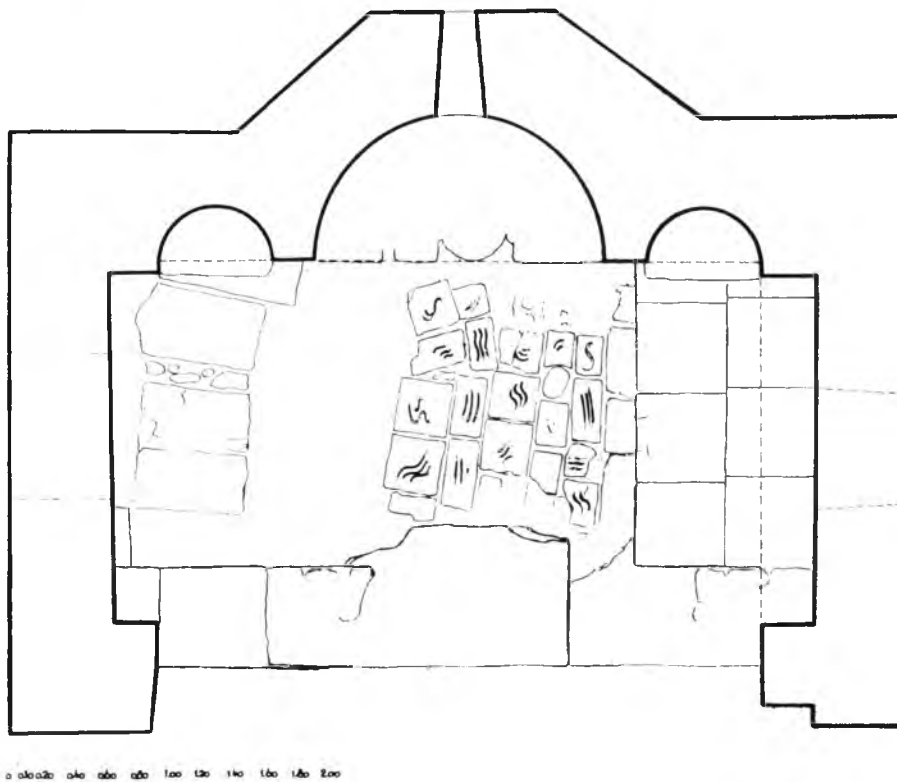
Τώ δάπεδον του 'Ιεροϋ Βήματος, ώς ειχε κατά την τελευταίαν περίοδον, άπετελείτο έκ λευκών και μελανών πλακιδίων, του συνήθους σήμεραν τύπου.

Εις βάθ. 0,37 μ. εύρέθη έτερον δάπεδον έκ μεγάλων πλακών (διαστ. 0,55 × 0,55 μ.) τύπου « Μάλτας » (Π í ν. 110 δ). Τώ δάπεδον τουτο άνήκει εις την προτελευταίαν κτηριακήν φάσιν του ναοϋ. Εις την αυτήν φάσιν άνήκει και ό άποκαλυφθείς στυλοβάτης του τέμπλου, άποτελούμενος έκ τριών μαρμαρίνων πλακών μεγάλων διαστάσεων (ύψ. 0,20 - 0,24 μ.) (Σ χ έ δ. 3). Εις βάθ. 0,40 μ. άπό του δαπέδου με πλάκας της Μάλτας, εύρέθη και έτερον δάπεδον, προγενέστερον των δύο άλλων. Τουτο άποτελείται έκ πηλίνων πλακών, διαφόρων σχημάτων και διαστάσεων (0,40 × 0,20, 0,47 × 0,20, 0,35 × 0,35, 0,28 × 0,28 μ., κλπ.), τοποθετημένων άνευ τάξεως, ώς και τεμαχιών μαρμαρίνων πλακών προς πλήρωσιν των κενών των δημιουργουμένων μεταξύ των πηλίνων. Είναι προφανές, ότι τώ δάπεδον τουτο άνήκει εις μίαν δευτέραν φάσιν ή μίαν έπισκευήν του έκ πηλίνων πλακών δαπέδου του προϋπάργαντος κτίσματος, επί των έρειπίων του

ὁποίου ἐκτίσθη κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ὁ ναὸς - μετόχι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Τοῦ ἀρχικοῦ τοῦ- του κτίσματος εὐρέθησαν ἱχνη, ὡς πεσσὸς ἐκ κοι- νῶν λίθων, πλίνθων καὶ ἀσβεστοκονίας, διαστ. $0,75 \times 0,80$ μ., μαρμάρινος δόμος, διαστ. $0,74 \times 0,45$ μ., ἀρχιτεκτονικὰ μέλη (Πί ν. 111 α), χρησιμοποιηθέντα εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν τοῦ διαδεχέντος τὸ κτίσμα τοῦτο ναοῦ, εἰς ὃν ἀνήκε καὶ τὸ ἐκ πηλίνων πλακῶν δάπεδον, δύο τεμάχια

Ναὸς Ἁγίων Θεοδώρων (πλατείας Κλαυθμῶ- νος)²

Ἐν συνεχείᾳ τῶν κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη γε- νομένων ἐργασιῶν διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ βυζαν- τиноῦ ναοῦ, ἀποκατεστάθη εἰς τὴν ἀρχικὴν του μορφὴν καὶ ἡσφαλίσθη τὸ μαρμάρινον περιθύρω- μα τῆς Ν. θύρας αὐτοῦ. Τὰ δύο τμήματα τοῦ ἐπι- θύρου, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἦτο τεθραυσμένον εἰς δύο τεμάχια, τὸ δ' ἕτερον εἰς τέσσαρα, ἀφηρέθη-



Σχέδ. 3. Ἁγιος Ἰωάννης ὁδοῦ Βουλιαγμένης. Κάτοψις τοῦ ἱεροῦ

μαρμαρίνου περιθύρωματος (Πί ν. 111 β) μετὰ γλυπτοῦ διακόσμου, κ.ά.

Ἐπομένως, ἔχομεν ἐδῶ κτίσματα ἀντιπροσω- πεύοντα τέσσαρας οἰκοδομικὰς περιόδους, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τῆς πρώτης περιόδου δύναται νὰ τοπο- θετηθῇ μετὰ μεγάλης πιθανότητος εἰς τὴν κυρίως βυζαντινὴν ἐποχὴν, ἥτοι εἰς τοὺς περὶ τὸν 12ον αἰ. χρόνους.

Τέλος, σημειοῦται ὅτι, πρὸ τοῦ ἱεροῦ καὶ εἰς βάθος $0,60$ μ. ἀπὸ τοῦ πεζοδρομίου, ἀπεκαλύφθη καλυβίτης τάφος, κατεσκευασμένος ἐκ δύο ἐπαλ- λήλων σειρῶν κεράμων, ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς ἀνή- κει εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν τοῦ ναοῦ μετὰ τοῦ ἐκ πηλίνων πλακῶν δαπέδου.

σαν, συνεκολλήθησαν, ἡσφαλίσθησαν καὶ ἐπα- νετοποθετήθησαν. Συγχρόνως, ἀντικατεστάθη- σαν αἱ τρεῖς θύραι μετὰ τῶν φεγγιτῶν τοῦ ναοῦ, εἰς τὸ αὐτὸ σχέδιον τῶν παλαιῶν.

ΑΤΤΙΚΗ

Μονὴ Ἁγίου Ἰωάννου Καρέα³

Συνεχίσθησαν καὶ κατὰ τὸ 1969 αἱ ἐργασίαι

2. ΕΜΜΕ, τευχ. Β', Ἀθήναι 1929, σ. 73 - 74. ΕΕΒΣ Ι (1963), σ. 450 - 453. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 154.

3. ΕΜΜΕ, τευχ. Γ', σ. 157 - 158. ΑΔ 17 (1961/62): Χρο- νικά, σ. 50 - 52. ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 97 - 98. ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 132. ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 116. ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 96.

διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ συγκροτήματος τῆς μονῆς. Συγκεκριμένως ἐγένοντο τὰ ἑξῆς :

α'. Ἀφηρέθη ἡ ἐκ σιμέντου μεταγενεστέρᾳ ἐπικάλυψις τῶν κελλίων τῆς Α. πλευρᾶς καὶ τὸ ὑπ' αὐτὴν στρώμα χωμάτων καὶ οὕτως ἀπεκαλύφθησαν αἱ ἄνω ἐπιφάνειαι τῶν καμαρῶν τῶν κελλίων (Π ἰ ν. 111 γ). Αἱ ἐπιφάνειαι αὗται ἡρμολογήθησαν καὶ ἐπεστρώθησαν δι' εἰδικοῦ μείγματος κατὰ τῆς ὑγρασίας, ἐνῶ συγχρόνως διεμορφώθησαν αἱ κατάλληλοι κλίσεις καὶ ἠνοίγησαν ὅσαι εἰς τοὺς τοίχους διὰ τὴν ἀποστράγγισιν τῶν ὑδάτων.

β'. Εἰς τὸ πρῶτον ἀπὸ Ν. κελλίον ἐγένετο ἀποχωμάτωσις καὶ ἐκβραχισμός, μέχρι βάθ. 1.45 μ., κατόπιν λιθόστρωσις, πᾶς. 0,30 - 0,35 μ., καὶ « γκρὸ - μπετόν », ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ τοποθετηθῇ τὸ ἐκ ξύλου δάπεδον. Παραλλήλως ἐστερεώθη ἡ τοιχοδομία καὶ ἐνισχύθη ἡ θεμελίωσις.

γ'. Αἱ αὗται ὡς ἀνωτέρω ἐργασίαι ἐγένοντο καὶ εἰς τὰ ἔτερα πέντε καμαροσκεπῆ κελλία τῆς αὐτῆς πλευρᾶς.

δ'. Εἰς τὰ κελλία τῆς Ν. πλευρᾶς τοῦ περιβόλου ἐγένετο συμπλήρωσις καὶ ἀσφάλισις τῆς τοιχοδομίας, ἐν συνεχείᾳ δὲ τοποθέτησις στέγης ἐκ κεράμων.

Αἱ ἐργασίαι ἀποκαταστάσεως τῆς μονῆς θὰ συνεχισθοῦν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1970.

Μονὴ Ἀστερίου⁴

Ἐγένετο ἐπισκευὴ τῆς κεραμώσεως τοῦ ναοῦ καὶ τῶν κελλίων τῆς μονῆς καὶ καθαρισμός τοῦ χώρου. Ὑπὸ τεχνικοῦ τῆς Ὑπηρεσίας κατηρτίσθη μελέτη δημιουργίας χώρου σταθμεύσεως ὀχημάτων πρὸ τῆς μονῆς καὶ ἀνέτου προσπελάσεως.

Μονὴ Ἀγίου Ἰωάννου Κυνηγοῦ⁵

Ἐπὶ τῷ σκοπῷ, κατόπιν προτάσεως τῆς Μητροπόλεως Ἀττικῆς, ἐγκαταστάσεως μοναχῶν καὶ ἐπαναλειτουργίας τῆς μονῆς, ἐγένετο λεπτομερὴς ἐξέτασις τῆς ὑφισταμένης καταστάσεως καὶ ἐμελετήθη ἡ δυνατότης ἀποκαταστάσεως τῶν κελλίων. Ἡ σχετικὴ μελέτη, συνταχθεῖσα ὑπὸ ἀρχιτέκτονος, ὑπεβλήθη ἤδη εἰς τὸ Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον πρὸς ἔγκρισιν.

Παραλλήλως ὑπὸ τῆς Ἐφορείας ἐτοποθετήθησαν σιδηρᾶ ὑαλοστάσια εἰς τὰ παράθυρα τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς.

Μονὴ Νταοῦ Πεντέλης⁶

Συμφώνως πρὸς τὸ ἀπὸ ἐτῶν ἐφαρμοζόμενον πρόγραμμα ἀποκαταστάσεως τῆς μονῆς, ἤρχισαν κατὰ τὸ 1969 καὶ θὰ συνεχισθοῦν κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, αἱ ἐργασίαι στερεώσεως τοῦ παρὰ τὴν πύλιν πύργου.

Νέα Μάκρη

Δεξιὰ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Νέας Μάκρης εἰς Μαραθῶνα, εἰς θέσιν Βάλτος ἡ Ἔλος παρὰ τὸν λόφον Ἀγριελίκι καὶ ἐπὶ οἰκοπέδου ἀνήκοντος εἰς τὴν κοινότητα Νέας Μάκρης, ἐπεσημάνθησαν λείψανα ἀρχαίου κτίσματος, λουτρικοῦ προφανῶς, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ πατώματος διὰ τεμαχίων κεράμων, τοποθετημένων ὀρθῶν ἐπὶ παχέος στρώματος κορασανίου, καὶ μιᾶς στρογγύλης πλίνθου στυλίσκου ὑποκαύστου. Ἐκ τοῦ ἰδίου χώρου περισυνελέγη λαβὶς ἐκ μετάλλου.

Παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ Γλυφάδας⁷

Ἐγένετο ἐπισκευὴ, συμπλήρωσις καὶ ἀνανέωσις χρωματισμῶν τῆς περιφράξεως καὶ τῆς σιδηρᾶς θύρας, καθαρισμός τοῦ χώρου τῆς βασιλικῆς, τακτοποίησις τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ στερέωσις τῆς τοιχοδομίας.

Ἀρχαῖον τεῖχος « Δέμα » Φυλῆς

Ἦρχισαν κατὰ τὸ 1969 καὶ θὰ συνεχισθοῦν κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, αἱ ἐργασίαι συντηρήσεως τοῦ ἀρχαίου τείχους τῆς Φυλῆς τοῦ γνωστοῦ ὡς « Δέμα ». Τὸ τεῖχος τοῦτο, ἐκτεινόμενον ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ἐπὶ τῆς διόδου μεταξὺ τοῦ Αἰγάλεω καὶ τῶν προβοῦνων τῆς Πάρνηθος, ἔχει σήμερον διαχωρισθῇ ὑπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν εἰς Ἐλευσίνα εἰς δύο μέρη. Ἡ ὑπάρξις ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τούτων, λόγῳ τῆς μακροχρονίου ἐγκαταλείψεως, τῶν ἐπ' αὐτῶν οἰκοδομήσεων, τῆς λειτουργίας τῶν λατομείων καὶ τῆς ἀγρίας βλαστήσεως, μετὰ δυσκολίας ἡδύνατο νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ (Π ἰ ν. 112 α - β).

Ὅθεν, ἡ Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων, ἄν καὶ τὸ μνημεῖον δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν ἁρμοδιότητά της, ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν προκαταρκτικῶν ἐργασιῶν διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἀπὸ τῶν χωμάτων καὶ τῆς ἀγρίας βλαστήσεως, τὴν περισυλλογὴν τῶν διεσκορπισμένων δόμων κλπ.

4. ΕΜΜΕ, τευχ. Γ' (1933), σ. 165. ΑΔ 16 (1960) : Χρονικά, σ. 66.

5. ΕΜΜΕ, τευχ. Γ' (1933), σ. 170. ΑΔ 16 (1960) : Χρονικά, σ. 66. ΑΔ 19 (1964) : Χρονικά, σ. 98. ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 154.

6. ΕΜΜΕ, τευχ. Γ' (1933), σ. 182. ΑΔ 16 (1960) : Χρονικά, σ. 69. ΑΔ 19 (1964) : Χρονικά, σ. 99. ΑΔ 20 (1965) : Χρονικά, σ. 133. ΑΔ 21 (1966) : Χρονικά, σ. 117.

7. ΕΜΜΕ, τευχ. Γ' (1933), σ. 153. Γ. Σωτηρίου, ἐν ΑΕ 1929, Παλαιοχριστιανικαὶ Βασιλικαὶ Ἑλλάδος, σ. 186.

Παλαιοχριστιανική βασιλική Ἁγίου Ζαχαρίου Ἐλευσίνος⁸

Κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς πλατείας Ἡρώων, ἀφηρεῖται τὸ κιγκλίδωμα τῆς περιφράξεως τῆς ἀνεσκαμμένης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς καὶ μέρος τῶν ἐρειπίων ἐκαλύφθη διὰ χωμάτων. Ἡ Ἐφορεία ἐπανεφέρε τὰ πράγματα εἰς τὴν ἀρχικὴν τὴν κατάστασιν. Τὸ κιγκλίδωμα τῆς Ν. πλευρᾶς ἐτοποθετήθη κατὰ 0,50 μ. πρὸς τὸν ὥρον, ἵνα ἐπαυξηθῇ ἀντιστοίχως τὸ πλάτος τοῦ πεζοδρομίου.

Ἁγιος Νικόλαος Χαλιδῶν Μεσογείων

Κατηρτίσθη πρόγραμμα στερεώσεως τοῦ σταυροειδοῦς μετὰ τρουλλοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου, τοῦ συνεπτυγμένου τύπου, καὶ συντηρήσεως τοῦ ζωγραφικοῦ διακόσμου αὐτοῦ, χρονολογούμενου εἰς τὸν 17ον - 18ον αἰ.

ΚΩΡΩΠΙ

Ἁγιος Κωνσταντῖνος

Κατηρτίσθη πρόγραμμα στερεώσεως τοῦ ξυλοστέγου μονοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου καὶ συντηρήσεως τοῦ ζωγραφικοῦ διακόσμου αὐτοῦ, χρονολογούμενου εἰς τὸ α' ἡμισυ τοῦ 18ου αἰ. Φέρει κτιστὸν τέμπλον μετὰ τοιχογραφίων.

Ἁγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος

Εὐρίσκεται ἀριστερὰ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἀπὸ Κωρωπίου πρὸς Βάρην. Εἶναι μικρὸς μονόχωρος ξυλόστεγος ναῖσκος, μετὰ κτιστοῦ τέμπλου, εἰς ὃ ἔχουν χρησιμοποιοῦν ὡς οἰκοδομικὸν ὑλικὸν δύο μαρμάρيني κίονες, καὶ ἐπιζωγραφημένου διακόσμου. Ἐτεροὶ δύο ἀρράβδωτοι κίονες ἀποκρίνται πρὸ τοῦ ναΐσκου.

Κατηρτίσθη πρόγραμμα συντηρήσεως.

Ναὸς Ταξιάρχων Καλυβίων Κουβαρά⁹

Κατηρτίσθη πρόγραμμα συντηρήσεως τῶν ἐρειπίων τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχει ἰδρυθῇ ὁ μονόκλιτος βυζαντινὸς ναός, ὅστις διασώζει μεγάλα σύνολα τοῦ ζωγραφικοῦ διακόσμου τοῦ.

ΛΑΥΡΕΩΤΙΚΟΣ ΟΛΥΜΠΟΣ

Ἁγιος Δημήτριος

Εὐρίσκεται πρὸς ΒΔ. τοῦ χωρίου Ὁλύμπου.

8. Γ. Σωτηρίου ἑ.α., σ. 183. Κ. Κουρουνιώτης ἐν Ἡμερολογίῳ Μεγάλῃς Ἑλλάδος 1934, σ. 519. ΑΔ 16 (1960) : Χρονικά, σ. 77. ΑΔ 20 (1965) : Χρονικά, σ. 140. ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 98.

9. «Ἀθηνᾶ», Τόμ. ΔΕ'. Ἄν. Ὁρλάνδου, Ναοὶ Καλυβίων Κουβαρά (1923), σ. 165 - 173.

Εἶναι μονόχωρος καμαροσκεπὴς ναός (διαστ. 7.40 × 4.10 μ.), μεθ' ἡμικυκλικῆς κόγχης ἱεροῦ καὶ κτιστοῦ τέμπλου. Εἰς τὴν τοιχοδομίαν ἔχει χρησιμοποιοῦν ἀρχαῖον ὑλικὸν (Πί ν. 112 γ). Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν σώζεται ζωγραφικὸς διάκοσμος τοῦ 18ου αἰ. Ἐπὶ τοῦ κτιστοῦ τέμπλου ἡ Θεοτόκος « Πάντων Ἐλπίς », ὁ Χριστὸς « ὁ Σωτὴρ » καὶ ὑπὲρ τὴν Ὡραίαν Πύλιν ἡ ἐπιγραφή : Ὡς Ὁθρανὸς πολὺφωτος ἡ ἐκκλησία σου ... Εἰς τὸν Β. τοῖχον πρὸ τοῦ τέμπλου εἰκονίζεται ὁ ἅγιος Δημήτριος καὶ εἰς τὸν Ν., ὁμοίως πρὸ τοῦ τέμπλου, οἱ ἅγιοι Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος καὶ Βασίλειος. Εἰς τὸ τεταρτοσφαίριον τῆς κόγχης ἡ Πλατυτέρα καὶ εἰς τὴν κόγχην τῆς προθέσεως ἡ Ἀκρὰ Ταπείνωσις. Ἀνωθεν τῆς θύρας εἰσόδου ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή : Ἰστορήθησαν τὰ παρόντα σκηνώματα τῶν Ἀγίων διὰ συνδρομῆς τοῦ ἐδλαβεστάτου ἐν ἱερεῦσι Ἰωάννου καὶ εὐφιμερίου καὶ Ἰωάννη Ἀξιότῃ καὶ τῶν λειπῶν. ἐν ἔτει ΑΨΝΙ Ὀκτωβρίου δ' (1751).

Κατηρτίσθη πρόγραμμα συντηρήσεως.

Μεσοσπορίτισσα¹⁰

Ἐξητάσθησαν ρωγαί, δημιουργηθεῖσαι εἰς τὴν Ν. καμάραν καὶ κατηρτίσθη πρόγραμμα στερεώσεως τοῦ ναοῦ καὶ συντηρήσεως τῶν τοιχογραφίων τοῦ (Πί ν. 112 δ).

Παλαιοχριστιανική βασιλική¹¹

Ἐγένετο λεπτομερὴς καθαρισμὸς καὶ τακτοποίησις τῶν ἐρειπίων τῆς πρὸ ἐτῶν ἀνασκαφείσης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς. Συγχρόνως ἐξητάσθησαν τὰ πολυπληθῆ λείψανα ἀρχαίων κτισμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλὰ ἐπιγραφὰι, κατεσπαρμένα εἰς τὴν πρὸς Α. τῆς βασιλικῆς ἔκτασιν.

ΑΝΑΒΥΣΣΟΣ

Εἰς τὴν τοποθεσίαν Καταφύγι ἢ Καταφύκι τῆς περιφερείας Ἀναβύσσου, κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ χώρου καὶ τὴν διάνοξιν ὁδῶν πρὸς ἐγκατάστασιν οἰκισμοῦ τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ἀνεφάνησαν ἀρχαῖα μέλη, τάφοι καὶ λείψανα οἰκοδομῶν. Τὰ λείψανα ταῦτα εὐρίσκοντο κυρίως ἐπὶ τῆς 27ης ὁδοῦ καὶ τῶν οἰκοπέδων ἀριθ. 2, 3 καὶ 4 τοῦ 36ου Οἰκοδομικοῦ Τετραγώνου.

Ἡ Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων διενήργησεν ἀνασκαφικὴν ἐρευναν τοῦ χώρου, ἡ ὁποία ἐν συνεχείᾳ ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν πρὸς Α., ἐπί-

10. ΑΔ 18 (1963) : Χρονικά, σ. 56.

11. ΑΔ 16 (1960) : Χρονικά, σ. 69. ΑΕ 1929, Γ. Σωτηρίου, ἑ.α., σ. 184.

σης υπό διαμόρφωσιν, ἔκτασιν τοῦ οἰκισμοῦ τῶν υπαλλήλων τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.

Κατωτέρω ἐκτίθενται ἐν περιλήψει τὰ ἀποτελέσματα ἀμφοτέρων τῶν ἐρευνῶν.

Α'. Οἰκισμὸς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος

Ὁ περὶ τὴν 27ην ὁδὸν χώρος, συνολικῆς ἐκτάσεως 1.500 μ², εἶχε κυριολεκτικῶς ἀναμοχλευθῆν ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ ἐκσκαφῆς, ὅστις κατὰ τὴν μετακίνησιν μεγάλων ὀγκῶν χωμάτων, συμπάρεσυρε πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ λείψανα οἰκοδομικά. Οὕτως, ἀπωλέσθησαν πολὺτιμα στοιχεῖα, ὡς π.χ. ἐρείπια παλαιᾶς ἐκκλησίας, γνωστῆς εἰς τοὺς περιοίκους ὡς Ἅγιος Ἀντώνιος, κ.ἄ.

Κατὰ τὴν διενεργηθεῖσαν ἐρευναν ἀπεκαλύφθησαν λείψανα τοιχοδομίας, ἀνήκοντα εἰς τρία τοῦλάχιστον οἰκοδομήματα, σημειούμενα ἐπὶ τῆς κατόψεως διὰ τῶν γραμμάτων Α, Β καὶ Γ, ὡς καὶ τεσσαράκοντα τέσσαρες τάφοι κατεσπαρμένοι ἄνευ τάξεως, εἰς τὸν χώρον κυρίως τοῦ κτίσματος Γ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἐλεύθερον χώρον πρὸς Α. ἐπὶ τῆς 27ης ὁδοῦ, σημειούμενοι ἐπὶ τῆς κατόψεως διὰ λατινικῶν ἀριθμῶν μὲ τὸ γράμμα Τ πρὸ αὐτῶν (Σχ εἰδ. 4).

Κτίσμα Α

Ἐκ τοῦ κτίσματος Α σώζονται ἐλάχιστα λείψανα, ὕψους μόλις 0,15 μ., πρὸς Β. τοῦ κτίσματος Β. Ἐκ τῶν τεσσάρων τοίχων αὐτοῦ (Το - 15, Το - 5, Το - 20 καὶ Το - 21) οἱ δύο, ἥτοι οἱ Το - 20 καὶ Το - 21, ἀποτελοῦν τὴν ΝΑ. γωνίαν δωματίου πιθανῶς (Πί ν. 113 α). Δυστυχῶς, λόγῳ τῆς ἰσχυρᾶς κλίσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ οἰκοδομικοῦ ὕλικου διὰ τὴν οἰκοδόμησιν ἐτέρων μεταγενεστέρων κτηρίων, τὸ κτίσμα Α ὑπέστη τοιαύτην καταστροφὴν, ὥστε ἐκ τῶν ὀλίγων σωζομένων λειψάνων εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ ἡ μορφή καὶ ὁ προσρισμός του. Σημειοῦται μόνον, ὅτι οἱ τέσσαρες τοῖχοι εἶναι κατεσκευασμένοι ἐξ ἄργων λίθων διαφόρων διαστάσεων καὶ σχημάτων καὶ «χωματολάσπης». Εἰς τὴν Ν. πλευρὰν τοῦ Το - 15 ἀπεκαλύφθη, ἐφαπτόμενος πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς Β. στενῆς πλευρᾶς του, γεωμετρικὸς τάφος (Τ - IX).

Κτίσμα Β

Τὸ κτίσμα Β ἀπεκαλύφθη πρὸς Ν. τοῦ Α (Σχ εἰδ. 4) καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν τοίχων Το - 1, Το - 2, Το - 3, Το - 3α, Το - 4, Το - 8 καὶ Το - 9, οἱ ὅποιοι σχηματίζουν τρία μικρά δωμάτια, διαστ. ἑσῶτ. 3.75 × 1.35, 2 × 2 καὶ 1.80 × 1.40 μ.

Ἡ τοιχοδομία, τῆς ὁποίας σώζονται μόνον δύο καὶ εἰς τινὰ σημεία τρεῖς στρώσεις τῆς ὑποθεμε-

λιώσεως, ἀποτελεῖται ἐξ ἀκατεργάστων λίθων διαφόρων διαστάσεων καὶ σχημάτων ἄνευ συνδετικοῦ μείγματος. Σημειοῦται, ὅτι εἰς τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ πρώτου ἀπὸ Β. δωματίου εἶναι ἐμπεπηγμένον ὄρθιον τὸ κάτω μέρος λάρνακος ἐκ τραχύτου λίθου (Πί ν. 113 β).

Ἐνεκα τῆς χαμηλῆς στάθμης, εἰς τὴν ὁποίαν σώζονται τὰ ἱχνη τῆς τοιχοδομίας, δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ τοῦ ὕψους, εἰς ὃ εὐρίσκετο τὸ δάπεδον — ἐὰν ὑπῆρχε τοιοῦτον — ὡς καὶ περὶ τοῦ τρόπου εἰσόδου εἰς τὰ δωμάτια.

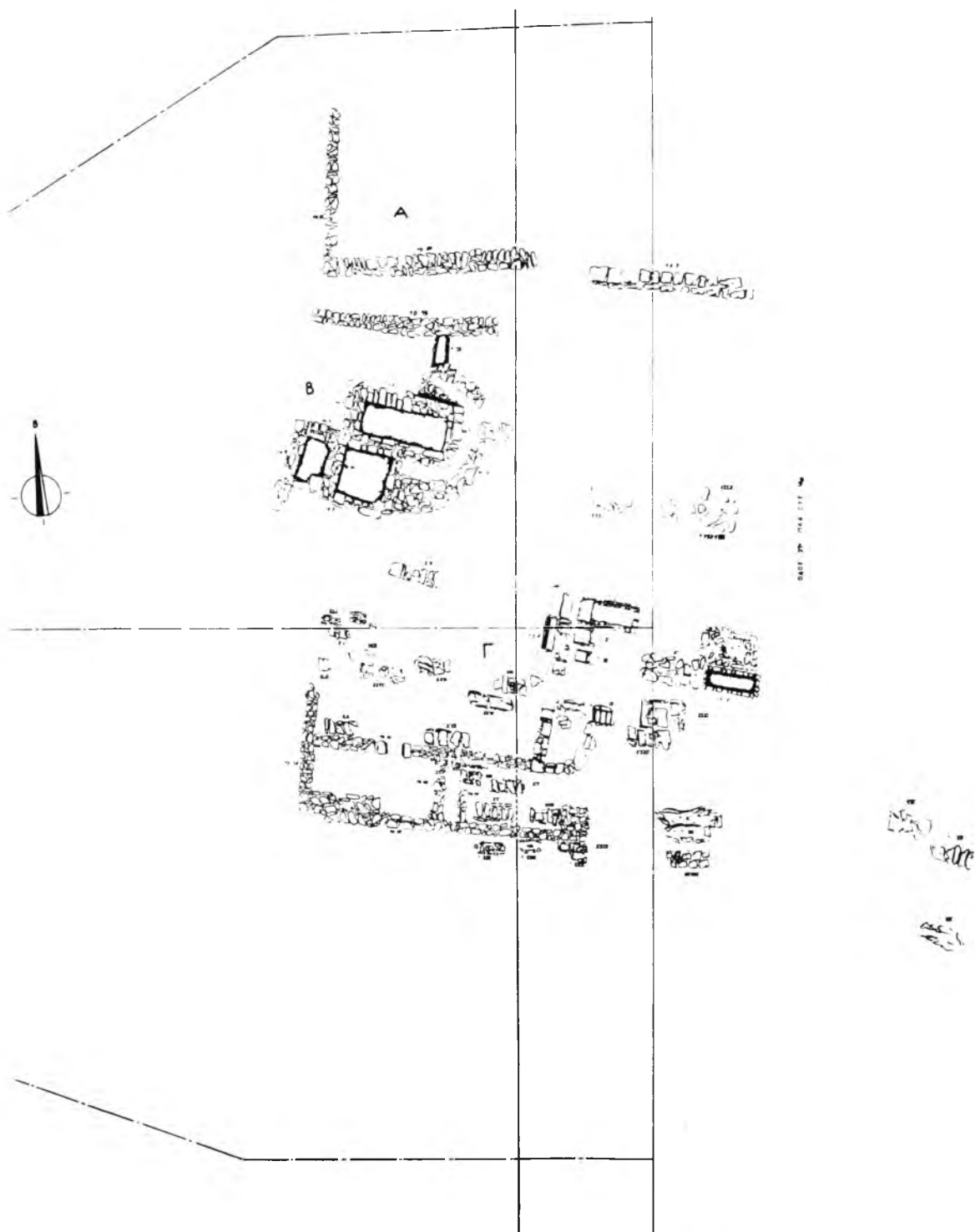
Πρὸς Α. τοῦ κτίσματος, προφανῶς διὰ τὴν προστασίαν τούτου ἀπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων ἢ διασφάλισιν ἀπὸ κατολισθήσεων λόγῳ τῆς κατωφερείας τοῦ ἐδάφους, ἔχει κατασκευασθῆ δι' ἀκατεργάστων λίθων, μικρῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαστάσεων, «λιθόστρωτον». Τὸ «λιθόστρωτον» τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῆς κατόψεως σημειοῦται ὡς Το - 10, ἐκάλυψε κατὰ τὴν κατασκευὴν του καὶ τὸν Τ - IX.

Κτίσμα Γ

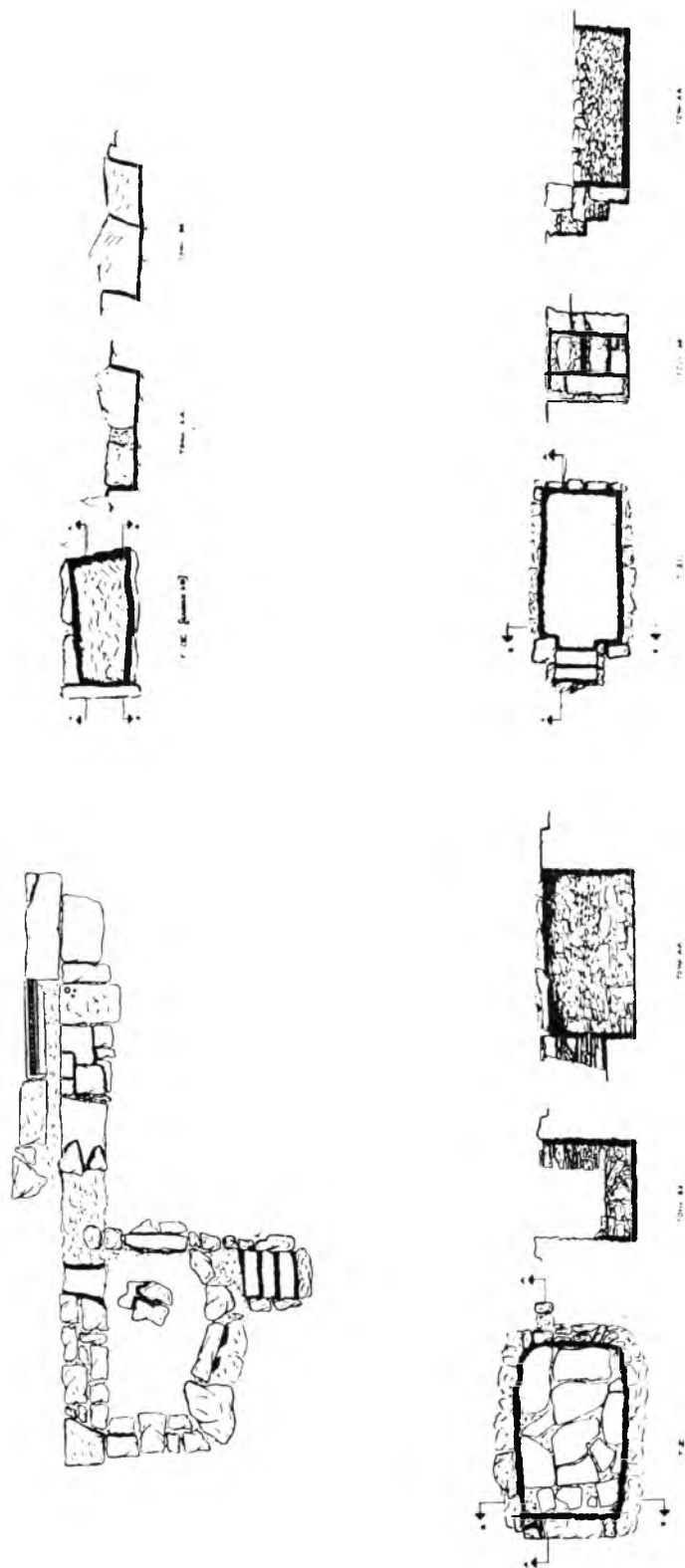
Ἐτι νοτιώτερον ἀπεκαλύφθη τὸ κτίσμα Γ, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν τοίχων Το - 6, Το - 14, Το - 16, Το - 17, Το - 18, καὶ Το - 19 (Σχ εἰδ. 4). Ἐκ τοῦ κτίσματος τούτου διασώζονται τὰ λείψανα τριῶν τοῦλάχιστον ὀρθογωνίων διαμερισμάτων, ἐνὸς πρὸς Β. (Το - 6, Το - 14, Το - 16) καὶ ἐτέρων δύο πρὸς Ν. τούτου. Μόνον τοῦ ΝΑ. δωματίου διασώζονται τὰ λείψανα καὶ τῶν τεσσάρων τοίχων (Το - 14, Το - 16, Το - 17 καὶ Το - 18). Αἱ ἐσωτερικαὶ διαστάσεις αὐτοῦ εἶναι 5.50 × 2.50 μ. Τοῦ δωματίου τούτου ἀπεκαλύφθη καὶ ἡ πρὸς Β. θύρα ἐπὶ τοῦ Το - 14, ἀποτελουμένη ἐκ κατωφλίου καὶ μεγάλων δόμων, ὡς παραστάδων (Σχ εἰδ. 4).

Ἡ τοιχοποιία εἶναι καὶ ἐδῶ ὅμοια πρὸς τὴν τῶν δωματίων τοῦ Β κτίσματος, ἥτοι δι' ἄργων λίθων διαφόρων σχημάτων καὶ διαστάσεων, ἄνευ συνδετικοῦ μείγματος. Ἐπιμελεστέραν κατασκευὴν παρουσιάζει ὁ Το - 6, ἐκ μεγάλων διαστάσεων δόμων, εἰλημμένων ἐξ ἀρχαιοτέρων κτισμάτων, μετ' ἀφθόνου χρήσεως πλίνθων καὶ θραυσμάτων κεράμων εἰς τοὺς εὐρεῖς ἀρμούς (Σχ εἰδ. 5· Πί ν. 114 α - β).

Μεταγενέστερον, ὅτε παρέστη ἀνάγκη νὰ ἐνισχυθῇ ὁ Το - 6, πιθανώτατα ὁμως καὶ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν προσερχομένων εἰς τοὺς τάφους, κατεσκευάσθη κατὰ μῆκος τῆς Δ. πλευρᾶς του «πεζούλι», ἐπὶ τῆς ἂν ἐπιφανείας τοῦ ὁποίου ἐπεστρώθησαν ἀρχιτεκτονικὰ γλυπτὰ μέλη παλαιότερων οἰκοδομημάτων, ὡς π.χ. μαρμαρίνη παραστάς θύρας, κ.ἄ. Ἡ θεμελίωσις τῶν τοίχων



Σχέδ. 4. Ἀνάβυσσος. Κάτωπις ἀνασκαφῆς πρὸ τῆς ἐρεῦνης τῶν τάφων



Σχέδ. 5. Ἀνάβυσσος. Ὁ τοῖχος Το - 6 καὶ οἱ τάφοι Τ - ΙΧ, Τ - Χ, Τ - ΧΙ

τοῦ κτίσματος Γ εἶναι σχεδὸν ἐπιφανειακή, ὑπ' αὐτὴν δὲ ὑπάρχει τὸ φυσικὸν παρθένον ἑδαφος, ὡς ἀπέδειξε δοκιμαστικὴ τομὴ, βάθ. 1.50 μ. περίπου, γενομένη εἰς τὸ Β. ἄκρον τοῦ Το - 6, ὡς καὶ ἑτέρα εἰς τὸ Α. ἄκρον τοῦ Το - 17.

Τὰ περιγραφέντα τρία κτηριακὰ σύνολα, ἐκ τοῦ τρόπου δομῆς των, ἐκ των χρησιμοποιηθέντων παλαιοχριστιανικῶν καὶ βυζαντινῶν μελῶν εἰς τὴν τοιχοποιίαν καὶ ἐκ τῆς συσχετίσεώς των μετὰ των τάφων, δύνανται νὰ χρονολογηθοῦν εἰς τὴν μεταβυζαντινὴν περίοδον.

Τάφοι

Εἰς τὸν ἔρυνθηθέντα χώρον ἀπεκαλύφθησαν ἐπίσης τεσσαράκοντα τέσσαρες τάφοι, κατανεμόμενοι, ἐκ τοῦ τρόπου κατασκευῆς καὶ τῆς μορφῆς των, ὡς ἑξῆς: α) τεσσαράκοντα λακκοειδεῖς, β) μία λάρναξ καὶ γ) τρεῖς κτιστοὶ καμαροσκεπεῖς.

α'. Λακκοειδεῖς

1. Οἱ τριάκοντα ἑξ, ἥτοι: οἱ Τ - V, Τ - Va, Τ - VII, Τ - VIII καὶ Τ - XII ἕως Τ - XLIII, εἶναι προχείρου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατασκευῆς ἐκ παντοειδῶν ὑλικῶν, ληφθέντων ἐκ προγενεστέρων οἰκοδομῶν. Οἱ πλεῖστοι εἶναι ἀβαθεῖς λάκκοι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, κατὰ μῆκος των πλευρῶν των ὁποῖων ἔχουν τοποθετηθῇ, ἄνευ προσαρμογῆς, λίθοι, κοινοὶ πωρόλιθοι κλπ., διαφόρων διαστάσεων, ὅπται πλίνθοι ἀκέραιαι ἢ τεμάχια τούτων, πλάκες ἐκ σχιστολίθου ἢ μαρμάρου, κέραμοι κλπ. (Σχ ἐδ. 4, 6 καὶ 7).

Διαφόρους μορφὰς παρουσιάζουν καὶ τὰ καλύμματα των τάφων τούτων, ἄλλα των ὁποῖων εἶναι ἐκ δύο μόνον πλακοειδῶν λίθων, ὡς π.χ. ὁ Τ - XXIX (Σχ ἐδ. 6), ἄλλα ἐκ περισσοτέρων ἀκεραίων ἢ θραυσμάτων τούτων, ὡς π.χ. οἱ Τ - XIII καὶ Τ - XXII (Σχ ἐδ. 6· Πί ν. 115 α).

Ἄπαντες οἱ τάφοι (πλὴν τοῦ τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς) ἔχουν τὸν συνήθη εἰς τοὺς ὀρθοδόξους τάφους προσανατολισμὸν Α. - Δ., μετὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ πρὸς Δ. (Σχ ἐδ. 4). Καὶ εἰς ἄλλους μὲν ἔχει τοποθετηθῇ μόνον εἰς νεκρὸς (Πί ν. 115 β), εἰς ἄλλους δὲ παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον τῆς συνεχοῦς ταφῆς. Καθ' ἑκάστην νέαν ταφὴν τὰ ὁστὰ των προηγουμένων νεκρῶν παρεμερίζοντο, ἄνευ πολλῆς προσοχῆς, εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ τάφου. Οὕτως, εὐρίσκονται κρανία παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νέου νεκροῦ ἢ μετὰ τὸ πρόσωπον πρὸς τὸ πάτωμα κ.ο.κ. Ὑπὸ τὴν κεφαλὴν ἐτίθετο ὡς προσκεφάλαιον πλίνθος ἢ λίθος μικρός.

2. Ὁ τάφος Τ - IX, εὐρίσκόμενος πρὸς Β. τοῦ κτίσματος Β (Σχ ἐδ. 5· Πί ν. 115 γ), εἶναι

ὁμοίως λακκοειδῆς, μετὰ ὀρθὰς πλάκας ἐμπεπηγμένας κατὰ μῆκος των πλευρῶν του. Τὸ δάπεδόν του εἶναι ἐπεστρωμένον διὰ σχιστολιθικῶν πλακῶν μικρῶν διαστάσεων. Τὸ Ν. ἡμισὺ του εὐρίσκεται ὑπὸ τὸ λιθόστρωτον Το - 10 τοῦ κτίσματος Β. Εἶναι ὁ μόνος ἐκ των τεσσαράκοντα τεσσάρων τάφων, ὅστις ἔχει διάφορον τῶν ἄλλων προσανατολισμὸν, ἥτοι ἀπὸ Β. - Ν.

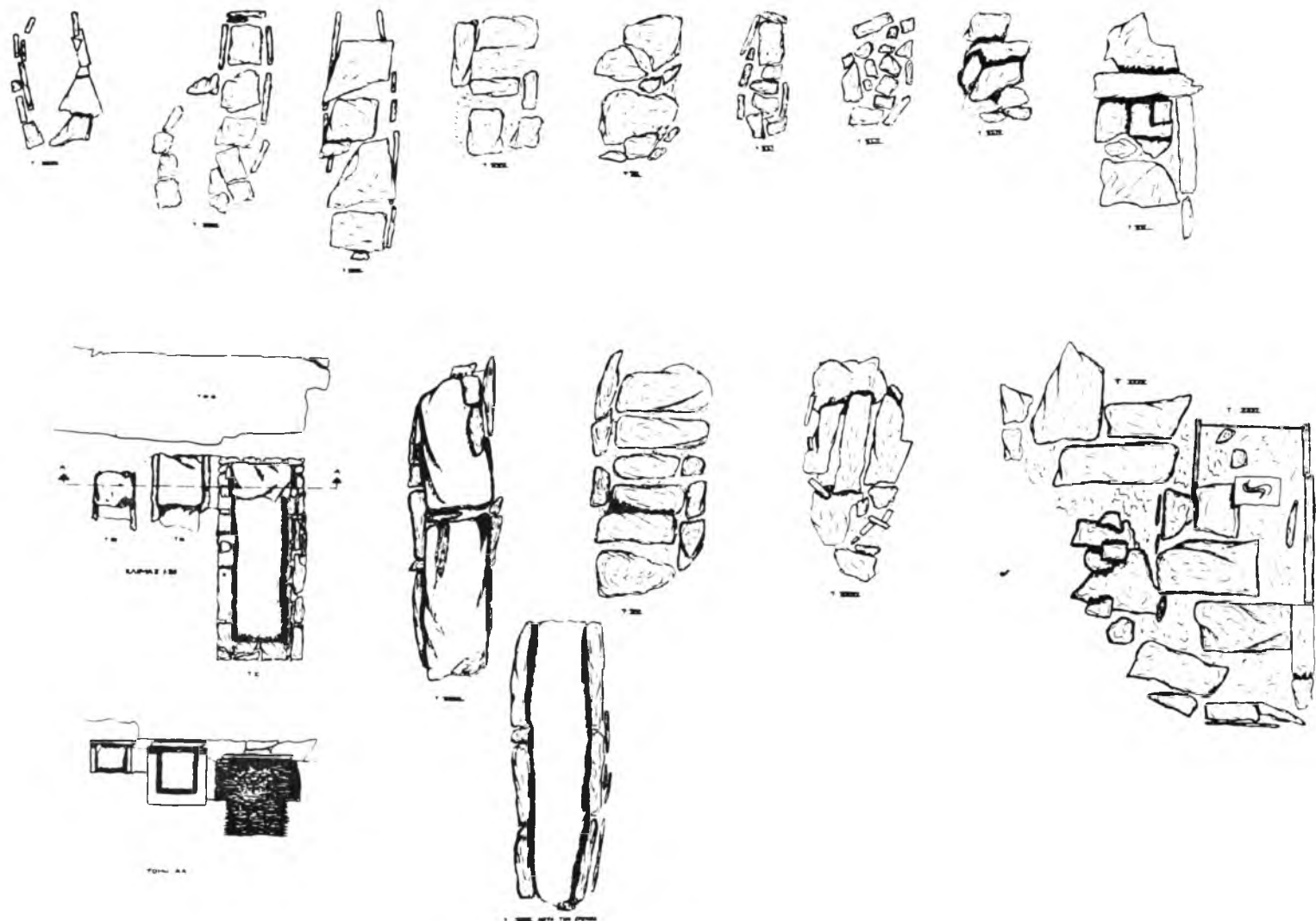
Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, ὡς καὶ ἐκ μιᾶς τριφυλλοστόμου οἰνοχόης, εὐρεθείσης ἐντὸς αὐτοῦ (Πί ν. 115 γ), δυναμένης νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὴν πρωτογεωμετρικὴν ἐποχὴν (τέλος 9ου αἰ. π.Χ.), ἐξάγεται, ὅτι ὁ Τ - IX ἀνήκει εἰς τὰ νεκροταφεῖα τῆς γεωμετρικῆς περιόδου, μέγας ἀριθμὸς τάφων τῆς ὁποίας ἀπεκαλύφθη εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἀναβύσσου διὰ των ἀπὸ τοῦ 1911 ἐνεργουμένων ἀνασκαφῶν. Περί τῆς οἰνοχόης θὰ γίνῃ ἐκτενέστερον λόγος εἰς τὰ ΑΑΑ.

3. Οἱ τρεῖς τελευταῖοι τάφοι, ἐκ των τεσσαράκοντα τῆς κατηγορίας των λακκοειδῶν, ἥτοι οἱ Τ - I, Τ - III καὶ Τ - VI, εἶναι ὁμοίως θῆκαι ἑσκαμμένοι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἐσωτερικῶς ὅμως ἔχουν τὰς πλευράς των κτιστὰς διὰ μικρῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διαστάσεων λίθων καὶ ἀκεραίων ἢ τεθραυσμένων ὀπτῶν πλίνθων μετὰ «χωματολάσπης», ἣ φέρουν ἐπένδυσιν ἐκ μεγάλων σχιστολιθικῶν πλακῶν (Σχ ἐδ. 4, 6 καὶ 7· Πί ν. 116 α - β).

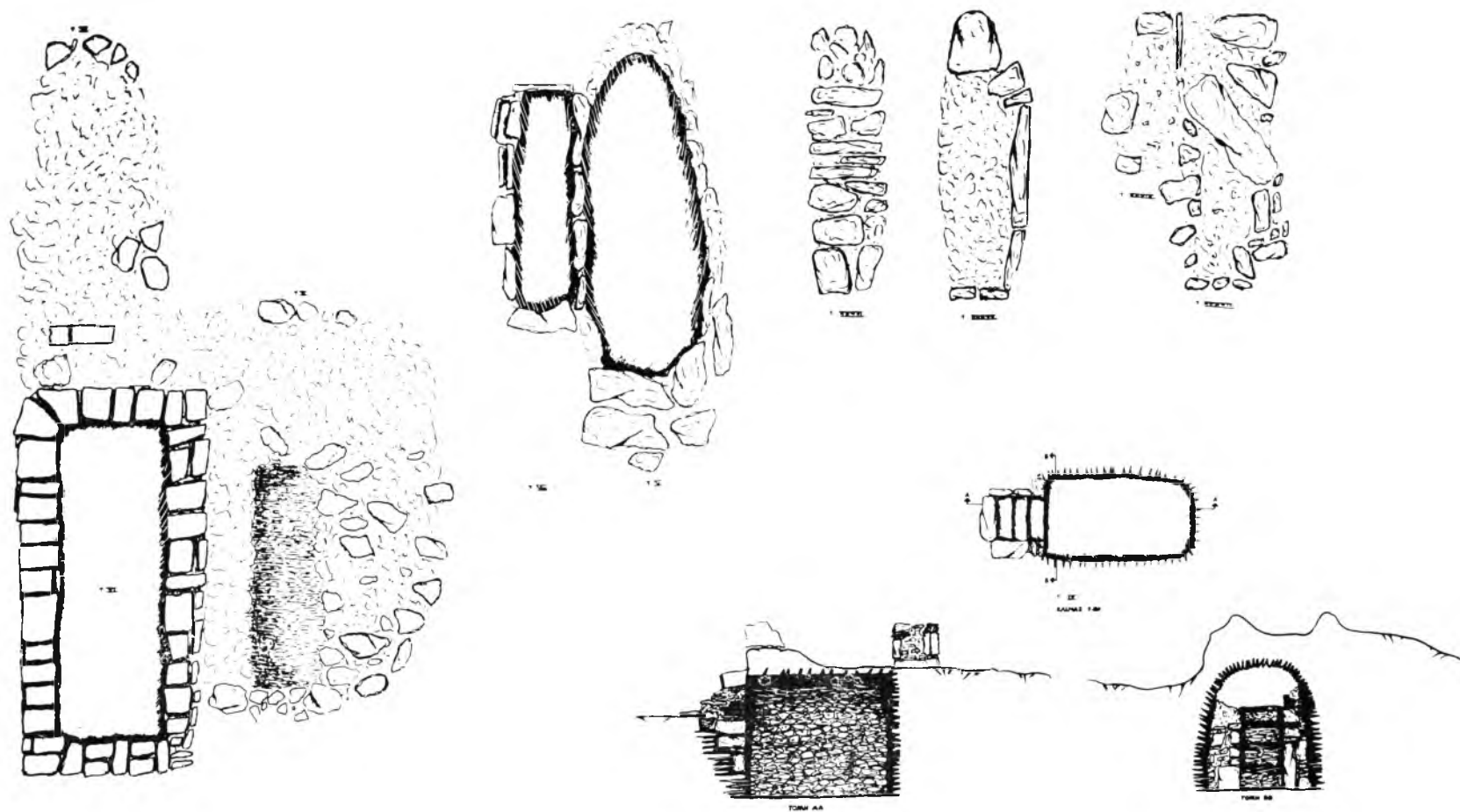
Ὁ Τ - I (Σχ ἐδ. 6), συνολ. ὕψ. 0,98 μ., περιεῖχεν ὁστὰ τριῶν νεκρῶν. Ὁ Τ - III, ὁ ὁποῖος ὁμοῦ μετὰ των Τ - I καὶ Τ - II ἀποτελεῖ μίαν ὁμάδα κατὰ μῆκος τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ Το - 6, εἶναι κατεσκευασμένος διὰ κοινῶν ἢ σχιστολιθικῶν πλακῶν (Σχ ἐδ. 6· Πί ν. 116 α). Τέλος, ὁ Τ - VI, ὁ ὁποῖος μετὰ των Τ - X καὶ Τ - XI ἀποτελεῖ μίαν ἰδιαιτέραν ὁμάδα, ἔχει πλὴν τοῦ μεγάλου μήκους του (2 μ.) καὶ τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι ὁ ἐντὸς αὐτοῦ νεκρὸς ἔχει τὰς χεῖρας ἐμφανῶς δεδεμένας ὀπισθεν, ἐπὶ τῆς ὀσφύος (Πί ν. 116 β). Πιθανὴ ἐξήγησις τούτου εἶναι, ὅτι ὁ σκελετὸς ἀνήκει εἰς κατάδικον ἢ αἰχμάλωτον, ἐκτελεσθέντα δεδεμένον.

β'. Λάρναξ (Τ - II)

Εὐρίσκεται πρὸς Α. τοῦ Το - 6, μετὰ τοῦ Τ - I καὶ Τ - III (Σχ ἐδ. 4 καὶ 6· Πί ν. 116 α). Εἶναι κατεσκευασμένη ἐξ ἑνὸς λελαξευμένου πωρολίθου, τὰ τοιχώματα τοῦ ὁποίου ἔχουν πλ. 0,15, τὸ δὲ δάπεδον 0,18 μ. Σῶζεται μόνον μέρος μήκ. 0,84 μ. Ἐκαλύπτετο διὰ πλακῶν μήκ. 0,60 μ. Ἐντὸς αὐτῆς εὐρέθησαν ὁστὰ περισσοτέρων τοῦ ἑνὸς νεκρῶν.



Σχέδ. 6. Ἀνάβυσσος. Σχεδιαστική ἀποτύπωσις τῶν τύφων XXIII, XXV, XIV, XVII, XL, XLI, XLII, XLIV, XIII, III, II, I, XXIX, XV, XXVI, XXXII, XXXI



Σχέδ. 7. 'Ανάβυσσος. Σχεδιαστική απότύπωσις τῶν τάφων VI, XI, X, Va, V, XXVIII, XXXVII, XXXVIII, IV

γ'. Κτιστοὶ καμαροσκεπεῖς τάφοι

Ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων τάφων, ὡς ἔχουσι σήμερον, τρεῖς μόνον δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν μετὰ βεβαιότητος ὡς καμαροσκεπεῖς : οἱ T - IV, T - X καὶ T - XI. Ἐξ αὐτῶν ἀκέραιος σώζεται μόνον ὁ T - IV, ἐνθὺ τῶν δύο ἐτέρων ἡ καμάρα ἔχει καταστραφῇ (Σ χ ε δ. 4 καὶ 5).

T - IV (Σ χ ε δ. 4 καὶ 7)

Εὐρίσκεται πρὸς Α. τοῦ To - 6. Διατηρεῖται ἐν καλῇ καταστάσει μὲ κλίμακα καθόδου εἰς τὴν Α. στενὴν πλευράν ἐκ 4 βαθμίδων. Ἡ τοιχοδομία του εἶναι ἐκ μικρῶν ἀκατεργάστων φυσικῶν λίθων διαφόρου ποιότητος, τοποθετημένων μᾶλλον κατὰ τὴν ὀριζόντιον τῶν ἐννοιῶν, μετ' εὐρέων ἀρμῶν καὶ συνδετικῶν μείγματος ἐξ ἀσβέστου καὶ χονδροκόκκων χαλίκων. Εἰς τὴν ΝΑ. παρεῖαν ἔχει γίνεαι χρήσις πέντε ὀπτῶν πλίνθων, ἐνθὺ εἰς τὴν ΒΑ. γωνίαν ἔχει χρησιμοποιηθῇ τμήμα ἀρραβώτου πωρίνου κίονος. Ὁ τάφος ἀρχικῶς εἶχε χρησιμοποιηθῇ διὰ κανονικὴν ταφὴν νεκρῶν, τοὺς ὁποίους κατεβίβαζον διὰ τῆς κλίμακος. Εἰς μεταγενεστέραν, ὅμως, ἐποχὴν κατηργήθη ἡ κλίμαξ καὶ ἠνοίχθη ὁπῇ εἰς τὸ ΒΔ. ἄκρον τῆς καμάρας, διὰ τῆς ὁποίας ἔρριπτον τὰ ὀστέα μετὰ τὴν ἀνακομιδὴν αὐτῶν. Ἡ ὁπῇ αὕτη ἐφράσσετο διὰ πλακόσ, διαστ. 0,60 × 0,40 μ. Ἐπομένως, ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ὀστεοφυλάκιον.

Εἰς ἀπόστασιν 0,39 μ. πρὸς Α. τῆς κλίμακος τοῦ T - IV ἀνευρέθη, μὲ τὴν μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν αὐτῆς ἐμπεπηγμένην ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, μαρμαρινὴ πλάξ, διαστ. 0,43 × 0,36 × 0,055 μ., ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τῆς ὁποίας σώζεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ εἰς ἑπτὰ στίχους (Π ί ν. 116 γ) :

+ + +
 ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟΝ ΣΤΕΦΑ
 ΝΟΥ & ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΙ ΑΚΤΕ
 ΩΝΟΣ & ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ
 ΑΥΤΩΝ ΟΙ ΕΥΤΕΛΕΙΣ ΚΑΙ
 ΡΗΚΟΙ + ΕΞΙ ΔΕ ΤΟ Α
 ΝΑΘΕΜΑ ΙΤΙΣ ΑΛΟΝ
 + ΩΔΕ ΘΗ +

Ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐπιγραφῶν μετ' ἀναθεμάτων καὶ ἀρῶν ἐναντίον παντός, ὅστις ἤθελεν ἐπιχειρήσει τὴν καθ' οἷονδῆποτε τρόπον παραβίασιν τοῦ τάφου, συγκεκριμένως δὲ τὴν τοποθέτησιν καὶ ἐτέρου νεκροῦ ἐντὸς τοῦ « κοιμητηρίου ».

Παραδείγματα τῶν ἐπιγραφῶν τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι γνωστὰ μέχρι σήμερον πολλὰ ἐκ διαφόρων τόπων τῆς Ἑλλάδος (π.χ. τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν - Νέας Ἀγχιάλου) καὶ ἐξ Ἀττικῆς

(Corpus der griechisch - christlichen Inschriften von Hellas, Von H. Lietzmann, Nikos A. Bees und G. Sotiriu, Band I, Athen 1941. Κ. Κωνσταντοπούλου, ἐν « Ἀρμονία », Ἀθήναι 1900. Στ. Κουμανούδη, Ἀττικῆς ἐπιγραφαὶ ἐπιτύμβιοι, Ἀθήνησι 1871. ΑΕ 1929, σ. 139 κ.έ.).

T - X (Σ χ ε δ. 4 καὶ 5)

Εὐρίσκεται πρὸς Β. τοῦ T - VI. Οἱ δύο οὗτοι μετὰ τοῦ T - XI ἀποτελοῦν συγκρότημα τριῶν τάφων χωριζόμενον ἀπὸ τῶν λοιπῶν (Π ί ν. 117 γ). Ὡς ἐλέχθη ἤδη, ἡ καμάρα του εὐρέθη κατεστραμμένη. Εἶναι κατεσκευασμένος ἐξ ἀργῶν λίθων, κοινῶν, διαφόρων διαστάσεων, καὶ ἀσβεστοκονίας. Ἐκ τῶν ἰδίων ὑλικῶν καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἦτο κατεσκευασμένη καὶ ἡ καμάρα, ἥτις ἤρχιζεν ἀπὸ ὕψ. 0,82 μ. βαθμιαίως μειουμένη εἰς τρόπον, ὥστε τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τάφου εἶχε λάβει τὸ σχῆμα πίθου.

Τὸ δάπεδόν του, τὸ ὅποιον σημειωτέον εὐρίσκεται κατὰ 0,70 μ. χαμηλότερον τοῦ δαπέδου τοῦ T - VI, εἶναι ἐπεστρωμένον διὰ μαρμαρινῶν ἀκανονίστων πλακῶν, μεγάλων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαστάσεων (Π ί ν. 117 α). Ἡ κλίμαξ καθόδου ἠνοίγετο εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν.

T - XI (Σ χ ε δ. 4 καὶ 5)

Εὐρίσκεται πρὸς Δ. τοῦ T - VI καὶ εἰς τὸν ἄξονα αὐτοῦ. Εἶναι τῆς αὐτῆς κατασκευῆς ὡς καὶ ὁ T - VI· ἡ καμάρα καὶ τοῦτου ἔχει καταπέσει (Π ί ν. 117 β - γ).

Ἄλλα ἐνδεήματα

Κατὰ τὴν διανοεῖν ὁδὸν εἰς τὸν χώρον τοῦ ἰδίου οἰκισμοῦ, ἀπεκαλύφθησαν εἰς διάφορα σημεῖα πέντε φρέατα - δεξαμεναὶ καὶ ἑπτὰ πίθοι.

Τὰ φρέατα εἶναι κατεσκευασμένα ἐξ ἀργῶν λίθων καὶ ἀσβεστοκονιάματος εἰς σχῆμα πίθου, ἐσωτερικῶς δὲ φέρουν παχὺ ἐπίχρισμα ἐξ ἀσβέστου. Αἱ διαστάσεις των εἶναι περίπου αἱ αὐταί, ἦτοι : ὕψ. 2.20 - 2.40, διάμ. κοιλίας 1.70 - 1.90, διάμ. ὀριζοντίου πυθμένος 1.45 - 1.70 καὶ πλ. τοιχωμάτων 0,25 - 0,30 μ. Τὰ στόμια τῶν φρεάτων, τῶν ὁποίων ἡ διάμετρος ἦτο περίπου 0,65 μ., ἐκαλύπτοντο διὰ πεπλατυσμένων στρογγύλων λίθων.

Οἱ πίθοι ἦσαν ἐκ πηλοῦ, τοποθετημένοι ἐξ ἀρχῆς ἐντὸς τοῦ ἐδάφους καὶ εἶχον τὴν συνήθη μορφήν μετὰ στρογγύλου πυθμένος. Αἱ διαστάσεις των ἦσαν : ὕψ. 0,85 - 1.20, διάμ. κοιλίας 0,70 - 0,98, διάμ. στομίου 0,50 μ. Ἐκαλύπτοντο καὶ οὗτοι διὰ πλακῶν.

Ἐκ τῆς γενομένης ἐρεῦνης καὶ περιγραφῆς τῶν τεσσαράκοντα τεσσάρων τάφων, ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ἀντικειμένων εἰς τινὰς ἐξ αὐτῶν — σημειωτέον, ὅτι οἱ πλεῖστοι οὐδὲν κτέρισμα περιεῖ-

χον — συνάγεται, ότι ή θέσις, ώς άλλωστε και πολλὰι άλλαι θέσεις εις την περιοχὴν τῆς Ἀναβύσσου, ἐχρησιμοποιεῖτο ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν χρόνων καὶ ἐξῆς διὰ ταφάς, αἵτινες ἐξηκολούθησαν μέχρι τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας.

Β'. Οἰκισμὸς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος

Παραλλήλως διενεργήθη μικρὰ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς ἀπόστασιν 250 μ. πρὸς ΒΑ. τῆς θέσεως τῆς περιγραφείσης ἀνασκαφῆς, εἰς χώρον ἀνήκοντα εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἔρευνα σκοπὸν εἶχε τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς μορφῆς καὶ τῆς συστάσεως λειψάνων κατεσπαρμένων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους.

Ἀπεκαλύφθησαν, ἐν μέρει, τοιχοποιίαι ἀνήκουσαι εἰς τρία τοὐλάχιστον οἰκοδομήματα, ἑκαστον τῶν ὁποίων περιελάμβανεν ὀρθογώνια δωμάτια, κυκλικούς χώρους πιθανῶς διὰ τὴν ἀποθήκευσιν τροφίμων, προαύλια κλπ. Ἡ κατασκευὴ ἐξ ἀργῶν λίθων καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἄνευ κοινιάματος με ἀβαθῆ ὑποθεμελίωσιν, ἐδείκνυε προχειρότητα. Αἱ θύραι, μικροῦ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνοίγματος, ἐσχηματίζοντο διὰ μεγάλων ἀκατεργάστων λίθων, τοποθετημένων ὀρθίῳ ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν στενῶν πλευρῶν, ἄνευ ἀπολύτου ἐφαρμογῆς (Πί ν. 118 α). Οἱ τοῖχοι, μέσου πλάτους 0,44 - 0,80 μ., ἐσώζοντο εἰς ὕψος ἀπὸ 0,45 - 0,97 μ.

Εἰς τὸν ἐρευνηθέντα χώρον ἀπεκαλύφθησαν δύο κυκλικαὶ κατασκευαὶ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ἑτεραι δὲ τρεῖς ἀνεσκαμμένοι ἐντὸς αὐτοῦ, πιθανῶς φρέατα, ἄνευ ἐνδιαφέροντος.

Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι τὰ ἀποκαλυφθέντα ἐρεῖπια ἀνήκον εἰς γεωργικὸν ἢ κτηνοτροφικὸν συγκρότημα, ἢ ἱδρύσεις τοῦ ὁποίου δέον νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν μεταβυζαντινὴν περίοδον.

Εἰς ἀμφοτέρους τοὺς τομεῖς, ἥτοι τὸν τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς καὶ τὸν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, τὰ ἀνευρεθέντα ἐρεῖπια κτηρίων, τάφων, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἀντικείμενα, λόγῳ τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς καταστάσεώς των, δὲν παρουσίαζον ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον, ὥστε νὰ κριθῇ ἀναγκαία ἡ ἀπαλλοτριώσις τοῦ χώρου.

ΝΗΣΟΙ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

ΑΙΓΙΝΑ

Συνεχίσθησαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1969 αἱ ἐργασίαι τακτοποιήσεως, στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν βυζαντινῶν καὶ λοιπῶν μνημείων τῆς νήσου. Τὰ μνημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἐγένοντο ἐργασίαι εἶναι τὰ ἐξῆς :

Ἅγιος Νικόλαος ὁ Μαύρικας¹²

Εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον τὸν Μαύρικα ἐγένετο

12. ΑΔ 21 (1966) : Χρονικά, σ. 120, ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 160.

ἀνάστυρσις κεράμων, στερέωσις τοιχοδομίας, κατασκευὴ ἀποστραγγιστικῆς αὐλάκος ἐξωτερικῶς κατὰ μῆκος τῆς Β., Δ. καὶ Α. πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, πλ. περίπου 1 καὶ βάθ. ἀπὸ 0,50 - 0,80 μ., καὶ ἀντικατάστασις τῶν κατεστραμμένων ἐπιχρισμάτων τῶν κάτω τμημάτων τῶν τοίχων ἐσωτερικῶς.

Κυψέλη. Ἅγιος Νικόλαος ὁ Μοῦλος

Εἰς Ἅγιον Νικόλαον τὸν Μοῦλον παρὰ τὸν οἰκισμὸν Κυψέλης, ἐγένετο στερέωσις τῆς τοιχοδομίας ἐξωτερικῶς, ἀποκατάστασις τῶν κατεστραμμένων ἐπιχρισμάτων, ἐπισκευὴ στέγης καὶ στεγανοποίησις δι' ἀνθυγραῦ καὶ σκυροδέματος τμημάτων τῆς κατεστραμμένης ὑποθεμελίωσεως. Ἐπίσης, εἰς τὰ παράθυρα ἐτοποθετήθησαν σιδηρὰ ὑαλοστάσια.

Παλαιοχώρα

Εἰς τὴν Παλαιοχώραν συνεχίσθησαν καὶ κατὰ τὸ 1969 αἱ ἐργασίαι στερεώσεως ἐπειγούσης φύσεως, ἥτοι:

α) Ἅγιος Χαράλαμπος

Ἐγένετο ἐπισκευὴ τῆς στέγης καὶ ἀποκατάστασις ἀποχετευτικῆς αὐλάκος.

β) Σταυρός¹³

Ἡ τοιχοδομία τοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ κυρίως ναοῦ παρουσίαζεν εὐρυτάτας ρωγμὰς. Ἐγένετο στερέωσις τῶν τοίχων διὰ σενάζ ἐξ ὀπλισμένου σκυροδέματος ἀοράτου ἐξωτερικῶς, ἐπισκευὴ στέγης καὶ ἀποκατάστασις τῶν κατεστραμμένων ἐπιχρισμάτων.

Ὅμοιως, καὶ εἰς τοὺς περισσοτέρους ἐκ τῶν ναίσκων τῆς Παλαιοχώρας, ἐγένετο καθαρισμὸς τῶν ἀποχετευτικῶν αὐλάκων καὶ στερέωσις τῶν κατεστραμμένων ἀναλημματικῶν τοίχων.

ΥΔΡΑ

Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Καραγιάννης

Κατὰ τὰς ἐφετινὰς ἐργασίας στερεώσεως ἀνεσύρθησαν αἱ κέραμοι τῆς στέγης, ἐπλακοστρώθη ὁ περίβολος διὰ μεγάλων μαρμαρίνων καὶ λιθίνων πλακῶν, ἐφράχθησαν αἱ εὐρεῖαι ρωγμαὶ τῆς τοιχοδομίας ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, ἀνακατεσκευάσθησαν τὰ προστατευτικὰ πεζούλια κατὰ μῆκος τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων καὶ τέλος ἐπεσκευάσθησαν αἱ θύραι καὶ τὰ παράθυρα (Πί ν. 118 β).

ΔΑΜΑΛΑΣ

Εἰς Δαμαλᾶν ἐγένοντο ἐργασίαι διὰ τὴν προστασίαν τοῦ Μουσουλίου, τῆς Ἐπισκοπῆς καὶ τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.

ΠΑΥΛΟΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

13. ΑΔ 21 (1966) : Χρονικά, σ. 119, ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 158.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΡΓΟΛΙΔΟΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

ΑΡΓΟΛΙΣ

ΑΡΓΟΣ

1. Οικόπεδον Σμυρνιώτη (ὁδὸς Χατζῆ)

Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν θεμελίων ἀπεκαλύφθη οἰκοδομικὸν συγκρότημα τῶν ὑστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων ὡς καὶ οἰκοδομικὰ λείψανα τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων¹ (Σχ. ε. δ. 1). Κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν εἶχον χρησιμοποιηθῇ καὶ ἀνήκοντα εἰς παλαιότερα κτήρια μέλη. Ἄκρως ἐνδιαφέρουσα ὑπῆρξεν ἡ ἀποκάλυψις χρησιμοποιηθείσης εἰς δευτέραν χρήσιν διὰ τὴν κάλυψιν ἀποχετευτικοῦ ἀγωγοῦ μαρμαρίνης ἀναγλύφου πλακῶς (ὑψ. 0,585, πλ. 0,45, πᾶχ. 0,07 μ.), ἥτις ἔφερε παράστασιν τῆς Λήδας μετὰ τοῦ κύκνου (Πί ν. 119 α).

Ἡ Λήδα καὶ ὁ κύκνος παριστῶνται ἐμπροσθεν κρήνης. Ὁ κύκνος οὐδόλως ἐνθυμίζει τὸ ἐν τρόμῳ πτηνόν, ὅπερ κατέφυγεν, ἵνα εὕρῃ προστασίαν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Λήδας. Διὰ τῶν ἀναπεπταμένων αὐτοῦ πετερυγῶν καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν ὄψιν τοῦ ἀναγλύφου. Τὸ ὕψος τοῦ εἶναι τοῦλάχιστον ὅσον καὶ τῆς Λήδας, ἡ ὅλη δὲ αὐτοῦ ἐμφάνισις μεγαλοπρεπής. Διὰ τῶν πετερυγῶν συγκρατεῖ τὸ σῶμα τῆς Λήδας, ἐνῶ οἱ πόδες στηρίζονται ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς, ὁ δὲ λαιμὸς τοῦ πτηνοῦ ἔχει συστραφῇ διὰ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν κεφαλὴν τὴν διὰ τοῦ ράμφους ἀπόθεσιν φιλήματος ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τῆς νεαρᾶς γυναικός. Αὕτη ἔχει κάμψει τὰ γόνατα καὶ τὸν κορμὸν καὶ φαίνεται καταβάλλουσα προσπάθειαν νὰ ἐλευθερωθῇ τοῦ ἐναγκαλισμοῦ. Τὸ πρόσωπον αὐτῆς δεικνύει ἐγκαρτέρησιν καὶ συγκατάβασιν. Τὸ σῶμα τῆς Λήδας, κατὰ τὰ τρία τέταρτα ἐκ τῶν ὀπισθεν ὀρώμενον, εἶναι ἐντελῶς γυμνόν, δεδομένου ὅτι τὸ μοναδικόν αὐτῆς ἐνδυμα μόλις συγκρατεῖται ἀπὸ τῶν γονάτων². Ὑπὸ τὴν ἀπλότητα τῶν μορφῶν καὶ τὴν αὐστηρότητα τῆς ἐκφράσεως εἶναι φανερά ἡ προσπάθεια τοῦ καλλιτέχνου νὰ ἀποδώσῃ τὸ πάθος.

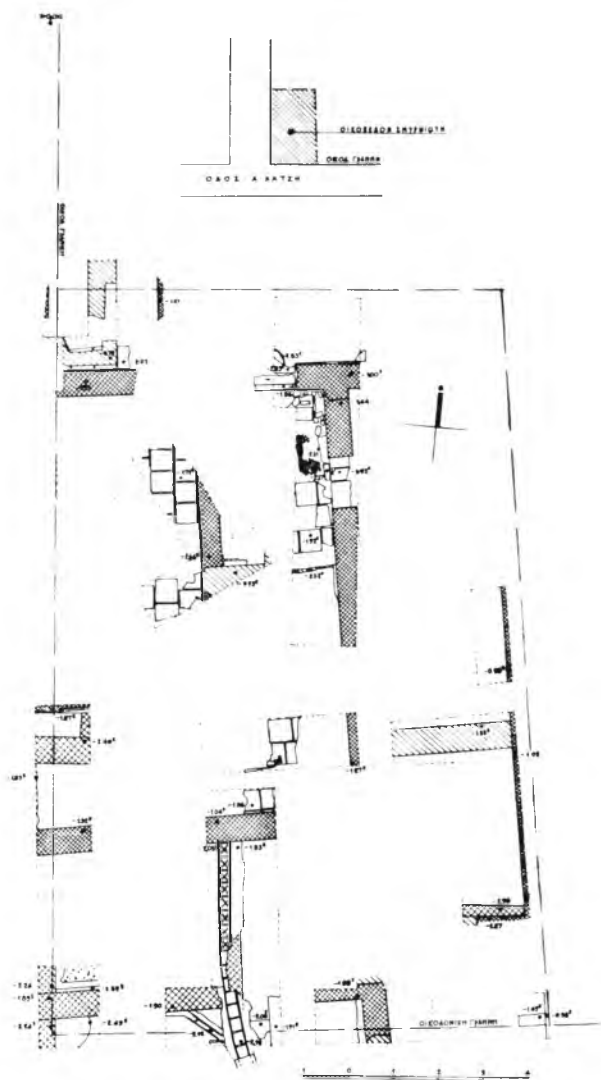
2. Οικόπεδον Ἀλεξοπούλου καὶ Κορολῆ (ὁδὸς Γούναρη, ἀριθ. 103)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν ὑπογείου ἀπεκαλύφθη εἰς

1. Ὑπὸ τῆς κ. Μ. Οἰκονομίδου ἀνεγνωρίσθησαν ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων νομισμάτων ἐν Μακεδόνων ἐποχῆς Καρακάλλα, ἕτερον (ἀντωνιανός) Φλοριανού (276 μ.Χ.) καὶ τέλος γρόσιον τοῦ G. Dandolo (1280 - 1289).

2. Τὸ ἐν κατατομῇ πρόσωπον τῆς Λήδας ἐνθυμίζει κατὰ πολὺ τὸν διάκοσμον τῶν μετοπῶν τοῦ β' ναοῦ τοῦ Ἡραίου Ἀργους, πρβλ. Arg. Her. I, πίν. XXXII, 2.

βάθος 3 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πεζοδρομίου λιθόστρωτος ὁδὸς βαίνουσα ἀπὸ ΝΑ. πρὸς ΒΔ. Κατὰ τὸ ἀνασκαφέν τμήμα αὐτῆς (Πί ν. 120 α), μῆκ. 3,20 μ., ἀπεκαλύφθη φρεάτιον καλυπτόμενον διὰ λίθου καὶ ἀποχετευτικὸς



Σχέδ. 1. Ἄργος. Τοπογραφικὸν διάγραμμα καὶ κάτοψις ἀνασκαφῆς εἰς οἰκόπεδον Σμυρνιώτη

ἀγωγός. Ἡ κατεύθυνσις τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἔχει πλ. 1,64 μ., ὑποδηλοῖ σχέσιν πρὸς τὸ ἀνασκαφέν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Θεάτρου καὶ ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Τσιραμανῆ πρόπυλον καὶ πρὸς τὴν ἐπισημανθεῖσαν ἐπὶ τῆς Δ. πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ Γούναρη ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Σκλήρη ὁδόν (βλ. ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 109).

3. Οικόπεδον Ἰω. Καβουζῆ (ὁδὸς Περρούκα καὶ Κολοκοτρώνη)

Κατὰ τὴν ἐσκαφὴν θεμελίων, εἰς βάθος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας 1.60 μ., ἀνευρέθη κιβωτιόσχημος τάφος ἄνευ καλύμματος, (μῆκ. 0,75 - 0,89, πλ. 0,33 - 0,53 μ.), περιέχων ἓνα μόνον, κακίστης διατηρήσεως, σκελετόν.

4. Οικόπεδον Μώρου (ὁδὸς Γούναρη 262)

Ἐντὸς τῶν θεμελίων ἐπεσημάνθησαν λείψανα ἀρχαίου κτηρίου. Κατὰ τὸν περαιτέρω καθαρισμὸν ἀπεκαλύφθη τμήμα ἀψίδος (μῆκ. ἀκτίνος κατὰ τὸ ἀνασκαφέν τμήμα 4.60, πλ. τοίχων 1.05, σωζ. ὕψ. 1.40 μ.). Τὸ δάπεδον καὶ οἱ συνεχόμενοι χώροι τοῦ κτηρίου εἶχον ἀπὸ παλαιῶν χρόνων καταστραφῆ.

5. Περιοχὴ Ἐθνικοῦ Γυμναστηρίου

Πρὸς Β. τοῦ χώρου τοῦ Ἐθνικοῦ Γυμναστηρίου καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ μὴ ἀνασκαφέντος εἰσέτι τμήματος τοῦ ἀρχαίου νεκροταφείου ἀνευρέθη, ἀποκαλυφθεὶς ἐκ τῶν βροχοπτώσεων, κιβωτιόσχημος τάφος τοῦ 5ου αἰ. π.Χ., ὅστις ἀπέδωκε σειρὰν λεπτοτάτων μελαμβαφῶν ἀγγείων (Πί ν. 120 β.). Ὑπὸ τὴν βᾶσιν ἑνὸς τῶν σκύφων ὑπάρχει ἐγχαρακτῶς ἡ ἐπιγραφή: ΕΞΗ-ΚΛΑ.

Διὰ τοῦ Ἐπιμελητοῦ Ἰω. Παπαχριστοδοῦλου ἀνσκάφησαν ἐν Ἀργεῖ:

6. Οικόπεδον Χρήστ. Μερασίδη (Συνοικισμός, ΒΔ. τοῦ νεκροταφείου Παναγίας)

Κατὰ τὴν διάνοξιν βόθρου ἐπεσημάνθη τμήμα ὑστερορρωμαϊκοῦ οἰκοδομήματος, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι, συγκείμενοι ἐξ ὀπτοπλίνθων, εἶχον πλ. 0,50 - 0,60 μ.

7. Οικόπεδον Βασ. Ἡλιοπούλου (ὁδὸς Ἀγγέλου Γεωργαντᾶ καὶ Γούναρη)

Εἰς τοῦτο ἐπεσημάνθησαν, εἰς μὲν τὰ ὑψηλότερα στρώματα λείψανα κτηρίων κλασσικῶν χρόνων, εἰς δὲ τὰ βαθύτερα ταφαὶ ἀρχαϊκῆς καὶ γεωμετρικῆς ἐποχῆς, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἀρχαϊκὸς ταφικὸς πίθος, διαστ. ἐσωτ. 1.71 × 0,65 μ., περιέχων δύο φάσεις ταφῶν μὲ κτερίσματα δύο κύλικας καὶ κορινθιακὴν πυξίδα, ὡς καὶ κρατὴρ μετὰ γεωμετρικῆς διακοσμήσεως, ὕψ. 0,38 μ., περιέχων τὰ ὅσα παιδικῆς ταφῆς.

8. Οικόπεδον Γεωργ. Ζερβοῦ (πάροδος Κοραῆ - Κορινιώτου)

Κατὰ τὴν διάνοξιν ἡμιὑπογείου ἀνευρέθη εἰς βάθος. 1.50 μ., ταφικὸς πίθος, ἐσωτ. μῆκ. 1.20, διαμ. χεῖλους 0,53 μ., ὁ ὁποῖος περιεῖχεν ἴχνη

σκελετοῦ ἔχοντος ὡς κτερίσματα πρωτογεωμετρικὴν οἶνοχόην, ὕψ. 0,25 μ., μόνων σκύφον καὶ εὐρὺ ἀγγεῖον μετὰ λαβῆς.

Ὑψηλότερον τοῦ τάφου ἀπεκαλύφθησαν ἴχνη δαπέδου, συγκείμενου ἐκ μικρῶν κεράμων καθέτως τοποθετημένων καὶ περιβάλλοντος μαρμαρίνην στρογγύλην βᾶσιν, διαμ. 1 μ.

9. Οικόπεδον Κωνστ. Παπαπαναγιώτου (ὁδὸς Χατζῆ 23)

Παρά τὴν συμβολὴν τῆς ὡς ἄνω οδοῦ πρὸς τὴν ὁδὸν Φεῖδωνος καὶ πλησίον τοῦ οἰκοπέδου Συμυρνιώτη, εἰς τοῖχον τῆς ὑστερίας ἀρχαιοῦς εὐρέθη ἐντετειχισμένος ὀρθογώνιος λίθος, ὕψ. 1.37 μ., μὲ ἴχνη ἐπιγραφῆς εἰς ἀργεῖον ἀλφάβητον. Πρόκειται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα περὶ ὄρου τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. (Πί ν. 119 β.).

ΚΟΥΡΤΑΚΙ³

Διὰ τῆς Προϊσταμένης τῆς Ἐφορείας συνελίσθη ἡ ἀνασκαφὴ ἐντὸς τοῦ κτήματος Σαραβάκου εἰς Κουρτάκι. Ἐγένοντο εὐρεῖαι τομαί, ἵνα περιληφθῇ ὁλόκληρος ἡ ὑπολειπομένη περιοχὴ ἐν αὐταῖς. Λόγῳ τοῦ ὑπερβαλλόντως μεγάλου ἀριθμοῦ κινητῶν εὐρημάτων δὲν κατέστη δυνατόν νά ἀχθοῦν ἅπασαι εἰς βάθος.

Οὕτω, κατὰ τὸ 1969 διεπιστώθη ὅτι τὸ παχύτατον στρώμα τῶν ἀρχαϊκῶν ἀγγείων, εἰδωλίων καὶ σκευῶν συνεχίζεται πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις καὶ ἐκτὸς τοῦ κτήματος Σαραβάκου. Τὸ στρώμα τοῦτο δὲν ἔχει σχηματισθῇ ἐξ ἀπορρίψεως τῶν ἀντικειμένων ἀλλὰ διὰ τοποθετήσεως τῶν ἐντὸς ἀλλήλων, συνήθως κατὰ μέγεθος, τῶν μικροτέρων ἐντὸς τῶν μεγαλυτέρων. Ἐπὶ τῆς πρώτης σειρᾶς ἐτοποθετεῖτο δευτέρα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, μεταξύ δὲ τῶν ἀντικειμένων ἐλάχιστον χῶμα παρεμβάλλεται, ἐνίοτε δὲ οὐδὲ ἴχνος. Ἡ τοιαύτη ἐπιχώσις κατεκάλυπτε τὴν περιοχὴν, εἰς τρόπον ὥστε μεταγενέστερον, κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, οἱ οἰκοδομοῦντες ἐκεῖ ἠναγκάσθησαν νά κτυπήσουν τὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀντικείμενα, ἵνα ἐκ τούτων δημιουργήσουν δάπεδον. Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ἔτους 1969, ἀπεκαλύφθησαν λείψανα τοίχων κατεσκευασμένων ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων ἀκανονίστου σχήματος. Τὰ θεμέλια τῶν τοίχων τούτων, ὅμως, καλύπτονται ἐξ ὀλοκλήρου διὰ θραυσμάτων καὶ δι' ἀκεραίων ἀγγείων τόσον πυκνῶς, ὥστε νά μὴ εἶναι πλέον δυνατόν νά προσδιορισθῇ εὐκόλως, ἂν ἔπονται ἡ προηγούνται τῆς ἐπιχώσεως. Ἐκ παραλλήλου διεπι-

3. Πρβλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 178 καὶ ΑΔ 23 (1968): Χρονικά, σ. 131 - 132.

στώθη υπό την επίχωση και τὰ στρώματα ταῦτα, ἡ ὕπαρξις πλοσιωτάτου στρώματος γεωμετρικῆς ἐποχῆς, ὁπόθεν συνελέγη μέγας ἀριθμὸς ἀγγείων. Οὕτω δὲν κατωρθώθη καὶ πάλιν νὰ ἐπισημανθῇ ἀσφαλῶς ἡ ἀντιστοιχία τοῦ στρώματος τῶν ἀρχαϊκῶν ἀγγείων πρὸς κτηριακὸν συγκρότημα, ἐφ' ὅσον βεβαίως ὑπῆρχε τοιοῦτον.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δεδομένων, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συνδεθῇ ἡ εἰς Κουρτάκι ἐγκατάστασις πρὸς τὴν πρὸς Ἡραῖον Ἀργούς ὁδόν, εἴτε πρὸς τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πausanίου ἱερὸν τῆς Δήμητρος Μυσίας (Paus. II, 18, 3)⁴ ἢ, τέλος, πρὸς τὰ ἀνευρεθέντα πρὸ ἐτῶν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῆς βασιλικῆς τῆς Ἀλίκας, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Κουρτακίου, μεγάλα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, τὰ προερχόμενα ἐξ ἀρχαϊκοῦ ναοῦ.

Ἐκ τῶν καθαρισθέντων μέχρι τοῦδε εὐρημάτων χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ βαθεῖς σκύφοι καὶ κρατῆρες (Πί ν. 120 γ - ζ'), οἵτινες φέρουν διακόσμεισιν ταινιῶν ἐκ καστανομέλανος καὶ φυτικῶν σχεδίων διὰ λευκοῦ. Ἐκ τῶν λοιπῶν θεμάτων προσάγονται δείγματα τῆς διακοσμῆσεως ἐπὶ ὀστράκων, ὧν καὶ τινὰ ἀξιόλογα φέροντα παραστάσεις πολεμιστῶν καὶ Σιληνοῦ παίζοντος διπλοῦν αὐλόν (Πί ν. 121 α - ζ'). Ἐνδιαφέρουσα τυγχάνει ἡ ποικιλία τῶν ἀνδρικών καὶ γυναικείων εἰδωλίων, πολλὰ τῶν ὁποίων φέρουν πλούσιον διάκοσμον καὶ στεφάνους ἐξ ὀπωρῶν, ὡς καὶ εἰδωλίων ζώων.

ΗΡΑΙΟΝ ΑΡΓΟΥΣ

Λαξευτὸς τάφος ἀνεσκάφη ἐπὶ τοῦ Ἀνατ. Γερογαλάρου, ἀνήκων εἰς τὴν αὐτὴν συστάδα, εἰς ἣν καὶ ὁ κατὰ τὸ 1957 ἀνασκαφείς⁵. Ὁ τάφος ἀνεκαλύφθη τυχαίως ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ κτήματος Κ. Μπαστούνη κατὰ τὴν καλλιέργειαν ἀμπέλου.

Ὁ τάφος, ἐν μέρει ἀνεωγμένος ἐντὸς τῆς μαλακῆς κιμιλιάς καὶ ἐν μέρει ἐντὸς τοῦ μαλακοῦ βράχου, εἶναι μικρὸς καὶ δὲν περιελάμβανε πλείονας τῶν τεσσάρων νεκρούς, ἐντὸς τοῦ διαστ. 2.26×2.18 μ. θαλάμου. Τὰ πενιχρὰ κτερίσματα, ἐν οἷς δύο ἀβαφεῖς ἀμφορίσκοι καὶ μικρὸς λύχνος, ἔκειντο ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ἐνῶ ἐντὸς ἀκανονίστου λάκκου (μῆκ. 0,96, πλ. 0,46,

βάθ. 0,24 μ.) ἀνευρέθη συνεσταλμένος νεκρὸς συνοδευόμενος ὑπὸ μικρᾶς πρόχου (Σχέδ. 2). Τὸ στόμιον τοῦ τάφου, πρὸς τὸ ὁποῖον ἔφερε δρόμος, μῆκ. 4,40 μ., ἐκλείετο διὰ καλῆς κατασκευῆς ξηρολιθιδᾶς μέχρις ὕψους 1,15 μ. Ἡ χρῆσις τοῦ τάφου ἐγένετο κατὰ τοὺς ΥΕ III Α - Β χρόνους.

ΣΧΟΙΝΟΧΩΡΙΟΝ

Πλησίον τοῦ συνοικισμοῦ Χέλιμι παρὰ τὸ Σχοινοχώριον, ἐντὸς τοῦ κτήματος Γ. Καλογήρου εἰς θέσιν Μακρυνέρι, ἀνεσκάφησαν δύο κιβωτιόσχημοι τάφοι. Ἐντὸς τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν (μῆκ. 1,92, πλ. 0,62, βάθ. 0,40 μ.), περιέχοντος ἓνα νεκρὸν, ἀνευρέθησαν δύο μόνον ἀγγεῖα παρὰ τὴν κεφαλὴν, μετὰ θραύσματος σιδηρᾶς περόνης. Ὁ δεύτερος ἦτο ἀκτέριστος καὶ περιεῖχεν ἓνα νεκρὸν κατὰ χώραν καὶ δεύτερον, τοῦ ὁποίου τὰ ὀστὰ ἦσαν συσσωρευμένα παρὰ τὴν ἑτέραν τῶν πλευρῶν.

Ἀφ' ἑτέρου, ἐντὸς τοῦ κτήματος Κωνστ. Ἀν. Μπάρλα, ὁπόθεν διέρχεται ἡ πρὸς Χέλιμι ἀγροτικὴ ὁδός, ἐνετοπίσθη οἰκοδόμημα, τοῦ ὁποίου ἀπεκαλύφθησαν ἐπιφανειακῶς δύο πώρινοι τοῖχοι, τεμνόμενοι κατ' ὀρθὴν γωνίαν, ἐπὶ μήκους 3,40 ὁ εἰς καὶ 4 μ. ὁ ἕτερος.

Ἡ περαιτέρω ἀνασκαφικὴ ἐρευνα ἐν τῇ περιοχῇ θὰ εἶναι ἄκρως ἐνδιαφέρουσα, λόγῳ τοῦ πλήθους τῶν ὁρατῶν σωζομένων ἀρχαίων.

ΔΟΥΚΑ

Ἐκ τῆς περιοχῆς Δούκα παρεδόθησαν ὑπὸ ἰδιώτου χαλκαῖ τινες περόναι. Κατὰ γενομένην ἀκολούθως αὐτοψίαν ἐπεσημάνθησαν ἐπὶ τῆς παρὰ τὸ χωρίον ὕψηλης κορυφῆς Τουλούπα λείψανα ἀρχαϊκοῦ κτίσματος (Πί ν. 122 α) καὶ συνεκεντρώθησαν καὶ τινὰ εἰσέτι ἀντικείμενα, κυρίως περόναι⁶ καὶ τεμάχια χαλκῶν ἐλασμάτων, προερχόμενα ἐξ ἀποθέτου ἱεροῦ (Πί ν. 122 β). Λείψανα οἰκοδομικὰ σώζονται καὶ ἐντὸς τοῦ χωρίου.

ΤΙΡΥΝΣ

Οἰκόπεδον Γ. Μερμύγκη (ἐναντι τῆς ἀκροπόλεως, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀργούς - Ναυπλίου)

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς διανοίξεως θεμελίων ἡρευνήθη τὸ ὑπέδαφος. Ἐντὸς τοῦ πρώτου ὀρύγματος τῶν θεμελίων ἀνευρέθησαν λείψανα μόνον λιθαρίων ἐκ τοῖχου, ἐνῶ εἰς ἕτερον ὀρύγμα (ἀριθ. 7) διεσώθη τμήμα ταφικοῦ πίθου (σῶζ. ὕψ. 0,67, πλ. 0,90 μ.). Ἐκ τῆς στρωματογρα-

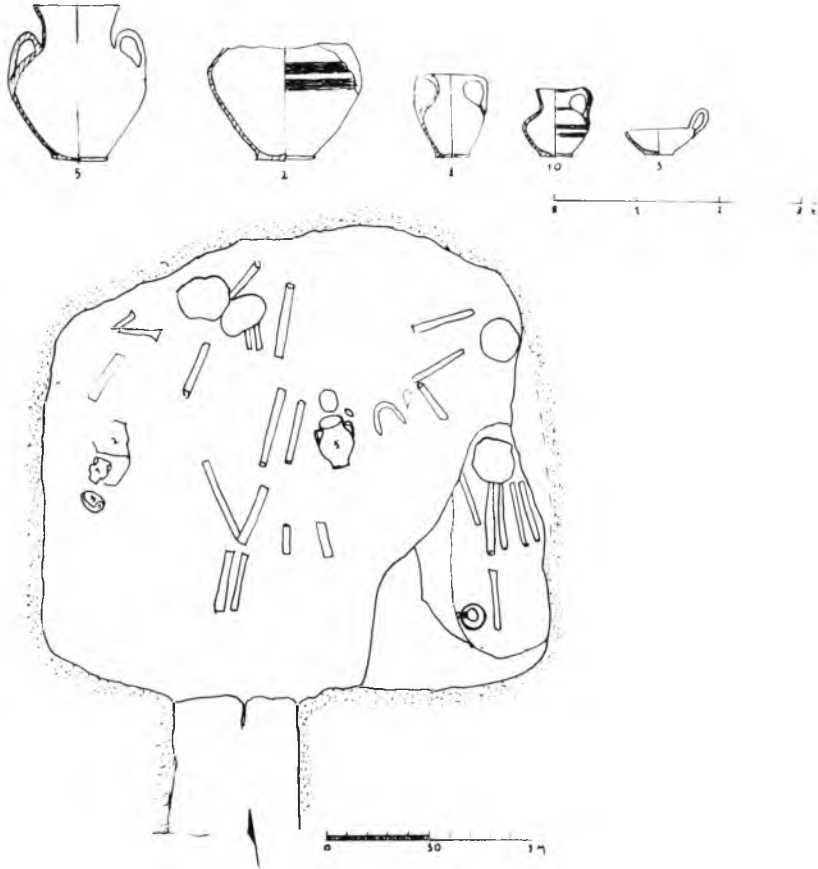
4. Ὡς καὶ ἐν τῷ κειμένῳ παρατηρήθη, δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ περίπτωσις ὑπαιθρίου ἱεροῦ. Ὡς πρὸς τὸν τύπον τῶν εἰδωλίων καὶ τὸ πλῆθος τῶν εὐρημάτων, πρβλ. τὸ ἐν Κύπρῳ ἱερὸν παρὰ τὸ χωρίον Ἀγία Εἰρήνη, Δικαίου, Ὁδηγὸς Κυπριακοῦ Μουσείου, σ. 73, 185, πίν. XXV.

5. Βλ. ΑΕ 1960, σ. 123 - 135. Διὰ τὴν τοπογραφίαν βλ. C. Blegen, *Prosymna II*, Σχέδ. 1.

6. Τοῦ τύπου τῶν ἀνατολίζουσῶν, βλ. Jacobsthal, *Greek Pins*, ἀριθ. 81 καὶ 82, σ. 21.

φικῆς μελέτης διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς ἐλαχίστων ὀστράκων εἰς ἓνια σημεῖα, ἐνθ' εἰς τὸ πλεῖστον τοῦ οἰκοπέδου δὲν ἀνευρέθησαν ὄστρακα, εἰ μὴ μόνον θαλάσσια ὄστρεα. Οὕτως εἰκάζεται, ὅτι εἰς τοὺς μυκηναϊκοὺς τοῦλάχιστον χρόνους τὰ ὅρια τῆς Τίρυνθος δὲν θά ἐπεξετείνοντο πέ-

νων χρησιμοποιηθῇ, ὥς ἀποδεικνύει ἡ ὑπαρξίς μεγάλων κατειργασμένων κυβολίθων καὶ τεμαχίων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν πλησίον τοῦ ναοῦ. Συστηματικῇ ἐν τῷ μέλλοντι ἀνασκαφῇ θά δώσῃ πλείονα περὶ τῆς θέσεως στοιχεῖα.



Σχέδ. 2. Ἡραῖον Ἀργούς. Κάτωψις λαξευτοῦ τάφου καὶ τομαὶ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ εὑρεθέντων ἀγγείων

ραν τοῦ σημείου τούτου, ἐνθ' κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς καὶ ἀρχαίκοις χρόνους ἐγένετο χρῆσις τοῦ ἐδάφους τούτου.

ΑΝΩ ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ

Θέσις Ἀγία Παρασκευῇ

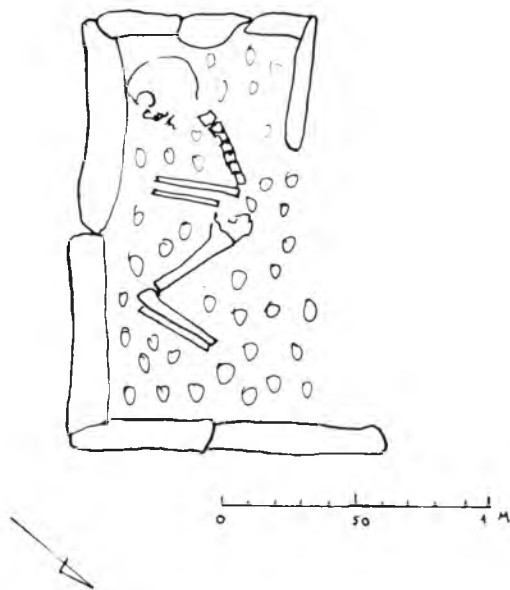
Κατὰ τὴν διάρκειαν ἐργασιῶν κατεδαφίσεως καὶ ἀνοικοδομήσεως τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς διεπιστώθη, ὅτι εἰς τὸν χώρον, τὸν ὅποιον εἶχον διαταράξει τὰ θεμέλια τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας, προὔπηρχε παλαιохριστιανικὸς ναὸς (Πί ν. 123 α), ἐνθ' ἡ περιοχὴ φαίνεται ὅτι εἶχεν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρό-

ΑΣΙΝΗ

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἀσίνην καὶ εἰς τὴν θέσιν Πλάκα πρὸς Α. τῆς ἀκροπόλεως διενηργήθησαν δοκιμαστικαὶ ἀνασκαφαὶ εἰς τρεῖς θέσεις. Ἐκ τούτων ἀπεδείχθη ἡ πυκνὴ κατοίκησις καὶ χρῆσις τῆς περιοχῆς ταύτης ἀπὸ τῶν ΜΕ καὶ ἐντεύθεν χρόνων. Ἐπεσημάνθη ἀνασκαφικῶς μεγάλη καταστροφή, ἐπενεχθεῖσα κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους, καὶ κυρίως ἐνετοπίσθη ἡ ἐν ἐξάρματι τοῦ ἐδάφους ὑποκρυπτομένη περιοχὴ (εἶδος μαγούλας) προϊστορικοῦ συνοικισμού, ὅπου ἀπεκαλύφθη τμήμα μυκηναϊκῆς οἰκίας.

Οικόπεδον Μπρουμίδου

Κατά τὰς διανοιγείσας τάφους πρὸς ἔλεγχον τοῦ ἐδάφους, ὅπου ἐτοποθετήθη λυομένη οἰκία, ἀπεκαλύφθη εἰς ἀκτέριστος τάφος ΜΕ ἐποχῆς (Σχέδ. 3) καὶ λείψανα τοίχου βαίνοντος ἀπὸ ΝΔ. πρὸς ΒΑ.



Σχέδ. 3. Ἀσίνη, οἰκόπεδον Μπρουμίδου.
Κάτοψις ΜΕ τάφου

Οικόπεδον Κ. Καρμανιόλα (ἐναντι οἰκοπέδου Μπρουμίδου)

Ἐν αὐτῷ ἐπεσημάνθη τὸ πρῶτον ἢ κάτω πόλις τῆς Ἀσίνης. Ἀνεσκάφη τμήμα μυκηναϊκῆς οἰκίας, ἐπὶ τοῦ δαπέδου μικροῦ δωματίου τῆς ὁποίας ἀνευρέθη κατὰ χώραν ἀποθηκευτικός πίθος, ἐν μέρει ἐντὸς τοῦ ἐδάφους κατακεχωσμένος. Εἰς τὸ συνεχόμενον δωμάτιον ἀνευρέθη ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ὁμοίως κατὰ χώραν, ὑψίπους κύλιξ. Ἡ οἰκία φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺς ΥΕ ΙΙΒ χρόνους.

Εἰς ἅπαντα τὰ ὀρύγματα διεπιστώθη ἀνασκαφικῶς ἢ ἐπελθοῦσα, περὶ τὰ τέλη τῶν γεωμετρικῶν χρόνων, καταστροφή, ἣτις ἀνταποκρίνεται εἰς παχὺ στρώμα περιέχον διαλελυμένους τοίχους, λείψανα πλίνθων καὶ ὀστρακα.

Κτῆμα ἀδελφῶν Καρμανιόλα (ΒΑ. τῆς ἀκροπόλεως)

Ἀνεσκάφησαν πέντε μεγάλοι τάφοι, ἐξ ὧν αἱ τέσσαρες ἐντὸς τοῦ δενδροφυτευμένου κτήματος, ἡ δὲ πέμπτη ἐντὸς τῆς ἄμμου παρὰ τὴν παραλίαν.

Ἐντὸς τῶν τάφων Α, Β1 καὶ Β2 ἀνεσκάφησαν οἰκοδομικαὶ φάσεις τριῶν τοῦλάχιστον ἐποχῶν, ἀντιστοίχως δὲ ἀνευρέθησαν δύο καλῆς κατασκευῆς δάπεδα, τὸ ἐν ἐκ πηλοῦ, τὸ δ' ἔτερον ἐκ χαλίκων, εἰς βάθος 0,95 μ.

Ἐντὸς τῆς τάφρου Δ (μῆκ. 5, πλ. 2 μ.), πλέον ἐνδιαφέροντες ὑπῆρξαν οἱ τοῖχοι Τ12 (πλ. 0,40, μῆκ. 2,40 μ.) καὶ οἱ Τ16 (πλ. 0,38, μῆκ. 1,10 μ.) καὶ Τ13 (πλ. 0,38, μῆκ. 2,30 μ.), εἰς βάθος 0,30 ἕως 0,60 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἀνήκοντες εἰς τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα (Σχέδ. 4, Δ' Πί ν. 123 β).

Ἡ τάφος Γ (μῆκ. 5,40, πλ. 1,40 μ.) ἀπέδωσε κυρίως ταφάς ἀπὸ τῶν ἐλληνιστικῶν μέχρι τῶν πρώτων γεωμετρικῶν χρόνων. Εἰς τὴν παλαιότεραν αὐτὴν φάσιν ἀνήκουν οἱ κιβωτιόσχημοι τάφοι 2, 3, 4, 5, 6 καὶ 7 (Σχέδ. 4, Γ' Πί ν. 123 γ, 124 α - β).

Εἰς τὴν τάφρον τῆς παραλίας διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς ὀστράκων ὑπὸ τὴν ἄμμον, χωρὶς νὰ διαπιστωθῇ ἡ ὑπαρξίς οἰκοδομικῶν λειψάνων.

Εἰς ἀπάσας τὰς τάφρους, εἰς βάθος κυμαίνον ἀπὸ 1,40 - 1,60 μ. ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, ἀνευρέθη ὕδωρ, τὸ ὅποῖον ἐμποδίζει τὴν διὰ συνήθων μέσων ἀνασκαφὴν.

ΚΟΡΙΝΘΙΑ**ΕΞΑΜΙΛΙΑ****Κτῆμα Διδασκάλου**

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς διασταυρώσεως τῆς ὁδοῦ Ἐξαμιλίων πρὸς τὴν ὁδὸν Ἀργους - Κορίνθου καὶ παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν, ἐντὸς τοῦ κτήματος Διδασκάλου, ἐγένετο πλήρης σχεδὸν ἀναμόχλευσις ἀρχαίου οἰκοδομήματος κατὰ τὴν διάρκειαν βαθείας ἀρόσεως γενομένης ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου.

Πρόχειρος καὶ βραχείας διαρκείας ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐγένετο διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ οἰκοδομήματος καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς γενομένης ζημίας. Οὕτω, διεπιστώθη ὅτι πρόκειται προφανῶς περὶ μεγάλου ταφικοῦ μνημείου, παρομοίου πρὸς τὸ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν εἰς ὕψος σωζόμενον. Τινὲς ἐκ τῶν καταστροφέντων ἢ μετακινηθέντων δόμων παρουσιάζουν καμπύλην, ἴσως δὲ ἀπετέλουν μέρος καμαρωτῆς στέγης ἢ ἀψίδος. Ἐπὶ τινῶν τῶν δόμων διεσώθη κονίαμα φέρον ἐγχαράκτως διακόσμησιν γραμμικὴν. Γραπτὴ διακόσμησις δὲν ἀνευρέθη. Τοῦ οἰκοδομήματος ἔχει διασωθῇ ἡ ὑποθεμελίωσις. Διὰ νὰ καθορισθοῦν τὰ ἐπὶ μέρους

αὐτοῦ στοιχεῖα θὰ πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ συστηματικὴ ἀνασκαφή.

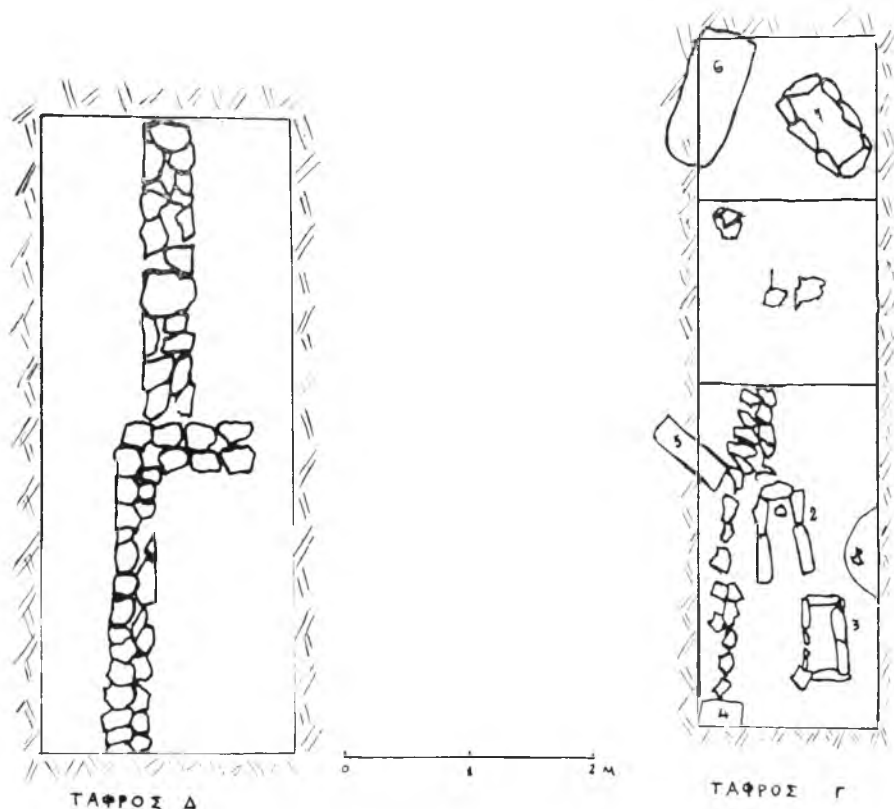
ΧΙΛΙΟΜΟΔΙ

1. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας Τενέας καὶ εἰς τὸ δεξιὸν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης ἀπὸ Χιλιομοδίου εἰς Κλένιαν, εἰς θέσιν Παλῆδ Σχολεῖο καὶ ἐντὸς τοῦ κτήματος Μιχ. Γεωργ. Κανέλλου, ἀνευρέθησαν ἱχνὴ ἀρχαίου κτηρίου. Μετὰ τὸν

νοντο ἐπιφανειακῶς ἔρουναι, αἵτινες ἀπέδωσαν ἐν ὀλίγοις τὰ ἀκόλουθα:

2. Ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Ἀγ. Ἀσωμάτων τῆς κοινότητος Κλένιας ἐπεσημάνθη προϊστορικὸς συνοικισμὸς, ἐκ τοῦ ὁποῖου συνελέγησαν ὀστρακα καὶ τεμάχια ὀψιανοῦ.

3. Ἐντὸς τοῦ κτήματος Γεωργ. Βασ. Μπίτζιου εὐρίσκονται δύο πώρινοι κίονες καὶ μεγάλη παρίνη βάσις. Ἐντεῦθεν διέρχεται ἀρχαῖον



Σχέδ. 4. Ἀσίνη. Κτῆμα ἀδελφῶν Καρμανιόλα. Τάφοι Δ καὶ Γ

καθαρισμὸν ἀπεδείχθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐργαστηριακοῦ συγκροτήματος ρωμαϊκῶν χρόνων, πιθανῶς κναφείου (Πί ν. 124 γ.). Ἦχθησαν εἰς φῶς τμήματα τῶν τοίχων δύο παρακειμένων δωματίων (πλ. τοίχων 0,50 καὶ 0,60 καὶ μήκ. ἀντιστοίχως 6 καὶ 4,50 μ.). Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν δύο παρακείμεναι δεξαμεναί (διαστ. $1,85 \times 0,90$ καὶ $0,90 \times 0,70$ μ.), αἵτινες φέρουν ἐπένδυσιν διὰ κονιάματος. Ἡ ἐτέρα τῶν δεξαμενῶν εἶχε μετασκευασθῇ μεταγενέστερον, ἵνα χρησιμοποιηθῇ ὡς τάφος.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς βραχείας ἀνασκαφῆς ἐγέ-

τεῖχος, ὅπερ συνεχίζεται ἀνερχόμενον παρὰ τὸ κτῆμα Κ. Θ. Καλαρᾶ, ὅπου διακρίνονται θεμέλια ἀρχαίου κτηρίου. Τέλος, ἐκ τοῦ ἀγροῦ Λεων. Σκαρίμπα, ὅπου διακρίνονται λείψανα ρωμαϊκοῦ ἢ βυζαντινοῦ κτίσματος καὶ μεγάλοι ὀγκόλιθοι, συνελέγη τεμάχιον δωρικοῦ κίονος.

4. Ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ Ἰω. Παπαχριστοδοῦλου, ἐξ ἄλλου, ἐκαθαρίσθη ὁ ἀποκαλυφθεὶς πλησίον τοῦ Δημοτικοῦ Σχολεῖου Χιλιομοδίου ἐν λάκκῳ τάφος (διαστ. $1,58 \times 0,85$ μ.), ὅστις ἐκαλύπτετο διὰ λιθίνων πλακῶν καὶ ἀπέδωσε πέντε γεωμετρικὰ ἀγγεῖα. Πλησίον τοῦ τάφου

ὑπῆρχον ἰχνη τοιχαρίου (πλ. 0,15 μ.), κατὰ τὸν ἀνασκαφέα πιθανῶς ἐκ περιβόλου.

ΣΙΚΥΩΝ (ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ)

Οἰκόπεδον Λεονάρδου

Εἰς τὸ Β. τμήμα τοῦ οἰκοπέδου, ἐντὸς τοῦ χωρίου, ἐπεσημάνθησαν ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ Ἰω. Παπαχριστοδούλου ἰχνη λαξεύσεως τοῦ φυσικοῦ βράχου, ἐνῶ κατὰ τὸ Ν. τμήμα ἀνεσκάφη δεξαμενὴ μετὰ ἐσωτερικῆς ἐπιχρίσεως κονιάματος (διαστ. 2.10×1.45 μ.). Ἐκ τεμαχίων μεγαρικῶν σκύφων καὶ χαλκοῦ νομίσματος Κορίνθου χρονολογεῖται εἰς τὸν 3ον

π.Χ. αἰ. Νοτιώτερον ἀπεκαλύφθη αὐλαξ (πλ. 0,14 - 0,18 μ.), ἣτις ἔχει κατεύθυνσιν ἐκ Δ. πρὸς Α. καὶ κατέληγεν ἀφ' ἑνὸς εἰς φρεάτιον (διαστ. $0,41 \times 0,67$, βάθ. 0,51 μ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ προφανῶς εἰς τὴν δεξαμενὴν.

ΟΙΝΟΗ (ΣΧΙΝΟΣ ΠΕΡΑΧΩΡΑΣ)

Κατὰ τὴν διάνοξιν φρέατος ἐντὸς τοῦ κτήματος Γεωργ. Μηνᾶ Γκίκα ἀπεκαλύφθησαν δύο ἀρχαιόθεν σεσυλημένοι τάφοι ἐκ πωρίνων πλακῶν.

Ε. ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ - ΔΕΪΛΑΚΗ

*

EXCAVATIONS AT CORINTH

The University of Texas continued its work in the Roman gymnasium of the ancient city under the direction of Dr. James Wiseman. The underground fountain that had been discovered in the 1968 campaign has been further examined (*Hesperia* XXXVIII (1969), pp. 75-78; see also *ADelt.* 24 (1969): *Chronika*, p. 115). This proves to be an underground spring house with wash basins of the Hellenistic period, later reused by the Romans, apparently as part of the gymnasium complex. In the later Roman period, late fourth and fifth centuries, the grotto-like spring house appears to have become a cult place in which thousands of late Roman lamps were deposited.

On the north slope of Acrocorinth, Dr. N. Bookidis continued excavation in the sanctuary of Demeter and Kore (*Hesperia* XXXVIII (1969), pp. 297-310). Excavation continued in the sanctuary until the beginning of November, 1969. A long flight of steps with landings at intervals has been revealed stretching up the slope toward the central cult area. The landings appear to have been designed to lie in front of the entrances of the separate buildings which lined the two sides of the stairway. The buildings themselves vary in plan from single dining rooms with kitchens to structures with several rooms, one of which always was a dining room.

Dr. H. S. Robinson, the former Director of the American School, continued his investigations on the north side of Temple Hill as part of his researches and work toward the total republication of the archaic temple of Apollo and its predecessor.

The spring excavation of the American School of Classical Studies, directly supervised by the Director of the Corinth Excavations, was limited to the area of the Roman forum. Work was done at the west end of the forum, immediately west of Temples G and H. Work was also done in the temenos of the Sacred Spring and immediately to its south (*Hesperia* XXXIX (1970), pp. 1-39).

A number of graves ranging from Sub-Mycenaean to Geometric were excavated at the west end of the forum, suggesting that the whole area once was an Early Iron Age burial ground that slowly was supplanted in the Proto-

Corinthian period by domestic structures. In the area of the central forum trenches were dug in order to expose and study the Hellenistic race course. The early track seems to have been changed to its more northwesterly axis in the third quarter of the fourth century B.C. Again this year, as during the 1968 season, many examples of imitation Cypriot pottery were found immediately under the fill that was brought in during the construction of the new race course.

Investigations in the archaic, classical, and Hellenistic levels underlying the forum have encouraged the theory that the classical agora of Corinth may not lie here, but rather somewhere along the north side of Temple Hill (*Hesperia* XXXIX (1970), pp. 32-39).

C. K. WILLIAMS, II

*

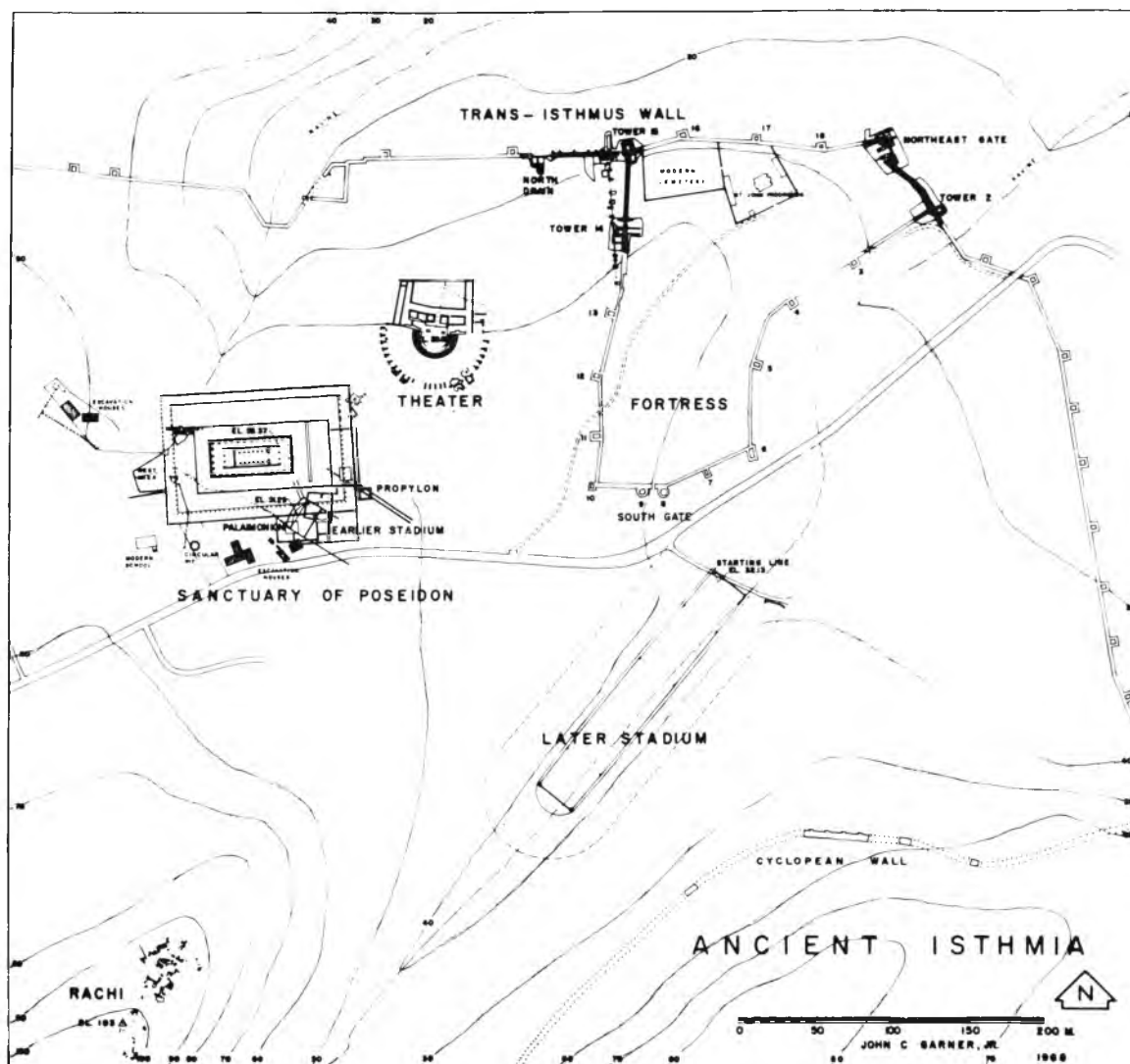
ISTHMIAN EXCAVATIONS

The third campaign of the new phase of excavation at the Isthmian Sanctuary of Poseidon began Monday, March 31, and continued to Saturday, June 14, although large-scale excavations stopped on Friday, May 23. Excavators from the University of California at Los Angeles were Judith Brunner, Meri von Sternberg, Birgitta Wohl, Thomas Jacoby, and Rev. Allen Moore; from the University of California at Berkeley, Ruth Scott and, for about three weeks, Susan Kallemeyn; and from the University of California at Santa Barbara, David Wilson. The architect was Joseph W. Shaw. My colleague, Oscar Broner, occupied with preparing for publication the temple of Poseidon and adjacent areas excavated by him in earlier campaigns, served as consultant. Foremen, as in the past, were Demetrios Papayoannou and Christos Kontoyannis. George Kachros again was chief technician; his assistant was Harilaos Papanikolaou. All members of the staff of the American School of Classical Studies at Athens, under whose auspices excavations are conducted, were unfailing in rendering assistance.

Excavations were begun this year (Plan 1) in a field known as the Loukos property, which lies south of the Fortress at Towers 9 and 10. The second area investigated lies along the Fortress West Wall between Towers 13 and 14 where, on the exterior, remains of a

Roman building of the early first century after Christ had been discovered in 1967 and, on the interior, a double flight of stairs ascends to the fighting-platform of the Fortress Wall. The third area of major activity this year was

at the west end of Kyras Vrysi, discovered in 1967 and partially explored in 1968. Unhappily, we were unable to secure the owner's permission for continued investigation of the field. The six and one quarter stremmata under



Plan 1. Ancient Isthmia. The Sanctuary of Poseidon and its vicinity.

(This plan based on original « Ancient Isthmia » by W. B. Dinsmoor Jr., 1962)

the Northeast Gate of the Fortress, first investigated by us in 1967. Briefer explorations were undertaken in a field within the Fortress southeast of the Church of St. John and in an area outside the Fortress northeast of Tower 2. We had wished to investigate further the cemetery of the sixth and fifth centuries B.C.

expropriation immediately east of the temple of Poseidon were not available for excavation during the spring. Expropriation of the property has been underway since 1966 and on July 7 of this year it was finally cleared for excavation. It will be a major area for work in future years.

Loukos Area¹

A bit more than a stremma and a half of land lying between the public road and the Fortress South Wall at Towers 9 and 10 was acquired by us in December of 1967. Part of a wall of well-cut blocks was visible in the north scarp of the public road before excavation. A trench about 45 m. long was opened from the southwest corner of Tower 10 diagonally across the land to the southeast property marker. The northern half of the trench was extended towards the northeast (P l. 125 a), opening an area about 20 m. $\times$ 12 m. extending southeastward from the southern face of Tower 10 and the Fortress South Wall. At the southern end of the diagonal trench, an area about 6 m. $\times$ 15 m. was opened towards the west, and walls which had in part been visible in the north scarp of the public road were cleared for some 21 m. towards the east (P l. 125 b). North of this eastern part a rectangular area about 6 m. $\times$ 9 m. was excavated and refilled at the end of the season since it was not on our own property. Fill over bedrock was everywhere shallow except immediately adjacent to the Fortress South Wall. Fragmentary walls of buildings, a section of cobbled court, and part of a road leading to the Fortress South Gate were revealed. Several water-lines, some open, some closed and sealed at joints between pipes, were discovered in connection with walls, but no complete plan of any building. Coins found in the area were for the most part late Roman, Byzantine, and Venetian colonial (from Maximianus Hercules, 286 - 305 A.D., IC 69 - 77, to Tomaso Mocenigo, 1414 - 1423 A.D., IC 69 - 47). Earlier are a Roman issue of Argos (Νέμεια within wreath, IC 69 - 79) and a Bellerophon/Pegasus bronze of Corinth (fourth century B.C., IC 69 - 70, without significant context). At the end of the season rubble walls of a structure underlying Tower 10 and the Fortress South Wall began to appear. Exploration of these walls must await another season.

On or beside the road leading to the South Gate a circular pit about 1.10 m. in diameter and about 2 m. deep had been cut into the earth. Carefully laid out about 40 cm. above the floor of the pit were a foreleg and two

hindlegs of a bovine (P l. 126 a); there were several other fragments of bones, but no complete skeleton. The pit had been backfilled for the most part with a mass of largish stones over a layer of soft earth. The fragments of pottery in the pit were Roman and Byzantine ranging in date from first to twelfth centuries after Christ, a wide range in date which occurred even among sherds from the lowest level of the pit, below the level on which the bones were laid.

In the southeastern part of the area excavated, the wall of well-cut blocks partly visible in the northern scarp of the public road was cleared (P l. 125 b). The wall consists of a western section about 6.50 m. long and an eastern section about 8.50 m. long turned at an angle of 35° to the other. Particularly the eastern section is badly ripped out and the associations of the whole wall are not clear. Against the south face of the western section are remains of what seem to be two structures. The easternmost was cleared (P l. 126 b). About half the domical shape is preserved. The other half may have been lost when the modern public road was cut through. The preserved part contained scraps of animal bones, a fragment of a block of stone with painted plaster on one face, a bone pin, the neck and part of the body of a glass bottle, several lamps which seem to belong to the second and third centuries after Christ, and a large amount of broken pottery from which 21 inventoried pieces were recovered. One is a small red-ware bowl of the first century after Christ (IPR 69 - 64, stamp, a sandalled foot). Most are coarse-ware storage or cooking vessels, of which two (IPR 69 - 26 and 242) (P l. 126 c) find close parallels in *Agora*, V, L33 and M237, there dated in the fourth century after Christ. It should also be noted that the deposit contained a small fragment of a modern hollow-tile.

Tower 14 Area²

Excavation in this area ranged along both faces of the Fortress West Wall south of Tower 14 (P l. 127). Along the western face of the Wall we resumed investigations left incomplete in 1967. Here we found that the Early

1. Ruth Scott and Thomas Jacoby in charge.

2. Judith Brunner and David Wilson in charge (and for several weeks Susan Kallemeyn).

Roman Wall of the first century after Christ (dated by coins of Nero), first discovered in 1967, came to an abrupt broken end about 14.50 m. south of Tower 14, though the footing-trench for rubble packing at its west face continued southward for some 3.50 m. About 2.80 m. east of the west face of the Early Roman Wall (and its projected line) we found at levels varying from 38.86 m. to 36.74 m. (sea-level elevations) cuttings in stereo (each *ca.* 1 m. wide) which seemed made for a footing-trench parallel to the Early Roman Wall (P l. 128 a). In a series of pits we traced this footing-trench from a point opposite the Fortress West Gate to a point some 6.50 m. beyond the broken south end of the Early Roman Wall, in all a distance of some 31.50 m. At no point did we find building material of any kind, only the cutting. In one section of the cutting was part of a lamp of the first century after Christ (IPL 69 - 73). The fill west of the southern end of the Early Roman Wall, at levels below the top of the preserved first course of the wall (39.30 m.), contained many fragments of lamps and pots of the first century after Christ, a coin of Caligula (IC 69 - 49, A.D. 37 - 41) and a coin of Nero (IC 69 - 53, A.D. 51 - 52). It also contained a fairly well-preserved lamp of the fourth century after Christ (IPL 69 - 71, Broneer Type XXVIII with *), a fragment of a vase of a class dated in the early fourth century after Christ (IPR 69 - 162) and another which seems to belong to a class dated to the middle of the third (IPR 69 - 163); and indeed it also contained a bronze of Diocletian (IC 69 - 50, A.D. 284 - 305) found very close to the coin of Caligula and at the same level. The later artifacts, I should think, were intruded into the area when the structure represented by the Early Roman Wall was pillaged.

South of the Early Roman Wall, and at the same level, we found a three-step structure (P l. 129 a) with parts of a south side and an east side preserved. The east side begins just behind the broken south end of the Early Roman Wall and runs for about 5.20 m. to a right-angle butt joint with the bottom step of the south side. This latter runs westward for some 5.40 m. to a broken end. About 0.90 m. south of the east end of the bedding for the topmost step of the south side of the

structure lies a cement bedding on stereo. Its north side preserves the line of a wall which aligns with a rubble wall overrun and incorporated by the foundations of the Fortress West Wall; this line is parallel to the line of the south side of the stepped structure. Near this line of wall and by the west face of the rubble footing of the Fortress West Wall, about 0.45 m. below the top of the footing, was found a well-preserved bronze of Diocletian minted at Alexandria *ca.* 301 A.D. (IC 69 - 19) (P l. 128 b). This like the fourth-century material connected with the Early Roman Wall further north may be an intrusion during the period when the structures in the area were being pillaged for building material.

On the east face of the Fortress West Wall, where *ca.* 7.30 m. south of Tower 14 the thickness of the wall increases from 2.40 to 3.40 m. for a distance of *ca.* 20 m., a double stairway was investigated. A flight of stairs ascended to the fighting-platform of the wall both at the north end and at the south end of this jutout of wall. Stairs are sufficiently well preserved to give dimensions for treads and risers, but there is no structural stop for the run of the stairway at either end as there is for the stairways at the Northeast Gate and at Tower 2.

Three graves were discovered in the area excavated west of the Fortress Wall. One, a child's burial, contained beads and a small cross holed for stringing.

The Fortress West Gate (P l. 129 b), first cleared in 1967, was further investigated. It proved to have been cut through the fabric of the wall at some period after the construction of the wall. About 0.60 m. behind the west face of the Gate and some 0.40 m. below the level of the sill, a brick-faced acute angle of an earlier Roman structure was discovered. The section cleared consists of two faces of long flat brick of Early Imperial style and a mortar and rubble fill.

Northeast Gate³

A rectangular area about 9 m. × 19 m. extending northward from the Trans-Isthmus Wall was excavated (P l. 130). At its southeast corner the area incorporates the west end of

3. Birgitta Wohl, Meri von Sternberg, and Allen Moore in charge.

the Bastion around the northeast corner of the Gate. In 1967 we had exposed a strip of this area 2 m. to 3 m. wide immediately north of the Trans-Isthmus Wall. This year we found a cutting in stereo, W-shaped in section, beginning about 8 m. north of the Trans-Isthmus Wall, the middle rise of the W about 11 m. north of the Wall, and the farthest line of the cutting about 18 m. north of the Wall. The southernmost of the two depressions of the W is *ca.* 3.95 m. below the bottom of the Trans-Isthmus Wall and the northernmost is *ca.* 4.25 m. below the bottom of the Wall. There were two later intrusions in this area which confused the plan of the W-shaped cutting. One, presumably the later, was a circular pit *ca.* 3.50 m. in diameter and *ca.* 2.50 m. deep; its top was lined with blocks which seem, at least in part, to be derived from the nearby wall. The other intrusion was a large circular extension of the southernmost floor of the cutting southward towards the Trans-Isthmus Wall, apparently in connection with the construction of the rubble Bastion with buttresses which strengthens the northeast corner of the Trans-Isthmus Wall. On the floor of this circular cutting by the bottom of the northwest corner of the west buttress of the Bastion's north face, we found part of an ovoid amphora with false ring-foot (IPR 69 - 240) (P l. 131 a) which seems close to the class represented by *Agora*, V, M323 and M326, both there dated to the early sixth century after Christ. On stereo at the bottom of the Trans-Isthmus Wall by the channel which runs along the west face of the Bastion after passing under the Wall and so draining the lower end of a vertical pipe-line behind the Wall, we found in 1967 the greater part of a coarse amphora (IPR 67 - 29) (P l. 131 b) like *Agora*, V, M237 of the fourth century after Christ. The vase found in 1967 is presumably to be connected with the construction of the Trans-Isthmus Wall and the vase found in 1969 with Bastion and Buttress. If the W-shaped cutting does in fact represent some part of an outer defense system beyond the Wall, its construction presumably belongs to the period of the Wall rather than to that of the Bastion, and one must note that it differs from the orthodox system found by Megaw in 1932 a little over 300 m. west of the Northeast Gate (*BSA* 32 (1931-32), p. 77).

We were able this year to mend and study also some of the finds made in 1967 in the West Bay of the Northeast Gate, a barrel-vaulted area bounded by the Screen Wall on the north (here springers for the vault are preserved for a length of *ca.* 3.50 m.), the North Pier of the Roman Arch on the east, the North Reveal on the south, and a rubble wall on the west. Of particular interest was a deposit at the foot of the Screen Wall. The deposit (P l. 132 b) contained animal bones and most of the fragments of a wheel-ridged basin (IPR 67 - 1) (P l. 131 c) of rather more elegant profile than *Agora*, V, K78 and K79. The *Agora* pieces are dated in the middle of the third century after Christ; but the West Bay deposit contained, in addition to the fragments of the basin, one fragment each of two lamps (IPL 67 - 17 and 18) of Broneer Type XXVIII, and very close to the deposit was a complete lamp of the same class (IP 3691) (P l. 132 a). The levels at which these objects were found were open at the time of the construction of the North Reveal and the Screen Wall, which is to say at the time of the construction of the Trans-Isthmus Wall.

Against the inner face of the section of Trans-Isthmus Wall running south from the southern pier of the Roman Arch three graves cut into stereo were cleared (P l. 133). The cutting for the northernmost is *ca.* 1.50 m. $\times$ *ca.* 0.54 m. The cutting did not run under the Wall and, though it looked indeed as though it had been made for a grave, there was however no sign of a burial. The cutting contained several large stones in loose earth fill and several large stones lay over the top of the fill. Underneath the latter was found at the top of the soft fill, and so at the level of the bottom of the Trans-Isthmus Wall, a well-preserved Type XXVIII lamp (IPL 69 - 79) (P l. 134 a-b) of the late fourth century after Christ. Immediately to the south lie Graves 3 and 4, both overrun by the Trans-Isthmus Wall. The cover slabs of both were in place. Grave 3, *ca.* 1.25 m. $\times$ *ca.* 0.60 m., contained two skeletons and an unbroken small one-handled jug (IPR 69 - 76) (P l. 135 a) of red clay with spiral grooving and a sharply swelling profile that is without close parallel in *Agora* V. From the same level of the fill in the grave came a small fragment of the rosetted disk of a lamp (IPL 69 - 23) which seems to

belong to Broneer's Type XXVIII. Grave 4, ca. 1.75 m. $\times$ ca. 0.70 m., contained parts of at least five skeletons representing at least two burials and in the upper part of the fill a disintegrated glass alabastron and a well-preserved glass pitcher (IM 69 - 42) (P l. 135 b). Three other graves in the area of the Northeast Gate were cleared this year. All were multiple burials. Only one, Grave 6, contained artifacts of value. This grave lies along the inner face of the north Trans-Isthmus Wall, part of a group of four by the stairway to the fighting-platform in this area. One grave of the group, Grave 1 dug in 1967, is dated by coins in the fifth century after Christ (the coins are, I think, certainly not intrusions as suggested by Megaw in *Archaeological Reports* for 1967 - 68). Grave 6 (P l. 135 c), ca. 1.60 m. $\times$ ca. 0.54 m., was a multiple burial representing at least two periods. In connection with a skull of the earlier period was found a pair of beautifully preserved earrings made in a cable pattern of heavy gold (IM 69 - 36 and 37) (P l. 136 a - c).

The excavations of 1967 in the marble-paved roadway through the Northeast Gate were continued westward to explore further the area excavated by Monceaux in 1883 (*Gaz. Arch.*, pp. 354 ff.). The western end of the marble pavement (P l. 137 a) was found ca. 13.12 m. west of the inner face of the Transverse Blocking Wall. It was continued westward by a packed-earth-and-stone road-metal idiomatically described as *kalderimi* by our foreman in the area. Between this *kalderimi* pavement and the west face of the westernmost block of the marble pavement and 0.07 m. below the top of the block a bronze coin was found. It is either an issue of Leo I, A.D. 457 - 474, or a so-called Vandalic imitation of that emperor's issue. The *kalderimi* road-metal and part of the westernmost marble block were overlaid by a tongue of hard compacted earth and small stones. This seems to be the part of a later road-metal not cut away by Monceaux.

This year we investigated, with considerable profit, the area under the marble blocks of the roadway pavement. In 1967 we had uncovered east of the Blocking Wall a sub-road (P l. 137 b) made of various architectural blocks from poros buildings, but the marble pavement had been lost except for two blocks

under the eastern edge of the Blocking Wall. This spring we found that a sub-road (P l. 138 a) extended some 12 m. westward from the west face of the Blocking Wall and indeed for a distance of 10.12 m. westward from the west face of the Blocking Wall the sub-road consists of two layers of blocks (P l. 138 b). All examined are parts of poros buildings, column drums, capitals, cornice blocks, and the like. One Doric cornice (Block 120 c) had a red-painted via with its color well preserved. From the threshold of the Gate eastward both layers of the sub-road contain particularly heavy pieces, as does indeed the marble pavement. This was perhaps intended to discourage tunnelling operations through the Gate.

The pavement of marble blocks, too, consisted for the most part of architectural pieces, some of which are clearly derived from the same building. One block, which Monceaux apparently had called an altar (*Gaz. Arch.*, 1884, p. 355) (P l. 139 a), was a fragment of an Ionic cornice (P l. 139 b) with one side reworked to a flat surface framed with a cyma reversa as though for an inscription which in fact it never received (Block 17).

About 2 m. east of the threshold, a very large block extends the whole width of the road (No. 43, IΣ 69 - 1) (P l. 140). It proved to be a great stele set up in honor of Lukios Kornelios Korinthos of Corinth by his sons Lukios Kornelios Sabeinos and Lukios Kornelios Korinthos. Sabeinos was a Πυθαγόλης like his father and Korinthos Junior was a Χορράλης. The stele is about 2.83 m. high; its width at top is 0.90 m., at bottom 0.945 m.; its thickness is 0.30 to 0.32 m. (P l. 141 a). Happily it was laid face down when used for a paving-block and so its front surface is very well preserved. Within a gabled architectural frame is a portrait of Korinthos Senior in medium high relief (P l. 141 b). He holds pipes in his left hand and four small ball-like objects in his right. The text of the inscription is:

ΛΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΣ
 ΠΥΘΑΓΛΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΝΕΙΚΗΣ ΝΕΙΚΗΣΑΣ
 ΤΗΝ ΠΕΡΙ/ΟΔΟΝ ΝΕΙΚΗΣΑΣ ΔΕ ΤΗΝ ΕΞ
 ΑΓΓΟΥΣ ΑΣΠΙΔΑΕΝΙΝΟΜΩΤΩΝΑΝΤΑΓΩ/

ΝΙΣΤΩΝΔΥΣΙΝΟΜΟΙΣΕΥΛΗΚΟΤΩΝ
 ΑΝΕΘΗΚΑΝ ΔΥΟ ΥΙΟΙ· Λ· Λ·
 ΚΟΡΝΗΛΙΟΙΣ ΣΑΒΕΙΝΟΣ ΠΥΘΑΓΛΗΣ ΚΑΙ
 ΚΟΡΙΝΘΟΣ ΧΟΡΑΥΛΗΣ

His victories are listed, each in a crudely finished wreath, as follows: in the gable, **ΙΣΘΜΙΑ, ΝΕΜΕΙΑ, ΠΥΘΙΑ, ΤΗΝ ΕΞ ΑΡΓΟΥ ΑΣΠΙΔΑ** (twice); below the portrait, in four rows of three, **ΑΚΤΙΑ Δ, ΝΕΑΝΠΟΛΙΝ Β, ΚΑΙΣΑΡΕΙΑ ΕΝ ΚΟΡΙΝΘΩ Η, ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ Β, ΕΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙ Β, ΕΝ ΧΑΛΚΙΔΙ Β, ΤΗΝ ΕΞ ΑΡΓΟΥΣ ΑΣΠΙΔΑ Β, ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ, ΕΝ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΙ Α, ΕΝ ΛΑΡΕΙΧ Β, ΕΝ ΑΚΙΑ Δ**, (uninscribed).

A second paving-block (No. 86, ΙΣ 69 - 2) contained the roster of victories by an unnamed athlete (P l. 141 c). The stele is located some 7.15 m. west of the threshold of the Gate, and is broken at the bottom. The preserved height is 1.34 m., width 0.685 m., and thickness 0.325 m. At the top of the stele is a hydria within a pediment with half-palmettes for angle acroteria. The gable tops a frame consisting of cyma reversa with fascia crown. Within the frame are eight finely carved wreaths, some with tassels, all with inscriptions recording the games at which the anonymous won his victories. They were: **ΟΛΥΜΠΙΑ, ΚΑΠΙΤΩΛΕΙΑ · ΕΝ ΡΩΜΗ, ΝΕΑΝΠΟΛΙΝ, ΑΚΤΙΑ, ΕΝ ΕΦΕΣΩ ΠΥΘΙΚΩΝ Β, ΕΝ ΕΦΕΣΩ ΑΓΕΝΕΙΩΝ ΚΑΙΑΝΔΡΩΝ ΗΜΕΡΑ Α, ΙΜΥΡΝΑ, ΠΕΡΓΑΜΟΝ**.

Roadway Block 42 (P l. 142 a), about 2 m. east of the threshold, when turned, was revealed to be an Ionic entablature block. On the frieze in finely carved lettering of early Imperial date, was **PROVINCIAE ACHAIAE TRIBU** (ΙΣ 69 - 4).

Block 27 (P l. 142 b), about 2.40 m. west of the threshold, turned out to be an entablature block from the same face of the same building from which came Block 39, the southern half of the threshold. The inscription on the frieze of Block 27 is **S E X M** (ΙΣ 69 - 5). Size of letters and spacing is exactly that of letters in like position on Block 39 (ΙΣ 524). In the latter text the initial Q was added this year to the reading made in 1967: **Q V O - Q V E . A N**. The lettering is a finely carved style of early Imperial date.

A base of gray limestone used as the foundation of the southeast angle of the Bastion which is a part of the final period of military construction at the Northeast Gate contained the following text (ΙΣ 69 - 3) (P l. 143 a):

**CALLICRATEAE ·
PHILESI.FIL.**

**SACERDOTI.INPERPET.
PROVIDENTIAE.AVG.
ETSALVTISPUBLICAE.
TRIBVLES.TRIBCLAVDIAE.
BENE.MERITAE.**

The dimensions of the base and the size of the letters are only slightly smaller than the inscribed base of West, *Corinth*, VIII, 2, No. 110, the text of which is identical with the text on the base discovered at Isthmia this year, except that the dedicating tribe in the Corinthian text is different. West connected the Corinthian inscription with the conspiracy of Sejanus in A.D. 31.

Ionic - Base Area⁴

In the autumn of 1968 a marble sima block (P l. 142 c) from a circular building with lion-head waterspouts (IA 69 - 15) was discovered in a field within the Fortress at a point about 31 m. southeast of the southeast corner of the churchyard wall of St. John Prodromos. Near by was the top of an Ionic base sitting level and perhaps *in situ* (IA 69 - 14) (P l. 143 b). We devoted eleven days to an investigation of the area on the chance that we might find an architectural context for these pieces. This we failed to do. The Ionic base was re-used building material in a wall of a later house, and the lion-head sima was completely a stray. The area contained parts of rubble walls, floors (some tiled), and pits (all shallow) involving one or several buildings. The two legible coins identified date in the fourth century after Christ (Constantius II, IC 69 - 40, and Theodosius I, IC 69 - 44). The fill was everywhere very shallow.

About 41 m. northeast of Tower 2 two graves were discovered. One contained parts of two skeletons and nothing else. The other, a very small grave, was covered with gabled tiles. It contained nothing.

PAUL A. CLEMENT

★

ARGOS

Une seule campagne de fouilles a eu lieu à Argos en 1969, de fin Avril à fin Juin. Y ont pris part: Fr. Croissant, J.-Fr. Bommelaer,

4. Judith Brunner in charge.

M.-Fr. Billot, Y. Grandjean, J.-J. Maffre. Architecte : Chr. Billot.

Le principal effort a porté sur la place du quartier des Réfugiés (depuis peu appelé Kypseli) à la demande de la Municipalité qui avait fait raser l'îlot d'habitations insalubres qui la bordait au Nord. D'autre part deux sondages d'urgence ont été effectués à la demande de l'Ephorie des Antiquités.

I. Quartier des Réfugiés (Secteur δ)

Dirigée par J.-Fr. Bommelaer, la fouille de la place s'est inscrite dans le quadrillage du secteur δ (*BCH* 92 (1968), p. 1021, fig. 1 : zone comprise entre les carrés BO. 48 et BS. 54). Onze carrés de 4 × 4 m. ont été ouverts, dont sept, à l'Est, ont été regroupés en un sondage unique par la fouille des hermes (P l. 144 a - b, d).

A. Dans ce sondage principal, bien que le sol vierge n'ait été atteint nulle part, on peut assurer que l'occupation du site remonte au moins à l'Helladique Moyen. Presque toutes les époques sont représentées. L'occupation turque se manifestait surtout par la présence d'une très grande fosse qui avait profondément perturbé les couches sous-jacentes. L'époque médiévale n'était attestée que par un médiocre remblai, sans vestiges de constructions importantes.

En revanche les constructions d'époque impériale, du Bas-Empire surtout, s'enchevêtraient les unes dans les autres (P l. 144 a). L'état romain apparemment le plus ancien comportait une vaste salle ou cour pavée de mosaïque (P l. 144 a, 1er plan). Un grand bâtiment aux salles rectangulaires ou carrées, dont le sol se composait tantôt de terre battue, tantôt de dalles en terre cuite, semble l'avoir recouvert (P l. 144 b). La destination primitive de ce bâtiment est inconnue. Il paraît avoir été remanié : d'abord élargi, puis transformé par l'adjonction d'un élément circulaire, peut-être un four (P l. 144 a, 2e plan). En effet certains exhaussements du sol et la présence de *pithoi* enfouis et maçonnés (mais peut-être pas dès l'origine) semblent correspondre à une utilisation artisanale. Dans la couche de destruction du bâtiment se trouvait une statue en marbre, demi-grandeur nature, de Dionysos (P l. 144 c).

Les états plus anciens n'ont été qu'explorés à la faveur du nettoyage de la grande fosse

turque (P l. 144 d). La stratigraphie présentait un caractère extrêmement « écrasé ». Les couches hellénistiques récentes avaient presque complètement disparu, mais leur présence était attestée par l'abondant matériel contenu dans le bassin visible P l. 144 d. Ce bassin, bordé de blocs de pòros d'un côté, de blocs de calcaire sur les autres, et dont le fond était fait de plaques de calcaire, s'articulait sur le côté d'un bâtiment plus étendu, dont il ne reste que la fondation en pòros dans la zone actuellement fouillée. Il est trop tôt pour assigner au bassin une date précise, mais il ne semble en tout cas pas postérieur à l'époque hellénistique ancienne ou même au IVe s. av. J.-C., et le bâtiment auquel il est accolé ne peut pas être plus récent.

Presque au même niveau s'ouvrait un puisard, comblé sans doute dans la seconde moitié du Ve s. av. J.-C. (voir P l. 144 d près du bassin). Des vestiges de couches classiques et archaïques semblaient appartenir à un même ensemble que la fondation de pòros et qu'un mur (très détruit) qui peut avoir fait fonction de péribole. Immédiatement sous le niveau de la fondation en pòros s'ouvrait l'embouchure d'un puits (P l. 144 d en bas à droite) comblé sans doute au tout début du VIIe s. av. J.-C. à en juger d'après le *stamnos* d'une forme nouvelle que montre la P l. 145 b.

Un sondage en profondeur a révélé l'existence de plusieurs niveaux d'époques géométrique et H.M. sans que l'occupation mycénienne, pourtant assurée sous l'*Aphrodision* voisin (*BCH* 92 (1968), p. 1030 - 1036) semble attestée ici.

B. La fouille des autres carrés permet de préciser notre connaissance de l'occupation du site : ceux qui ont été ouverts le plus à l'Ouest ont fourni de la céramique et des monnaies des X-XIIe siècles ap. J.-C., associées à de misérables restes architecturaux. Des fosses, l'une romaine, l'autre du IIIe ou du IVe s. av. J.-C., perturbaient les états plus anciens qui semblent avoir appartenu à une installation artisanale.

Enfin, à moins de 10 m. à l'Ouest des seuils visibles P l. 144 b, mais sans qu'on ait pu encore préciser le rapport exact entre ces deux zones, on a trouvé, sous les restes de plusieurs états d'habitation du Bas-Empire, une gigantesque fosse (P l. 145 c) très riche en matériel du IVe s. ap. J.-C., surtout en lampes (P l.

145 a). Cette fosse avait partiellement détruit plusieurs tombes anciennes : on voit P l. 145 c à g., les restes d'un pithos sans doute d'époque géométrique; au centre, ceux d'une ciste dans laquelle s'était encastré un pithos d'époque GR; et en bas ceux d'une ciste retrouvée complètement vide.

Il se peut que cette zone ait servi de cimetière : en effet, à proximité de la fosse, mais épargné par elle, un *pithos* funéraire contenait sept vases intacts du GM. Cette gigantesque fosse peut donc n'avoir été creusée qu'en vue du pillage des tombes.

Bien que la fouille de cette place ne soit pas terminée, les renseignements recueillis dans les divers sondages se recoupent et se complètent : extrêmement fractionnée et écrasée pour les époques comprises entre le GR et le Bas-Empire, la stratigraphie montre néanmoins que, déjà attestée à l'époque HM, et malgré une lacune entre ce temps et celui du style géométrique, l'occupation se perpétua dans cette zone durant la majeure partie de l'antiquité, et y réapparut, au moins sporadiquement, à l'époque médiévale et à l'époque turque.

II. Sondages d'urgence

Deux sondages ont d'autre part été effectués, sous la direction de Fr. Croissant, à la demande du Service des Antiquités.

Su 87 (terrain Tsiramanès)

Sur un terrain à bâtir, situé à env. 60 m. au Nord du temple rond de l'agora (cf. *BCH* 78 (1954), p. 160), on a procédé au nettoyage et au dégagement partiel d'un édifice tardif mis au jour par les maçons. Sur une krépis de calcaire, faite de grands blocs pour la plupart remployés, formant un dallage irrégulier, s'élevaient deux massifs symétriques en maçonnerie, de forme rectangulaire (4.80 m. × 2.70 m.), encadrant un passage large de 3.20 m., orienté N.-S. (P l. 145 d). Il s'agit apparemment des restes d'un arc monumental donnant accès à la région de l'agora. La technique de construction, et surtout quelques tessons recueillis sous une dalle, invitent à dater l'édifice de la 2^{ème} moitié du IV^e s. ap. J.-C.

Su 88 (terrain Anagnostopoulos)

Deux tranchées ouvertes dans un autre terrain à bâtir, situé en bordure de la route de Tripolis, à env. 40 m. au Sud de la Salle

hypostyle, ont permis de reconnaître la stratigraphie générale du terrain, et de dégager les vestiges de diverses installations romaines tardives.

La construction la plus importante est un gros mur, orienté à peu près E.-O., épais de 0,75 m., que l'on a pu dégager sur une quinzaine de mètres. Il semble avoir été reconstruit au moins trois fois. Son premier état, associé à une sorte de chaussée empierrée qui longe son côté Sud (P l. 145 e), n'est pas antérieur à la deuxième moitié du IV^e s. ap. J.-C., et doit être interprété comme la limite d'un ensemble situé au Nord. La solidité et la profondeur des fondations, l'existence de la chaussée empierrée et son épaisseur donnent à penser qu'il peut s'agir d'un élément important dans la topographie du secteur à la fin de l'époque impériale. Le second état, qui paraît dater au plus tard de la fin du V^e s., fait partie d'une installation probablement artisanale, caractérisée par la présence de récipients enterrés et de canalisations (P l. 145 f). Quant au dernier état, postérieur à la ruine de cette installation, il était de construction négligée, et comportait de nombreux remplois; le sol de terre battue qui lui est associé ne doit pas être antérieur à la fin du VI^e s. La date de la destruction définitive est assez difficile à préciser, car les niveaux byzantins, attestés par une céramique abondante, étaient gravement bouleversés par des fosses modernes.

La fouille des niveaux antérieurs à l'époque romaine, qui n'a pu être menée assez largement, et sera poursuivie en 1970, a été plutôt décevante. Immédiatement sous le sol romain le plus ancien, on a reconnu les traces d'une occupation protogéométrique et géométrique, mais seuls quelques tessons errants, trouvés dans les couches romaines, attestent l'existence des niveaux hellénistiques, classiques et archaïques, sans doute complètement anéantis par le nivellement pratiqué à la fin de l'époque impériale.

ÉCOLE FRANÇAISE D'ATHÈNES

*

EXCAVATIONS IN THE FRANCHTHI CAVE

The third season of excavation in the Franchthi Cave in the southern Argolid was

conducted in a campaign of about two months during the summer of 1969¹. These excavations are part of the investigations in the neighborhood of Porto Cheli being undertaken jointly by Indiana University and the University of Pennsylvania in conjunction with the American School of Classical Studies in Athens. No work was done at the classical site of Ialies near Porto Cheli in 1969.

Much of the past season was taken up by enlarging areas opened inside the cave in the 1967 and 1968 seasons in order to facilitate the examination of the deep levels in these areas. Pit H, which is particularly important because of its substantial deposit of Mesolithic and earlier remains, was expanded in a southerly direction (Plan 1). The extension (H-1) measures 3 m. × 4 m. After carefully removing the deep (up to ca. 3 m.) post-Neolithic fill, we divided the area to be excavated into quadrants (A-D) of only roughly equal size. Quadrant A was then slowly carried down through relatively shallow levels containing Middle and Early Neolithic pottery (Late Neolithic material is notably scarce in this part of the cave) well into the underlying Mesolithic deposit, where excavation was then suspended. It appears as if there might be a hiatus in the transition from Mesolithic to Neolithic in this part of the cave. Lack of time prevented us from carrying quadrant B beyond the Mesolithic-Neolithic interface.

1. Work formally began on 19 May and continued through 19 July. Thereafter some members of the staff took part in a brief study period in the Nauplion Museum. Financial support for the project has again been provided by the Indiana University Foundation, the University of Pennsylvania and the Ford Foundation. We should also like to thank the Esso-Pappas Company of Greece for its continued interest in our project.

T. W. Jacobsen of Indiana University, who also served as field director, and M. H. Jameson of the University of Pennsylvania are co-directors of the project. Other members of the staff were: Mr. V. Anagnostopoulos, Mr. T. Boyd, Mr. and Mrs. S. Diamant, Mr. D. Dupont, Miss M. Immerwahr, Mr. J. Jackson, Mr. and Mrs. S. Payne, Mr. K. Petruso, Mr. and Mrs. N. Shackleton, Mr. J. Soles, Mr. J. Watson, Miss W. Watson and Mr. F. Winter. Mr. M. Schoinas of Hermione represented the Ephor, Mrs. E. Protonotariou-Deilaki, and Mr. N. Didaskalou again served as conservator.

For previous reports on the excavations at Franchthi, see *Archaeology* 22 (1969), pp. 4-9; *Hesperia* 38 (1969) pp. 343-381; and annual notes in *AR*, *BCH*, *AJA* and *ADelt.* (*Chronika*) from 1967.

Finds from Pit H/H-1 included two more stone amulets (cf. Pl. 146 a) of the distinctive type found in Middle Neolithic contexts in 1967 and 1968 and a fine sample of Early Neolithic pottery of both monochrome and patterned types. The Mesolithic remains consisted almost exclusively of chipped stone tools of obsidian and flint (the latter are predominant), including several excellent examples of delicately worked microliths (e.g. backed bracelets or crescents).

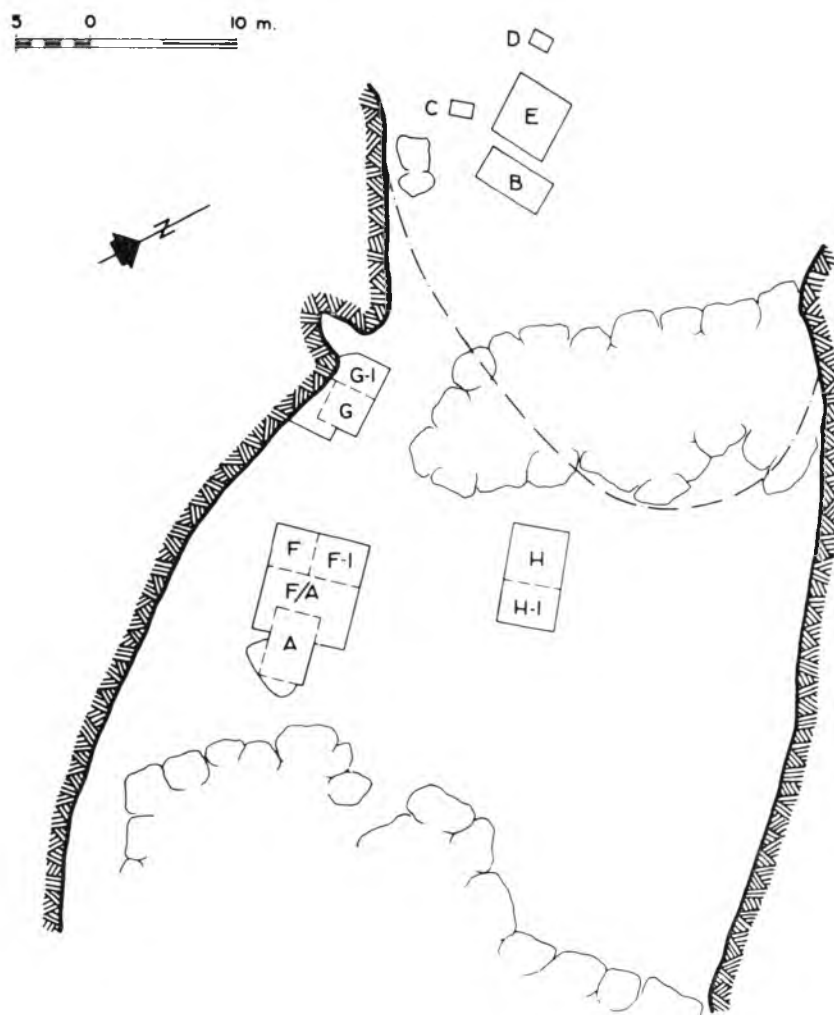
The other major objective of this season's activities was to correlate the important Neolithic sequences revealed by previous excavation in Pits A (1967) and F/F-1 (1967-1968). This was begun by uniting the two areas into one large area measuring 6.50 m. × 7.50 m. and undertaking the removal of the balk (F/A) lying between them (Plan 1). Once the rocky surface fill had been removed, the balk was divided into two parts and the most northerly half was carried down through a substantial deposit (ca. 1 m. in depth) of the Late Neolithic period. An excellent stratigraphic sequence was exposed, a sequence which may well permit subdivision of Late Neolithic into two or more phases once all the finds have been studied in detail. Moreover, since we were able to collect many large samples of carbonized matter, it is reasonable to expect a good series of C-14 determinations from this sequence. Ceramic samples have also been submitted to Dr. Martin Aitken at Oxford University for dating by thermoluminescence.

The ceramic assemblage belonging to this deposit displayed considerable variety. It included matt painted ware, Urfa ware, monochrome burnished wares (some also bearing burnished patterns), a generally crude ware covered with a fugitive pinkish and/or white paint (occasionally patterned) and a good bit of coarse undecorated ware (Pl. 146 b). Among the other objects from this deposit were many chipped stone tools (the vast majority of obsidian), polished stone tools, clay whorls, fragmentary figurines of clay and a variety of objects of bone.

It is perhaps appropriate to report here the very important results of analyses of carbonized plant remains recently made by Mrs. Jane Renfrew of Sheffield University, England. Samples from 14 different units of advanced

Mesolithic date contained small quantities of pea and vetch and larger numbers of pistachio and almond but no evidence of domesticated cereals. On the other hand, 10 samples from Neolithic levels indicate that barley appears to have already been present in the Early Neolithic period and emmer wheat and lentils

Finally, it might be noted that a total of 13 radiocarbon dates have now been provided by the Physics Laboratory at the University of Pennsylvania. Four of these belong to the Neolithic period and range from 6078 ± 144 B.C. (5730) to 4896 ± 81 B.C. (5730). Another eight, varying from 7627 ± 134 B.C.



Plan 1. Plan of Franchthi Cave

were added at least by the Middle Neolithic period. The wheat and barley are said to be domestic. This evidence, which tends to support that provided by the faunal remains, illustrates the important contribution being made by the Franchthi Cave to our understanding of the beginnings of agriculture in Greece.

(5730) to 6184 ± 91 B.C. (5730), cover virtually the whole of the Mesolithic period. The last, 9476 ± 268 B.C. (5730), is assignable to the Palaeolithic deposit at the base of Pit H. Many more samples now await processing.

T. W. JACOBSEN

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Κατά τὸ ἔτος 1969 παρητήθη ἐκ τῆς Ὑπηρεσίας ὁ Ἐπιμελητὴς κ. Ἄγγελος Δεληβορριάς. Διὰ τὴν κάλυψιν τοῦ κενοῦ ἀπεσπάσθη προσωρινῶς ὁ ὑπογραφόμενος Προϊστάμενος τῆς Ἐφορείας Δυτ. Κρήτης, ἀναλαβὼν καὶ τὴν Ἐπιμελητείαν Μυστρά.

Α'. ΜΟΥΣΕΙΑΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Εἰς τὸ Μουσεῖον Σπάρτης ἐγένοντο περιωρισμέναι ἐργασίαι ἐπανεκθέσεως, τακτοποιήσεως, ἐπισκευῆς τοῦ κτηρίου κ.ἄ.

Β'. ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Εἰς τὴν κεντρικὴν πλατείαν τῆς κωμοπόλεως Νεάπολιν Βοιῶν (Βάτικα) Λακωνίας καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν ἐργασιῶν διαμορφώσεως τοῦ χώρου, ἀπεκαλύφθησαν τὰ ἐρείπια ρωμαϊκοῦ βαλανείου. Μικρὰ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, δαπάναις τῆς κοινότητος, ἀπεκάλυψεν ὠρισμένα τμήματα τοῦ βαλανείου, τινὲς τῶν τοίχων τοῦ δοικοῦ σώζονται εἰς ὕψ. 2 μ. Μία τῶν αἰθουσῶν φέρει πολυτελεῖ ὀρθομαρμάρωσιν.

Συστηματικὴ ἀνασκαφὴ θὰ γίνῃ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος. Πρὸς τοῦτο μετεφέρθη, δαπάναις τῆς Ὑπηρεσίας καὶ ἐποπτεία ἀρχιτεχνίτου τοῦ Ὑπουργείου, τὸ ἐπὶ τοῦ βαλανείου ὑπάρχον ἠρῶν τῶν Πεσόντων τῆς κωμοπόλεως.

Εἰς τὸν χώρον τῆς Ἀρχαίας Σπάρτης ἐκαθάρισθησαν τὸ θέατρον (Πί ν. 147 α), ὁ ναὸς τῆς Ὁρθίας Ἀρτέμιδος, ὁ λεγόμενος τάφος τοῦ Λεωνίδου κλπ.

Γ'. ΤΥΧΑΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Εἰς Γύθειον καὶ πλησίον τοῦ ἀρχαίου θεάτρου, ἀνευρέθη κατὰ τὴν διάνοξιν τάφρου μεγάλη ἐπιγραφὴ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Αὕτη εἶχεν ἐπαναχρησιμοποιηθῇ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὡς ἀμφικιονίσκος παραθύρου, ὑποστᾶσα σχετικὴν λάξευσιν, ἐκ τῆς ὁποίας κατεστράφησαν τὰ ἀκράϊα γράμματα κατὰ μῆκος τῆς ἐπιγραφῆς· αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ 38 στίχων. Ἡ πλάξ ὡς σώζεται σήμερον ἔχει ὕψ. 0,99, πλ. 0,44 καὶ βάθ. 0,11 μ. Ὑψος γραμμάτων 0,015 - 0,01 μ. (Πί ν. 147 β).

1. ---]α ἐπὶ στρατηγοῦ Καλ[----
---]δαν Δέκμω Οὐαλερίω[---
--- Δέκ]μος Οὐαλερίου Μ[---
--- Ε]ΝΟΥΣ ἀλλὰ καὶ τύχ[η ---

5. --- Ο]ΝΟΣ καὶ ἀδίκου[ΙΝΑ ---
--- πάθ]ος[. Π ---
--- Ι]ΝΑΚ[Ι Ω Ι . . Η . . .]ΗΙ[---
--- Α] ΗΡΟΦΑ . . . [Ο Α] ΕΙ[---
--- Μ] ΑΠ[Ο Α . . Α] ΕΚΥΙ[Α ---

10. --- Ν] ἐκ τῆς[Γ] Ε[Ν . . .] ΕΝ
---]ντος τοῦ βίου καλοκαγα[θία ---
--- πᾶ]σα λόγον δύναμις καὶ Γ[---
--- Ο] ΝΑΜΑ καὶ σωφρῶνως ζήσ[ας ---
---] ΗΣΗ παρεστήσατο αὐτῷ[---

15. --- Ρ] Α δι' ὑπερβολὴν φίλο[---
---] ΤΟΝ ἀψευτήσας ΔΙΑ[---
--- ΙΑ]ΔΙ[Α Α] ΕΙ[Ι . . . Σ] ΕΠΙΤΗΔ[---
---] ΑΙΩΣΕΔΕΙ[Γ ---
--- ΒΙΟΝΑΓΩ[Ι] ΗΙΚΑΙΣ[Τ ---
--- ἐ]π' αὐτοῦ ἀναδεδειγμέν ---
---] νεότητος αἰτίαν καὶ Π[Ε ---

--- Τ] Ε καὶ πατρὶδι πρὸς Ν[---
---] δὲ καὶ ἐπιμελεῖα περι[γενομεν ---
--- πο]θουμένης ἐλπίδος Α[---
--- Τ] ΜΑ πόνον περὶ τὰ καλ[---
---] Σ μετὰ τῆς [Π.] ΟΣ[Α] πάντ[---
---] ΠΩΝ νέοις ΤΗ[ΜΑΣΔΕ] Μ[---
---] πολεῖτιν[ἡ] μετέραν ΠΑΤ[---
---] Ω[Π] ΟΥΤ[Ω Ι] καὶ τὸ εὐπειθ[---

30. --- δ]οκουμένη ΙΤΕ[Ρ] ΝΩΝΕΛΙ[---
---] ΑΙΡΟΦ[Ε . .] ΗΔΕΝ ἀγωγῇ[---
---] ΛΛΑ . . . ἐν διαδοχαῖς ΤΗ[---
---] ΤΗΙΟ[Θ] ΕΝΕΠΙ[Τ] ΟΙ ΑΥΤΗ-
ΙΑ[Ν ---
--- Ε] ΝΤΟΥ[Σ] καὶ Τ[Ο .] ΑΥΤΑ-
ΓΕΝΝ[---

35. --- ΜΙ] ἀγομένους καὶ ΑΣΚ[Ι ---
--- ΙΔ . ἀ]λ[η]θ[η] [τ]φ ΠΕΤΕΛΕ[---
--- Ι]ΝΟΥΝΤΑΣ Δ[έ]κμον Οὐα[λέριον ---
---] Ε . . . ΝΟ . . . ΤΟΠΙ[---

ΚΩΣΤΗΣ ΔΑΒΑΡΑΣ

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Α'. ΜΟΥΣΕΙΑΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Ι. ΜΗΕΝΑΚΕΙΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μέχρι καὶ τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1969 ὠλοκληρώθησαν αἱ ἐπανεκθετικαὶ ἐργασίαι εἰς τὸ Μπενάκειον Μουσεῖον Καλαμάτας.

Τὸ κτήριο τοῦ ἐν λόγῳ Μουσείου, ἀνήκον ἀρχικῶς εἰς τὴν ἐκ Καλαμάτας παλαιῶν οἰκογένειαν Μπενάκη, γνωστὴν ἐκ τῆς συμμετοχῆς τῆς εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν τῶν Ὁρλωφικῶν, ἠγοράσθη τὸ 1922 ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Ἑμμ. Μπενάκη, οἱ κληρονόμοι τοῦ ὁποίου, Ἑλένη χήρα Ἀντων. Μπενάκη καὶ Εἰρήνη Παύλου Καλλιγᾶ, τὸ γένος Ἀντ. Μπενάκη, τὸ παρεχώρησαν διὰ δωρεᾶς ἐν ζωῇ, κατὰ τὸ ἔτος 1962, εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον διὰ τὴν μετατροπὴν καὶ λειτουργίαν αὐτοῦ ὡς Μουσείου.

Εἰδικοὶ ὅροι τοῦ συμβολαίου τῆς δωρεᾶς καθορίζουν, ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅτι τὸ κτήριο θὰ ὀνομάζεται «Μπενάκειον Μουσεῖον Καλαμάτας» καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι «χῶρος μέχρι τοῦ ἐνὸς τρίτου τοῦ συνόλου δύναται νὰ χρησιμοποιῇται ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Μουσείου Μπενάκη διὰ τὴν ἐκθεσὶν ἀντικειμένων τούτου, εἴτε μονίμως, εἴτε περιοδικῶς...».

Κατὰ τὸ 1963 μετεφέρθησαν εἰς τὸ Μπενάκειον Μουσεῖον Καλαμάτας ὑπὸ τοῦ γράφοντος τὰ μέχρι τότε φυλασσόμενα εἰς τὸ ἀρχοντικὸν Κυριακοῦ ὑπὸ τὴν εὐθύνην καὶ ἐποπτείαν τοῦ Συλλόγου Γραμμάτων τῆς Καλαμάτας, ἀρχαῖα ἀντικείμενα καὶ ἱστορικὰ κειμήλια τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐν συνεχείᾳ, κατὰ τὰ ἔτη 1964 ἕως 1966, ἐγένετο γενικὴ ἐπισκευὴ τοῦ κτηρίου καὶ ἐσωτερικαὶ μετατροπαί, ὥστε νὰ καταστῇ τοῦτο κατάλληλον διὰ τὴν ἐκθεσὶν τῶν ἀντικειμένων, ἐνῶ ἀκολούθως ἐγένετο καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ Μουσείου διὰ τῶν ἀπαιτήτων προθηκῶν.

Αἱ ἀνωτέρω ἐργασίαι, ὡς καὶ ἡ ταξινόμησις καὶ ὁ διαχωρισμὸς τῶν εὐρημάτων, ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Π. Θέμελη, ὅστις καὶ προέβη εἰς τὴν καταγραφὴν τῶν μέχρι τότε ὑπαρχόντων εἰς τὸ Μουσεῖον ἀντικειμένων.

Αἱ κυρίως ἐπανεκθετικαὶ ἐργασίαι, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἐλέχθη, ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 1969 ὑπὸ τοῦ γράφοντος, μετὰ τὴν συνεργασίαν τῆς ἀρχαιολόγου δ. Δεσπ. Χατζῆ, ἐγένοντο συγ-

χρόνως εἰς τὸ ἰσόγειον καὶ εἰς τοὺς δύο ὀρόφους τοῦ κτηρίου¹.

Ἡ ἐκθεσις τῶν ἀντικειμένων κατὰ ὀρόφους ἐγένετο εἰς γενικὰς γραμμὰς ὡς ἀκολούθως:

Ἰσόγειον

Προθάλαμος

Ἐτοποθετήθησαν μαρμαρινὴ βᾶσις κλασσικῶν χρόνων, ἐκ Πεταλιδίου Πυλίας, καὶ ὑπερμέγεθες ἐξαίρετον μαρμάρινον ὑπέρθυρον τῆς ἰδίας ἐποχῆς, ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Λευκτρου.

Αἴθουσα Α'

Εἰς τὴν ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου αἴθουσαν, ἐξετέθησαν τὰ ὀλίγα ἔργα πλαστικῆς, τὰ ὁποῖα διέθετε τὸ Μουσεῖον, μετὰ τῶν ὁποίων εἶναι:

Κορμὸς γυναικεῖου ἀγάλματος, ἀντίγραφον ρωμαϊκῶν χρόνων τοῦ τύπου «Μικρᾶς Ἑρακλεώτιδος», ἐκ Πεταλιδίου (ἀριθ. Μουσ. 521).

Κορμὸς γυναικεῖου ἀγάλματος ἐκ Κυπαρισσίας (;), ἀντίγραφον ἀγάλματος τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. τοῦ τύπου τῆς λεγομένης «Ἡρας Borghese» (ἀριθ. Μουσ. 408).

Τμήμα ἀρχαϊστικῆς κεφαλῆς Ἑρμοῦ ἐκ Κυπαρισσίας (ἀριθ. Μουσ. 407).

Βᾶσις ἀγαλματίου μετὰ συμφυῶν ἄκρων ποδῶν, ἐκ Στρεφίου Μεσσηνίας, ρωμαϊκῶν χρόνων (ἀριθ. Μουσ. 391).

Ἐνεπίγραφος ρωμαϊκὴ στήλη ἐκ Πεταλιδίου, τοῦ 2ου μ.Χ. αἰ. (ἀριθ. Μουσ. 390).

Αἴθουσα Β'

Εἰς τὴν δεξιὰ τῆς εἰσόδου τοῦ Μουσείου αἴθουσαν συνεκεντρώθησαν ἐνεπίγραφα κυρίως μνημεῖα:

Ἀμφίγραφος μαρμαρινὴ στήλη ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Συρίας θεᾶς ἐν Θουρίᾳ, ἐπὶ τῆς μῆδς ὄψεως τῆς ὁποίας τὸ ψήφισμα Θουριέων καὶ Μεγαλοπολιτῶν περὶ τῆς ἀναθέσεως τῆς δίκης διὰ τὰς συνοριακάς διαφοράς των εἰς τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν, τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ 2ου π.Χ. αἰ., καὶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας ὄψεως τιμητικὸν ψήφισμα Θουριέων διὰ τὸν Λακεδαιμόνιον Δαμοχάρη τοῦ Τειμοξένου, τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 1ου π.Χ. αἰ., (ἀριθ. Μουσ. 451).

Τιμητικὸν ψήφισμα ἐκ Καρδαμύλης, τοῦ 1ου μ.Χ. αἰ. (ἀριθ. Μουσ. 468).

1. Εἰς τὰς ἐν γένει ἐργασίας ἐπανεκθέσεως ἔλαβον μέρος οἱ εἰδικευμένοι τεχνῖται τοῦ Μουσείου τῆς Ὀλυμπίας, Χρῆστος Γιαννακόπουλος, Βασ. Ἀθανασόπουλος, Δημ. Λιάγκουρας, Χαρ. Πεπὼνης καὶ ὁ τεχνίτης τοῦ Μουσείου Πύλου Γεώργ. Ἀλεξάκης. Συστηματικῇ, ἐξ ἄλλου, ἦτο ἡ πρόθυμος ἐθελοντικὴ ἐργασία τοῦ φύλακος τοῦ Μουσείου Καλαμάτας Παν. Στεφάνου.

Ἐπιτύμβια ἀετωματικὴ στήλη ἐκ Κυπαρισσίας, τοῦ 2ου π.Χ. αἰ., μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν: *ΦΩΚΙΩΝ ΧΑΙΡΕ ΚΛΕΟΓΕΝΕΙΑ*.

Ἐπιτύμβια ἀετωματικὴ στήλη ἐκ Χαροκοπίου, μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν: *ΟΝΑΣΙΩΝ ΜΥΡΤΙΣ ΧΑΙΡΕΤΕ* (ἀριθ. Μουσ. 393).

Ἐπιτύμβια ἀετωματικὴ στήλη ἐκ Κυπαρισσίας (:), τοῦ τέλους τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν: *ΝΙΚΟΣΤΡΑΤΑ / ΧΑΙΡΕ / ΕΥΜΑΟΣ* (ἀριθ. Μουσ. 401).

Ἐπιτύμβια στήλη ἐκ Πεταλιδίου, μετὰ ἀνάγλυφον παράστασιν γυναικὸς ἐπὶ βάθρου, τοῦ τέλους τοῦ 2ου μ.Χ. αἰ. (ἀριθ. Μουσ. 394).

Ἐνεπίγραφος μαρμαρινὴ βάσις ἐκ Κορώνης, τοῦ τέλους τοῦ 1ου μ.Χ. αἰ. (ἀριθ. Μουσ. 410).

Λιθινὴ στήλη (βάσις ἀγάλματος) ἐπὶ βάσεως, φέρουσα ἀνάγλυφον παράστασιν τοῦ ποταμοῦ Παμίσου ὑπὸ μορφῇ ταύρου καὶ ἐπιγραφὴν: *ΑΣΚΛΗΠΙΟΔΩΡΟΣ / ΠΑΜΙΣΩ*.

Ἡ στήλη, χρονολογούμενη περὶ τὰ μέσα τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., προέρχεται ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Παμίσου παρὰ τὸν Ἅγιον Φλώρον Μεσσηνίας (ἀριθ. Μουσ. 403).

Μαρμαρινὴ βάσις χαλκοῦ ἀγάλματος ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὡς καὶ ἡ προηγουμένη στήλη ναοῦ τοῦ Παμίσου, τοῦ τέλους τοῦ 1ου π.Χ. αἰ. (ἀριθ. Μουσ. 404), φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν: *ΔΕΞΙΠΠΟΣ ΕΥΧΗΝ / ΕΠΗΚΩ ΠΑΜΕΙΣΩ*.

Αἴθουσα Γ'

Ἐπὶ ὀλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας τοῦ δαπέδου τῆς αἰθούσης, συναρμολογηθὲν ἐπὶ τόπου, ἐτοποθετήθη τὸ ὑπὸ τοῦ Nathan Valmin κατὰ τὸ 1929 ἀποκαλυφθὲν εἰς Ἁγίαν Τριάδα Κορώνης ψηφιδωτὸν δάπεδον, ἐξ οἰκοδομήματος τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδριανοῦ (111-138 μ.Χ.) (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, Πίν. 145 α.).

Ἡ τετάρτη αἴθουσα τοῦ ἰσογείου (αἴθουσα Δ'), ἡ ὁποία ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῆς αἰθούσης Α', ἐχρησιμοποιήθη προσωρινῶς ὡς ἐργαστήριον καὶ ἀποθήκη.

Πρῶτος ὄροφος

Αἴθουσα Α'

Ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς αἰθούσης ταύτης ἀνηρτήθησαν εἰκόνες μεταβυζαντινῆς καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς τέχνης, κατόπιν ἐπιλογῆς ἐκ τῆς παλαιᾶς Συλλογῆς, εἰς προθήκην δὲ ἐκκλησιαστικά λειτουργικὰ σκεύη καὶ ἀντικείμενα, ὡς καὶ ἐπισκοπικὴ μήτρα.

Αἴθουσα Β'

Εἰς τὴν αἴθουσαν Β' προσωρινῶς ἐξετέθησαν

ἐντὸς προθηκῶν καὶ ἐπὶ τοῦ τοίχου κειμήλια ἐκ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 (καριοφίλια, γιαταγάνια, δαμασκηναὶ σπάθαι, τρομπόνια, ἀσημοπιστόλαι), ἅπαντα προερχόμενα ἐκ ὠρεῶν οἰκογενειῶν τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὡς καὶ ἡ περικεφαλαία καὶ τὰ χρυσοποικίλτα ὄπλα τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη.

Τέλος, εἰς ἄλλην προθήκην, ἐξετέθη μικρὰ συλλογὴ ἱστορικῶν ἐγγράφων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τρία χειρόγραφα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο λειτουργικὰ καὶ τὸ τρίτον ἐκ τῶν πολλῶν χειρογράφων τοῦ «Χρονογράφου» ἢ «Ψευδοδωροθέου».

Αἱ αἴθουσαι Γ' καὶ Δ' τοῦ πρώτου ὀρόφου, ὡς καὶ ὁ προθάλαμος, ἀφέθησαν ἐλεύθεραι εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Μουσείου Μπενάκη τῶν Ἀθηνῶν.

Δεύτερος ὄροφος

Αἴθουσα Α'

Εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην ἐξετέθησαν ἐντὸς τεσσάρων προθηκῶν ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Nathan Valmin εἰς Μάλθι προελθόντα προϊστορικὰ εὐρήματα (λίθινα νεολιθικὰ ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα, κεραμικὴ κλπ.), ἐκ τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐκ τῶν θολωτῶν τάφων, τὰ ὁποῖα μετεφέρθησαν ἐκ τοῦ Μουσείου Βασιλικοῦ.

Εἰς μίαν γωνίαν τῆς αἰθούσης ἐτοποθετήθη ὁ μέγας προϊστορικὸς λίθος ἐκ τῶν αὐτῶν ἀνασκαφῶν.

Αἴθουσα Β'

Ἐντὸς τριῶν προθηκῶν ἐξετέθησαν ἅπαντα τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Ἀγγ. Χωρέμη εἰς Ριζόμυλον Καρποφόρας παντοειδῆ εὐρήματα μυκηναϊκῆς κυρίως ἐποχῆς (πήλινα ἀγγεῖα, ὡς καὶ χρυσὰ καὶ ἐξ ἡμιπολυτίμων λίθων κοσμήματα).

Εἰς μεμονωμένα βάθρα ἐτοποθετήθησαν τὰ δύο μεγάλα χαλκᾶ ἀγγεῖα ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου τοῦ Χαροκοπίου.

Αἴθουσα Γ'

Τὸ περιεχόμενον τῆς αἰθούσης εἶναι ποικίλον, ἀποτελούμενον ἐξ ἀντικειμένων διαφόρων προελεύσεων (κυρίως ἐκ Καλαμάτας, Ἀγ. Φλώρου, Ἀνατ. Μάνης, Καρποφόρας καὶ Κυπαρισσίας), ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν χρόνων μέχρι καὶ τῶν χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας.

Ἐπιπροσθέτως σημειοῦται, ὅτι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν προαύλιον τοῦ Μπενακείου Μουσείου Καλαμάτας ἐτοποθετήθη ἡ ἐξ Ἀβίας πωρὶν

ρωμαϊκή σαρκοφάγος, κεκοσμημένη κατά τὰς γωνίας διὰ βουκράνων, ἐκ τῶν κεράτων τῶν ὁποίων εἶναι ἀνηρτημένοι ἀνθοπλόκαμοι, ἀετὸς καὶ κεφαλὴ Μεδούσης.

Ὑπὸ τοῦ σχεδιαστοῦ κ. Στάθης Πισκαρδέλη, ἐξεπονήθησαν διὰ νὰ ἀναρτηθῶσιν εἰς τὴν αἵθουσαν Α' (Valmin) τοῦ δευτέρου ὁρόφου, σχεδιογραφήματα μεγάλων διαστάσεων τῆς ἀκροπόλεως εἰς Μάλθι.

Νέα προσκλήματα

Ἐκ τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν μετεφέρθησαν εἰς τὸ Μπενάκειον Μουσεῖον Καλαμάτας τὰ κάτωθι περιγραφόμενα ἀρχαῖα, προερχόμενα ἐκ τῆς θέσεως Βουνάρια Κορώνης:

Τριφυλλόστομος ἐρυθρόμορφος οἶνοχόη με παράστασιν ἐφήβου πρὸς τὰ δεξιὰ, φέροντος ἱμάτιον, ὕψ. 0,125 μ. Ἑλληνιστικὴ λάγνηος, ἐλλιπὴς κατὰ τὸ στόμιον καὶ τμήμα τῆς κοιλίας, φέρουσα λευκὸν ἐπίχρῖσμα καὶ ἵχνη γραπτῆς διακοσμῆσεως κατὰ τὸν ὅμον, ὕψ. 0,21 μ. Ἑλληνιστικὴ λάγνηος ἀκεραία, ἄνευ διακοσμῆσεως, ὕψ. 0,15 μ. Ἀσκὸς ἄνευ διακοσμῆσεως, ὕψ. 0,115 μ. Ὅμοιος, ὕψ. 0,135 μ. Ὅμοιος, ὕψ. 0,115 μ. Φλασκίον ἄνευ γραπτῆς διακοσμῆσεως, ὕψ. 0,225 μ. Κανθαροειδὴς σκύφος μελαμβαφής, ὕψ. 0,06 μ. ἢ μία τῶν λαβῶν ἀποκεκρουμένη. Ὅμοιος, ὕψ. 0,05 μ., με ἀποκεκρουμένην τὴν μίαν τῶν λαβῶν. Ὅμοιος, ὕψ. 0,046 μ., ἐλλιπὴς κατὰ τὴν μίαν τῶν λαβῶν. Ὅμοιος, ὕψ. 0,049 μ., ἐλλιπὴς κατὰ τμήμα τῆς μιᾶς λαβῆς. Ὅμοιος, ὕψ. 0,053 μ., ἐλλιπὴς κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ σώματος καὶ τὴν μίαν τῶν λαβῶν. Ὅμοιος, ὕψ. 0,049 μ., ἐλλιπὴς κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὴν μίαν λαβὴν. Ὅμοιος, ὕψ. 0,048 μ., ἐλλιπὴς κατὰ τὴν μίαν τῶν λαβῶν. Ὅμοιος, ὕψ. 0,05 μ., ἐλλιπὴς κατὰ τὰς λαβὰς. Δύο τεμάχια κανθαροειδοῦς σκύφου μελαμβανοῦς, τὸ ἓν μετὰ τῆς λαβῆς, ὕψ. 0,035 μ. Μικρὸς μελαμβαφὴς σκύφος, ὕψ. 0,05 μ. Ὅμοιος, ὕψ. 0,035 μ. Μικρὸς μονόμυξος λύχνος, ὕψ. 0,036, μήκ. μετὰ τοῦ μυκτῆρος 0,085 μ. Πηλινὴ δακρυδόχος, φέρουσα ἐλαφρὰς ἀποκρούσεις εἰς τὸ χεῖλος, ὕψ. 0,18 μ. Πυξίς ἄνευ τοῦ σώματος αὐτῆς, ὕψ. 0,055 μ. Ἡμισυ περίπου μονομύξου λύχνου, ὕψ. 0,025, μήκ. μετὰ τοῦ μυκτῆρος 0,095 μ. Δίωτον ἄγγειον ἐλλιπὲς κατὰ τὸ χεῖλος, μελαμβαφές, ὕψ. 0,09 μ. κάτωθεν τῶν χειλέων ἐγχάρακτα κυματοειδῆ κοσμήματα. Ληκύθιον μετ' ἀναγλύφων κατακορύφων ραβδώσεων εἰς τὸ σῶμα, ὕψ. 0,085 μ. Ληκύθιον ἐλλιπὲς κατὰ τὴν λαβὴν καὶ ἀποκεκρουμένον κατὰ τὰ χεῖλη,

ὕψ. 0,045 μ. Ληκύθιον μελαμβαφές, ἐλλιπὲς κατὰ τὴν λαβὴν καὶ ἀποκεκρουμένον κατὰ τὰ χεῖλη, ὕψ. 0,045 μ. Ληκύθιον μελαμβαφές, ἐλλιπὲς κατὰ τὸν ὅμον, τὸ στόμιον καὶ τὴν λαβὴν, ὕψ. 0,06 μ. Τμήμα τοῦ σώματος καὶ ἡ μία τῶν λαβῶν ἀβαθοῦς σκύφου· τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ σώματος καὶ ἡ βάσις καλύπτονται διὰ μελανοῦ γανώματος, ὕψ. 0,052 μ. Μικρὸν ἀνοικτοῦ σχήματος (φιαλοειδές) ἄγγειον, μελαμβαφές, ὕψ. 0,037 μ. Τέσσαρα ὄστρακα μελαμβαφῇ ἀπὸ ἄγγειά κλειστοῦ σχήματος. Μόνωτος κώθων μετὰ σώματος, μελαμβαφής, φέρων κατακορύφους ραβδώσεις εἰς τὸ σῶμα, μετὰ τὸ στόμιον εἰς σχῆμα πλαστικῆς κεφαλῆς λέοντος, ὕψ. μετὰ τοῦ σώματος 0,10 μ. Ἄωτον πινάκιον μετὰ μέλανος ἐξιτήλου ἐπιχρίσματος καὶ χαμηλῆς βάσεως, φέρον δύο μικρὰς ὀπὰς παρὰ τὸ χεῖλος, ὕψ. 0,045, μεγ. διαμ. 0,18 μ. Δίωτος σκύφος μελαμβαφής, ἀκέραιος, ὕψ. μετὰ τῶν λαβῶν 0,055, διαμ. χεῖλ. 0,075 μ. Τριφυλλόστομος οἶνοχόη ἀκεραία, μελαμβαφής, φέρουσα κατακορύφους ραβδώσεις εἰς τὴν κοιλίαν, ὕψ. 0,12 μ. Μικρὸν φιαλοειδὲς ἄγγειον μετὰ χαμηλῆς βάσεως καὶ πεπλατυσμένων χειλέων, φέρον ἐρυθρὸν ἐξιτήλον ἐπίχρῖσμα, ὕψ. 0,04, ἐξωτ. διαμ. χειλέων 0,092 μ. Δίωτος κύλιξ μετὰ χαμηλῆς βάσεως, ἐλλιπὴς κατὰ τὸ μεγαλύτερον τμήμα τῆς ἐτέρας τῶν λαβῶν, ὕψ. μετὰ τῆς λαβῆς 0,06 μ. Δύο μονόμυξοι λύχνοι, ἐξ ὧν ὁ εἰς μελαμβαφής, ἄωτος, ὁ δ' ἕτερος ἄνευ ἵχνους χρώματος, μόνωτος. Μεγαρικὸς σκύφος μελαμβαφής, ὕψ. 0,07, διαμ. χεῖλ. 0,123 μ.

Ἐκ τῆς θέσεως Ἑλληνικά, πρὸς Α. τῆς Ἀνθείας, προέρχεται μαρμαρίνη πλάξ ἐκ δύο προσαρμοζομένων τεμαχίων, ἐλλιπὴς κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῆς, σωζ. διαστ. 0,74 × 0,43 καὶ πᾶχ. 0,071 μ. Ἐπὶ τοῦ μεγαλύτερου τεμαχίου σώζεται ἀνάγλυφος δεξιὰ χεὶρ ἀπὸ τοῦ ἄγκωνος, μεγ. μήκ. 0,36 μ., κατὰ μέγα μέρος ἀποκεκρουμένη, ἔχουσα ἀνοικτὴν τὴν παλάμην, τῆς ὁποίας σώζονται οἱ τρεῖς δάκτυλοι καὶ ἵχνος τοῦ ἀποκεκρουμένου δείκτου. Ἡ χεὶρ εἶναι ὑψωμένη πρὸς τὴν σωζομένην εἰς τὸ σημείον τοῦτο γωνίαν τῆς πλακός, σχεδὸν δὲ παραλλήλως πρὸς αὐτὴν ὑπάρχει τμήμα ἀναγλύφου ράβδου, ἣτις διακόπτεται λοξῶς εἰς τὸ ἄνω τμήμα αὐτῆς ὑπὸ τῆς περιτενεῖας, τῆς ὁποίας ὑπάρχουν σαφῶς ἵχνη πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην τῆς πλακός. Τὸ πᾶχος τῆς ράβδου εἶναι 0,025 μ., συνεχίζεται δὲ αὕτη εἰς τὸ ἕτερον τεμάχιον τῆς πλακός, ἔχουσα ἐν συνόλῳ μήκος, ὑπολογιζομένου καὶ τοῦ ἐλλείποντος ἐνδιάμεσου μέρους, 0,56 μ.

Προφανώς ή ράβδος συνεχίζετο πρὸς τὰ κάτω, ἐκ τοῦ σωζομένου ὅμως τμήματος τῆς πλακὸς δὲν εἶναι δυνατόν νά καθορισθῇ ἡ παράστασις, καί ὡς ἐκ τούτου νά χρονολογηθῇ αὕτη μετ' ἀκριβείας. Ἐν τούτοις ἡ ἐργασία τῆς σωζομένης χειρὸς, ἡ ὁποία μᾶλλον ἀνήκει εἰς ἀνδρικήν μορφήν μεγέθους ὀλίγον μικρότερου τοῦ φυσικοῦ, χρονολογεῖ τὸ ἀνάγλυφον περὶ τὸ τέλος τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς πλακὸς εἶναι ἀδρομερῶς εἰργασμένη, τὰ δὲ σωζόμενα τμήματα τῆς χειρὸς καὶ τῆς ράβδου λεία. Τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς πλακὸς εἶναι ἀδρομερῶς εἰργασμένον διὰ βελονίου.

Νέον ἀπόκτημα τοῦ Μπενაკείου Μουσείου Καλαμάτας εἶναι καὶ πῆλινος τροχοειδὴς δίσκος, διαμ. 0,34 καὶ πᾶχ. 0,017 μ., ἐξ ἐρυθροῦ ἀκαθάρτου πηλοῦ, φέρων ὅπην εἰς τὸ κέντρον, μὲ ἐξέχοντα χεῖλη ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον ὀψεως, ὅπου ἐξ ἀβαθεῖς ἀκτινοειδῶς τεταγμέναι αὐλακώσεις, εἰς τὰ ἐνδιάμεσα δὲ αὐτῶν πέντε πεταλοειδεῖς.

II. ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΠΥΛΟΥ

Ὁλοκληρώθη κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον 1969 ἡ ἐπανέκθεσις εἰς τὸ Μουσεῖον Πύλου, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως καὶ τῆς τρίτης αἰθούσης αὐτοῦ, ἥτις μέχρι τοῦδε, λόγῳ ἐλλείψεως εἰδικοῦ χώρου, ἦτο ἐργαστήριον καὶ ἀποθήκη (βλ. ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 142).

Διὰ τῆς προσθήκης τῆς αἰθούσης ταύτης ἡ πρώτη ἀρχαιολογικὴ αἴθουσα τοῦ Μουσείου, ἡ περιέχουσα μέχρι τοῦδε ἐκθέματα ἀπὸ τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων ἕως καὶ ρωμαϊκά, κατέστη δυνατόν νά διατεθῇ καθ' ὁλοκληρίαν διὰ τὴν ἔκθεσιν ἀντικειμένων ἀπὸ τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς μέχρι καὶ τοῦ τέλους τῆς μυκηναϊκῆς περιόδου.

Οὕτως, εἶναι συγκεντρωμένα πλέον καὶ τὰ μὴ μέχρι σήμερον ἐκτεθειμένα, λόγῳ ἐλλείψεως χώρου, ἀξιόλογα πλούσια εὐρήματα ἐκ τῶν ἀνασκαφέντων εἰς τὴν περιοχὴν Πυλίας θολωτῶν τάφων.

Ἡ αἴθουσα αὕτη περιέχει τέσσαρας προθήκας, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐταξινομήθησαν κατὰ τόπον προελεύσεως τὰ εὐρήματα τῶν τάφων.

Εἰς τὴν δευτέραν νέαν ἀρχαιολογικὴν αἴθουσαν, ἐξετέθησαν κατόπιν ἐπιλογῆς ἀντικείμενα ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν χρόνων μέχρι καὶ τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου. Εἰς πέντε προθήκας ἐξετέθησαν τὰ ἀντιπροσωπευτικώτερα δείγματα καὶ ταφικά σύνολα ἐκ τοῦ ἑλληνιστικοῦ νεκροταφείου Γιάλοβας, ἀπὸ τὸν ἑλληνιστικὸν τύμβον τῆς Τσοπάνη Ράχης, ὡς καὶ μεμονωμένα

εὐρήματα προερχόμενα ἐξ ἄλλων περιοχῶν τῆς Πυλίας καὶ Τριφυλίας.

Ἐξ ἄλλου, εἰς τὰς δύο ἀρχαιολογικὰς αἰθούσας, ἐκτὸς τῶν προθηκῶν, ἐτοποθετήθησαν εἰς καταλλήλους θέσεις ξύλινα βάθρα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐξετέθησαν, εἰς μὲν τὴν προϊστορικὴν αἴθουσαν ἡ πηλίνη ἀσάμινθος καὶ οἱ τρίωτοι ἀμφορεῖς, εἰς δὲ τὴν ἐτέραν ἑλληνιστικοὶ ἀμφορεῖς.

Ἡ τρίτη αἴθουσα τοῦ Μουσείου Πύλου, ἡ ὁποία περιέχει τὴν Συλλογὴν René Pylauk ἐκ χαλκογραφῶν καὶ ἐνθυμίων τῶν χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, πλὴν ὀλίγων βελτιώσεων παρέμεινεν ὡς εἶχεν.

Διὰ τὸν καλύτερον φωτισμὸν τῶν αἰθουσῶν ἀντικατεστάθησαν ἅπαντες οἱ ὑαλοπίνακες δι' ἐξ ὀπαλίνης τοιούτων.

Εἰς τὰς ἐργασίας ἐπανεκθέσεως ἔλαβον μέρος ἡ ἀρχαιολόγος δ. Δέσπ. Χατζῆ καὶ ὁ τεχνίτης τοῦ Μουσείου Πύλου κ. Γεώργ. Ἀλεξάκης.

Νέα προσκτῆματα

1. Τρίωτον μυκηναϊκὸν ἀλάβαστρον, ἑλλίπες τὰς δύο λαβάς καὶ τμήμα τοῦ χεῖλους. Φέρει γραπτὴν διακόσμησιν, ἐν μέρει ἐξίτηλον, ἐκ χρώματος καστανοῦ ἕως πορτοκαλλόχρου. Ἐπὶ τοῦ σώματος τρεῖς ἐπάλληλοι ταινίαι, ἐπὶ δὲ τῶν ὤμων καὶ μεταξύ τῶν λαβῶν ἀμελῆς διακόσμησις ἐκ γραμμικῶν κοσμημάτων. Ὑψ. 0,06, διάμ. βάσεως 0,08 μ. Τὸ ἀλάβαστρον εὐρέθη τυχαίως εἰς θέσιν Βίγλα περιοχῆς Μηλίτσας.

2. Ἀρχαϊκὸς ἀκέραιος πίθος, ὕψ. 1,16 καὶ διαμ. κοιλίας 1,17 μ. Εὐρέθη εἰς τὴν ἰδίαν ὥς καὶ τὸ προηγούμενον ἀντικείμενον θέσιν, ὑπὸ τοῦ Βασ. Καραβίτη, κατοίκου Μηλίτσας.

3. Κατὰ τὴν διάρκειαν ἐργασιῶν ἀνελεύσεως συγχρόνων ναυαγίων ἐκ τοῦ βυθοῦ τοῦ κόλπου τοῦ Ναυαρίνου, διενεργουμένων ὑπὸ τοῦ κ. Μιχ. Ξηραδάκη καὶ κατόπιν ἐντολῆς τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Ἀρχαιοτήτων, ἀνεσύρθησαν δύο ἄγκυραι ἐκ τῶν ναυαγίων τῆς ναυμαχίας τοῦ 1827, αἱ ὁποῖαι, καθαρισθεῖσαι ἐκ τῆς ἰλύος καὶ τῆς ὀξειδώσεως, ἐτοποθετήθησαν προσωρινῶς εἰς τὸ προαύλιον τοῦ Μουσείου Πύλου. Τὰς ἐργασίας ἀνελεύσεως παρηκολούθησαν ἐκ μέρους τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας αἱ ἐπιστημονικαὶ βοηθοὶ δδ. Παρασκευὴ Γκίκα καὶ Ἑλένη Τζανίνη.

III. ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΡΧΑΙΑΣ ΜΕΣΣΗΝΗΣ

Ἡ Συλλογὴ τῆς Ἀρχαίας Μεσσήνης, περὶ ἔχουσα κατὰ κύριον λόγον τὰ ἐκ τῶν αὐτῶν

άνασκαφών εύρηματα, στεγάζεται εισέτι εις τὸ ἰσόγειον τῆς οἰκίας τοῦ φύλακος Ἀρχαιοτήτων Ἰ. Μπαλοπούλου, πρόκειται δὲ λίαν συντόμως νὰ μεταφερθῇ εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀνεγειρόμενον παρά τὰ Β. ὄρια τῆς κοινότητος Μαυροματίου μουσεῖον.

Νέα προσκλήματα

Ἐκ τῶν σημαντικωτέρων τυχαίων εύρημάτων, τὰ ὅποια προσετέθησαν εἰς τὴν Συλλογὴν, εἶναι τὰ κάτωθι ἀντικείμενα:

1. Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον γυμνοῦ ἰσταμένου ἀνδρός, τοῦ ὁποίου ἔλλειπουν τὰ σκέλη ἀπὸ τῶν γονάτων, ἡ δεξιὰ χεὶρ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος καὶ τμήμα τῆς ἀριστερᾶς ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος μέχρι τοῦ ὤμου. Ἡ κεφαλὴ, ἡ ὁποία εἶναι ἐφθαρμένη, στρέφεται πρὸς τὴν τεταμένην δεξιάν χεῖρα, ἐνῶ ἡ κεκαμμένη ἀριστερὰ στηρίζεται διὰ τῆς παλάμης ἐπὶ τῆς ὀσφύος. Ὅπισθεν εἰς τὸ μέσον, ἀνωθεν τῶν γλουτῶν, ὑπάρχει βαθεῖα ὀπή διὰ τὴν στήριξιν τοῦ ἀγαλματίου. Σωζ., ὕψ. 0,053 μ. Τὸ ἀγαλμάτιον, τὸ ὁποῖον χρονολογεῖται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ εύρέθη ὑπὸ τοῦ Δημ. Κλεφτογιάννη εἰς τὴν θέσιν Πίσω Ρούγα, περιοχῆς Ζερμπισίων.

2. Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ἐνδεδυμένης ἀνδρικής μορφῆς γενειοφόρου, ἔχον ἔντονον κλίσιν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἀπολήγον κάτω εἰς ἐρμαϊκὴν στήλην μετὰ συμφυοῦς βάσεως ἐκ δύο βαθμίδων. Διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κρατεῖ κέρας, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς παρά τὸν ὦμον κρατεῖ τὸ ἱμάτιον. Σωζ., ὕψ. 0,055 μ. Τὸ ἀγαλμάτιον εύρέθη, ὅπου καὶ τὸ προηγούμενον, ὑπὸ τοῦ Γρηγ. Λαπιώτη καὶ χρονολογεῖται εἰς τοὺς ἑλληνιστικούς χρόνους.

Β. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Ἀκοβίτικα Καλαμάτας

Ἡ τοποθεσία τῶν Ἀκοβίτικων ἦτο ἤδη γνωστὴ ὑπὸ τοῦ ἔτους 1958, ὅτε ὁ τότε Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων Ὀλυμπίας, κ. Νικ. Γιαλούρης, προέβη εἰς μικρὰν δοκιμαστικὴν ἔρευναν κατόπιν τῆς τυχαίας εύρέσεως ὑπὸ ἰδιωτῶν χαλκῶν ἀγαλματίων ἐντὸς ἀγροῦ ἰδιοκτησίας τῆς οἰκογενείας Πιέρρου (BCH 83 (1959) Chronique des Fouilles, σ. 639).

Πολὺ ἀργότερον ἐπρογραμματίσθη νὰ ἐκτελεσθοῦν εἰς τὴν περιοχὴν ἐγγειοβελτιωτικά ἔργα ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Δημοσιῶν Ἔργων, σκοπὸν ἔχοντα τὴν ἀποξήρανσιν αὐτῆς διὰ τῆς κατασκευῆς νέας τεχνητῆς κοίτης - διώρυγος τοῦ συνεχῶς πλημμυρίζοντος ποταμοῦ Ἄριος, διὸ καὶ ἐγένετο ἀπαλλοτριώσις τῆς ἐπιλεγείσης

ἐκτάσεως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπληροφορήθη ἡ Ἐφορεία ἐκ δημοσιεύματος τοῦ τοπικοῦ τύπου. Μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους (Ἰούνιος 1967) καὶ παρά τὰς ἐνεργείας τῆς Ἐφορείας, ἐπραγματοποιήθη ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας Ὑδραυλικῶν Ἔργων ἡ διάνοιξις τῆς διώρυγος, μὲ ἀποτέλεσμα, ὥς διεπίστωσεν ἡ ὕψ' ἡμῶν γενομένη αὐτοψία, τὴν ἀποκάλυψιν καὶ καταστροφὴν σημαντικῶν ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου εἶχον ἐπισημανθῇ ἀρχαῖα κατὰ τὸ ἔτος 1958.

Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν αὐτοψίαν, διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς καὶ νέου σημείου, 200 μ. πρὸς Β. τοῦ προηγούμενου, ὅπου εἰς τὰ ἄκρα, ἐγκαρσίως πρὸς τὴν διώρυγα, μὴ διανοιγείσης εισέτι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς αὐλάκος, διεκρίνοντο θεμελιώσεις ἐξ ἀργολιθοδομῆς, ἄλλα τμήματα τῶν ὁποίων ἦσαν ἐπίσης ὁρατὰ ἐντὸς τοῦ παρκατεμένου πρानοῦς τοῦ Δ. ὁρίου τῆς διώρυγος.

Πληθὺς, ἐξ ἄλλου, ὁμοίας ὕψης διασπάρτων λίθων, ὑπῆρχεν εἰς μέγα μήκος ἐπὶ τοῦ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀναχώματος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐβεβαίωσε τὴν ὑπαρξιν ἐκτεταμένων οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα ὀλοσχερῶς εἶχον καταστραφῇ ἀπὸ τὰς ἐργασίας διανοίξεως τῆς διώρυγος.

Μετὰ τὰς διαπιστώσεις αὐτάς διεκόπη, κατόπιν ἐνεργειῶν τῆς Ἐφορείας, ἡ περαιτέρω διάνοιξις τῆς διώρυγος διὰ νὰ διενεργηθῇ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα.

Ἡ ἐναρξίς τῶν ἀνασκαφῶν ἐγένετο τὴν 24ην Ἰουνίου 1969 τῇ βοηθείᾳ τῆς ἐκτάκτου ἐπιστημονικῆς βοηθοῦ δ. Γεωργ. Κοκοροῦ, κατὰ μήκος τοῦ ἄξονος τῆς ὑπὸ διάνοξιν διώρυγος καὶ εἰς ἔκτασιν 700 μ. περίπου ἀπὸ τῆς παραλίας πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, μέχρι τοῦ πρώτου διανοιγέντος τμήματος τῆς διώρυγος (Τομεὺς Α), ἐνῶ συγχρόνως ἐπρογραμματίσθη καὶ ἤρχισεν ἡ ἔρευνα τῶν χωμάτων τοῦ ἀναχώματος τοῦ πρὸς Δ. τοῦ μετέπειτα ὀνομασθέντος τομέως Ι (Σ χ ε δ. Ι).

Ἡ ἔρευνα τοῦ τομέως Α, ἥτις σκοπὸν εἶχε τὴν ἐπισήμανσιν τυχόν ὑπαρχόντων ἀρχαίων, δεδομένου ὅτι ἐπιφανειακῶς οὐδεμία σχετικὴ ἐνδείξις ὑπῆρχεν, ἐγένετο δι' ἐλαφρῶν μηχανικῶν μέσων, τῇ ἐποπτεῖᾳ ἡμῶν, οὐδὲν δὲ ἀπέδωκεν, ἐνῶ ἐκ τῆς ἀρξάμενης ἐρευνῆς τῶν χωμάτων τοῦ ἀναχώματος, περισυνελέγη σημαντικὸς ἀριθμὸς ὀστράκων ἀπὸ τῶν ἀρχαίων μέχρι καὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

Αἱ ὡς ἄνω ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι, ἀποτελοῦσαι τὴν δευτέραν φάσιν ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν εἰς τὴν περιοχὴν, διεκόπησαν ἐπ' ὀλίγον τὴν 5/7/1969 καὶ ἐπανήρχισαν τὴν 22/7/1969, ὑπὸ

τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ Ἐπιμελητοῦ Ἀρχαιοτήτων κ. Π. Θέμελη, διήρκεσαν δὲ μέχρι τῆς 27/8/1969, πραγματοποιηθεῖσαι εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος ὀνομασθέντας τομεῖς I καὶ II, ὅπου ἀντιστοίχως ἀπεκαλύφθησαν μέρος ἀρχαίου ἱεροῦ καὶ ΠΕ μεγάρου. Περί τῆς ἀνασκαφῆς ὑπὸ τοῦ κ. Π. Θέμελη εἰς τοὺς τομεῖς I καὶ II καὶ τῶν ἐξαχθέντων ἐξ αὐτῆς συμπερασμάτων βλ. ΑΑΑ II (1969), σ. 352 κ.έ., ΑΑΑ III (1970), σ. 303 κ.έ., καὶ ΑΔ 25 (1970): Μέρος Α', σ. 109 - 125.

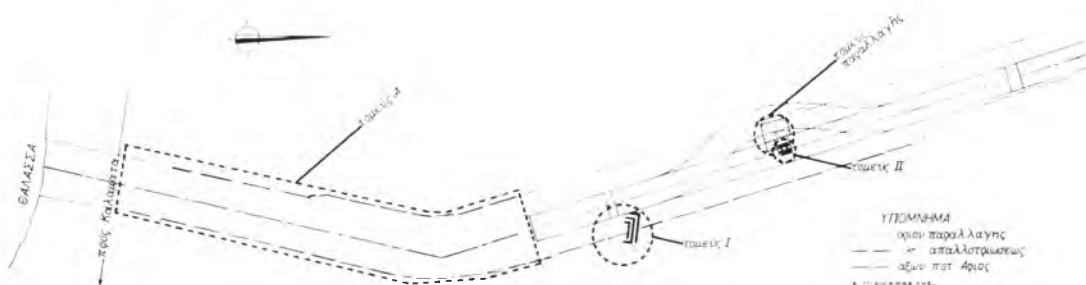
Μετά τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ὡς ἀνω ἀρχαίων καὶ τῇ προτάσει τοῦ ἀνασκάψαντος κ. Π. Θέμελη, ἀπεφασίσθη μικρὰ τοπικὴ παραλλαγή τῆς διώρυγος, ὀλίγα μέτρα πρὸς Δ. τοῦ ἀποκαλυφθέντος ΠΕ μεγάρου.

Αἱ διὰ μηχανικοῦ ἐκσκαφέως ἀρξάμεναι σκαπτικαὶ ἐργασίαι διὰ τὴν παραλλαγὴν διεκόπησαν αὐθημερόν, λόγφ προσκρούσεως τῶν μηχανημάτων ἐπὶ τῶν ἐπεκτάσεων τῶν θεμελιώσεων τῶν

διαδοχικὰς οἰκοδομικὰς φάσεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ΠΕ ἐποχῆς. Οὕτω, κατέστη δυνατόν νὰ ἐπισημανθοῦν τρεῖς τοιαῦται φάσεις.

Οἱ τοῖχοι τῶν οἰκοδομημάτων καὶ κατὰ τὰς τρεῖς φάσεις δὲν σχηματίζουν πάντοτε ὀρθὰς γωνίας, δεδομένου ὅτι μερικοὶ ἐκ τούτων ἔχουν λοξὴν κατεύθυνσιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸ κυρίως μέγαρον. Ἡ συνολικὴ ἔκτασις, τὴν ὁποίαν καταλαμβάνουν τὰ ἀποκαλυφθέντα κτίσματα εἰς τὸν τομέα τῆς παραλλαγῆς, εἶναι μεγαλύτερα εἰς ἑμβαδὸν ἐκείνης τοῦ κυρίως μεγάρου.

Ἡ τοιχοδομία συνίσταται ἐκ φυσικῶν ποταμίων λίθων διὰ τὰς θεμελιώσεις καὶ ἐξ ὀπτῶν πλίνθων διὰ τὴν ἀνωδομήν, ὡς τοῦτο κατεφάνη ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων εἰς πολλὰ σημεῖα ὑπολειμμάτων τῶν πλίνθων, ἐνῶ διὰ τὴν κάλυψιν τῶν στεγῶν ἐχρησιμοποιήθησαν λεπτὰι σχιστολιθικαὶ πλάκες, μέγας ἀριθμὸς τῶν ὁποίων εὐρέθη ἐντὸς ὠρισμένων χώρων (Πί ν.



Σχέδ. 1. Ἀκοβίτικα Μεσσηνίας. Τοπογραφικὸν διάγραμμα τῆς κοίτης - διώρυγος τοῦ ποταμοῦ Ἄριος

προσκτισμάτων τοῦ παρακειμένου ΠΕ μεγάρου. Μετὰ ταῦτα ἤρχισεν ὕφ' ἡμῶν ἀμέσως, ἡτοι τὴν 19ην Νοεμβρίου 1969, τετάρτη φάσις τῶν ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν εἰς Ἀκοβίτικα, διαρκέσασα μέχρι τῆς 11ης Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους. Αἱ ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι κατὰ τὴν φάσιν ταύτην, εἰς τὰς ὁποίας ἔλαβε μέρος καὶ ἡ ἑκτακτος ἐπιστημονικὴ βοήθς δ. Ἀ. Μπακατσῆ, ἐγένοντο εἰς τὸν ἀμέσως πρὸς Δ. τοῦ μεγάρου χώρον καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς παραλλαγῆς τῆς διώρυγος, εἶχον δὲ τὰ ἀκόλουθα ἀποτελέσματα:

Ἀπεκαλύφθη μέγα συγκρότημα οἰκοδομημάτων, σύγχρονον πρὸς τὸ ΠΕ μέγαρον, ἀποτελούμενον ἐκ πολλῶν ὀρθογωνίων κατὰ κανόνα χώρων, μικρῶν καὶ μεγαλύτερων (Πί ν. 148 β - γ). Αἱ θεμελιώσεις ὠρισμένων ἐκ τῶν χώρων τούτων εὐρίσκονται χαμηλότερον, καλυπτόμεναι ὑπὸ τῶν θεμελιώσεων ἄλλων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ χώρου εἰς

149 α - β). Τὸ πλάτος τῶν θεμελιῶν κυμαίνεται ἀπὸ 0,70 - 1 μ., ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ παρὰ τὸ ΝΔ. ὄριον τῆς ἀνασκαφῆς ἀποκαλυφθέντος διπλοῦ τοίχου τὸ πλάτος ἦτο 2,10 μ. (Πί ν. 150 α - γ).

Ἐξ ἄλλου, κατὰ μῆκος τοῦ Β. ἄκρου τοῦ ἀνασκαφέντος τομέως τῆς παραλλαγῆς, ἀπεκαλύφθησαν τμήματα πλακοστρώτου δαπέδου καὶ πλησίον αὐτοῦ, εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον, δύο μεγάλα τμήματα λιθοστρώτου δαπέδου ἐκ ποταμίων χαλίκων, ἐξαιρέτου κατασκευῆς, διατηρούμενα εἰς ἀρίστην κατάστασιν (Πί ν. 151 β).

Ἀξιοσημεῖωτον ἐπίσης μικρὸν τεχνικὸν ἔργον, ἡτοι ὕδαταγωγός, ἀπεκαλύφθη εἰς ἀπόστασιν 1,80 μ. ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ ὁρίου τοῦ Δ. διπλοῦ τοίχου τοῦ μεγάρου (Πί ν. 151 α). Ἡ κατασκευὴ τοῦ ὕδαταγωγοῦ συνίσταται ἐκ πλυσθικῶν τοιχωμάτων ἐξ ἀργολιθοδομῆς, ὃ δὲ πυθμὴν αὐτοῦ ἐξ ἐντέχνως τοποθετημένων εἰς μίαν

σειράν σχιστολιθικών πλακών. Ὁ ὕδαταγωγός διεσώθη εἰς μήκος 3 μ.

Ἡ μελέτη τῆς περισυλλεγείσης κεραμεικῆς, συνισταμένης ἀποκλειστικῶς ἐξ ὀστράκων, τὰ ὁποῖα σημειωτέον ἐν ἀναλογία πρὸς τὰ ἀνευρεθέντα εἰς τὸ μέγαρον εἶναι πολὺ περισσότερα, δὲν κατέστη δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ λόγῳ τῆς μεταθέσεως τοῦ γράφοντος ἐκ τῆς Ζ' Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων. Πάντως, ἡ κεραμεικὴ αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ χειροποίητων χονδροειδῶν ἐρυθρωπῶν ὀστράκων ἄγγειων οἰκιακῆς χρήσεως, καθὼς καὶ ἐξ ὀλίγων τεμαχίων πίθων. Ὡσαύτως εὐρέθησαν ὀλίγα ὄστρακα ἐκ τεφροῦ πηλοῦ ἄγγειων ἐπιμελοῦς κατασκευῆς, μὲ λεπτὰ τοιχώματα, ἀναγόμενα εἰς τὴν ΜΕ περίοδον.

Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ παντελὴς ἀπουσία γραπτῶν ὀστράκων, σφονδυλίων, φολίδων, λεπίδων καὶ βελῶν ἐξ ὀψινοῦ ἢ πυριτολίθου, ὡς καὶ λιθίνων ἐργαλείων καὶ ὀπλῶν.

Ἡ ἔκθεσις περὶ τῆς ἀνασκαφῆς εἰς τὰ Ἀκοβίτικα δὲν ἐξαντλεῖ βεβαίως τὸ θέμα, ἐπιφυλάσσεται ὅμως ὁ γράφων νὰ προβῇ εἰς πλήρη παρουσίαν τοῦ ὅλου εὐρήματος καὶ τῶν πορισμάτων μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεῦνης κάτωθεν τοῦ χώρου τῶν δύο αὐτόθι ἀγροτικῶν οἰκίσκων, ὑπὸ τὰ δάπεδα τῶν ὁποίων εὐρίσκεται ἡ συνέχεια τῶν ἀποκαλυφθεισῶν θεμελίσεων, καθὼς καὶ πρὸς Β. καὶ Ν. αὐτῶν.

Σημειωτέον, ὅτι αἱ ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο ὑπὸ ὅλως ἰδιαζούσας καὶ δυσμενεῖς καιρικὰς συνθήκας, ἐν μέσῳ χειμῶνι, χαρακτηριστικὸν δὲ τούτου εἶναι ἡ εἰκὼν τὴν ὁποίαν παρέχει ὁ Πί ν. 148 α.

Γ. Α. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ριζόμυλος Καρποφόρας

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1969 ἀνετέθη εἰς τὸν ὑπογραφόμενον ἡ ἐποπτεία τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Minnesota εἰς Καρποφόραν Μεσσηνίας (λοφοσειρὰ Νιχωρίων, ὅπου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, κεῖται μυκηναϊκὸς οἰκισμός¹), ὡς καὶ ἡ διενέργεια τῆς ἐλληνικῆς ἐρεῦνης εἰς τὸν αὐτὸν τόπον.

Παραλλήλως διεξήχθη ἀνασκαφὴ καὶ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἐρεῦνης τῶν μυκηναϊκῶν καὶ πρωτογεωμετρικῶν νεκροταφείων τῆς Καρποφόρας. Ἀνεσκάφη οὕτως ὁ ἀγρὸς Ἰ. Νικητοπούλου

εἰς θέσιν Τουρκοκίβουρα, ἔνθα εἶχεν ἐντοπισθῇ ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου ἀρχαῖος τάφος, καθὼς καὶ ὁ ἀγρὸς Ἀ. Τσαγδῇ εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, ἔνθα εἶχον ἐπισημανθῇ δύο μερικῶς κατεστραμμένοι τάφοι².

Θέσις Τουρκοκίβουρα

Ἡ θέσις αὕτη εὐρίσκεται πλησιέστατα πρὸς τὰ Νιχώρια, πρὸς Δ. αὐτῶν, μετὰ τῆς θέσεως « Ἀκόνες », ὅπου τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1967 ἀνεσκάφη θολωτὸς μυκηναϊκὸς τάφος εἰς τὸ κτῆμα Ἰ. Βέβε³, καὶ τῆς θέσεως « Λακκούλες », ὅπου εἶχεν ἐπισημανθῇ καὶ μερικῶς ἐρευνηθῇ πρωτογεωμετρικὸν νεκροταφεῖον⁴.

α'. Κτῆμα Ἰ. Νικητοπούλου. Ἀνεσκάφησαν ἔξ τάφοι, ἐξ ὧν οἱ πέντε κεῖνται ἐπὶ χθαμαλοῦ λοφίσκου καὶ ἕτερος ὀλίγον χαμηλότερον, πρὸς Δ. τῶν ἄλλων (Σ χ ε δ. 2).

Τάφος 1 : Πρωτογεωμετρικὸς, πεταλὸσχημος τάφος (μήκ. 1.40, πλ. 1, ὕψ. 0.45 - 0.60 μ.). Καλύπτεται δι' ἀκατεργάστων σχιστολιθικῶν πλακῶν καὶ ἔχει λιθόστρωτον δάπεδον. Ἡ εἴσοδος ἐφράσσετο δι' ἀμελοῦς ἀργολιθοδομῆς. Ἐντὸς αὐτοῦ εὐρέθησαν δύο κρανία, ὅστ' ἀποδῶν καὶ τεμάχια ὀστέων λεκάνης.

Κινητὰ εὐρήματα : Δύο χαλκοὶ δακτύλιοι καὶ εἷς πῆλινος σφόνδυλος.

Τάφος 2 : Μυκηναϊκός, θαλαμοειδὲς τάφος ὀρθογωνίου πιθανῶς σχήματος. Σῶζεται ἡ ΒΔ. γωνία αὐτοῦ εἰς ὕψος 0,60 μ. περίπου. Εἰς τὸ τμήμα τοῦτο εὐρέθησαν τέσσαρες συσσωρευμένοι ταφαί.

Κινητὰ εὐρήματα : Τρίτος κρατηρίσκος, τριφυλλόστομος προχοΐσκη, ὑψίπους κύλιξ, χαλκοῦν μαχαίριδιον καὶ χαλκὴ λαβίς. Ὁ τάφος χρονολογεῖται εἰς τὴν ΥΕ IIIA2 - Β ἐποχὴν.

Τάφος 3 : Μυκηναϊκός, θολωτὸς τάφος, διαμ. 3.40 μ., περιβαλλόμενος ὑπὸ περιβόλου, διαμ. 8 μ., πιθανῶς μεταγενεστέρου. Τὰ τοιχώματα τοῦ τάφου σώζονται εἰς ὕψ. 0,70 - 0,80 καὶ ἔχουν π.χ. 0,50 μ. Ἡ εἴσοδος εὐρίσκεται εἰς τὸ ΒΔ. μέρος τῆς θόλου. Ἐντὸς τοῦ τάφου, δεξιὰ τῆς εἰσόδου, εἰς βάθ. 0.40 μ. κάτωθεν τοῦ θεμελίου τῶν τοιχωμάτων τῆς θόλου, ἀπεκαλύφθη λάκκος (μήκ. 1.95, πλ. 0.45 - 0.56, βάθ. 0,90 μ.) μὲ τὰς μακρὰς πλευράς ἐκτισμένας δι' ἀργολιθοδομῆς. Εἰς τὸν πυθμένα τοῦ λάκκου ἀνευρέθη εἰς σκελετὸς ἐκτάδην, ἄνωθεν δὲ αὐτοῦ εἰς διαφόρους

2. ΑΔ 23 (1968) : Χρονικά, σ. 156

3. ΑΔ 23 (1968) : Χρονικά, σ. 158 - 159.

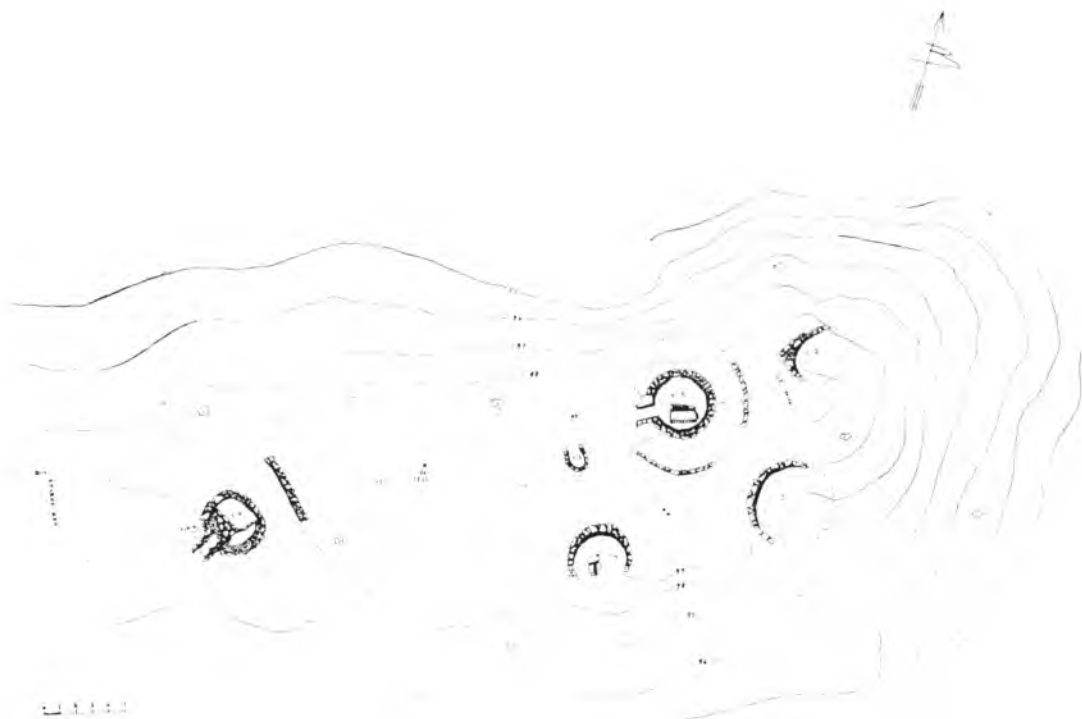
1. BCH 1960, Chronique des Fouilles 1959, σ. 700. ΑΔ 16 (1960) : Χρονικά, σ. 108. ΑΙΑ 65 (1961), σ. 248-249 καὶ 68 (1964), σ. 234. ΒΣΑ 52 (1957), σ. 249 καὶ 61 (1966), σ. 124.

4. BCH 1960, Chronique des Fouilles 1959, σ. 700. ΑΔ 16 (1960) : Χρονικά, σ. 108 καὶ 17 (1961/62) : Χρονικά, σ. 95. ΑΑΑ Ι (1968), σ. 205 - 209.

θέσεις εντός τοῦ λάκκου, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν καλυπτηρίων πλακῶν αὐτοῦ, πολλὰ ὀστᾶ καὶ κρανία ἐν συσσωρεύσει (χωνευτήριον) (Πί ν. 152 γ). Ὁ τάφος ἦτο σεσυλημένος, ἐλάχιστα δὲ κτερίσματα ἀπέδωσεν. Ἡ σύλησις ἦτο σαφὴς καὶ ἐκ τῆς διασκορπίσεως τῶν ἐκτὸς τοῦ λάκκου σκελετῶν, ἐξ ὧν μόνον δύο ἀνευρέθησαν κανονικῶς συσσωρευμένοι.

Κινητὰ εὐρήματα: Σφραγιδόλιθος ἐκ σαρδίου μὲ τρίλοβον κόσμημα ἐπὶ τῆς κυρίας ὀψεως (Πί ν. 152 α), τρεῖς ψῆφοι ἐκ φαγεντιανῆς,

κυάθιον, δύο κύπελλα, μίαν ραμφόστομον πρόχουν, ἓν ἀσκοειδὲς ἀγγεῖον (Πί ν. 153 β), ἓνα ἀμφορέα μὲ ὀριζοντίους ταινιωτὰς λαβάς, ἓν μόνωτον κυάθιον καὶ μίαν χαλκὴν περόνην ἀρίστης διατηρήσεως, μήκ. 0,165 μ. (Πί ν. 153 γ). Ἐκ τοῦ λοιποῦ τάφου προέρχονται: δῖωντον κυλινδρικὸν ἀλάβαστρον, μόνωτον σφαιρικὸν κυάθιον, τρίωτος κρατηρίσκος, προχοΐσκη, δύο πήλινοι σφόνδυλοι, τέσσαρες αἰχμαὶ βελῶν ἐκ πυριτολίθου, δέκα χαλκαὶ σφαιρικά ψῆφοι καὶ ἄλλα. Τὰ πλεῖστα ἐκ τοῦ λάκκου



Σχέδ. 2. Τοπογραφικὸν διάγραμμα μυκηναϊκῶν - πρωτογεωμετρικῶν τάφων εἰς θέσιν Τουρκοκίβουρα Καρποφόρας

προχοΐσκη, ἓν ἀμφορόσχημον ἀγγεῖον (Πί ν. 152 β) καὶ πλῆθος ὀστράκων. Χρονολογεῖται εἰς τὴν ΥΕ IIIA2 περίοδον.

Τάφος 4 (Πί ν. 152 δ): Θολωτὸς τάφος, διαμ. 3.40 μ., κατεστραμμένος κατὰ τὸ ΝΔ. μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἦτο καὶ ἡ μὴ εὐρεθεῖσα εἰσοδος. Τὰ τοιχώματα ἔχουν πᾶχ. 0,45 περίπου καὶ σώζονται εἰς ὕψ. 0,10 - 0,88 μ. Ἐντὸς τοῦ τάφου ἀνευρέθησαν συσσωρευμένοι ταφαὶ παρὰ τὴν περιφέρειαν καὶ ἀγγεῖα πλησίον αὐτῶν. Εἰς τὸ ΝΔ. μέρος ἀνευρέθη ἀβαθὴς λάκκος, καλυπτόμενος διὰ σχιστολιθικῶν πλακῶν, περιέχων ἐλάχιστα ὀστᾶ, ἓν λεβητο-

προερχόμενα ἀγγεῖα εἶναι ΜΕ ἐποχῆς, τὰ δὲ λοιπὰ ΥΕ I - IIIA ἐποχῆς. Τὸ φαινόμενον τῆς χρησιμοπορήσεως θολωτοῦ τάφου ἀπὸ τῆς ΜΕ μέχρι τῆς ΥΕ ἐποχῆς ἔχει ἤδη παρατηρηθῇ καὶ εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Κ. Κουρουνιώτου ἀνασκαφέντα θολωτὸν τάφον εἰς Κορυφάσιον (Ὁσμάναγα) Πυλίας⁵.

Τάφος 5: Μυκηναϊκός, θολωτὸς τάφος, διαμ. 5.20 μ., σωζόμενος κατὰ τὸ Β. ἡμισυ τῆς περιφέρειας αὐτοῦ εἰς μέγ. ὕψ. 0,80 μ. Ὁ τάφος ἦτο πλήρως σεσυλημένος καὶ ἐλάχιστα ὀστρακα ἀ-

5. ΠΑΕ 1925 - 26, σ. 140. Hesperia 23 (1954), σ. 158 - 62.

πέδωσε. Μόνον εις ἓν σημείον τοῦ ΒΔ. μέρους, ἐντὸς μικρᾶς μάζης χώματος, προσκεκολλημένης εἰς τὸ τοίχωμα τοῦ τάφου, εὐρέθησαν ἑξ ῥόδακες ἐκ φύλλου χρυσοῦ καὶ τεμάχια ἐτέρων (Πί ν. 153 α), εἰκοσιεπτὰ ψῆφοι ἐκ σαρδίου, μία ἑξ ἀμεθύστου, εἷς σκαραβαῖος ἐκ σαρδίου, δεκατέσσαρες ψῆφοι ἑξ ἀργύρου καὶ εἷς μικρογραφικὸς διπλοῦς πέλεκυς ἑξ ἀργύρου, μήκους 0,012 μ. (Πί ν. 153 δ).

Τάφος 6 (Πί ν. 154 α): Θολωτὸς τάφος, διαμ. 3 μ. Σῶζεται ὁλόκληρος ἡ περιφέρεια εἰς ὕψ. 0,80 μ. περίπου. Εἰς τὸ ΝΔ. μέρος εὐρέθη ἡ εἰσοδος μὲ τὸν δρόμον, ὅστις κατὰ τοὺς πρωτογεωμετρικοὺς χρόνους ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν τοποθέτησιν πιθοειδὸς ταφῆς. Ὁ ταφικὸς πίθος εὐρέθη τεθραυσμένος μὲ τὸ στόμιον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ θολωτοῦ τάφου. Τὸ πρὸς τὴν εἰσοδὸν ἡμισυ τοῦ δαπέδου τοῦ τάφου εἶναι λιθόστρωτον. Δεξιὰ τῆς εἰσοδοῦ ἀπεκαλύφθη λακκοειδὴς ταφή πρωτογεωμετρικῶν χρόνων μὲ τὸν νεκρὸν συνεσταλμένον.

Κινητὰ εὐρήματα: Τρίτων κυλινδρικὸν ἀλάβαστρον, ψευδόστομος ἀμφορίσκος (Πί ν. 153 ε), δύο κρατηρίσκοι, πρόχους, μέγας ἀμφορεὺς, τέσσαρες χαλκοὶ δακτύλιοι, δύο πήλινοι σφόνδυλοι κλπ. Χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς ΥΕ ΙΙΑ2 μέχρι τῆς πρωτογεωμετρικῆς ἐποχῆς.

β'. *Κτῆμα Ἀ. Τσαγδῆ*. Ἀνεσκάφησαν δύο πεταλόσχημοι, πρωτογεωμετρικοὶ τάφοι, ἡμικατεστραμμένοι, ὅμοιοι πρὸς τὸν τάφον 1 τοῦ κτήματος Νικητοπούλου (Πί ν. 154 β). Μεταξὺ τῶν δύο τάφων, οἵτινες εὐρίσκονται πλησιέστατα ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον, ἀνευρέθη χώρος θυσιῶν μὲ ὅστ' αὐτῶν. Ἐκ τοῦ τάφου 1 προέρχονται δύο χαλκοὶ δακτύλιοι καὶ χαλκὴ περόνη. Ἐκ τῶν αὐτῶν τάφων πρέπει ἐπίσης νὰ προέρχωνται μέγας ἀμφορεὺς μὲ ὀριζοντίους δακτυλιοειδεῖς λαβάς, προχοῖσκη, δακτύλιος καὶ περόνη ἐκ χαλκοῦ, τὰ ὅποια παρεδόθησαν παλαιότερον ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου εἰς τὸ Μπενάκειον Μουσεῖον Καλαμάτας⁶.

Θέσις Πλάτανος ἢ Ἀμπέλια

Εἰς τὴν θέσιν ταύτην, εἰς τὴν παρυφὴν τῆς κοινοτικῆς ὁδοῦ Ριζομύλου - Καρποφόρας, πλησιέστατα πρὸς τὸ μέγα κοινοτικὸν φρέαρ, ἀνεσκάφη μικρὸν τμήμα τοίχου τοῦ τέλους τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. Ἡ ἔρευνα διεκόπη, διότι ὁ τοίχος οὗτος βαίνει ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τὸν γειτονικὸν ἀμπελῶνα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τὴν κοινοτικὴν ὁδόν.

6. ΑΔ 17 (1961/62): Χρονικά, σ. 95.

Θέσις Τρουμπετόρραχη

Κτῆμα Γ'. Παπαμικρούλη. Δοκιμαστικαὶ τομαί, γινόμεναι ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀποκρήνου κωνικοῦ λοφίσκου, ἀπεκάλυψαν τοίχον κατεστραμμένου βυζαντινοῦ κτίσματος, καθὼς καὶ δύο χριστιανικοὺς τάφους, ὧν ὁ εἰς κεραμοσκεπῆς, ὁ δ' ἕτερος λακκοειδὴς, καλυπτόμενος διὰ σχιστολιθικῶν πλακῶν.

ΑΓΓ. ΧΩΡΕΜΗΣ

Γ'. ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ

Καρδαμύλη

Εἰς τὰς θέσεις Βονά, Σέλλιτσα παρὰ τὸ Μανδρί Ζορμπέα, Καμίνια καὶ Καλὸ, τῆς ἀγροτικῆς περιφερείας κοινότητος Ἐξωχωρίου (τέως Ἀνδρούβιστα) τῆς περιοχῆς Καρδαμύλης, διεπιστώθησαν ἐπιφανειακῶς καὶ κατὰ τὰς ἐργασίας ἀρόσεως, ἱχνη ἀρχαίων κτισμάτων, πλάκες ἐκ διαλελυμένων τάφων, καθὼς καὶ ὅστρακα ἑλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων.

Θέσις Τζόλη (Μελιγαλά)

Εἰς τὴν ἀγροτικὴν περιοχὴν μεταξὺ Μελιγαλά - Σκάλας καὶ εἰς θέσιν Τζόλη, ἐπεσημάνθη σωρὸς ἐκ πλακοειδῶν κυρίως λίθων προερχομένων μᾶλλον ἐξ ἀρχαίου, ρωμαϊκῶν χρόνων, κτίσματος. Εἰς τὴν πέριξ περιοχὴν εὐρέθησαν ὀλίγα ὅστρακα ἀγγείων τῶν αὐτῶν χρόνων.

Χανδρινὸν Πυλίας

Ἐπὶ χαμηλοῦ λοφίσκου καὶ εἰς τὰ ἀριστερὰ τῆς ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ Χανδρινοῦ - Πύλου, εἰς ἐλαχίστην δὲ ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς κοινότητος Χανδρινοῦ, ἀπεκαλύφθη τύμβος περιέχων ταφὰς ἑλληνιστικῶν χρόνων, αἱ ὁποῖαι κατεστράφησαν ὀλοσχερῶς ὑπὸ μηχανικοῦ ἐκσκαφέως. Ὁ λοφίσκος ὀνομάζεται Ἅγιος Ἀθανάσιος, κατὰ δὲ τὴν ἐντοπίαν παράδοσιν ὑπῆρχεν ἐκεῖ ὁμώνυμος ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν κατέκαυσεν ὁ Ἰμπραήμ κατὰ τὴν εἰσβολὴν του εἰς τὴν περιοχὴν.

Μηλίτσα Πυλίας

Ἐγένετο μικρὰ ἐξερεύνησις τῆς περιοχῆς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐντοπισθοῦν ἀρκεταὶ θέσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀνευρέθησαν ἐπιφανειακῶς ὅστρακα ἀπὸ τῶν ἀρχαϊκῶν μέχρι καὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

Ἡ περιοχὴ τῆς Μηλίτσας ἐν γένει παρουσιάζει μέγα ἐνδιαφέρον διότι, ἐκτὸς τῶν κατὰ καιροὺς καὶ παλαιότερον ἐπισημανθέντων ἐκεῖ ἀρχαίων, εὐρίσκεται καὶ εἰς τὴν ὁδόν, ἥτις ὀδηγεῖ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς περιοχῆς, πρὸς Δ.

τοῦ ὄρους Λυκοδήμου, εἰς τὴν παραθαλάσσιον τοποθεσίαν, ὅπου ὁ λιμὴν τῆς ἀρχαίας Φοινίκης.

Ἐξ ἄλλου, δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ χωρίον Μηλίτσα ἢ θέσις, ὅπου πλησίον τουρκικοῦ ὑδρομύλου εὐρέθη τὸ χαλκοῦν γεωμετρικὸν εἰδώλιον τοῦ Μουσείου τῆς Πύλου γυμνοῦ ἀνδρὸς μὲ ἀνυψωμένας χεῖρας, ἀκριβῶς παρὰ τὰ διαπιστωθέντα ἐρεῖπια μικρᾶς βυζαντινῆς ἐκκλησίας, τὰ ὅποια ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐρευνήσω, διότι καλύπτονται σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν ὑπὸ ἀγρίας βλαστήσεως. Προφανῶς εἰς τὴν τοποθεσίαν ταύτην θὰ ὑπῆρχε παλαιότερον ἱερὸν τῶν γεωμετρικῶν χρόνων.

Κουβέλα Τριφυλίας

Κατὰ πληροφορίαν τοῦ τ. Πρωτοδίκου Τριπόλεως κ. Παπαδοπούλου, αἱ ὁποῖαι παρεσχέθησαν παλαιότερον εἰς ἡμᾶς, ἐγένετο μικρὰ ἐπιφανειακὴ ἔρευνα εἰς τὰς θέσεις: α) Μάτεσι, ὅπου εἰς τοὺς ἀγροὺς Ἀσημακοπούλου, Σταθοπούλου καὶ Ἀθανασοπούλου διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς πωρόλιθων, τεμαχίων κεράμων καὶ ὄστράκων ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, β) Ζηλιανά, ὅπου εἰς ἀγρὸν ἰδιοκτησίας Κωνσταντοπούλου διεπιστώθησαν τάφοι, τμήμα κίονος καὶ ὄστρακα ἐπίσης ρωμαϊκῶν χρόνων, καὶ γ) ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Ἁγίου Σωτήρ, εἰς τὸν ἀγρὸν Δρακοπούλου, ὅπου εὐρέθησαν διαλελυμένοι ἑλληνιστικοὶ τάφοι, ὄστρακα καὶ ὀλίγοι πωρόλιθοι, διότι οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν, κατὰ πληροφορίαν τοῦ κ. Παπαδοπούλου, μετεφέρθησαν παλαιότερον ἐπὶ τοῦ ὑψώματος «Μαυροματέικος Ἁγίου», πρὸς ἀνέγερσιν ἐξωκκλησίου.

Ἀμπελόφυτον Τριφυλίας

Κατὰ γενομένην διεύρυνσιν διὰ μηχανικοῦ ἐκσκαφῆς τῆς παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς κοινότητος

Ἀμπελόφυτου ἀγροτικῆς ὁδοῦ καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου αὕτη διασταυροῦται μετὰ τῆς ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ Γαργαλιάνων - Χώρας, ἐντὸς δὲ σταφιδαμπέλων τῶν Φωτ. Πετροπούλου, Πολυχρόνη Ἀρβανίτη καὶ Κωνστ. Γιαννακοπούλου, ἀπεκαλύφθη συστάς ἄνω τῶν δεκαπέντε τάφων, κεραμοσκεπῶν κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἀκτερίστων, ρωμαϊκῶν χρόνων.

Πυργάκι Τριφυλίας

Εἰς θέσιν Βλησιδί τῆς ἀγροτικῆς περιφερείας Πυργάκι, κατὰ τὴν διάρκειαν σκαπτικῶν ἐργασιῶν, καὶ εἰς σημεῖον παρουσιάζον τυμβοειδῆ ἔξαρσιν, ἐπεσημάνθησαν ἀνθρώπινα ὀστά, λίθοι καὶ τέφρα, ἰδίᾳ εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὑψώματος, ἐνθ' εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχουν διάσπαρτοι λίθοι καὶ τεμάχια κεράμων ρωμαϊκῶν χρόνων.

Χώρα Τριφυλίας

Ἐπὶ ὑψώματος εἰς θέσιν Μεγαμπέλια εἰς τὴν ἀγροτικὴν περιοχὴν Χώρας καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 χλμ. πρὸς Α. αὐτῆς, ἐντὸς ἰδιοκτησίας Γεωργ. Δούρου, διεπιστώθησαν μυκηναϊκὰ ὄστρακα εἰς βάθος 0,50 μ. Ἐπίσης εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον ἐπεσημάνθησαν ὑπολείμματα ὀπτῶν πλίνθων. Ἐκ τῶν δεδομένων τούτων εἶναι δυνατόν νὰ διατυπωθῇ ἡ γνώμη ὅτι εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑπῆρχε μικρὸς μυκηναϊκὸς συνοικισμός.

Κάτω Ἐγκλιανὸς (Ἐλαφίνα)

Εἰς θέσιν Ἐλαφίνα περιοχῆς Χώρας, ἐπεσημάνθησαν εἰς δύο σημεία διάσπαρτοι λίθοι καὶ θραύσματα κεράμων ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐκεῖ ὅπου παλαιότερον (1965), κατὰ τὴν διάνοξιν ἀγροτικῆς ὁδοῦ, ὁ μηχανικὸς ἐκσκαφεὺς εἶχεν ἀποκαλύψει πιθοειδῆ ταφὴν.

Γ. Α. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

NICHORIA - RIZOMILO

The first campaign of the University of Minnesota and Macalester College at Nichoria, near the village of Rizomilo in Messenia, took place in 1969, under the sponsorship of the American School of Classical Studies, with Professor William McDonald of the University of Minnesota as director. The campaign lasted from June 9th to August 15th. The excavation staff included G. Rapp, Associate Director; J. Fant, surveyor and photographer; J. and E. Whittlesey, aerial photography; R. Hope Simpson, W. Donovan, J. Lazenby, R. Howell, E. Milburn and E. Lazenby. Miss N. Paraskevopoulou was conservationist and G. Anatonoulis from Olympia was foreman. R. Black, B. Carlson, B. Cooke, A. Fridman, M. Ketcham, J. Mackey, P. Shannon, M. Sturgeon and M. Wilkie, took part in the excavation as graduate student trainees. The Archaeological Service was represented throughout the campaign by Mr. A. Choremis. The expedition would like to express its gratitude to the Archaeological Service for granting permission to excavate, and also to the inhabitants of Rizomilo and Karpophora for their co-operation.

Nichoria is a high ridge, immediately above and to the west of the village of Rizomilo, which lies at the point where the Koroni road branches off from the Kalamata - Pylos road, about a kilometer from the northwest corner of the Messenian gulf. The ridge, which is about 500 m. long and 100 m. wide, is oriented roughly from northwest to southeast (Pl. 155 a). In 1959, N. Yialouris and W. McDonald revealed the existence of Early Mycenaean and LH III deposits, in three trial trenches at the southeast end of the ridge¹. Subsequently Mycenaean, Protogeometric and Geometric tombs were excavated for the Archaeological Service by N. Yialouris, G. Papatheanasopoulos and A. Choremis, in cemetery areas to the northwest and west of Nichoria, and traces of occupation from Archaic to Byzantine times were also noticed in the vicinity². In conjunction with the University of Minnesota and Macalester College investigations of

the settlement area on the Nichoria ridge, the Archaeological Service continued its investigation of the cemetery areas, under A. Choremis.

The main aims of the first campaign were, to test the extent of the settlement on the acropolis ridge, to determine as far as possible the chief periods of occupation, and to locate the most suitable areas for future intensive investigation. Another major aim was to test the usefulness of various scientific devices under the prevailing conditions in Greece. To begin with, the whole ridge was photographed from the air by J. and E. Whittlesey, using a balloon at relatively low altitudes (Pl. 155 b). These photographs were then used in surveying and for the planning of trenches (Plan 1). Photographs were also taken from the balloon, using infra-red sensitive film, which it was hoped would reveal archaeological features below the surface. The results, however, were disappointing, and it was concluded that the lack of dew and cover crop, and the disturbed top soil were the main reasons for the negative results. A damper season of the year would probably have given better results.

The trial trenches were mainly sited with the aid of a LSEC proton magnetometer and a Bison electrical resistivity meter. Over a hundred magnetometer grids, and approximately forty electrical resistivity traverses were laid out over the surface of the Nichoria ridge. Square or rectangular grids are generally used with a magnetometer, and readings are taken at one meter intervals inside the grid. Resistivity readings are taken in straight lines, with four probes placed in a row, at one, two or four meter intervals. The measurements penetrate to about 1 to 1.5 times the interval between the probes, so that a one meter interval measures the earth's resistivity down to between a meter and a meter and a half (owing to the shallowness of the soil above bedrock at Nichoria, the four meter interval was used only once). Significant variations in the measurements recorded by magnetometers and resistivity meters indicate sub-surface anomalies, which can be of human origin, or may be natural. The information that was gained from the investigation of anomalies at Nichoria, should help the scientists to refine the technique of interpreting readings for the

1. ILN 1960, April 30th, 740 f.; AJA 64 (1960), 188.

2. ADelt. 16 (1960): Chron., 108; 23 (1968): Chron., 156 ff.; AAA I (1968), 205 ff.; BCH 85 (1961), 697; 86 (1962), 725.

purposes of archaeology. Of the forty trenches that were sited with the aid of the resistivity meter and magnetometer, thirty contained material of archaeological interest, such as house walls, pits and deposits of debris. These results compared favourably with those from another twenty six trenches that were laid out in the conventional manner, where eighteen were found to have archaeological material. It should be added that many of the latter had the advantage of being laid out on the basis of information already obtained from the resistivity and magnetometer trenches. The resistivity and magnetometer operations were conducted by G. Rapp, and the expedition was fortunate in having, for a period of ten

erosion. For the purposes of this report, the ridge may be divided into three sectors. The northwest sector includes the highest point of the ridge. This adjoins a lower central sector, which is separated from the southeast sector by a hump which may not have been inhabited. The best deposits were found in the central saddle, and on the terraced slopes of the northwest and southeast sectors. High spots and ridges were generally eroded.

The earliest deposits were in the central sector, where walls and a pit were discovered belonging to an early phase of the Middle Helladic period (P.L. 156 a). The pottery of this phase shows strong local characteristics, the typical shape being a bowl with a high



Plan 1. Plan of Nichoria showing trial trenches

days, the expert assistance of Dr. Martin Aitken from the Research Laboratory for Archaeology and the History of Art at Oxford University, a co-developer of the proton magnetometer.

Photogrammetry was used in planning trenches and walls, under the direction of J. Fant, who constructed a simple bipod on the site for this purpose. Experiments were also undertaken in the use of photogrammetry for section drawing. It proved particularly helpful in sections with large stone scatters.

In all, sixty-six small trial trenches were laid out over the length of the Nichoria ridge. These showed that practically the whole area had been occupied at one time or another, though in several places there had been severe

flaring rim, a narrow rounded shoulder, and two strap handles set on the shoulder or rising above the rim. These bowls occurred in both coarse and fine wares, ranging in colour from black and dark brown to light tan, and usually well polished. Incised and pointillé decoration were used and some Matt Painted Ware was found (P.L. 156 b). An interesting feature in these deposits was the sporadic occurrence of EH II sherds, including several typical ring bases, most of which had had their centres pierced (P.L. 156 c). They had obviously been gathered for some specific use, and presumably indicate the presence of Early Helladic occupation somewhere on the Nichoria ridge, or in the neighbourhood.

Deposits of a later phase of the Middle

Helladic period were also found in the central sector. No walls were found, but in one spot a deep gully had been filled with material of this period. The characteristic pottery included local Argive Minyan, Adriatic ware and a number of sherds betraying some Minoan influence (Pl. 156 d). Amongst the latter, were some sherds with patterns in a brown lustrous paint, and others with a coat of lustrous black or red-brown paint and patterns in red or purple, or sometimes white, on top of that. Some of these might well be imports, possibly from Kythera or perhaps Western Crete³. Matt Painted Wares and Grey Minyan do not seem to have been very common.

Towards the end of the Middle Helladic period, the settlement seems to have expanded, since material that can be described as transitional to the early Mycenaean period was found in all three sectors. Characteristic of the pottery was an increase in lighter coloured fabrics, a soft orange ware which seems to have turned a blue-grey colour when fired under reducing conditions, was particularly frequent. The coarser fabrics were usually brown, and not often polished. Quite often associated with material of this type were a few LH I fragments. Characteristic of these was a very pale, almost white clay. Goblets with a very small foot, often flat underneath, and a broad offset lip, and Vapheio cups decorated with ripple pattern or running spirals, were the two chief LH I shapes.

The most important period at Nichoria seems to have been LH II. Deposits of this period were found on all parts of the ridge, and a finely constructed wall, probably of this date, was found in the central sector (Pl. 157 a), and other walls in the southeast sector. In the pottery, Middle Helladic features had by now died out, and a higher proportion of decorated sherds occurred than in any other LH period. The proportion of decorated sherds to plain, is still rather small, however. Most of the fine decorated pieces are imports, probably from the Argolid. There is a small quantity of Cycladic ware, recognizable by its ra-

ther coarse red-brown clay containing a great deal of mica, and possibly a few Minoan imports. The typical shapes include Vapheio cups, conical cups, teacups, and goblets rather similar to those of LH I, but sometimes much bigger, with a broader and more conical foot often hollowed underneath. A few squat alabastra fragments and a few pieces of Palace Style jars were also found (Pl. 157 b - d).

Material of the LH IIIA - LH IIIB period was found more sporadically, though again it is in evidence in all sectors. Walls of a substantial LH IIIA house were found in the north-west sector (Pl. 158 b) and other walls of the same period occurred in the central and southeastern sectors. LH IIIB walls were found in the central sector. It was difficult to separate the two styles of pottery because of local peculiarities, the lack of decorated ware, the fragmentary nature of most of the deposits and the absence of good stratigraphy.

It seems, however, that LH IIIA can be distinguished by a higher proportion of monochrome pottery than before, the paint being usually red-brown, sometimes black. Kylikes, with a broad spreading foot and short lip and often angular in profile, as well as bowls with a rather short, somewhat rounded lip, are also characteristic. In the early part of the period, goblets very similar to the LH II goblets occurred. Various other shapes, such as conical cups, kraters with broad offset lips, and stirrup jars occurred spasmodically (Pl. 158 a, 159 a). In LH IIIB, the monochrome vases are more often painted black, the kylikes have an almost straight rim and sometimes a very tall stem, with a fairly broad spreading foot. Deep bowls occur occasionally, and are often monochrome, with the interior painted as well (Pl. 159 b).

There is some slight indication of occupation in the LH IIIC phase, in the central and southeast sectors, including perhaps a wall in the latter area. An interesting feature is the existence of one swollen and a few ridged kylix stems (Furumark Types 275 and 276) (Pl. 160 a). These are a fairly common feature in Northwestern Greece⁴, and have recently been found in Western Thessaly, where they have been linked with the advent of North-

3. For Kythera see *Adelt.* 19 (1964): *Chron.*, 147 f.; 20 (1965): *Chron.*, 179 f.; 21 (1966): *Chron.*, 160 f.; *ILN* 1966, Aug. 27th, 28 f. For Western Crete see *Adelt.* 19 (1964): *Chron.*, 446; 20 (1965): *Chron.*, 568 f.; 21 (1966): *Chron.*, 425 f., 428; 22 (1967): *Chron.*, 501, 504; 23 (1968): *Chron.*, 413, 415.

4. *BSA* 44 (1949), 307 ff., V. R. d'A. Desborough, *The Last Mycenaeans and their Successors*, 105 f.

west-Greek speaking peoples in the twelfth century⁵. A few sherds from the central area which were coated with a bluish-black monochrome paint, have as decoration, groups of grooved parallel lines. One, is the rim of a cup or bowl, with grooves just below the lip, another is the neck of a closed vessel. These fragments seem to belong to a LH IIIC deposit⁶.

In the central and southeast sectors walls were found that might belong to the Proto-geometric period, though further investigation is necessary. A few sherds were found with compass drawn semicircles; the excavations at Lefkandi however, have clearly shown that this type of decoration may be as late as the Middle Geometric period⁷ (P I. 160 b). There was some slight evidence of Geometric occupation in the northwest sector and possibly in the southeast as well, but the best evidence of this period came from a pithos burial in the northwestern sector. This pithos was detected by both the magnetometer and the resistivity meter, and was discovered lying on its side in a pit, sloping down slightly towards its base. Stones had been used as packing around the pithos, and others had been heaped up on top of it to the form of a small rather carelessly built cairn.

There was a gap in the middle of the east side of the cairn, and it did not sit directly over the pithos, failing to cover its western edge. The sides of the cairn were nearly straight, except the south side which was curved. The cairn was 3 m. long, and measured 1.70 m. across the north end (P I. 161 a). The mouth of the pithos faced south, and was partly blocked by two large stones (P I. 161 b). Inside was an adult burial with its head towards the south resting on the neck of the pithos. Over the skull was a stone 0.20 by 0.30 m. The arms were bent sharply at the

elbows, and the fingers were found on either side of the skull. The legs were slightly bent with the knees towards the east. The grave goods included three decorated vessels, two bronze bowls, a bronze ring, an iron sword, and another iron object. The decorated vessels date the tomb to the late Geometric period (ca. 725 B.C.) (P I. 162 a). Three other burials were found, two in the north west sector (P I. 162 b) and one in the southeast sector. All three were child burials in stone cists, but had no grave goods, with which to date them.

Evidence of post Classical occupation was found in all sectors, although apart from a few lead-glazed sherds, nothing was found to give a more precise dating to these remains. In the northwest sector, the foundations of a building were found, with walls lined on the inner and outer faces by irregular orthostal blocks. On the highest point of the southeast sector, the ruins of a substantial building were found. The stones for this building seem to have been taken from the remains of prehistoric walls in the immediate neighbourhood, where robber trenches were found containing sherds of LH III to Geometric date, as well as more modern ones. It is possible that these post Classical remains belonged to the settlement which bequeathed the name of Nichoria to the area.

The Nichoria ridge, which is made up of several knolls, must have been steeper sided in its original form than it is now. It is clear that the prehistoric settlers terraced up the sides of these knolls. The upper parts of the knolls have been heavily eroded, as have too, the ridges that link up the knolls. The best deposits therefore, were found in the hollows and behind the terrace walls, many of which have probably been kept intact, or added to since ancient times. As we have seen, there are traces of occupation on Nichoria in Middle Helladic, Late Helladic, possibly Protogeometric and Geometric times. It should be noted, however, that unbroken occupation from the Middle Helladic period to the Geometric, cannot be said to have been demonstrated as yet.

WILLIAM A. McDONALD

5. AAA I (1968), 289 ff.

6. It is interesting to note that ridged kylix stems and bowls with grooves under the rim occur together at Troy in VII B1 levels, in «Grey Minyan» fabric (see Troy IV 1, 145, 161 f.; Troy IV 2, fig. 268 nos. 13, 14, and fig. 269 nos. 1, 15, 16, 18, 24, 25).

7. M. R. Popham and L.H. Sackett, Excavations at Lefkandi, Euboea 1964 - 66, Preliminary Report, 28.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΗΛΕΙΑΣ

Α'. ΜΟΥΣΕΙΑ

ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΟΛΥΜΠΙΑΣ

Κατά τὸ ἔτος 1969 ἐγένοντο αἱ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι διὰ τὴν ἐπανεκθέσιν εἰς τὸ κτήριο τοῦ νέου Μουσείου Ὀλυμπίας (Σ χ έ δ. 1), συνιστάμεναι εἰς τὸν καθαρισμόν, συγκόλλησιν, συμπλήρωσιν καὶ ἀποκατάστασιν τῶν ἀρχαίων.

Αἱ ὡς ἄνω ἐργασίαι ἐγένοντο διὰ τριῶν συνεργείων ἐξ εἰδικευμένων τεχνιτῶν :

α'. Συνεργεῖον συντηρήσεως γλυπτῶν

Ἐγένοντο συγκολλήσεις ἀρχαίων, ἐπετεύχθη δὲ καὶ ἡ ἀφαίρεσις ἐκ μεγάλου ἀριθμοῦ γλυπτῶν τῶν σιδηρῶν παλαιῶν ἐσωτερικῶν στηριγμάτων ἀντικατασταθέντων διὰ νέων ἐξ ὀρειχάλκου (Π ί ν. 163 α - β).

β'. Συνεργεῖον χαλκῶν

Ἐγένετο καθαρισμός, συντήρησις καὶ συμπλήρωσις εἰς μέγαν ἀριθμόν χαλκῶν, σιδηρῶν, ὀστεινῶν, μολυβδίνων κλπ. ἀντικειμένων τοῦ Μουσείου. Οὕτω, μεταξύ τῶν ἄλλων συνεκολλήθησαν καὶ ἀποκατεστάθησαν πεντήκοντα περίπου κράνη, προελθόντα κατὰ καιροὺς ἐκ τῆς κοίτης τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐκαθαρίσθησαν ἑκατοντάδες νομισμάτων, προερχομένων κατὰ κύριον λόγον ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαίας Ἡλίδος.

γ'. Συνεργεῖον πηλίνων

Ἐπραγματοποιήθη καθαρισμός, συγκόλλησις καὶ συμπλήρωσις ἄνω τῶν χιλίων ἀγγείων, προερχομένων ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἐφορείας εἰς Ἀρχαίαν Ἡλίδα, Λακκοφωλιάν Μιράκας καὶ Μακρύσια.

Τέταρτον συνεργεῖον, ἐξ ἄλλου, ἀπασχολήθη μὲ ἐργασίας μεταφορῶν καὶ ταξινόμησιν τῶν ἀντικειμένων εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Μουσείου καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὸν καθαρισμόν καὶ τὴν διαλογὴν τῶν ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἀνασκαφῶν τῆς Ἐφορείας προελθόντων χιλιῶδων ὀστράκων.

Ἐκ παραλλήλου, ἐγένετο ἡ παραλαβὴ πάντων τῶν εἰς τὸ παλαιὸν οἶκημα τῶν γερμανικῶν ἀνασκαφῶν φυλασσομένων ἀρχαίων, ἅτινα ἐτοποθετήθησαν, τὰ μὲν μαρμάρινα καὶ λίθινα εἰς τὰς ὑπογείους ἀποθήκας, τὰ δὲ χαλκὰ εἰς τὴν χαλκοθήκην τοῦ ἰσογείου τοῦ νέου Μουσείου. Ὡσαύτως, πλὴν τῶν τεμαχίων τῶν μετοπῶν καὶ τῶν ἐπιγραφῶν, ὠλοκληρώθη ἡ μεταφορὰ εἰς τὸ νέον κτήριο ὑπάντων τῶν εἰς τὰς πλαγίας πτέρυγας

καὶ ἀποθήκας τοῦ παλαιοῦ Μουσείου εὐρισκομένων ἀρχαίων.

Ἡ παρακολούθησις τῶν συνεργείων ἐργασιῶν ἐπανεκθέσεως, ἐπὶ κεφαλῇ τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ τεχνῖται Χ. Γιαννακόπουλος, Χ. Πεπόνης, Β. Ἀθανασόπουλος καὶ Δ. Λιάγκουρας, ἐγένετο ὑπὸ τῆς ἀρχαιολόγου δ. Δεσποίνης Χατζῆ.

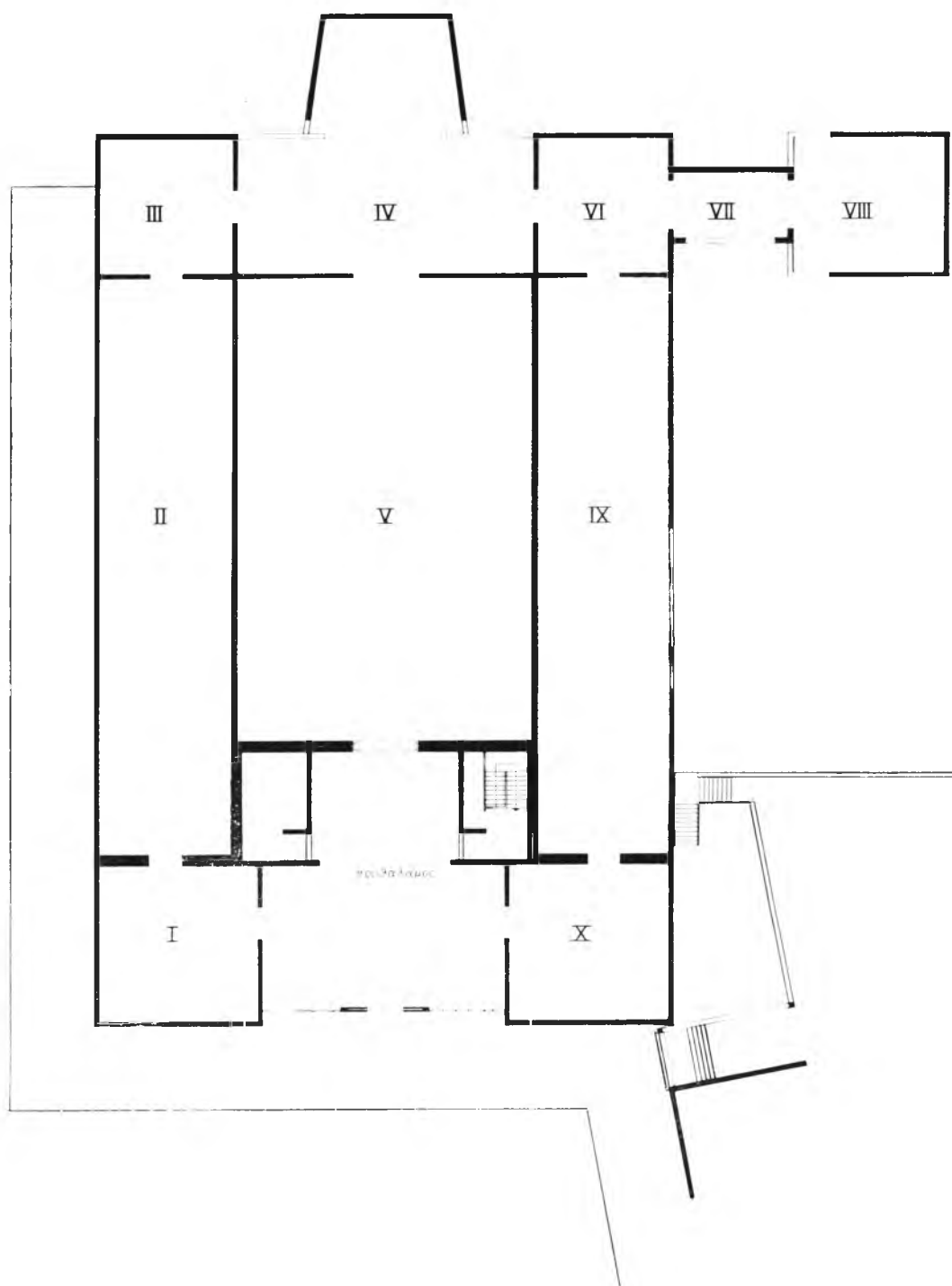
Εἰδικῶς διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ θέματος τῆς ἐκθέσεως τῶν ἀρχαίων εἰς τὸ νέον Μοῦσεῖον Ὀλυμπίας, ἐξεπονήθη ὑφ' ἡμῶν σχέδιον καὶ κατηρτίσθη λεπτομερὲς πρόγραμμα καὶ χρονοδιάγραμμα, ἀφ' ἐνὸς μὲν περὶ τῆς πορείας καὶ τὸν κατὰ τὸ δυνατόν ταχύτερον ρυθμὸν τῶν ἐπανεκθετικῶν ἐργασιῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου περὶ τῆς μορφῆς τῆς παρουσιάσεως τῶν ἀντικειμένων, ὥστε ἡ ἐκθεσις, ἐξ ἀρχῆς βασιζομένη ἐπὶ νέων μεθόδων καὶ ἀντιλήψεων, νὰ καταστῇ κατὰ τὸ δυνατόν τελεία. Ἰδιαιτέρως τονίζομεν ὅτι σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ πρόθυμος διάθεσις ἐκ μέρους τοῦ Ἰδρύματος Ψύχα χρηματικοῦ ποσοῦ πρὸς οἰκονομικὴν ἀρωγὴν τοῦ ἔργου τῆς ἐπανεκθέσεως. Τὸ ἐν λόγῳ πρόγραμμα, ἀναφερόμενον εἰς πέντε κύρια στάδια ἐπανεκθετικῶν ἐργασιῶν, ὑπεβλήθη ὑφ' ἡμῶν εἰς τὸ Προϊστάμενον Ὑπουργεῖον τὴν 12/7/69.

Τὸ πρῶτον στάδιον, τὸ ὅποιον καὶ ἐπραγματοποιήθη μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1969, προέβλεπε τὴν μεταφορὰν καὶ ταξινόμησιν εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ νέου κτηρίου ὑπάντων τῶν εἰς τὸ παλαιὸν Μοῦσεῖον καὶ τὸ οἶκημα τῶν γερμανικῶν ἀνασκαφῶν εὐρισκομένων ἀντικειμένων.

Τὸ δεῦτερον στάδιον προέβλεπε τὴν κατάλληλον ἐπιλογὴν μεταξύ χιλιῶδων χαλκῶν, πηλίνων καὶ πάσης φύσεως ἄλλων μικροαντικειμένων ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς ἱερᾶς Ἀλτεως, καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ ἐπεξεργασίαν καὶ κατάλληλον τοποθέτησιν καὶ παρουσίαν αὐτῶν. Ἐκ τῶν προβλεπομένων ὡς ἄνω ἐργασιῶν μέρος μόνον συνετελέσθη μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἔτους 1969.

Τὸ τρίτον στάδιον ἐργασιῶν ἐπανεκθέσεως, τὸ ὅποιον εἶναι καὶ τὸ σοβαρώτερον ἀπὸ πλευρᾶς τεχνικῶν προβλημάτων, προέβλεπε τὴν μεταφορὰν τοῦ ἀνατολικοῦ αἵετώματος, τὴν μεταφορὰν καὶ ἐκθεσιν τῶν μετοπῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, ὡς καὶ τῆς Νίκης τοῦ Παιωνίου καὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἑρμοῦ, εἰς τὰς προκαθορισθείσας θέσεις εἰς τὸ νέον Μοῦσεῖον. Ἐπίσης, εἰς τὸν χώρον τοῦ προθαλάμου τὸ σχέδιον προβλέπει τὴν ἐκθεσιν τῶν σημαντικωτέρων ψηφιδωτῶν δαπέδων ἐκ τῆς ἱερᾶς Ἀλτεως καὶ τῆς Ἡλίδος, τόσον τῶν ἤδη ἀποκολληθέντων, ὅσον καὶ τῶν κατὰ χώραν εἰσέτι εὐρισκομένων.

Τὸ τέταρτον στάδιον περιελάμβανε τὴν μετα-



Σχέδ. 1. Κάτοπις νέου Μουσείου Ὀλυμπίας

φοράν τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος εἰς τὴν προκαθορισθεῖσαν θέσιν, ὡς καὶ τὴν μεταφοράν καὶ τοποθέτησιν ἐπὶ νέων βάσεων γλυπτῶν τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, τόσον ἐκ τῶν ἤδη ἐκτεθειμένων εἰς τὸ λειτουργοῦν Μουσεῖον, ὅσον καὶ κατόπιν ἐπιλογῆς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων εἰς τὰς ἀποθήκας.

Κατὰ τὸ πέμπτον στάδιον ἐργασιῶν προεβλέπετο ἡ ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ὑπὸ τὰς στοάς τοῦ Μουσείου ἐκθεσις ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, βάρων, βάσεων ἀγαλμάτων, ὡς καὶ ὑπερφυσικοῦ μεγέθους γλυπτῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

Εἰδικῶς διὰ τὰς ἐπιγραφὰς ἐπρογραμματίσθη ἡ ἐκθεσις αὐτῶν εἰς δημιουργηθησομένας στοάς εἰς τὸν ὑπαίθριον περίκλειστον χώρον, τὸν σχηματιζόμενον μεταξὺ τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ Μουσείου, τῆς Ν. πλευρᾶς τῆς αἰθούσης τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Β. πλευρᾶς τοῦ κτηρίου τῶν ἀποθηκῶν.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἐπραγματοποιήθη εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἡ καταγραφή πολυαριθμῶν εὐρημάτων ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἐφορείας κατὰ τὸ ἔτος 1969, ὡς καὶ ἡ φωτογράφησις χιλιάδων ἀντικειμένων ἐκ τῶν ἰδίων ἀνασκαφῶν.

Νέα προσκτήματα

Κατὰ τὸ ἔτος 1969 ὁ ἐμπλουτισμὸς τοῦ Μουσείου Ὀλυμπίας διὰ νέων ἀποκτημάτων ὑπῆρξεν ἰδιαιτέρως ἀξιόλογος, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως πλήθους καὶ εἶδους τῶν εὐρημάτων, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ποιότητος καὶ ἀρχαιολογικῆς ἀξίας αὐτῶν. Πάντα σχεδὸν τὰ εὐρήματα προῆλθον ἐκ τῶν διεξαχθεῖσων ὑφ' ἡμῶν ἐκτεταμένων ἀνασκαφῶν εἰς Ἀρχαίαν Ἠλίδά, Μακρύσια Ὀλυμπίας, Λακοφωλίαν Μιράκας καὶ Ὀλυμπίαν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν εὐρημάτων εἶναι μέγας καὶ βεβαίως θὰ ἀπαιτηθῇ μακρὸν χρονικὸν διάστημα διὰ τὴν μελέτην καὶ παρουσίαν αὐτῶν. Εἰς τὴν παρούσαν, λίαν συνοπτικὴν, ἐκθεσιν θὰ ἀναφερθῶμεν μόνον εἰς τὰ ἐκ τυχαίας προελεύσεως νέα ἀποκτήματα τοῦ Μουσείου Ὀλυμπίας :

Προφήτης Ἰλίας Μακρονσίων

Τρίτων ἀλάβαστρον μὲ γραπτὴν διακόσμησιν φύλλων κισσοῦ καὶ στιγμῶν, ἀκέραιον, ἔχων ἐφθαρμένην ἐλαφρῶς τὴν ἐπιφάνειαν, χρονολογούμενον εἰς τὴν ΥΕ ΠΑ ἐποχὴν (Β.Ε. 1532). Ὑψ. 0,066, διάμ. χειλέων 0,028 μ. Εὐρέθη εἰς τὴν περιοχὴν Μακρυσίων καὶ εἰς ἀπόστασιν 50 μ. ἀπὸ τοῦ τύμβου Προφήτου Ἡλίου (Πί ν. 164 γ).

Μιράκα Ὀλυμπίας

α'. Χαλκοῦν μυκηναϊκὸν ἐγχειρίδιον, συγκεκολλημένον ἐκ πέντε τεμαχίων, ἀποκεκρουμένον

τὰς ἀκμὰς τῆς λεπίδος καὶ ἰσχυρῶς ὠξειδωμένον τὴν ἐπιφάνειαν (Πί ν. 164 α). Κατὰ μήκος τῆς λαβῆς τρεῖς ὀπαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία φέρει ἐμπεπηγμένον ἦλον. Τὸ ἄκρον τῆς λαβῆς πλατύνεται πεταλοειδῶς ἐκατέρωθεν, εἰς ἀμφοτέρας δὲ τὰς ὀψεις αὐτῆς καὶ εἰς συνεχόμενον μικρὸν τμήμα τῆς λεπίδος, ἡ παρυφὴ εἶναι ἐξηρμένη διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῆς ὀστεινῆς ἐπενδύσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπῆρχον χαλκοὶ ἥλοι ἐπενδεδυμένοι τὰς παρυφὰς διὰ χρυσοῦ ἐλάσματος. Ἐκ τῶν ἡλῶν ἐσώθησαν ἑννέα, ὡς καὶ τὸ χρυσοῦν ἔλασμα δεκάτου χρυσῆν ἐπένδυσιν ἔφερον ἐπίσης καὶ αἱ παρυφαὶ τῆς λαβῆς. Μῆκ. 0,32 μ. (Β.Ε. 1528 α).

β'. Χαλκῇ μυκηναϊκῇ αἰχμῇ δόρατος, συγκεκολλημένη ἐκ τεμαχίων, ἐλλιπῆς τμήματα τοῦ ἄκρου καὶ τῆς παρυφῆς καὶ ὠξειδωμένη τὴν ἐπιφάνειαν (Πί ν. 164 β). Κατὰ μήκος τοῦ αὐλοῦ, ὁ ὁποῖος φέρει δύο ὀπὰς διὰ τὴν προσκόλλησιν τοῦ στειλεοῦ, ὑπάρχουν συστήματα λεπτῶν ἀναγλύφων ραβδώσεων. Ἡ κεντρικὴ ἀκμὴ τῆς αἰχμῆς ἐξηρμένη. Μῆκ. 0,375 μ. (Β.Ε. 1528 β).

Τὰ ἀνωτέρω δύο χαλκὰ μυκηναϊκὰ ὄπλα εὐρέθησαν εἰς θέσιν Χαντάκια τῆς περιοχῆς Μιράκας κατὰ τὴν διάνοξιν κοινοτικῆς ὁδοῦ, προέρχονται δέ, ὡς διεπιστώθη ἐκ τῆς γενομένης αὐτοψίας, ἐκ μυκηναϊκοῦ τάφου, ὁ ὁποῖος, πλὴν τῶν προσφάτων, εἶχεν ὑποστῆ καὶ ἀρχαίαν καταστροφὴν.

γ'. Χαλκοῦν γεωμετρικὸν ἀγαλμάτιον ταύρου, ἐλλιπὲς κατὰ τὸν ὀπίσθιον δεξιὸν πόδα. Μῆκ. 0,04, ὕψ. 0,03 μ. (Β.Ε. 1533).

Κρόο Νερό Κάστρου Κυλλήνης

α'. Πηλίνῃ ὑδρία τῶν μέσων τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., σχεδὸν ἀκεραία, ἐλλιπῆς μικρὸν τμήμα τῆς κοιλίας, κάτωθεν τῆς καθέτου λαβῆς (Πί ν. 164 ζ'). Χεῖλος ἐξέχων, λαιμὸς εὐρύς, σῶμα σφαιρικόν, ἐντόνως στενούμενον κατὰ τὴν βάσιν, λαβαὶ ταινιωταί. Τὸ χεῖλος καὶ ἡ ἑτέρα τῶν ὀριζοντίων λαβῶν ἐλαφρῶς ἀποκεκρουμένα. Πηλὸς τεφρὸς, ἐπιφάνεια ἐρυθρά - ὠχρά, ἐπ' αὐτῆς διακόσμησις δι' ἀραιοῦ καστανομέλανος χρώματος, ἐξίτηλος τὸ πλεῖστον. Εἰς τὴν ζώνην μεταξὺ τῶν ὀριζοντίων λαβῶν κλάδος μὲ φύλλα κισσοῦ (:) μεταξὺ δύο ταινιῶν, αἱ ὁποῖαι περιθέουν τὸ ἄγγειον. Ἐπὶ τῶν ὤμων, ἄνωθεν τῆς ταινίας, μικρὸν φυλλοειδὲς κόσμημα. Περί τὸ χεῖλος ἴχνη διακοσμήσεως ἐκ κατακορύφων γραμμῶν διὰ λευκοῦ ἐπιθέτου χρώματος. Περί τὴν βάσιν ταινία. Ἐπὶ τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγγείου ἔχει ἐπικαθῆσει λεπτὸν ἐρυθρὸν στρώμα ἐκ τοῦ ἐδάφους. Τὸ πῶμα, εἰς τὸ κέντρον τῆς ἀνω

κοίλης ἐπιφανείας, φέρει μικρὸν στέλεχος κυλινδρικὸν ὡς λαβὴν· διακρίνονται ἴχνη καστανερύθρου χρώματος. Ύψ. 0,342, μεγ. διάμ. 0,298, διάμ. χειλ. 0,181, διάμ. βάσεως 0,115 μ. (B.E. 1529 α).

β'. Σκύφος μελαμβαφῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., ἀκέραιος (Πί ν. 164 ε, τὸ α). Χεῖλος ὀλίγον ἐξέχον, λαβαὶ ὀριζόντιοι κυκλικῆς τομῆς, σῶμα ἐντόνως στενούμενον πρὸς τὴν βάσιν, βάσις δακτυλιοειδῆς. Γάνωμα μετ' ἀποχρώσεων λόγῳ ἀνομοιομεροῦς ὀπτήσεως καὶ ἐξίτηλον. Ύψ. 0,088, διάμ. χειλ. 0,082, διάμ. βάσεως 0,045 μ. (B.E. 1529 β).

γ'. Οἰνοχοΐσκη τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., συγκεκολλημένη ἐκ τριῶν τεμαχίων, ἐλλιπὴς κατὰ μέγα μέρος τοῦ χείλους (Πί ν. 164 ε, τὸ γ). Λαίμδος ὑψηλός, στενός, πλατυνόμενος πρὸς τὴν βάσιν, ὅπου μικρὰ ἔξαρσις καὶ λεπτὴ αὐλαξ. Ὡμοὶ ὀριζόντιοι, σῶμα ἡμισφαιρικόν, λαβὴ ταινιωτή. Πηλὸς ἐρυθρός - ὠχρός, ἐπὶ τῶν ὤμων ταινία μελαμβαφῆς, φέρουσα ἐγχάρακτον γιρλάνδαν. Τὸ χεῖλος καὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ λαιμοῦ μελαμβαφῆ. Ύψ. 0,10, μεγ. διάμ. 0,09 μ. (B.E. 1529 δ).

δ'. Λύχνος μελαμβαφῆς τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., ἀκέραιος (Πί ν. 164 ε, τὸ β). Μυκτὴρ ἐπιμήκης, ὀπὴ πληρώσεως διαμ. 0,027 μ., βάσις λεπτὴ δακτυλιοειδῆς, γάνωμα μέλαν ἐξίτηλον. Ύψ. 0,029, μῆκ. μετὰ τοῦ μυκτῆρος 0,085, διάμ. 0,056 μ. (B.E. 1529 γ).

ε'. Τέσσαρα τεμάχια σιδηρᾶς στλεγγίδος, ἀρκοῦντως ὡξειδωμένα. Διαστ. τοῦ μεγαλύτερου τμήματος : 0,088 × 0,031 μ.

Κοίτη Ἀλφειοῦ

α'. Τμήμα χαλκοῦ σωλήνος ἐξ ἐλάσματος πεπισμένον, διατηρούμενον εἰς μετρίαν κατάστασιν. Σωζ. μῆκ. 0,30, πλ. 0,122 μ. Τὸ ἀντικείμενον εὑρέθη εἰς τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ Ἀλφειοῦ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κλαδέου ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ἀνατοῦλη, κατοικοῦ Μιράκας (B.E. 1545).

β'. Χαλκοῦν κορινθιακὸν κράνος ἐλλιπές τὸ ἐπιρρίνιον, μικρὸν τμήμα τοῦ ἐπαυχενίου καὶ τοῦ ἐπικρανίου, συγκεκολληθὲν τὴν ἀριστεράν παραγναθίδα καὶ συμπληρωθὲν διὰ πλαστικοῦ ὀρειχάλκου. Φέρει ρωγμὰς εἰς πλεῖστα σημεῖα. Ζεύγη μικρῶν ὀπῶν κατὰ μῆκος τῆς ρωγμῆς τοῦ ἐπικρανίου δεικνύουν ὅτι αὕτη ἐδημιουργήθη καὶ ἐπεσκευάσθη, ὅτε τὸ κράνος ἦτο ἐν χρήσει. Ὀλίγον μεγαλύτεραι ὀπαὶ ὑπάρχουν καθ' ὅλας τὰς παρυφὰς διὰ τὴν προσήλωσιν τῆς ἐσωτερικῆς ἐπενδύσεως. Τὰ πλάγια τοιχώματα μόλις διακρίνονται ἀπὸ τοῦ ἐπικρανίου δι' ἐλαφρῶς κοίλου περιγράμματος. Ύψ. 0,22 μ. Χρονολογεῖται εἰς

τὸ α' ἡμισυ τοῦ 7ου π.Χ. αἰ. (B.E. 1548).

γ'. Χαλκοῦν κορινθιακὸν κράνος ἐλλιπές τὸ ἐπιρρίνιον καὶ ἐν μέρει ἐφθαρμένον τὸ ἐπικράνιον. Εἰς τὰς παρυφὰς φέρει ἐγχάρακτον κόσμημα τρεχούσης σπείρας μεταξὺ δύο στενῶν ζωνῶν, διακεκοσμημένων μὲ ἀστράγαλον, εἰς δὲ τὸ ἐπαυχένιον δύο μικρὰς ὀπὰς προσηλώσεως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπικρανίου κρίκον συρμάτινον διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ λόφου. Ύψ. 0,21 μ. (B.E. 1556) (Πί ν. 163 γ-δ).

δ'. Τμήμα χαλκοῦ ὀρθογωνίου ἐλάσματος φέρον ἀνάγλυφον παράστασιν λέοντος σπαράσσοντος ἔλαφον. Ἡ κεφαλὴ τοῦ λέοντος μεταξὺ τῶν ὀπισθίων σκελῶν τῆς ἀνεστραμμένης ἐλάφου, τὰ ἄκρα τῶν ὀπίσθων πληροῦν τὸν κενὸν χώρον ἐκατέρωθεν τῆς λεοντοκεφαλῆς. Κατὰ μῆκος τῆς ἀριστερᾶς παρυφῆς ἐπιγραφὴ: ΤΩΝ ΚΑΙΩΝ- [ΑΙΩΝ], μεταξὺ δὲ ταύτης καὶ τῆς λεοντοκεφαλῆς ρόδαξ. Κατὰ μῆκος τῆς ἄνω παρυφῆς ὀπαὶ προσηλώσεως. Μέγ. σωζ. μῆκ. 0,375, πλ. 0,210 μ. (B.E. 1557). Ἡ τεχνολογία καὶ ἡ ἐξαιρετος ἀπόδοσις τῆς παραστάσεως τοποθετοῦν τὸ ἔλασμα εἰς τὸ α' ἡμισυ τοῦ 6ου π.Χ. αἰ.

Τὴν μελέτην τοῦ ἐλάσματος ἀνέλαβεν ἡ ἀρχαιολόγος δ. Δέσποινα Χατζῆ.

ε'. Δεξιὸν τμήμα χαλκοῦ θώρακος (Πί ν. 163 ε), διασῶζον δεξιὰ καὶ κατὰ τὸ ἄνω τμήματα τῆς παρυφῆς φερούσης ὀπὰς (B.E. 1547).

ς'. Τεμάχιον βάσεως χαλκοῦ λέβητος ἱκανῶς ἐφθαρμένον τὴν περιφέρειαν καὶ τὸ κέντρον, εὑρεθὲν παρὰ τὸ φράγμα τοῦ Ἀλφειοῦ. Μεγ. διάμ. 0,350 μ. (B.E. 1530).

Καζάνι Κοσκινᾶ

α'. Ἄωτον ρωμαϊκὸν σκυφίδιον μὲ χεῖλη ἐντόνως ἐξέχοντα, ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ. Ύψ. 0,044, διάμ. 0,108 μ. (B.E. 1531).

β'. Ρωμαϊκὸς λύχνος συγκεκολλημένος ἐκ δύο τεμαχίων, ἐλλιπὴς κατὰ μέγα μέρος τοῦ σώματος καὶ τῆς λαβῆς, φέρων ἀναγλύφους ἀκτῖνας περὶ τῆς ὀπῆς πληρώσεως· πηλὸς τεφρός. Μῆκ. 0,105, ὕψ. 0,023 μ. (B.E. 1531 β).

γ'. Δύο ὄστρακα (λαβὴ καὶ χεῖλος) ἀμφορέως, ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ (B.E. 1531 γ).

Φλόκα Ὀλυμπίας

Πήλινος λύχνος ὑστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων. Μῆκ. 0,122, σωζ. ὕψ. 0,032 μ. (B.E. 1558).

Ἀρχαία Ὀλυμπία

Τεμάχιον μαρμαρίνου ἀρχιτεκτονικοῦ μέλους κλασσικῶν χρόνων, φέρον ἐπὶ τῆς μῖας ἐκ τῶν δύο σωζομένων ἐπιφανειῶν ἀνάγλυφον λέσβιον

κυμάτιον (Π ί ν. 164 δ). Σωζ. διαστ. 0,18 × 0,155 μ. (Β.Ε. 1553). Εύρεθη πρὸς Α. τοῦ σταδίου, ἔναντι τῶν ἐγκαταστάσεων τῆς Ὀλυμπιακῆς Ἀκαδημίας.

Εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας εἰσῆχθησαν ἐπίσης τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ὑψηγητρίας δ. Χρυσούλας Καρδαῖα προελθόντα εὐρήματα τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης Ἐρυκίνης Ψωφίδος, καθὼς καὶ τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ξένων Σχολῶν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ φράγματος τοῦ Πηνειοῦ τοιαῦτα.

Β'. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Ἀρχαία Ὀλυμπία

Ἀπὸ τῆς 22ας Φεβρουαρίου ἕως τὴν 7ην Μαΐου 1969 καὶ ἐξ αἰτίας τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀποχετευτικοῦ ἀγωγοῦ τοῦ Δήμου Ἀρχαίας Ὀλυμπίας, μέγα τμήμα τοῦ ὁποίου θὰ διήρχετο παραλλήλως καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Κλαδέου, κατευθυνόμενον πρὸς τὸν Ἀλφειόν, διεξήχθη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα καθ' ὅλον τὸ μήκος τῆς διανοιγομένης τάφρου τοῦ ἀγωγοῦ.

Αἱ ἀνασκαφαί, εἰς τὰς ὁποίας περιλαμβάνεται καὶ ἡ παρακολούθησις τῶν δι' ἐλαφρῶν μηχανικῶν μέσων γενομένων ἐκσκαφῶν, εἰς σημεῖα ὅπου αἱ μεταγενέστεραι ἐπιχώσεις τοῦ Κλαδέου ἦσαν βεβαιωμέναι, ἐγένοντο διὰ τῆς ἀρχαιολόγου κ. Ἐφης Σαπουνᾶ - Σακελλαράκη καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ τῆς δ. Ἀλίκης Μπακατσῆ.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς διεξαχθείσης ἐρεῦνης ὑπῆρξαν ἀξιόλογα. Τὸ ὅλον μήκος τῆς τάφρου τοῦ ἀγωγοῦ διηρέθη εἰς τέσσαρας τομεῖς (Α', Β', Γ', Δ') :

Εἰς τὸν τομέα Α', ὁ ὁποῖος ὀρίζεται ἀπὸ τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεως τῆς τάφρου μετὰ τὴν Ἑθνικὴν ὁδὸν ἕως τὸ παρὰ τὴν πρώτην καμπὴν αὐτῆς ἀκραῖον σημεῖον τῆς κωμοπόλεως, οὐδὲν διεπιστώθη.

Εἰς τὸν τομέα Β', ὀριζόμενον μετὰ τῆς Ἑθνικῆς ὁδοῦ καὶ τοῦ παλαιοῦ χωματοδρόμου Πανηγυρίστρας, ἀπεκαλύφθη εἰς ἀπόστασιν 60 μ. ἀπὸ τοῦ Ν. ὁρίου τῆς Ἑθνικῆς ὁδοῦ καὶ εἰς βάθ. 2.66 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας, συνεχῆς τοίχος μήκ. 20, πλ. 0,52, μεγ. ὕψ. 2.30 μ., ἀποτελούμενος ἐξ ἀργολιθοδομῆς με ἐξωτερικά ἐπιχρίσματα ὡς καὶ ἐντετειχισμένα παλαιότερα ἀρχιτεκτονικά μέλη πρὸς τὸν τοῖχον κατ' ἀποστάσεις συνάπτονται τμήματα ἄλλων τοίχων τοῦ αὐτοῦ πλάτους (Π ί ν. 165 α - γ).

Ἡ μορφή, ἡ τοιχοδομία καὶ τὸ πλάτος τοῦ τοίχου δὲν συνηγοροῦν μετὰ τὴν ταύτισιν αὐτοῦ πρὸς

τὸν κατὰ τὴν ἀρχαίαν Α. ὄχθην τοῦ Κλαδέου ἐπισημανθέντα κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πρώτων γερμανικῶν ἀνασκαφῶν προστατευτικὸν τοῖχον. Περαιτέρω ἔρευνα ἐπιβάλλεται διὰ τὴν διερεύνησιν καὶ ἐξακρίβωσιν τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἐν λόγῳ τοίχου, ὡς καὶ τῆς ἐνδεχομένης σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν προαναφερθέντα προστατευτικὸν τοῖχον τοῦ Κλαδέου.

Εἰς τὸν τομέα Γ', ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται οὐσιαστικῶς ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως, ἀπεκαλύφθησαν πλησίον τοῦ ἐστιατορίου Θεοχάρη καὶ εἰς βάθος 0,50 μ., λιθοσωρὸς καὶ ἀπροσδιόριστα τοιχάρια ἐξ ἀργολιθοδομῆς. Εἰς τὴν καλύπτουσαν ταῦτα ἐπιχώσιν εὐρέθησαν ΠΕ καὶ ΜΕ ὄστρακα.

Εἰς τὸν τομέα Δ', ὅστις εὐρίσκεται εἰς τὸν πρὸς Δ. τῆς Πανηγυρίστρας χῶρον, μέχρι τοῦ αὐτόθι ὑπάρχοντος ρυάκος, ἀπεκαλύφθησαν δύο σαρμαρωτοί, εἰς κεραμοσκεπῆς, δύο πλακοσκεπεῖς καὶ εἰς κιβωτιόσχημος ἄθικτοι τάφοι, οἱ ὅποιοι εὐρέθησαν εἰς διάφορα ἐπίπεδα (Π ί ν. 165 δ - ε).

Εἰς ἄλλο σημεῖον τοῦ τομέως Δ' καὶ εἰς βάθος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας 1.50 ἕως 3 μ., ἡρευνήθη μέγας τυμβοειδὴς σωρὸς ποταμίων κυρίως λίθων (Π ί ν. 165 ς), κάτωθι τῶν ὁποίων ἀπεκαλύφθη ὁ προαναφερθεὶς κιβωτιόσχημος τάφος ἐκ κογχυλιάτου λίθου, κεκαλυμμένος διὰ πλακὸς ὁμοίου λίθου καὶ τμήματος πωρίνου ραβδωτοῦ κίονος.

Εἶναι ἀξιοσημείωτον τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ λιθοσωροῦ ἀνευρέθησαν ὄστρακα κλασσικῶν χρόνων καὶ δὴ ἀρίστης ποιότητος, νομίσματα καί, τὸ πλεον σημαντικόν, μικρὸν θραῦσμα μετόπης τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, διασώζον μέρος ποδὸς ἀπὸ τοῦ ἀστραγάλου ἕως τὸ κάτω ἄκρον τῆς γαστροκνημίας (Π ί ν. 166 α).

Εἰς ἄλλο σημεῖον τοῦ τομέως Δ', ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι σαφῶς ἀνυψωμένον, ἀπεκαλύφθη εἰς βάθος 0,50 μ., τμήμα ὀρθογωνίου κτίσματος, διαστ. ἑσωτ. 1.80 × 1.63, ἑξωτ. 2.94 × 2.50 μ. (Π ί ν. 166 β). Οἱ τοῖχοι αὐτοῦ, πλάτους 0,53 μ., συνίστανται ἐξ ἀργολιθοδομῆς. Ὁ προορισμὸς τοῦ κτίσματος λόγῳ μὴ ἐπεκτάσεως τῆς ἐρεῦνης δὲν ἐξηκριβώθη.

Κατὰ τὴν ἔρευναν τῆς καλυπτούσης τὸ ἑσωτερικὸν τοῦ κτίσματος ρωμαϊκῆς ἐπιχώσεως, περισυνελέγησαν ὄστρακα, νομίσματα, μικρά τεμάχια χαλκῶν ἐλασμάτων καὶ τμήμα λιθίνης λεοντοκεφαλῆς ἐκ τῶν ὑδρορροῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Διός.

Μακρύσια

Ἀπὸ τῆς 25ης Αὐγούστου μέχρι τῆς 10ης Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1969, διεξήχθη ἐκτεταμένη

συστηματική ανασκαφική έρευνα εξ άφορμής της άποκαλύψεως άρχαίων έντός των όρίων της άποστραγγιστικής σκάφρου Σ2, εύρισκομένης κατά μήκος της παρυφής των Β. ύψωμάτων των Μακρυσίων και παραλλήλως βαινούσης, εις μεγάλην απόστασιν από την άριστεράν όχθην του 'Αλφειού. 'Ο έρευνήθεις χώρος διηρέθη εις δύο μεγάλους τομείς, Α' και Β'.

'Επίσης ήρευνήθησαν και μεμονωμένοι τάφοι ή ήμικατεστραμμένοι τοιοῦτοι, έπισημανθέντες κατά τὸ προανασκαφικόν στάδιον και μετά τὸ πέρας των διά μηχανικὸν έκσκαφέως γενομένων καταστρεπτικῶν σκαπτικῶν έργασιών, αἱ ὁποῖαι έξετελέσθησαν εις βραχύτατον χρονικὸν διάστημα και έν άγνοίᾳ τῆς 'Εφορείας.

Τομεὺς Α'

'Η έρευνα τοῦ τομέως Α', μήκ. 30 και πλ. 7 μ., απέδωσε τὰ εξής :

Παρά τὸ Α. ὄριον τοῦ τομέως και εις βάθος από τῆς έπιφανείας 1.50 μ., άπεκαλύφθη θεμέλιον τοίχου εξ άργολιθοδομῆς (τοίχος Ι) με κατεύθυνσιν από Α. - Δ., καταλαμβάνον διαγωνίως ὁλόκληρον τὸ πλάτος τῆς τάφρου και συνεχιζόμενον εκάτέρωθεν αὐτῆς (Πί ν. 166 γ).

Εἰς απόστασιν 18 μ. ΝΔ. αὐτοῦ, άπεκαλύφθη έτερος τοίχος (ΙΙ), βαίνων παραλλήλως πρὸς τὸν τοίχον Ι και εύρισκόμενος εις τὸ αὐτὸ βάθος. 'Ο τοίχος ΙΙ, έδραζόμενος ἐπὶ τοῦ στερεοῦ εἰσόδου, αποτελείται ἐκ τοῦ θεμελίου και τῆς πρώτης δομικῆς σειρᾶς ἐκ λίθου κογχυλιάτου άρίστης κατασκευῆς. Παρά τὸ Β. ὄριον τῆς τάφρου ὁ τοίχος ΙΙ σχηματίζει πρὸς Ν. γωνίαν (Πί ν. 166 δ).

Λόγω μὴ ὁλοκληρώσεως τῆς έρεύνης, περιορισθείσης έντός τοῦ ὁρίου τῆς διώρυγος (τάφρος Σ2), δέν κατέστη δυνατόν νά προσδιορισθῇ ή μορφή και τὸ είδος τοῦ οἰκοδομήματος, εις τὸ ὁποῖον ανήκει τὸ άποκαλυφθέν τμήμα τῆς μᾶς μόνον πλευρᾶς αὐτοῦ.

Δύο άλλα εγκάρσια τμήματα τοίχου εξ άργολιθοδομῆς, τὰ ὁποῖα εύρίσκονται έν έπαφῇ πρὸς τὴν έσωτερικὴν πλευράν τοῦ τοίχου ΙΙ, εἶναι εις ύψηλότερον επίπεδον και άποτελοῦν μεταγενεστέρα κατασκευάς.

Παρά τὸ Δ. ὄριον τοῦ τομέως άπεκαλύφθησαν ὡσαύτως άλλα τμήματα τοίχων εξ άργολιθοδομῆς, έχοντα κατεύθυνσιν εγκαρσίαν πρὸς τὸν τοίχον Ι, εις ελαχίστην δέ άπ' αὐτοῦ απόστασιν εύρέθησαν δύο κτιστὰ φρέατα, τῶν ὁποίων τὰ στόμια εύρίσκονται εις τὸ επίπεδον τοῦ περὶ αὐτοῦ εκτεινομένου λιθοστρώτου διαπέδου.

'Εντὸς τοῦ τομέως Α' άπεκαλύφθησαν πέντε κιβωτίοσχημοι τάφοι (Πί ν. 167 β - γ), εις τα-

φικὸς πίθος, εις άπλοῦς λακκοειδῆς τάφος και εις σκελετὸς ένσφηνωμένος εις τι σημείον έντός τῆς Β. πλευρᾶς τοῦ τοίχου Ι. 'Εκ τῶν τάφων τούτων μόνον εις (ὁ ύπ' άριθ. 69/9), περιείχε πηλινον λύχνον (Πί ν. 167 α), χαλκοῦν δίσκον κατόπτρου και συρματίνην χαλκὴν πόρπην.

Εἰς απόστασιν 200 μ. περίπου από τοῦ τοίχου ΙΙ, πρὸς Δ. και παρά τὸ Ν. πρηνές τῆς τάφρου, ένθα έγένετο τοπικὴ έρευνα εξ άφορμῆς τοῦ έν έπιφανείᾳ εύρισκομένου πλήθους κεράμων, διέπιστώθησαν ίχνη παλαιόθεν καταστραφέντος οἰκοδομήματος. 'Η έρευνα εις τὸ σημείον τοῦτο ύπῆρξεν ιδιαιτέρως ίκανοποιητικὴ, λόγω τοῦ εἶδους και τοῦ πλήθους τῶν εύρημάτων.

'Εν συνόλῳ εύρέθησαν άνω τῶν εικοσιπέντε πηλίνα προσωπεῖα, άκέραια και εις θραύσματα (Πί ν. 168 α - γ), σημαντικὸς άριθμὸς πηλίνων ειδωλίων, άγγείων, νομισμάτων και χαλκῶν μικροαντικειμένων (Πί ν. 168 δ - η).

Τὸ σημαντικώτερον, ὅμως, εύρημα ύπῆρξε μέγα τμήμα εύθρίπτου παρολίθου (άμμόπετρα), φέρον ἐπὶ τῆς μᾶς πλευρᾶς τὴν έπιγραφὴν : ΔΙΟ[Σ]. Τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, έν συνδυασμῷ πρὸς τὸ είδος τῶν εύρημάτων (άναθηματικά προσωπεῖα, μικροῦ μεγέθους άναθηματικά άγγεῖα, ύδρίαι, κρατήρες, λήκυθοι κλπ., ὡς και χαλκᾶ μικροαντικείμενα και νομίσματα με άπεικόνισιν τοῦ Διὸς και τῆς 'Ηρας), άποτελοῦν άναμφισβήτητα τεκμήρια διά τὴν ύπαρξιν εις τὴν άντιπέραν όχθην τοῦ 'Αλφειοῦ, και ὅπως δῆποτε οὐχί μακράν τῆς ιερᾶς 'Αλτεως, ιεροῦ τοῦ Διὸς.

Τομεὺς Β'

'Ο τομεὺς Β' εύρίσκεται 20 μ. περίπου πρὸς Δ. τοῦ έπισημανθέντος ιεροῦ τοῦ Διὸς. Τὸ έρευνήθέν μήκος τοῦ τομέως εἶναι 60, τὸ δὲ πλάτος αὐτοῦ 7 μ.

'Εντὸς αὐτοῦ άπεκαλύφθη έν μόνον ὀρθογώνιον κτίσμα, με τοίχους εξ άργολιθοδομῆς διά τὰ κατώτερα και μεγαλυτέρων ἐκ κογχυλιάτου ὀρθογωνίων λίθων διά τὰ άνώτερα αὐτοῦ μέρη (Πί ν. 169 α - β).

Εἰς τὰς έπιχώσεις τοῦ τομέως εύρέθη μικρὸς άριθμὸς ποικίλων αντικειμένων (Πί ν. 170 α - ε). 'Εντὸς τοῦ τομέως άπεκαλύφθησαν επίσης εις ταφικὸς πίθος και τρεῖς κεραμοσκεπεῖς τάφοι (Πί ν. 171 α). 'Εκ τούτων ὁ τάφος ύπ' άριθ. 69/22 περιείχε δύο μελανόμορφους ληκύθους (Πί ν. 171 β - γ) και δύο πυξίδας με ξίτηλον μελανόμορφον διακόσμησιν (Πί ν. 172 α - β).

'Εκ τῶν έπισημανθέντων, εξ άλλου, μεμονωμένων τάφων, εκτός τῶν ὁρίων τῶν προαναφερθέν-

των τομέων, σημειούμεν ἐνταῦθα τὸν ὑπ' ἀριθ. 69/14, τοῦ ὁποίου ἂν καὶ αἱ πλευραὶ εἶχον σχεδὸν πλήρως διαλυθῇ ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ ἐκσκαφέως, τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ διεσώθη. Ὁ τάφος ἐκτὸς τοῦ σκελετοῦ, ὅστις ἀνευρέθη ἀνέπαφος, περιεῖχε μελαμβαφῇ δίωτον σκύφον, τρεῖς μελανομόρφους ληκύθους μετὰ παραστάσεων (Πί ν. 171 δ, 172 γ - δ) καὶ δύο χαλκῆς στλεγγίδας ἀρίστης κατασκευῆς καὶ διατηρήσεως, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἔφερεν εἰς τὸ ἄκρον τῆς λαβῆς ἐγγάρακτον ἀνθέμιον.

Αἱ ἔρευναι, τελοῦσαι ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ γράφοντος, ἐγένοντο διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν βοηθῶν δδ. Ἄλ. Μπακατσῆ, Εἰρ. Ὀρφανοῦ καὶ Ἐλ. Τζανίνης.

Ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῶν τομέων Α' καὶ Β', ὡς καὶ τῶν μεμονωμένων τμημάτων κατὰ μῆκος τῆς τάφρου Σ2, ἐν συνδυασμῷ δὲ καὶ μετὰ παλαιότερα εὐρήματα, προκύπτει, ὅτι ἡ περιοχὴ ἢ περιλαμβανομένη μετὰ τῆς ἀριστερᾶς ὁχθῆς τοῦ Ἀλφειοῦ, τῶν Β. πρηνῶν τῶν λοφοσειρῶν τῶν Μακρυσίων, τοῦ χειμάρρου Σελινούντος καὶ πρὸς Α. μέχρι τοῦ σημείου τοῦ κειμένου ἐναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κλαδέου, παρουσιάζει ὅλως ἰδιαιτέρον ἀρχαιολογικὸν ἐνδιαφέρον, διό καὶ ἐπιβάλλεται νὰ προγραμματισθῇ ἐκτεταμένη συστηματικὴ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα αὐτῆς.

Πίσσα (Λακκοφωλιά - Καζάνι)

Τὴν 19ην Ἀπριλίου 1969 ὁ Σπ. Φωτόπουλος, κάτοικος Κοσκινᾶ Ἠλείας, προσεκόμισεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ὀλυμπίας μικρὸν τρίων μνηκναϊκὸν ἀλάβαστρον μετρία διατηρήσεως, τὸ ὁποῖον εὗρεν ὁ βοσκὸς υἱὸς τοῦ τὴν προτεραίαν εἰς τὸ βάθος χαράδρας πλησίον τῆς θέσεως Λακκοφωλιά τοῦ ὑψώματος Καζάνι, εὐρισκομένου πρὸς ΒΑ. τῆς κοινότητος Κοσκινᾶ καὶ εἰς εὐθείαν γραμμὴν μετὰ Μιράκας καὶ Στραβοκεφάλου.

Κατὰ τὴν διενεργηθεῖσαν αὐθημερὸν ὑπ' ἐμοῦ αὐτοψίαν εἰς τὸ ὑποδειχθὲν σημεῖον, διεπίστωσα ἐπὶ τοῦ ὑπερθεῖν τῆς χαράδρας ἀποτόμῳ ὕψους μένου λόφου « Λακκοφωλιά », τὴν ὑπαρξίν τεσσάρων μνηκναϊκῶν λαξευτῶν θαλαμοειδῶν τάφων. Οἱ τρεῖς ἐκ τούτων ἀνεγνωρίσθησαν ἐξ ὑπολειμμάτων τῶν θαλάμων τῶν, εὐρισκομένων ἐπὶ τοῦ ἀποτόμου πρηνοῦς τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1964 κυκλοτερεῶς ἀποκοπέντος ἄκρου τοῦ λόφου, διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ διαμόρφωσιν τῆς νέας ὁδοῦ Μιράκας - Λάλα· τοῦτο εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴν τῶν δρόμων καὶ τῶν προσκειμένων τμημάτων τῶν θαλάμων καὶ τῶν τριῶν προαναφερθέντων τάφων. Ὁ τέταρτος τάφος εὐρίσκεται

ὕψιλότερον, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψώματος, δι' ὃ καὶ διέφυγε τὴν καταστροφὴν, ἀνεγνωρίσθη δὲ ἐξ ὑπάρχοντος παλαιοῦ μικροῦ χάσματος τῆς ὀροφῆς τοῦ θαλάμου του.

Μετὰ τριήμερον ἤρχισεν ἡ ἀνασκαφὴ τῶν ἐπισημανθέντων τεσσάρων τούτων τάφων (Πί ν. 173 α) καὶ μετὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν αὐτῆς ἐγένετο ὑφ' ἡμῶν ἐκτεταμένη ἐπιφανειακὴ ἔρευνα τῆς τοποθεσίας, ἐπεκταθεῖσα καὶ εἰς τὴν γύρω περιοχὴν. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς τῶν τεσσάρων τάφων, παρὰ τὸ γεγονὸς τῆς καταστροφῆς σημαντικῶν μερῶν αὐτῶν, ὑπῆρξαν ἀξιόλογα, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὸ εἶδος τῶν εὐρημάτων (Πί ν. 173 β - η). Ἡ παρούσα ἔκθεσις εἶναι συνοπτικὴ, διότι συντόμως θὰ γίνῃ πλήρης δημοσίευσις τοῦ ὅλου εὐρήματος.

Τὸ γεγονὸς, ὅτι ἡ ἐπισημανθεῖσα συστάς τῶν θαλαμοειδῶν τάφων εὐρίσκεται ἐπὶ ὑψώματος, ἀποτελοῦντος τὴν φυσικὴν ἀπόληξιν δεσπόζοντος τῆς περιοχῆς ὕψιπέδου, μετὰ τὴν ὀνομασίαν Καζάνι, ἀπὸ ὅπου εἶναι ὁρατὴ ἅπασα ἡ κοιλάς τοῦ Ἀλφειοῦ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Κατακόλου, φαίνονται δὲ καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ ὄρους τῆς Ὠλένης, ὁ Ἐρύμανθος, ἡ Φολόη, τὰ πρὸς Α. ὄρη τῆς Ἀρκαδίας, τὸ Λύκαιον, ὁ Ἡλειακὸς Ὀλύμπος καὶ ὁ Λαπίθας, ὁδηγοῦν εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ τοποθεσία παρέχει στοιχεῖα καὶ προϋποθέσεις, ὥστε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ἔδρα τοῦ βασιλείου τῆς Πισάτιδος.

Τοῦτο ἐνισχύεται καὶ ἐκ τῆς εὐρέσεως, τὸσον ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ὑψώματος « Καζάνι » ὀστράκων ἀρχαϊκῆς καὶ κλασσικῆς ἐποχῆς, ὅσον καὶ ἐκ πλῆθους ἄλλων μνηκναϊκῶν τάφων ἐπὶ ὑψωμάτων εὐρισκομένων καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ Κλαδέου, ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Κρονίου μέχρι καὶ πέραν τοῦ χωρίου Στραβοκεφάλου, εἰς ὅλην τὴν ἑκτασιν τῆς περιοχῆς τῆς εὐφόρου κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ. Ἴσως τὸ τοῦ Στράβωνος (Γεωγρ. 8, 3, 31): « . . . τὴν δὲ πόλιν ἰδρυμένην ἐφ' ὕψους δεικνύουσιν μεταξύ δυεῖν ὁροῖν, Ὁσσης καὶ Ὀλύμπου, ὁμωνύμων τοῖς ἐν Θετταλίᾳ . . . » εὐρίσκεται περισσότερο πλησίον πρὸς τὴν ἐν λόγῳ τοποθεσίαν, παρὰ πρὸς τὸν γνωστὸν μικρὸν καὶ ταπεινὸν λόφον πρὸς Α. τῆς Ἀλτεως τὸν ὑπὸ τοῦ Dörfeld ὑποδειχθέντα ὡς πρωτεύουσιν τῆς Πισάτιδος (ΑΜ XXXIII (1908), σ. 318, Pisa bei Olympia).

Ἀρχαία Ἠλῆς

Ἡ ἔκθεσις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν εἰς ἀρχαίαν Ἠλῆδα, αἱ ὁποῖαι ἐπανελήφθησαν ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μέχρι καὶ τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1969, δὲν συμπεριλαμβάνεται εἰς τὰ παρόντα Χρονικά, διότι δὲν κατέστη δυνατόν, λόγῳ τῆς

ἀπομακρύνσεώς μου ἐκ τῆς περιοχῆς, νά μελετηθοῦν τὰ στοιχεῖα τῆς τόσον ἐκτεταμένης καί σοβαρώτατης ταύτης ἀνασκαφῆς.

Γ. ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ

Ἀρχαία Ὀλυμπία

1. Εἰς θέσιν ἐλάχιστον ἀπέχουσιν ἐκ τοῦ Α. ὁρίου τοῦ σταδίου τῆς Ἀρχαίας Ὀλυμπίας καί εἰς σημεῖον ἀκριβῶς κάτωθι τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ὀλυμπίας - Τριπόλεως, ἔναντι τῶν ἐγκαταστάσεων τῆς Ὀλυμπιακῆς Ἀκαδημίας, ἀνευρέθη ἐν ἐπιφανείᾳ πῆλινον ΥΜ εἰδῶλιον τύπου Φ, ἀκέφαλον, ἔχον ἐπὶ τοῦ στήθους τὰς ἀναγλύφους χεῖρας, αἱ ὁποῖαι πιέζουν τοὺς πλαστικῶς δεδηλωμένους μαστοὺς (Πί ν. 174 α).

2. Ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτεῖαν τῆς Ἐφορείας, διηνοίχθησαν δύο περιφερειακαὶ συλλεκτήριαι τάφροι ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Τεχνικῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων.

Ἡ μία (Σ4), βαίνουσα παραλλήλως πρὸς τὴν Ἐθνικὴν ὁδὸν Ὀλυμπίας - Τριπόλεως, ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Α. σχεδὸν ὁρίου τοῦ ἀρχαίου σταδίου τῆς Ὀλυμπίας μέχρι τῶν ὑπωρείων τοῦ λεγομένου «λόφου τοῦ Οἰνομάου», ἡ δὲ ἑτέρα (Σ3), βαίνει παραλλήλως καὶ ὀλίγον πρὸς Β. τῆς δεξιᾶς ὁχθῆς τοῦ Ἀλφειοῦ, πρὸς Δ. τοῦ Κλαδέου.

Κατὰ τὰς ἐν λόγῳ σκαπτικὰς ἐργασίας καὶ καθ' ὅλον τὸ μήκος τῶν διανοιχθειῶν τάφρων οὐδὲν ἀρχαῖον ἐπεσημάνθη.

Φλόκα Ὀλυμπίας

1. Παρὰ τὴν πρὸς τὴν Ὀλυμπίαν εἰσοδὸν τῆς κοινότητος, εἰς τὸ ἀριστερόν τῆς ὁδοῦ καὶ εἰς τὸ σημεῖον ἀκριβῶς, ὅπου ὑπάρχουν ὁρατὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ἀποκαλυφθέντα παλαιότερον κατὰ τὴν διάνοξιν τοῦ δρόμου, ἀπεκαλύφθη κατὰ τὴν διάρκειαν σκαπτικῶν ἐργασιῶν τῆς ὁδοῦ, χαλκοῦς ἀνθρωποταυρικός κρουνός, χρονολογούμενος εἰς τὸ α' ἡμισυ τοῦ 1ου π.Χ. αἰ., ἀρίστης διατηρήσεως, διασωθέντος καὶ τοῦ μετ' αὐτοῦ ἠνωμένου πρώτου τμήματος τοῦ ἐπίσης χαλκοῦ σωλήνος (Β.Ε. 1555). Βλ. ΑΔ 24 (1969) : Μέρος Α', σ. 142 - 152.

2. Εἰς θέσιν Βοῦλκο, τῆς ἀγροτικῆς περιφερείας Φλόκα Ὀλυμπίας, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν σκαπτικῶν ἐργασιῶν διὰ τὴν κατασκευὴν τμήματος τοῦ ἀρδευτικοῦ ἔργου τοῦ φράγματος Ἀλφειοῦ, ἀπεκαλύφθησαν ἄφθονα μελαμβαφῆ ὄστρακα τοῦ 4ου καὶ 3ου π.Χ. αἰ.

Σκιλλουντία

1. Εἰς θέσιν Νταμισιλάκα τῆς περιφερείας τῆς ἀρχαίας Σκιλλουντίας, ἀνευρέθησαν ἑπτὰ νομί-

σματα καὶ τεμάχια πηλίνων μελαμβωφῶν ἀγγείων.

2. Εἰς θέσιν Βαγένι τῆς περιφερείας Σκιλλουντίας, ἐπεσημάνθησαν λίθοι ἐκ διαλελυμένου ἀρχαίου κτηρίου, ὡς καὶ τεμάχια πηλίνων ἀγγείων.

3. Ἐπὶ τῆς Α. κλιτύος τοῦ λόφου τοῦ Προφήτου Ἡλίου, περιοχῆς Μακρυσίων, ἐπεσημάνθη ἀκτέριστος κεραμοσκεπὴς ταφή.

Σκαφιδιά - Μιραμάρε

Ἐξηρευνήθησαν ἐπιφανειακῶς καὶ ἐφωτογραφήθησαν τὰ πλησίον τῶν λουτρικῶν ἐγκαταστάσεων «Μιραμάρε» εὐρίσκόμενα ἐκτεταμένα ἐρείπια λουτρῶνος τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (Πί ν. 174 β).

Τὰ ἐρείπια εὐρίσκονται ἀκριβῶς παρὰ τὴν ἀκτὴν καὶ ἂν δὲν ληφθοῦν μέτρα προστασίας ἡ μανία τῆς θαλάσσης θὰ καταστρέψῃ συντόμως ὅ,τι μέχρι σήμερον διέσωσεν ὁ χρόνος.

Ἀξιολογώτατον εὑρημα ἐκ τῆς ἐπιφανειακῆς ἐρεῦνης τῆς τοποθεσίας ὑπῆρξεν ἡ ἐπισήμανσις σημαντικοῦ ἀριθμοῦ θραυσμάτων ἐκ πυριτολίθου, ἀναγομένων εἰς τὴν Μέσσην Λιθικὴν ἢ καὶ τὴν Παλαιολιθικὴν περίοδον.

Θεισάα

Ἐξηρευνήθησαν ἐπιφανειακῶς καὶ ἐφωτογραφήθησαν λεπτομερῶς τὰ ἐκτεταμένα ὁρατὰ ἐρείπια τῆς ἀκροπόλεως τῆς ἀρχαίας Θεισάας, με σκοπὸν τὸν προγραμματισμὸν συστηματικῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεῦνης τῆς τοποθεσίας, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ περισυνελέγη ἱκανὸς ἀριθμὸς ὀστράκων (Πί ν. 174 γ - δ, 175 α - β).

Γρανιτσέικα Σκουροχωρίου

Εἰς θέσιν Σκαλί τῆς ἀγροτικῆς περιφερείας κοινότητος Γρανιτσέικων ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν διανοίξεως ἀποστραγγιστικῆς αὐλάκος ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας Ε.Δ.Ο.Κ., δύο κεραμοσκεπεῖς σαμαρωτοὶ ἄθικτοι τάφοι, ρωμαϊκῆς ἐποχῆς.

Ἐκ τῶν τάφων τούτων ὁ ὑπ' ἀριθ. 1 περιεῖχε μόνον ἵχνη ἐκ τῶν ὀστέων τοῦ νεκροῦ, ὁ δὲ ὑπ' ἀριθ. 2 περιεῖχε χαλκὴν πόρπην, ἥτις εὐρέθη εἰς τὴν λεκάνην τοῦ νεκροῦ, προφανῶς ἐκ τοῦ ζωστήρος τοῦ ἐνταφιασθέντος. Ἐξωτερικῶς τοῦ τάφου, εἰς ὑψηλότερον σημεῖον, ἀνευρέθη πλατύστομος ὑδρία σωζομένη κατὰ τὸ ἥμισυ.

Δ. ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΙΣ - ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Ναὸς Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος

Διὰ τὴν προστασίαν τοῦ κινδυνεύοντος τούτου μοναδικοῦ μνημείου τῆς ἀρχαιότητος, ἐλήφθησαν εἰδικὰ μέτρα ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Ἀναστη-

λώσεως, συνιστάμενα εἰς τὴν τοποθέτησιν ὑποστυλωμάτων καὶ στηριγμάτων διὰ τὴν πρόληψιν ἐνδεχομένων καταστροφῶν λόγῳ τῶν ρωγμῶν τοῦ ἐπιστυλίου καὶ τῆς ἰσχυρᾶς κλίσεως ὁλοκλήρου τῆς Δ. κιονοστοιχίας τοῦ ναοῦ πρὸς τὰ ἔξω.

Ἱερὰ Ἄλτις

Διὰ τὴν ἀποτελεσματικώτεραν προστασίαν τῶν μνημείων τῆς ἱερᾶς Ἄλτεως, ἰδίᾳ δὲ ἐκείνων τὰ ὅποια λόγῳ τοῦ ὕλικου τῆς κατασκευῆς τῶν, τοῦ χρόνου, τῆς αὐτοφουδῆς βλαστήσεως, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπισκεπτῶν, ὑφίστανται καθημερινὴν φθοράν μὲ κίνδυνον τὸν ὁλοσχερῇ ἀφανισμόν τῶν, ἐξεπονήθη ὑπὸ τῆς Ἐφορείας λεπτομερὲς ὑπόμνημα εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφονται καὶ ἐπισημαίνονται αἱ πλέον κατεπείγουσαι περιπτώσεις διὰ τὴν λήψιν ἐιδικῆς μερίμνης προστασίας τῶν.

Σχετικῶς καὶ κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ ὑποδιευθυντοῦ τῶν γερμανικῶν ἀνασκαφῶν κ. Alfred Mallwitz, ἐγένοντο, δαπάναις τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, εἰς πλείστα μνημεῖα τῆς ἱερᾶς Ἄλτεως ἐργασίαι στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως, προσέτι δὲ καὶ διευθετήσις τοῦ χώρου, ἰδίᾳ μεταξὺ τῆς Στοᾶς τῆς Ἰχθυῶς καὶ τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, ἢ πρὸς τὸν ὁποῖον πρόσβασις ἀποκατεστάθη πλήρως.

Ἐπίσης, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Mallwitz καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς γενικωτέρας διευθετήσεως τοῦ χώρου τῆς ἱερᾶς Ἄλτεως, ἐζητάσθη τὸ θέμα τῆς συγκεντρώσεως εἰς ἰδιαίτερον ἐκτὸς ταύτης χώρον ὅλων τῶν διασπάρτων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καὶ ἀμόρφων θραυσμάτων, τὰ ὅποια, μετακινηθέντα ἐκ τῶν ἀρχικῶν θέσεών τῶν, δὲν ἔχουν πλέον ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὰ γνωστὰ κύρια οἰκοδομήματα τοῦ ἱεροῦ χώρου. Ὡς πλέον κατάλληλος χώρος πρὸς τοῦτο ἐξευρέθη τμήμα ἐκτάσεως τῆς περιοχῆς πρὸς Ν. τοῦ σταδίου, ὁ ὁποῖος, καταλλήλως διαμορφούμενος καὶ περιφρασσόμενος, θὰ περιλάβῃ ἅπαντα τὰ ὡς ἂν ἀντικείμενα, τὰ ὅποια θὰ συγκεντρωθῶν καὶ θὰ ταξινομηθῶν.

Ἀκρόπολις Σαμικοῦ

Διὰ τὴν προστασίαν τῶν σωζομένων τειχῶν τῆς κλασσικῆς ἀκροπόλεως τοῦ Σαμικοῦ ἐγένοντο ἐνέργειαι τῆς Ἐφορείας διὰ τὸν περιορισμὸν τῶν ἐκρήξεων τοῦ κατὰ τὴν παρυφὴν τοῦ ὑψώματος εἰς θέσιν Κλειδί λειτουργοῦντος λατομείου.

Λίμνη Καϊάφα

Ἀποτελεσματικαὶ ὑπῆρξαν αἱ παρεμβάσεις

καὶ ἐνέργειαι τῆς Ἐφορείας, ὥστε ἡ μέλλουσα νὰ κατασκευασθῇ ὁδὸς ἀπὸ τῆς θέσεως Κλειδί ἕως τὰ Λουτρά Καϊάφα μὴ γίνῃ δι' ἐκβραχισμού καὶ ἐπέλθῃ ἀλλοιώσις τοῦ φυσικοῦ κάλλους τῆς περιοχῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ κατέστρεφεν ὁλοσχερῶς τὰς βραχῶδεις καὶ σπηλαιομόρφους ἀπολήξεις κατὰ μῆκος τῆς Α. ἀκτῆς τῆς λίμνης τοῦ ὄρους Λαπίθα, περὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀρχαία παράδοσις διέσωσεν ἐντοπίους μύθους, δοξασίας καὶ ἄσκησιν λατρείας.

Ὀρμος Ἀγίου Ἀνδρέου Φειᾶς

Ἡ κατασκευὴ ἀποστραγγιστικῆς τάφρου, ἀποληγοῦσης εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου διὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν ὑδάτων τῆς ὀπισθεν καὶ πρὸς Α. τοῦ ὄρμου εὐρισκομένης πεδιάδος, κατασκευασθείσης καὶ σύριγγος κάτωθεν τοῦ παρὰ τὸν ὄρμον ὑψώματος, προεκάλεσε τὴν παρέμβασιν τῆς Ἐφορείας διὰ τὴν ματαίωσιν καὶ ἀλλαγὴν τοῦ σημείου τῆς ἀπολήξεως αὐτῆς, διότι θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν συσσώρευσιν ἰλύος, ἡ ὁποία σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἐκάλυπτε πλήρως τὰ ἐν τῷ βυθῷ τοῦ ὀρμίσκου εὐρισκόμενα κατάλοιπα τῆς ἀρχαίας πόλεως Φειᾶς.

Ἐκ παραλλήλου, ἐγένετο ἐπιτυχὴς ἐνέργεια τῆς Ἐφορείας μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διακοπῇ ἡ περαιτέρω λειτουργία τοῦ παρανόμως ἐγκατασταθέντος λατομείου, ἐπὶ ὑψώματος εὐρισκομένου πρὸς Ν. τῆς ὑπερθεν τοῦ ὀρμίσκου τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου ἀκροπόλεως Ποντικόκαστρον, καὶ τοῦ ὁποίου αἱ μέχρι τοῦδε ἐργασίαι εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴν τῶν ἀρχαίων καὶ τοῦ φυσικοῦ κάλλους τῆς περιοχῆς.

Κάστρον Χλεμούτσι

Διὰ τὴν προστασίαν τῶν τειχῶν καὶ τῶν κτισμάτων τοῦ μεσαιωνικοῦ κάστρου Χλεμούτσι, ἀποτελεσματικὴ ὡσαύτως ὑπῆρξεν ἡ ἐνέργεια τῆς Ἐφορείας, ἅφ' ἐνὸς μὲν διὰ τὴν κατὰ τὴν πρόοδον τῶν ἐργασιῶν σταδιακὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἐπαναλειτουργοῦντος λατομείου, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται πρὸς Ν. τοῦ φρουρίου, ἅφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὸν περιορισμὸν τῆς ἐντάσεως τῶν ἐκρηκτικῶν δονήσεων.

Βυζαντινὰ μνημεῖα Ἡλείας

Εἰς τὰς ἐν γένει προσταθείας τῆς Ἐφορείας διὰ τὴν προστασίαν καὶ τὴν διάσωσιν τῶν πάσης φύσεως μνημείων ἀρμοδιότητος αὐτῆς, δέον νὰ σημειωθῶν ἐνταῦθα καὶ ὠρισμέναι ἐνέργειαι ἀφορῶσαι εἰς δύο σημαντικὰ μνημεῖα τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

Μονή Βλαζέρινας

Ἐξ αἰτίας τῆς πτώσεως τμήματος τῆς ὀροφῆς τοῦ αὐτόθι βυζαντινοῦ ναοῦ, ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐφορεία προεκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως διὰ τὴν ἐκπόνησιν καὶ ἐκτέλεσιν πλήρους προγράμματος ἀναστηλωτικῶν ἐργασιῶν τοῦ μνημείου, αἱ ὁποῖαι ἐξετελέσθησαν ἀκολουθῶς ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς ἀρμοδίας Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων, ἐνῶ συγχρόνως, κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τῆς ἡγουμένης τῆς μονῆς, ἐλήφθη ὑφ' ἡμῶν μέριμνα διὰ τὴν περισυλλογὴν, συγκέντρωσιν καὶ ἐξασφάλισιν εἰς κελλίον τῆς μονῆς τῶν περὶ τοῦ ναοῦ ἀποκειμένων μαρμαρίνων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, συνισταμένων ἐκ κιόνων, κιονοκράνων, βάσεων, θωρακίων, ἐπιγραφῶν κλπ.

Μονὴ Σκαφιδιᾶς

Ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Ἡλείας κκ. Γερμανοῦ καὶ Ἀθανασίου, ἀφ' ἐνὸς ἐπετεύχθη ἡ παρεμπόδις τῶν περαιτέρω αὐθαιρέτων ἐπεμβάσεων τῶν μοναχῶν ἐπὶ τοῦ ἐξαιρέτου τούτου μνημείου (Π ί ν. 175 γ - δ), ἀφ' ἑτέρου ἐξητάσθη ἡ ἡμετέρα πρότασις διὰ τὴν διάθεσιν τοῦ πρώτου ὀρόφου τοῦ παλαιοῦ κτηρίου, ἵνα τοῦτο χρησιμοποιηθῇ τόσον ὡς χώρος ἐκθέσεως παλαιῶν ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν ἐκ τῶν ἤδη ὑπαρχόντων εἰς τὴν μονήν, ὅσον καὶ ὡς βιβλιοθήκη, δεδομένου ὅτι ἡ μονὴ διαθέτει μέγαν ἀριθμὸν σημαντικῶν παλαιῶν βιβλίων καὶ ἐκδόσεων, κωδίκων καὶ σιγιλλίων.

Γ. Α. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

EXCAVATIONS IN THE PENEIOS
VALLEY

Following the British School's survey in 1967 of its sector of the Peneios Valley, Elis (cf. *ADelt.* 23 (1968): *Chronika*, pp. 178-183), rescue excavations were conducted in 1969 over Easter (31 March - 12 April) by J. E. Jones, R. A. Tomlinson, P. A. Rahtz, and R. Howells, at Kostoureika and Keramidia, and in the Summer (19 August - 12 September) by J. E. Jones at the latter site.

At Kostoureika the Hellenistic farmhouse located on a low hill in a 1967 trial, was cleared but found to have been preserved only at one corner, and ploughed out elsewhere. The dating was amply confirmed by the finds. The building was an isolated farmhouse, built of mud-brick on stone foundations (which incorporated some reused material such as a well-cut block with a rebate as a corner stone), and roofed with Laconian type glazed tiles. A large deposit of Early Helladic II sherds indicated a much earlier occupation — the earliest recorded in the BSA survey area — although no structural remains were discovered. So this knoll on the edge of the flood-plain of the valley — a common choice of site in this particular area — bears traces of three occupations separated by over two thousand years, namely an Early Helladic one, a Hellenistic farmhouse, and a modern, rather humble and now ruinous farm building. A little to the north, at Agios Athanasios, on a hill slope with a scatter of Hellenistic - Roman sherds, two trials revealed disturbed foundations at one point, and at another, uphill, the remains of a circular kiln (3.30 m. diam.) with a reddened

fire-baked floor and a collapsed clay dome.

At Keramidia, part of a fairly large settlement in a little dry valley was explored. A complex of buildings (Pl. 176) included a square room with a plaster floor (4.50×5 m.) and a westerly walled enclosure ($c. 10.50 \times 9.50$ m.) with a rectangular open, plaster-lined cistern in the SE. angle, an embedded pithos-base in the NE. corner, a rectangular stone and mortar floor-foundation ($c. 6 \times 4$ m.) in the NW. quarter, and another, square and smaller cistern and a second, deep-set pithos-base in the SW. quarter. Along the east side of the plaster-floored room was an open area with an extent of flagstone paving at its north end, overlain in part when found with a fall of large Laconian tile fragments. Further over to the east were remains of other walls, less well preserved but suggesting a more open area, with a trodden floor of tile fragments and stones, another embedded pithos-base, and a small hearth. Two trials cut near the north-east edge of the same field produced sherds but did not reveal structures. Finds included 23 bronze coins, mostly Roman imperial, glass fragments, iron nails, iron slag, and potsherds, including a classical red-figured one, some black-glazed, and Hellenistic sherds as well as Roman. These indicate that the buildings cleared had been of Roman date, but suggest long occupation of the site. North-east of this complex, on a lakeside hill, were also exposed the disturbed foundations of a small building, perhaps a little church, together with five shallow burials outside it, two having roof-tiles covering skeletons laid with their feet to the east.

J. ELLIS JONES

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΧΑΪΑΣ

Ὁ ὑπογραφόμενος Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων μετετέθη ἐκ τῆς ΙΓ' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας (Θεσσαλονίκης) διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 10054/21.4.69 διαταγῆς εἰς τὴν ΣΤ' Ἀρχαιολογικὴν Περιφέρειαν (Πατρῶν), ἀλλ' ἀνέλαβε πλήρως τὴν Ἐφορείαν, ἀπὸ τὸν προκάτοχον Ἐφορον κ. Εὐθ. Μαστροκόωσαν, μόνον ἀπὸ τῆς 28.6.1969.

Πρῶτον ἔργον τοῦ νέου Ἐφόρου ὑπῆρξεν ἡ τακτοποίησις τοῦ Γραφείου τῆς Ἐφορείας καὶ τῶν βοηθητικῶν χώρων τοῦ παλαιοῦ ἀρχοντικοῦ, τὸ ὅποιον χρησιμοποιεῖται ὡς Μουσεῖον Πατρῶν, εἶναι δὲ τὸ μόνον μουσεῖον εἰς ὁλόκληρον τὸν Νομὸν Ἀχαΐας. Καθαρισμὸς καὶ καλυτέρα τακτοποίησις τῶν αἰθουσῶν ἐκθέσεως εἶναι δυνατόν νὰ γίνουσι μόνον, ἀφοῦ καταστῶσι χρήσιμοι οἱ δευτερεύοντες χώροι τοῦ κτηρίου. Ἐν τούτοις καὶ εἰς τὸν ὄροφον τοῦ Μουσείου ἐγένετο μία πρώτη τακτοποίησις τῶν μυκηναϊκῶν εὐρημάτων.

Συνεκεντρώθησαν τὰ πῆλινα ἐκ τῆς περιοχῆς Καλαβρύτων καὶ Τριταίας εἰς τὴν προθήκην ὑπ' ἀριθ. 3, τὰ πῆλινα ἐκ τῆς περιοχῆς Δύμης εἰς τὴν προθήκην ὑπ' ἀριθ. 4, τὰ πῆλινα ἐκ τῆς περιοχῆς Πατρῶν εἰς τὴν προθήκην ὑπ' ἀριθ. 5, ὅπλα καὶ κοσμήματα ποικίλης προελεύσεως εἰς τὴν προθήκην ὑπ' ἀριθ. 6, ἀγγεῖα ἀγνώστου προελεύσεως εἰς τὴν προθήκην ὑπ' ἀριθ. 7 καὶ εὐρήματα τῆς περιοχῆς Φαρῶν εἰς τὴν προθήκην ὑπ' ἀριθ. 8. Ἡ προσωρινὴ αὕτη τακτοποίησις καὶ αἱ πρόχειροι πινακίδες εἶναι ἐθελοντικὴ ἐργασία τοῦ πτυχιούχου ἀρχαιολόγου κ. Ἀθ. Παπαδοπούλου.

Παραλλήλως πρὸς τὰς ἐν Πάτραις καὶ ἐν τῷ Μουσείῳ Πατρῶν φροντίδας του, ὁ νέος Ἐφορος προσεπάθησε νὰ κατατοπισθῇ εἰς τὴν νέαν Ἐφορείαν ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο περιώδευσεν ἢ ἐπεσκέφθη τμηματικῶς τὰ τρία Μουσεία ἐν τῷ Νομῷ Αἰτωλοακαρνανίας (Θέρμου, Ἀγρινίου, Θυρρείου), τοὺς τόπους προελεύσεως μυκηναϊκῶν καὶ ἄλλων εὐρημάτων περὶ τὰς Πάτρας, τὴν περιοχὴν τῆς Τριταίας (Ἐρυμάνθειαν, Ἀγίαν Μαρίναν, Πανουσεῖκα, ἀρχαίαν Τρίτειαν¹, θέσιν Βασιλικὴν ἢ Παλιοκκλήσι παρὰ τὸ Καλέντζι²), τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν ἐν μέρει (Ἀντίρ-

ριον, Ναύπακτον, Μεσολόγγιον, Ἀγρίνιον, Στράτον, περιοχὴν Θέρμου), τμήμα τῆς Αἰγιαλείας (Κράθιον, Ἀκράταν) κλπ.

Ἡ Ἐφορεία παρηκολούθησε καὶ ἐβοήθησε τὰς διὰ τοῦ τεχνίτου Ἑμμ. Λιγνοῦ γενομένας ἐργασίας στερεώσεως πύργου τοῦ φρουρίου Πατρῶν, ὡς καὶ τὰς ἐργασίας ἀποσπάσεως καὶ συντηρήσεως τοῦ παλαιοχριστιανικοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου ἐκ τοῦ οἰκοπέδου Ἀναστ. Χρονοπούλου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κορίνθου ἀριθ. 281, τὰς ὁποίας ἐξετέλεσε συνεργεῖον ὑπὸ τὸν κ. Ἰω. Κολέφαν.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

ΠΑΤΡΑΙ

Οἰκοπέδον Ἀπ. Κούκου

Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1969 καὶ πρὸ τῆς ἀναλήψεως τῆς Ἐφορείας, ὁ ὑπογραφόμενος ἀνέλαβε τὴν παρακολούθησιν ἐκσκαπτομένου οἰκοπέδου τοῦ Ἀπ. Κούκου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Καραϊσκάκη ἀριθ. 132 (Σχ. ἐδ. 1, ὅπου τὸ σημεῖον τοῦ Βορρὰ ἐτέθη συμβατικῶς).

Ἦδη πρὶν ἀναλάβομεν τὴν εὐθύνην τῆς παρακολούθησεως, εἶχον ἔλθει εἰς φῶς καὶ ἐν μέρει καταστραφῇ ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ ἐκσκαφέως, μνημειακῆς κατασκευῆς λείψανα λιθοκτίστη. Ἀκριβέστερον, εἶχον καταστραφῇ τὰ ἄνω μέρη κτίσματος, ἐκ τοῦ ὁποίου διετηρήθη τελικῶς κατὰ χώραν ἡ κρηπίς μόνον ἐν μέρει (Πί ν. 177 α, ἐμπρός). Ἀποτελεῖτο ἐκ: 1) μιᾶς πρώτης βαθμίδος, ὕψ. $\pm 0,33$ μ., τῶν λίθων ἀποληγόντων ἀνωμάλως κάτω, καὶ 2) ἐτέρας βαθμίδος, ὕψ. 0,22 μ. Ἐπὶ τῶν βαθμίδων τούτων ἐβaine τοιχοβάτης, ὕψ. 0,22 μ., διαμορφωμένος ἐξῶθεν εἰς κυρτόκοilon κυμάτιον (cyma reversa) καὶ σπεῖραν ἀδιακόσμητον (ὕψη ἐκ τῶν κάτω $0,07 + 0,115 + 0,035$, σύνολον 0,22 μ.). Ὑψηλοὶ ὀρθοστάται φαίνεται ὅτι περιέβαλλον τὸν διαμορφούμενον ὀρθογώνιον χώρον, ἀλλ' ἐκ τούτων οὐδεὶς ἦτο κατὰ χώραν εἰς τὰς τρεῖς πλὴν τῆς Α. πλευρᾶς. Εἰκάζεται μόνον ὅτι ὑπῆρχον ἐκ τῶν τεμαχιῶν ὀρθοστατῶν, τὰ ὅποια περισώθησαν ἐκ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐκσκαφέως, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς παρατηρήσεων:

α) Κατὰ τὴν Α. πλευρὰν ἐσώζετο κατὰ χώραν ἀκόμη κατὰ τὸ πλεῖστον τεράστιος ὀρθοστάτης, σωζ. μήκ. 2,08, σωζ. ὕψ. 1,10 μ. (εἶναι ἀποκεκρουμένος κατὰ τὴν ἄνω καὶ τὴν Β. πλευρὰν). Τὸ μέγ. πᾶχος του εἶναι 0,19 μ. (ἡ ἐπιφάνεια πρὸς Δ. ἀνώμαλος). Ὁ ὀρθοστάτης οὗτος κατὰ τὸ Ν. ἄκρον τῆς Δ. πλευρᾶς του φέρει ἐγκάθισιν, πλ. 0,16 καὶ βῆθ. $\pm 0,003$ μ. (ὁρατὴν ἐν Πί ν. 177 α). Προφανῶς τοῦτο εἶναι «πατούρα», διὰ νὰ εἰσέλθῃ ὀρθοστάτης εἰς ὀρθὴν γωνίαν πρὸς

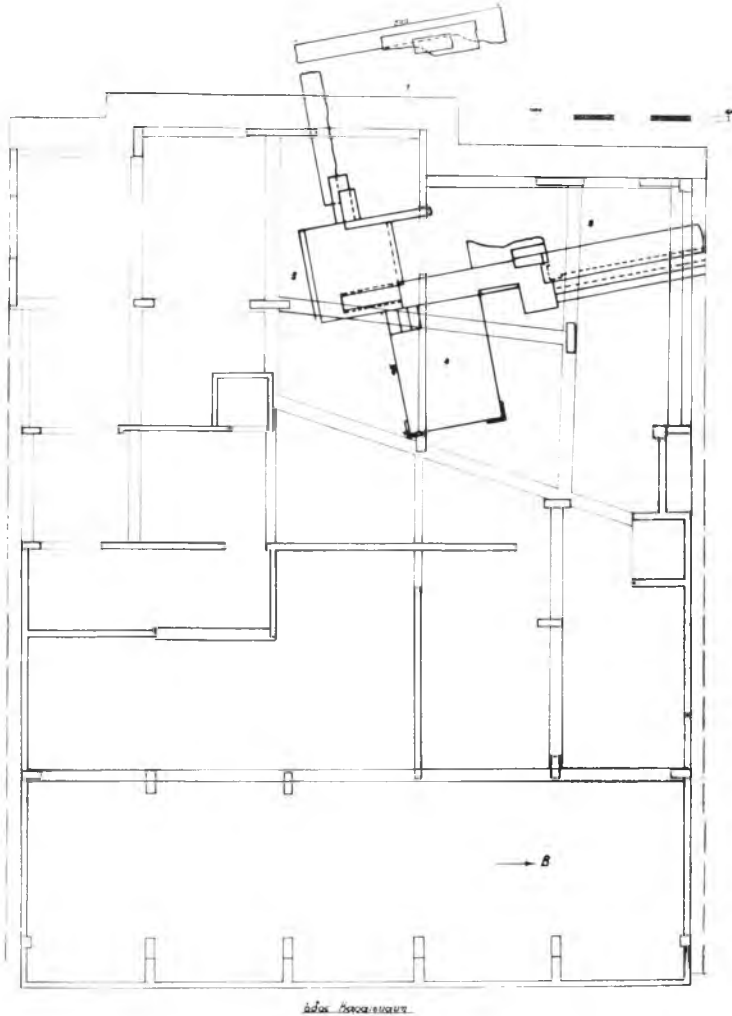
1. Περί τῆς προχείρου ἐρεῦνης καὶ τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ Π. Νεράντζουλη, βλ. Νικ. Παπαχατζῆ, Πανσανίου Ἀχαΐκα καὶ Ἀρκαδικά, 1967, σ. 135, σημ. Γ.

2. Τὰ σπουδαιότατα λείψανα ἀρχαίου κτηρίου ἐν θέσει «Βασιλικό» ἐπιβάλλουν ἀνασκαφικὴν ἐρευναν, ἡ ὁποία πιθανῶς θὰ ἀποδείξῃ πολὺ μεγαλυτέρας τὰς ὑπὸ τοῦ Νεράντζουλη δοθείσας διαστάσεις τοῦ μνημείου (βλ. προχείρως Ν. Παπαχατζῆ, ἐ.ά.).

τόν περιγραφέντα, ἤτοι ὀρθοστάτης τῆς Ν. πλευρᾶς τοῦ περιγραφομένου ὀρθογωνίου χώρου.

β) Εἰς τὴν Δ. πλευράν (Πί ν. 177 γ, εἰς τὸ βάθος), σώζουσιν κατὰ τὴν εὐθυντηρίαν τὸ μῆκος τῆς (5.42 μ.), ἐκ τοῦ τοιχοβάτου διατηρεῖται κατὰ χώραν εἰς λίθος σώζων ὅχι μόνον τὰ ἐκατέρωθεν

Ἡ Β. πλευρά τοῦ ὀρθογωνίου κτίσματος σώζει μόνον μέρος τῆς κατωτάτης βαθμίδος κατὰ τὰς δύο γωνίας (ΒΔ. καὶ ΒΑ.), οὐδόλως δὲ τὴν ἀνωτέραν καὶ τὸν τοιχοβάτην, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὴ ἀσφαλὴς ἀναπαράστασις κατὰ τὴν πλευράν ταύτην. Κατ' εἰκασίαν μόνον εἶναι δυνατόν νά ἀνα-



Σχέδ. 1. Κάτοπις λειψάνων ταφικῶν ἡρώων ἐν οἰκοπέδῳ Ἀποστ. Κούκου

πέρατα καὶ τὰς θέσεις πειοσχῆμων συνδέσμων, ἀλλὰ καὶ τὸρμον μετὰ τῆς αὐλακος πρὸς μολυβδοχώσιν. Τοιοῦτοι τὸρμοι, διατηροῦντες ἐνίοτε καὶ τὸν γόμφον, ὑπάρχουν ἐπίσης κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ ὀρθογωνίου κτίσματος, ὅπου σώζονται μέρη τοῦ τοιχοβάτου ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, ἤτοι τῆς διατηρούσης τὸν ὀρθοστάτην κατὰ χώραν Α. καὶ τῆς Ν. πλευρᾶς.

παρασταθῇ ὡς ὁμοία πρὸς τὰς ἄλλας τρεῖς πλευράς. Δὲν εἶναι βέβαιον ἐπίσης πόθεν εἶχε πρόσβασιν τὸ περιγραφέν ὀρθογώνιον κτίσμα.

Τὰ διασωθέντα λείψανα τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ κτίσματος δεικνύει σαφῶς ὁ Πί ν. 178 α, ὥστε περιττεῦει ἐκτενεστέρα περιγραφὴ εἰς τὴν παρούσαν βραχεῖαν ἐκθεσιν. Περί τῆς φύσεως τοῦ κτίσματος θὰ μᾶς διδάξουν περισσότερον τὰ ἐν

συνεχεία έρευνήθέντα καί περιγραφόμενα κατωτέρω ταφικά ήρῳα.

Σαφή στοιχεία ταφικού κτίσματος διετρήει ακόμη κατά την γενομένην ανασκαφικήν έρευναν τὸ πρὸς Β. τοῦ προηγούμενου κείμενον κτίσμα, ὀνομασθὲν « ταφικὸν ήρῳον ὑπ' ἀριθ. 2 ». Τούτου διετηρήθη κυρίως ή Α. μνημειακή ὄψις (Π ί ν. 177 β). Οἱ σωζόμενοι τέσσαρες στοιχοί εἶναι: α) βαθμῖς ἐκ τεσσάρων πλίνθων (διαστάσεις λίθων ἀπὸ Ν. : 0,92, 1.36, 1.20, 0,82 μ.), β) λίθιναι ἔδραι τρεῖς ἐν συνεχείᾳ, τὰς ὁποίας κοσμοῦν λεοντόποδες, δύο τήν μεσαίαν, ἀνά εἰς τὰς ἀκραίᾳς, γ) τρεῖς ὀρθοστάται ἔχοντες ἐκατέρωθεν τὰς παρασταδικὰς ἀπολήξεις τῶν παραπλεύρων ὀρθοστατῶν, καί δ) καταληπτήρ ἐκ τεσσάρων λίθων (μήκη, ἀπὸ Ν. : 1.05, 0,935, 1.07, 1.28 μ.). Οἱ περιγραφέντες λίθινοι στοιχοί ἀποτελοῦν ἐπένδυσιν, ἐν εἶδει ὀρθομαρμαρώσεως, τοῖχου κατεσκευασμένου ὡς *opus caementicium*, μετὴν Δ. ὄψιν (Π ί ν. 177 α, ἄνω ἀριστερά) εἰς τεχντροπίαν δικτυωτὴν (*opus reticulatum*). Εἰς τήν Δ. ταύτην πλευράν καί εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κτίσματος, εἰς βαθύτερον ἐπίπεδον, παρετηρήθησαν σαφῶς καί ήρευνήθησαν ἀτελῶς λείψανα τάφων. Περιεβάρλετο ἕκαστος διὰ καμαρωτῆς πλινθοκτίστου κατασκευῆς, ταῦτας δὲ περιέβαλλε συλλήβδην ὁ περιγραφεῖς ὀρθογώνιος περίβολος.

Ὅμοια ἦτο περίπου ή φύσις καί ή κατασκευὴ τρίτου ταφικοῦ ήρῳου πρὸς ΝΑ. τοῦ πρώτου (Π ί ν. 177 α, δεξιὰ, Π ί ν. 177 γ, ἀριστερά, καί Π ί ν. 178 α, εἰς τὸ βάθος). Τούτου διετηροῦντο ὀλιγώτερα στοιχεία, ἤτοι βαθμῖς, λίθινη ἔδρα ὁμοία πρὸς τὰς περιγραφείσας ἀνωτέρω, καί ἐκ τῶν ὀρθοστατῶν εἰς τοῦλάχιστον ἀκέραιος. Τὸ ήρῳον εἶχε καταστραφῇ ἤδη κατά τήν οἰκοδόμησιν τῆς παλαιᾶς ἐν τῷ οἰκοπέδῳ οἰκίας, εἰς τήν ὁποίαν ἀνήκει ὁ εἰς τὸ βάθος τοῦ Π ί ν. 178 α τοῖχος. Ὅμοίως εἶχον καταστραφῇ παλαιόθεν λείψανα καί ἄλλων ρωμαϊκῶν ταφικῶν κτισμάτων, τῶν ὁποίων μέρη μόνον διετηροῦντο κατά τήν ανασκαφικήν έρευναν.

Καλύτερον σχετικῶς διετηρεῖτο πλινθόκτιστον ταφικὸν κτίσμα κυβικόν, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη « ταφικὸν ήρῳον ὑπ' ἀριθ. 4 ». Τούτου τὸ θεμέλιον ἦτο λιθορριπὴ μετ' ἀσβεστοκονιάματος. Ἡ ἀνωδομὴ ήρχιζε μετ' ὀρθοστατικὸν στοιχόν, ὕψ. περὶ τὰ 0,30 μ., ἐκ φαιῶν ἀμμολίθων ἐπιμήκων. Ἡ σωζομένη καλύτερον Ν. πλευρά, μήκ. ὑπὲρ τὰ 3.60 μ., εἶχε δύο τοιούτους ἀμμολίθους, μήκ. 1.20 ὁ δυτικός, 1.32 μ. ὁ μεσαῖος, ἐνῶ τὸ μήκος τῆς πλευρᾶς συνεπλήρου ὁ ἐγκαρσίως ἐρχόμενος ἀπὸ τῆς Α. πλευρᾶς ὁμοῖος γωνιαῖος ἀμμόλιθος. Ὑπὲρ τοὺς ὀρθοστάτας ή ὄψις, σω-

ζομένη εἰς ὕψος 1 μ. ἐπὶ πλέον, εἶχε πλινθοδομήν κατὰ ἰσοδομικὸν σύστημα μετ' παρασταδικήν ἐξοχήν, βάθ. 0,05, πλ. 0,43 μ. κατὰ τήν ΝΑ. γωνίαν. Ὅμοιαι περίπου πρὸς τήν Ν. ἦσαν αἱ ὄψεις τῆς Α. καί τῆς Β. πλευρᾶς.

Ἡ Δ. πλευρὰ ἦτο ὅλη ἐκ πλίνθων κατεσκευασμένη ἰσοδομικῶς. Ὁ πυρὴν τοῦ κτίσματος ἦτο ἄμορφος μᾶζα ἀπὸ λίθους, κεραμιδοκόμματα καί σιμεντοειδῇ λάσπην, χωρὶς νὰ διακρίνεται πάχος τῶν πέριξ τοίχων τῶν ὄψεων. Κατὰ τήν Ν. ὄψιν τοῦ κτίσματος ὑπὲρ τοὺς ὀρθοστάτας, τὸ πρὸς Δ. μέρος, πλ. 0,66 μ., παρουσίᾳζεν ὄψιν τετειχισμένης μεταγενέστερον εἰσόδου. Ὅταν ή ἀμελὴς κατασκευὴ ἀπεμακρύνθη, παρουσιάσθη κλίμαξ ἐκ τριῶν βαθμίδων, δι' ἧς προφανῶς ἀνήρχοντο εἰς τήν ἄνω ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν τοῦ κτίσματος. Αὕτη ἔσωζε κατὰ μέρη στρώσιν ἐκ μεγάλων πηλίνων πλακῶν καί, εἰς τήν Ν. πλευράν, λείψανα τοιχαρίων. Ταῦτα ἀνήκουν πιθανῶς εἰς κατασκευὴν χρήσιμον διὰ τὸ ἔθιμον τῶν *profusionum*.

Περαιτέρω περιγραφὴ τῶν ἐπὶ μέρους ταφῶν εἶναι ἀδύνατος ἄνευ λεπτομερῶν σχεδίων, τὰ ὁποῖα ἐλπίζω, θὰ δοθοῦν ἀλλαχοῦ συντόμως. Πάντως δὲν εὑρέθησαν τάφοι ἀσύλητοι. Ἀντιθέτως εὑρέθησαν κτερίσματά τινα καί μάλιστα μέρη σαρκοφάγων, τὰ ὁποῖα καθιστοῦν πιθανὰς τὰς πληροφορίας, ὅτι κατὰ τήν οἰκοδόμησιν τῶν παραπλεύρως παλαιῶν οἰκίων εὑρέθησαν «θησαυροί», ἐσυλήθησαν καί κατεστράφησαν τάφοι. Ἐκ τοιαύτης σχετικῶς προσφάτου καταστροφῆς προήλθον πιθανώτατα ποικίλα λείψανα τάφων συσσωρευμένα πρὸ τῆς Α. ὄψεως τοῦ ταφικοῦ ήρῳου ὑπ' ἀριθ. 2 (Π ί ν. 177 β), εἰς ὀλίγον βαθύτερον ἐπίπεδον. Ταῦτα ἦσαν κυρίως τεμάχια ἀκοσμήτου σαρκοφάγου, τεμάχια ἄλλης σαρκοφάγου μετ' ἀναγλύφον παραστάσεων, εἰς τήν ὁποίαν ἀνήκουν πιθανῶς καί τεμάχια καλύμματος (ἀριθ. Β.Ε. 583, Π ί ν. 178 β), τμήματα κυκλικῆς κατασκευῆς (ὕψ. στοιχοῦ 0,45 μ.), εἰς τήν ὁποίαν ἀνήκει πιθανῶς καί κυκλικὴ πλάξ ἐνεπίγραφος (περὶ τῆς λατινικῆς ἐπιγραφῆς τῆς βλ. ἐν ΑΑΑ IV (1971), σ. 112 κ.έ.) κλπ. Ἀπὸ τὰ κτερίσματα, τὰ ὁποῖα διέφυγον τήν σύλησιν καί εὑρέθησαν κατὰ τήν έρευναν, ἀναφέρονται πῆλινον πινάκιον συμπληρωμένον (ἀριθ. Εὐρ. 1131), τμήματα πυξίδων μετ' ἀνάγλυφον διακόσμησην (ἀριθ. Εὐρ. 1137, Π ί ν. 179 α) καί τμήματα λυχνῶν ὑπογεγραμμένων *Πωσφόρου, Καλλίστου* κλπ. (ἀριθ. Εὐρ. 1132 - 1136, Π ί ν. 179 β - γ)³.

3. Κατὰ φιλικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Philippe Bruneau ὅλοι οἱ λύχνοι εἶναι κορινθιακοί, ἀπὸ τοῦ 2ου καί κυρίως τοῦ 3ου αἰ. μ.Χ., εἰς ὃν ἀνήκουν καί οἱ ὑπογεγραμμένοι Πωσφόρου καί Καλλίστου. Νεώτερα εἶναι τὰ τεμάχια ὑπ' ἀριθ.

Ἐπίσης ύάλινον δοχεῖον συμπεπληρωμένον (ἀριθ. Εὐρ. 485, Πί ν. 180 α), λαβὴ ἐκ χαλκοῦ σκελετοῦ καὶ ἐλεφαντίνου περιβλήματος (ἀριθ. Εὐρ. 487, Πί ν. 180 β) καὶ πτηνὸν ἐξ ἡλέκτρου (ἀριθ. Β.Ε. 563, Πί ν. 180 γ). Ἰδιαίτερος ἀξιοσημείωτα εἶναι τρία χρυσᾶ ψέλια, δύο χρυσᾶ ἐνώτια ἑλλίπῃ καὶ χρυσοῦς κρίκος μετὰ περόνης πόρπης (ἀριθ. Β.Ε. 558 - 562, Πί ν. 180 δ).

Τὰ προαναφερθέντα βεβαιοῦν, ὅτι περὶ τὸ οἰκόπεδον τοῦ Ἀποστ. Κούκου ἐκτείνεται τμήμα σπουδαῖον τοῦ ἀρχαίου νεκροταφείου τῶν Πατρῶν πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην τῆς πόλεως, κατὰ μῆκος τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ πρὸς Ρίον καὶ Κόρινθον.

Ἄλλα οἰκόπεδα

Ἐκτὸς τοῦ προαναφερθέντος οἰκοπέδου καὶ εἰς ἄλλα οἰκόπεδα ἐγένοντο παρατηρήσεις, ἐπεσημάνθησαν ἀκίνητα καὶ περισυνελέγησαν κινήτα ἀρχαῖα. Συμπληροῦνται οὕτως ἡ εἰκὼν τῆς ἀρχαίας τοπογραφίας τῶν Πατρῶν. Ἰδιαίτερος ἀναφέρεται ὅτι εἰς τὴν ὁδὸν Κατερίνης, ἀριθ. 22 - 24, παρὰ τὴν συνάντησιν τῆς ὁδοῦ ταύτης μετὰ τῆς ὁδοῦ Φαβιέρου, κατὰ τὴν διάνοιξιν δημοτικῆς ὑπονόμου, ἀπεκαλύφθη καὶ ἐν μέρει κατεστράφη κτιστὸς διὰ πλίνθων, κατὰ τὸ ἰσόδομον σύστημα, ὀρθογώνιος τάφος. Ἀπεῖχε περὶ τὰ 0,80 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς, εἶχεν ἐσωτερικῶς μῆκ. 1,84 καὶ πλ. 0,78 μ., ἐκαλύπτετο δὲ διὰ δύο ἀσβεστολιθικῶν πλακῶν, ἐξ ὧν ἡ μία εἶχε διαστάσεις $1,35 \times 1,10 \times 0,08$, ἡ δ' ἑτέρα $1,11 \times 0,88 \times 0,11$ μ. Πενιχρὰ κτερίσματα διασωθέντα ἐν μέρει (πῆλινα ὄστρακα, ὑάλινα τεμάχια καὶ χαλκοὺν νόμισμα ἐφθαρμένον), ὡς καὶ ἡ ὅλη κατασκευὴ, χρονολογοῦν τὸν τάφον εἰς τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους.

Ἐνδιαφέροντα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη μνημειακῶν κατασκευῶν προῆλθον ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης εἰς τὸν λιμένα τῶν Πατρῶν, κατὰ τὴν κατασκευὴν κρηπιδοτοίχου τῆς Ψηλῆς, ἔργου ἐκτελουμένου διὰ γενικῆς ἐργολαβίας ὑπὸ τῆς Α.Ε. «ΞΕΚΤΕ». Αἱ γενικαὶ ἐκσκαφαὶ καὶ αἱ ἐκσκαφαὶ αὐλακος θεμελιώσεως ἐκτελοῦνται διὰ πλωτοῦ ἐκσκαφέως (με ἀρπάγην). Τὰ προϊόντα τῶν ἐκσκαφῶν φορτώνονται ἀπ' εὐθείας ἐπὶ φορηγίδων καὶ ἀπορρίπτονται ἐκτὸς τοῦ λιμένος καὶ εἰς βάθος ἕως 25 μ. Τὰ διασωθέντα ὑπὸ τὰς

συνθήκας ταύτας ἀρχιτεκτονικὰ μέλη εἶχον ἀρchiκῶς ἀποτεθῆ ἐπὶ τοῦ σκάφους τοῦ πλωτοῦ ἐκσκαφέως, διότι λόγῳ τοῦ μεγέθους τῶν δέν ἦτο δυνατόν νὰ μεταφερθοῦν διὰ τῶν φορηγίδων. Ἐξήχθησαν διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἀκτὴν, ὅπου τὰ ἐπλυνεν ἡ βροχὴ καὶ ἐφάνησαν τὰ ἴχνη τῆς τεχνικῆς ἐργασίας τῶν. Προσεχῶς θὰ καθαρισθοῦν καὶ θὰ ἀπεικονισθοῦν εἰς σχέδια καὶ φωτογραφίας, ἵνα δοθοῦν εἰς τὰ Χρονικά τοῦ προσεχοῦς ἔτους.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΘΕΟΔ. ΣΑΡΜΑ

Κατόπιν πληροφοριῶν τοῦ Τμήματος Ἀσφαλείας Πατρῶν καὶ τοῦ κ. Εἰσαγγελέως Πλημμελειοδικῶν, καθ' ἃς ὁ κ. Θεόδ. Ἀθ. Σαρμᾶς, κάτοικος Πατρῶν, κατεῖχεν ἀρχαῖα ἀδήλωτα, ταῦτα τὴν 25 - 9 - 1969 κατεσχέθησαν καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Πατρῶν, καταγραφέντα εἰς ἴδιον κατάλογον μέχρις ἐκδόσεως τελικῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως. Τὰ φυλασσόμενα εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Πατρῶν ἀρχαῖα εἶναι χαλκᾶ, πῆλινα, λίθινα, χρυσᾶ καὶ ἄλλα διάφορα, ὡς καὶ νομίσματα χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ.

Χαλκᾶ

1. Κράνος τοῦ λεγομένου « ἰλυρικοῦ » τύπου, ἑλλιπὲς κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς δεξιᾶς παραγναθίδος. Κατὰ τὴν περίμετρον ἔχει ὁπᾶς, ἐκ τῶν ὁποίων πολλαὶ διατηροῦν τοὺς ἦλους. Μέγ. μῆκ. 0,28, μέγ. πλ. 0,21 μ. (Πί ν. 181 α - β).

2. Ἡμισφαιρικὴ βαθεῖα φιάλη (bowl), ἑλλιπῆς μικρὸν μέρος, φέρουσα κατὰ τὴν διάμετρον ἀνὰ ἓν ζευγὸς ὀπῶν, εἰς μίαν τῶν ὁποίων διατηρεῖται ἦλος. Μέγ. διάμ. 0,15, ὕψ. 0,07 μ. (Πί ν. 181 γ, κέντρον).

3. Ὀμφαλωτὴ φιάλη. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ κωνικοῦ ὀμφαλοῦ ἀργυροῦς ἦλος, ἴσως διακοσμητικός. Τρεῖς μικραὶ ὀπαὶ ἐξαρτήσεως καὶ ἄλλη μεγαλύτερα κατὰ τὴν διάμετρον. Διάμ. 0,136, ὕψ. 0,35 μ. (Πί ν. 181 γ, ἀριστερά).

4. Χεῖλος ὑδρίας μετὰ τοῦ λαιμοῦ καὶ μέρους τοῦ ὤμου, σώζοντος τὰ ἴχνη τῶν θέσεων τῆς καθέτου λαβῆς. Περί τὸ χεῖλος φυλλοστοιχία καὶ κοκκιδωτὸν κόσμημα, ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας δέ, μετὰ τὸν καθαρισμόν, ἐφάνησαν ἴχνη ἐπιγραφῆς δυσανάγνωστα (Πί ν. 181 δ). Μέγ. σῶζ. διάμ. 0,25, διάμ. χεῖλους 0,16, μέγ. σῶζ. ὕψ. 0,12 μ.

5. Κάθετος λαβὴ ὑδρίας (Πί ν. 182 α), μία τῶν ὀριζοντιῶν (Πί ν. 182 β, ἄνω) καὶ τέσσαρα δισκάρια προσκολλήσεως τῶν ὀριζοντιῶν λαβῶν παρομοίας διακοσμῆσεως (Πί ν. 182 γ). Πιθανῶς ἀνήκουν ὅλα εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑδρίαν, ἢ ὅποια ὁμῶς δὲν εἶναι ἡ προαναφερθεῖσα, διότι

1136ν καὶ 1136λ, τὰ ὅποια εἶναι ἀττικά πιθανῶς τοῦ 4ου αἰ., τὰ τεμάχια ὑπ' ἀριθ. 1136α καὶ 1136ε, τὰ ὅποια εἶναι ἐπίσης ἀττικά, ἀλλὰ πιθανῶς ἀκόμη νεώτερα, τοῦ 5ου αἰ., καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 1136δ καὶ 1136μ, ἐξ' ὧν τὸ πρῶτον εἶναι « βορειο-αφρικανικοῦ » τύπου καὶ τὸ δεύτερον προβληματικόν. Ἡ χρονολόγησις τῶν λύχνων παρέχει καὶ τὸ χρονικὸν πλαίσιον τῆς ἀκμῆς τοῦ νεκροταφείου ἐν τινι μέτρῳ.

ή κάθετος λαβή δὲν ἀρμόζει εἰς αὐτήν. Καθέτου λαβῆς μέγ. σωζ. ὕψ. 0,19, ὀριζοντίου λαβῆς μήκ. 0,09, διάμ. δισκαρίων 0,06 μ.

6. Χεῖλος ὑδρίας μετὰ μέρους τοῦ λαιμοῦ. Ἐπὶ τοῦ χεῖλους φυλλοστοιχία καὶ τρεῖς ὀπαί. Ἐπισκευὴ εἰς τὸν λαιμὸν διὰ προσηλώσεως χαλκοῦ ἐλάσματος. Ἰσως συνανήκουν τὰ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 7 περιγραφόμενα. Διάμ. χεῖλους 0,15, μέγ. ὕψ. 0,085 μ. (Πί ν. 182 δ, ἀριστερά).

7. Ὑδρίας βάσις (Πί ν. 182 δ, δεξιὰ) καὶ δύο ὀριζόντιοι λαβαὶ ἀπλαῖ (Πί ν. 182 β). Διάμ. βάσεως 0,13, μήκ. λαβῶν 0,12 μ.

8. Πυθμὴν ἀγγεῖου πιθανῶς ὑδρίας ἐκ τῶν ἀνωτέρω περιγραφεισθῶν. Σῶζει ὑποκάτω ἴχνη τῆς βάσεως. Μεγ. σωζ. διάμ. 0,12 μ.

9. Θωράκων ἑξ μεγάλα καὶ πολλὰ μικρὰ τεμάχια ὡς καὶ σῦρματα, κρίκοι καὶ ἐφηλίδες διάτρητοι, τὰ ὅποια δὲν εἶναι βέβαιοι ὅτι συνανήκουν. Ἰδιαίτερος ἀξιοσημείωτα εἶναι τεμάχια τεσσάρων τοῦλάχιστον μιτρῶν ἡμικυκλικῶς σχήματος. Δύο σῶζουν τὸ πλεῖστον μέρος μιτρῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἀπλήν διακόσμησιν μόνον κατὰ τὴν περιμετρον (Πί ν. 182 ε). Ἄλλοτερον σῶζει τὸ δεξιὸν ἡμισυ σχεδὸν μίτρας κοσμουμένης μεθυσίας ἐκτυπον παράστασιν (ἐν Πί ν. 183 α - β εἰκονίζεται δεξιὰ μὲν ἡ προσθία, ἀριστερὰ δὲ ἡ ὀπισθία ὀψις τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου). Οὕτω παρέχεται ἰδέα τις τοῦ συνόλου τῆς διακοσμήσεως, τὴν ὁποῖαν ἀπετέλουν ἀντιθετικοὶ Πήγασοι ἐκατέρωθεν φυτικοῦ κοσμήματος. Ἄλλα τεμάχια μίτρας (Πί ν. 183 γ) σῶζουν σημαντικὸν μέρος ἐγχαράκτου παραστάσεως, ἥτις εἶναι δυσδιάκριτος διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Μετὰ τὸν καθαρισμόν ὁ τεχνίτης Κ. Παυλάτος, ὅστις πρῶτος παρετήρησε τὴν διακόσμησιν, συνεκόλλησε τεμάχια τινὰ, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ δ. Diana E. Hunter Ramage ἀντέγραψε μετὰ προσοχῆς καὶ καλαισθησίας τὰ ἐν Σ χ ε δ. 2 τμήματα. Εἶναι σαφές ὅτι καὶ ἐδῶ ἔχομεν κόσμημα ἀποτελούμενον ἀπὸ συμπλέγματα Πηγᾶσου καὶ Βελλεροφόντου πιθανῶς, εἰς ἀντιθετικὸν σχῆμα.

10 - 13. Πόρπαι τοξῶται καὶ ψέλιον φέρον ἐγχαράκτον διακόσμησιν (Πί ν. 183 δ).

14. Χαλκοῦν ἀντικείμενον λοχχοειδές, « στομωμένον » ἀρχῆθεν κατὰ τὴν αἰχμήν. Μήκ. 0,11 μ.

15. Ἐκατὸν εἰκοσι ψήφοι ὄρμου μικραὶ (μήκ. περίπου 0,005 μ.) καὶ δύο μεγαλύτεραι.

16. Τέσσαρες πεπλατυσμένοι καὶ ἐλαφρῶς ἀμφικωνικοὶ δακτύλιοι.

17. Δύο δακτύλιοι.

18. Σῦρματα περιειλιγμένα.

19 - 20. Τρεῖς κύκλοι ἐκ πεπλατυσμένου ἐλάσματος.

21. Τρία ἐλάσματα εἰς σχῆμα διπλοῦ πελέκεως μετὰ ὀπῆς ἐξαρτήσεως (Πί ν. 184 γ). Πιθανὸν μέγ. μήκος καὶ τῶν τριῶν περίπου 0,10 μ.

22. Κάθετος καὶ δύο ὀριζόντιοι λαβαὶ ὑδρίας (Πί ν. 184 δ - ε), αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι βέβαιοι ὅτι συνανήκουν μετὰ τῆς καθέτου. Τῆς καθέτου μέγ. ὕψ. 0,205 μ. Τῶν ὀριζοντίων μήκος περίπου 0,17 μ.

23. Δύο ψέλια ἐκ πεπλατυσμένου ἀμφικύρτου ἐλάσματος, διακεκοσμημένα μεθ' ὁμοκέντρους κύκλους. Διάμ. 0,08 μ. (Πί ν. 184 α).

24. Ἄωτον ἀγγεῖον μεθ' ἀπλοῦν πλάτυσμα κατὰ τὴν βάσιν, κύριον σῶμα εἰς σχῆμα καρποῦ ροιᾶς καὶ πλάτυσμα κατὰ τὸ χεῖλος. Μεγ. διάμ. 0,075, διάμ. χεῖλους 0,05, ὕψ. 0,06 μ. (Πί ν. 181 γ, δεξιὰ).

25. Πέλεκυς ἀμφίστομος, διάτρητος, ἀκέραιος, φέρων ἴχνη χρήσεως ἐκατέρωθεν. Μήκ. 0,18, μέγ. πλάτ. 0,025 μ. (βλ. ΑΑΑ III (1970), σ. 313).

26. Εἰδῶλιον γυνῆς ἀνδρική μορφῆς, ἐλλειπὲς κατὰ τὸ ἔτερον σκέλος καὶ μεθ' ἀμφοτέρων τὰς χεῖρας φερομένης πρὸ τοῦ στόματος (ἀλληλῆς ;). Ὑψ. 0,045 μ.

Οἱ ἀνωτέρω αὐξοντες ἀριθμοὶ εἶναι καὶ οἱ τοῦ καταλόγου τῆς Συλλογῆς.

Πήλινα

Ἐκ τῶν ὑπερτεσσαράκοντα πηλίνων ἀντικειμένων τῆς Συλλογῆς μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτερα εἰκονίζονται ἐνταῦθα, ἵνα οἱ ἐνδιαφερόμενοι λάβουν ἰδέαν τῆς φύσεως καὶ τῆς σημασίας τῆς μοναδικῆς ταύτης ἐν Πάτραις ἀρχαιολογικῆς Συλλογῆς καὶ τῶν ἀποκτημάτων της. Οὕτε ὁ τόπος οὕτε ὁ χρόνος κτήσεως εἶναι κοινὸς δι' ὅλα τὰ ἀντικείμενα τῆς Συλλογῆς, σαφὲς δὲ καὶ ὁ τόπος προελεύσεως καὶ ἡ χρονολογία καὶ ὁ χαρακτήρ αὐτῶν διαφέρουν.

Ἐν Πί ν. 185 α - β εἰκονίζονται πτηνόμορφον πλαστικὸν μυκηναϊκὸν ἀγγεῖον (ἀριθ. Κατ. 32) καὶ ψευδόστομος ἀμφορεὺς (ἀριθ. Κατ. 34), ἐν Πί ν. 185 γ ἀσκός ἀβαφῆς (ἀριθ. Κατ. 42) ὁμοιάζων πρὸς πτηνόμορφον ἀγγεῖον, ἀμφοτερόστομος, φέρων ἐπὶ τῆς ταινιωτῆς λαβῆς σφράγισμα δυσνόητον (Πί ν. 185 δ).

Ἐν Πί ν. 185 ε εἰκονίζεται μόνωτος μελανόμορφος κύαθος (ἀριθ. Κατ. 39), συγκεκριμένης καὶ συμπεπληρωμένος. Φέρει ὀφθαλμωτὴν διακόσμησιν (τύπου Augenschale) καὶ ἐκατέρωθεν ἀνὰ μίαν Σφίγγα, ἐξ' ὧν ἡ ἑτέρα ἐξίτηλος. Μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν ἀνὴρ ἐνδεδυμένος καὶ αὐλὼν διὰ κέρατος.

Ἐν Πί ν. 185 ς' εἰκονίζεται ἐρυθρόμορφος λήκυθος φέρουσα παράστασιν Νηρηίδος ἐπὶ ἱπ-



Σχέδ. 2. Συλλογή Θεοδ. Σαρμά. Έγχάρακτος διακόσμησης χαλκής міτρας

ποκάμπου και υπό την λαβὴν ἀνθέμιον (ἀριθ. Κατ. 28).

Περαιτέρω εἰκονίζονται δύο κύλικες μετὰ ταινιωτῆς διακοσμῆσεως (ἀριθ. Κατ. 27 α - β, Πί ν. 186 α), πρόχους μελαμβαφῆς με παράστασιν πτηνοῦ ἐπὶ τοῦ ὤμου διὰ λευκοῦ χρώματος (ἀριθ. Κατ. 30, Πί ν. 186 γ), σκύφος (ἀριθ. Κατ. 38) καὶ τρεῖς κἀνθαροι (ἀριθ. Κατ. 35, 36 καὶ 37, Πί ν. 186 δ - ε). Ἰδιαιτέρως ἀξιόλογον εἶναι ἀλάβαστρον (ἀριθ. Κατ. 49, Πί ν. 186 β), φέρον μελανόμορφον παράστασιν Ἡρακλέους με τὸν Ἑρμάνθιον κάπρον, τὸν Εὐρυσθέα ἐντὸς τοῦ πίθου καί, ἀριστερά, τὴν Ἀθηνᾶν.

Ἐκ τῶν πηλίνων εἰδωλίων τῆς Συλλογῆς εἰκονίζονται ἐνταῦθα σανιδόμορφον (ἀριθ. Κατ. 51, Πί ν. 187 α - β), δύο γυναικεῖα εἰδώλια (ἀριθ. Κατ. 60 καὶ 61, Πί ν. 187 γ, δ), κεφαλὴ πηλίνου εἰδωλίου (ἀριθ. Κατ. 44, Πί ν. 187 ε) καὶ τμῆμα πλαστικοῦ ἀγγείου (ἀριθ. Κατ. 59α, Πί ν. 187 ζ').

Εἰκονίζονται, τέλος, ἐκ τῶν πηλίνων ἀντικειμένων, καὶ τρεῖς λύχνοι (ἀριθ. Κατ. 31, 52 καὶ 53, Πί ν. 188 α).

Τὰ λοιπὰ ἀγγεῖα τῆς Συλλογῆς εἶναι ἀττικαὶ λήκυθοι μελαμβαφεῖς ἢ με τυπικὴν διακόσμησιν, κορινθιακαὶ κοτύλαι καὶ ἀρύβαλλοι ἐπίσης με συνήθη διακόσμησιν, φιάλη κυπριακὴ κλπ.

Διάφορα

Ἀπὸ τὰ ὀλίγα γλυπτὰ τῆς Συλλογῆς τὸ ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ ἐν Πί ν. 188 β - γ τμῆμα μαρμαρίνου τραπεζοφόρου (ἀριθ. Κατ. 63).

Ἀξιοσπουδάστα εἶναι τὰ χρυσᾶ κοσμήματα, ἀπὸ τὰ ὅποια εἰκονίζονται ἐδῶ: α) Τὸ ἕτερον ἐκ δύο πτηνομόρφων ἐνωτίων (ἀριθ. Κατ. 67,

Πί ν. 189 β), β) ἐνώτιον ἀπολῆγον εἰς κεφαλὴν λυγκὸς μετὰ σφαιρικῆς ψήφου ἐκ πρασίνης ὑελομάζης (ἀριθ. Κατ. 68, Πί ν. 189 ε), γ) ἕτερον ἀπὸ ἔλασμα μηνοειδὲς φέρον ἐκτὸς συρματίνης διακοσμῆσεως καὶ πορφυροῦν λίθον (ἀριθ. Κατ. 70, Πί ν. 189 γ), δ) ὅμοιον μικρότερον (ἀριθ. Κατ. 71, Πί ν. 189 δ), καὶ ε) ζευγὸς ἐνωτίων ἀπὸ κυκλικὸν ἔλασμα φέρον ἔκτυπον ἀστερίσκον (ἀριθ. Κατ. 69, Πί ν. 189 ζ'). Τὰ ἄλλα χρυσᾶ ἀποκτήματα εἶναι φύλλα χρυσοῦ κλπ. Τὸ κυκλικὸν χρυσοῦν ἔλασμα με ἔκτυπον παράστασιν Ἑρωτιδέως καὶ δυσανάγνωστον ἐπιγραφὴν ἐντὸς πλαισίου ἐκ στιγμῶν (ἀριθ. Κατ. 72, Πί ν. 189 α) εἶναι πιθανῶς δανάκη.

Ἀξιόλογα εἶναι ἐπίσης μυκηναϊκὰ κοσμήματα ἐξ ὑελομάζης (ψήφος ὄρου κλπ.). Ἐπτά διακτυλιόλιθοι, ὅχι ἀσφαλῶς γνήσιοι ὅλοι, φέρουν παραστάσεις Ἑρμαφροδίτου, ἐρωτικῆς σκηνῆς, Ἡρακλέους καὶ λέοντος τῆς Νεμέας, Ὀλυμπίου Διὸς, ρωμαϊκῆς προτομῆς. Εἰς φέρει ἐπιγραφὴν χριστιανικῶν χρόνων. Ὑπάρχουν ἐπίσης δύο φακοειδεῖς ψῆφοι διάτρητοι ἐκ πρασινομέλανος λίθου, με ἀνάγλυφον διακόσμησιν, δυσνόητον κατὰ τὴν ἐτέραν τῶν πλευρῶν.

Πλουσία καὶ ἀξιοσπουδάστος εἶναι ἡ συλλογὴ τῶν νομισμάτων, ἀποτελουμένη ἀπὸ δύο χρυσᾶ (Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου), ἑβδομήκοντα ἐξ ἀργυρᾶ διάφορα ὄλων τῶν ἐποχῶν, καὶ ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν πεντήκοντα χαλκᾶ ἐπίσης διάφορα, ἕως καὶ νεωτερικά.

Ὑπάρχει, τέλος, εἰς τὴν Συλλογὴν τμῆμα αἰγυπτιακῆς πλακὸς με τὴν δέλτον τοῦ Φαραῶ Ραμσή Β' Μεραμών (ΙΘ' δυναστεία, περίπου 1301 - 1234 ἢ 1290 - 1224 π.Χ.) (Σχέδ. 3, Πί ν. 184 β).

Φ. ΠΕΤΣΑΣ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Κατά τὸ ἔτος 1969 ἐπραγματοποιήθησαν ὑπὸ τῆς Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων 3ης Περιφέρειας αἱ κάτωθι ἐργασίαι:

Α'. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Ἀρχαῖον Λέχαιον

Ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ Δημ. Ν. Παπαντωνίου, κειμένου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀρχαίου Λεχαίου, εἰς ἀπόστασιν 300 περίπου μ. πρὸς Δ. τοῦ νυμφαίου, ἐγένετο δοκιμαστικὴ ἀνασκαφή, ἀποκαλύψασα νεκροταφεῖον ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἦνοιχθησαν τρεῖς τομαὶ καὶ ἀνεκαλύφθησαν ἐν συνόλῳ 15 ταφαὶ (ἀριθ. 1 - 15) μὲ τὸν νεκρὸν καλυπτόμενον διὰ κεραμίδων (Πί ν. 190 α - γ) καὶ 4 ἐγχυτρισμοὶ ἐντὸς ἀμφορέων (ἀριθ. α - δ) (Πί ν. 190 γ). Πλησίον τῶν νεκρῶν εὐρέθησαν νομίσματα αὐτοκρατορικῶν χρόνων καὶ εἰς τὴν ἐπιχρῶσιν νομίσματα χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος μέχρι τοῦ 11ου μ.Χ. αἰῶνος¹. Ἀνωθεν τῆς συστάδος τῶν ταφῶν 6, 7, 8 καὶ ἀμέσως ἐπ' αὐτῶν ἄνευ παρεμβολῆς ἀξιολόγου ἐπιχρῶσεως ἔκειντο δύο σκελετοὶ (Πί ν. 190 β). Ἐπειδὴ πέριξ τούτων εὐρέθησαν πολλοὶ ἤλοι, συμπεραίνεται ὅτι οἱ νεκροὶ εἶχον ταφῇ ἐντὸς ξυλίνων φερέτρων. Νομίσματα ἢ ἄλλα κτερίσματα δὲν εὐρέθησαν περὶ τοὺς δύο σκελετούς.

Ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ ὑπάρχει οἰκοδομικὸν ὑλικὸν ἐξ ἀρχαίων κτηρίων, ἥτοι τετραγωνικοὶ λίθοι ὡς καὶ τρεῖς πῳρινοὶ σφόνδυλοι κιόνων, διαμ. 0,60 μ. περίπου, ἐξ ὧν οἱ δύο εἶναι ἐνδομημένοι εἰς νεωτέραν κατασκευὴν. Αἱ ἀνοιγεῖσαι τομαὶ ἐτεχῶσθησαν ἐκ νέου.

Παλιόπυργα Ἀργούς

Εἰς τὸν ἀγρὸν Δημ. Γ. Σταθοπούλου συνεχίσθη ἡ πέρυσιν ἐπαναληφθεῖσα ἀνασκαφή ὑπὸ τῆς Ἐπιμελητρίας δ. Ἐ. Κουνουπιώτου, ἔκθεσις τῆς ὁποίας ἀκολουθεῖ κατωτέρω (σ. 208).

Β. ΣΤΕΡΕΩΣΙΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ

1. Εἰς τὴν Μονὴν Βλαχερνῶν Κυλλήνης²

1. Τὰ νομίσματα τῆς ἀνασκαφῆς θὰ δημοσιευθοῦν ὑπὸ τῆς κ. Ἀδ. Καραμεσίνη - Οἰκονομίδου, Ἐπιμελητρίας τῆς Νομισματικῆς Συλλογῆς τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου.

2. Ἀ. Κ. Ὁρλάνδου, Αἱ Βλαχερνῶν τῆς Ἡλείας, ΑΕ 1923 (εἰς τὸ ἐξῆς Ὁρλάνδου, Βλαχερνῶν), σ. 5 - 35, εἰκ. 1 - 62, ἐνθα καὶ ἡ παλαιότερα βιβλιογρ. R. Traquair, Frankish Architecture in Greece (Part II), Journal of the Royal Insti-

ἐγένετο ἀναστήλωσις τοῦ καθολικοῦ διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Μ. Κουρουνιώτη. Ἀνακατεσκευάσθη ὁλόκληρος ἡ στέγη τοῦ κεντρικοῦ κλίτους, ἥτις ἄλλωστε δὲν ἦτο ἡ ἀρχικὴ. Ἡ ἐργασία ἐγένετο βάσει τῶν δεδομένων, τὰ ὁποῖα παρέσχευ ἀφ' ἐνὸς μὲν αὐτὸ τὸ μνημεῖον ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς Χαλκίδος, τοῦ ὁποίου ἡ ξυλινὴ στέγη, χρονολογούμενη εἰς τὸν 13ον αἰῶνα, ἐλήφθη ὡς πρότυπον³. Ἐπίσης, ἀνακατεσκευάσθη ἡ στέγη τῶν πλαγίων κλιτῶν, οἱ θόλοι τῶν ὁποίων ἐνισχύθησαν διὰ δοκῶν ἐκ σιδηροπαγῶς σκυροδέματος βάσει μελέτης ἐκπονηθεῖσης ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ μηχανικοῦ κ. Ν. Καβουλάκου ἢ ἐν λόγῳ κατασκευῇ ἀνεκούφισε συγχρόνως τὰ τόξα τῶν τοξοστοιχιῶν τῶν χωρίζουσῶν τὰ πλάγια ἀπὸ τοῦ μεσαίου κλίτους. Τέλος ἀποκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀρχικὴν τῶν μορφῶν αἱ στέγαι τῶν ναρθήκων (Πί ν. 191 α - δ).

Πλὴν τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν στεγῶν ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τὰ νεώτερα κονιάματα τὸ δίλοβον Ν. παράθυρον τοῦ ἐσωνάρθηκος καὶ ἀπεκαλύφθη ἡ ἀρχικὴ μορφή τοῦ τυμπάνου τοῦ⁴ (Πί ν. 192 α - β). Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ ἤλθον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὑπολείμματα τοιχογραφιῶν, τὰ ὁποῖα ἄγουν εἰς ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα καὶ δίδουν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα τὸ τεθὲν

tute of British Architects, XXXI (1924) (εἰς τὸ ἐξῆς Traquair, Frankish Architecture II), σ. 76 - 80, εἰκ. 25 - 28. H. Megaw, The Chronology of some Middle - Byzantine Churches, BSA 32 (1931 - 32), σ. 113, 114, 116, 117, 119, 124, εἰκ. 4, 8 - 10, 5, G - H. A. Bon, Monuments d' Art Byzantin et d' Art Occidental dans le Peloponnèse au XIII Siècle, Χαρτιστήριον Ἀ. Κ. Ὁρλάνδου, τόμ. Γ', Ἀθῆναι 1966 (εἰς τὸ ἐξῆς Bon, Χαρτιστήριον Ὁρλάνδου), σ. 86 - 93, πίν. XV. Τοῦ αὐτοῦ, Pierres Inscrites ou Armoriées de la Morée Franque, Δελτίον ΧΑΕ, Περίοδος Δ', Τόμος Δ', εἰς μνήμην Γ. Ἀ. Σωτηρίου, Ἀθῆναι 1966, σ. 96 - 99 καὶ 100 - 102, εἰκ. 4, πίν. 30 D. Τοῦ αὐτοῦ, Art Oriental et Art Occidental en Grèce au Moyen Age, Mélanges Offerts à Kazimir Michalowski, Warszawa, 1966 (εἰς τὸ ἐξῆς Bon, Mélanges Michalowski), σ. 293 - 305, εἰκ. 8 - 9. Τοῦ αὐτοῦ, La Morée Franque, Paris 1969 (εἰς τὸ ἐξῆς Bon, Morée), σ. 325, 561 - 574, πίν. 25 - 31.

3. J. Strzygowski, Παλαιὰ Βυζαντινὰ Βασιλικὴ ἐν Χαλκίδι, Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1885, σ. 711 - 728 (ἐνθα καὶ παλαιότερα βιβλιογραφία). R. Traquair, Frankish Architecture in Greece (Part I), Journal of the Royal Institute of British Architects XXXI (1924), σ. 42 - 48. Ν. Κ. Μουτσόπουλου, Φραγκικὲς Ἐκκλησίαι στὴν Ἑλλάδα (ἀνάπτυξιν ἐκ τῶν Τεχνικῶν Χρονικῶν), Ἀθῆναι 1960, σ. 18, εἰκ. 30 (ἐνθα καὶ παλαιότερα βιβλιογραφία).

4. Πρβλ. ἀφ' ἐνὸς Ὁρλάνδου, Βλαχερνῶν, εἰκ. 1, 31 καὶ 50 καὶ ἀφ' ἑτέρου Α. Struck, Mistra, Eine mittelalterliche Ruinenstadt, Wien und Leipzig, 1910 (εἰς τὸ ἐξῆς Struck, Mistra), εἰκ. 10. Traquair, Frankish Architecture II, εἰκ. 28. Bon, Mélanges Michalowski, εἰκ. 8. Bon, Morée, εἰκ. 27α καὶ 28α.

ὑπὸ Α. Bon⁵ ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν τῶν στεγῶν τοῦ κτηρίου.

Ἐν Κυλλήνῃ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν, εἰς τῶν ἐργατῶν παρέδωκεν εὐρεθέντα εἰς ἀγρὸν ἔν δηνάριον - τορνήσιον (Philippe de Savoie, 1310 - 1373 μ.Χ., πρβλ. Schlumberger, σ. 317) καὶ ἔν νόμισμα φραγκικὸν ἐφθαρμένον⁶.

2. Εἰς τὴν **Λάρισαν** τοῦ **Ἄργους**⁷ ἐγένετο ἀναστήλῳσις ὀρισμένων τμημάτων τῶν τειχῶν. Συγκεκριμένως εἰς τὸν Α. ἐξωτερικὸν περιβόλον τοῦ φρουρίου ὑπῆρχεν ἐπικινδύνως ἐτοιμόρροπον τμήμα ὑπολειφθὲν ἐκ τῆς καταρρέουσας πύργου. Τοῦτο ἐστερεώθη βάσει ὁδηγίων δοθεισῶν ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ μηχανικοῦ κ. Ν. Καβουλᾶκου (Πίν. 193 α - β). Ἐπίσης, ἐστερεώθη ἐπὶ μήκους 50 μ. περίπου τὸ ἐπικινδύνως ἐτοιμόρροπον Β. πέρας τοῦ Α. ἐξωτερικοῦ περιβόλου. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν τούτων καὶ κατὰ τὴν ἐκ παραλλήλου γενομένην ἀποχωμάτωνσιν ἀπεκαλύφθησαν θεμέλια ἀρχαίου πύργου καὶ ἐπ' αὐτῶν θεμέλια μεσαιωνικοῦ πύργου καλύπτοντος μικρότερον τοῦ πρώτου ἐμβαδόν (Πίν. 193 γ). Τέλος, ἐγένοντο στερεωτικαὶ ἐργασίαι εἰς τὸ συγκρότημα τῶν διδύμων κυκλικῶν πύργων παρὰ τὸ Β. ἄκρον τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου⁸. Ἐκ τούτων ἐστερεώθη μόνον ὁ εἰς (Πίν. 194 α - β). Ὁ ἕτερος, καίτοι τυγχάνει ἐπικινδύνως ἐτοιμόρροπος, δὲν ἐστερεώθη ἐλλείψει χρόνου. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ δημοσιεύονται δύο φωτογραφίαι τοῦ συγκροτήματος, ἡ μία

δεικνύουσα τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τοῦτου καὶ ἡ ἄλλη τὴν ὄψιν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Λαρίσης (Πίν. 194 γ - δ). Εἰς τὴν πρώτην διακρίνεται δεξιὰ τμήμα τοῦ ἀρχαίου πολυγωνικοῦ τείχους⁹, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἀνοιγμὰ διὰ πυροβόλον ὄπλον ὁμοιον πρὸς τὰ περιγραφόμενα ὑπὸ Κ. Andrews¹⁰.

Αἱ γενόμεναι ἐργασίαι δὲν ἐκάλυσαν ὅλας τὰς ἀνάγκας τῆς Λαρίσης. Ἰδιαίτερος πρέπει νὰ σημειωθῇ ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη ἐπιχωματώσεως ἐντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ περιβόλου, διότι μετὰ τὰς γενομένας κατὰ τὸ παρελθὸν ἀνασκαφὰς καὶ τὴν εἰς μέγα βάθος πραγματοποιηθεῖσαν ἀποχωμάτωνσιν πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως τοῦ Ἄργους ἔχουν ἀπογυμνωθῇ τελείως τὰ θεμέλια τῶν τειχῶν¹¹.

3. Εἰς τὴν **Μονὴν Αἰμυαλοῦς Γορτυνίας**¹² συνεπληρώθη ἡ ἀναστήλῳσις τῶν κελλίων βάσει μελέτης τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Αἰ. Βαζιργιαντζίκη.

Ἀναστηλωτικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο ἐπίσης εἰς τὴν **Μονὴν Μαρτίσας Σανταμερίου**¹³, εἰς τὸ κάστρον τῶν **Πατρῶν**¹⁴, εἰς τὰ μεσαιωνικὰ τεῖχη τῆς **Σπάρτης**¹⁵ καὶ εἰς τὸ **Ἀφεντικό τοῦ Μυστρά**¹⁶. Τὰς ἐργασίας ταύτας ἐπόπτευσεν ἡ

9. Andrews, σ. 110.

10. Andrews, σ. 110.

11. Bon, Morée, σ. 674, εἰκ. 136 C.

12. Ν. Κ. Ἀλεξοπούλου, Ἀρχαϊκὰ Σύμμεκτα, Ἀθήναι 1911, σ. 9 - 15. Τ. Ἀ. Γριτσοπούλου, Ἡ παρὰ τὴν Δημητάναν Μονὴ Παναγίας τῆς Αἰμυαλοῦς, Ἀθήναι 1947. Ν. Κ. Μουτσοπούλου, Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων τῆς Γορτυνίας, Ἀθήναι 1956, σ. 195 - 199. Φ. Ἀ. Δροσογιάννη, ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 222. Ἐ. Κουνουπιώτου, ΑΔ 23 (1968): Χρονικά, σ. 206.

13. Ph. le Bas et H. Waddington, Voyage archéologique, Paris 1847 - 1868, Itinéraire, Texte et planches, 1ère partie, πίν. 16. Α. Bon, Le Peloponnèse Byzantin jusqu'en 1204, Paris 1951, σ. 146, σημ. 2. Σ. Θωμοπούλου, Ἱστορία τῆς πόλεως Πατρῶν, Πάτραι 1950 (εἰς τὸ ἐξῆς Θεωμόπουλος), σ. 600 - 602. Κ. Τριανταφύλλου, Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῶν Πατρῶν, Πάτραι 1959 (εἰς τὸ ἐξῆς Τριανταφύλλου), σ. 368 - 369.

14. R. Traquair, Mediaeval Fortresses of the North-Western Peloponnesus, BSA XIII (1906 - 7), σ. 279 - 281, πίν. VIII. Θεωμόπουλος, passim. Andrews, σ. 116 - 129, πίν. XXIX. Τριανταφύλλου, σ. 53 - 57. Σφηκόπουλος, σ. 147 - 155. Bon, Morée, σ. 670 - 673, εἰκ. 23, πίν. 108 - 113.

15. R. Traquair, Excavations at Sparta, 1906, BSA XII (1905 - 6), σ. 415 - 430, εἰκ. 10. Α. Μ. Woodward, Excavations at Sparta, BSA XXVII (1925 - 26), σ. 207 - 209. Α. Μ. Woodward, Excavations at Sparta, BSA XXVIII (1926 - 27), σ. 18 - 21. Δ. Ζακυθηνῶ, Κάστρον Λακεδαιμόνου, «Ἑλληνικά», τόμ. ΙΕ' (1957), σ. 95 - 111.

16. Struck, Mistra, σ. 93 - 104, εἰκ. 37 - 42 (ἐνθα καὶ παλαιότερα βιβλιογραφία), G. Millet, Monuments Byzantins de Mistra, Paris 1910, πίν. 16, 22 - 27, 55, 92 - 104. Ἀ. Ὁρλάνδου, Ἡ ὀρθομαρμάρωσις τοῦ ἐν Μυστρά Ναοῦ τῆς Ὁδηγητρίας («Ἀφεντικό»), ABME A' (1935), σ. 152 - 160, εἰκ. 1 - 8. Τοῦ αὐτοῦ, Ἐργασίαι ἀναστηλώσεως βυζαντινῶν

5. Bon, Χαριστήριον Ὁρλάνδου, σ. 89.

6. Ἡ ταῦτις ἐγένετο ὑπὸ τῆς κ. Ἀδ. Καραμεσίνῃ - Οἰκονομίδου, Ἐπιμελητρίας τῆς Νομισματικῆς Συλλογῆς τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου.

7. W. Volgraff, Ark Argorum, Mnemosyne LVI (1928), σ. 315 - 327, πίν. I - XVII. Τοῦ αὐτοῦ, Inscriptio in Arce Argorum Reperta, Mnemosyne LVII (1929), σ. 206 - 234. Τοῦ αὐτοῦ, Le sanctuaire d'Apollon Pythéen à Argos, Paris 1956, εἰκ. 74 - 76. Τοῦ αὐτοῦ, Opgravingen te Argos, Mededeelingen D. K. Akad. van Wetenschappen, Afdeling Letterkunde, D. 66, Série B, No 4 (1928). R. L. Scranton, Greek Walls, Cambridge, Mass., 1941, σ. 46 κ.ε., 63 κ.ε., 66, κ.ε. καὶ passim. F. E. Winter, Greek Fortifications, Toronto 1971, σ. 101, 104, 108 καὶ εἰκ. 80. Chronique des Fouilles, BCH 31 (1907), σ. 148 - 149, 44 (1920), σ. 223, 52 (1928), σ. 476 - 479, 54 (1930), σ. 479 - 480, 77 (1953), σ. 243, 85 (1961), σ. 902 - 903, 88 (1965), σ. 896, εἰκ. 2, 91 (1967), σ. 480. Κ. Andrews, Castles of the Morea, Princeton, N. J., 1953 (εἰς τὸ ἐξῆς Andrews), σ. 106 - 115, πίν. XXVIII. Ἱ. Θ. Σφηκοπούλου, Τὰ Μεσαιωνικὰ Κάστρα τοῦ Μορηᾶ, Ἀθήναι 1968 (εἰς τὸ ἐξῆς Σφηκόπουλος), σ. 87 - 93. Bon, Morée, σ. 674 - 676, πίν. 134 - 139. Δ. Κ. Βαρδουνιώτου, Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλης, Τρίπολις 1913, σ. 118 - 137. Κ. Κουσουλῶ, Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλης, Ἀθήναι 1962, σ. 54.

8. Struck, Mistra, εἰκ. 11. Andrews, σ. 110, εἰκ. 119. Bon, Morée, πίν. 134 B, 135, 139 B.

Ἐπιμελήτρια δ. Ἑ. Κουνουπιώτου, ἥτις δημοσιεύει κατωτέρω σχετικὴν ἔκθεσιν.

Γ. ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Ἐγένετο καθάρισμός τῶν χώρων τῆς παλαιο-χριστιανικῆς βασιλικῆς **Λεχαίου**¹⁷, τῆς παλαιο-χριστιανικῆς βασιλικῆς **Σκουτέλας**¹⁸, τοῦ ἐν **Λεχαίῳ** νυμφαίου¹⁹ καὶ τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς **Κιάτου**²⁰ (Πί ν. 195 α - β). Ἐπίσης ἐγένετο μερικὸς καθάρισμός εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν χώρον **Μυστρά**²¹.

μνημείων, αὐτοῦθι, σ. 198 - 206, εἰκ. 1 - 8. Μ. Soteriou, *Mistra, Une ville byzantine morte*, Athènes 1935, σ. 32 - 39, εἰκ. 18 - 22. Κ. Πασαγιάννη, *Σπάρτη - Μυστράς*, Ἀθήναι, σ. 32. Κ. Ψυχογιού, *Σπάρτη - Μυστράς - Λακωνία*, Ἀθήναι 1939, σ. 70 - 75. Μ. Χατζηδάκη, *Μυστράς*, Ἀθήναι 1948, σ. 55 - 67, πίν. 5α, 11 - 17. Μ. Ν. Drandaki, *Mistra, Athens 1959*, σ. 21 - 25, πίν. 11 - 14. Ν. Β. Δρανδάκη, *ΑΔ 16* (1960) : Χρονικά, σ. 105. P. Kanellouropoulos, *Mistra, Das Byzantinische Pompeji*, München 1962, πίν. 1, 10 - 13, 22, 25. Ν. Β. Γεωργιάδη, *Μυστράς* (σύντομος ἀρχαιολογικὸς ὁδηγός), Ἀθήναι 1966, σ. 25 - 27, εἰκ. 19 - 22. Τ. Ἀ. Γριτσοπούλου, *Μυστράς* (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ὁρθοσκυτικῆς καὶ Ἠθικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, Τόμος Θ'), Ἀθήναι 1966, σ. 31 - 37 (ἐνθα καὶ παλαιότερα βιβλιογραφία). Ἀ. Κ. Ὁρλάνδου, Ἀναστήλωσις καὶ συντήρησις μνημείων, *ΠΑΕ 1967*, σ. 220 - 221. Ἑ. Κουνουπιώτου, *ΑΔ 23* (1968) : Χρονικά, σ. 203. Ν. Ζία, *ΑΔ 24* (1969) : Χρονικά, σ. 170).

17. Δ. Ἰ. Πάλλα, Ἀνασκαφὴ Βασιλικῆς *Λεχαίου*, *ΠΑΕ 1956*, σ. 164 - 178, πίν. 64 - 73, *ΠΑΕ 1957*, σ. 89 - 94, πίν. 38 - 45, *ΠΑΕ 1958*, σ. 119 - 134, πίν. 90 - 107, *ΠΑΕ 1959*, σ. 126 - 140, πίν. 108 - 120, *ΠΑΕ 1960*, σ. 144 - 170, πίν. 117 - 135, *ΠΑΕ 1961*, σ. 137 - 154, πίν. 92 - 102 καὶ τοῦ αὐτοῦ, Ἀνασκαφαὶ *Λεχαίου*, *ΑΔ 17* (1961 - 62) : Χρονικά, σ. 69, 78, Πίν. 80 - 90.

18. Δ. Ἰ. Πάλλα, Ἀνασκαφὴ ἐν Παλαιᾷ Κορίνθῳ, *ΠΑΕ 1953*, σ. 175 - 183, *ΠΑΕ 1954*, σ. 210 - 218 καὶ Ἀνασκαφὴ τῆς Βασιλικῆς τῆς « *Σκουτέλας* », *ΠΑΕ 1955*, σ. 193 - 200, πίν. 66 - 69.

19. Ἀ. Φιλαδελφέως, Ἀρχαία ἑπαυλὶς μετὰ νυμφαίου ἐν *Λεχαίῳ* Κορινθίας, *ΑΔ 1918*, σ. 125 - 135. Δ. Ἰ. Πάλλα, Ἀνασκαφὴ ρωμαϊκῆς ἐπαύλεως παρὰ τὴν Κορίνθον, *ΠΑΕ 1955*, σ. 216. Ε. Στίκα, Ἀνασκαφὴ ρωμαϊκοῦ νυμφαίου καὶ παλαιοχριστιανικῆς κρήνης παρὰ τὸ *Λέχμιον* Κορινθίας, *ΠΑΕ 1957*, σ. 89 - 94.

20. Ἀ. Κ. Ὁρλάνδου, Ἀνασκαφὴ Σικυῶνος, *ΠΑΕ 1933*, σ. 81 - 90 καὶ *ΠΑΕ 1954*, σ. 219 - 231.

21. Struck, *Mistra* (ἐνθα καὶ παλαιότερα βιβλιογραφία). G. Millet, *Monuments Byzantins de Mistra*, Paris 1910. Μ. Soteriou, *Mistra, une ville byzantine morte*, Athènes, 1935. Κ. Πασαγιάννη, *Σπάρτη - Μυστράς*, Ἀθήναι. Κ. Ψυχογιού, *Σπάρτη - Μυστράς - Λακωνία*, Ἀθήναι 1939. Μ. Χατζηδάκη, *Μυστράς*, Ἀθήναι 1948. Andrews, σ. 159 - 182, πίν. XXXIV. Μ. Ν. Drandaki, *Mistra, Athens 1959*. Ν. Β. Δρανδάκη, Ἀνασκαφὴ παρεκκλησίου ἐν *Μυστρά*, *ΠΑΕ 1959*, σ. 160 - 161. Ἀ. Κ. Ὁρλάνδου, Ἀναστήλωτικαὶ ἐργασίαι τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ 1960, *ΠΑΕ 1960*, σ. 349. Ν. Β. Δρανδάκη, *ΑΔ 16* (1960) : Χρονικά, σ. 105. P. Kanellouropoulos, *Mistra, Das Byzantinische Pompeji*, München 1962. Ν. Β. Γεωργιάδη, *Μυστράς*, Ἀθήναι 1966. Τ. Ἀ. Γριτσοπούλου, *Μυστράς* (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ὁρθοσκυτικῆς καὶ Ἠθικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, Τόμος Θ'), Ἀθήναι 1966. Ἀ. Ὁρλάνδου,

Δ'. ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

1. Παρεδόθησαν εἰς τὴν Ἐφορείαν εὐρεθέντα ἐπὶ τῆς ἀγροτικῆς ὁδοῦ πρὸ τοῦ Ἀσκληπείου Κορίνθου νόμισμα Σικυῶνος, 250 - 146 π.Χ. (πρβλ. *BMC* ἀριθ. 232, 233) καὶ νόμισμα Κωνσταντίνου Γ' Δούκα καὶ Εὐδοκίας, 1059 - 1067 μ.Χ. (πρβλ. *BMC II*, ἀριθ. 18 κ.έ.)²².

2. Ἐν Πάτραις περιήλθον εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Δημοσίου 55 φορηταὶ εἰκόνες, προερχόμεναι ἐκ δωρεῶν καὶ ἐκ κατασχέσεων, αἵτινες κατετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Πατρῶν²³.

ΦΑΝΗ Α. ΑΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗ

★

Ι. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Α'. ΚΟΡΙΝΘΙΑ

Κράνειον

Κατὰ τὴν ἄρσιν τοῦ ἀγροῦ Δημ. Λέκκα διὰ μηχανήματος βαθείας ἀρόσεως ἤλθεν εἰς φῶς διπλοῦς κτιστὸς καμαροσκεπὴς τάφος (Πί ν. 196 γ) (συνολ. πλ. 2.65, μήκ. 2.45 καὶ βάθ. 1.34 μ.), πρὸς διερεύνησιν τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ σχετικὴ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα.

Ἡ εἴσοδος καὶ τῶν δύο τάφων ἐκλείετο διὰ πλακῶν, ἐσωτερικῶς δὲ διέσωζον ἵχνη ἐπιχρισμάτων. Τὰ ὅσα εὐρέθησαν τετραγώνια (εἰς τὸν α' τάφον εἰς νεκρὸς, εἰς τὸν β' τάφον δύο νεκροὶ) καὶ εἰς βάθος 1.84 μ. Ἐντὸς τῶν τάφων εὐρέθησαν τέσσαρα μικρὰ ἀγγεῖα (οἶνοχοαί) ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ, ἀκόσμητα (Πί ν. 196 α - β).

Β'. ΑΡΓΟΛΙΣ

Παλήπυργα Ἀργούς

Συνεχίσθη καὶ ἐφέτος ἡ ἀρξαμένη ἤδη ἀνασκαφὴ ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ Δ. Σταθοπούλου¹. Ἐκαθαρίσθησαν ἐντελῶς τὰ ἀποκαλυφθέντα κατὰ τὸ παρελθὸν κτίσματα, ἐγένοντο δὲ δοκιμαστικαὶ τομαὶ εἰς ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα σημεῖα τοῦ ἀγροῦ

¹ Ἀναστήλωσις καὶ συντήρησις μνημείων, *ΠΑΕ 1966*, σ. 198 - 199 καὶ *ΠΑΕ 1967*, σ. 220 - 221. Ἑ. Κουνουπιώτου, *ΑΔ 22* (1967) : Χρονικά, σ. 224, Πίν. 158 καὶ *ΑΔ 23* (1968) : Χρονικά, σ. 203, Σφηκόπουλος, σ. 367 - 376. Ν. Ζία, *ΑΔ 24* (1969) : Χρονικά, σ. 168 - 171. Bon, *Morée*, σ. 639, 642, πίν. 141 - 146.

22. Ἡ ταῦτις ἐγένετο ὑπὸ τῆς κ. Ἀδ. Καραμεσίνη - Οἰκονομίδου, Ἐπιμελητρίδας τῆς Νομισματικῆς Συλλογῆς τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου.

23. Μερικαὶ τῶν εἰκόνων τούτων εἶναι ἀξίαι ἰδιαίτερας μελέτης.

1. *ΑΔ 19* (1964) : Χρονικά, σ. 126 - 127, Πίν. 124. *ΑΔ 24* (1969) : Χρονικά, σ. 164 - 165, Πίν. 166 α - δ.

πρός διαπίστωσιν τῶν ὑπαρχουσῶν ἐντὸς αὐτοῦ ἀρχαιοτήτων.

Συγκεκριμένως ἐκαθαρίσθη ὁλόκληρον τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τῆς ἀποκαλυφθείσης τὸ 1963² ἐπιμήκους αἰθούσης. Πρὸς Β. αὐτῆς ἀνεκαλύφθησαν πλακόστρωτον δάπεδον καὶ διάφοροι μεταγενέστεροι τοῖχοι καὶ πρὸς Δ. αὐτῆς εἰς ὄχτος.

Πρὸς Δ. τοῦ καθαρισθέντος πέρυσιν³ ἀψιδωτοῦ διαμερίσματος καὶ εἰς νέαν τομὴν, ἐφάνη τοῖχος καὶ δάπεδον ἀποτελούμενον ἀπὸ μικροὺς λίθους.

Βορείως τῆς ἐπιμήκους αἰθούσης ἀνεσκάφη πλακόστρωτον δάπεδον, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἕτερον, χαμηλότερον κατὰ 0,20 μ., εἰς τὸ ὅποιον εὐρέθη κτιστὸς καμαροσκεπῆς τάφος, διαστ. $2 \times 0,93$, βάθ. 1.03 μ. (Πί ν. 196 δ). Ἡ καμάρα εἶχε καταπέσει, ἡ εἴσοδος τοῦ ἐκλείετο δι' ἐνὸς τεθραυσμένου θωρακίου καὶ εἶχε δύο βαθμίδας καθόδου. Τὸ δάπεδον ἦτο ἐστρωμένον διὰ πλινθίων τετραγώνων πλακῶν. Ἐντὸς τοῦ τάφου διεπιστώθησαν δύο τοῦλάχιστον ταφαὶ ἀκτέριστοι, πολὺ κατεστραμμένοι ἐκ πυρᾶς.

2. ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΙΣ

Α'. ΑΧΑΪΑ

Μονὴ Ἀγίας Μαρίνης (ἢ Μαρτίσας) Σανταμερίου⁴

Τὸ καθολικὸν τῆς μονῆς εἰς τὸ κέντρον ὀρθογωνίου περιβόλου, ἀποτελουμένου ἀπὸ διώροφα κτήρια κελλίων καὶ βοηθητικῶν χώρων, ἀνήκει εἰς τὸν τύπον τοῦ συνθέτου τετρακιδίου σταυροειδοῦς ναοῦ μετὰ πέντε τρούλων. Δύναται νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἐχει τρεῖς ἡμικυκλικὰς ἀψίδας ἱεροῦ καὶ ἀνοικτὸν ἐστεγασμένον νάρθηκα, ὅπου τοιχογραφίαι τοῦ Ἀγ. Γεωργίου καὶ τῆς Θεοτόκου, χρονολογούμεναι εἰς τὸ ἔτος 1715 (Πί ν. 197 α).

Ἐσωτερικῶς ὁ ναὸς δὲν κοσμεῖται διὰ τοιχογραφίων, εἰς τὸ κέντρον ὅμως τοῦ ἐστρωμένου διὰ λιθίνων πλακῶν δαπέδου τοῦ ἔχουν τοποθετηθῇ ὥραϊα ψηφιδωτὰ κοσμούμενα μετὰ γεωμετρικὰ καὶ ζωικὰ θέματα, προερχόμενα πιθανῶς ἀπὸ ἀρχαῖα κτήρια τῆς περιοχῆς (Σκόλλιος⁵ ἢ Ἡλιδος) (Πί ν. 197 β).

Τὸ καθολικὸν τῆς μονῆς Μαρτίσας εἶχεν ὑποστῇ μεγάλας φθορὰς ἐκ τῶν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν σεισμῶν τῆς Ἀχαΐας. Οἱ τρούλλοι κυρίως ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὸ κτήριο, ἰδίως εἰς τὰς θέσεις τῶν ἀνοιγμάτων, εἶχον μεγάλας φθορὰς.

Πρὸς στερέωσιν τοῦ ναοῦ, ἀφιερωμένου εἰς τὴν Ἀγίαν Μαρῖναν, τὴν Θεοτόκον καὶ τὸν Ἅγιον Γεώργιον, καὶ διὰ μελέτης συνταχθείσης ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος τῆς Ὑπηρεσίας κ. Ἰορδ. Δημακοπούλου, ἐγένοντο αἱ ἐξῆς ἐργασίαι:

Ἀνεσύρθησαν αἱ κέραμοι καὶ ἐγένετο σενάζ περίξ ὁλοκλήρου τοῦ κτηρίου, κάτωθεν τοῦ γείσου τῆς κεραμοσκεπῆς στέγης. Ἀνὰ δύο ὅμοια σενάζ ἐγένοντο ἐπίσης κάτωθεν τῶν γείσων τῶν τρούλων, ὥς καὶ εἰς τὸ ὕψος τῶν παραθύρων αὐτῶν. Ἐκλείσθησαν ὅλαι αἱ ῥωγμαὶ ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἀφοῦ διεποτίσθησαν αἱ στέγαι δι' ἰσχυρὰς σιμεντοκονίας, ἐγένετο ἡ ἀνακεράμωσις διὰ παλαιῶν κεράμων. Αἱ ἐργασίαι ἐξετελέσθησαν διὰ τοῦ ἀρχιτεχνίτου τῆς Ὑπηρεσίας κ. Ἑμμ. Λιγνοῦ καὶ τοῦ ἐμπειροῦ τεχνίτου στερεώσεως μνημείων κ. Ρ. Ξένου.

Β'. ΛΑΚΩΝΙΑ

Μεσαιωνικὸν φρούριον Σπάρτης

Ἐργασίαι ἐγένοντο ἐφέτος πρὸς στερέωσιν καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνάδειξιν τῶν περιβαλλόντων τὴν ἀκρόπολιν τῆς Σπάρτης τειχῶν, ἀποκαλυφθέντων κατὰ τὰς ἀνασκαφικὰς ἐργασίας τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς (διὰ τοῦ R. Traquair) τὸ ἔτος 1906⁶. Ἡ ὀνομασία «μεσαιωνικὸς» δὲν ἀποδίδει τὴν ἀκριβῆ ἐποχὴν κατασκευῆς τῶν τειχῶν, δεδομένου ὅτι αὐτὰ ἀνήκουν μᾶλλον εἰς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ ὑπέστησαν μεταγενέστερον προσθήκας καὶ συμπληρώσεις, ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε παρουσιαζομένων ἀμυντικῶν ἀναγκῶν τῆς εἰς τὸν Μεσαίωνα εἰσερχομένης Σπάρτης. Οὕτω δικαιολογοῦνται καὶ αἱ κατασκευαστικαὶ διαφοραὶ τῶν τειχῶν.

Τὸ τεῖχος αὐτὸ εὐρίσκετο εἰς κακὴν κατάστασιν. Εἰς πολλὰ σημεῖα ἦτο κεχωσμένον ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ἢ κάτωθεν ὑψηλῶν θάμνων καὶ πρίνων, τὰ ὁρατὰ δὲ τμήματα αὐτοῦ ἐκινδύνευον νὰ καταρρεύσουν. Γενικῶς ἦτο δύσκολον, ἂν μὴ ἀδύνατον, νὰ διαπιστωθῇ ἡ περίξ τῆς ἀκροπόλεως γραμμὴ τῶν τειχῶν.

Διὰ μελέτης συνταχθείσης ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος τῆς Ὑπηρεσίας κ. Ἀ. Οἰκονομοπούλου, ἐγένοντο αἱ ἀκόλουθοι ἐργασίαι:

1. Ἀποκάλυψις δι' ἀνασκαφῆς τῶν κεχωσμένων μερῶν τοῦ τεύχους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν ἤλθον εἰς φῶς πύλη τοῦ τεύχους, πύργοι (Πί ν. 198 α - β) καὶ διάφορα κατεστραμμένα καμαροσκεπῆ κτήρια ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸ τεῖχος. Τὰ κινητὰ εὐρήματα ἦσαν ὀλίγα: τε-

2. ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 126 - 127, Πίν. 124.

3. ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 164 - 165, Πίν. 166 γ.

4. Κ. Τριανταφύλλου, Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῶν Πατρῶν, Πάτριαι 1959, σ. 368-69, ἐνθα καὶ ἡ παλαιότερα βιβλιογραφία.

5. Ἐ.ά., σ. 369.

6. R. C. Bosanquet, Summary of Results of the Season's Work at Sparta 1906, BSA XII (1905 - 6), πίν. VII.

μάχια ἀγγείων βυζαντινῆς ἐποχῆς, ποὺς ἀρχαίου ἀγαλματίου κλπ. Ἀπεκαλύφθησαν καὶ πάλιν αἱ ἐπὶ τῶν τειχῶν ἐπιγραφαὶ αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν ἀρχαιολόγων, μερικὰς τῶν ὁποίων εἶχεν ἀντιγράψει ὁ Fourmont τὸ ἔτος 1729⁷.

2. Κοπή καὶ ἀπομάκρυνσις τῶν ἀγρίων θάμνων,

7. Ἐ.ἀ., σ. 283.

οἱ ὅποιοι ἐκάλυπτον ὁλόκληρα τμήματα τοῦ τείχους.

3. Τέλος, ἐγένετο στερέωσις τῶν κινδυνευόντων νὰ καταρρεύσουν τμημάτων τῶν τειχῶν. Ἡ ἐργασία αὕτη ἐγένετο, ὡς ἦτο φυσικόν, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς τοιχοποιΐας ἐκάστου τμήματος (Πί ν. 198 γ - δ).

Ε. ΚΟΥΝΟΥΜΙΩΤΟΥ

*

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΒΟΙΩΤΙΑΣ - ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ

Ὡς συνάγεται ἐκ τῶν ἐκτιθεμένων ἐν συνεχείᾳ στοιχείων, τὸ ἔργον τῆς Θ' Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων κατὰ τὸ ἔτος 1969 ὑπῆρξεν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως γόνιμον.

Τὸ ἀνασκαφικὸν ἔργον ὑπῆρξεν εὐρύ, ποικίλον καὶ ἄκρως καρποφόρον εἰς τοὺς δύο Νομοὺς τῆς Περιφερείας (Βοιωτία - Φθιώτις), ὡς καὶ ἡ εὐρεῖα περισυλλογῇ ἀρχαίων. Ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐπραγματοποιήθη καὶ ἀναλόγως εὐρεῖα περιόδους καθ' ὅλην τὴν Περιφέρειαν.

Ἐπανεκθετικαὶ ἐργασίαι, διαμορφώσεις καὶ ἐπισκευαὶ ἐγένοντο εἰς τὰ Μουσεῖα Θηβῶν καὶ Χαιρωνείας καὶ τὰς Μουσειακὰς Συλλογὰς Τανάγρας, Θεσπιῶν καὶ Λαμίας. Οἱ ἀρχαιολογικοὶ χώροι ἐκαθαρίσθησαν, ἠὲν ἐπὶ ῥύθμῳ καὶ συντηρήθησαν κατὰ τὸ δυνατόν, ἐνῶ παραλλήλως ἐπετελέσθη μέγα ἐργαστηριακὸν ἔργον συγκολλήσεως, ἀποκαταστάσεως καὶ συντηρήσεως τῶν ἀρχαίων.

Κατωτέρω ἐκτίθεται ἀναλυτικώτερον τὸ πραγματοποιηθὲν ἔργον εἰς μίαν ζωτικὴν ἀρχαιολογικὴν περιοχὴν, ἀνήκουσαν εἰς τὴν Θ' Ἐφορείαν Ἀρχαιοτήτων.

ΒΟΙΩΤΙΑ

Α'. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Ἡ ἀνασκαφικὴ δραστηριότης τῆς Ἐφορείας κατὰ τὸ 1969 ὑπῆρξεν ἀδιάκοπος καὶ ἐκάλυπεν εὐρυτάτην ἑκτασιν. Πλὴν τῶν πολλῶν πάντοτε ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν εἰς Θήβας κυρίως καὶ λοιπὴν Βοιωτίαν, ἐπραγματοποιήθησαν ἐφέτος ἀσυνήθους ἀριθμοῦ ἀνασκαφαὶ καὶ εἰς Φθιώτιδα.

ΘΗΒΑΙ

Τὸ ἔτος 1969 ἡ Ὑπηρεσία ἐχορήγησε 317 ἀδείας πάσης φύσεως διὰ τὴν πόλιν τῶν Θηβῶν καὶ μόνον. Μὲ ρυθμὸν ἀπιστεῦτος ταχὺν ἐπραγματοποιήθη τὸ σύνολον τῶν ἀδειῶν τούτων ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Ὑπηρεσίας, ἡ ὁποία εἰς πολλὰς περιπτώσεις διέκοψε προσωρινῶς τὰς ιδιωτικὰς ἐργασίας, περατώσασα εἰς συντομώτατον χρόνον τὴν ἐρευναν καὶ ἀποδῶσασα ἐν τοῖς πλείστοις τὰ οἰκόπεδα εἰς τοὺς κατόχους των. Θὰ ἐκτεθῇ τὸ οὐσιωδέστερον μέρος τοῦ ἐρευνητικοῦ τούτου ἔργου, τὸ ὁποῖον βοήθει, πέραν τῶν προσκτωμένων σημαντικῶν εὐρημάτων, εἰς τὴν ἀποσαφήνισιν ζωτικῶν τοπογραφικῶν ζητημάτων τῆς πόλεως.

Εἰς τὰς Θήβας πᾶσαι αἱ ἀνασκαφαὶ εἶναι ἀνα-

σκαφαὶ οἰκοπέδων. Ἴσως δὲν παρέλκει ἡ παρατήρησις περὶ τῶν δυσχερειῶν ἀψόγου ἐρεῦνης ἐνὸς οἰκοπέδου, μικροῦ κατὰ κανόνα εἰς ἑκτασιν, μὲ βαθείας ἐπιχώσεις καὶ παρακείμενα σαθρὰ οἰκήματα, ὡς εἶναι κατὰ κανόνα ἡ περίπτωσις διὰ τὰς Θήβας. Ἡ προσπάθειά μας ὑπῆρξε, πιστεύω, ἐποικοδομητικὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ, ἀπὸ ἄλλης δὲ θέσεως θὰ ἀναπτυχθοῦν αἱ παρατηρήσεις μας διὰ τὰς στρωματογραφικὰς μελέτας τῶν θηβαϊκῶν ἐπιχώσεων. Ἐκθέτομεν νῦν τὰ κατὰ τὴν ἀνασκαφικὴν ἐρευναν ἡμῶν τῶν ἐπὶ μέρους οἰκοπέδων.

Οἰκόπεδον ἀδελφῶν Δαγδελένη

Εἰς ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 180 κ.ε., ἐδόθη σύντομος ἑκθεσις τῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεῦνης τῶν ἐπιχώσεων τοῦ οἰκοπέδου τούτου, ἐξικνουμένων μέχρι τοῦ πρωτοφανοῦς βάθους τῶν 20 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ Ἐπαμεινώνδου ὀριζούσης τὸ Α. τέρμα του. Τεράστια δυσχερεῖαι κατέστησαν τὴν ὅλην ἐρευναν ἀνέφικτον. Ἐν πρᾶγμα, ἐν τούτοις, ὑπῆρξε σαφές. Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο ἐνετοπίσθησαν ἡ ΠΕ, ἡ ΜΕ καὶ ἡ μυκηναϊκὴ περίοδος.

Εἶχεν ὑποτεθῇ ὅτι, ἐπειδὴ τὸ οἰκόπεδον εὐρίσκεται εἰς τὴν ΒΔ. κλιτὴν τῆς Καδμείας ἀκροπόλεως, ὑπεράνω τῆς συνοικίας «Γούρνα» καὶ εἰς χώρον ἀποτόμως κλίνοντα πρὸς ΒΔ., αἱ ἐν αὐτῷ ἐπιχώσεις μετεφέρθησαν διὰ τῶν ὑδάτων καὶ τῆς φυσικῆς ὀλισθήσεως καὶ ἀπετέθησαν ἐνταῦθα, ὑψώσασα τὴν στάθμην του. Διὰ τῆς ἐρεῦνης ἀπεδείχθη ὅτι πᾶσαι αἱ προμνησθεῖσαι φάσεις ἀντιπροσωπεύονται ἐδῶ δι' οἰκοδομικῶν λειψάνων, τινὰ τῶν ὁποίων ἐσώζοντο ἐντὸς τῶν χωμάτων μέχρις ὕψους 2.50 μ. (Πί ν. 199 α - β). Τοῦτο ἦτο ἰδιαιτέρως σαφές διὰ τὰ μυκηναϊκὰ οἰκοδομικὰ λείψανα.

Τὰ παλαιότατα εὐρήματα ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τούτῳ ἦσαν τῶν ΠΕ χρόνων, κινητὰ τὰ πλείστα (σχεδὸν ἀποκλειστικῶς κεραμικὰ). Ἡ ἀκολουθοῦσα περίοδος, δηλαδὴ ἡ ΜΕ, ἀντεπροσωπεύθη δι' εὐαρίθμων κιβωτισχέμων τάφων τοῦ γνωστοῦ καὶ συνήθους τύπου (βλ. ΑΔ ἔ.α.), ἀκτερίστων ἢ μὲ εὐτελεῖς τινα κτερίσματα. Ἀπεκαλύφθη ἐπίσης μία ἀκτερίστος ταφὴ ἐντὸς ἀβαφοῦς, ἀποσχίμου πίθου.

Σημαντικώτερα ὑπῆρξαν τὰ μυκηναϊκὰ λείψανα καὶ εὐρήματα. Πέραν τῶν ἐκτεθέντων εἰς ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, ἔ.α., σημειοῦται ἡ ἀποκάλυψις ἐντὸς τῶν διανοιχθέντων πεδίων καὶ ἄλλων τοίχων μυκηναϊκῶν χρόνων (Σ χ ἔ δ. 1). Καρποφόρος ὑπῆρξε πάλιν ἡ συλλογὴ ἀφθονωτάτου ὕλικου μυκηναϊκῶν τοιχογραφημάτων (Πί ν. 200 α - β, 201 α). Περὶ αὐτῶν, τῶν συν-

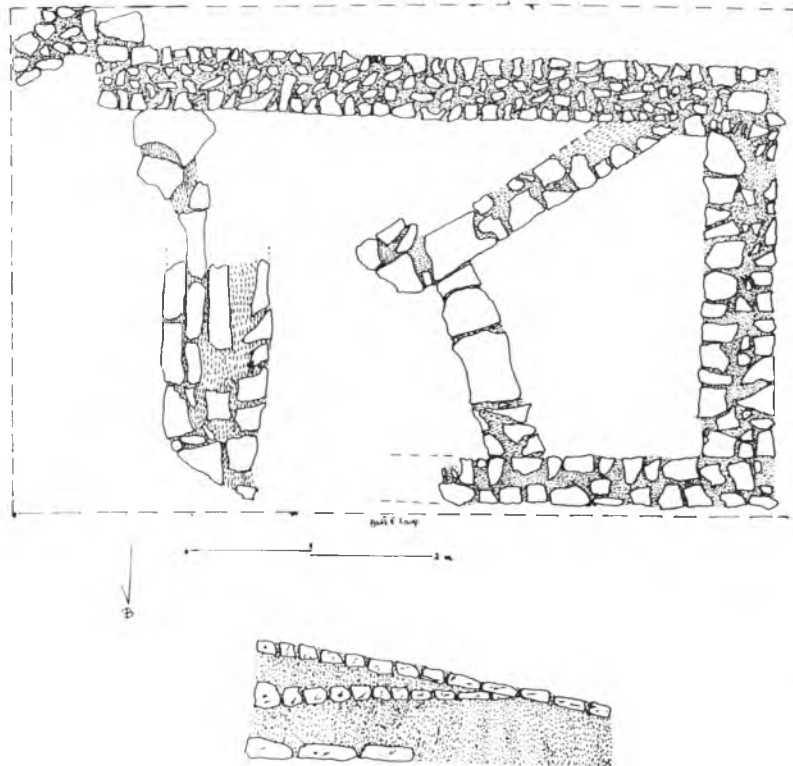
θηκών εύρεσέως των καὶ τῶν χρονολογικῶν καὶ τεχνοτροπικῶν προβλημάτων τῶν θὰ διαλάβωμεν ἀλλοῦ. Τὰς ἀποκαλυφθείσας καὶ ἐρευνηθείσας ἐπιχώσεις ἀποδίδει ἡ ἀκολουθοῦσα περιγραφὴ ἐρεῦνης μιᾶς τῶν βάσεων.

Οὕτως, εἰς βάθ. 7.50 μ. ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Ἑπαμεινώνδου ἀπεκαλύφθησαν δύο τοῖχοι κτηρίου τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐν μέτρον κατωτέρω ἤρχισεν ἀποκαλυπτόμενον κτήριο τῶν τελευταίων ρωμαϊκῶν χρόνων. Οἱ τοῖχοί του

Εἰς τὸ τέρμα τοῦ 1 μ. ἀπεκαλύφθη δάπεδον λευκοῦ κονιάματος. Σῶζεται ἀρκετὸν τμήμα του ἐντὸς τῆς βάσεως, φέρεται μὲ μικρὰν κλίσιν ἀπὸ Α. πρὸς Δ., ἔχει πάχος περίπου 0,01 - 0,02 μ., περιβάλλετο δὲ περιμετρικῶς ὑπὸ μικρῶν λιθαρίων - στηριγμάτων, τοῖχοι ὅμως δὲν ἀπεκαλύφθησαν παρ' αὐτό.

Περὶ τὰ 0,80 μ. κατωτέρω ἀπεκαλύφθησαν ἀξιόλογοι κατασκευαὶ μυκηναϊκῶν πάλιν χρόνων.

Σχεδὸν τὸ σύνολον δωματίου, θαυμασίας δια-



Σχέδ. 1. Θῆβαι, οἰκόπ. Δαγδελῆνη. Κάτοψις καὶ τομὴ τοίχων μυκηναϊκῶν χρόνων

ἐσώζοντο εἰς ὕψος 1.60 μ., ἀπετελέσθησαν δὲ ἐκ παρίνων δόμων ἐπαναχρησιμοποιηθέντων. Πρὸ τοῦ Α. τοίχου τοῦ κτηρίου τούτου ὑπῆρχε παχὺ στρώμα τέφρας (0,30 - 0,40 μ.), ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχε καταπέσει ἀνάστροφος ἐπιτυμβία στήλη γυναικὸς τῆς ὑστέρως ἀρχαιότητος (Spätantike). Εἰς βάθος 2.50 μ. ἀπεκαλύφθησαν δύο τοῖχοι μυκηναϊκῶν χρόνων εἰς τὴν Α. καὶ Β. παρεῖαν τῆς βάσεως. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου καὶ μέχρι βάθους 1 μ. περαιτέρω, κυρίως δὲ κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τῆς βάσεως, ἀπεκαλύφθησαν ἀρκετὰ τεμνύματα τοιχογραφιῶν, κείμενα φύρδην - μίγδην.

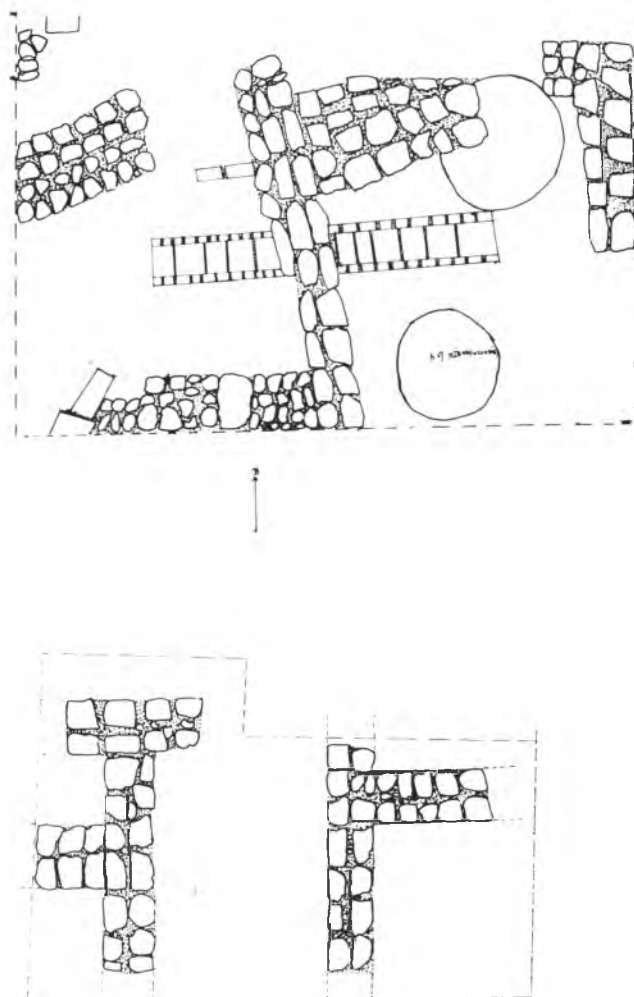
τηρήσεως, ἀπεκαλύφθη ἐντὸς ἄλλης βάσεως. Τὸ δωμάτιον τοῦτο ἐκτίσθη ἐπὶ ἑτέρου δωματίου, πρωίμων μυκηναϊκῶν χρόνων, ἐνθ' ὀλίγον χαμηλότερον ἀκόμη κεῖται τὸ ἀριστερὰ ἐν τῷ Σ χ ε δ. 1 ἀπεικονισθὲν ἐλλειψοειδὲς κρηπίδωμα (Πί ν. 201 β).

Οἰκόπεδον ἀδελφῶν Σπουρλῆ (δόδος Πελοπίδου)

Τὸ οἰκόπεδον τοῦτο εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ μὲ τὸ οἰκόπεδον ἄλλοτε Δ. Παυλογιαννοπούλου, εἰς τὸ ὅποιον εὐρέθησαν κατὰ τὸ παρελθὸν αἱ ἐνεπίγραφοι πινακίδες γραμμικῆς Β γρα-

φής και ὁ θησαυρὸς τῶν χαλκῶν ὄπλων κλπ. (βλ. ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 233), καὶ περὶ τὰ 70 μ. πρὸς Β. αὐτοῦ. Ἡ ἀνασκαφή δὲν ἐδικαίωσε τὰς προσδοκίας μας ἀπὸ πλευρᾶς σπουδαίων εὐρημάτων. Αἱ ἐπιχώσεις τοῦ ὑπὲρξαν βαθεῖαι (μέ-

ἐνδιαφέροντα, ὡς ἀνεμένετο ἄλλως τε, ἀφοῦ τὰ παρακεείμενα οἰκόπεδα τῶν Ἀν. Θεοδώρου καὶ Εὐαγγ. Φίλου εἶχον ἤδη δώσει ἐνδείξεις τῆς σημασίας τοῦ ὅλου χώρου. Τὸ οἰκόπεδον τοῦτο εἶχε διαδοχικὰς ἐπιχώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐκάλυπτον



Σχέδ. 2. Θῆβαι, οἰκόπ. Σπουρλή. Κάτωψις τοίχων ρωμαϊκῶν χρόνων (ἄνω) καὶ μυκηναϊκῶν (κάτω)

χρις 7 - 8 μ.) καὶ ἔφερον λείψανα τῆς βυζαντινῆς, τῆς ρωμαϊκῆς καὶ ὀλίγα τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς (Σχέδ. 2).

Οἰκόπεδον Σταῖκου

Τὸ οἰκόπεδον τοῦτο κεῖται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πινδάρου καὶ ἀπέχει περὶ τὰ 200 μ. ἀπὸ τοῦ χώρου τοῦ Καδμείου (πρὸς Ν.). Ἡ ἀνασκαφή τοῦ διήρκεσε περίπου ἓνα μῆνα, ὑπὲρξε δὲ ἐξαιρετικῶς

μακροτάτην πολιτιστικὴν περίοδον, ἀρχομένην ἀπὸ λειψάνων συγχρόνων κτηρίων καὶ ἐξικνουμένην μέχρι τῶν ΠΕ ἢ τῶν ὑστέρων Νεολιθικῶν χρόνων. Τὰ εὐρήματα ἢ τὰ οἰκοδομικὰ λείψανα ἀντεπροσώπευσαν ἰδιαιτέρως τοὺς ρωμαϊκοὺς, μυκηναϊκοὺς καὶ ΠΕ - Ὑπονεολιθικοὺς χρόνους. Περὶ τῶν εὐρημάτων τῆς ἀνασκαφῆς, τὰ ὅποια περιλαμβάνουν πλὴν μεγάλων ποσοτήτων κεραμεικῆς τῶν προμνησθεισῶν φάσεων καὶ ἀξιολογώτατα

ἐπὶ μέρους τοιαῦτα (τοιχογραφήματα μυκηναϊκῶν χρόνων, λαβὴν κατόπτρου ἐξ ἐλέφαντος μὲ γλυπτὴν παράστασιν κεφαλῆς καὶ σώματος γρυπὸς (Πί ν. 202 α), ἐν ἀριστουργηματικῆς τέχνης εἰσηγμένον ἴσως ἀντικείμενον, πλῆθος σφονδουλίων ἐκ στεατίτου, χαλκᾷ ψέλια καὶ ἐνώτια, σφηκωτῆρα χρυσοῦν, ψήφους ὑαλομάζης, λεπίδας ὀψιανοῦ καὶ πυρίτου, ὁστὲίνα ἐργαλεῖα, χαλκᾷ βέλη, πῆλινα εἰδώλια, θραύσματα χαλκῶν ἀγγείων κλπ.), θὰ διαλάβωμεν ἄλλοῦ.

Ἄξιον μνείας εἶναι ὅτι εἰς τὰ ἀνασκαφέντα στρώματα τῶν ΠΕ χρόνων, τὰ ὁποῖα ἔδοσαν ἄκρως ἐνδιαφερούσας μαρτυρίας σχετικῶς μὲ τὴν ὀργάνωσιν καὶ οἰκονομίαν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν τότε κτηρίων (ἐστίας, βόθρους, δάπεδα, ὁπὰς διὰ τὴν στήριξιν πασσάλων κλπ.) (Πί ν. 202 β - δ), ἀπεκαλύφθη καὶ μέγα πλῆθος κεραμεικῆς. Ἐπὶ ἐνὸς μάλιστα τῶν δαπέδων, ΠΕ χρόνων, ἀπεκαλύφθη τοσαύτη ποσότης κεραμεικῆς, κυρίως εἰς θραύσματα, ὥστε τὸ σύνολον αὐτῆς ἀποκαθιστάμενον καθ' ὅλοκληρίαν θὰ δώσῃ 100 τοῦλάχιστον ἀγγεῖα. Ὑπονεολιθικὰ κεραμεικὰ καὶ λοιπὰ εὐρήματα εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ κατωτάτου στρώματος, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου. Ἐξ ἄλλου, τὸ πρὸς τὴν ὁδὸν Πινδάρου τμήμα τοῦ οἰκοπέδου τέμνει λοξῶς ἀπὸ ΝΑ. πρὸς ΒΔ. ὕδραγωγεῖον μυκηναϊκῶν χρόνων, κατεσκευασμένον ἐκ μεγάλων πλακωτῶν λίθων καλυπτόντων τὴν ὀρθογωνίου τομῆς αὐλακα αὐτοῦ, ὁμοίως ἐκ λίθων ἀργῶν κατεσκευασμένην. Τὸ ὕδραγωγεῖον τοῦτο πατεῖ πάλιν ἐπὶ τοῦ βράχου. Εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου ἀφῆθη ἄθικτος κρητὶς κτηρίου ρωμαϊκῶν χρόνων. Τὰ θεμέλια τοῦ κτηρίου τούτου στήριζονται ἐπὶ τοῖχου ἀκολουθοῦντος τὴν φορὰν αὐτοῦ, τῶν αὐτῶν πάλιν ἢ ὀλίγων πρῶιμωτέρων χρόνων. Ὁ τελευταῖος εἶναι ἐκ κοινῶν, μικρῶν καὶ ἀργῶν λίθων κατεσκευασμένος καὶ πατεῖ ἐπὶ τοῦ χώματος. Τὸ ρωμαϊκὸν κτήριο ἦτο, ὡς συμπεραίνομεν, ἄρκετά μεγάλον. Εἰς τὸ οἰκόπεδόν μας ἀνεφάνη μία τῶν γωνιῶν αὐτοῦ (ἡ ΝΑ.). Ὁ εἰς τῶν τοίχων του, ὁ πρὸς Δ., χωρεῖ περαιτέρω ἐντὸς ἀσκάτων εἰσέτι ἐπιχώσεων, δηλαδὴ ἐντὸς τοῦ προωρισμένου ὡς «ἀκαλύπτου χώρου» τοῦ οἰκοπέδου καὶ τῶν πρὸς Δ. τούτου ὁμόρων, ἐνῶ ὁ πρὸς Β. εἶχεν ἤδη καταστραφῇ ἐντελῶς κατὰ τὰς πρό τινας ἐτῶν ἐκσκαφὰς εἰς τὸ οἰκόπεδον Ἀν. Θεοδώρου (ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 189). Καίτοι δὲν εἶναι σαφὲς ὁ χαρακτήρ καὶ ὁ προορισμὸς τοῦ κτηρίου τούτου, φαίνεται ταῦτο ἱκανοῦ μεγέθους καὶ ἀναλόγου σπουδαιότητος κατασκευῇ. Τὸ ὑλικὸν του εἶναι πᾶνιναι πλίνθοι, προφανῶς ἐπαναχρησιμοποιηθεῖσαι ἐνταῦθα ἐκ παλαιότερων κτηρίων. Μεταξὺ

αὐτῶν ὑπάρχουν κατὰ τόπους κέραμοι καὶ μικροὶ λίθοι ὡς συμπλήρωμα τῶν κενῶν τῶν ἀρμῶν.

Οἰκόπεδον ἀδελφῶν Σταυρῆ

Τὸ οἰκόπεδον τῶν ἀδελφῶν Σταυρῆ κεῖται πρὸς Α. τοῦ χώρου τοῦ «Νέου Καδμείου» καὶ εἰς ἀπόστασιν 30 μ. ἀπ' αὐτοῦ, ἀπέναντι δὲ τοῦ οἰκοπέδου Χρ. Ἀντωνίου (ἐνθα νῦν τὸ ὑποκατάστημα τῆς Ἐμπορικῆς Τραπεζῆς), αἱ ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἀνευρεθεῖσαι ἀρχαιοτέρες διτηρήθησαν ἐν ὑπογείῳ (ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 197).

Ἡ ἀνασκαφὴ εἰς τὸ οἰκόπεδον Σταυρῆ ἐγένετο πάλιν μετὰ τῶν συνήθων δυσκολιῶν, μεθ' ὧν διεξάγονται αἱ ἔρευναι τῶν μικρῶν οἰκοπέδων τῆς πόλεως. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν νεωτέρων ἐπιχώσεων ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ στερέωσιν τῶν παρακειμένων κτισμάτων, ἐξηκολογήσαμεν ἀνασκάπτοντες μέχρι βάθους 4.30 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ καὶ ἀποκαλύπτοντες τὰ ἐν συνεχείᾳ περιγραφόμενα κινητὰ καὶ μὴ ἀρχαῖα, ὅχι μὲ τὴν σειρὰν ἀποκαλύψεως ἀλλὰ ἀρχαιοτέρας αὐτῶν.

Παρά τὸ τέρμα τῆς ἀνασκαφῆς ἀπεκαλύφθησαν δύο τοῖχοι μυκηναϊκῶν κτηρίων (Πί ν. 203 α), οἱ ὅποιοι μερικῶς μόνον καλύπτουν τμήμα τοῦ Δ. ἡμίσεος τοῦ οἰκοπέδου (τομεῖς Β), συνεχιζόμενοι ἐντὸς τῶν ἀσκάτων χώρων τοῦ πρὸς Δ. καὶ Ν. ἀκινήτου καὶ τῆς πρὸς Β. ὁδοῦ Ἀντιγόνης. Οἱ τοῖχοι ἀνήκον καταφανῶς εἰς οἰκοδομικὸν σύνολον μυκηναϊκῶν χρόνων, τοῦ ὁποῖου ἡ ἔκτασις, ἡ μορφή καὶ ὁ προσανατολισμὸς δὲν εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀκριβῆ, οὐχ ἥττον ἐνθυμίζουσιν περισσύτερον τὰ οἰκοδομικὰ λείψανα τοῦ «Παλαιοῦ» μᾶλλον ἢ τοῦ «Νέου Καδμείου». Τὸ στρώμα τῶν τοίχων τούτων ὑπῆρξε καὶ ὁ σκελετὸς καὶ τὸ τέρμα τῆς ἐρεῦνης μας. Τὸ δάπεδον τοῦ κτηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκον οἱ ἀποκαλυφθέντες τοῖχοι, εὐρίσκεται εἰς βάθος 4.30 μ. ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ Ἀντιγόνης, ἡ ὁποία παρακολουθεῖ πρὸς Α., μὲ ἱκανὴν κλίσιν, τὴν κλιτὴν τῆς Καδμείας ἀκροπόλεως. Τοῦλάχιστον 1 μ. ὑπὲρ τὸ δάπεδον τοῦτο ἐκαλύπτετο ὁ χώρος ὑπὸ τῶν πλίνθων τῆς ἀνωδομῆς τοῦ κτηρίου, αἱ ὁποῖαι καὶ κατέπεσον κατὰ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ δαπέδου. Αἱ πλίνθοι αὗται ἔκειντο εἴτε ὡς διαλελυμένη μᾶζα (πρβλ. Κεραμόπουλλον, ΑΕ 1909, σ. 63, σημ. δ, σ. 70), εἴτε ὡς μεγάλα τμήματα ὀρθογώνια, πλακωτά, εἰς τὸ σύνολον τοῦ τομέως Β (Δ. τμήματος τοῦ ἀνασκαφέντος οἰκοπέδου) καὶ κατὰ μῆκος τῆς πρὸς Α. γραμμῆς τοῦ ΒΑ. - ΝΔ. τοίχου. Τὰ μεγαλύτερα καὶ καλύτερον σωζόμενα τμήματα τῶν πλίνθων τούτων ἔκειντο ἐκατέρωθεν

του τελευταίου τοίχου και κυρίως κατά μήκος της προς Δ. πλευράς αυτού· εις την τελευταίαν μάλιστα θέσιν είχαν διαταχθῇ εις διαδοχικὴν σειρὰν (ἐξ Α. πρὸς Δ.), κατέπεσον δὲ ὑπὸ συγκλονισμοῦ τοῦ τοίχου, πιθανώτατα ὑπὸ σεισμοῦ. Πρὸς τὴν ἐκδοχὴν συντείνουν καὶ τὰ ἐξῆς: Καίτοι τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν πλίνθων κατέπεσεν ἑνὸς τοῦ κτηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκον οἱ παρόντες τοῖχοι, ἱκανὸς ἀριθμὸς αὐτῶν κεῖται ἔκτος αὐτοῦ, πρὸς Α. τοῦ τοίχου (ἀνωτέρω). Ἐξ ἄλλου, μέχρι σχεδὸν τοῦ δαπέδου παρουσιάζετο ἡ ἀκόλουθος εἰκὼν. Αἱ παρὰ τοὺς τοίχους πλίνθοι καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ τοῖχοι αὐτοὶ δὲν παρουσιάζουν ἴχνη πυρᾶς, ἀναλόγου πρὸς ἐκείνην, ἡ ὁποία κατηνάλωσε καὶ ἀσβεστοποίησεν ἀνάλογα μέλη τῆς «οἰκίας τοῦ Κάδμου» (Κεραμόπουλλος, ΑΕ 1909, σ. 73 κ.έ.).

Τὴν ἐπενέργειαν τοῦ πυρὸς διαπιστοῦμεν σαφεστέραν πέραν τῆς πρὸς τὸν ΒΑ. - ΝΑ. τοῖχον γραμμῆς τῶν πλίνθων, εἰς ἀμφοτέρους τοὺς τομεῖς, κυρίως δὲ εἰς τὸν Β (πρὸς Δ.) τοιοῦτον, ἔνθα ἐπὶ χῶσις 1.50 μ. ἀνωθεν τοῦ προμνησθέντος δαπέδου τοῦ κτηρίου, ἔφερε διαλελυμένους πλίνθους ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν αἰθάλην καὶ ἄνθρακας ὅχι ἀφθόνους, ἀλλὰ πάντως ἱκανοὺς νὰ δείξουν ὅτι εἰς τὸ τμήμα τοῦτο τὸ πῦρ ἔδρασε πλειότερον ἢ ἀλλαχού. Πρέπει νὰ τονισθῇ, πάντως, ὅτι οὐδαμῶς εὐρέθη ἐνταῦθα ἡ εἰς ἄλλα κτήρια τοῦ συγκροτήματος τοῦ μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου διαπιστωθεῖσα φοβερὰ ἐνέργεια τοῦ πυρὸς. Πιστεύω ὅτι μία τοῦλάχιστον τῶν ἀφορμῶν τῆς καταστροφῆς τοῦ κτηρίου, ὑπῆρξε σεισμικὴ διαταραχὴ, συνοδευθεῖσα ὑπὸ πυρὸς, τὸ ὁποῖον ἐκδηλοῦται συνήθως εἰς ἀναλόγους περιστάσεις. Εἰς τὸν τομέα Β τοῦ οἰκοπέδου εὗρομεν μεταξὺ τῶν πλίνθων καὶ μέγαν ἀριθμὸν παραχειλεωτῶν κεράμων, ἐξ ἐκείνων πού εὐρέθησαν πάλιν εἰς τὴν «οἰκίαν τοῦ Κάδμου» καὶ ἡρμηνεύθησαν ὀρθῶς ὡς κέραμοι τῆς στέγης τῶν μυκηναϊκῶν κτηρίων (Κεραμόπουλλος, ΑΔ 3 (1917), σ. 14), ἐνῶ ἐπὶ τοῦ προμνησθέντος δαπέδου δὲν ἐπετύχουμεν ὅσα ἀνεμένομεν εὐρήματα καὶ τοῦτο εἴτε ὀφείλεται εἰς ἔγκαιρον ἐγκατάλειψιν τοῦ κτηρίου ἢ φαίνεται ὅτι τὰ εὐρήματα ὑπάρχουν πρὸς τὸ Β. μέρος τῆς ἀνασκαφῆς, ὑπὸ τὴν ὁδόν, ἀφοῦ παρὰ τὸ τμήμα ἐκεῖνο καὶ συνεχιζόμενα περαιτέρω ἀπεκαλύφθησαν τεμάχια τοιχογραφημάτων, θραύσματα ψευδοστόμων ἀμφορέων καὶ τεμάχια ἀγγείων. Τὸ σύνολον τοῦ δαπέδου εἶναι μέλαν καὶ φέρει ἄνθρακας, ἐνιαχοῦ μάλιστα καὶ μεγάλα θραύσματα ἀπηνθρακωμένων ξύλων, προφανῶς ἐκ τῆς ὀροφῆς ἢ τῶν δοκῶν, αἱ ὁποῖαι περιβάλλον ἢ χωρίζουν τὰς στρώσεις τῶν πλίν-

θων τῶν μυκηναϊκῶν κτηρίων. Εἰς τὸν τομέα Α, ἐξ ἄλλου, ἀπεκαλύφθη πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ βάθος (δάπεδον) καὶ τεθραυσμένον πῆλινον σκευὸς, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἀφθόνους κόκκους ἀπηνθρακωμένου σίτου, ἐνῶ αἱ βάσεις πιθοειδῶν ἀγγείων εὐρέθησαν κατὰ μήκος (πρὸς Ν.) τοῦ ἐτέρου τῶν τοίχων, εἰς τὸν τομέα Β. Κατεβλήθη πᾶσα προσπάθεια, ὥστε νὰ στρωματογραφηθῇ με ἀκρίβειαν ἡ ἀνασκαφὴ καὶ νὰ ὀρισθοῦν χρονολογικαὶ βαθμίδες, πιστεύομεν δὲ ὅτι ἡ προσπάθεια αὕτη ἐπέτυχεν ἀρκούντως, ὥστε νὰ σχηματίσωμεν ἐν καιρῷ μίαν ἀκριβῆ εἰκὼνα τῶν φάσεων καταστροφῆς καὶ ἀνακαταλήψεως τοῦ βασικοῦ τούτου χώρου τῆς Καδμείας ἀκροπόλεως, ἐν ᾗ τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ὑφίστανται διὰ μίαν ἀκριβῆ καὶ ὀριστικὴν ἀποσαφήνισιν τοῦ σχετικοῦ ἐπιστημονικοῦ αἰτήματος. Οὕτω, τὸ κτήριο τοῦτο πρέπει νὰ κατεστράφη ὀλίγον πρὸ τῆς λήξεως τῆς ΥΕ ΙΙΒ περιόδου. Τὴν ἀποψὶν μας βασιζόμεν βεβαίως ἐπὶ τῆς κεραμεικῆς, ἡ ὁποία ἀπεκαλύφθη κυρίως ἐπὶ τοῦ δαπέδου καὶ μεταξὺ τῶν ἰχνῶν τοῦ πυρὸς. Χάριν παραδείγματος μόνον, ἀναφέρω ἐνταῦθα, ὅτι εἰς τὴν τελευταίαν περιλαμβάνονται θραύσματα βαθέων σκύφων (βλ. V. R. d' A. Desborough, *The Last Mycenaean and their Successors*, σ. 3 κ.έ., πίν. 1 d).

Οὐχ ἦττον, τὸ παρὸν κτήριο δὲν ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐσχάτην βαθμίδα μυκηναϊκῆς ζωῆς εἰς τὸν χρόνον τοῦτον. Μία ἀκόμη τοῦλάχιστον φάσις ἀνεπτύχθη ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν θέσιν αὐτήν, ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύεται ἐνταῦθα διὰ λειψάνων τοίχων, οἱ ὁποῖοι ἐθεμελιώθησαν ἐπὶ τῶν ἐρείπων τοῦ περιγραφέντος ἀνωτέρω κτηρίου καὶ εἰς ὕψος 0,50 μ. περίπου ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν λιθίνων κρηπίδων τῶν τοίχων αὐτοῦ (Πί ν. 203 β). Οἱ τοῖχοι οὗτοι εἶναι βεβαίως μικρότεροι καὶ ἀμελέστεροι, τὰ δὲ εὐρήματα εὐτελέστερα καὶ ἀραιότερα ἢ εἰς τὸ κυρίως κτήριο τοῦ οἰκοπέδου τούτου. Εἶναι πολὺ πιθανόν ὅτι ἡ φάσις αὕτη ἀντιπροσωπεύει μίαν ἐπανακατοίκισιν τοῦ χώρου, μίαν ἀνακατάληψιν αὐτοῦ ὑπὸ πενεστέρων καὶ ὀλιγώτερον φιλοδόξων κατοίκων. Περὶ τῆς τύχης τῶν τελευταίων αὐτῶν μυκηναϊκῶν κατοικίων (φαίνεται ὅτι καὶ αὗται εἶχον ὅπως οὖν ἀνάλογον τέλος πρὸς ἐκεῖνο τοῦ κυρίως κτηρίου), τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας αὐτῶν καὶ τοῦ χρόνου ἐρημώσεώς των, θὰ διαλάβωμεν λεπτομερέστερον εἰς προσεχῆ μελέτην. Ὑπὲρ τὰ κτήρια αὐτά, τέλος, ἀπεκαλύφθησαν λειψανα τοίχων ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ εἰς ὠρισμένας θέσεις βυζαντινὰ ὄστρακα ἐκ παραβιάσεων τοῦ χώρου ὑπὸ νεωτέρων κατοικήσεων, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῶν θὰ ἐκτεθεοῦν πλείονα ἐν καιρῷ.

Ἐπαύσαμεν τὴν ἀνασκαφὴν μας εἰς τὸ προμνησθὲν βάθος, ὅχι διότι σταματοῦν ἐδῶ αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἐπιχώσεις καὶ φάσεις (ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τοῦ «Νέου Καδμείου» καὶ τοῦ οἰκοπέδου Ἀντωνίου, ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 197, θὰ πρέπει νὰ ἀναμένωμεν καὶ ἐδῶ προσθέτους ἐπιχώσεις βάθους περὶ τὰ 2 μ. εἰσέτι μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου καὶ ἐποχὰς ΜΕ καὶ κυρίως ΠΕ), ἀλλὰ διότι ἡ πρόοδος τῆς ἀνασκαφῆς, εἰς μικρὸν μάλιστα χώρον, θὰ ἐπέβαλλε τὴν καταστροφὴν λειψάνων σημαντικῶν κτηρίων καὶ δαπέδων, ὅπερ ἐκρίναμεν ἀσύμφορον διὰ τὴν περιπτῶσιν.

Ἐκ πρώτης ὄψεως, λοιπόν, φαίνεται ὅτι τὸ οἰκόπεδον Σταυρῆ ἀνήκει εἰς τὴν προέκτασιν τοῦ Καδμείου. Ἀσφαλῶς ἀσαφὴς καὶ ἐλλιπὴς εἶναι εἰσέτι ἡ τοπογραφία τῶν ἀνακτορικῶν κτισμάτων τῆς Καδμείας ἀκροπόλεως, ἡ ἀκριβὴς μορφή καὶ κυρίως ἡ ἔκτασις αὐτῶν· ἀλλ' ὅπωςδὴποτε ἔχομεν ἱκανὰς ἤδη ἐνδείξεις διὰ νὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν ὑπόθεσιν εἴτε τῆς ὀργανικῆς ἐνότητος τῶν ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου Σταυρῆ ἀποκαλυφθέντων ἀρχαίων πρὸς ἐκεῖνα τοῦ «Νέου Καδμείου», εἴτε τῆς ὑπάρξεως ἐκεῖ κατασκευῶν χαρακτηρῶς, ἐμφανίσεως καὶ σημασίας ἀνακτορικῆς. Τὴν πρώτην ἄποψιν στηρίζει ἡ γειτνίασις τοῦ παρόντος χώρου πρὸς ἐκεῖνον (μερικῶς ἄλλως τε ἐρευνηθέντα) τοῦ «Νέου Καδμείου», ὡς καὶ ἡ ἄλλοθεν μαρτυρουμένη κάλυψις ἐκτεταμένης ἐπιφανείας ὑπὸ κατασκευῶν ἀνακτορικοῦ χαρακτηρῶς (πρβλ. λ.χ. τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ τοῦ δωματίου τοῦ θησαυροῦ εἰς τὸν χώρον τοῦ «Νέου Καδμείου» ἀπὸ τὴν «οἰκίαν τοῦ Κάδμου» εἰς ἐκεῖνον τοῦ «Παλαιοῦ») καὶ ἡ ἀπαραγνώριστος ὁμοιότης τῶν ἀνασκαφικῶν ἐνδείξεων εἰς τὸ «Νέον Καδμεῖον» καὶ τὸ οἰκόπεδον Σταυρῆ (πρβλ. ἀνωτέρω καὶ ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 194 κ.έ.).

Ἐξ ἄλλου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν δευτέραν ἄποψιν, ἃς ἐνθυμηθῶμεν ὅτι, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς Μυκῆνας μὲ τὰς οἰκίας τοῦ οἰνεπόρου, τοῦ ἐλαιοπράτου κ.ο.κ., οὕτω καὶ ἐν Θήβαις φαίνεται ὅτι ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἐργαστηριακὴ δραστηριότης τοῦ κεντρικοῦ ἀνακτόρου διεξήγετο εἰς ἐργαστήρια καὶ οἰκήματα, ἀπέχοντα ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ αὐτοῦ πυρῆνος, οἷος φαίνεται ὅτι εἶναι ἴσως ὁ χώρος τοῦ «Παλαιοῦ» καὶ «Νέου Καδμείου». Ἐν τοιοῦτον οἶκημα φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὸ οἰκόπεδον ἄλλοτε Δημ. Παυλογιαννοπούλου, τὸ ὅποιον κεῖται πρὸς ΝΑ. τοῦ Καδμείου καὶ τοῦ οἰκοπέδου Σταυρῆ πάλιν, καὶ εἰς ἀπόστασιν 130 μ. μὲν ἀπὸ τοῦ πρώτου, 100 μ. δὲ ἀπὸ τοῦ δευτέρου (πρβλ. ΑΔ ἑ.ἂ., σ. 197 καὶ ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 233 κ.έ.).

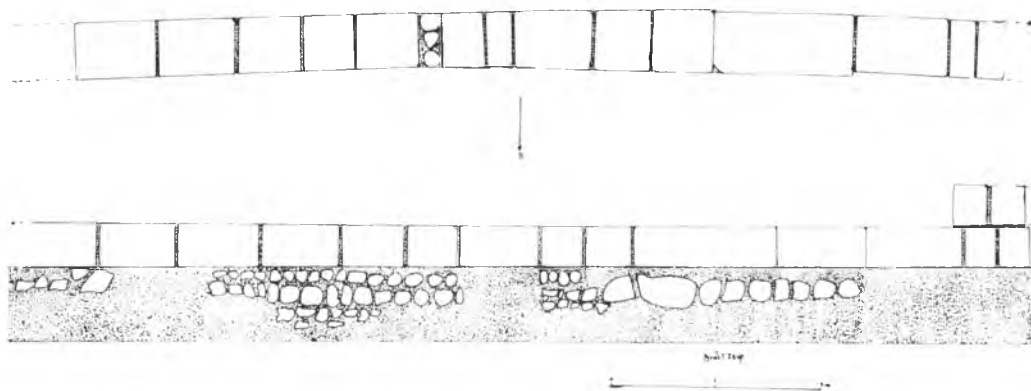
Οἰκόπεδον Βρυζάκη (ὁδὸς Πελοπίδου)

Ἀνεσκάφη ὁ «νότιος τομεὺς» τοῦ οἰκοπέδου τούτου μὲ ἐνδιαφέροντα ἀποτελέσματα. Κατ' ἀρχὴν ἀπεκαλύφθη τοῖχος ἐκ παρίνων δόμων μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Α., ΝΑ. πρὸς Δ., ΒΔ. (Σχ ἑ δ. 3· Πί ν. 204 α.). Τὸ οἰκοδομικὸν ὕλικόν διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τοίχου τούτου δὲν ἐχρησιμοποιήθη διὰ πρώτην φορὰν ἐνταῦθα, ἀλλ' ἀνήκεν εἰς ἀρχαιοτέρας κατασκευάς. Καίτοι αἱ πῶριναί πλίνθοι ἔχουν ἀκρωτηριασθῇ καὶ ἀποτμηθῇ, ἰδιαίτατα κατὰ τὰς ἀκμὰς καὶ τὰς γωνίας τῶν, ἔχουν τοποθετηθῇ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτον προσωεκτικῶς ἢ μία παρὰ τὴν ἄλλην, ἄνευ συνδετικοῦ ἢ συνδέσμων. Ἡ πλημμελὴς κατασκευὴ τοῦ τοίχου τούτου, σώζοντος τὴν μίαν μόνον σειρὰν δόμων καὶ μόνον κατὰ τὸ ΝΑ. πέρας τοῦ ἄλλην μίαν ἐπὶ τῆς προηγουμένης καὶ ταύτην ἐν χονδροειδεῖ κατασκευῇ, τοποθετεῖ τὴν οἰκοδόμησιν αὐτοῦ εἰς χρόνους πενίας καὶ παρακμῆς. Τὸν τοῖχον τοῦτον χρονολογοῦμεν εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους.

Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι ἡ εὕρεσις δύο ὀστράκων τοῦ μελανομόρφου ρυθμοῦ μὲ παραστάσεις τεθρίππου ἐπὶ τοῦ ἐνὸς (σώζεται μέγα μέρος τῶν ἵππων καὶ τὰ ἡνία) καὶ τμήματος γυναικείας μορφῆς (;) ἐπὶ τοῦ ἑτέρου. Ταῦτα εὐρέθησαν ὑπὸ τὸν περιγραφέντα τοῖχον, δὲν δύνανται ὁμῶς νὰ ληφθῶν ὡς χρονολογικὰ στοιχεῖα δι' αὐτόν, ἅτε εὐρέθηντα ἐντὸς βαθύτερου στρώματος καὶ διὰ τὸ ὅτι ὁ τοῖχος, νεώτερος ὢν, εἰσῆλθεν ἐντὸς παλαιοτέρων στρωμάτων καὶ δὴ μέχρι τῆς ἀρχῆς τοίχου ὁμοίας ἀκριβῶς φορᾷς καὶ μήκους, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου καὶ ἐστερεώθη. Ὁ τελευταῖος αὐτὸς τοῖχος ἔχει κτισθῇ ἐκ κοινῶν, μικρῶν, ἀργῶν λιθαρῶν εἰς ὕψος δύο σειρῶν (0,30 - 0,50 μ.), ἐν μέρει δὲ καὶ τριῶν (0,70 μ.). Ἐκ τῶν κεραμικῶν εὐρημάτων χρονολογεῖται εἰς τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους. Ἀπὸ τοῦ τέρματος τοῦ τελευταίου τοίχου μέχρι τοῦ τέρματος τῶν ἐν τῷ οἰκοπέδῳ ἐπιγενῶν ἐπιχώσεων καὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου ἔχομεν ὕψος 1.10 μ. Ἐντὸς τῶν ἐπιχώσεων τούτων διεκρίθησαν πλείονες στρώσεις (strata), ἀνήκουσαι σχεδὸν ἐν τῷ συνόλῳ τῶν εἰς τὴν ΠΕ περίοδον. Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι ἡ μικρὰ ἀντιπροσώπευσις κεραμικῶν εὐρημάτων τῆς ΜΕ περιόδου καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ στρώσεων τῆς ἐποχῆς ταύτης. Τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς ἄλλας θέσεις τῆς πόλεως, ἐνθα ἀνεσκάψαμεν, καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἴσως ἄνευ σημασίας διὰ τὴν ἔκτασιν τῆς ΜΕ κατοικήσεως ἐν Θήβαις. Διὰ τὴν ἐξαφάνισιν καὶ διαταραχὴν τῶν στρωμάτων τούτων ἴσως εὐθύνεται καὶ ἡ κατὰ τὴν ἀκολουθοῦσαν περίοδον οἰκοδομικὴ δραστηριότης καὶ οἰκι-

στική επέκτασις ἐν Θήβαις, διότι τὰ μυκηναϊκά κτήρια θεμελιούνται ἐντὸς στρωμάτων ΜΕ χρόνων, ἐπιφέροντα διαταραχὴν καὶ σύγχυσιν εἰς αὐτά. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, αἱ ἐπάλληλοι φάσεις ΠΕ κατοικήσεως διεκρίθησαν μετὰ σαφηνείας ἐν προκειμένῳ, διότι εὗρομεν τὰ δάπεδα τῶν στρώσεων τῆς περιόδου ταύτης, κατὰ τὴν ἑκτασιν δὲ τῶν δαπέδων τούτων ἀπεκαλύφθησαν ὅπαι διὰ τὴν στερέωσιν πασσάλων (post-holes) (Πίν. 204 β) καὶ βόθροι, ἐλλειψοειδεῖς ἢ περιφερεῖς τὴν κάτοψιν, τινὲς δὲ καὶ ἐπηλειμμένοι ἐσωτερικῶς διὰ τεφροῦ πηλοῦ καὶ γέμοντες ὁστών, τέφρας καὶ ὁστράκων ἀγγείων. Τῆς κατωτάτης στρώσεως τοὺς βόθρους, τρεῖς τὸν ἀριθμόν, ἀφήσαμεν ἀθίκτους εἰς τὴν θέσιν των. Ἐκ τῶν κινητῶν εὐρημάτων τῆς ἀνασκαφῆς τῶν ΠΕ στρώσεων μνημονεύω, πέραν τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ κεραμικῆς, ἡ ὁποία καὶ στρω-

εῖπεν ἡ στάθμη, ἐν ἣ εὐρέθησαν τὰ ἀρχαῖα, εὐρίσκετο εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιφάνειαν μὲ τὸ κράσπεδον τῆς ὁδοῦ, τὰ εὐρήματα δὲ ἐγένοντο κυρίως κατὰ τὸ μέσον τοῦ οἰκοπέδου. Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν πρώτων εὐρημάτων προέβημεν εἰς ἀνασκαφὴν τοῦ τμήματος τοῦ κατὰ τὸ μέσον τοῦ οἰκοπέδου. Τὸ σημαντικὸν τῆς ἀποκαλύψεως ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι εὗρομεν ἐδῶ διὰ πρώτην φορὰν εἰς Θήβας, καθ' ὅσον γνωρίζω, πρωτοκορινθιακὰ ἀγγεῖα. Πρόκειται δι' ὀλίγους σφαιρικοὺς ἀρυβάλλους, μετὰ γραπτῆς καὶ ἐγχαράκτου διακοσμήσεως, καὶ πληθὺς ἀλαβάστρων. Τὰ τελευταῖα, ἀπιόσχημα, τοῦ χαρακτηριστικοῦ ὑποκιτρίνου-ροδίνου πηλοῦ, διακοσμοῦνται ὑπὸ γραπτῶν ταινιῶν, ἀνθεματῶν κοσμημάτων καὶ παραστάσεων ἐμψύχων (ζωφόροι κυνῶν, τῆς ἐτέρας τὸ θέμα ἴσως ἐξεικόνισις θήρας ἀλώπεκος, ζευγὸς ἀνθρώπων πελεκάνων, ὄρνις, γλαῦξ, ζωφόρος λεόντων εἰς εὐρύν



Σχέδ. 3. Θῆβαι, οἰκόπ. Βρυζάκη. Κάτοψις καὶ ὄψις τοῖχου ρωμαϊκῶν χρόνων

ματογραφηθεῖσα προσεκτικῶς θά βοηθήσῃ μελετωμένη εἰς τὴν χρονολογικὴν ταξινόμησιν τοῦ ὑλικοῦ, λεπίδας τινὰς ὀψιανοῦ, ἐν πῆλινον κωνικὸν σφονδύλιον, δύο μικρά ὁστέϊνα ἐργαλεῖα (ὀπείς) καὶ ἐν χρυσοῦν ἐνώτιον, καρδιόσχημον, εὐρεθὲν ἐπὶ τοῦ δαπέδου.

Εἰς τὸ Α. ἡμισυ τοῦ τομέως ἀπεκαλύφθη καὶ τοῖχος τῶν αὐτῶν χρόνων, κρημνισθεὶς ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐλαφρῶς καμπύλος πρὸς Ν. καὶ διευθυνόμενος ἀπὸ Δ. πρὸς Α.

Οἰκόπεδον Ἑλευθ. Κάτσιου

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, κείμενον εἰς τὴν ὁδὸν Ἀναπαύσεως καὶ εἰς ἀπόστασιν περίπου 150 μ. πρὸς Ν. τοῦ ἀριστερά τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὴν πόλιν πύργου τῶν Ἡλεκτῶν Πυλῶν, εἰς ἐπιχειρηθεῖσαν ἀποχωμάτωσιν ἀπεκαλύφθησαν μετὰ μικρὸν βάθος λίαν ἀξιόλογα εὐρήματα. Ἀληθῶς

διασκελισμὸν κλπ.). Δώδεκα ἀλάβαστρα εὐρέθησαν ἀκέραια ἢ σχεδὸν ἀκέραια, ὡς ἐπίσης καὶ δύο σφαιρικοὶ ἀρύβαλλοι. Πέραν αὐτῶν εὐρέθη μέγας ἀριθμὸς θραυσμάτων, τῶν πλείστων ἐξ ἀρυβάλλων καὶ ἀλαβάστρων πάλιν. Εὐρέθησαν ὁμοίως θραύσματα σιδήρου καὶ χαλκοῦ, ἐλάσματα καὶ μέρη ἐργαλείων καὶ ἐν κομψοτέχνημα, εὐτυχῶς ἀκέραιον, δηλαδὴ χαλκῇ ὀπισθότμητος πρόχους, ἀγγεῖον λατρευτικῆς πιθανώτατα ἀποστολῆς (ὑψ. 0,05 μ.).

Ἡ μὴ περατωθεῖσα ἔρευνα τοῦ οἰκοπέδου καὶ ἡ διαταραχὴ τῶν στρωμάτων ὑπὸ βυζαντινῶν - μεταβυζαντινῶν κτηρίων, δὲν ἐπέτρεψε τὴν διαπίστωσιν, ἐὰν τὰ εὐρήματα προήρχοντο ἐκ τάφου.

Οἰκόπεδον Νικ. Θαλασσινοῦ

Εἰς ἐκσκαφὴν τοῦ χώρου (πρὸς Β. τοῦ Μουσείου) ἀπεκαλύφθησαν ἐννέα ἐν συνόλῳ ὀγκώ-

δεις άσβεστολιθικοί δόμοι, προερχόμενοι καταφανώς έκ του μυκηναϊκού τείχους τής Καδμείας, τó όποϊον ό Κεραμόπουλλος είχεν άποκαλύψει είς τήν αΐλήν του Μουσείου (βλ. ΑΔ 3 (1917), σ. 464). Πιθανώτατα έκείθεν έκρημνίσθησαν προς Β., όπου ύπάρχει σήμερον μέν όχι τόσον μεγάλη, άλλοτε όμως έντονωτάτη κλίσις του έδάφους (βλ. Κεραμόπουλλον, ΑΔ έ.ά., σ. 304, σημ. 1). Οί λίθοι έχουν ποικίλον σχήμα και διαστάσεις ($1,30 \times 0,80$, πάχ. 0,40 μ.), κυρίως όμως είναι μεγάλα άκανόνιστοι πλάκες. Ή άποκαλύψις των σημειούται διά τήν γενικωτέραν σπουδαιότητα, ήν έχει τó όλον ζήτημα του έντοπισμού του μυκηναϊκού τείχους τής Καδμείας, ως διεπραγματεύθη αυτό ήδη ό Κεραμόπουλλος (αΐτ., σ. 300 κ.έ.).

Οικόπεδον Παπασεραφείμ (όδος Ήμφίονος)

Κατά τήν έκσκαφήν μιάς των βάσεων κατά τήν Β. πλευράν του οικόπεδου τούτου, άπεκαλύφθη μετά επίχωσιν 0,80 μ. από τής όδου τοίχος έκ πελεκητών πλίνθων (πωρίνων ή κροκαλοπαγών;), όστις άπεκαλύφθη έν συνεχεία καθ' όλην τήν πλευράν ταύτην του οικόπεδου. Ήπί του τοίχου τούτου, ως θεμελίου, είχε κτισθ ή νεώτερος τοίχος άσβεστοπαγής, ό όποϊος έκρημνίσθη. Παρά τó οικόπεδον ύπάρχει νύν τó είς σύγχρονον κατασκευήν άνδρυνθέν παρεκκλήσιον του Ήγίου Στεφάνου, πρό του άλλοτε προαυλίου του όποϊου (νύν καταλφθέντος υπό ιδιωτών) σώζεται τμήμα μονολίθου κίονος, προερχόμενου πιθανώτατα έξ έκκλησίας βυζαντινών χρόνων, ής τόν έτερον των τοίχων ύποθέτομεν άποκαλυφθέντα έν τώ οικόπεδω Παπασεραφείμ. Παρά τήν θέσιν ταύτην είχεν άλλοτε άποκαλυφθ ή και έν μέρει καταστραφ ή τμήμα των τειχών τής πόλεως του 4ου αϊ. π.Χ. (Κεραμόπουλλος, ΑΔ 3 (1917), σ. 272 κ.έ. και σ. 308).

Οικόπεδον Ήρ. Φασουλοπούλου (όδος Ήντιγόνης και Ήπαμεινώνδου)

Διηνοίχθησαν τρεΐς βάσεις κατά μήκος τής όδου Ήντιγόνης, έντός των όποϊων άπεκαλύφθησαν κεραμεικά εύρήματα μυκηναϊκών και ΜΕ χρόνων, είς τήν μεσαιάν δέ των τριών βάσεων και τοίχος ΜΕ χρόνων είς βάθος 1.10 μ. από τής όδου. Ή έρευνα του οικόπεδου τούτου δέν συνεχίσθη λόγω του άκροσφαλοϋς των μετώπων έκσκαφής και των παρακειμένων πεπαιωμένων οικοδομών, τó οικόπεδον όμως έκηρύχθη άπαλλοτριωτέον, ως απέχον 30 μ. μόλις από του χώρου του «Νέου Καδμείου» και ως άποτελούν τμήμα του προς Ν. συνεχιζόμενου άνακτόρου των Θηβών.

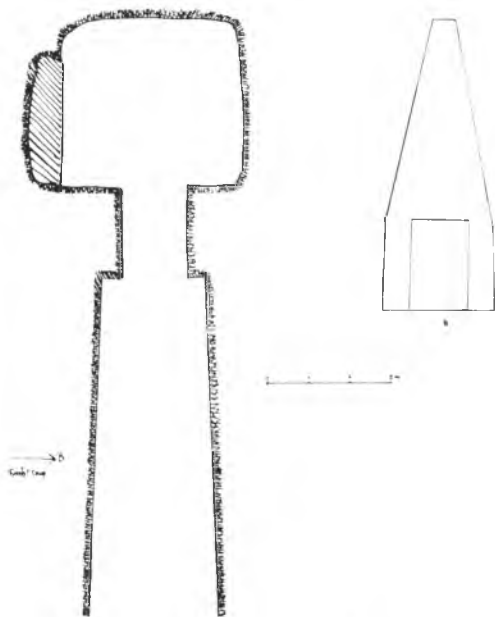
Οικόπεδον Ήργ. Σαμιώτου (πρός Ν. των Προιτίδων Πυλών)

Είς τήν θέσιν αΐτην έχομεν τó προς Α. φυσικόν πέρας τής Καδμείας άκροπόλεως, τó όποϊον φαίνεται ότι ώχύρωνε τó μυκηναϊκόν τείχος, τμήμα του όποϊου άπεκαλύφθη είς τήν θέσιν των Προιτίδων Πυλών, κατά τήν προς Α. έξοδον τής πόλεως και τήν προς Χαλκίδα άμαξιτήν όδόν. Τó τείχος είς τó σημείον τούτο φαίνεται ότι παρηκολούθει όφρύν τινα του λόφου, έγκοιτασθέν έν τώ φυσικώ πετρώματι, ως φαίνεται έκ του σωθέντος παρά τās Προιτίδας Πύλας τμήματος αΐτου (βλ. Κεραμόπουλλον, ΑΔ 3 (1917), σ. 306 κ.έ., εικ. 184). Πρός Α. αΐτου ό χώρος φαίνεται ότι έπεχώσθη άρκούντως, και πάντως είς τó άμέσως προς Ν. εύρισκόμενον, έλεύθερον κτίσματος, οικόπεδον Λαλιώτη, ό φυσικός βράχος εύρίσκεται και σήμερον είς ύψηλοτέραν στάθμην ή είς τó τμήμα των Πυλών, χωρίς νά μαρτυρη ή περί συνεχίσεως του τείχους προς τά εκεί ή περί άλλης τινός έπεξεργασίας. Βεβαίως ίκανήν άλλοίωσιν έχει ύποστ ή ό χώρος οΐτος, είς τó οικόπεδον δέ Σαμιώτου δέν εύρέθη πάλιν συνέχειά τις του τείχους, ώστε πιθανώς τούτο συνείχετο έλαφρώς προς Δ., ως φαίνεται νά σημειοΐ τούτο ό Κεραμόπουλλος είς τόν συνημμένον είς τó ΑΔ 3 (1917) τοπογραφικόν πίνακα των Θηβών. Πάντως ήμεις εύρομεν είς μίαν των διανοιχθεισών βάσεων οίκοδομικά λείψανα, τά όποϊα πατοϋν έπί του βράχου και άνήκουν είς χρόνους μυκηναϊκούς. Αί μικραί γενικώς επιχώσεις είς τόν χώρον τούτον μαρτυροϋν και περί τής ζημίας, ήν έπέφερον ένταϋθα νεώτεροι κατασκευαί, δηλαδή χρόνων βυζαντινών και μεταγενεστέρων, αί όποϊαι άλλοίωσασαι τόν χώρον προϋξένησαν και καταστροφήν του μυκηναϊκού τείχους.

Γηροκομείον Θηβών (λόφος Μεγάλου Καστελλίου)

Κατά τήν Α. κλιτύν του λόφου τούτου, ό όποϊος είναι έν έκ των μυκηναϊκών νεκροταφείων των Θηβών, άνεσκάφη τάφος θαλαμοειδής, ό όποϊος διά τήν λαμπράν του διατήρησιν και τās αναλογίας του άποτελεΐ τυπικόν δείγμα θαλαμοειδοϋς μυκηναϊκού τάφου (Σ χ έ δ. 4). Ή λάξευσις του είναι προσεκτική, αί αναλογίαι κανονικαί και ή έν γένει κατασκευή σύμμετρος. Ήδιαιτέρως προσεκτική, αναγομένη πιθανώτατα είς καλύτερας συστάσεως πέτρωμα, είναι ή λάξευσις του μετώπου του τάφου, τó όποϊον έχει σχήμα άνω ίσοσκελοϋς τριγώνου, παρά τήν βάσιν του όποϊου ανοίγεται τó στόμιον, σχήματος τραπεζίου. Ή λιθοδομή του στομίου εύρέθη είς τήν θέσιν της κατά τó

μέγιστον μέρος της. "Όταν εισήλθομεν εἰς τὸν τάφον διεπιστώσαμεν, ὅτι οὗτος εἶχε συληθῇ ἀκριβῶς διὰ τοῦ μικροῦ ἀνοίγματος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς λιθοδομῆς. Ἡ τοιαύτη παραβίασις δὲν ἦτο βεβαίως δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ χρονολογικῶς, χωρὶς νὰ ἀποκλείηται ὅτι ἔλαβε χώραν εἰς χρόνους ἀκόμη μυκηναϊκοὺς, διότι τὰ καλύπτοντα τὸν δρόμον χώματα ἦσαν στερεὰ καὶ συμπαγῇ καὶ δὲν εἶχον νεώτερα ὄστρακα. Τὰ ἀποφυγόντα τὴν σύλησιν ἀντικείμενα ἀπέβησαν ἐνδεικτικὰ τοῦ πλούτου τοῦ κτερισμοῦ τῶν ταφέντων εἰς τὸν θάλαμον τοῦ τάφου, χωρὶς ὅμως



Σχέδ. 4. Θῆβαι. Κάτοπις καὶ ὄπισ θάλαμοι-
δοὺς μυκηναϊκοῦ τάφου ἀποκαλυφθέντος εἰς τὸν
λόφον τοῦ Μεγάλου Καστελλίου (Γηροκομεῖον)

νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπόδοσις τῶν εὑρεθέντων εἰς συγκεκριμένας ταφάς. Εὑρέθησαν γενικῶς:

Μεγάλος τρίτος ἀπίοσχημος πιθανοφερέας, ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ. Ἀποκατεστάθη κατὰ τὸ ἡμισυ. Εἰς τὸν ὦμον κοσμεῖται διὰ παπύρων ἐντὸς φολιδωτοῦ κοσμήματος, καστανερύθρου, ἀρίστης διατηρήσεως βαφῆς. Εἰς τὸ χεῖλος φέρει κυκλικὰς κηλίδας μεταξὺ ὀδοντωτοῦ κοσμήματος, εἰς τὴν κοιλίαν ταινίας (ὑψ. 0,57 μ.).

Σχεδὸν ἀκέραιος, ἀπίοσχημος ψευδόστομος ἀμφορεύς, ἀβαφής, μετὰ κιτρινωποῦ ἐπιχρίσματος ἐξωτερικῶς (σωζ. ὑψ. 0,35 μ.).

Σφαιρικὸν διώτον ἀμφοροειδὲς ἄγγειον, ἀβαφές (ὑψ. 0,265 μ.).

Ἄωτον κανοειδὲς ποτήριον χονδροειδοῦς κατασκευῆς, ἀβαφές, με ἐκροὴν εἰς τὸ χεῖλος. Ἐφερεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν στρώμα αἰθάλης, κατὰ λοιπον καύσεως οὐσίας τινός (θυμιατήριον;) (ὑψ. 0,06 μ.).

Ῥοειδές, εὐρύστομον, μόνωτον, χονδροειδοῦς κατασκευῆς ἄγγειον, εὐρεθὲν παρὰ τὸ στόμιον τοῦ τάφου, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ (ὑψ. 0,125 μ.).

Σχεδὸν ἀκέραια ἀπίοσχημος καὶ μόνωτος προχοΐσκη με ἐλλειψοειδὲς χεῖλος, μιμουμένη τὸ γνωστὸν σχῆμα τῶν χαλκῶν ὑψιλαίμων πρόχων, ἀβαφής (ὑψ. 0,13 μ.).

Σχεδὸν ἀκέραια εὐρύστομος κύλιξ - πινάκιον, με δύο λαβὰς κατὰ μῆκος τοῦ γωνιάζοντος πρὸς τὸ σῶμα τοῦ ἄγγείου χείλους (ὑψ. 0,05 μ.), ἀβαφής.

Χαμηλόν, ἄωτον, ἀνοικτὸν πινάκιον ἐπὶ χαμηλῆς δακτυλοειδοῦς βάσεως (ὑψ. 0,03 μ.), ὁμοίως ἀβαφές.

Ἀρύταινα, σχεδὸν ἀκέραια, ἀβαφής, τοῦ γνωστοῦ τύπου με ὀπὴν εἰς τὴν λαβὴν (ὑψ. 0,06 μ.).

Τρεῖς ὑψίποδες κύλικες, ἀβαφεῖς, ὧν ἡ μία πλήρης καὶ μετὰ λαβῆς προεχούσης πολὺ τοῦ χείλους (ὑψ. 0,12, 0,19 καὶ 0,20 μ. ἀντιστοίχως).

Ἑτερι ὀκτὼ ὑψίποδες, μόνωτοι κατὰ κανόνα κύλικες, ἀβαφεῖς, σωθεῖσαι μόνον εἰς μικρά ἢ μεγαλύτερα θραύσματα.

Δύο σχεδὸν ἀκέραιοι καὶ τρίτος ἐλλιπὲς ψευδόστομοι ἀμφορίσκοι, μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων, ΥΕ IIIB χρόνων.

Τὸ ἄνω ἡμισυ τρίτου πιθοειδοῦς ἄγγείου, μετὰ γραπτοῦ διακόσμου πλέγματος ρομβοειδῶν σχημάτων εἰς τὸν ὦμον, ΥΕ IIIA χρόνων.

Μεγά μέρος ἐκ τοῦ σώματος ψευδοστόμου γραπτοῦ ἀμφορέως, φέροντος καὶ τὸ σημεῖον Θ.

Θραῦσμα εὐρυστόμου, διώτου, ἀβαφοῦς ἄγγείου.

Συνελέγησαν ἐπίσης καὶ ἀρκετὰ κοσμήματα ἐκ διαφόρων ὕλων, ἥτοι: Ἐννέα κομβία στεατίτου, ὀπεὺς (;) καὶ τινὰ ἄλλα θραύσματα ἐλέφαντος, χαλκοῦν κομβίον κωνικόν, ἐπάγγυρον μετὰ τριῶν ἤλων εἰς τὴν σφενδόνην. Δεκαεννέα κοσμήματα ὑαλομάζης (εἰς θραύσματα), φέροντα ὁπὰς πρὸς στερέωσιν διὰ νήματος. Ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν λεπταὶ κυλινδρिकाὶ διάτρητοι ψῆφοι ὑαλομάζης, λευκαὶ, κίτρινα καὶ κυανοπράσινα. Ἐβδομήκοντα λεπταὶ κυκλικαὶ ψῆφοι ὑαλομάζης, κυανοπράσινα. Δύο ψῆφοι ὀρείας κρυστάλλου, ὧν ἡ ἑτέρα με κατακορύφους ἐντομάς, διάτρητος. Φακοειδὲς ψῆφος ἠλέκτρου, ψῆφος σχήματος κριθῆς ἐξ ὑαλομάζης, ἑτέρα ὀρθογώνιος με ἀνάγλυφον παράστασιν δύο κοχλιῶν. Ψῆφος ἀμεθύστου με παράστασιν χηνός. Ψῆφος ἐξ ἐλάσματος χρυσοῦ εἰς σχῆμα κρίνου, με λεπτοτάτην κοκκίδωσιν περὶ τοῦς « ὀφθαλ-

μούς», ἑτεραι τέσσαρες ὁμοίως χρυσαῖ ψῆφοι σχήματος ὀστρέου, ὁμοίως μὲ κοκκίδωσιν, ἔξ ψῆφοι χρυσαῖ ἀμφικωνικαὶ διάτρητοι.

Χαλκὰ εὐρέθησαν: Ἑλάσματα ἐκ σώματος ἀγγείου τινὸς πιθανῶς καὶ ποὺς χυτρόποδος συγκρατῶν καὶ τμήμα τοῦ σώματος τοῦ, ἐφ' οὗ συνηλοῦτο, ἀγγείου.

Ὁ ἀξιόλογος οὗτος τάφος πρέπει νὰ εἶχε μακρὰν χρῆσιν, καλύπτουσιν τὴν περίοδον τῶν ΥΕ II - ΥΕ IIIB χρόνων.

Οἰκόπεδον Εὐαγγ. Παπᾶ (συνοικία «Νέα Θήβα»)

Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τοῦ οἰκοπέδου τούτου ἀπεκαλύφθησαν οἰκοδομικὰ λείψανα βυζαντινῶν χρόνων, ἴτοι τοῖχοι καὶ δάπεδα ὡς καὶ ὀστεοφυλάκιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου πλὴν τῶν ὀστέων εὐρέθησαν καὶ χρωματιστὰ τοιχογραφήματα, προερχόμενα ἐκ τῆς ἐπικονιάσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ὀστεοφυλακίου. Εἰκόνα τῶν ἀποκαλυφθέντων παρέχει τὸ Σχέδ. 5, ὑπομνηματισθὲν δεόντως.

Οἰκόπεδον Ἀπ. Σκιαδᾶ (παρὰ τὸ Γηροκομεῖον Θηβῶν)

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο αἱ ἐπιχώσεις φθάνουν τὸ πάχος τοῦ 1.40 μ. Οἰκοδομικὰ λείψανα ἀπεκαλύφθησαν εἰς ὁκτὼ ἐκ τῶν ἀνοιχθέντων πεδίων, σχεδὸν δὲ πάντα στηρίζονται ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ κοινῶν λίθων, ἄνευ συνδετικοῦ, εἰς διστοιχίαν, πληρούμενα ἐσωτερικῶς διὰ γεμίματος κεράμων καὶ λιθαρίων. Τὸ πλάτος τῶν τοίχων τούτων μετρεῖ περὶ τὰ 0,60 μ. Τὰ λείψανα ταῦτα πρέπει νὰ χρονολογηθοῦν εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἐπὶ τῇ ἐνδείξει καὶ τῶν εὐρεθέντων ὀστράκων.

Οἰκόπεδον Εὐ. Φίλου (ὁδὸς Πινδάρου)

Κεῖται παραπλεύρως καὶ πρὸς Ν. τοῦ οἰκοπέδου ἀδελφῶν Σταΐκου (βλ. ἀνωτ. σ. 213). Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ οἰκοπέδου τούτου ἐγένετο τὸ ἔτος 1968, κατὰ τὸ 1969 δὲ συνεπληρώθη μικρὸν μέρος αὐτῆς εἰς τὸ Δ. τέρμα τοῦ οἰκοπέδου, ὅπου ἀπεκαλύφθησαν καὶ ἱκανὰ θραύσματα μυκηναϊκῶν τοιχογραφιῶν ἀρίστης τέχνης, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ κεφαλὴ ἀνθρώπου μὲ κυνὴν (Πί ν. 204 γ). Περὶ αὐτοῦ διαλαμβάνομεν ἄλλοι. Τοῖχος μυκηναϊκῶν χρόνων ἀπεκαλύφθη εἰς τὸ Δ. ἀκριβῶς ἄκρον τοῦ οἰκοπέδου τούτου (Σχέδ. 6 · Πί ν. 204 δ).

Οἰκόπεδον Τζουβελάκη (Κολωνάκι)

Εἰς ἀποχωμάτωσιν εὐρέθησαν ὄστρακα ρωμαϊκά, ἑλληνιστικά καὶ μυκηναϊκά, εἰς βάθος 0,50 - 0,90 μ.

Οἰκόπεδον Παπασταμέλου (ὁδὸς Ἐπαμεινώνδου)

Εἰς τὸ ἐκτεταμένον τοῦτο οἰκόπεδον οὐδὲν ἀρχαῖον οἰκοδομικὸν λείψανον ἀπεκαλύφθη, διότι προφανῶς αἱ μικροὺ σχετικῶς βάθους (1.50 μ.) ἐπιχώσεις εἶχον ἀναμοχλευθῇ ὑπὸ νεωτέρων κτισμάτων. Συνελέγησαν μόνον ὄστρακά τινα βυζαντινῶν χρόνων.

Οἰκόπεδον Μπόρμπατζη (ὁδὸς Κέβητος)

Ἀπεκαλύφθησαν τοῖχοι καὶ ὄστρακα ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν χρόνων. Ἡ στήριξις πεδίων ἐγένετο εἰς μικρὸν βάθος καὶ οὕτω δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ διερεύνησις ὅλου τοῦ βάθους τῶν ἐδῶ ἐπιχώσεων.

Οἰκόπεδον Ματεοῦ (ὁδὸς Κάδμου)

Εἰς μίαν τῶν βάσεων ἀπεκαλύφθη τοῖχος βυζαντινῶν χρόνων, ἐνθ' παρὰ τὴν Α. πλευρὰν τοῦ οἰκοπέδου συνελέγη μέγας ἀριθμὸς ὀστράκων μυκηναϊκῶν χρόνων, χωρὶς ὅμως νὰ εὐρεθοῦν οἰκοδομικὰ λείψανα. Προφανῶς αἱ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπιχώσεις ἐπεσωρεύθησαν ἐδῶ, μεταφερθεῖσαι ἐκ τῶν πρὸς Α. καὶ ὑψηλότερον κειμένων οἰκοπέδων.

Οἰκόπεδον Νικήτα (ὁδὸς Ἡλέκτρας)

Ἀπεκαλύφθησαν ἀσημαντὰ τινα λείψανα τοίχων βυζαντινῶν χρόνων, ὡς καὶ τινα μυκηναϊκῶν. Συνελέγησαν ἐπίσης ὄστρακα τῶν προμνησθεισῶν φάσεων.

Οἰκόπεδον Τούτουζα (εἰς Πυρὶ)

Ἐκ τάφου βυζαντινῶν χρόνων προήλθον ἐπτὰ ἀγγεῖα ἄκέραια καὶ μὴ, ὑψίλιμα, μετὰ μιᾶς τοξωτῆς λαβῆς καὶ ἀνοικτοῦ περιφεροῦς χείλους.

Οἰκόπεδον Ἐργατικῆς Ἑστίας (ὁδὸς Οἰδίποδος)

Εὐρέθησαν τρία ἄκέραια βυζαντινῶν χρόνων ἀγγεῖα καὶ τινα ὄστρακα μυκηναϊκῶν χρόνων κατὰ τὴν διάνοξιν βόθρου εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο.

Οἰκόπεδον Ματάλα (εἰς Ἀγίους Θεοδώρους)

Κατὰ τὴν διάνοξιν πεδίων ἀπεκαλύφθησαν μόνον ὄστρακα ἑλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων.

Οἰκόπεδον Φουσιάνη (εἰς Κολωνάκι)

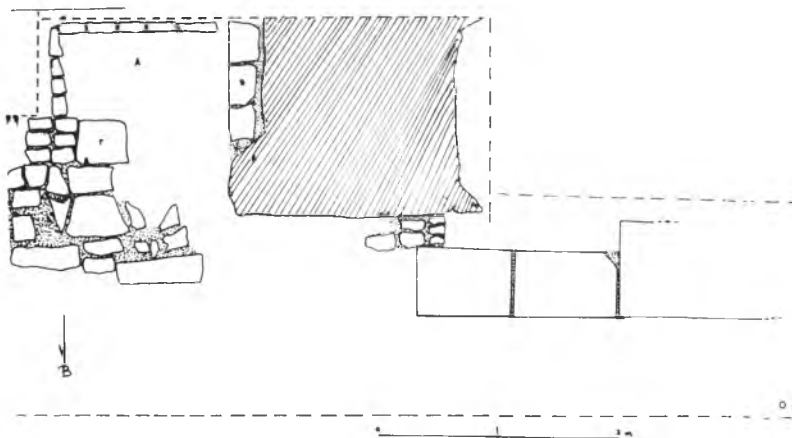
Ἀπεκαλύφθησαν τέσσαρες βυζαντινοί, κεραμοσκεπεῖς τάφοι, ἀκτέριστοι, καὶ δύο τάφοι, ὁμοίως βυζαντινῶν χρόνων, λελαξευμένοι εἰς τὸν μαλακὸν πῶρον καὶ καλυπτόμενοι ὑπὸ ἐπιτυμβίων πλακῶν κλασσικῶν χρόνων (βλ. κατωτ., σ. 228).

ΤΑΝΑΓΡΑ

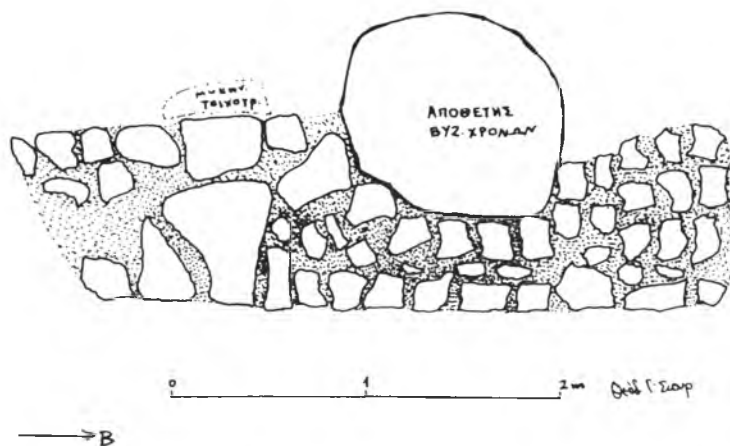
Ἡ ἀνασκαφή τοῦ μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου εἰς Τανάγραν ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη ἔρευνα τοῦ ἔτους, ἣτις ἐδικαίωσε τὰς προσδοκίας καὶ τὴν ἐπιμονὴν μας. Τὴν πρώτην πίστωσιν παρέσχεν ἡμῖν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ

ρευνα ἔφερεν εἰς φῶς τοσοῦτους καὶ τοιοῦτους θησαυροὺς, ὥστε ἡ Τανάγρα ἐγγράφεται εἰς τοὺς μεγάλους χώρους τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης.

Ἡρευνήθησαν συνολικῶς τριάκοντα δύο θαλαμοειδεῖς τάφοι εἰς τὴν θέσιν Λέδεζα, περὶ τὰ



Σχέδ. 5. Θῆβαι. Κάτωφιν ἀνασκαφῆς εἰς οἰκόπ. Εὐαγγ. Παπᾶ
(Α. Δάπεδον ἐκ κεράμων, Β. Τοῖχος ἐπικονιαμένος, Γ. Τοῖχος ἐκ παρίνων θραυσμάτων, Δ. Λιθόστρωτον, Ε. Φυσικὸς βράχος, Ο. Ὁστέοφυλάκιον)



Σχέδ. 6. Θῆβαι, οἰκόπ. Εὐ. Φίλου. Κάτωφιν τοῖχου μυκηναϊκῶν χρόνων

Ὑπηρεσία τῇ ἐντολῇ τοῦ κ. Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὸς ὁ ἐνθουσιασμός καὶ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν περιοχὴν (βλ. καὶ ΑΑΑ ΙΙΙ (1970), σ. 61 - 62, εἰκ. 1 καὶ 2. Τὸ Ἔργον 1969, σ. 5 - 11, εἰκ. 1 - 7). Αἱ προβλέψεις μας, ἡ ἐκλογὴ τῆς θέσεως καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ ἐκτεταμένη ἔ-

400 μ. πρὸς Α. τοῦ σημερινοῦ χωρίου τῆς Τανάγρας καὶ ἐκατέρωθεν τῆς ἀπὸ Τανάγρας εἰς Ἀσωπίαν ἀμαξιτῆς ὁδοῦ.

Γνωστὰ καὶ συνήθη εἶναι τὰ σχήματα τῶν τάφων (βλ. Τὸ Ἔργον 1969, εἰκ. 1 - 2) (Πί ν. 205 α - β), ἀλλὰ πάντως περὶ αὐτῶν θὰ γίνῃ ἀλ-

λαχού έκτενέστερος λόγος. Πάντων ἐπισημότητος ἀπέβη ὁ τάφος 6, ἀποδειχθεὶς τὸ μέγα εὑρημα τῆς ἀνασκαφῆς. Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς μερικῶς καταρρευσάσης ὀροφῆς τοῦ θαλάμου, ἤρχισεν ἀποκαλυπτόμενος εἰς ἀπίστευτος θησαυρός. Τὸ σύνολον περίπου τοῦ θαλάμου ἐκαλύπτετο ὑπὸ πηλίνων λαρνάκων, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀποτεθῆ ἑκατέρωθεν στενοῦ διαδρόμου, εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ ἀνοίγματος τοῦ στομίου τοῦ τάφου. Τέσσαρες τούτων ἔκειντο ἄριστερά τῷ εἰσερχομένῳ, ἐνῶ τὸ δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ τμήμα τοῦ θαλάμου ἦτο ἀσφυκτικῶς πλήρες ἐξ αὐτῶν (Πί ν. 205 γ). Τελικῶς ἐξήχθησαν ἐκ τοῦ τμήματος τούτου δώδεκα λάρνακες.

Δώδεκα ἐκ τῶν δεκαῖς λαρνάκων τοῦ τάφου 6 φέρουν γραπτὰς παραστάσεις, τὸ κύριον θεματολόγιον τῶν ὁποίων εἶναι ζωφόροι θρηνηδῶν (κυριώτατα γυναικῶν) μετὰ τὰς χεῖρας φερομένας κατὰ κανόνα εἰς τὴν κεφαλὴν, εἰς τὴν γνωστὴν καὶ ἄλλοθεν χειρονομίαν τοῦ θρήνου (Πί ν. 206 α-β, 207 α). Αἱ λάρνακες τοῦ τάφου ἔχουν σχῆμα ὀρθογωνίου θήκης (κασέλας), στηρίζονται ἐπὶ τεσσάρων ποδῶν καὶ καλύπτονται δι' ἐπιπέδου καλύμματος, κυρίως ἐκ δύο τεμαχίων. Τὸ τελευταῖον εἶναι συνήθως ἀδιακόσμητον, ἐνῶ οἱ πόδες φέρουν ζωφωρικὰς κόσμημα ἢ ἐπ' ἀλλήλων σειρὰν καρδιοσχημῶν φύλλων (Waz) ἢ σπειροειδὲς κόσμημα, οἷον διακοσμεῖ καὶ τινὰς τῶν στενῶν πλευρῶν τῶν μνημείων τούτων. Πάντα τὰ θέματα ταῦτα ζωγραφοῦνται διὰ βαφῆς μελαίνης ἢ ἐρυθρᾶς, εἴτε ἐπὶ λευκοῦ γαλακτώματος, καλύπτοντος τὴν ἐπιφάνειαν τῶν λαρνάκων καὶ εὐκόλως ἀπολεπιζομένου, ὡς γίνεται μετὰ τὰς λευκάς ἀττικὰς ληκύθους τοῦ 5ου αἰ., εἴτε ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ-ὑποκιτρίνου πηλοῦ τῶν μνημείων. Τὰ χρώματα δὲν εἶναι σταθερά, ἰδιαιτέρως τὸ μέλαν.

Ἐκ τοῦ τάφου τούτου προῆλθε καὶ μία ἄλλη ἐκπληξίς. Πέραν τοῦ κανονικοῦ κτερισμοῦ διὰ τῶν συνήθων εἰδωλίων καὶ ἀγγείων, αἱ λάρνακες ἀπεκάλυψαν ἓνα καινοφανὲς τύπον εἰδωλίου, συνισταμένου ἐκ δίσκου, μορφουμένου κάτω μὲν εἰς τὸ γνωστὸν λατρευτικὸν σύμβολον τῆς κρητο-μυκηναϊκῆς θρησκείας, δηλ. τὰ διπλᾶ κέρατα (Horns of consecration), ἀφ' οὗ ἐκφύεται δίσκος, ὁ δίσκος τοῦ σώματος τῶν εἰδωλίων τύπου Φ, καὶ ἐφ' οὗ δίσκου ἐπικάθεται, εἴτε συμφυῶς εἴτε διὰ τένοντος ἐντὸς δύο ὁπῶν, μορφῇ ὁμοιάζουσα πρὸς πετρωτὸν ταῦρον ἢ τιτηνόμορφον ὄν μεμακρὰν οὐράν. Εἰς τὸν τάφον 6 ἀπεκαλύφθησαν περὶ τὰ εἴκοσι τοιαῦτα εἰδώλια. Μεγαλυτέραν ἐκπληξίν ἐμποιεῖ νῦν ἡ διαπίστωσις ὅτι, τινὰ τοῦλάχιστον τῶν εἰδωλίων τούτων, ἅτινα φέρουν

ἐνίοτε μικρὰν πρὸς τὰ κάτω προβολὴν τῶν διπλῶν κεράτων, ἐνεσφηνοῦντο ἐντὸς ἀναλόγων ὑποδοχῶν τοῦ καλύμματος τῶν λαρνάκων. Εἰς μίαν περίπτωσηιν ἀποκατεστάθησαν τέσσαρα τοιαῦτα εἰδώλια ἐπὶ τοῦ καλύμματος μιᾶς τῶν λαρνάκων. Ἀλλαχοῦ βεβαίως θὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ ἐρμηνεία ὅλων τούτων, σημειῶ πάντως ὅτι φαίνεται πιθανὸς ὁ κτερισμὸς τῶν νεκρῶν διὰ τοποθετήσεως ἀγγείων κλπ. ἐπὶ τοῦ καλύμματος τῶν σαρκοφάγων, ὅσακις ἡνοίγετο διὰ νέαν ταφὴν ὁ θάλαμος (βλ. Τὸ Ἔργον 1969, εἰκ. 3).

Αἱ λάρνακες τοῦ τάφου 6 ἔχουν διαφόρους διαστάσεις (μῆκ. 1,07, πλ. 0,18, ὕψ. 0,69 μ. μέχρι μῆκ. 0,43, πλ. 0,23, ὕψ. 0,34 μ.), ἐδέχθησαν δὲ νεκρούς, ἓνα πάντοτε διὰ κάθε λάρνακα, διαφόρου ἡλικίας. Ὁ τάφος 6 χρονολογεῖται εἰς τοὺς ΥΕ ΠΙΒ χρόνους καὶ ἀποτελεῖ ἓν σεπτὸν μνημεῖον τοῦ ὅλου νεκροταφείου.

Λάρνακες δὲν ἔδωσαν ὅλοι οἱ τάφοι, οὐχ ἤττον ἄφθονα ὑπῆρξαν τὰ λοιπὰ εὑρήματα (κυριώτατα ἀγγεῖα καὶ εἰδώλια τύπου Φ καὶ Ψ καὶ ψῆφοι λεπτὰ ὑαλομάζης), συμποσούμενα εἰς ὑπερεκατόν. Συνολικῶς ἐξήχθησαν περὶ τὰς εἴκοσι λάρνακες, τινὲς τῶν ὁποίων ἀβαστεῖς, ἐκ τάφων ἀσυλήτων καὶ μὴ.

Ἀξίζει νὰ ἐξαρθῇ ἓν ἐντελὲς μοναδικὸν μνημεῖον (λάρναξ) ἐκ τοῦ τάφου 22. Τοῦτο εἶναι τόσον εὐπρόσδεκτον καὶ σημαντικόν, ὥστε δημιουργεῖ νέαν προοπτικὴν διὰ τὴν μνημειογραφικὴν καὶ λατρείαν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνην τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἀφοῦ ἐν αὐτῷ συνδέονται ἡ μινωικὴ-μυκηναϊκὴ εἰκονογραφικὴ καὶ θεματολογικὴ κληρονομία (ταυροκαθάψια, σκηναὶ αἰγοειδῶν) (Πί ν. 207 β) καὶ θέματα γνωστὰ μέχρι τοῦδε ἀπὸ μεταγενέστερα μνημεῖα (πρόθεσις νεκρῶν καὶ ἐκφορά ἴσως, πρβλ. παρὰστασιν ἀρμάτων) (βλ. Τὸ Ἔργον 1969, εἰκ. 7).

Τὸ μυκηναϊκὸν νεκροταφεῖον τῆς Τανάγρας ἔχει τὴν ἀκμὴν του εἰς τοὺς ΥΕ ΠΙΒ χρόνους, ἐξακολουθεῖ δὲ ἐν χρήσει καὶ εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐπομένης περιόδου. Χρονολογικὰ καὶ λοιπὰ προβλήματα αὐτοῦ θὰ ἀναπτυχθοῦν βεβαίως ἀπὸ ἄλλης θέσεως.

ΑΝΑΣΚΑΦΗ Εἰς ΤΟΝ ΤΥΜΒΟΝ ΤΟΥ ΣΑΛΓΑΝΕΩΣ

Κατὰ μῆνα Αὐγουστον προέβημεν εἰς ἀνασκαφὴν ἐπείγοντος χαρακτηρὸς εἰς τὸν παρὰ τὸ χωρίον Δροσιά Βοιωτίας κείμενον μέγαν προϊστορικὸν τύμβον τοῦ Σαλγανέως (Πί ν. 208 α). Ἐκ τοῦ συνολικοῦ πλάτους τοῦ τύμβου (140 μ. περίπου) ἡρευνήθη τμήμα πλάτους 10 μ. περίπου. Αἱ διαστάσεις τοῦ τύμβου εἶναι 160 × 140 × 20 μ. (ὕψος) περίπου.

Ἡ τομὴ τῆς πρὸς Β. κλιτύος τοῦ λόφου ἀπε-

κάλυπεν ἐπαρκῶς τὴν «δομὴν» αὐτοῦ. Οὕτως, ὁ πυρὴν αὐτοῦ εἶναι φυσικός, ἀποτελούμενος ἐκ χαλικοπαγοῦς καὶ κροκαλοπαγοῦς πετρώματος, τὸ ὅποιον διαλύεται μετὰ σχετικῆς εὐκολίας. Εἰς τὸ κέντρον τῆς τομῆς τὸ φυσικὸν πέτρωμα καλύπτει σχεδὸν τὸ σύνολον ὕψος τοῦ λόφου, ἐνῶ αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἐπιχώσεις, ἐκκινουσαι ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ, ἀπλοῦνται πρὸς Α. καὶ κυρίως πρὸς τὰ ΝΔ., σχηματίζουσαι ἐν πολιτιστικὸν Tell, τὸ ὅποιον ἐτροποποίησε τὴν ἀρχικὴν τοῦ φυσικοῦ λόφου εἰκόνα. Οἱ κατοικήσαντες τὸν χώρον ἔκτισαν τὰς οἰκίας των εἰς τὰς κλιτύς τοῦ λόφου, ἐπιλέξαντες κυρίως τὰς πρὸς Ν. ἐστραμμένας, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰς ἐπιφορὰς τῶν ἀνέμων ἀνέμων, κυρίως τῶν βορείων, οἱ ὅποιοι μαστίζουν δι' ἔτος τὸν ἐκθετον εἰς αὐτοὺς λόφον.

Οἱ διαιτώμενοι εἰς τὸν λόφον εἶχον βεβαίως κέντρον τῆς ζωῆς καὶ τῶν δραστηριοτήτων των τὴν θάλασσαν, ἔγγιστα τῆς ὁποίας καὶ συνωκίσθησαν. Ἡ πρὸς Α. τοῦ λόφου κοιλάς, ἡ ὁποία πρέπει μὲ τὴν ἀároδον τῶν ἐτῶν νὰ ἔχη δεχθῇ ἱκανὰς προσχώσεις, παρῆεν εὐρύχωρον τόπον γεωργικῆς ἢ δενδροκομικῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἐνῶ τὰ πρὸς Ν. ὄρη καὶ οἱ λόφοι εἶναι καὶ σήμερον τόπος νομῆς βοσκημάτων, κυρίως αἰγῶν. Ἡ μικρὰ ἀνασκαφὴ ἀπεκάλυψε στοιχεῖα τῆς διαίτης τῶν κατοίκων τῶν διαφόρων φάσεων ζωῆς τῶν συνοικισμῶν. Εὐρέθησαν πολλά θαλάσσια ὄστρεα καὶ ἱκανὰ λείψανα ὀστέων ζῶων, ἐκ τῆς τραπέζης τῶν κατοίκων τοῦ λόφου. Τὸ ἐρυμνὸν τοῦ λόφου καὶ σχετικαὶ ὀχυρώσεις (κατωτέρω) ἐξησφάλιζον ἐπαρκῆ ἄμυναν εἰς τοὺς κατοίκους, ἰδιαίτερος ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς θαλάσσης, ἀφοῦ τὸ πρὸς Ν. ὄρεινόν συγκρότημα ἀπετέλει φυσικὴν στεφάνην ἀμύνης τῶν συνοικισμῶν.

Ἡ ἀνασκαφή: Δὲν ὑπῆρξε, λόγῳ χαρακτηρὸς καὶ προγραμματισμοῦ, ἐκτεταμένη. Τὴν κατ' ἀνάγκην μικρὰν ἀποκάλυψιν ἀρχαιολογικοῦ ὕλικου, ἀπεζημίωσεν ἀρκούντως ἡ προσπάθεια καὶ δυνατότης μεθοδικῆς ἀποκαταστάσεως στρωματογραφικῆς καὶ χρονολογικῆς ἀκολουθίας τῶν φάσεων πολιτιστικῆς ζωῆς ἐπὶ τοῦ λόφου. Ἐπὶ τῆς διαμορφωθείσης τομῆς τῆς Β. κλιτύς τοῦ λόφου, ἀπεσπινίσθη ἡ ἐξέλιξις τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐπιχώσεων. Ἡ στρωματογραφία αὕτη εἶναι, πιστεύομεν, ἡ κλεῖς πάσης περαιτέρω ἐρεῦνης τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ὕλικου.

Διεκρίθησαν δεκατρεῖς στρώσεις, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ στρώματος τοῦ ὀρίζοντος τὸ τέρμα τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐπιχώσεων τῆς Β. κλιτύς τοῦ λόφου. Εἰς ταύτας προσετέθησαν ἑτεραι τέσσαρες, ἀνήκουσαι εἰς τὸ παρὰ τὴν ὄφρυν τῆς τομῆς ἀνασκαφὴν ἐπίμηκες τμήμα, τὸ ἀντι-

προσωπεῦον τὸ τέλος τῆς συνοικιστικῆς ζωῆς ἐν τῷ λόφῳ, τὸ ὅποιον καὶ συμπίπτει πρὸς τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ΥΕ ΠΙΒ περιόδου ἢ τὰς πρώτας φάσεις τῆς ἀμέσως ἐπομένης. Αἱ στρώσεις αὗται (Σχέδ. 7) ἀντιπροσωπεύουν τὰ ἐξῆς τρία στρώματα - πολιτιστικάς φάσεις: τὴν ΠΕ, τὴν ΜΕ καὶ τὴ Μυκηναϊκὴν, ἐν ἐπαλλήλῳ διαδοχῇ. Μείζον εἶναι τὸ ΠΕ στρώμα μὲ ἀμέσως ἐπόμενον τὸ μυκηναϊκόν, μετὰξὺ τῶν ὁποίων ἀναπτύσσεται τὸ μικρότερον ΜΕ. Πᾶσαι αἱ στρώσεις μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ἐκάστης, τὴν σύστασιν καὶ τὰς διαστάσεις καὶ τὰ ἐντὸς αὐτῶν εὐρήματα, ἀπετυπώθησαν σχολαστικῶς καὶ θὰ μελετηθῶν προσεκτικῶς ἀπὸ πλευρᾶς κεραμεικῶν εὐρημάτων διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀκριβοῦς ἀκολουθίας των καὶ τῆς γενικωτέρας ἱστορίας τοῦ τόπου. Ἄξιον παρατηρήσεως καὶ σημειώσεως εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι καταστροφαι ὑπὸ πυρὸς ἔχουν ἀφήσει ἐντονα τὰ ἴχνη των ἐπὶ τῶν στρωμάτων τοῦ λόφου, πρᾶγμα τὸ ὅποιον προκύπτει ἀνάγλυφον ἐν τῇ τομῇ τῆς Β. κλιτύς αὐτοῦ. Μίαν προσωρινὴν εἰκόνα τῆς περιγραφῆς αὐτῆς δίδει ἡ πρόχειρος ἀντιγραφὴ τῆς στρωματογραφικῆς ἀποτυπώσεως τοῦ λόφου (Σχέδ. 7). Περὶ τῶν συμβάντων καὶ τῶν αἰτίων τῶν γεγονότων τούτων θὰ ἐπανεέλθωμεν ἀργότερον ἐν ἐκτάσει.

Εἰς τὸ τέρμα τῶν στρώσεων 2, 4, 5, 6 καὶ 9 (διὰ τὰ μυκηναϊκά κατωτέρω) ἀπεκαλύφθησαν τμήματα καλῶς διατηρουμένων δαπέδων ἐπὶ τῶν ὁποίων, ἰδίᾳ τῶν τεσσάρων πρώτων, διεπιστώσαμεν καὶ συνελέξαμεν πασιδήλα τὰ τεκμήρια τῆς καταστροφῆς τοῦ πυρὸς. Αἰθάλη, τέφρα καὶ ἀσβεστοποιημένα λιθάρια εἶχον καλύψει τὰ δάπεδα ταῦτα, ἐνῶ τεμάχια ξύλου ἀπνθρακωμένου ἀπέκειντο ἐπὶ τοῦ δαπέδου μάρτυρες τῆς μανίας τοῦ πυρὸς, τὸ ὅποιον κατέστρεψε τὰ σχετικὰ κτήρια, ἀγγεῖα δὲ ἢ θραύσματα αὐτῶν ἀνευρέθησαν ἀνεστραμμένα καὶ μελανωμένα ἐπὶ τῶν δαπέδων.

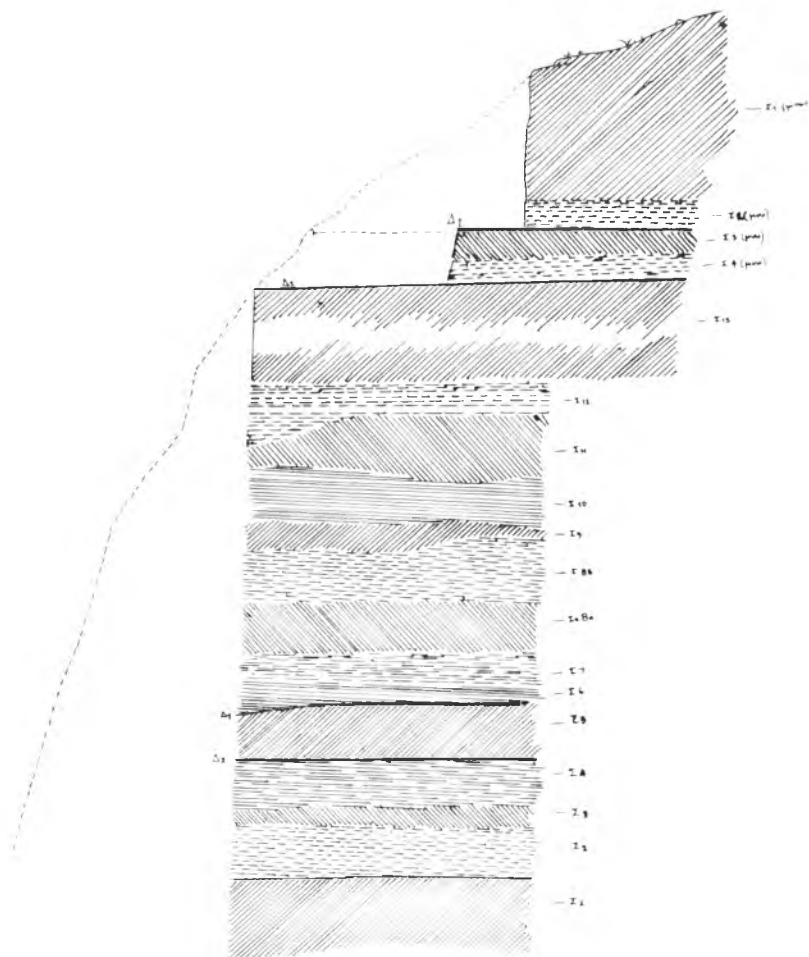
Τὴν εἰκόνα τῆς ὑπὸ τοῦ πυρὸς καταστροφῆς ἔχομεν ἐντονωτέραν εἰς τὸ δάπεδον τὸ ὀρίζον τὸ τέρμα τῆς στρώσεως 5 (ΠΕ χρόνων) (Πί ν. 208 β). Ἡ καῦσις ἐδῶ ἔχει ἀπανθρακώσει καὶ τμήμα τοῦ καλύπτοντος τὸ δάπεδον πηλοῦ ἢ τῶν ὑπ' αὐτὸ χαλίκων καὶ ἔχει ὀπτῆσει ὡς κέραμον τὴν κεραμίτιν γῆν τοῦ δαπέδου καὶ τὰς πεσοῦσας ἐπ' αὐτοῦ πλίνθους. Πίθοι στηριζόμενοι ἐντὸς ἀναλόγου ἀσκοειδοῦς ὑποδοχῆς τοῦ ἐδάφους, ἡ ὁποία σήμερον εἶναι ἐνιαχοῦ ὀρατὴ ὡς ἐρυθρὰ ζώνη περιγράφουσα τὸ ἀγγεῖον, ὑπάρχουν εἰς διαφόρους στρώσεις, κυρίως ὅμως εἰς τὸ δάπεδον τῆς στρώσεως 6, ὅπερ καὶ ὠνομάσαμεν δάπεδον τῶν πίθων. Ἀλλαχοῦ ὑπάρχουν ἀνάλογα πιθοειδῇ

ανοίγματα ἐπικεχρισμένα διὰ κεραμίτιδος, λειασμένης ἐσωτερικῶς, πᾶχ. 0,04 μ., καὶ ἐχούσης τὴν σκληρότητα πλίνθου ξηρανθείσης εἰς τὸν ἥλιον.

Τὸ ἀντιπροσωπεῦον τὴν τελευταίαν φάσιν ζωῆς ἐν τῷ λόφῳ μυκηναϊκὸν στρώμα ἀπεκαλύφθη κατὰ τὴν ὁφρὺν τῆς τάφρου. Ἀνεσκάφησαν τρεῖς τομεῖς, οἱ ὅποιοι ἔδωσαν οἰκοδομικὰ λείψανα καὶ κεραμεικὸν ὕλικὸν τῆς προμνησθείσης φάσεως.

ἀπεκαλύφθη καὶ ἐστία ἐλλειψοειδῆς, ἐκτισμένη ἐκ χαλίκων καὶ πηλοῦ (Σχέδ. 8· Πί ν. 208 γ). Ἐπὶ τοῦ διαπέδου τούτου ἀνεύρομεν πλὴν ὀστράκων ἀγγείων καὶ ἓν ἀκέραιον εἰδώλιον τύπου Ψ καὶ τὴν κεφαλὴν ἐτέρου.

Ὅμοια δωμάτια ἀπεκάλυψαν καὶ οἱ λοιποὶ δύο τομεῖς, εἰς τὸν ἓνα τῶν ὁποίων μάλιστα ἀπεκαλύφθη καὶ κτιστὸν φρέαρ (Σχέδ. 9· Πί ν.



Σχέδ. 7. Δροσιὰ Θηβῶν. Στρωματογραφία εἰς τὴν Β. τομὴν τοῦ τύμβου τοῦ Σαλγανέως

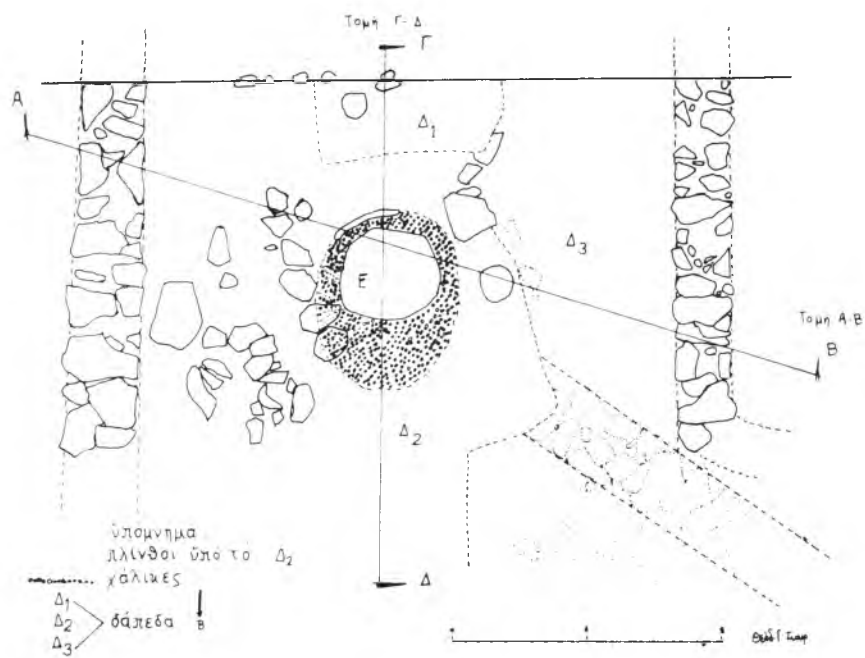
Εἰς τὸν ἓνα τῶν τομέων ἀπεκαλύφθη τὸ μέγιστον μέρος δωματίου (Σχέδ. 8). Οἱ τοῖχοί του σώζονται εἰς ὕψ. 0,60 - 0,80 μ. Ἀπεκαλύφθησαν ἐντὸς αὐτοῦ δύο δάπεδα ἀρίστης κατασκευῆς καὶ διατηρήσεως, ἰδίᾳ τὸ διατηρηθὲν δεῦτερον ἐκ τῶν ἄνω. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν διαπέδων τούτων ἔκειτο στρώμα τέφρας καθαρᾶς, πᾶχους 0,18 - 0,25 μ., καθ' ὅλην τὴν ἐκτασιν. Ἐπὶ τοῦ δευτέρου

208 δ), διαμέτρου ἄνω 1,30 μ., τὸ ὅποιον ἠδυνήθημεν νὰ καθαρίσωμεν ἐκ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ πεσόντων λίθων μέχρι βάρους 3 μ. περίπου, συνεχίζει δὲ καὶ βαθύτερον.

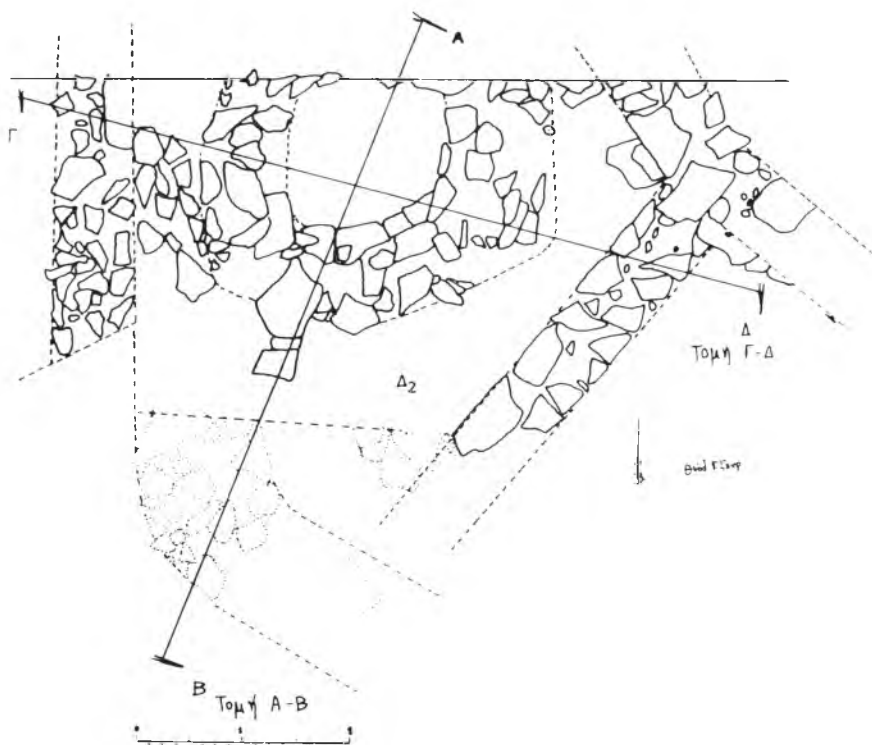
ΥΠΛΟΝ ΘΗΒΩΝ

α'. Νεκροταφεῖον καὶ συνοικισμὸς ΠΕ χρόνων

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ παρακολούθησεως ἐκσκαφικῶν



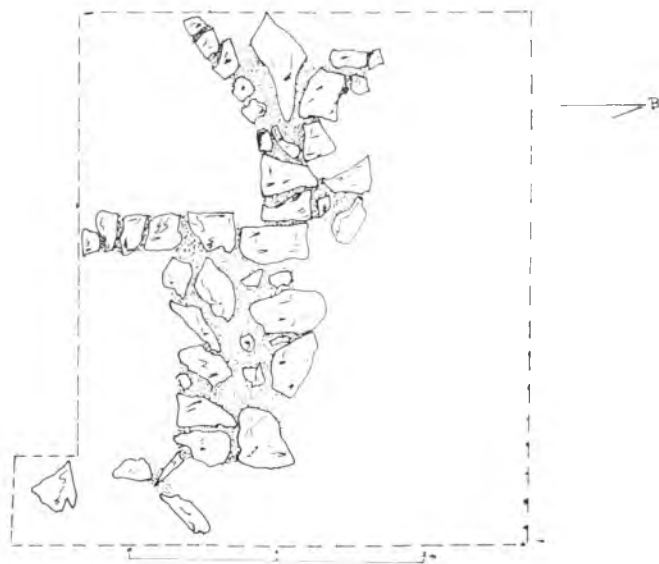
Σχέδ. 8. Δροσιά Θηβών. Κάτοψις τομέως 5



Σχέδ. 9. Δροσιά Θηβών. Κάτοψις τομέως 3

έργασιών διαμορφώσεως τοῦ προαυλίου τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου Ὑπάτου Θηβῶν διεπιστώσαμεν τὴν ὑπαρξιν τάφων τῆς ΠΕ περιόδου. Τὸ χωρίον Ὑπατον Θηβῶν κεῖται εἰς τὴν ΒΑ. ἐσχατιάν τοῦ Θηβαϊκοῦ πεδίου, ἐκτισμένον ἐπὶ τῶν προβούνων τῆς βραχέδους στεφάνης τριῶν λόφων, ἀποφουμένων ἐκ τοῦ κυρίου ὄγκου τοῦ ὄρους Ὑπατον. Ἐπὶ τῶν κρασπέδων τῆς στεφάνης ταύτης τῶν εἰρημένων λόφων ἔχουν ἐξοικονομηθῆ οἱ τάφοι ἐντὸς ψαμμιτικοῦ πετρώματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχει ἀποτεθῆ ἐπιχώσις πλειόνων φάσεων πολιτιστικοῦ βίου, ὡς τεκμηριοῦται ἐκ τῶν κεραμικῶν ἰδίᾳ εὐρημάτων. Ἡ παρακολούθησις καὶ μερικὴ ἔρευνα ἐν τῷ εἰρημένῳ χώρῳ ἀπε-

νεκροταφείου, ἐξ ἄλλου, παρέχουν ἐνδείξεις θάλαμοι τινες κατὰ τὴν ἑκτασιν τῆς κλιτύος τῆς ἐκκινουμένης πρὸς Δ. τοῦ προαυλίου τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου μέχρι σχεδὸν τοῦ νεκροταφείου τοῦ χωρίου, δηλαδὴ εἰς ἀπόστασιν 150 - 200 μ. περίπου. Ὅτι σῶζεται βεβαίως σήμερον εἰς τοὺς ὁρατοὺς τούτους θαλάμους εἶναι ἡ κοιλότης τοῦ δαπέδου τῶν, διότι οἱ τάφοι ἡλλοιώθησαν οἰκτρῶς ἐκ τῆς φυσικῆς φθορᾶς ἢ τῆς καταστροφῆς τῶν ὑπὸ ἀνθρωπίνων χειρῶν. Εὐθὺς ὑπεράνω τῆς κατωτάτης ταύτης σειρᾶς, δικαιούται τις νὰ ἀναμένη συνέχισιν τοῦ νεκροταφείου ὑπὸ τὰς ἐπιγενεῖς ἐπιχώσεις, ἴσως δὲ καὶ τινὰς ταφὰς ἀσυλήτους ἢ ἄλλας ἀλωβήτους. Τὴν ἀποκάλυψιν ἐνταῦθα τοῦ



Σχέδ. 10. Ὑπατον Θηβῶν. Τοῖχος ΠΕ χρόνων

κάλυψε τρεῖς τάφους, ὧν ὁ εἰς παρέσχε βασιμους πληροφορίας περὶ τῆς προταθείσης χρονολογίας αὐτῶν, διότι, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐπενεχθεισῶν ἐν αὐτῷ ἐπιχώσεων, εὗρομεν κατὰ χώραν τὸ μείζον τοῦ σκελετοῦ τοῦ νεκροῦ καὶ τὰ πλείονα τῶν θραυσμάτων ἀγγείου - κτερίσματος τῶν ΠΕ χρόνων. Εὐρυτέραν ἔρευναν δὲν ἡδυνήθημεν νὰ ἀναλάβωμεν καὶ συνεπῶς στερούμεθα στοιχείων διὰ τὴν ἀκριβῆ περιγραφὴν τῆς μορφῆς τῶν τάφων καὶ τὴν ἑκτασιν τοῦ νεκροταφείου. Αἱ ἐνδείξεις, ἅτινας ἀπεκομίσσαμεν, κατατάσσουν τοὺς τάφους τούτους εἰς τοὺς γνωστοὺς ἐξ ἄλλων περιοχῶν τῆς Βοιωτίας ΠΕ τοιούτους, δηλαδὴ τοὺς λαξευθέντας ἐντὸς τοῦ μαλακοῦ πετρώματος κριβανοειδεῖς θαλάμους. Περὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ

νεκροταφείου τούτου στηρίζει καὶ ἡ ὑπαρξὶς συνοικισμοῦ τῶν αὐτῶν χρόνων, τμήμα τοῦ ὁποίου ἀπεκαλύψαμεν ἑκατοντάδας τινὰς μέτρων πρὸς Ν. τοῦ σημερινοῦ χωρίου (Σχέδ. 10). Ἐντεῦθεν συνελέγησαν ὄστρακα ἀγγείων τῶν ΠΕ χρόνων καὶ λίθινα ἐργαλεῖα.

β'. Νεκροταφεῖον γεωμετρικῶν καὶ ὑστερωτέρων χρόνων

Εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον ἐνετοπίσθη χώρος νεκροταφείου τῶν ὀψίμων γεωμετρικῶν χρόνων. Κατὰ τὴν διάνοξιν τάφου εἰς τὸν ἀγρὸν Ἰω. Πέτρου καὶ εἰς βάθ. 0,60 μ., ἀπεκαλύφθησαν τρία ἀκέραια ἀγγεῖα (δύο μόνωτα ποτήρια καὶ κανθαροειδὲς σκύφος μετὰ γραπτοῦ γραμμικοῦ διακόσμου)

καί πληθος ὀστράκων ἐξ ἀγγείων γεωμετρικῶν χρόνων. Ἐξ ἄλλου, ἐκείθεν τῆς παρειᾶς τῆς τάφρου πρὸς Β. καί εἰς ἔκτασιν οὐχὶ ἐλάσσονα τῶν 2 - 3 στρεμμάτων, διακρίνεται σαφῶς κρηπίς ἀσβεστολίθων, σχηματίζουσα οἰοῖν περίβολον τοῦ χώρου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὗρομεν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ ὀστρακα τῶν αὐτῶν χρόνων μετὰ γραπτῆς διακοσμῆσεως. Τὰ ὀστρακα προέρχονται ἐκ μικρῶν ἀγγείων καί ἐκ πίθων-ταφῶν. Συστηματικώτερα ἔρευνα ἀναληφθεῖσα ἐκεῖ ἔφερεν εἰς φῶς τάφους τινὰς τῶν κλασσικῶν χρόνων, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων εἶχον δυστυχῶς συληθῇ.

Εἰς τάφος ἀπεκαλύφθη εἰς τὸ χεῖλος τῆς προμνησθείσης τάφρου. Ἐδῶκε μόνον μίαν ψῆφον ὑαλομάξης, ὀστρακά τινα μελαμβαφῶν ἀγγείων καὶ θραύσμα στλεγγίδος. Ὁ τάφος εἶναι ὀρθογώνιος, κιβωτιόσημος, ἐκ πλακῶν παρολίθου, τὸ δὲ δάπεδόν του εἶναι ὁ φυσικὸς βράχος ἐπιπεδωμένος (διαστ. $1.90 \times 0,50 \times 0,80$ μ.).

Εἰς ἄλλος τάφος, πρὸς Δ. τοῦ προηγουμένου, ἦτο ἐλλειψοειδὲς ὄρυγμα ἐντὸς τοῦ εὐθύπτου-κοκκινωποῦ πώρου (διαστ. $1.70 \times 1 \times 0,80$ μ.). Ἡ κοίτη τοῦ ὄρυγματος ἔχει διευρυνθῇ περαιτέρω, ὁμοίως ἐλλειψοειδῆς (διαστ. $1.25 \times 0,40 \times 0,20$ μ.). Εἰς τὴν ἐπιφάνειάν της ἡ ἐκβάθυνσις αὕτη φέρει πλευρικά «θρανία». Ἐντὸς τοῦ τελευταίου τούτου ὄρυγματος, ἔνθα ἐνηργήθη ἡ καύσις, εὐρέθη παχὺ στρώμα τέφρας. Εἰς τὸ «θρανίον» εὐρέθη ἀκέραιον ἀγγεῖον (βαθὺς κωδωνόσημος δίσκος σκύφος με στίλβον μέλαν γάνωμα), κατὰ δὲ τὸ Α. πέρας τοῦ ὄρυγματος εἰδῶλιον ἀκέραιον ἀνδρὸς ὀρθίου, φέρον ἵχνη πυρᾶς. Αἱ παρειαὶ τοῦ τάφου ἔφερον ὡσούτως ἔντονα ἵχνη τῆς πυρᾶς ἐκ τῆς καύσεως (ἐρυθρὰ γῆ). Ὁ τάφος χρονολογεῖται εἰς τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.

Ἐξ ἄλλου, ἀπεκαλύφθησαν, τεταραγμένοι καὶ τεθραυσμένοι ὑπὸ τοῦ ἄρδρου, τρεῖς πίθοι με καύσεις. Οἱ πίθοι (ὑψ. $0,35$ μ.) ἔστηρίζοντο διὰ λιθαρίων, ἔδοσαν δὲ ἐλάχιστά τινα κτερίσματα, οἷον κύλικα, κοτυλίσκην καὶ δύο - τρία εἰδῶλια ζώων (χοίρων). Ἐκαθαρίσθη ἱκανὸς χώρος με τάφους τεταραγμένους ἢ σεσυλημένους. Συνελέγη μέγας ἀριθμὸς ὀστράκων καὶ τινα σχεδὸν ἀκέραια ἀγγεῖα καὶ εἰδῶλια (σκύφοι, κύλικες, κἀνθαροὶ, ληκύθια, εἰδῶλια γυναικῶν, ἀκέραιον εἰδῶλιον καθημένου ἰθυφαλλικοῦ Σατύρου, φέρον καθαρά ἵχνη ἐρυθρᾶς βαφῆς, δύο εἰδῶλια περιστερῶν, ἀκέραιον εἰδῶλιον καθημένου ἀνδρὸς με κωνικὸν κάλυμμα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ περιστερὰν εἰς τὰς χεῖρας, καὶ τινα μικρότερα).

ΚΩΗΛΑΙ - ΘΕΣΠΙΑΙ

Ἀπεκαλύφθησαν δύο τάφοι τῆς ὑστέρως ἀρχαιότητος. Ὁ πρῶτος τῶν τάφων τούτων ἀνεσκάφη ἐν Κώπαις (νῦν Τοπόλια), ὁ δὲ δεύτερος ἐν Θεσπιαῖς.

Ὁ πρῶτος εἶναι εὐρύς ὀρθογώνιος, ἐκτισμένος ἐκ πῶρων κυρίως καὶ ἀσβεστολίθων, εἰλημμένων πάντων ἐκ μελῶν ἀνηκόντων εἰς ἀρχαιοτέρας τῆς κατασκευῆς τοῦ οἰκοδομᾶς, τινὲς τῶν ὁποίων φέρουν καὶ κυμάτιον ἀπλοῦν. Ἡ κατασκευὴ εἶναι σύμμετρος καὶ ἐπιμελής, οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν λίθων ἔχουν ἀρμοσθῇ κανονικῶς καὶ ἄνευ συνδετικοῦ (Πί ν. 209 α). Πλὴν τῶν ἐξ ἄλλων κατασκευῶν δόμων, τῶν χρησιμοποιηθέντων ἐνταῦθα, ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ ἐπιτύμβιαι στήλαι, ὧν δύο σχηματίζουν τὴν ἄνω ΝΑ. γωνίαν τῆς εἰς τὴν Α. πλευρὰν τοῦ τάφου ὀρθογώνιου κόγχης αὐτοῦ. Μεταξὺ τῶν δόμων - μελῶν τοῦ τάφου ἐτοποθετήθησαν καὶ ὀρθογώνιοι, καλῶς ὠπτημένοι κέραμοι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ μικρὰ λιθάρια, συγκρατούμενα ἐπίσης διὰ συνδετικοῦ (κορασανίου). Τὸ δάπεδον τοῦ τάφου καλύπτεται ἐπίσης ὑπὸ ἀναλόγων κεράμων καὶ μικρῶν πλακωτῶν λίθων. Τὸν τάφον εἶχον καλύψει πάλιν δι' ἐπιτύμβιων στηλῶν (Πί ν. 209 β), συγχρόνων τοῦ τάφου ἢ παλαιότερων καὶ ἐπαναχρησιμοποιηθεῖσων ἐνταῦθα. Τὸ ὑλικὸν τοῦτο συνιστᾷ καὶ τὴν ἀποζημίωσιν τῆς ἐρεῦνης ἀπὸ πλευρᾶς εὐρημάτων, διότι ἄλλως ὁ τάφος, σεσυλημένος, δὲν ἀπέδωκε, πλὴν ὀστράκων τινῶν, ἄλλο τί.

Αἱ μεταφερθεῖσαι εἰς τὸ Μουσεῖον Θηβῶν στήλαι εἶναι αἱ ἑξῆς:

1. Στήλη ἐκ μαρμάρου μετ' ἀνθεμωτῆς ἀπολήξεως (κοσμουμένης ὑπὸ ἀκανθῶν), ὑψ. 2,25, πλ. 0,50 - 0,58, πᾶχ. 0,15 - 0,19 μ. Ἄνωθεν καὶ κάτωθεν ζεύγους ροδάκων ἐπιγραφή:

ΘΙΟΜΝΑΣΤΑ / ΖΩΣΙΜΟΣ / ΟΜΟΛΟΙΧΕ
ΧΡΗΣ / ΤΕ ΧΑΙΡΕ

Ἡ στήλη αὕτη τῆς Θεομνάστας (ρωμαϊκῶν χρόνων) ἐπανεχρησιμοποιήθη κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς ἐπίσης χρόνους καὶ ἐχαράχθησαν ἐπ' αὐτῆς αἱ νεώτεραι ἐπιγραφαί.

2. Στήλη ἐκ μαρμάρου μετ' ἀνθεμωτῆς ἀπολήξεως ἀναλόγου πρὸς τὴν προηγουμένην, ὑψ. 1,98, πλ. 0,43 - 0,48, πᾶχ. 0,15 - 0,17 μ. Δύο ροδάκες ὑπὸ τὸ κυμάτιον τοῦ ἀνθεμίου, ἄνωθεν τῶν ὁποίων ἐπιγραφή:

ΕΠΙ ΠΑΡΑΜΟΝΩΙ

Κάτωθι τῶν ροδάκων ἔχει ἀποξεσθῇ ἐπιγραφή εἰς δύο σειράς.

3. Στήλη ἐκ μαρμάρου μετ' ἀναλόγου ἀπολήξεως ἄνω, ὑψ. 1,37, πλ. 0,42 - 0,46, πᾶχ. 0,14 - 0,15 μ. Ὑπεράνω τῶν τυπικῶν ροδάκων ἐπιγραφή:

ΔΥΔΟΣ ΟΕΡΑΤΙΟ
Σ
ΦΑΥΣΤΟΣ

Εἰς τὴν θέσιν ταύτην ὁ λίθος ἔχει κοιλανθῆ, φαίνεται δὲ ὅτι ἡ σωζομένη ἐπιγραφή ἐγράφη ἐπὶ ἀποξεσθείσης παλαιότερας.

Πᾶσαι αἱ στήλαι αὗται, ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐκάλυπτον τὴν ὀροφὴν τοῦ τάφου. Ἡ πρώτη μνημονευθεῖσα, μὲ τὴν νεωτέραν ἐπιγραφὴν, χρονολογεῖ καὶ τὸν τάφον εἰς τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους (3ος - 4ος αἰ.).

Ὁ δεῦτερος τῶν τάφων ἀπεκαλύφθη κατὰ τὴν διενέργειαν ἀρόσεως εἰς Θεσπιάς εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ Γ. Σελιανίτη. Κατασκευαστικῶς καὶ μορφολογικῶς ἀνήκει εἰς τὸν αὐτὸν τύπον, πλὴν εἶναι κατώτερος τοῦ προηγουμένου καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ ὡς πρὸς τὸ χρησιμοποιηθὲν ὕλικόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐνταῦθα κοινοὶ λίθοι καὶ κέραμοι εἰς διαδοχικάς, ἐπαλλήλους σειράς πλὴν τῆς τελευταίας ἄνω, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἐκ καλῶς λατομημένων πῶρων, οἵτινες ἐλήφθησαν προφανῶς καὶ ἐνταῦθα ἐκ παλαιότερων κατασκευῶν. Εἰς τὴν Ν. πλευρὰν τοῦ τάφου ἐνετειχίσθη καὶ θραῦσμα ἐπιτυμβίας στήλης τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., σῶζον τὴν ἐπιγραφὴν : *ΚΟΡΙΛΛΑ*. Τοὺς λίθους καὶ τὰς κεράμους συνέδεον ἄφθονον συνδετικὸν μίγμα (κορασάνιον), τὸ ὁποῖον ἐνιαχοῦ, ὡς σώζεται τοῦλάχιστον σήμερον, ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὡς ἐπενδυτικὸν κονίαμα. Αἱ διαστάσεις τοῦ τάφου εἶναι (ἐσωτερικῶς) : μήκ. 2,38, πλ. 1, ὕψ. 0,50, πάχ. τοιχωμάτων περίπου 0,50 μ.

Τὴν ὀροφὴν τοῦ κτιστοῦ, κιβωτίοσχήμου τοῦτου τάφου ἐκάλυπτον μεγάλαι πλάκες, τέσσαρες τὸν ἀριθμόν. Αὗται εἶναι πάλιν ἀρχιτεκτονικά μέλη παλαιότερων κτηρίων καὶ στήλῃ ἐπιτυμβία, ἀποκεκρουμένη κατὰ τὴν ἀνθεμωτὴν τῆς ἀπόληξιν καὶ αὕτη παλαιότερα τῆς κατασκευῆς τοῦ τάφου, ρωμαϊκῶν πάντως χρόνων καὶ ἐπαναχρησιμοποιηθεῖσα ἐνταῦθα, οὐ μόνον ὡς καλυπτηρία τοῦ τάφου ἀλλὰ καὶ ὡς στήλῃ τοῦ νεκροῦ, τοῦ ὁποίου ἔφερον ἐπιγεγραμμένον τὸ ὄνομα διὰ λατινικῶν καὶ ἑλληνικῶν χαρακτήρων:

CYARIYS
STRATYLLYS
ΓΟΥΑΡΙΟΣ
ΣΤΡΑΤΥΛ
ΛΟΣ

Τὰ εὐρήματα τοῦ τάφου ὑπῆρξαν πενιχρά. Πλὴν τεταραγμένων τινῶν ὁστῶν ἀπεκαλύφθησαν δύο ἀγγεῖα : μόνωτον σκεῦος ὡς τὸ παρὰ Pottery of the Roman Period (The Athenian Agora), 153 (jug), καὶ λήκυθος, αὐτόθι, 265 (μόνον διὰ τὸ σχῆμα), ἀμφότερα ἀβαφῆ, καὶ ζεύγος χαλκῶν

ἐνωτίων, ὠτογλυφίς καὶ βελόνη (πρβλ. Corinth, Vol. XII, 1325 (Roman Period) καὶ 2273 (fourth or fifth century)). Εὐρέθησαν ὁμοίως χαλκοῦν, λίαν κατιωμένον νόμισμα, διάτρητον δι' ἀνάρτησιν. Τὰ τελευταῖα ἀνήκον ἴσως εἰς γυναικα.

Ὁ τάφος οὗτος νομίζομεν, ὅτι πρέπει νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὸν 5ον-6ον μ.Χ. αἰ., ὁπότε θὰ ἔζησεν, ὡς σημαῖνόν πως πρόσωπον, ἐν Θεσπιάς καὶ ὁ μισοβάρβαρος Γουάριος Στράτυλλος.

Β'. ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ - ΕΝΤΟΠΙΣΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ

Περὶ συνελέγησαν τὰ κάτωθι ἀρχαῖα:

ΘΗΒΑΙ

Μεταξὺ πολλῶν θραυσμάτων θωρακίων καὶ λοιπῶν βυζαντινῶν μελῶν ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, θραῦσμα στήλης μέλανος λίθου, φέρον ἐπιγραφὴν κατὰ τὴν ἐτέραν τῶν στενῶν πλευρῶν αὐτοῦ. Περὶ αὐτῆς πλεῖονα ἀλλαχοῦ.

Οἰκόπεδον Δαγδελένη

Θωράκιον βυζαντινῶν χρόνων μὲ ἀνάγλυφον παράστασιν λαγωῦ, σωζ. ὕψ. 0,20, πλ. 0,22, πάχ. 0,15 μ.

Ἐπιτυμβία στήλῃ τῆς ὀψίμου ἀρχαιότητος (βλ. ἀνωτ. σ. 212), ὕψ. 0,86, πλ. 0,51, πάχ. 0,10 μ. Φέρει παράστασιν ἱματιοφόρου γυναικὸς καὶ ἐπιγραφὴν:

ΕΠΙ ΑΣΙΑΙ

Οἰκόπεδον Μπόρματζι (ὁδὸς Κέβητος)

Τὸ ἥμισυ ἐπιτυμβίας στήλης ἀσβεστολίθου, ἑλληνιστικῶν χρόνων, σωζ. ὕψ. 0,67, σωζ. πλ. 0,26, πάχ. 0,17 μ. Ἄνω μορφοῦται εἰς ἀνάγλυφον ἀέτωμα. Ἐπιγραφὴ:

— ΡΙΟΣ

Οἰκόπεδον Φουσιάνη (Κολωνάκι)

Ἐπιτυμβία στήλῃ μαρμάρου μὲ ἀετωματικὴν ἀπόληξιν, ὕψ. 1,07, πλ. 0,40, πάχ. 0,08 μ. Ἐπιγραφὴ:

ΝΙΚΩΝ

Ἐπιτυμβία στήλῃ μαρμάρου μὲ ἀετωματικὴν ἀπόληξιν, ὕψ. 0,55, πλ. 0,42, πάχ. 0,07 μ. Ἐπιγραφὴ:

ΔΙΩΝ

Κῆπος Παραπούλη (Νέος Συναϊσμός Θηβῶν)

Ὁρθογώνιος ἀπλῇ ἐπιτυμβία στήλῃ μέλανος λίθου, ὕψ. 0,52, πλ. 0,39, πάχ. 0,13 μ., 5ου αἰ. π.Χ. Ἐπιγραφὴ:

ΟΜΟΛΟΙΣ

ΑΛΙΑΡΤΟΣ

α'. Ἐπιτύμβιος κύβος ἀσβεστολίθου, ὕψ. 0,60, πλ. 0,39, πᾶχ. 0,26 μ. Ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἐπιγραφή:

ΕΠΙΣΤΡΟΦΑ

β'. Κατὰ τὴν διάνοιξιν τῆς πρὸς Μάζι ἁμαξιτῆς ὁδοῦ ἀπεκαλύφθησαν τρεῖς τάφοι κεραμοσκεπεῖς, τῶν ὀνίμων ἐλληνιστικῶν χρόνων. Συνελέγησαν περὶ τὰ δέκα ἀγγεῖα ἀκέραια καὶ εἰς θραύσματα, δύο κεφαλαὶ γυναικείων εἰδωλίων καὶ δύο μελαμβafeῖς λύχνου.

ΠΑΡΑΜΙΝΗ

Πῶρινος ὀρθογώνιος ἐπιτύμβιος κύβος, ὕψ. 0,93, πλευρ. 0,335 × 0,32 μ. Ἐπιγραφή ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς:

Η

Η' (ἐπὶ τὰ λατὰ)

ΣΤΕΝΗ ΘΗΒΩΝ

Πῶρινος ὀρθογώνιος ἐπιτύμβιος κύβος, ὕψ. 0,89, πλευρ. 0,29 × 0,26 μ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν ὀψεων σώζει τὰ ἐξῆς στοιχεῖα:

FR H

ΒΑΘΥ ΑΥΑΛΟΣ

Ἐπιτυμβία στήλη ἀσβεστολίθου με ἀετωματικὴν ἀπόληξιν, ὕψ. 0,59, πλ. 0,39, πᾶχ. 0,17 μ. Ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἐπιγραφή:

ΚΑΛΛΗΝ
ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ
ΞΕΝΩΝ
ΑΡΧΩ
ΚΑΛΛΗΝ
ΑΝΑΞΙΣ
ΑΛΛΙΒΟΥΔΑ
ΝΙΚΟΞΕΝΑ
ΑΤΙΞΙΑΝ

ΚΩΜΑΙ ΘΗΒΩΝ

Ἐκ τοῦ μνημονευθέντος ἀνωτέρω (σ. 227) τάφου συνελέγησαν καὶ αἱ ἀκόλουθοι ἐπιγραφαί:

Ἐπιτύμβιος κύβος ὑποκυάνου ἀσβεστολίθου, ὕψ. 0,93, πλ. 0,45, πᾶχ. 0,18 μ. Ἐπιγραφή:

ΠΑΡΑΜΟΝΟΣ
ΠΑΡΑΜΟΝ[ΟΣ]
ΝΕΙΚΟΚΛΕ
ΕΥΦΡΑΝΤΑ
ΩΤΩΝ
ΩΩΩ
ΕΥΤΥΧΙΑ
ΕΛΙΩΩΗΝ

Ἐπιτυμβία στήλη ἀσβεστολίθου μετ' ἀετωματικῆς ἀπόληξεως, ὕψ. 1,07, πλ. 0,30, πᾶχ. 0,10 μ. Ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἐπιγραφή:

ΖΩΙΑΑ

Θραῦσμα ἐπιτυμβίας στήλης μέλανος ἀσβεστολίθου, ὕψ. 0,57, πλ. 0,42, πᾶχ. 0,20 μ., κοσμοῦμενον διὰ δύο ροδάκων μεταξὺ δύο ἐπιγραφῶν:

ΑΘ[ΑΝΑ]ΔΩΡΟΣ

ΣΩΣΙΝΙΚΑ ΧΑΙΡΕ

Ἐκ Κωπῶν ἐπίσης συνελέγησαν:

Ἐπιτυμβία στήλη τῆς Μελιττας, ὕψ. 0,71, μεγ. πλ. 0,58, πᾶχ. 0,25 μ. Ὑπομέλας ἀσβεστολίθος. Τέλους 5ου αἰ. π.Χ.

Ἐπιτυμβία στήλη τοῦ Πουθαγγέλου, ὕψ. 0,52, πλ. 0,44, πᾶχ. 0,44 μ. Ὑλικὸν τὸ αὐτό. Τῶν αὐτῶν χρόνων.

Ἐπιτύμβιος κύβος μέλανος ἀσβεστολίθου, ὕψ. 0,97, πλ. 0,56, πᾶχ. 0,30 μ. 4ου αἰ. π.Χ. Ἐπιγραφή:

ΣΟΥΝΝΑΣΤΑΔΑ

Ἐπιτύμβιος κύβος μέλανος ἀσβεστολίθου, ὕψ. 0,46, πλ. 0,40, πᾶχ. 0,20 μ. Ἐπιγραφή:

ΦΙΛΙΠΠΑ

Κύβος ἀσβεστολίθου, ὕψ. 0,50, πλ. 0,41, πᾶχ. 0,31 μ. 5ου - 4ου αἰ. π.Χ. Ἐπιγραφή:

ΗΛΑΡΟΝ

ΗΕΡΩΟΣ

Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ἡμιρεπωμένην νῦν, ὑπάρχει πλουσιώτατον ὑλικόν, κυρίως ἐπιγραφαί, αἱ ὅποια ἔχουν ἐντειχισθῇ καὶ ἐπικονιαθῇ. Ἐκαθαρίσθησαν δύο ἐπιγραφαί - ψηφίσματα, ἐντετειχισμέναι ὑπὲρ καὶ ἐκατέρωθεν τῆς Δ. θύρας τῆς ἐκκλησίας. Αὗται θὰ δημοσιευθοῦν προσεχῶς. Εἰς τὸν Α. τοῖχον τῆς ἐκκλησίας ἔχει ἐντειχισθῇ ὡσαύτως ἐπιτυμβία στήλη με ἀνθεμωτὴν ἀπόληξιν φέρουσα τὰ ὀνόματα:

ΑΠΟΔΑΟΔΟΡ-

ΚΑΛΗΛΑΑ

καὶ ἀπότμημα ἐτέρας ὁμοίας στήλης εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐκκλησίας ὁμοίως ἐντετειχισμένης. Σῶζονται τὰ γράμματα:

-ΑΣ

ΛΕΟΝΤΑΡΙΟΝ ΘΕΣΣΗΩΝ

Ἐπιτυμβία στήλη τῆς Πραξίλας, ἐκ θεσπιακοῦ λίθου, ὕψ. 0,55, μεγ. πλ. 0,27, πᾶχ. 0,55 μ. 5ου αἰ. π.Χ.

Ὅμοία στήλη τοῦ Εὐμενίου, ὕψ. 0,52, πλ. 0,37, πᾶχ. 0,28 μ. Τοῦ αὐτοῦ λίθου. 4ου αἰ. π.Χ.

Ὅμοία στήλη τοῦ Μυρόνδου, ὕψ. 0,61, πλ. 0,43, πᾶχ. 0,26 μ. Τοῦ αὐτοῦ λίθου. 4ου αἰ. π.Χ.

Φαλλός. Όλ. ύψ. 0,39, ύψ. βάσ. 0,09 μ. Έπιγραφή:

ΦΙΛΕΡΩΣ

ΘΕΣΠΙΑΙ

Έντὸς ἀγροῦ εἰς θέσιν Γέφυρα Κάστρου, εὑρομεν δύο τετραέδρους κύβους μέλανος λίθου, ύψ. 0,55 μ., με ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἰωνικοῦ κυματίου καὶ ὠόσχημα φύλλα εἰς τὴν κορυφὴν καὶ τὴν βάσιν τῶν καὶ τόρμον ἄνω διὰ τὴν ἐν-θεσιν συνδέσμου. Ὑστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων.

Εἰς ἕτερον ἀγρὸν ἐνετοπίσθη ὀρθογώνιος τε-τράεδρος κύβος θεσπιακοῦ λίθου, με εἰργασμένας τὰς τρεῖς μόνον τῶν ἐδρῶν του, ἐπὶ τῆς κυρίας τῶν ὁποίων φέρει ἐπιγραφὴν τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.:

ΚΟΒΙΣ

Έτερος ὁμοῖος ἐπιτύμβιος κύβος, θεσπιακοῦ πάλιν λίθου, ἀποκεκρουμένος μερικῶς ὑπὸ τοῦ ἀρότρου καὶ ἀπεξεσμένος κατὰ τὴν κυρίαν τῶν ἐδρῶν του, φέρει εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐπιγρα-φὴν τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.:

ΑΙΘΑΝΟΔΩΡ[ΟΣ]

Έπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ «Κάστρου» Θεσπιῶν ἕτερος κύβος ἀρίστης διατηρήσεως, με ἐπι-γραφὴν ρωμαϊκῶν χρόνων:

ΘΕΟΜΝΑΣΤΑ

Βορείως τῆς θέσεως ταύτης, ὁμοῖος κύβος θεσπιακοῦ λίθου, ἀποκεκρουμένος κατὰ τὴν βάσιν του, φέρει ἐπιγραφὴν τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.:

ΦΙΛΟΞΕΝΑ

Ὡσαύτως, μετεφέρθησαν εἰς τὴν μικρὰν Συλ-λογὴν τῆς κώμης ἐκ τῆς θέσεως «Ράχη» καὶ ἐκ τοῦ ἀγροῦ Δημ. Κούνου:

1. Έπιτυμβία στήλη θεσπιακοῦ λίθου με ἀε-τωματικὴν ἀπλὴν ἀπόληξιν, ύψ. 0,44, πλ. 0,30, πάχ. 0,15 μ. 4ου αἰ. π.Χ. Έπιγραφὴ:

ΑΡΙΣΤΩ

2. Έπιτυμβία στήλη θεσπιακοῦ λίθου. Ἄνω μορφοῦται εἰς ἀέτωμα. Ὑψ. 0,52, πλ. 0,26, πάχ. 0,095 μ. Έπιγραφὴ:

-ΕΥ-ΩΧ

Έχει ἀποσβεσθῆ, διότι ἡ χάραξις τῶν γραμ-μάτων ἐγένετο ἐπιπολαία.

3. Ἄπλοῦς ὀρθογώνιος κύβος θεσπιακοῦ λίθου, τεθραυσμένος κατὰ τὴν μίαν τῶν μακρῶν του πλευρῶν, σωζ. ύψ. 0,31, πλ. 0,21, πάχ. 0,16 μ. Σώζει ἐλάχιστα ἴχνη σημείων, τὰ ὅποια ἴσως ἀνήκον εἰς γράμματα, οὐδὲν ὅμως διακρίνεται σαφῶς (πρβλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 2).

4. Έπιτύμβιος κύβος, ἀπλοῦ ὀρθογωνίου σχή-ματος, ἐλαφρῶς ἀποκεκρουμένος, ύψ. 0,47, πλ. 0,335, πάχ. 0,22 μ. 5ου αἰ. π.Χ. Έπιγραφὴ:

ΗΡΟΤΟΜΕΝΕΣ

Έκ τῆς θέσεως «Κάστρον» προέρχονται,

ὡσαύτως, πᾶσαι αἱ κατωτέρω μνημονευόμεναι ἐπιγραφαί, αἱ ὅποια μετεφέρθησαν εἰς τὴν Συλ-λογὴν Θεσπιῶν.

5. Έπιτύμβιος κύβος ἀποκεκρουμένος καὶ ἐλλι-πής, σχήματος ἀπλοῦ ὀρθογωνίου, σωζ. ύψ. 0,59, πλ. 0,54, πάχ. 0,43 μ. Έπιγραφὴ:

ΚΡΟΤΕΑ[Σ]

6. Έπιτύμβιος ὀρθογώνιος κύβος θεσπιακοῦ λίθου. Εἰς τὴν κυρίαν πλευρὰν φέρει ὀρθογώ-νιον κοιλότητα μάλλον διὰ νὰ φέρῃ δύο εἰκό-νας, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀβαθῶν ἐντομῶν εἰς τὴν κοιλότητα, ἀντιδιαμετρικῶς ἄνω καὶ κάτω δι' ἐκάστην τῶν δύο εἰκόνων. Ὑψ. 0,82, πλ. 0,60, πάχ. 0,45 (ύψ. κοιλότητος 0,28, πλ. 0,37, βάθ. 0,045 μ.). 2ου - 3ου αἰ. μ.Χ. Έπιγραφὴ ὑπὲρ τὴν κοιλότητα:

ΕΠΙ

ΑΦΡΟΔΑ ΗΡΩΙ

Ὑπ' αὐτήν:

ΕΠΙ ΘΑΛΑΜΩ ΗΡΩΙ

ΕΠΙΝΕΙΚΑΡΩ ΗΡΩΙΣΣΗ

7. Έπιτυμβία στήλη ἀσβεστολίθου. Ἄνω μορφοῦται εἰς ἀνάγλυφον ἀέτωμα. Ὑψ. 0,93, πλ. 0,31, πάχ. 0,145 μ. Έπιγραφὴ:

ΙΣΜΙΝΙΑΣ

8. Έπιτυμβία στήλη κρυσταλλικοῦ ἀσβεστο-λίθου, με ἀνθεματῶν ἀπόληξιν. Όλ. ύψ. 1,52, πλ. 0,44, πάχ. 0,19 μ. Έπιγραφὴ:

ΘΕΟΔΩΡΑ

ΧΡΗCΤΗ

ΧΑΙΡΕ

9. Έπιτυμβία ἀετωματικὴ στήλη θεσπιακοῦ λίθου. Εἰς τὴν κυρίαν ὀψιν τῆς φέρει μικρὰν ὀρθογώνιον καὶ ἐλαφρὰν κοιλότητα, ἐντὸς τῆς ὁποίας πρόστυπον ἀνάγλυφον ἀνδρὸς πρὸς δε-ξιὰ, φέροντος βραχὺν ἐζωσμένον περὶ τὴν ὀσφὺν χιτῶνα καὶ ἱμάτιον μέχρι τῶν ἰσχύων, πορπού-μενον εἰς τὸν δεξιὸν ὦμον. Ὑψ. 1,29, πλ. 0,51, πάχ. 0,12 μ. (ύψ. κοιλότητος 0,26, πλ. 0,21, βάθ. 0,01 μ.). Ὑπεράνω τῆς κοιλότητος ἐπι-γραφὴ:

ΠΟΠΛΙΟΣ ΧΑΙΡΕ

10. Ὀρθογώνιος ἐπιμήκης κύβος, ἐκ μαρμά-ρου, μήκ. 1,60, πλ. 0,46, πάχ. 0,39 μ., ἴσως ἀρχι-τεκτονικὸν μέλος (ἐξ ἐπιστυλίου;). Φέρει ἴχνη ἀναθυρώσεως εἰς τὴν προσθίαν ὀψιν καὶ δύο βαθεῖας περιφερεῖς κοιλότητας εἰς τὸ μέσον αὐτῆς (ἐκ δευτέρας χρήσεως). Εἰς τὴν αὐτὴν πλευρὰν καὶ παρὰ τὴν ἐτέραν τῶν δύο κοιλο-τήτων σώζεται ἡ ἐπιγραφὴ:

ΦΧΛΟΜΙ+

ΦΩΠΟCΟΛΛ

Λ ΗΘ

11. Ἐπιτύμβιος κύβος θεσπιακοῦ λίθου ἀποκεκρουμένος, σωζ. ὕψ. 0,65, πλ. 0,50, πάχ. 0,35 μ. 4ου αἰ. π.Χ. Ἐπιγραφή:

ΤΕΙΣΙΑΣ

12. Ἐπιτύμβιος ὀρθογώνιος κύβος, θεσπιακοῦ λίθου, ἀκέραιος, ὕψ. 0,67, πλ. 0,50, πάχ. 0,35 μ. 5ου αἰ. π.Χ. Ἐπιγραφή:

+ΑΝΙΘΙΑ[Σ

13. Πώρινος πεσσός, μήκ. 1,37, πλ. 0,27, πάχ. 0,25 μ., φέρων εἰς τὰς δύο τῶν ὤψεων αὐτοῦ ἐγχαράκτον κύκλον διαιρούμενον εἰς ὀκτὼ τομεῖς. Ἀρχιτεκτονικὸν μέλος.

14. Θρόνος θεσπιακοῦ λίθου. Οἱ πρόσθιοι πόδες λήγουν εἰς κνήμας καὶ πέλματα λέοντος. Τὸ ἐρεσίνωτον ἀποκεκρουμένον. Διαστ. βάσεως: 0,70 × 0,66, ὕψ. μέχρι βάσεως ἐρεσινώτου 0,58 μ.

15. Μαρμάρινος κορμός, μορφούμενος εἰς τὸ σωζόμενον ἄνω τμήμα του εἰς σῶμα ἀνδρός, πρὸ τοῦ στήθους τοῦ ὁποίου σώζεται ἀποκεκρουμένον προσωπεῖον μὲ μακράν γενειάδα. Σωζ. ὕψ. 0,51 μ. Ρωμαϊκῶν χρόνων.

16. Ἐκ τοῦ ἀγροῦ τοῦ Γεωργ. Μελισσάρη προέρχεται ἀπότμημα γυναικείου ἀγάλματος ἐκ μαρμάρου, ὕψ. 0,60 μ., ἐν ᾧ διατηροῦνται σημεία τοῦ ἐνδύματος (χιτῶνος ἐξωσμένου).

17. Κιονίσκος θεσπιακοῦ λίθου, ὕψ. 0,42, διαμ. ἄνω 0,18 μ. Ἐπιγραφή:

**ΦΙΛΩΤΕΡΑ
ΧΑΙΡΙ**

18. Κέραμος ἀποκεκρουμένη, πλ. 0,43, μεγ. σωζ. μήκ. 0,33 μ., φέρουσα ἐσωτερικῶς ἔντυπον σφραγίδα:



19. Ἐπιτυμβία στήλη ἱππέως, θεσπιακοῦ λίθου, ἀποκεκρουμένη ἄνω. Μέγ. σωζ. ὕψ. 0,37, πλ. 0,35, πάχ. 0,08 μ. Παρίσταται ἔφιππος ἀνὴρ πρὸς δεξιὰ, πρὸ βωμοῦ ἐντὸς πλαισίου. Ὁ ἵππος εἰς βηματισμόν. Ἀνάγλυφον χαμηλόν. 3ου αἰ. μ.Χ.

20. Ἐπιτύμβιος πεσσίσκος θεσπιακοῦ λίθου πεντάεδρος. Ἐπὶ τῆς προσθίας ὤψεως ὑψηλά, μορφή ἐφαρμμένη ἐντὸς χαμηλῆς κόγχης. Σωζ. ὕψ. 0,62, πλ. 0,14, ὕψ. μορφῆς 0,20 μ. Ρωμαϊκῶν χρόνων.

21. Φαλλός, σωζ. μήκ. 0,38, διαμ. 0,11 μ. Ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἐπιγραφή:

ΝΙΚΑ

22. Κιονίσκος θεσπιακοῦ λίθου, ἐκ τοῦ

ἀγροῦ Π. Παπαϊωάννου, ὕψ. 0,55, ἄνω διαμ. 0,17 μ. Ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἐπιγραφή:

**ΕΠΙ
ΟΝΗΣΙΜΩ**

23. Πωρίνη ἐπιτυμβία στήλη ὀρθογωνίου σχήματος, ἐκδίδουσα ἄνω εἰς «λαϊμόν» ἀποκεκρουμένον κατὰ τὴν βάσιν του. Ὑψ. 0,45, πλ. 0,30, πάχ. 0,12 μ. Ἐπιγραφή:

ΦΙΛΕΡΩΣ

24. Μικρὸς ἐπιτύμβιος, ἀπλοῦς, ὀρθογώνιος κύβος, θεσπιακοῦ λίθου ἴσως, ἐλαφρῶς ἀποκεκρουμένος, σωζ. ὕψ. 0,38, πλ. 0,24, πάχ. 0,23 μ. 5ου αἰ. π.Χ. Ἐπιγραφή:

ΝΕΟΛΑΙΤΟ[Σ

25. Πλάξ θεσπιακοῦ λίθου ἐκ τῆς οἰκίας Ἀναστ. Κάπρου, ἀπολήγουσα ἄνω εἰς ἀέτωμα, μήκ. 0,92, πλ. 0,30, πάχ. 0,075 μ. Ἐπιγραφή:

**ΕΠΙ ΑΘΗΝΑΙΩΙ ΤΗ ΚΑΙ
ΚΡΟΚΙΝΗ
ΓΥΝΑΙΚΙ ΔΕ ΣΩΤΑ**

26. Ἐπιτύμβιος ὀρθογώνιος κύβος θεσπιακοῦ λίθου ἐκ τῆς οἰκίας Λουκά Κούνου, ὕψ. 0,49, πλ. 0,35, πάχ. 0,29 μ. Ἐπιγραφή:

**ΣΩΣΙΠΠΑ
ΣΩΣΙΠΠΟΣ**

27. Κιονόκρανα, κιονίσκοι καὶ ἀρχιτεκτονικά μέλη ἐκ διαφόρων οἰκιῶν τῆς κόμης.

ΛΕΥΚΤΡΑ

Κατὰ τὴν διάρκειαν μικρὰς ἀνασκαφῆς εἰς τὸν παρὰ τὸ Τρόπαιον ἀγρὸν τοῦ Γ. Στενοῦ εὑρέθη ἡ ἐλλείπουσα ἀνάγλυφος ἀσπίς τοῦ Τροπαίου (Πίν. 209 γ). Ἡ διατήρησις τοῦ ἀποκαλυφθέντος τεμαχίου εἶναι σχεδὸν ἀρίστη. Οὕτω συμπληροῦται τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ Τροπαίου ἐν τῷ συνόλῳ του διὰ τῶν ἀρχαίων ἀσπίδων, μία τῶν ὁποίων εἶχε κατασκευασθῇ καινουργῆς, ὡς ἔγραψεν ὁ Καθηγητὴς κ. Ὁρλάνδος (Τὸ Ἔργον 1961, σ. 230: «Ἐπὶ τοῦ οὕτω διαμορφωθέντος κορμοῦ τῆς βάσεως ἐτοποθετήθησαν αἱ διασωθεῖσαι εἰς σχετικῶς καλὴν κατάστασιν ἀνάγλυφοι ἀσπίδες, ἐννέα τὸν ἀριθμὸν ἐν συνόλῳ, ἐκ τῶν ὁποίων ἔλειπε μία καὶ μόνη, κατασκευασθεῖσα καινουργῆς »).

ΞΗΡΟΝΟΜΗ

Τὰ ἐν συνεχείᾳ περιγραφόμενα ἀρχαῖα ἐνετοπίσθησαν ὑπὸ τοῦ ὑπογραφομένου εἰς ἀλσύλλιον τῆς κόμης Ξηρονομῆς Θηβῶν καὶ ἀκολούθως μετεφέρθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Θηβῶν. Ταῦτα εἶναι κύβοι ἐπιτύμβιοι τῆς ὑστέρας ἀρχαιότητος:

1. Ἐπιτύμβιος κύβος θεσπιακοῦ λίθου, μετὰ ράστασιν ἐφίππου πρὸ βωμοῦ ἐντὸς ὀρθογωνίου

κοιλότητας (κόγχης) εις τὴν προσθίαν ὄψιν. Ὑψ. 0,96, πλ. 0,63, πάχ. 0,52 μ., ὕψ. κόγχης 0,48, πλ. 0,44, βάθ. 0,07, ὕψ. ἀναγλύφου 0,01 μ. Ἐπιγραφή:

ΕΠΙ — ΗΡΩΕΙ

Ἄνω φέρει ἀβαθὴ περιφερὴ κοιλότητα, διαμ. 0,25, καὶ τρεῖς εἰς τὴν δεξιὰ τοῦ ἀναγλύφου ἔδραν, βάθ. 0,11 καὶ διαμ. 0,17 μ.

2. Κύβος θεσπιακοῦ λίθου μετὰ παράστασιν ἐφίππου πρὸς ἀριστερά ἐν χαμηλῇ ἀναγλύφῳ, πρὸ βωμοῦ ἐντὸς χαμηλῆς ὀρθογωνίου κόγχης, ὕψ. 0,63, πλ. 0,49, πάχ. 0,33 μ. ὕψ. κόγχης 0,40, πλ. 0,34, βάθ. 0,01, ὕψ. ἀναγλ. 0,01 μ. Ἄνω φέρει περιφερὴ ὀπήν, διαμ. 0,11 καὶ βάθ. 0,055 μ. Ἐπιγραφή:

*ΕΠΕΙ
ΦΙΛΛΗΟΥ
ΩΤΑ*

ΗΡΩΕΙ

3. Ὅμοιος κύβος μετὰ παράστασιν ἐφίππου πρὸ βωμοῦ, πρὸς ἀριστερά, ὕψ. 0,76, πλ. 0,53, πάχ. 0,37 μ., ὕψ. κόγχης 0,35, πλ. 0,33, ὕψ. ἀναγλύφου 0,01 μ. Ἄνω φέρει τόρμον ὀρθογώνιον, μήκ. 0,35, πλ. 0,14, βάθ. 0,07 μ. Ἐπιγραφή:

ΕΠΙ ΘΕΟΓΙΤΟΥ ΗΡΩΕΙ

4. Ὅμοιος κύβος μετὰ ἀνάλογον παράστασιν ἐφίππου πρὸ βωμοῦ, πρὸς ἀριστερά, ὕψ. 1, πλ. 0,53, πάχ. 0,40 μ., ὕψ. κόγχης 0,39, πλ. 0,39, ὕψ. ἀναγλύφου 0,01 μ. Ἄνω περιφερὴς ὀπή, διαμ. 0,30, βάθ. 0,055 μ. Ἐπιγραφή:

[ΕΠΙ]

*ΗΛΡΟΝΟΚΑΕΩ
ΗΡΩΕΙ*

5. Ἐπιτύμβιος κύβος θεσπιακοῦ λίθου, ὕψ. 0,61, πλ. 0,48, πάχ. 0,36 μ., ὕψ. κόγχης 0,37, πλ. 0,40, ὕψ. ἀναγλ. 0,01 μ., μετὰ παράστασιν ἐντὸς ἀβαθοῦς ὀρθογωνίου κόγχης γυναικὸς συρούσης ἵππον διὰ τῶν ἡνίων. Μεταξὺ γυναικὸς καὶ ἵππου βωμός.

6. Ὅμοιος κύβος ἀποκεκρουμένος φέρει ἐντὸς κόγχης παράστασιν ἐφίππου ἀνδρὸς πρὸς δεξιὰ. Πρὸ τοῦ ζώου βωμός. Σωζ. ὕψ. 0,43, πλ. 0,42, πάχ. 0,29 μ., σωζ. ὕψ. ἀναγλύφου 0,33, πλ. 0,35 μ. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἑδρας τοῦ ὀπῆ, βάθ. 0,06, διαμ. 0,09 μ. Ἐπιγραφή:

-ΡΩΕΙ

7. Ὅμοιος κύβος ἀκέραιος. Ἐργασία πρόχειρος καὶ ἐκτέλεισις τραχεῖα. Ἐφιππος ἀνὴρ πρὸς ἀριστερά. Ὁ ἵππος εἰς καλπασμόν, πρὸ αὐτοῦ ὁ γνωστὸς βωμός. Ὑψ. 0,65, πλ. 0,44, πάχ. 0,29, ἀναγλυφικὸν ἔξαρμα 0,04 μ. Κάτω ἐπιγραφή:

ΕΠΙ ΕΙΣΙΩΝΙ ΗΡΙ

8. Ὄρθογώνιος πλακωτὸς κύβος θεσπιακοῦ

λίθου, ἀποκεκρουμένος. Εἰς τὴν κυρίαν ὄψιν παράστασις μορφῆς καὶ ἵππου, ἀντωπῶν. Ἡ μορφή κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὸν ἵππον δι' ἱμάντος. Ὑπὸ τοὺς προσθίους πόδας τοῦ ἵππου χαράσσεται ὁ γνωστὸς βωμός. Ἐφθαρμένον ἄνω, ὁμοῦ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ἦν ἔφερεν ἴσως ἐκεῖ. Σωζ. ὕψ. 0,50, πλ. 0,45, πάχ. 0,17, σωζ. ὕψ. μορφῆς 0,35, πλ. ἀναγλύφου μορφῶν 0,40, ὕψ. ἀναγλ. 0,02 μ.

9. Ἀπότμημα ὁμοίου κύβου μετὰ παράστασιν ἐνδεδυμένης (γυναικείας;) μορφῆς πρὸ ἵππου, ὕψ. 0,30, σωζ. πλ. 0,51, πάχ. 0,24, ὕψ. ἀναγλ. 0,02 μ.

10. Ἀπότμημα ὁμοίου κύβου. Σῶζει μέρος τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὴν κεφαλὴν μετὰ μέρους τοῦ στήθους γυναικείας μορφῆς. Σωζ. ὕψ. 0,30, σωζ. πλ. 0,36, πάχ. 0,14 μ. Ἐπιγραφή:

ΕΥΚ -

ΕΠΙ ΜΟΧΙ -

11. Ἐπιτύμβιος ὀρθογώνιος κύβος μετὰ παράστασιν στεφάνου ἐκ φύλλων κισσοῦ ἐντὸς πλαισίου, ὕψ. 0,69, πλ. 0,45, πάχ. 0,35 μ. Ἄνω ἐπιγραφὴ δυσανάγνωστος. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια φέρει προβολὴν τοῦ λίθου δίκην λαιμοῦ, ὕψ. 0,15 μ.

12. Ὅμοιος κύβος ἐλαφρῶς ἀποκεκρουμένος, ὕψ. 0,49, πλ. 0,47, πάχ. 0,46 μ. Δὲν φέρει παράστασιν τινά. Ἐπὶ τοῦ πλαισίου τῆς κυρίας ὀψεως ἄνω ἐπιγραφή:

ΝΥΦΩΘΕΝΑ

13. Μέγας κύβος ὀρθογώνιος θεσπιακοῦ λίθου, ὕψ. 0,96, πλ. 0,70, πάχ. 0,60 μ., ὕψ. κόγχης 0,54, πλ. 0,515, μεγ. ὕψ. ἀναγλ. 0,01 μ. Ἐπὶ τῆς κυρίας ὀψεως ἡ γνωστὴ παράστασις ἐφίππου ἀνδρὸς ἐντὸς ἀβαθοῦς κόγχης πρὸς δεξιὰ. Ὑπὸ τοὺς προσθίους πόδας τοῦ ἵππου κωνικὸς βωμός. Ἄνω ἐπιγραφὴ δυσανάγνωστος. Φέρει εἰς τὴν ἄνω ὄψιν τρεῖς ὀπᾶς, διαμ. 0,15 (μεσαία) καὶ 0,10 μ. (αἱ δύο πλάγαι).

14. Κύβος ὀρθογώνιος. Περί αὐτοῦ βλ. ΑΑΑ III (1970), σ. 102 - 105, εἰκ. 1.

15. Κύβος ὀρθογώνιος θεσπιακοῦ λίθου, ὕψ. 0,59, πλ. 0,56, πάχ. 0,40 μ. Ἐπὶ τῆς κυρίας ὀψεως ἐντὸς πλαισίου ἀνάγλυφος σταυρός. Ἄνω προβάλλει περιφερὴς βάσις ἐκ δύο σπειρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων σκοτία, ὕψ. 0,15 μ.

16. Ὅμοιος κύβος ἐλαφρῶς ἀποκεκρουμένος, ὕψ. 0,71, πλ. 0,60, πάχ. 0,40 μ. Εἰς τὴν προσθίαν ἔδραν τοῦ φέρει ἀνάγλυφον σταυρὸν ἐντὸς πλαισίου. Ἐπὶ τῶν ὀριζοντίων σκελῶν τοῦ σταυροῦ δύο πτηνά, ὑπ' αὐτὰ τὰ γράμματα Α καὶ Ω. Εἰς τὴν βάσιν τοῦ σταυροῦ καὶ ἑκατέρωθεν ἀνά εἰς ἀνάγλυφος ρόμβος. Ἄνω προβάλλ-

λει όμοία πρός τό ύπ' άριθ. 15 βάσις, άποκεκρομένη.

ΘΙΣΒΗ

Ήσχομεν τήν εύκαιρίαν διά μίαν σύντομον επίσκεψιν συστάδων τινών τάφων, άνεωγμένων είς τό πέτρωμα τών λόφων τής περιοχής, σεσυλημένων δυστυχώς και ίκανώς ήλλοιωμένων. Τοιαύται συστάδες τάφων άπαντούν είς τρείς τουλάχιστον θέσεις τής περιοχής: ώς είναι άλλως τε γνωστόν, έκ Θίσβης φέρονται προερχόμεναι τινες τών πολυτίμων και διδακτικών σφραγίδων, μέ παραστάσεις έκ του λατρευτικού κύκλου τών πρωίμων μυκηναϊκών χρόνων (βλ. π.χ. Evans, Palace of Minos III, σ. 418, 458, 470, εικ. 282, 319, 328).

Ό Evans (αυτόθι, σ. 470, σημ. 7) άναφέρει ότι είς επίσκεψιν του Hewtley είς Θίσβην διεπιστώθη ή ύπαρξις μυκηναϊκών θαλαμοειδών τάφων, τήν παρατήρησιν δέ ταύτην ένισχύει και ή σημερινή εικών τών τάφων (« Σπηλιές » τούς όνομάζουν οί κάτοικοι του χωρίου).

Έτι και νυν δύνανται νά γίνουν χρήσιμοι παρατηρήσεις και διά τήν έκτασιν και τήν θέσιν τών συστάδων τών τάφων και διά τήν μορφήν και χρονολόγησιν τών τελευταίων και διά τήν τυχόν ύπαρξιν και άσυλήτων τινών τάφων, αλλά περί τούτων θά γίνη προσεχώς λόγος.

ΤΑΧΙ ΘΗΒΩΝ

Η μηχανοκαλλιέργεια προεκάλεσεν είς τόν άγρόν Ν. Λεμπέση τήν άναμόχλευσιν τάφων τινών του 4ου αι. π.Χ. Συνελέγη τό έλθόν είς φώς ύλικόν, τό όποιον περιλαμβάνει θραύσματα άγγείων και δύο - τρία ειδώλια είς θραύσματα.

ΓΛΑΣ

Είς τήν θέσιν « Ταλαντούσεζα » πρός Ν. τής μυκηναϊκής άκροπόλεως του Γλά, ένετοπίσθησαν τάφοι τινές κιβωτιόσχημοι τών ΜΕ χρόνων, σεσυλημένοι παλαιότερον.

ΚΡΕΥΣΙΣ

Περισυνελέγη τό ύλικόν τάφων - όρθογωνίων άνοιγμάτων είς τόν φυσικόν βράχον, παρά τήν θέσιν Άγιος Νικόλαος. Οί τάφοι ούτοι ήλθον είς φώς κατά τήν διάνοξιν άγροτικής όδοϋ, έδосαν δέ άγγεία και ειδώλια, κυρίως είς θραύσματα, τών κλασσικών χρόνων.

ΥΛΙΚΗ

Κατά τήν κατασκευήν άντλιοστασίου άπεκαλύφθη τάφος ρωμαϊκών χρόνων, του όποιου τό μόνον κτέρισμα ύπήρξε δακρυδόχος μελαμβής, ύψ. 0,06 μ.

ΦΘΙΩΤΙΣ

Α'. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

ΛΑΜΙΑ

Έντατικώτερον παρηκολούθησεν έφέτος ή Έφορεία τās έκσκαφικάς και λοιπάς έργασίας είς τήν πόλιν τής Λαμίας, προβάσα και είς συστηματικάς έρεύνας οίκοπέδων, ώς έκτίθεται άμέσως. Είς τήν Λαμίαν έγένετο και έργασία ύποδομής, διότι έπρεπε νά επιβάλωμεν μίαν άρχήν, νά ύποχρεούνται δηλ. οί ιδιοκτήται τών οίκοπέδων νά είδοποιούν τήν Έπηρεσίαν πρδ τής έναρξεως έκσκαφών. Ήσχομεν πρόθυμον τήν συμπάραστασιν τής Νομαρχίας, ήτις έξέδωκε και σχετικές διαταγās. Έχρειάσθη νά καταγγείλωμεν τούς παραβαίνοντας τήν διαταγήν ταύτην και ζημιούντας άρχαιότητας. Καθ' ήμέραν, ή κατάστασις βελτιούται και πιστεύομεν ότι είμεθα είς θέσιν νά έλέγχωμεν τήν κατάστασιν και νά έπεμβαίνωμεν, όπου άπαιτεί τουτο ή φροντίς τών άρχαίων.

Οικόπεδον Χαρ. Κοκκαλάκη, παρά τήν Α.Τ.Ε.

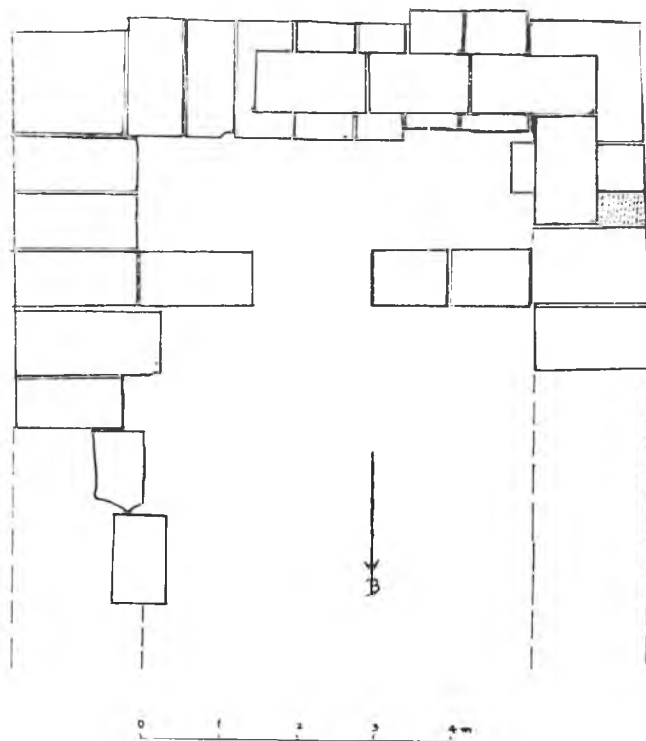
Αί έκτελούμεναι είς τό οικόπεδον τουτο έργασίαι άποχωματώσεως διά τήν άνέγερσιν οίκοδομής επαύθησαν και έν συνεχεία έγένετο συστηματική άνασκαφή του οίκοπέδου, ή όποία παρουσίασε τās εξής (παλαιότερον είχον έπενεχθή δυστυχώς ζημίαι είς τās άρχαία του οίκοπέδου τουτου):

Άνεσκάφησαν πέντε τάφοι κιβωτιόσχημοι, επιμελούς κατασκευής, έχοντες κεκοιναμένας τās έσωτερικάς όψεις τών όρθίων πλακών και έπεστρωμένοι διά τεφρου πηλου κατά τήν βάση των. Οί τέσσαρες εκεινο είς διδυμα ζεύγη, τό έν των όποιών είχε κοινήν τήν διαχωριστικήν πλάκα. Οί τάφοι ήσαν πλήρεις χώματος και είχον τās όστās έφθαρμένα. Είχον κτερισθή δι' άγγείων κυρίως, πηλίνων, τών πρωίμων ρωμαϊκών χρόνων (2ος - 1ος αι. π.Χ.), άνεύρομεν όμως και τοιαύτα έξ ύλου και τινά έργαλεία έκ σιδήρου και έλάσματα έκ χαλκού.

Τό σημαντικόν όμως τής άνασκαφικής έρεύνης έν τω οίκοπέδω τουτω είναι ή άποκάλυψις λειψάνων κτηρίου, τās όποία πιθανώς άνήκουν είς ναόν, και δη είς τόν όπισθόδομον και είς τμήμα τής έτέρας τών μακρών πλευρών αυτου. Τό κτήριον έχει τόν κύριον άξονα από Β. πρδς Ν., έχει θεμελιωθή επί του φυσικού βράχου (εϋθύπτου κυανοπρασίνου ψαμμίτου) και έκτίσθη έκ καλώς πελεκημένων και ήρμοσμένων πωρίνων πλίνθων άνευ συνδετικού ύλικου ή χρήσεως συνδέσμων, τουλάχιστον διά τās σωζόμενα

λείψανα αὐτοῦ (Σχέδ. 11· Πί ν. 209 δ). Πρὸς Ν. τοῦ κτηρίου ἔχουν καταπέσει ὁμοίας ἐργασίας καὶ ὑλικοῦ δόμοι, προφανῶς ἐκ τῆς ἀνωδομῆς αὐτοῦ, κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κτηρίου καὶ λόγῳ φυσικῆς κλίσεως τοῦ χώρου ἀπὸ Β. πρὸς Ν. Εἰς χαμηλότερον « ἄνδρον » περαιτέρω πρὸς Ν. εὐρίσκεται ἡ προμνησθεῖσα συστάς τῶν τάφων, οἱ ὅποιοι φαίνονται διανοιχθέντες ἐκεῖ εἰς ὑστερωτέρους τῆς κατασκευῆς καὶ χρήσεως τοῦ κτηρίου χρόνους. Ἐκ τῆς σωζομένης μικρᾶς ἐπιχώσεως παρὰ τὸ κτή-

Πί ν. 209 εἰς ἀπεικονιζόμενον κτηριακὸν σύνολον, σωζόμενον μόνον κατὰ τὴν κατωτάτην σειρὰν τῶν δόμων του, εἰς τινας δὲ μόνον θέσεις καὶ εἰς ὕψος δύο δόμων. Τὸ ὑλικὸν εἶναι πῶρος πυρρόχρους καὶ εὐθρυπτος, μετὰ πλίνθους καλῶς πελεκημένας κατὰ κανόνα καὶ μετὰ προσεκτικὴν ἀρμογὴν. Αἱ τελευταῖαι ἔχουν τοποθετηθῇ ἐπὶ ἀναλόγου διαμορφώσεως τοῦ φυσικοῦ βράχου (ὑποπρασίνου ψαμμίτου), ὅστις εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο ἔχει φυσικὴν κλίσιν ἀπὸ Δ. πρὸς Α., εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὅλη κατασκευὴ δια-



Σχέδ. 11. Λαμία, οἰκόπ. Χ. Κοκκαλάκη. Κάτοψις ναῖσκου

ριον εὐρέθησαν ὀλίγα ὄστρακα ρωμαϊκῶν χρόνων ἀλλὰ καὶ τινα ἐκ μελαμβαφῶν ἀγγείων τοῦ τέλους τοῦ 4ου αἰ. ἢ τῶν πρωϊμῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων. Οὐδὲν δυστυχῶς εὐρέθη ἐκ τυχόν πτεροῦ ἢ κιόνων ἢ καὶ θριγκοῦ τοῦ χαρακτηριζομένου ἐνταῦθα ὡς ναοῦ κτηρίου. Ὁ ἀνασκαφεὶς ναῖσκος πρέπει νὰ χρονολογηθῇ εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ 4ου π.Χ. αἰ.

Οἰκόπεδον Ἀθαν. Γιαννακοπούλου (ὁδὸς Γιαννακούρα 4)

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο ἀπεκαλύφθη τὸ ἐν τῷ

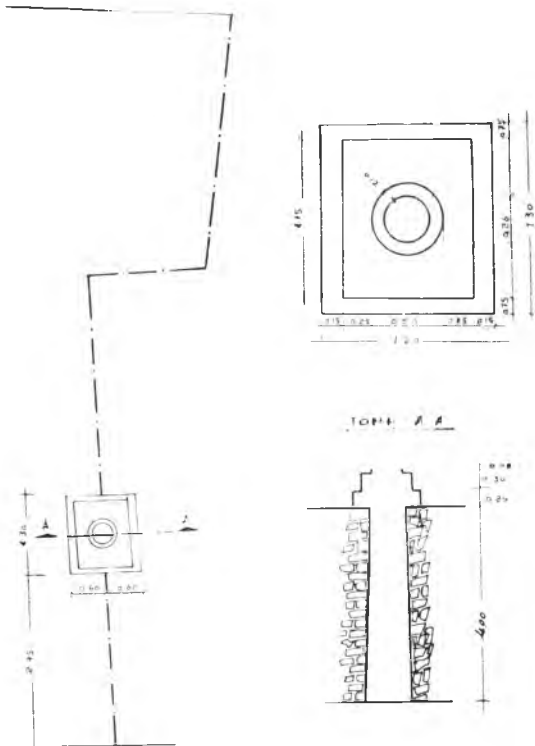
μορφοῦται εἰς ἀνισόπεδα ἄνδρα. Κινητὰ εὐρήματα ἐν τῷ οἰκοπέδῳ ἐγένοντο ἐλάχιστα, οἷον θραύσματα μελαμβαφῶν ἀγγείων καὶ τινα ἐλάσματα χαλκῶν ἀγγείων. Ἡ κατασκευὴ δέον νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.

Ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀποκαλυφθέντος κτηριακοῦ συνόλου παρατηροῦμεν, ὅτι ἐκ λόγων ἀρχιτεκτονικῆς εἰκόνος καὶ τοπογραφικῆς συναρτήσεως πρὸς ἀποκαλυφθέντα κατὰ τὸ παρελθὸν ἀνάλογα λείψανα εἰς παρακειμένας οἰκοδομάς, τὸ ἀποκαλυφθὲν ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τοῦτο συγκρότημα δέον νὰ ἀνήκῃ εἰς τμήμα τοῦ τεί-

χους τῆς πόλεως, ἐνῶ μόνον τὸ πρὸς Δ. σωζόμενον τμήμα ἀνοικτοῦ, ὀρθογωνίου ὡς φαίνεται, χώρου δέον νὰ ἀνήκη εἰς πυργοειδῆ προβολὴν τοῦ τείχους τούτου.

Οἰκόπεδον Παναγ. Φουρλιᾶ

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατρόκλου οἰκόπεδον Π. Φουρλιᾶ καὶ κατὰ τὴν διενέργειαν ἐκσκαφῶν, ἀπεκαλύφθη φρέαρ κτιστὸν τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων (Σχέδ. 12).



Σχέδ. 12. Λαμία. Κάτωψις καὶ τομὴ κτιστοῦ φρέατος ἀποκαλυφθέντος ἐν οἰκοπέδῳ Φουρλιᾶ

Οἰκόπεδον Τσαγκάρη (ὁδὸς Θερμοπυλῶν)

Ἀπεκαλύφθησαν δύο κιβωτιόσχημοι τάφοι ἐλληνιστικῶν χρόνων, περιέχοντες ταπεινά τινα κτερίσματα (δακρυδόχους). Αἱ διαστάσεις τῶν τάφων εἶναι: $1.85 \times 0.95 \times 0.30$ καὶ $1.90 \times 0.90 \times 0.60$ μ.

Οἰκόπεδον Κατσόγιαννου (ὁδὸς Βύρωνος 18)

Ἐπιμελοῦς κατασκευῆς κιβωτιόσχημος τάφος τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων ἀπεκαλύφθη εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο. Μετρεῖ μῆκ. 1.85, βάθ. 0.70, πλ. 0.45 μ. Ἐντὸς αὐτοῦ εὑρομεν χαλκοῦν κάτοπτρον, διαμ. 0.15 μ., καὶ μελαμβαφῇ σκύφον.

Λόφος Ἀγίου Λουκά

Ἀπεκαλύφθησαν λείψανα τοίχων ἐκ πάρου εἰς τὰ οἰκόπεδα Νικ. Καραμπά, κατὰ τὴν ὁδὸν Ρήγα Φεραίου, καὶ Λειβαδίτου, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βύρωνος ἀριθ. 7, πρὸς τὸν λόφον τοῦ Ἀγίου Λουκά. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις εὐρέθησαν δύο πώρινοι πλίνθοι, εἰς ἀπλὴν σειρὰν (μῆκ. 1.50, πλ. 0.80, ὕψ. 0.60 μ.), ἀνήκουσαι προφανῶς εἰς κτίσμα, τὸ ὁποῖον εἶχε καταστραφῇ παλαιότερον.

Οἰκόπεδον Ν. Ξυδιᾶ (ὁδὸς Θερμοπυλῶν)

Ἰκανὸς ἀριθμὸς πωρίνων πλίνθων, πάλιν ἐξ ἀγνώστου κτίσματος, εὐρέθησαν μετακεκινημένοι εἰς τὸ οἰκόπεδον Νικ. Ξυδιᾶ. Αἱ πλίνθοι μετροῦν μῆκ. 1.47, πλ. 0.50, ὕψ. 0.55 μ.

ΣΤΥΛΩΣ

Οἰκόπεδον Χ. Διβριώτη

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο ἡ Ἐφορεία ἐπραγματοποίησεν ἀνασκαφὴν πρὸς ἀποκάλυψιν ψηφιδωτοῦ δαπέδου ἐλθόντος τὸ πρῶτον εἰς φῶς, ὅτε ἐνηργήθη ἐν τῷ οἰκοπέδῳ ἐκσκαφὴ ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου διὰ τὴν διάνοξιν βάσεων πεδίων.

Μικρὸν συνεργεῖον προέβη εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἐπιχώσεων - μπάζων, τὰ ὁποῖα ἐκάλυπτον τὸ ψηφιδωτόν, εἰς βάθ. 2.40 μ. Λείψανα τοίχων ἀπεκαλύφθησαν ἐντὸς τῶν ἐπιχώσεων τούτων, σωζόμενα εἰς ὕψ. 1.45 καὶ πλ. 0.50 μ. Εὐρήματα ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς δὲν προέκυψαν ἀξιόλογα. Εὐρέθησαν περὶ τοὺς ἐπτά λύχνοι βυζαντινῶν χρόνων, φέροντες ἐκτύπους παραστάσεις σταυρῶν καὶ πτηνῶν, χαλκᾶ τινα νομίσματα, λίαν κατιωμένα, καὶ τινα τεμάχια χαλκῶν ἡλῶν. Τὸ ψηφιδωτόν δάπεδον εἶναι δύο κατηγοριῶν, ἥτοι ἐκ χονδροτέρων καὶ λεπτοτέρων ψηφίδων, τῆς τελευταίας δὲ κατηγορίας εἶναι τὸ καλύπτον τὴν ἐπιφάνειαν τῶν δωματίων, ἅτινα ὀρίζουν οἱ προειρημένοι τοῖχοι. Τὰ σχήματα εἶναι γεωμετρικά, ἥτοι κύκλοι ὀριζόμενοι εἰς τεταρτημόρια, ρόμβοι καὶ σπεῖραι (Πίν. 210 α). Τὰ χρώματα τῶν ψηφίδων εἶναι λευκὸν πρὸς ὑποκύανον - καστανὸν - μέλαν, αἱ ψηφίδες δὲ ἔχουν τοποθετηθῇ « κολυμπητὰ » ἐπὶ ἐπιφανείας στρώματος πάχ. 0.02 μ. ἐκ « κορασανίου », ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ ἕτερον ὅμοιον στρώμα ἀδρότερον, ἐνῶ τὸ σύνολον στηρίζεται ἐπὶ λιθαρίων.

ΑΓΓΑΝΤΗ

Εἰς Ἀγναντὴν Λοκρίδος ἀπεκαλύφθη νεκροταφεῖον μυκηναϊκῶν χρόνων, ἡ μερικὴ ἀνα-

σκαφή τοῦ ὁποῖου ἔδωκε λίαν ἀξιόλογα εὐρήματα, τὰ ὁποῖα, ἐρχόμενα διὰ πρώτην φοράν εἰς φῶς, θὰ ἀποτελέσουν σημαντικὴν συμβολὴν διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῆς περιοχῆς καὶ τῆς καθ' ὅλου ἐπεκτάσεως τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ πρὸς τὴν περιοχὴν αὐτὴν γενικώτερον. Πράγματι ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη προσθέτει διὰ πρώτην φοράν ἐν ἐξόχῳ σημασίᾳ κεφάλαιον εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν μυκηναϊκῶν καὶ ὑπομυκηναϊκῶν χρόνων εἰς μίαν περιοχὴν, ἡ ὁποία μέχρι σήμερον οὐδὲν στοιχεῖον ἐποικισμοῦ τῶν χρόνων τούτων καὶ τῶν ἀμέσως ἐπομένων εἶχε παρᾶσχει (βλ. γενικῶς Desborough, *The Last Mycenaean*, σ. 34 καὶ 125 κ.έ.). Τὰ πορίσματα τῆς πρώτης συστηματικῆς αὐτῆς ἀνασκαφῆς διὰ τὴν ἐξαγωγὴν συμπερασμάτων σχετικῶν μὲ τὴν διακίνησιν τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ πρὸς τὴν περιοχὴν αὐτὴν τῆς Ἑλλάδος, μὴς ἀγνώστου ἐν πολλοῖς εἰσέτι ἐποχῆς, καὶ τὴν διακρίβωσιν σχέσεων πρὸς τὴν Νότιον Ἑλλάδα καὶ τὰς πρὸς Β. περιοχὰς θὰ δώσουν, ἐκτιθέμενα ἀναλυτικώτερον ἐν καιρῷ, νέας ἀπόψεις ἐπὶ θεμάτων πρωτεύοντος ἐνδιαφέροντος, ὥς εἶναι ἡ φυσιολογία τοῦ πολιτικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ βίου τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ἐσχάτου κυρίως μυκηναϊκοῦ κύκλου, διότι ὡς ἐκθέτομεν καὶ ἀμέσως κατωτέρω, ἀπαριθμοῦντες τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφέντων τάφων, τὸ διὰ τῆς ἐφετεινῆς ἐρευνῆς ἀποκαλυφθέν καὶ ἀνασκαφὴν τμήμα τοῦ νεκροταφείου τῆς Ἀγναντῆς χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ΥΕ ΙΙΑ μέχρι καὶ τῶν ὑπομυκηναϊκῶν - πρωτογεωμετρικῶν χρόνων. Εἶναι προφανὴς ἡ σπουδαιότης τῆς διαπιστώσεως ταύτης, ἐάν μάλιστα ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι οὐδεμία διακοπὴ ἢ ἀπότομος τομὴ ὑπάρχει εἰς τὴν προμνησθεῖσαν εἰκόνα τῆς συνεχείας χρήσεως τῶν τάφων ἐντὸς τῶν δηλωθέντων χρόνων.

Ὡρισμέναι προσωριναὶ παρατηρήσεις εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν ἐκθεσιν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν καὶ φυσιολογίαν τῆς περιοχῆς, θὰ παρατεθοῦν ἐνταῦθα, διότι καὶ αὗται δὲν εἶναι ἀσχετοὶ πρὸς τὴν ἐξαγωγὴν συμπερασμάτων σχετικῶν μὲ τὰ ἀποκαλυφθέντα εὐρήματα.

Ἡ κώμη τῆς Ἀγναντῆς εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ὑψηπέδου τῶν ὀρέων τῆς Κνημίδος. Τὸ ἔδαφος εἶναι γεῶδες καὶ οἱ περὶ τὴν κώμην λόφοι καὶ βουνοὶ εἶναι κατάφυτοι ἐκ πυκνῶν δασῶν πεύκης. Ἡ θέσις, ὅπου ἐνετοπίσθη τὸ νεκροταφεῖον τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων, ὀνομάζεται «Κριθαριά», εὐρίσκεται δὲ εἰς τὴν ΝΔ. παρυφὴν τοῦ χωρίου

ἐπὶ χαμηλῆς λοφοειδοῦς ράχως καὶ τὸ ἀνασκαφὴν τμήμα τοῦ εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ τοῦ Ἰω. Σουσώνη, κατοικοῦ τῆς κώμης. Οἱ τάφοι εἶναι πάντες θαλαμοειδεῖς, τοῦ κανονικοῦ μυκηναϊκοῦ τύπου, καίτοι ἀμελοῦς λαξεύσεως (Σχ. ἐδ. 13· Πί ν. 210 β.). Οἱ δρόμοι τῶν εἰναι ἐπικλινεῖς, οἱ θάλαμοι ποικίλλουν ἀπὸ τοῦ ἐλλειψοειδοῦς πρὸς τὸ τραπεζοειδὲς σχῆμα, αἱ διαστάσεις τῶν εἶναι γενικῶς μικραὶ (τοῦ μείζονος ὁ δρόμος μετρεῖ 3.45, ὁ δὲ θάλαμος ἔχει διαστ. 2.20 × 1.88, ὕψ. 1.32 μ.). Ἐντὸς τῶν τάφων τούτων ἔχουν ἐνεργηθῇ διαδοχικαὶ ταφαί. Δέκα κρανία εὐρέθησαν ἐντὸς ἐνὸς τῶν τάφων, ἐνῶ γενικῶς πάντες ἔδωσαν ἀρίστης διατηρήσεως ὅσα καὶ κυρίως κρανία, τὰ ὁποῖα λόγῳ τῆς τελείας τῶν διατηρήσεως θὰ χρησιμοποιηθοῦν, συλλεγέμενα, δι' ἀνθρωπολογικὰς παρατηρήσεις. Τὰ ὅσα ἔχουν κατὰ κανόνα συλλεγῇ καὶ συσσωρευθῇ εἰς τὴν Β. πλευρὰν ἢ μυχὸν τοῦ θαλάμου, μεταξὺ δὲ αὐτῶν εὐρέθησαν καὶ κτερίσματα τῶν νεκρῶν. Τὸ μέγα εὐτύχημα εἶναι ὅτι οἱ τάφοι εὐρέθησαν ἀσύλητοι.

Τὸ σχῆμα, λοιπὸν, τῶν τάφων καὶ τὰ ἔθιμα ταφῆς εἶναι γνησίως μυκηναϊκά, τὰ εὐρήματα τῶν τάφων καλύπτουν τὴν περιόδον ἀπὸ τῶν ΥΕ ΙΙΑ χρόνων μέχρι καὶ τῶν ὑπομυκηναϊκῶν - πρωτογεωμετρικῶν τοιούτων, τὰ περισσότερα πάντως τούτων ἀνήκουν εἰς τοὺς ΥΕ ΙΙΙΓ χρόνους.

Τὸ συνηθέστερον σχῆμα ἀγγείου ἐκ τοῦ νεκροταφείου εἶναι ὁ ψευδόστομος ἀμφορίσκος, τοῦ ὁποῖου συνεκεντρώθησαν ὑπὲρ τὰ δέκα δείγματα, τὰ πλεῖστα τῶν ΥΕ ΙΙΙΓ χρόνων. Ἀπεκαλύφθησαν ἐπίσης ἀλάβαστρα, πυλῆες καὶ τρίωτος ἀμφορίσκος, πάντα τῶν ΥΕ ΙΙΑ χρόνων, πρόχοι καὶ κρατηρίσκοι τῶν ΥΕ ΙΙΒ - Γ χρόνων, μεταξὺ δὲ ἄλλων μικροτέρων καὶ δύο μεγάλα, θαυμάσια ἀγγεῖα, ἥτοι πλήρης κρατὴρ μετὰ γραπτοῦ διακόσμου καὶ δύο ζευγῶν μαστοειδῶν προεξοχῶν ἐπὶ τοῦ ὅμου, τῶν ΥΕ ΙΙΒ - Γ χρόνων, καὶ δίωτος ἀμφορεὺς τῶν ὑπομυκηναϊκῶν - πρωτογεωμετρικῶν χρόνων μετὰ γραπτοῦ κόσμου ἐκ συγκεντρικῶν κύκλων ἐπὶ τοῦ ὅμου.

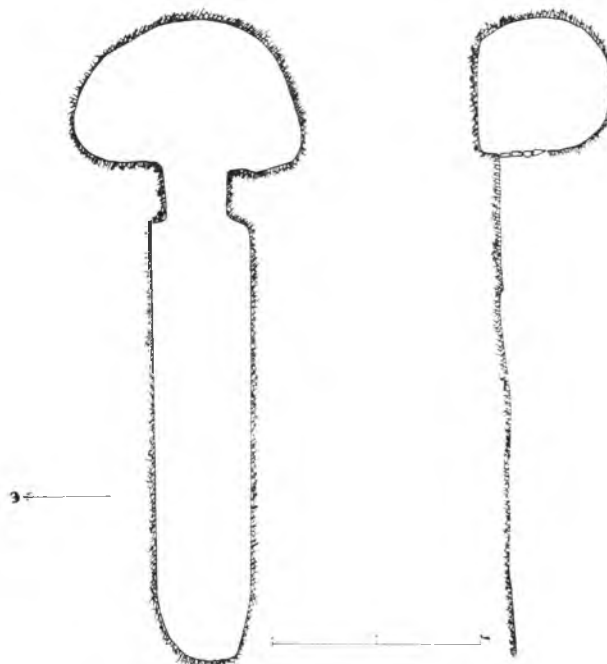
Τὰ λοιπὰ εὐρήματα περιλαμβάνουν τέσσαρας περόνας ἀκεραίας μετὰ σφαιρικοῦ πεπλατυσμένου ἢ ἐλλειψοειδοῦς ἐξάρματος, ἀκεραίαν τοξωτὴν πόρπην ἀπλὴν καὶ θραύσματα ἐτέρας, ἐχούσης τόξον ἐκ πλατέος ἐλάσματος, χαλκοὺς καὶ σιδηροὺς δακτυλίους, δύο χαλκοὺς σφηκωτῆρας, περόνην ἐλέφαντος, ἀρκετὰ κομβία ἐκ στεατίτου, ψῆφον ἀμφικολουροκωνικὴν ἐκ στεατίτου καί, τέλος, δακτύλιον ἀπλοῦν ἐκ χρυσοῦ.

Ἡ πρώτη εἰκὼν εἶναι ὅτι τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη συνεχῶς ἀπὸ τῶν ΥΕ ΙΙΑ

χρόνων μέχρι και των υπομυκηναϊκών - πρωτογεωμετρικών τοιούτων και το πράγμα είναι εξαιρετικά σημαντικό.

Έξ άλλου, εις άλλην θέσιν εν τη περιοχῇ τῆς Ἀγναντῆς Λοκρίδος, καλουμένην νῦν «Καστρί», ἀπεκαλύφθη ὑλικὸν πλούσιον καὶ ἀξιολογώτατον, τὸ ὁποῖον χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ΠΕ μέχρι καὶ τῶν ἑλληνικῶν χρόνων καὶ περιλαμβάνει σαφῶς τὰς ἐποχὰς ΠΕ, ΜΕ καὶ μυκηναϊκῇ. Νομίζω ὅτι θὰ ἐδικαιούμεθα νὰ ἀναζητήσωμεν ἐδῶ καὶ τὸν συνοικισμὸν τῶν χρησιμοποιοῦσάντων τὸ προμνησθέν νεκροταφεῖον. Ἐξ

ὁδοῦ, ἣτις συνδέει τὴν Ἀμφίκλειαν μετὰ τῆς Ἄνω Τιθορέας. Ἡ πλαγιά, ὅπου ἐνετοπίσθη τὸ νεκροταφεῖον, καλεῖται νῦν «Σκοτεΐνιαν» ἢ «Καλτσᾶ Πλαγιά». Εἰς τὰ πρόρριζα τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἐντὸς τῆς λεκάνης, τὴν ὁποίαν ἀποφράσσουσιν πρὸς Δ. μὲν ἡ Οἶτη πρὸς Β. δὲ τὸ Καλλίδρομον ὄρος, ἄρχεται στενὴ καὶ ἐπιμήκης κοιλάς διαρροομένη ὑπὸ τοῦ Κηφισοῦ καὶ ἀνοιγομένη πρὸς Α. πρὸς τὴν εὐφορον πεδιάδα τῆς Ἐλατείας, τῆς σημαντικῆς ἀείποτε αὐτῆς θέσεως καὶ δι' ἄλλα (Σωτηριάδης, ΠΑΕ 1906. Πανσανίου, Φωκικά, XXXIV, 10: «Ἐλάτεια δὲ τῶν Φω-



Σχέδ. 13. Ἀγναντῆ Λοκρίδος. Κάτωψις καὶ τομὴ θαλαμοειδοῦς μυκηναϊκοῦ τάφου

ἄλλου ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ μίαν πραγματικὴν ἀκρόπολιν, ἐνετοπίσθησαν καὶ λείψανα κρηπίδος τῶν κλασσικῶν χρόνων.

Ἐξ ἄλλης θέσεως, τέλος, ἀπεκομίσθη τμῆμα γραπτῆς σίμης τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων, τὸ ὁποῖον μετεφέρθη ὁμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχαίων εἰς τὸ Μουσεῖον Θηβῶν.

ΑΜΦΙΚΛΕΙΑ ΛΟΚΡΙΔΟΣ

Ἐνετοπίσθη καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀνεσκάφη τμῆμα ἐκτεταμένου, ὡς φαίνεται, ὑπομυκηναϊκοῦ νεκροταφείου, κειμένου ἐπὶ κλιτύος τῶν προβούνων τοῦ Παρνασσοῦ, περὶ τὰ 3 χλμ. πρὸς Α. τῆς κόμης Ἀμφικλείας Λοκρίδος καὶ δεξιὰ τῆς ἀγροτικῆς

κεῦσι μεγίστη πόλεων ἔστι τῶν ἄλλων μετὰ γε τοὺς Δελφοὺς ») καὶ διὰ τὴν στρατηγικὴν αὐτῆς θέσιν, διότι ἤλεγχε τὴν χαμηλοτέραν ὄρεινὴν διάβασιν μεταξὺ τῆς πεδιάδος τοῦ Σπερχεῖο καὶ τῆς μέσης κοιλάδος τοῦ Κηφισοῦ, δηλαδὴ τὴν στρατιωτικὴν ὁδὸν μεταξὺ βορείου καὶ κεντρικῆς Ἑλλάδος. Οἰκισμοὶ εἰς πυκνὴν ἄλυσιν περιβάλλουν πανταχόθεν τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ.

Ἡ Ἰλιάς ἀναφέρει μεταξὺ τῶν ἐκστρατευσάντων εἰς Τροίαν καὶ τοὺς «οἱ τ' ἄρα παρ ποταμὸν Κηφισὸν δῖον ἔναιον» (Β, 522). Μυκηναϊκά ἐκ τῆς περιοχῆς δὲν ἦσαν γνωστά (Desborough, The Last Mycenaeans, σ. 216). Ὅστρακα ΥΕ IIIΒ εἶχεν εὑρεῖ ὁ Εὐθ. Μαστροκώστας εἰς τὴν θέσιν

τοῦ Παλιοκάστρου (Τειθρωνίου), 5 χλμ. πρὸς ΒΑ. τῆς Ἀμφικλείας (ΑΕ 1956, Χρονικά, σ. 25 - 26, εἰκ. 8).

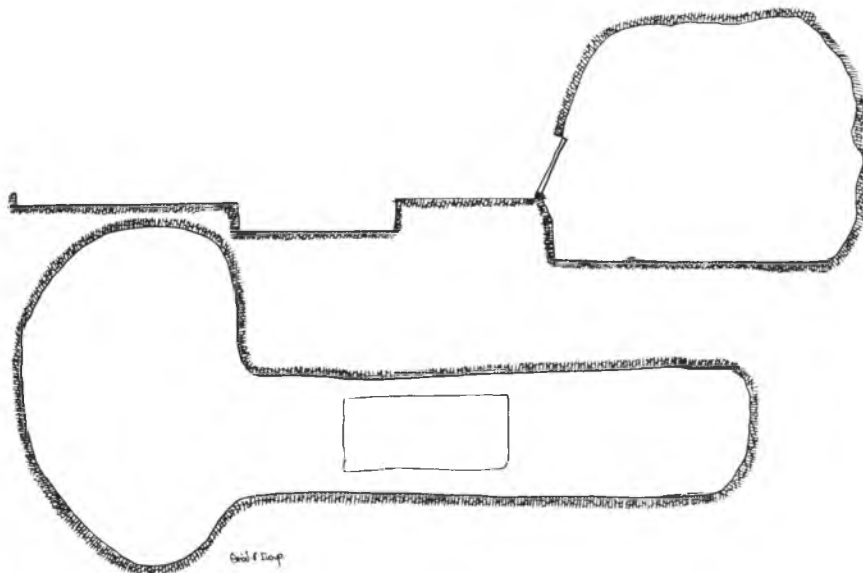
Πιθανῶς ὁ οἰκισμὸς, εἰς ὃν ἀνήκε τὸ ἐντοπισθὲν νεκροταφεῖον, κεῖται πλησίον τούτου πρὸς ΒΔ. καὶ παρὰ τὸ παρεκκλήσιον τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν εἶναι ἀρκεταὶ αἱ συλλεγεῖσαι ἐνδείξεις διὰ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ πράγματος.

Οἱ τάφοι εἶναι πολλοὶ καὶ πυκνοὶ παρ' ἀλλήλους. Εἶναι θαλαμοειδεῖς ἢ ὀρθότερον σπηλαιοειδεῖς. Ἔχουν λαξευθῇ ἀμελῶς, πλὴν ἐνίων ἐξαιρέσεων, ἐντὸς τοῦ λευκοφαίου καὶ κατὰ κανόνα εὐθύρπου πετρώματος. Φέρουν συνήθως πρὸ

τερα περὶ τῆς μορφῆς καὶ τῶν κατασκευαστικῶν λεπτομερειῶν τῶν τάφων θὰ ἐκτεθῶσιν ἐν καιρῷ.

Ἀπὸ ἀπόψεως ταφικῶν ἐθίμων παρετηρήθησαν τὰ ἑξῆς:

Τὸ ἔθος εἶναι ἡ ἀπόθεσις τῶν νεκρῶν ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ θαλάμου καὶ κτερισμὸς αὐτῶν. Ἡ διατήρησις τῶν ὀστέων εἶναι μετριωτάτη, ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι εἰς τοὺς τάφους τούτους δὲν ἐνηργήθησαν πολλαὶ ταφαί. Ἐπτά μετρίως διατηρούμενα κρανία καὶ τινα τῶν ὀστέων εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ τάφου 5, ἐνθ' εἰς τινὰς περιπτώσεις ἐντὸς τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου, ἀπαξ δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ δρόμου, ἠγνοίχθη μικρὸς ὀρθογώνιος λάκκος (Pit - Grave) ἐντὸς τοῦ ὁποίου



Σχέδ. 14. Ἀμφίκλεια. Κάτοψις καὶ τομή τάφου

τοῦ θαλάμου μικρὸν ἢ μεγαλύτερον δρόμον, ὁ ὁποῖος φέρεται πάντοτε ἀπὸ Β. πρὸς Ν. Τὸ ἔδαφος τοῦ δρόμου εἶναι εὐθὺ ἢ ἐλαφρῶς ἐπικλινὲς μέχρι τῆς εἰσόδου (Σχέδ. 14). Μία ἰδιομορφία τῶν τάφων τούτων εἶναι ὅτι ἡ εἰσόδος, μικρῶν κατὰ κανόνα διαστάσεων καὶ σχήματος τραπεζιοειδοῦς ἢ ἀκανονίστως περιφεροῦς, φράσσεται εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ὅχι διὰ τῆς συνήθους λιθοδομῆς ἀλλὰ διὰ μιᾶς πλακός, κεκλιμένης πρὸς τὸ μέτωπον τῆς εἰσόδου. Ἔτερον γνώρισμα τῶν τάφων εἶναι ὅτι ὁ δρόμος δὲν ἐκδίδει ἰσόπεδος εἰς τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου ἀλλὰ εἰς ἱκανὸν ἀπ' αὐτοῦ ὕψος, χωρὶς δὲ νὰ μεσολαβῇ βαθμὶς ἀπὸ τούτου πρὸς τὸν θάλαμον (βλ. τομὴν τάφου ἐν τῷ Σχέδ. 14). Περισσό-

καὶ ἐτάφησαν παιδία ἢ συνεσωρεύθησαν τὰ ὀστά παλαιότερων ταφῶν εἰς ἑλλειψοειδεῖς ἀποθέτας. Μετὰ τῶν ὀστέων εὐρέθησαν ἐδῶ καὶ τὰ κτερίσματά των ἢ τοὐλάχιστον τινὰ τούτων. Ἐντὸς τῶν τάφων εὐρέθησαν:

Τάφος 1

Πόρπη χαλκῇ ἀκεραία, μετὰ φυλλοσχήμου τόξου (πρβλ. ΑΕ 1933, σ. 92, εἰκ. 42 (B2), Μεταξῆτα Κεφαλληνίας).

Τάφος 2

Οὗτος οὐδὲν ἀπέδωκε, καθ' ὃ σεσυλημένος.

Τάφος 3

Προχοῖσκη μόνωτος μετὰ γραπτῶν (ἐρυθροκάστανος βαφή) ταινιῶν εἰς τὴν κοιλίαν καὶ ὀφιοειδῶν κατακορύφων εἰς τὸν ὦμον (ΥΕ ΠΠ2

χρόνων). Κρατηρίσκος ἀκόσμητος (ΥΕ ΙΙΙΓ2 χρόνων).

Τάφος 4

Ὁ τάφος ἦτο τεταραγμένος, πιθανώτατα δὲ καὶ σεσυλημένος. Οὐδὲν ἀπέδωκε πλὴν ὀστράκων ἐκ τοῦ δρόμου καὶ ἐνὸς κολουροκωνικοῦ κομβίου ἐκ στεατίτου ἐκ τοῦ θαλάμου.

Τάφος 5

Οὗτος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πλέον ἐνδιαφερόντων καὶ πλουσιῶν εἰς εὐρήματα. Ἐπὶ ταφαὶ εἰχον ἐνεργηθῇ ἐπὶ τοῦ θαλάμου, ἐνθ' ἐκατέρωθεν τῆς εἰσόδου δύο ἀποθέται ἔφερον ὅσα (δύο κρανία ὁ εἰς καὶ τρία ὁ ἕτερος). Τὰ κτερίσματα εἶναι:

Ἀμφορίσκος μετὰ κατακορύφων λαβῶν ἀπὸ τῶν χειλέων πρὸς τοὺς ὦμους. Αἱ λαβαὶ φέρουν αὐλακώσεις, ὥστε φαίνονται στρεπταί. Ἐπὶ τοῦ ἐρυθροῦ πηλοῦ ὅμοιον ἐπίχρσιμα, ἐξ οὗ ταινίαι διὰ μελαίνης βαφῆς. Κρατηρίσκος ὑποκιτρίνου πηλοῦ, ἀτελῶς ὠπτημένου. Ὑπὸ τὰς λαβὰς σώζει ἵχνη ἐξιτήλου χρώματος, κοσμοῦντος εἰς ταινίας τὸ ἀγγεῖον. Δύο μόνωτοι προχοῖσται, ὁμοίως μετ' ἐξιτήλου χρωματισμοῦ. Κύπελλον μόνωτον, εὐρύστομον, ὑποκιτρίνου πηλοῦ. Περόνη χαλκῇ ἀκεραία μετὰ κεκαμμένου στελέχους, περιελισσομένη εἰς τὸ ἄνω μέρος εἰς μικρὰν σπείραν (Rollennadel). Ἐξ δακτύλιοι ἀπλοὶ χαλκοὶ, ἀκέραιοι ἢ εἰς θραύσματα. Χαλκοὺς δακτύλιος μὲ σπειροειδῇ ἀπόληξιν. Τὸ ἄξιον ἰδιαίτερας μνείας εὐρημα τοῦτο ἔρχεται νῦν νὰ προστεθῇ εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὁμοίων ἐκ Περαιτῆς τῶν ΥΕ ΙΙΙΓ χρόνων (ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 95) καὶ τῶν ἐκ Κεραμεικοῦ (Kerameikos I, σ. 85, εἰκ. 4), Σαλαμῖνος (ΑΜ 1910, σ. 30, ἀριθ. 17) καὶ Μυκηνῶν (PPS 31 (1965), σ. 224, πίν. ΧΧΧΙΙΙ) τῶν ὑπομυκηναϊκῶν χρόνων, ὡς καὶ τῶν τοιούτων ἐκ Βεργίνας (Βεργίνα I, σ. 238, κ.ε.). Χαλκοὺς δακτύλιος. Κωνικὸν σφονδύλιον στεατίτου. Θραῦσμα ψήφου ἐξ ὑαλομάξης. Τὰ τρία τελευταῖα ἐκ τοῦ ἀποθέτου α' τοῦ τάφου 5.

Τάφος 6

Ὁ δρόμος τοῦ τάφου τοῦτου ἀπετέλει βραχίονα τοῦ δρόμου τοῦ τάφου 7 (βλ. κατωτέρω). Ἐξ αὐτοῦ συνελέγησαν:

Κρατηρίσκος μετὰ γανώματος ἐρυθροῦ ἐξωτερικῶς. Δακτυλοειδὲς ἀγγεῖον μετὰ διακοσμήσεως ἐξ ὁμορρόπων γωνιῶν μεταξὺ ταινιῶν εἰς τὸν ὦμον. Περόνη ἀκεραία περιελισσομένη ἄνω εἰς σπείραν. Ὅμοια εἰς δύο θραύσματα. Κωνικὸν κομβίον ἐκ στεατίτου. Χαλκοὺς δακτύλιος ἀπλοῦς. Χαλκοὺς σφηκωτῆρ.

Τάφος 7

Οὗτος εἶναι ὁ μέγιστος τῶν διὰ τῆς ἐφετεινῆς ἐρεῦνης ἐλθόντων εἰς φῶς τάφων. Τὸ μήκος τοῦ δρόμου του, λαξευθὲν ἐδῶ μετὰ προσοχῆς, μετρεῖ περὶ τὰ 7.50 μ. Ἐνδείξεις περὶ συλλήσεως καὶ κίνδυνος καταρρεύσεως τῆς ὀροφῆς του μᾶς ἀπέτρεψεν ἀπὸ τὴν ἐρευναν τοῦ θαλάμου του. Ἰσως εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν συνεχίσωμεν τὴν ἐρευναν τοῦτου.

Τάφος 8

Τὸ μείζον μέρος χαλκῆς πόρπης, τοξωτῆς (;). Δακτύλιος χαλκοῦς ἐκ λεπτοῦ ἐλάσματος. Θραῦσμα ὁμοίου. Κομβίον στεατίτου (Fugumark, Chronology, σ. 89, εἰκ. 2, C) (ΥΕ ΙΙΒ). Τετράπλευρος κομβιόσχημος ψήφος ἐκ στεατίτου, διάτρητος. Ψήφος σαρδίου ρομβοειδῆς.

Τάφος 9

Καὶ οὗτος ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ἀξιολόγων τάφων, ὀρθῶς εἰπεῖν ὁ ἀξιολογώτατος. Ἐντὸς αὐτοῦ καὶ τῶν εἰς τὸ δάπεδόν του διανοιγέντων δύο λάκκων - ταφῶν, καλυπτομένων ὑπὸ πλακῶν, ἀνευρέθησαν:

Πυξὶς σχεδὸν ἀκεραία, κοσμουμένη διὰ ταινιῶν καὶ πλεγμάτων γραμμῶν ἐξωτερικῶς. Προχοῖσκη καὶ κρατηρίσκος, ἀμφότερα ἀτελῶς ὠπτημένου πηλοῦ καὶ ὑποτυπώδους διακοσμῆσεως. Σφηκωτῆρ χαλκοῦς. Δακτύλιος χαλκοῦς. Τέσσαρες ἄλλοι δακτύλιοι χαλκοὶ, ἐκ λεπτοῦ ἐλάσματος, εἰς θραύσματα. Κωνικὸν κομβίον στεατίτου. Περόνη ἀκεραία μετὰ ἐπιμήκους ἀτρακτοειδοῦς ἐξάρματος ὑπὸ τὴν ἐλαφρῶς πεπλατυσμένην κεφαλὴν της. Μῆκ. αὐτῆς 0,382 μ. Ὅμοια περόνη, μῆκ. 0,272 μ. Τρεῖς χαλκοὶ δακτύλιοι μετὰ μὴ ἐφαπτομένων περάτων διὰ τοῦ ἐνὸς διέρχεται τὸ ὅστουν τοῦ δακτύλου. Πόρπη τοξωτὴ μετὰ συνεστραμμένου τόξου.

Τάφος 10

Τὸ ἴδιον ἀξιόλογος ὡς ὁ ὑπ' ἀριθ. 9. Ἐντὸς αὐτοῦ εἶχον ταφῇ καὶ κτερισθῇ τρεῖς νεκροί. Ἐπὶ ἀγγεῖα, τρία κομβία στεατίτου, ἀργυροῦς δακτύλιος καὶ χαλκᾷ κοσμήματα ἐκτέριζον τοὺς νεκρούς. Τὰ ἀγγεῖα εἶναι προχοῖσται καὶ ψευδόστομοι ἀμφορίσκοι ἄνευ ἢ μετὰ γραμμικῶν κοσμημάτων ἐρυθρομελαίνης βαφῆς.

Ὁ ἀργυροῦς δακτύλιος (ἢ μόνον ἐπάργυρος) ἦτο ἀκέραιος καὶ καλῆς διατηρήσεως, πλὴν μικρῶν ἀποφλοιώσεων τῆς σφενδόνης. Ὁ δακτύλιος οὗτος ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως κειμήλιον παλαιότερων χρόνων.

Τὰ χαλκᾷ εἶναι: Περόνη μετὰ σπειροειδοῦς περιελίξεως τῆς κεφαλῆς. Ὅμοια περόνη ἀκεραία. Περόνη ἀπλῇ. Δακτύλιος μὴ συναπτομέ-

νων περάτων καὶ ἕτερος εἰς θραύσματα. Ἐνώτιον. Δύο σφηκωτῆρες. Πόρπη τοξωτὴ μετὰ συνεστραμμένου τόξου. Κομβίον ἀσπιδόσχημον (tutulus) φέρον εἰς τὸ κοῖλον μικρὰν θηλὴν προσαρτήσεως (Βεργίνα Ι, σ. 236 - 37, εἰκ. 76).

Τάφος 11

Ὁ τάφος οὗτος ἔδωκεν ἓν λαγυνοειδὲς ἀγγεῖον κοσμούμενον κατὰ ζώνας διὰ καστανῆς βαφῆς.

Τὸ σχῆμα τῶν τάφων, τὰ σχήματα, ἡ διακόσμησις καὶ ὁ πληθὸς τῶν ἀγγείων καὶ τὰ ἐκ χαλκοῦ κτερίσματα χρονολογοῦν τοὺς τάφους τοῦ νεκροταφείου τῆς Ἀμφικλείας εἰς τοὺς ὑπομυκηναϊκοὺς χρόνους καὶ φέρουν τοῦτο εἰς σχέσιν ὡς πρὸς τοὺς τάφους καὶ τὰ κτερίσματα πρὸς τὰ ὑπομυκηναϊκὰ νεκροταφεῖα τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῶν ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος (βλ. Σπ. Μαρινάτου, ΑΕ 1932 καὶ 1933, passim. S. Wide, Gräberfunde aus Salamis, ΑΜ 1910, σ. 17 κ.έ., κλπ.).

Περὶ σσότερα θὰ ἀναφερθοῦν προσεχῶς περὶ τοῦ σημαντικοῦ τοῦτου νεκροταφείου, τοῦ πρώτου ἀποκαλυπτομένου εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν τῆς Ἑλλάδος.

ΛΕΙΒΑΝΑΤΕΣ ΛΟΚΡΙΔΟΣ

Ἡ θέσις, ὅπου ἀπεκαλύφθησαν περὶ τὰ 1000 χαλκὰ νομίσματα ρωμαϊκῶν χρόνων, κεῖται ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἀπέχει δὲ περὶ τὰ 5 χλμ. ἀπὸ τῆς κώμης τῶν Λειβανάτων πρὸς Ν. καὶ περὶ τὰ 400 μ. πρὸς Α. τῆς Ἐθνικῆς οδοῦ πρὸς Λαμίαν. Ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τῶν ἀπλουμένων ἀπὸ τῆς Ἐθνικῆς οδοῦ μέχρι τοῦ αἰγιαλοῦ ἀπαντοῦν συχνὰ κεραμικὰ εὐρήματα τῶν ρωμαϊκῶν - βυζαντινῶν χρόνων, φαίνεται δὲ ὅτι ἡ θέσις αὕτη ἀπετέλει χώρον οἰκισμοῦ τῶν προμνησθέντων χρόνων, τὰ οἰκοδομικὰ ὅμως λείψανα κεῖνται ἐνταῦθα ὑπὸ ἐπίχωσιν. Εἰς τὰς κρίσεις ταύτας ὁδηγεῖ τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ μῆκος τοῦ αἰγιαλοῦ ἡ συνεχὴς διάβρωσις τῆς θαλάσσης ἀπέκοψεν εἰς ἀρκετὸν βάθος τὴν ἐν λόγῳ ἐπίχωσιν, ἀποκαλύψασα λείψανα κτηρίων, πολλὰ τῶν ὁποίων εἶναι νῦν ὁρατὰ ἐντὸς τοῦ ὕδατος, τινὰ δὲ καὶ κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς. Οἱ τοῖχοι τῶν κτηρίων τούτων, ἐκ κοινῶν λίθων μετὰ κεράμων καὶ ἀσβέστου, σώζονται μέχρις ὕψ. 0,60 μ., παράκεινται δὲ αὐτῶν χονδροειδεῖς κέραμοι ἱκανοῦ πάχους, ὀρθογώνιοι, πιθανώτατα ἐκ στρώσεων δαπέδου, τινὲς δὲ κατὰ χώραν, καὶ τινα ὄστρακα ἀγγείων τῶν τελευταίων ρωμαϊκῶν χρόνων. Τὸ συνολικὸν πάχος τῆς ἐπιχώσεως φθάνει μέχρις 1.40 μ.

Εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου ἀπεκαλύφθησαν τὰ νομίσματα, ἀπεκαλύφθησαν καὶ τεμάχια πίθου με χονδρὰ τοιχώματα, ὁ ὁποῖος φαίνεται περιέχων

ἀρχῆθεν τὸν θησαυρὸν τῶν νομισμάτων τούτων.

Ἀνασκάψαντες περαιτέρω τὰ περὶ τὴν θέσιν εὐρέσεως τοῦ θησαυροῦ κείμενα λείψανα, προέβημεν εἰς ὀλικὸν καθαρισμὸν κτηρίου, ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ ὁποίου εἶχον τοποθετηθῇ τέσσαρες μεγάλων διαστάσεων πίθοι, ὧν ἐσώζετο, συγκρατούμενον ὑπὸ ἐπιχώσεως, τμήμα τῆς κοιλίας μετὰ τῆς βάσεως. Ἐντὸς ἐνὸς τῶν πίθων τούτων εἶχεν ἀποκαλυφθῇ ὁ θησαυρὸς τῶν νομισμάτων. Οἱ λοιποὶ πίθοι δὲν περιεῖχον νομίσματα ἀλλὰ ἔγεμον θραυσμάτων ἐκ τῶν τοιχωμάτων τῶν, ὡς καὶ ἱκανῶν θραυσμάτων ἐτέρων ἀγγείων, λεπτοτέρων τοιχωμάτων, πιθανῶς χρησιμοποιοιμένων ὡς ἀντλητικῶν τοῦ περιεχομένου τῶν πίθων. Ἀπεκαλύφθησαν περαιτέρω ἕτερα 284 ὅμοια χαλκὰ νομίσματα, διολισθήσαντα ἀπὸ τοῦ περιέχοντος αὐτὰ πίθου πρὸς τὸ δάπεδον. Ἡ κατάστασις διατηρήσεως τῶν νομισμάτων τούτων εἶναι μετρία.

Ἐντὸς ἐνὸς τῶν πίθων (ἀριθ. 2) ἀπεκαλύφθη τεθραυσμένη πλάξ μαρμάρου, πιθανώτατα χρησιμοποιοηθεῖσα ὡς κάλυμμα αὐτοῦ. Τέλος, εὐρέθη καὶ τεθραυσμένον πώρινον κιονόκρανον δωρικοῦ ρυθμοῦ, ρωμαϊκῶν χρόνων.

Τὸ καθαρισθὲν κτήριον θὰ ἦτο πιθανώτατα ἓν εἶδος ἀποθήκης (magazine) διὰ τὴν φύλαξιν τῶν πίθων. Οἱ τοῖχοί του σώζονται σήμερον μέχρις ὕψους 0,80 μ., εἶναι δὲ ἐκτισμένοι ἐκ πλακωτῶν λίθων καὶ κεράμων συνδεομένων δι' ἀσβέστου (Πί ν. 210 γ). Ἡ εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν πίστωσις ἐπέτρεψε τὴν συνέχισιν τῆς ἀνασκαφῆς καὶ βορειότερον τῆς θέσεως τοῦ θησαυροῦ, μέχρι πλήρους ἀνασκαφῆς τοῦ δωματίου τούτου. Ἀπεκαλύφθη κυκλικὸν φρέαρ κτιστὸν, ἀρίστης κατασκευῆς (Πί ν. 210 δ), πιθανώτατα χρησιμοποιοηθὲν καὶ τοῦτο διὰ τὴν ἀποθήκευσιν προϊόντος τινὸς καὶ δὴ ὕγρου (ἐλαίου;), ἐὰν κρίνῃ τις ἐξ ἀγωγοῦ, καταλήγοντος ὑπὲρ τὸ στόμιον τοῦ φρέατος καὶ συνεχιζομένου περαιτέρω ἐντὸς τοῦ ἀσκάπτου τμήματος τοῦ ἀγροῦ. Ὁ κάτοχος τοῦ περιεχομένου τῶν πίθων καὶ τοῦ φρέατος θὰ ἠδύνατο νὰ διαθέτῃ τοῦτο εἰς ἐμπόρους, οἱ ὅποιοι διὰ πλοιαρίων θὰ προσήγγιζον πρὸς τὴν ἀκτὴν. Ἀπὸ τὰ κέρδη τῆς ἐμπορίας ταύτης θὰ προήρχετο καὶ ὁ θησαυρὸς τῶν νομισμάτων ποῦ ἀπεκαλύφθη.

Β'. ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ ΑΡΧΑΙΩΝ

ΛΑΜΙΑ

Ἡ συλλογὴ Λαμίας ἐπλουτίσθη ἐσχάτως διὰ παραδόσεως λύχνων καὶ ἀγγείων τῶν ἐλληνιστικῶν - ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ δύο θαυμασίας διατηρήσεως ραμφοστόμων πρόχων τοῦ τέλους

της πρωϊμου Χαλκοκρατίας, μετά γραπτών γραμμάτων κοσμημάτων διά βαφής μελαίνης αμαυρᾶς (matt - painted designs). Αἱ πρόχοι μετεφέρθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Θηβῶν πρὸς καθαρισμὸν καὶ μελέτην, εὐρέθησαν δὲ εἰς Πελασγίαν Φθιώτιδος (βλ. κατωτέρω).

ΜΕΛΙΤΑΙΑ

Περισυνελέγησαν τὰ ἐξῆς:

α'. Κυβόλιθος ἀσβεστολίθου, ἐλαφρῶς ἀποκεκρουμένος κατὰ τὸ ἄνω δεξιὸν ἄκρον του, με κυμάτιον ὑπὸ τὸ γείσόν του, ἐνεπίγραφος (Πί ν. 211 α). Ὑψ. κύβου 0,91, πλ. 0,53, πάχ. 0,42 μ. Ὑψ. ἐνεπιγράφου ἐπιφανείας 0,24, ὕψ. γραμμάτων 0,03 - 0,01 μ. Ἡ ἐπιγραφή ἔχει ὡς ἐξῆς:

ΣΩΦΡΩΝ ΛΥΣΑΝΔΡΟΥ ΙΕΡΕΥ
ΟΝΤΟΣ ΛΥΚΟΙΤΑ ΤΑΙ ΘΕΩ
ΔΗΜΟΤΙΣ ΩΒΑΧΧΟΙΟ ΤΙΘΗΝΗΤΕΙΡΑ
ΚΛΑΙΗ..
ΣΩΦΡΟΝΟΣ ΑΛΛ ΕΜΠΗΣ ΩΣΤΙΣ ΑΙΟ
ΚΤΕΑΝΩΝ
ΠΟΛΛΩΝ ΛΕΥΚΟΙΩΝΕ ΤΟΔΕ ΒΡΕΤΑΣ
ΩΠΑΣΕΝ ΙΝ
ΥΟΣ Ο ΛΥΣΑΝΔΡΟΥ ΚΕΚΑΙΜΕΝΟΝ ΧΑ-
ΡΙΣΙΝ
ΟΥΝ ΡΕΝΩ ΔΕΣΠΟΙΝΑΣ ΕΑΣ ΑΝΑ ΧΕΙ-
ΡΑΣ ΥΠΙΕΡ
ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΤΕΑΝΩΝ ΣΩΦΡΟΝΟΣ ΑΕ-
ΝΕΧΘΙΗ
ΞΕΝΩΝ
ΑΡΙΣΤΟΜΗΛΗΣ
ΙΙΦΑΙΣΤΙΩΝΟΣ
ΕΠΟΗΣΑΝ

β'. Θραύσμα ὀρθογωνίου στήλης ἀσβεστολίθου (ἢ μαρμάρου). Σωζ. πλ. 0,25, σωζ. ὕψ. 0,20, πάχ. 0,09 μ. Ἐπὶ τοῦ θραύσματος ἐπιγραφή:

ΙΓΓΥΟΙΤΑΣ
ΕΝΙΑΣ ΤΟΔ Α
ΟΣ ΑΙΣΧΙΝΑΣ ΑΦΘΟΝΗΤ-
ΑΥΤΟΣΘΕΝΗΣ ΙΕΡΩΝΟΣ

γ'. Τμήμα ἀναγλύφου ἐκ μαρμάρου, σώζοντος τὰς ὀπισθίας κνήμας λέοντος, ἐργασία τῶν πρωϊμῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων.

Τὰ δύο τελευταῖα τεμάχια, φυλασσόμενα εἰς τὸ ἐκεῖ κοινοτικὸν κατάστημα καὶ εἰς τὸ πρὸ αὐτοῦ προαύλιον, μετεφέρθησαν εἰς Λαμίαν. Πάντα προέρχονται ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου καὶ ἐκ θέσεως καλουμένης « Μάρμαρα ». Καὶ ἄλλα οἰκοδομικὰ λείψανα, ὡς θραύσματα μονολίθων κιόνων καὶ κιονόκρανον βυζαντινῶν χρόνων, ἀπόκεινται εἰς τὸν προμνησθέντα χώρον.

ΑΜΦΙΚΛΕΙΑ

Στήλη ὑπομέλανος ἀσβεστολίθου, προερχομένη ἐκ τοῦ Κάστρου Ἀμφικλείας. Ἀπέκειται ἀπερριμμένη καὶ κεκονιαμένη ἐντὸς τοῦ παρεκκλησίου τοῦ νεκροταφείου Ἀμφικλείας. Διαστάσεις: 1,30 × 0,51 × 0,17 μ. Τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς βλ. ἐν IG IX, 1, 218. Τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου αἰ. μ.Χ.

ΤΙΘΟΡΕΑ

α'. Κύβος ὑποκύνου ἀσβεστολίθου μετὰ κυματίου ἄνω καὶ κάτω, ὕψ. 0,85, πλ. 0,47 (με τὸ κυμάτιον 0,54 μ.), πάχ. 0,385 (με τὸ κυμάτιον 0,46 μ.). Εἰς τὴν ἄνω ἐπιφάνειάν του φέρει ἐξ ἀβαθῆ, μικρῶν διαστάσεων ἀνοίγματα (τὸρμους), τινὰ τῶν ὁποίων πιθανώτατα διὰ τὴν στήριξιν εἰκόνης. Ὁ κύβος εὐρέθη εἰς θραύσματα, ἅτινα καὶ μετεφέρθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον διὰ τὰ περαιτέρω. Πᾶσαι αἱ πλευραὶ τοῦ κύβου, πλὴν βεβαίως τῆς ἄνω ἐπιφανείας καὶ τῆς βάσεώς του, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κυματίων, φέρουν ἐπιγραφὴν εἰς πυκνὴν σειρὰν γραμμάτων. Ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ κυματίου ἔχει χαραχθῆ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιγραφῆς:

ΓΝΩΣΙΦΙΛΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΞΕΝΑ ΤΟΝ ΥΙΟΝ
ΘΕΩΝΙΑΑΝ ΣΑΡΑΠΕΙ ΙΣΕΙ ΑΝΟΥΒΕΙ

Ἡ ἐπιγραφή εἶναι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Τὸ πλῆρες κείμενον αὐτῆς βλ. ἐν IG IX, 1, 187 - 190.

Περὶ τῆς λατρείας τῆς Ἰσιδος ἐν Τιθορέα, βλ. Πausanίου, Φωκικά, XXXII, 13 κ.έ.: « ... καὶ ἄδυτον ἱερὸν Ἰσιδος, ἀγιώτατον ὅποσα Ἑλληνες θεῶ τῇ Αἰγυπτίᾳ πεποιήνται... ».

β'. Ἐπιτυμβία στήλη τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. Ἐπὶ ὁμοίου λίθου, ὡς ἀνωτέρω. Ἡ στήλη, ὕψ. 0,84, πλ. 0,33, πάχ. 0,10 μ., μορφοῦται ἄνω εἰς ἀέτωμα με ἀνθεμοειδεῖς ἀπολήξεις. Ὑπὸ τὸ ἀέτωμα ἐπιγραφή:

ΜΝΑΣΙΛΑΟΣ

γ'. Ἐπιτυμβία στήλη ἐξ ἀσβεστολίθου, 3ου - 4ου μ.Χ. αἰ., ὕψ. 0,69, πλ. 0,37, πάχ. 0,095, ὕψ. ἀναγλ. 0,035 μ. Ἐντὸς πλαισίου παρίσταται ἀνδρική μορφὴ ἐνδεδυμένη δι' ἱματίου. Παρὰ τὸν δεξιὸν πόδα τῆς μορφῆς πτηνόν. Ἄνω ἐπιγραφή:

ΚΛΕΟΠΑΤΡΕ ΧΑΙΡΕ

δ'. Θραύσμα μαρμαρίνου κιονίσκου, φυλασσόμενον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Ἄνω Τιθορέας. Φέρει τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφὴν:

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ
ΚΑΙΣΑΡΙ ΜΑΡΚΩ
ΑΥΡΗΛΙΩ
ΠΡΟΒΩ

ΕΛΛΗΝΕΙΣ

Ἐπιτύμβια στήλη μετ' ἀνθερωτῆς ἀπολήξεως, ὕψ. 2.06, μεγ. πλ. 0,46, μεγ. πᾶχ. 0,25 μ. Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ζευγὸς ροδάκων. Ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἀπέκειτο ἐπὶ κρήνης καὶ εἶχεν ἐλαφρῶς βλαβή. Φέρει τὴν ἐπιγραφὴν:

ΔΑΜΩ

ΔΑΜΑΙΝΕΤΑ

Πᾶσαι αἱ ὥς ἄνω ἐπιγραφαὶ μετεφέρθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Θηβῶν.

ΛΟΜΟΚΟΣ

α'. Ἐνεπίγραφος ὀρθογώνιος κύβος ἄσβεστολίθου, μήκ. 1.18, πλ. 0,51, πᾶχ. ἐνεπιγράφου ἐπιφανείας 0,32, ὕψ. γραμμάτων 0,011 μ. Τιμητικὸν ψήφισμα τῆς πόλεως τῶν Θαυμακῶν πρὸς τὸν Διτάλον Φιλίσκου Γυρτώνιον:

A U — A I X E

-ΑΛ...ΙΣ ΑΓΟΡΑΜΗΝΙΟΣ...ΟΥ ΕΝΝΟΜΟΥ ΕΚΚΛΗΜΗΣΙΑΣΟΥΣΗΣ ΤΗ...ΑΓ-
ΥΓΛΕΟΓΕ...ΣΤΥΦΩΝΟΣ ΤΟΥ ΝΙΚΟΒΟΥΛΟΥ...ΠΑΝΑΡΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΠΟΥ ΕΜΦΑΝΙΣ
ΜΟΝΠΟ-
ΕΙ ΔΗΤΑΛΟΣ ΦΙΛΙΣΚΟΥ ΓΥΡΤΩΝΙΟΣ ΔΙΟ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΑΙ...ΕΛΕΙΑ ΕΙ
ΤΙΝΟΣ ΑΓΑΘΟΥ.Ρ...ΑΙ
5 ΤΙΟΣ ΓΙΝΟΜΕΝΟΣ ΤΗ Η ΟΛΕΙ ΤΩΝ ΘΑΥΜΑΚΩΝ ΚΑΙ ΚΑΘ' ΑΡΑΝΤΟΙΣ ΕΝΤΥΝΧΑ-
ΝΟΥΣΙΝ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΣΠΟΥ
ΔΗΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΤΙΜΙΑΣ ΟΥΘΕΝ ΕΝΑ ΕΠΩΝ ΤΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΤΗ ΠΟΛΕΙ ΤΗ
ΘΑΥΜΑΚΩΝ ΚΑΘΩΣ ΕΠΙΒΑΛΛΟΝ
ΕΙΣΤΙΝ ΑΝΔΡΙ ΚΑΛΩΙ ΚΑΓΑΘΩΙ ΚΑΙ ΔΟΣΗΣ ΑΝΕΙΜΕΝΩΙ ΕΔΟΞΕ ΤΗ ΠΟΛΕΙ ΤΩΝ
ΘΑΥΜΑΚΩΝ ΕΠΙΝΕΣΣΑΙ ΤΙΟΝ ΔΗΙ
ΙΤΑΛΟΝ ΕΠΙ ΤΗ ΠΡΟΑΙΡΕΣΕΙ Η ΕΧΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΤΩΝ ΘΑΥΜΑΚΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙ
ΤΟΙΣ ΔΙΑΠΕΠΡΑΓΜΕΝΟΙΣ Υ
Π ΑΥΤΟΥ ΕΥΧΡΗΣΤΟΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΚΑΙ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΟΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΗΣ
ΘΑΥΜΑΚΩΝ ΠΡΟΞΕΝΟΝ ΚΑΙ
10 ΕΥΕΡΓΕΤΗΝ ΚΑΙ ΥΠΑΡΧΕΙΝ ΑΥΤΩΙ ΤΕ ΚΑΙ ΕΓΓΟΝΟΙΣ ΠΑΡΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΗΣ
ΘΑΥΜΑΚΩΝ ΤΑ ΤΙΜΙΑ ΚΑΙ
ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΑ ΟΣΑ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΑΛΛΟΙΣ ΠΡΟΞΕΝΟΙΣ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΑΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ
ΥΠΑΡΧΕΙ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΑΠΟ-
ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΔΙΑΠΟΣΤΕΙΛΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΤΗΝ ΓΥΡΤΩΝΙΩΝ ΤΟ ΑΝΤΙΓΡΑ-
ΦΟΝ ΤΟΥ ΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ...
ΤΙΜΙΩΝ ΠΡΟΝΟΠΘΗΝΑΙ ΔΕ ΤΟΥΣ ΤΑΓΟΥΣ ΟΠΩΣ ΑΝΑΓΡΑΦΗ ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΚΑΙ
ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΙΜΙΑ ΟΥ...
ΔΑ ΕΘΙΖΟΥΣΙΝ ΠΑΡΑΚΑΛΕΣΑΙ ΔΕ ΠΑΛΟΝ ΑΚΟΛΟΥΘΟΝ ΓΙΝΟΜΕΝΟΝ ΤΗ ΔΙΑΙ
ΠΡΟΑΙΡΕΣΕΙΣ Υ ΕΠΙΔΟΥΝ...
15 .ΑΤΕΙΑΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΣΕΙΝ ΕΜΠΑΣΙΝ ΕΔΟΞΕ ΔΕ ΤΗ ΠΟΛΕΙ ΚΑΙ
ΠΡΕΣΒΕΥΤΑΣ ΕΞΑΠΟΣΣ [ΤΕΛΛΕΙΝ]
.ΡΑΚΑ...ΤΑΣΙΤΑ...ΗΛΕΞΑΣΤΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΕΙΑΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ
ΘΑΥΜΑΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΗΛΟ-
Α ΤΕΤΕΛΕΚΕΝ ΠΑΣΙΝ ΠΟΙΟΥΜΕΝΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΗΣ
ΘΑΥΜ[ΑΚΩΝ-
ΔΙΚΟΝΑΝ...ΓΗΣ ΜΑΥΟΥΕΝ ΠΡΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΞΕΝΙΑΣ Ν...ΩΝ ΑΓΗΧ

β'. Ἐνεπίγραφος κύβος ἄσβεστολίθου, μήκ. 0,82, ὕψ. 0,50, πᾶχ. 0,30, ὕψ. γραμμ. 0,017 μ.

Τιμητικὸν ψήφισμα τῆς πόλεως τῶν Θαυμακῶν (βλ. IG IX, 2, 217).

γ'. Ἀπότμημα κύβου ἐξ ἄσβεστολίθου, σωζ.
ὑψ. 0,43, μεγ. πλ. 0,24, πᾶχ. 0,18 μ. Τμήμα τι-
μητικοῦ ψηφίσματος:

--ΩΝΟΣ
-ΙΗΝΟΜΙ
-ΑΝ ΕΝΚΤΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΕ·
-ΙΑΝΤΑ·[ΚΑΙ
-ΚΙΤΟΝΟΙΣ ΚΑΙ
-ΙΟΙΣ ΙΑΝ
-ΩΝ ΙΑ Α
-ΑΣ
-ΥΡΡΙΑΙ
-ΑΙΑΥ
ΝΑ
Ι

ΥΠΑΤΗ

Κυβόλιθος ἄσβεστολίθου ἐνεπιγραφος, διαστ.
0,90 × 0,79 × 0,35 μ. Φέρει ἀπελευθερωτικὴν
ἐπιγραφὴν (IG IX, 2, 14).

ΑΝΤΙΝΙΤΣΑ ΦΘΙΩΤΙΟΥΣ

Ἐνεπίγραφος κιονίσκος ἄσβεστολίθου, σωζ.
ὑψ. 0,76, πλ. ἐνεπιγράφου μετώπου 0,11 μ. (IG
IX, 2, 214).

Γ'. ΠΕΡΙΟΔΕΙΑΙ

ΒΑΡΔΑΤΕΣ ΛΑΜΙΑΣ

Εἰς τὸν κάμπον τῆς Λαμίας καὶ κατὰ τὸ Ν.
τέρμα αὐτοῦ εἶναι ὁρατὸς ἀπὸ τῆς πρὸς Λιανο-
κλάδιον ἀμαξοστοιχίας μικρὸς μαστοειδῆς τύμ-
βος. Ἡ θέσις κεῖται μεταξὺ τῶν οἰκισμῶν Ἄνω
καὶ Κάτω Βαρδάτες. Πρὸ τοῦ τύμβου πρὸς Ν.
ὑψοῦται χθαμαλὴ τυμβοειδῆς ἔξαρσις, ἔλλει-
ψοειδῆς. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς καλύπτεται νῦν
ὑπὸ σωροῦ μικρῶν λίθων. Τὸ Α. κρᾶσπεδον
τῆς ἐξάρσεως ὀρίζει ὁρατὴ ἐκεῖ κρηπίς λίθων
λογάδων ἀκολουθοῦσα τὸ περίγραμμα αὐτῆς.
Οὐδὲν ὄστρακον εὐρέθη ἐκεῖ. Περί τὰ 100 μ.
πρὸς Α. κεῖται ὁ προμνησθεὶς τύμβος. Ἡ κά-
τοψις αὐτοῦ εἶναι ἔλλειψοειδῆς μὲ μείζονα ἄξονα
τὸν Α. - Δ. Τὸ ὕψος αὐτοῦ φθάνει τὰ 5 μ. πε-
ρίπου. Αἱ ἄλλαι διαστάσεις αὐτοῦ εἶναι: Α. - Δ.
περίπου 20 μ., Β. - Ν. περίπου 17 μ. Παρὰ τὴν
ἀπουσίαν ἐπιφανειακοῦ ὕλικου πιστεύω ὅτι ὁ τύμ-
βος οὗτος ἀνήκει εἰς προϊστορικοὺς χρόνους.

ΛΥΔΑΚΙ

Ἐν θέσει Καστράκι ὑπάρχουν δύο ἕως τρεῖς εἰ-
σέτι παρόμοιοι τύμβοι, οἱ ὅποιοι ὅμως πάλιν
δὲν ἔδοσαν ὕλικόν τι ἐπιφανειακὸν διὰ χρο-
νολογικὸν προσδιορισμόν.

Εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν καὶ ἐντὸς ἀπορρῶγος καὶ

δυσπροσίτου χαράδρας, ὑπάρχει ὁμάς σπηλαίων.
Τὰ σπήλαια ταῦτα (Σχέδ. 15), φυσικὰ ὀρύ-
γματα πιθανώτατα, ἔχουν τύχει ἐπεξεργασίας
τινός, εἶναι δὲ ἀρκούντως εὐρύχωρα καὶ μὲ πο-
λυδαυδάλους διαδρόμους καὶ βραχίονας. Αἱ
ὀροφαὶ αὐτῶν φέρουν ἔντονον αἰθάλην ἐκ πυ-
ρᾶς. Τὰ πλεῖστα τῶν σπηλαίων τούτων κατωκί-
θησαν εἰς προϊστορικοὺς χρόνους, διότι ἐπὶ
τῆς ἐπιφανείας τῶν εὐρομεν θαυύσματα ἀγγείων
τῶν ὑστέρων νεολιθικῶν χρόνων, ἀσφαλῶς δὲ
πλείονα κρύπτονται ὑπὸ τὴν καλύπτουσαν ἐν
μέρει τὰ σπήλαια ταῦτα ἐπίχωσιν. Φαίνεται
δυστυχῶς ὅτι τὰ σπήλαια ταῦτα ἐδέχθησαν ἤδη
ἐπισκέψεις ἀρχαιοκαπήλων.

ΜΕΛΙΤΑΙΑ

Εἰς Μελιταίαν καὶ εἰς θέσιν «Μάρμαρα» (βλ.
ἄνωτέρω σ. 241), ὑπάρχει πέραν τοῦ ἐκεῖ
προϊστορικοῦ λόφου καὶ ἐκτεταμένη «πόλις»
ὑστεροκλασσικῶν χρόνων, ὡς γίνεται φανερόν
ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀρχιτεκτονικῶν καὶ λοιπῶν
μνημείων, τὰ ὅποια κεῖνται εἰς τοὺς ἀγρούς.
Ἡ καλλιέργεια καὶ τινες λαθροσκαφαὶ ἔχουν
ἀναμοχλεύσει καὶ βλάβει τινὰ τῶν λειψάνων
τούτων. Πέραν τῶν περιγραφέντων ἀνωτέρω
(σ. 241), εὐρέθησαν νῦν κυβοειδῆ βάθρα, ἀρχι-
τεκτονικὰ μέλη καὶ ἐπιτυμβία στήλη.

Εἰς ιδιώτης παρέδωκεν, ἐξ ἄλλου, τμήμα
στήλης ἐκ πώρου (Πί ν. 211 β), ἐκ τῆς αὐτῆς
θέσεως προερχόμενον καὶ σῶζον τὰ ὀνόματα:

ΣΩΔΑ-
ΘΡΑΣ-
ΠΟΛΙΣ-

ΠΕΛΙΑΣΤΙΑ

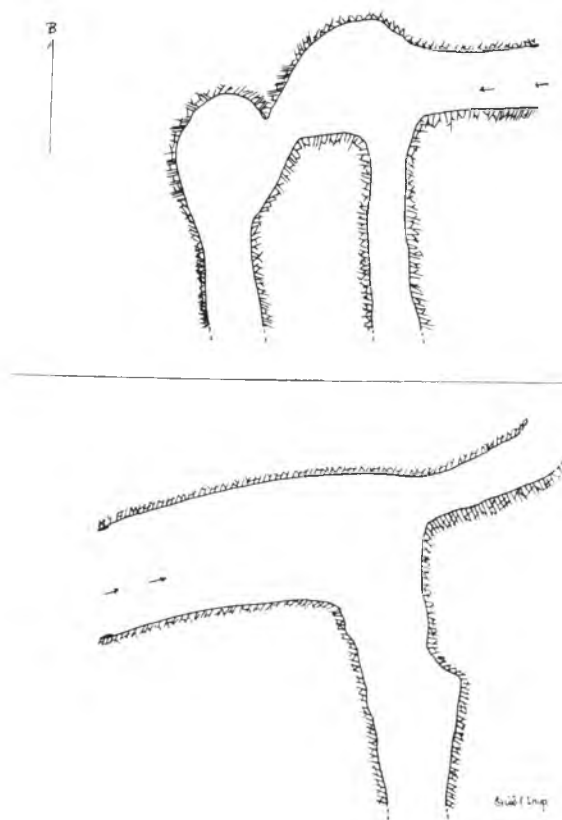
Ἡ θέσις εἶναι ἀξιόλογος, ἡ δὲ γεωγραφικὴ
τοιαύτη δέον νὰ προεξοφλήσῃ καὶ ἀξιόλογα
εὐρήματα καὶ συμπεράσματα. Οὕτω, πέραν τῆς
ἐπικαίρου συγκυρίας εὐφόρου γῆς καὶ διεξόδου
πρὸς τὴν θάλασσαν, ἡ θέσις εἶναι εἰς τὴν ὁδὸν
ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας πρὸς τὴν νοτιωτέραν Ἑλ-
λάδα μὲ εὐεξήγητον σπουδαιότητα διὰ τὴν με-
λέτην τῆς διακινήσεως πληθυσμῶν καὶ πολιτι-
σμῶν. Τὴν ἄποψιν αὐτὴν τεκμηριώνει ἡ πρό-
τινων ἐτῶν διενεργηθεῖσα ἐκεῖ ἀνασκαφὴ ὑπὸ
ιδιώτου πρὸς «ἀνεύρεσιν θησαυροῦ», ἡ ὁποία
δυστυχῶς κατέστρεψε τύμβον σπουδαιότατον
(Πί ν. 211 γ). Πρὸ μηνῶν εὐρον εἰς τὴν ἀρχαιο-
λογικὴν Συλλογὴν Λαμίας δύο θαυμασίας πρό-
χους, ἀκεραίας, αἱ ὁποῖαι, καθ' ἃ ἐξηκριβώθη,
προήρχοντο ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ προειρη-
μένου τύμβου, εἶναι δὲ αὗται τῶν πρωίμων ΜΕ
χρόνων, μὲ γραπτὴν διακόσμησιν γεωμετρικῶν

σχημάτων καὶ ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος. Εἰς Πελασγίαν εὐρέθησαν λείψανα μόνον τοῦ ἀνασκαφέντος τύμβου, ἐνετοπίσθη δὲ παρ' αὐτὸν καὶ ἕτερος τοιοῦτος, μικρότερος τοῦ ἄλλου καὶ πιθανώτατα ἄθικτος.

ΣΤΥΡΦΑΚΑ

Ἐνετοπίσθη τύμβος προϊστορικῶν χρόνων

περιοχὴν γίνονται νῦν ἔρευναι διὰ τὴν ἐξαγωγήν χαλκοῦ. Ἡ ὑπαρξὶς τοῦ μεταλλείου τούτου εἰς Στύρφακα Φθιώτιδος προσφέρει, νομίζω, πολύτιμον πληροφορίαν εἰς τὰς πτωχὰς γενικῶς γνώσεις ἡμῶν περὶ θέσεων, εἰς ἃς ἐξωρύσσετο μέταλλευμα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, καίτοι δὲν εἶναι σαφές, τοῦλάχιστον εἰς ἡμᾶς, εἰς ποίαν ἐποχὴν ἀνήκουν αἱ σχετικαὶ ἐγκαταστάσεις.



Σχέδ. 15. Αὐλάκι Φθιώτιδος. Κάτοψις προϊστορικῶν σπηλαίων

καὶ μεταλλεῖον ἐξωρύξεως χαλκοῦ. Τοῦ τελευταίου σώζονται νῦν εἰς ἀρίστην κατάστασιν σήραγγες (Πί ν. 211 δ), δι' ὧν ἐξωρύσσετο τὸ μέταλλευμα, ἐνῶ ἐντὸς τοῦ χωρίου αὐτοῦ σώζονται τεράστιαι ποσότητες ἐκ τῶν καταλοίπων τῆς καμινεύσεως τοῦ μεταλλεύματος. Συνεπῶς ἐξόρυξις καὶ καμίνευσις ἐγένετο εἰς τὸν αὐτὸν χώρον, παρὰ τὸν σωρὸν δὲ τῶν καταλοίπων τούτων δεόν νά ὑπάρχουν αἱ ἐγκαταστάσεις εἰδους ὑψικαμίνου διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ μεταλλεύματος. Σημειωτέον, ὅτι εἰς τὴν

ΠΑΝΑΓΙΑ

Εἰς τὴν θέσιν Ράχη ἢ Παλιοκκλήσι ὑπάρχει ἐλλειψοειδὴς «τούμπα» (Πί ν. 211 ε), τῆς ὁποίας ἡ καλλιέργεια ἔχει ἐλαφρῶς ἀνακινήσει τὴν ἐπιφάνειαν. Περισυνελέγη ἀριθμὸς ὀστράκων, τὰ ὅποια ἀφοῦ ἐκαθαρίσθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον διεπιστώθη, ὅτι καλύπτουν περίοδον ἀπὸ τῶν νεολιθικῶν μέχρι καὶ τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων. Ἀπαντοῦν καὶ αἱ φάσεις ΠΕ καὶ ΜΕ (μινύεια τεφρά), ἐντελῶς δὲ ἀρίστης ποιότητος εἶναι ὀστρακα ἀγγείων μετὰ γραπτῶν παραστάσεων

τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων (ὑψίποδες κύλικες τῶν ΥΕ ΙΙΑ - Β χρόνων). Μεταξὺ τῶν ὀστράκων ὑπάρχουν καὶ τινα ἄρκετὰ νεώτερα, δηλαδὴ τῶν ὑστερορρωμαϊκῶν χρόνων. Πρόκειται συνεπῶς δι' ἄρκετὰ σημαντικὸν συνοικισμόν μὲ ἀφθονίαν ὀστράκων τῶν εἰρημένων φάσεων, ὁ ὁποῖος ἔρχεται νῦν εἰς φῶς καὶ δὲν εἶναι ὁ μόνος τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ὡς θὰ ἀναφέρωμεν προσεχῶς.

Ἰδιαιτέρας μνείας, νομίζω, ἀξίζει ἡ παρουσία καλῶν δειγμάτων μυκηναϊκῆς κεραμικῆς εἰς τὴν μεσόγειον αὐτὴν περιοχὴν, πιστεύω δὲ ὅτι ἔχομεν ἐφέτος ἄρκετὰ στοιχεῖα τῆς ἐκτάσεως καὶ εἰσχωρήσεως τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν τῆς Ἑλ-

λάδος (δηλ. τὸν Νομὸν Φθιώτιδος γενικώτερον), ὡς ἀπέδειξαν αἱ ἐρευναί μας εἰς τὰ μυκηναϊκά καὶ ὑπομυκηναϊκά νεκροταφεῖα τῆς Ἄγναντης καὶ τῆς Ἀμφικλείας Λοκρίδος.

Σημειῶνω ἐνταῦθα ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν τῆς Λαμίας ἔχομεν στοιχεῖα περὶ ἀποκαλύψεως μυκηναϊκῶν ἀγγείων. Δυστυχῶς ἀκριβέστερα στοιχεῖα περὶ τοῦ ἀκριβοῦς τόπου καὶ τῶν συνθηκῶν εὐρέσεώς των δὲν κατέχομεν, μαρτυρεῖται πάντως ὅτι εὐρέθησαν κατὰ τὰς ἐκσκαφάς εἰς τὸ Γυμνάσιον Λαμίας. Πρόκειται περὶ δύο ἀγγείων, ἥτοι τριώτου πιθοειδοῦς ἀμφορίσκου τῶν ΥΕ ΙΙΑ2 χρόνων καὶ μικρᾶς πρόχου, φυλασσομένων εἰς τὴν μικρὰν ἀρχαιολογικὴν Συλλογὴν τῆς πόλεως.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Γ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Θήβαι

Οικόπεδον Παπασεραφείμ

Κατά την διάνοξιν θεμελίων διά την ανέγερσιν οικόδομης εἰς τὸ οἰκόπεδον Παπασεραφείμ, ὁδὸς Ἀμφίονος, καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὴν Β. πλευράν τοῦ οἰκοπέδου, ἀπεκαλύφθη, εἰς βάθος ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ 0,30 - 0,50 μ., τοῖχος βυζαντινοῦ κτίσματος, κατεσκευασμένος ἐκ δύο σειρῶν μεγάλων, κυβικῶν, πελεκημένων δόμων ἐξ ἀμυγδαλίτου λίθου, ληφθέντων ἐξ ἀρχαίου οἰκοδομήματος, μὲ χρῆσιν θραυσμάτων κεράμων εἰς τοὺς ἄρμους των (βλ. καὶ ἀνωτ. σ. 218).

Οἱ δόμοι τῆς κάτω σειρᾶς, τοποθετημένοι κατὰ τὴν πλατεῖαν πλευράν των, ἀπετέλουν τὴν κρηπίδα - βάσιν τοῦ τοίχου, ἐνθ' οἱ τῆς ἄνω σειρᾶς, τρεῖς ἐν συνόλῳ, ἦσαν τοποθετημένοι ὀρθοὶ ἐπ' αὐτῆς.

Ἡ Ν. πλευρά τοῦ τοίχου ἔφερεν ἐπίχρισμα ἐκ κορασανίου, πλάχ. 0,01 μ.

Πιθανώτατα, τὰ ὡς ἄνω λείψανα ἔχουν σχέσιν μὲ τὸν παλαιὸν ἡρειπωμένον ναὸν τοῦ Ἀγ. Στεφάνου, ἐπὶ τῶν ἑρειπίων τοῦ ὁποίου πρό τινων ἐτῶν ἐκτίσθη ὁμώνυμος ναῖσκος.

Μονὴ Ὁσίου Λουκά¹

Κατεσκευάσθη καὶ ἐτοποθετήθη ξυλίνη θύρα εἰς τὴν κρύπτην κάτωθεν τοῦ μεγάλου ναοῦ, συμφώνως πρὸς σχέδιον ἐγκριθέν ὑπὸ τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως.

Ὑπὸ τοῦ Γεν. Γραμματέως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ δαπάναις αὐτῆς, ἐγένετο ἐπισκευὴ τῆς στέγης τοῦ καθολικοῦ καὶ συντήρησις τοῦ ψηφιδωτοῦ τῆς Παναγίας εἰς τὸ Β. σταυροθόλιον τοῦ ἰσογείου τοῦ ναοῦ.

1. ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 247 καὶ 22 (1967): Χρονικά, σ. 293.

Κυριάκι

Ναὸς Παναγίας

Συμφώνως πρὸς μελέτην καταρτισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος τῆς Ὑπηρεσίας κ. Ἰορδ. Δημακοπούλου καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν αὐτοῦ, ἐγένοντο ἐργασίαι διὰ τὴν στερεώσιν καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ μονοχώρου, καμαροσκεποῦς ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ χώρῳ τοῦ νεκροταφείου τοῦ παρὰ τὴν μονὴν Ὁσίου Λουκά χωρίου Κυριάκι, ὡς καὶ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ σκευοφυλακίου.

Χαιρώνεια

Παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ Ἀγ. Παρασκευῆς

Ἐγένετο στερεώσις τῶν ἑρειπίων τῆς πρὸ ἐτῶν ἀνασκαφείσης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, καθαρισμὸς καὶ συντήρησις τῶν σωζομένων τμημάτων τοῦ ψηφιδωτοῦ αὐτῆς δαπέδου, ὡς καὶ τακτοποίησις τῶν μαρμαρίνων μελῶν αὐτῆς (Πί ν. 212 α - β).

Σχηματᾶρι

Ναὸς Ἀγίας Παρασκευῆς²

Ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὰς γενομένας κατὰ παρελθόντα ἔτη ἐργασίας στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ ναοῦ καὶ συμφώνως πρὸς τὸ τότε καταρτισθὲν πρόγραμμα ἐργασιῶν, κατὰ τὸ ἔτος 1969 ἐπετεύχθη ἡ κάλυψις ὁλοκλήρου τῆς στέγης τοῦ ναοῦ διὰ κεράμων παλαιῶν καὶ ἐγένοντο σποραδικαὶ στερεώσεις τῆς τοιχοδομίας αὐτοῦ.

Σημειωτέον, ὅτι ἡ κεράμωσις τοῦ τρούλλου ἐγένετο προχείρως πρὸς προστασίαν τοῦ μνημείου μέχρι τοῦ καταρτισμοῦ τῆς πλήρους μελέτης ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας.

2. Τεχνικά Χρονικά, τεύχ. 401-402, Ἀθήναι 1957, σ. 3-8. ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 154, ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 205 καὶ ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 252.

ΠΑΥΛΟΣ ΑΛΑΠΛΙΑΣ

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΕΥΒΟΙΑΣ

ΜΟΥΣΕΙΑΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

ΧΑΛΚΙΣ

Κατά το τετράμηνον Σεπτεμβρίου - Δεκεμβρίου 1969 ἐγένοντο εἰς τὸ Μουσεῖον Χαλκίδος αἱ κάτωθι ἐργασίαι:

Εἰς τὸ κτήριον τοῦ Μουσείου ἐγένετο στεγα-νοποίησις τῆς στέγης.

Εἰς τὴν ἀποθήκην κατεσκευάσθησαν νέα ράφια καὶ διὰ τῆς οὕτω γενομένης πλήρους ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐλαχίστου διατιθεμένου χώρου κατέστη δυνατὴ ἡ ταξινόμησις ἀπάντων τῶν ἀρχαίων ἀντικειμένων, τόσον τῶν προερχομένων ἐκ τῶν παλαιῶν ἀνασκαφῶν, ὅσον καὶ ἐκ τῶν προσφάτων. Ἦρχισεν ἐπίσης ἡ καταλογογράφησις τῶν ἀκαταγράφων ἐξ αὐτῶν. Εἰς τὸ ἀριστερὸν τμήμα τῆς ἀποθήκης ἐτοποθετήθησαν τὰ κεραμικὰ ἀντικείμενα, εἰς δὲ τὸ δεξιὸν τὰ μαρμάρινα. Μέρος τοῦ τμήματος αὐτοῦ διεμορφώθη εἰς μικρὸν ἐργαστήριον καὶ ἤρχισεν ἡ συγκόλλησις καὶ συντήρησις τῶν ἐκ τῶν νέων ἀνασκαφῶν προερχομένων ἀντικειμένων¹.

ΩΡΕΟΙ

Εἰς Ὁρεοὺς παρεχωρήθη εὐγενῶς ὑπὸ τῆς κοινότητος εὐπρεπὲς χώρος ἐντός τοῦ Διοικητηρίου τῆς κομποπόλεως, ὅστις μετασκευασθεὶς καταλλήλως θὰ χρησιμεύσῃ ἐντός τοῦ 1970 διὰ τὴν στέγασιν τῆς ἀρχαιολογικῆς Συλλογῆς Ὁρεῶν. Τμήμα τοῦ χώρου τούτου διεμορφώθη εἰς μικρὸν ἐργαστήριον, διότι τὰ πλεῖστα τῶν ἀντικειμένων τῶν Συλλογῶν τῆς Βορείου Εὐβοίας εἶναι βαρὺτατα μαρμάρινα, δυσχερῶς μεταφερόμενα διὰ συγκόλλησιν καὶ συντήρησιν εἰς τὸ Μουσεῖον Χαλκίδος².

ΙΣΤΙΑΙΑ

Ἐν Ἰστιαίᾳ, μερίμνη τοῦ ἐκτάκτου Ἐπιμελητοῦ κ. Ἰω. Ἀναγνώστου, ἐπεσκευάσθη ἡ ὀροφή τοῦ μικροῦ χώρου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Συλλογῆς, ἥτις στεγάζεται εἰς τὸ Δημαρχιακὸν Μέγαρον Ἰστιαίας.

1. Εἰς τὴν προσπάθειαν ταύτην τῆς ταξινόμησεως τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν ὑλικῶν καὶ τῆς ἐν γένει ἀναδιοργανώσεως τῆς ἀποθήκης τοῦ Μουσείου, πολὺτιμος ὑπῆρξεν ἡ βοήθεια τῆς ἀρχαιολόγου κ. Ἀλκ. Σπετσιέρη-Χωρέμη καὶ τοῦ φύλακος Ἀρχαιοτήτων κ. Γ. Χρήστου.

2. Τὸ Κοινοτικὸν Συμβούλιον καὶ ἰδίᾳ τὸν φιλόδοξον Πρόεδρον τῆς Κοινότητος Ὁρεῶν κ. Γ. Σταμπόρην εὐχαριστῶ θερμῶς τόσον διὰ τὴν παραχώρησιν τοῦ ὡς ἄνω χώρου, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐν γένει βοήθειαν.

ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

ΧΑΛΚΙΣ

Οἰκόπεδον Δ. Βασιλειάδου

Κατὰ τὴν διάνοξιν θεμελίων εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Καρύστου 20 εἰς τὴν συνοικίαν Ἀγίου Ἰωάννου, ἀπεκαλύφθησαν τμήματα ἀρχαίων τοίχων. Κατόπιν τούτου διεκόπησαν αἱ ἐργασίαι καὶ διεξήχθη ἀνασκαφικὴ ἐρευνα. Εἰς βάθος 1.20 μ. ἀπεκαλύφθη τμήμα κτηρίου (Σχέδ. 1), πιθανῶς κεραμουργείου, τοῦ τέλους τοῦ 4ου π.Χ. αἰ., ἐκτισμένου μερικῶς δι' ἡμικατεργασμένων ὀγκολίθων, μερικῶς δὲ διὰ κοινῆς λιθοδομῆς (Πίναξ 213 α.).

Δυτικῶς τοῦ τοίχου β (πλ. 0,50, σῶζ. ὕψ. 0,55 μ.) ἐκαθαρίσθη χώρος, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι κεραμεῖς ἀπέρριπτον ἀφ' ἐνὸς τὰ τεθραυσμένα, ἀφ' ἑτέρου τὰ ἀποτυχόντα (ὑαλοποιηθέντα) κατὰ τὴν ὀπτησιν προϊόντα τοῦ ἐργαστηρίου τῶν (Πίναξ 213 ε.). Ἐκ τοῦ χώρου τούτου περισυνελέγη μέγας ἀριθμὸς ὀστράκων, ἐξ ὧν συνάγονται ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα διὰ τὰ σχήματα ἀγγείων καθημερινῆς χρήσεως τῆς ἐποχῆς. Τὰ πλεῖστα ὀστρακα ἀνήκουν εἰς δίσκους (Πίναξ 213 β), μεγάλους κρατήρας, πυξίδας (Πίναξ 213 γ) κλπ. Ἀνευρέθη ἐπίσης μέγας ἀριθμὸς κυκλικῶν ὑποχυτρίων, φερόντων μικρὰς ὀπὰς ἀναρτήσεως. Ὁ κεραμεικὸς κλίβανος δὲν εὐρέθη, καθ' ὅσον τὸ λοιπὸν κτήριο ἐκτείνεται ὑπὸ τὰς παρακειμένας οἰκίας.

Κατὰ τὸ ΝΑ. τμήμα τοῦ τοίχου β, εἰς βάθος 2 μ., ἀπεκαλύφθη τμήμα παλαιότερου τοίχου α', σῶζ. ὕψ. 1 μ., ὅστις ἀνήκει εἰς κτήριο ἀγνώστου χρήσεως τοῦ τέλους τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος. Ἐκ τοῦ στρώματος τούτου πιθανῶς προέρχεται τὸ ἐν Πίναξ 213 δ ὀστρακον.

Οἰκόπεδον Κ. Μανῆ (συνοικία Πλάτανος, Ο.Τ. 341)

Ἡ γενομένη ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τούτῳ ἀνασκαφὴ ἀποτελεῖ συνέχειαν παλαιότερας, διενεργηθείσης κατὰ τὸ 1968 ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Π. Θέμελη εἰς τὸ παρακείμενον οἰκόπεδον Γ. Σπανοῦ³. Κατὰ τὴν παλαιάν αὐτὴν ἀνασκαφὴν εἶχεν ἀποκαλυφθῇ ὀρθογώνιος παραλληλόγραμμος χώρος II, διαστ. 6.20 × 5.80 μ., περιβαλλόμενος ὑπὸ τοίχων, πλ. 0,60, σῶζ. ὕψ. 0,60 - 0,70 μ., οἵτινες εἶχον θεμελιωθῇ ἐπὶ παλαιότερου χονδροειδοῦς μωσαϊκοῦ δαπέδου, πιθανῶς ὑστέρως ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς. Εἰς τὸν Α. καὶ Ν. τοίχον ὑπῆρχον θύραι, τῶν ὁποίων σώζονται τὰ βάθρα τῶν παραστάδων (Σχέδ. 2). Ἐτέρα

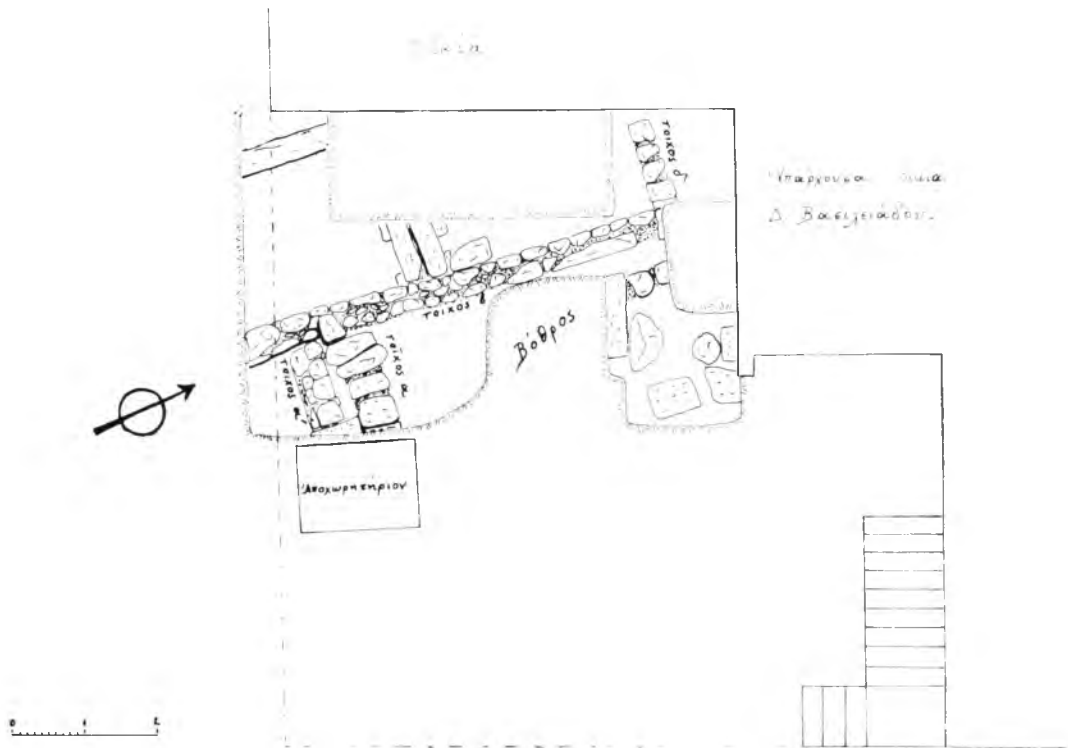
3. ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 204.

θύρα ὑπῆρχε πιθανῶς καὶ εἰς τὸ ΒΑ. μέρος τοῦ Β. τοίχου. Κατὰ τὴν γνώμην μου ὁ χώρος οὗτος ἦτο πιθανώτατα ὑπαίθριος αὐλή.

Ἡ ἐφετερινὴ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐπεξετάθη πρὸς Β., Α. καὶ Δ. τοῦ ὡς ἄνω χώρου II. Ὁ Δ. τοίχος τοῦ κτηρίου, ὅστις εἶναι προφανῶς ἐξωτερικός, ἀπεκαλύφθη πρὸς Β. εἰς μῆκος 7 μ. περίπου. Καθέτως ἐπὶ τῆς Α. ὀψεως αὐτοῦ βαίνουν μικρὸν τοιχίον (μῆκ. 1.60, πλ. 0,30 καὶ 0,55, σωζ. ὕψ. 0,40 μ. περίπου) καὶ τοίχος (μῆκ. 2.50, πλ. 0,55 καὶ σωζ. ὕψ. 0,70 μ.), ὅστις χωρίζει τοὺς χώρους III καὶ VII (Σχέδ. 2).

πλ. 1, συνολ. μῆκ. 9 μ., ὅστις διέρχεται κάτωθεν τοῦ Δ. τοίχου, στρέφων δὲ πρὸς Ν. παρακολουθεῖται μέχρι τοῦ κεντρικοῦ ὕδαταγωγοῦ τῆς πόλεως (Πί ν. 214 β).

Κινητὰ εὐρήματα ἐλάχιστα ἀπέδωσεν ἡ ἀνασκαφή, ἥτοι: λύχνους χριστιανικῆς ἐποχῆς τοῦ 4ου αἰῶνος (Πί ν. 214 α), πλῆθος ὀστράκων ἐξ ἀβαφῶν κυρίως ἀγγείων, ὀλίγα θραύσματα ὑαλίνων ἀγγείων, κλπ., ἐξ ὧν, ὡς καὶ ἐκ τῆς τοιχοδομίας, δέον ὅπως χρονολογήσωμεν τὸ κτήριο εἰς τὸ τέλος τῆς ρωμαϊκῆς μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς.



Σχέδ. 1. Χαλκίς. Κάτωψις ἀνασκαφῆς εἰς οἰκόπεδον Δ. Βασιλείαδου

Πρὸς Α. ἀπεκαλύφθη ἡ συνέχεια τοῦ Ν. τοίχου τοῦ ἀρχικοῦ χώρου II εἰς μῆκος 2.50 μ. Κατόπιν ἀκολουθεῖ κενόν, δίκην θύρας (πλ. 1.20 μ.) καὶ μετὰ μικρὸν τμήμα τοῦ τοίχου, ὅστις βαίνει ἐντὸς τοῦ ἀσκάπτου ὑπὸ τὴν ὁδόν. Εἰς ἀπόστασιν 4.60 μ. πρὸς Β. τοῦ τοίχου τούτου ἀπεκαλύφθη ἕτερος τοίχος, πλ. 0,60 μ., κάθετος ἐπὶ τῆς Α. ὀψεως τοῦ Α. τοίχου, βαίνων πρὸς Α. εἰς μῆκος 4.50 μ. Ὁ τοίχος οὗτος ὀρίζει ἀπὸ Β. τὸν χώρον V. Ἐντὸς τοῦ χώρου III εἰς ἀπόστασιν 0,35 μ. καὶ παραλλήλως πρὸς τὸν Β. τοίχον τοῦ χώρου II, ἀπεκαλύφθη μέγας ἀγωγός,

Οἰκόπεδον Ἀντ. Μάτσα εἰς θέσιν Παναγίτσα

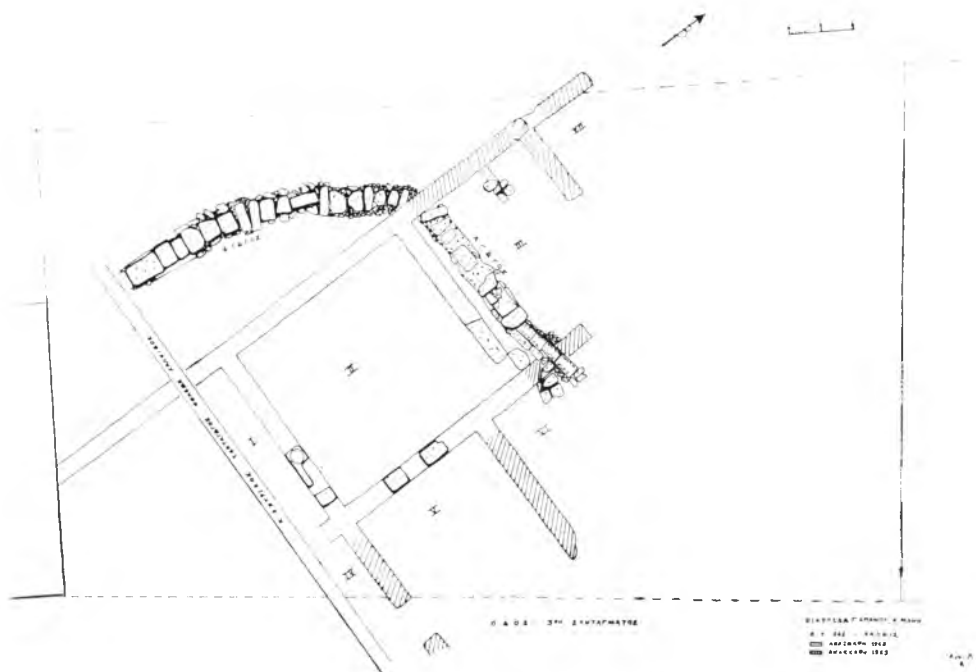
Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, εὐρισκόμενον παρὰ τὴν θάλασσαν, κατὰ τὴν διάνοξιν φρέατος διὰ μηχανικοῦ ἐκσκαφέως κατεβυθίσθη ἡ ὁροφὴ μυκηναϊκοῦ θαλαμοειδοῦς τάφου. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, εἰδοποιηθεῖσα πάραυτα ὑπὸ τοῦ ιδιοκτῆτου, διέκοψε τὰς ἐργασίας καὶ διενήργησε δι' ἐμοῦ ἀνασκαφικὴν ἔρευναν.

Ἀπεκαλύφθη μέγας λαξευτός, θαλαμοειδὴς τάφος, ἔχων θάλαμον ἀκανονίστου τραπεζιοειδοῦς κατόψεως, διαστ. 3.70 × 3.50 μ. περίπου, καὶ κατωφερικὸν δρόμον, πλ. 1.40, μῆκ. 11.80,

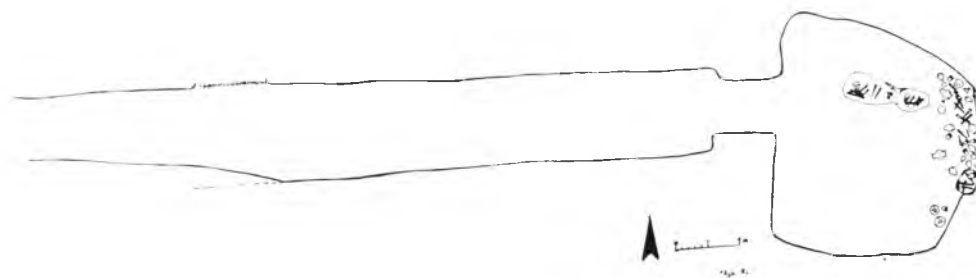
μεγ. βάθ. παρά την είσοδον 3.50 μ. Ὁ τάφος εἶναι λαξευμένος ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ παρολίου καὶ ἔχει εἴσοδον πρὸς Δ. Τὰ τοιχώματα τοῦ θαλάμου ἔχουν ἀποφλοιωθῇ λόγω τῆς σαθρότητος τοῦ πετρώματος καὶ οὕτως ἔχει ἀλλοιωθῇ ἡ ἀρχικὴ μορφή αὐτοῦ. Ἐντὸς τοῦ θαλάμου εὐ-

(Πί ν. 214 γ), εὐρέθησαν δύο ψευδόστομοι ἀμφορίσκοι καὶ εἰδώλιον τύπου Ψ εἰς δύο τεμάχια (Πί ν. 214 δ).

Ἀξιοπαρατήρητον εἶναι τὸ σχῆμα τῆς εἰσόδου, ὁμοιάζον πρὸς ὁπὴν κλείθρου. Κατὰ μῆκος τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ θαλάμου εὐρέθησαν διεσκορ-



Σχέδ. 2. Χαλκίς. Κάτοπις ἀνασκαφῆς εἰς οἰκόπεδα Γ. Σπανοῦ (1968) καὶ Κ. Μανῆ (1969)



Σχέδ. 3. Παναγίτσα Χαλκίδος. Κάτοπις θαλαμοειδοῦς τάφου Μάτσα Ι

ρέθησαν δύο μικροὶ λάκκοι, ὧν ὁ εἰς σχήματος 8 (Σχέδ. 3), περιέχοντες ὀστᾶ ἐκ παλαιότερων παραμερισμένων ταφῶν (χωνευτήρια).

Ἐκ τοῦ δρόμου περισυνελέγη ἱκανὸς ἀριθμὸς ὀστράκων ΥΕ ΙΙΒ ἐποχῆς. Μεταξὺ τῶν λίθων τοῦ ἄνω μέρους τῆς ξηρολιθιδᾶς τῆς εἰσόδου

πισμένα ὀστᾶ, λίαν ἐφθαρμένα, καὶ περὶ τὰ τριάκοντα ἀγγεῖα, ὧν τὰ πλεῖστα σχεδὸν ἀκέραια, τὰ δὲ λοιπὰ σχεδὸν πλήρως συγκολλούμενα (Πί ν. 214 ε). Τὰ περισσότερα εἶναι κρατηρίσκοι (Πί ν. 215 δ-ε), ψευδόστομοι ἀμφορίσκοι (Πί ν. 216 γ-δ), ὀλίγα ἀλάβαστρα

(Πίν. 216 α - β), ὀλίγα κυάθια κλπ., με ἱκανοποιητικὴν διακόσμησιν, χρονολογούμενα εἰς τὴν ΥΕ ΙΙΑ2 - Β ἐποχὴν. Ἐπίσης εὐρέθησαν: ἓν εἰδῶλιον τύπου Ψ ἀκέραιον, χαλκοῦν ξίφος (μῆκ. 0,87 μ.), ἀρίστης διατηρήσεως (Πίν. 215 α), δίσκος χαλκοῦ κατόπτρου, δύο σφραγιδοκύλινδροι ἐκ φαγεντιανῆς (Πίν. 215 β - γ), πολλὰ ψήφοι περιδεραίου ἐξ εὐθύπτου ὕλης, πέντε σφόνδυλοι ἐκ στεατίτου, μικρὸν βοστρυχοειδὲς κόσμημα ἐκ χρυσοῦ, δύο ὀστῆνα δισκάρια με ἐγχάρακτον ρόδακα ἐπὶ τῆς μιᾶς ὀψεως, τεμάχια ἐκ τῆς ὀστεϊνῆς ἐπενδύσεως τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους καὶ ἄλλα μικροαντικείμενα.

Ἐκ τῆς ὅλης διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους πρὸς Β. καὶ Ν. τοῦ τάφου τούτου εἶναι λίαν πιθανόν, ὅτι ὑπάρχει συστὺς ὅλη θαλαμοειδῶν λαξευτῶν τάφων εἰς τὴν περιοχὴν.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ μορφολογικὴ καὶ χρονολογικὴ σχέσις τοῦ ἐν λόγῳ τάφου με τοὺς ἐν Τανάγρα Βοιωτίας εὐρεθέντας τάφους, δημοσιευθέντας ἐν ΑΑΑ ΙΙ (1969), σ. 20 - 25 ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Θ. Σπυροπούλου.

Οἰκόπεδον Ἀντ. Δεσύμπρη, ὁδὸς Σκαλκῶτα 17

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο κατὰ τὴν διάνοιξιν θεμελίων ἀπεκαλύφθησαν τμήματα παχυντάτου μεταβυζαντινοῦ τοίχου με ἐντετειχισμένους σιρούς. Ἐγένετο καθαρισμὸς καὶ φωτογράφησις αὐτῶν καὶ εἰδοποιήθη περὶ τούτου ἡ ἄρμοδια 1η Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Οἰκόπεδον Ἀννας Τζαννῆ, ὁδὸς Φαβιέρου 4

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο ἀπεκαλύφθη μέγας βυζαντινὸς τοίχος, σωζόμενος εἰς ἱκανὸν ὕψος, ἐπιμελῶς ἐκτισμένος διὰ πλινθοπερικλείστου συστήματος. Σχετικῶς εἰδοποιήθη ἡ ἄρμοδια Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

ΛΕΥΚΑΝΤΙ

Οἰκόπεδον Ἀ. Σκουμπρῆ

Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν θεμελίων ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τούτῳ περισυνελέγησαν ὀλίγα ὄστρακα κεκαυμένα, προερχόμενα ἐκ τινος πυρᾶς προφανῶς. Ἐξ αὐτῶν συνεκολλήθησαν προχοΐσκη με ἐξίτηλα γλωσσοειδῆ κοσμήματα ἐπὶ τοῦ ὧμου καὶ τμήμα κρατηροειδοῦς ἀγγείου με ὀριζόντιον κυματοειδῆ γραμμὴν παρὰ τὸ χεῖλος καὶ ἕτερα ἐξίτηλα κοσμήματα εἰς τὸ λοιπὸν σῶμα, πρωτογεωμετρικῆς ἐποχῆς. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο εἶχον ἀνασκαφῇ τάφοι ὑπὸ κοινῆς Ἑλληνοβρετανικῆς ἀποστολῆς τὸ 1964 καὶ 1968⁴.

ΑἴΤ. Κ. ΧΩΡΕΜΗΣ

4. Popham - Sackett, Excavations at Lefkandi, Euboea 1964-66 (1968), 23 ff. ΑΑΑ ΙΙ (1969), σ. 98-102.

ΕΡΕΤΡΙΑ

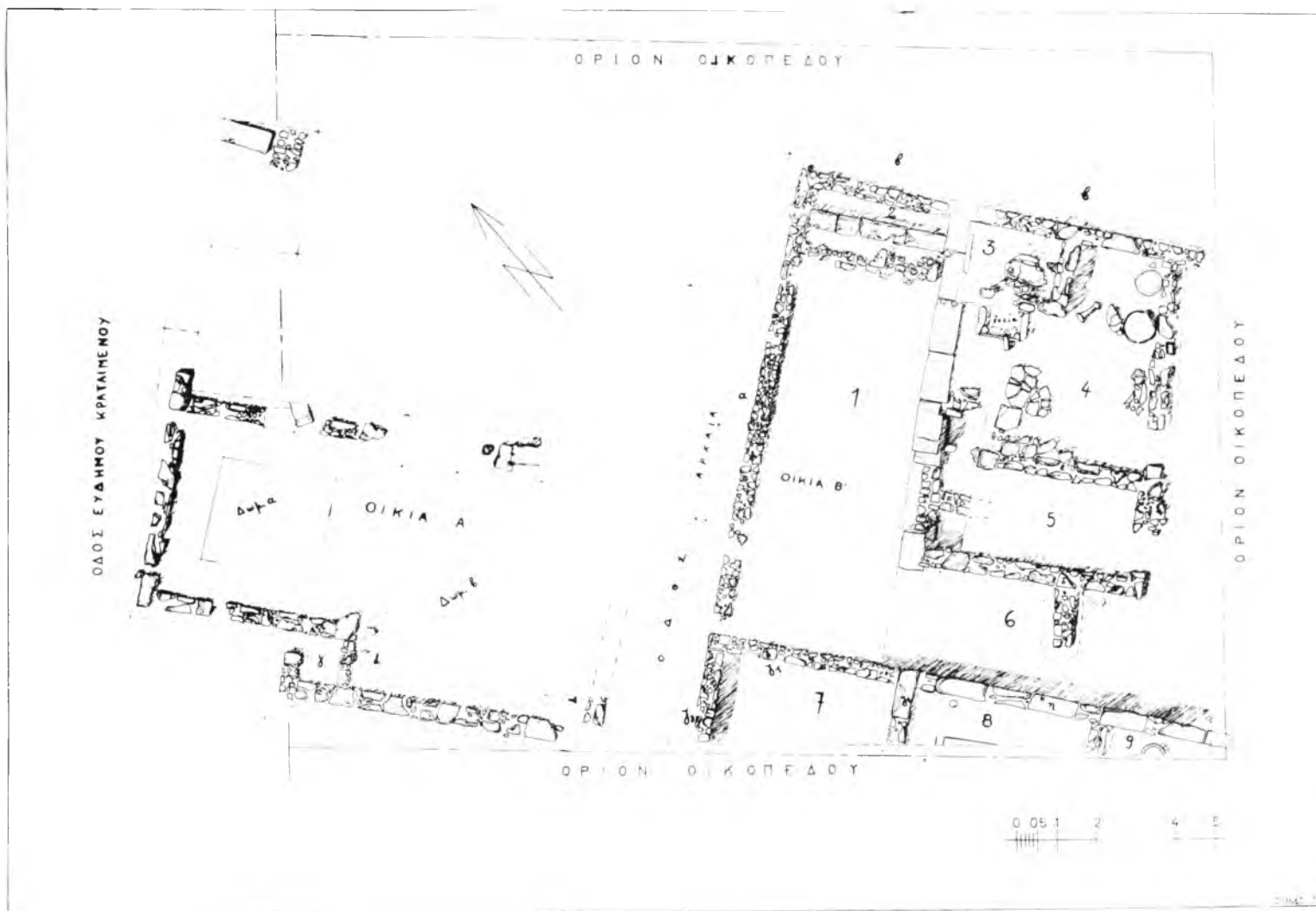
Ἡ συνέχισις τῶν ἀνασκαφῶν ἐντὸς ἰδιοκτητῶν οἰκοπέδων ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ κατὰ τὸ 1969 ἀπέδειξε διὰ πολλοστὴν φορὰν, ὅτι ἡ πόλις τῆς Ἐρετρίας ἀποτελεῖ σπάνιον παράδειγμα σχετικῶς καλῶς διατηρουμένης ἀρχαίας πόλεως, ἡ ὁποία ὑπόκειται πολλὰ εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν σκαπάνην καὶ δύναται νὰ προσφέρῃ πλούσιον καὶ ἀξιόλογον ὕλικόν εἰς τὴν ἔρευναν.

Ἡ ἀνασκαφὴ διήρκεσεν ἀπὸ 2 Μαΐου μέχρι 22 Ἰουλίου 1969, διενεργήθη δὲ ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολόγου κ. Γ. Μάντζιου, βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ φοιτητοῦ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς κ. Ἰσιδώρου Σέμψη, εἰς τὸν ὅποιον ὀφείλονται τὰ δημοσιευόμενα ἐνταῦθα σχέδια τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων. Πρὸς ἀμφοτέρους ἐκφράζω θερμὰς εὐχαριστίας.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς ἐκτίθενται κατωτέρω κατὰ οἰκόπεδον. Ἐκαστὸν οἰκόπεδον χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ οἰκοδομικοῦ τετραγώνου τοῦ ἀπὸ τοῦ 1834 ἰσχύοντος πολεοδομικοῦ σχεδίου τῆς πόλεως τῶν Νέων Ψαρῶν. Ἐντὸς παρενθέσεων τίθενται τὰ στοιχεῖα συντεταγμένων τοῦ δημοσιευθέντος ἐν ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 270 - 71, ὑπ' ἀριθ. 7 Σχεδίου (πρβλ. καὶ Π. Θέμελη, Ἐρετριακά, ΑΕ 1969, σ. 151, σχέδ. 4). Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι οὐδενὸς οἰκοπέδου ἡ ἀνασκαφὴ κατέστη δυνατόν νὰ περατωθῇ πλήρως, ὥς ἄλλωστε καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, διότι ὁ χαρακτήρ τῶν ἀνασκαφῶν εἶναι δοκιμαστικός, ἀποβλέπων εἰς τὸ νὰ διευκολύνῃ τὴν Κεντρικὴν Ὑπηρεσίαν, προκειμένου νὰ ἀποφασίσῃ τὴν χορήγησιν αἰτουμένων ἀδείας ἀνεγέρσεως νέας οἰκοδομῆς ἢ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν ἐνδεχομένως τοῦ οἰκοπέδου, ἀναλόγως πρὸς τὴν θέσιν αὐτοῦ ὥς πρὸς τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς πόλεως καὶ τὴν σημασίαν τῶν ἀποκαλυπτομένων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων. Καθίσταται οὕτω σαφές, ὅτι τὰ κατωτέρω ἐκτιθέμενα ἀποτελέσματα κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ θεωρηθοῦν ὀριστικά, ἔχουν δὲ ἀπλῶς τὸ νόημα νὰ καταστήσουν γνωστὰ ὀρισμένα ἐκ τῶν πλεόν σημαντικῶν εὐρημάτων καὶ νὰ διευκολύνουν ἑτέρους συναδέλφους εἰς τὸ ἔργον τῶν.

Ο.Τ. 95 (D/10-11) (σχέδ. 1)

Τὸ οἰκόπεδον, ἀνήκον εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἱερέως Ἀντωνίου Ἀνυφαντῆ, κεῖται εἰς τὸ ΝΔ. τμήμα τῆς πόλεως εἰς ἀπόστασιν 25 μ. περίπου πρὸς Β. τοῦ διατειχίσματος (πρβλ. ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 193, Σχέδ. 4), ἔχει δὲ πρόσοψιν πρὸς τὴν ὁδὸν Εὐδήμου Κραταιμένου. Τμήμα τοῦ οἰκοπέδου εἶχεν ἀνασκάψαι δοκιμαστικῶς τὸ 1961 καὶ ὁ Ἐπιμελητὴς Βασ. Πετράκος, ὅστις



Σχέδ. 1. Έρετρια. Κάτωφλις ανασκαφής εις οικόπ. Άντ. Άνυφαντή (Ο.Τ. 95, D/10-11)

ἀπεκάλυψε μέρος μωσαϊκοῦ δαπέδου (ΑΔ 17 (1961/62): Χρονικά, σ. 152, Πίν. 166 α - β καὶ Π. Θέμελη, Μωσαϊκὸν δάπεδον ἐξ Ἑρετρίας, ΑΑΑ ΙΙΙ (1970), σ. 35 κ.έ.).

Ἡ ἀνασκαφὴ ἀπεκάλυψε μερικῶς ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα δύο οἰκιῶν, τῆς οἰκίας Α καὶ τῆς οἰκίας Β, τὰς ὁποίας διαχωρίζει στενὴ ὁδός, πλάτους 2.30 μ. περίπου, μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ. - ΝΔ., ἥτοι παράλληλον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ διατειχίσματος.

Ἡ οἰκία Α εὐρίσκεται πρὸς Β. τῆς οἰκίας Β. Ἡ ἀνασκαφὴ περιωρίσθη εἰς τὴν ἀποκάλυψιν δύο μόνον δωματίων, τῶν α καὶ β. Τὸ νοτιώτερον δωμάτιον β, διαστ. 6 × 6 μ. περίπου, σώζει καλῶς τὴν θεμελίωσιν μόνον τοῦ ΝΔ. τοίχου αὐτοῦ (Πίν. 217 α). Οἱ λίθοι τῶν ὑπολοίπων τοίχων ἔχουν διαρπαγῇ σχεδὸν ὁλοκληρωτικῶς, λόγῳ τοῦ μικροῦ βάθους τῆς ἐπιχώσεως (0,10 - 0,20 μ.). Ἡ εἰσόδος τοῦ δωματίου φαίνεται ὅτι εὐρίσκετο εἰς τὸ μέσον τῆς ΒΑ. πλευρῆς, ὡς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἢ ἀποκάλυψις δύο μετακεκινημένων πυροπλίνθων εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν. Μικρὸς ὀρθογώνιος χώρος γ, διαστ. 1 × 1.20 μ., παρὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ δωματίου β, μετὰ μικροῦ ἀνοίγματος εἰσόδου πρὸς Β. παραμένει ἀνεμῆνευτος. Θὰ ἐλεγέ τις, ὅτι ἀπέτελει μικρὸν ἰσόγειον χώρον ἀποθηκέυσεως κάτωθεν κλιμακοστασίου ἀνόδου πρὸς β' ὄροφον.

Τὸ βορειότερον δωμάτιον α, ἔσωτ. διαστ. 4.50 × 4.50 μ., ἔχει ἀνοίγμα εἰσόδου πρὸς τὴν ΒΑ. πλευράν. Τὸ μαρμάρινον κατώφλιον εὐρέθη μετακεκινημένον.

Ἰδιαιτέραν χαρὰν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἰδιωτικῶν οἰκιῶν δημιουργεῖ πάντοτε ἢ ἀποκάλυψις μωσαϊκῶν δαπέδων μετὰ παραστάσεων, ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ δωματίου α. Ταῖνία πλάτους 1 μ. περίπου, ἀποτελουμένη ἐκ μίγματος ἰσχυροῦ φαιοῦ κονιάματος καὶ μικρῶν λευκῶν ψηφίδων, περιθεῖται τὸ δωμάτιον, διακοπτομένη μόνον ἐμπροσθεν τοῦ ἀνοίγματος τῆς εἰσόδου, ἵνα τοποθετηθῇ ἐνταῦθα «δαπιδιον», κοσμούμενον διὰ ρόμβων ἐκ λευκῶν καὶ μελανῶν ψηφίδων καὶ ἔχον πλ. 1, μήκ. δὲ 1.50 μ. περίπου (Πίν. 217 γ). Τὴν ἐντύπωσιν τοῦ δαπιδίου, μικροῦ τάπητος, ἐνισχύουν δύο τινὰ ἐπὶ πλέον: α) ἡ κατὰ 0,03 μ. βαθύτερον τῆς περιθεούσης τὸ δωμάτιον ζώνης τοποθέτησίς του καὶ β) ἡ θέσις του ἀκριβῶς πρὸ τοῦ ἀνοίγματος τῆς εἰσόδου, μὴ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ ἄξονος τῆς κεντρικῆς παραστάσεως τοῦ δαπέδου. Παρόμοιον δαπιδιον καὶ ἐκτὸς τοῦ ἄξονος τῆς κεντρικῆς παραστάσεως τοῦ δωματίου τοποθετημένον βλ. προχεῖρως εἰς Ph. Petsas, Mosaics

from Pella. La Mosaïque Greco - Romaine. Colloques Internationaux du Centre de la Recherche Scientifique, Paris 1963, Fig. 7. Δὲν ὑπάρχει, νομίζω, ἀμφιβολία ὅτι τὰ μωσαϊκὰ ταῦτα «δαπιδία» μιμοῦνται ὑφαντὰ ἀνάλογα, τὰ ὁποῖα ἐτοποθετοῦντο πρὸ ἢ ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῶν δωματίων. Δύο ἀκόμη παραδείγματα ἐκ Πέλλης πείθουν περὶ τούτου. Ταῦτα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν φέρει παράστασιν ζευγὺς Κενταύρων, τὸ δ' ἕτερον γρύπα σπαράσσοντα ἔλαφον, εἶχον τοποθετηθῇ ἐπὶ τῶν κατωφλίων (βλ. Ἀνασκαφαὶ Πέλλης, ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 73, Πίν. 47 γ).

Τὸ κεντρικὸν θέμα τοῦ μωσαϊκοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου περιορίζεται ἐντὸς κύκλου, εὐρίσκομένου εἰς τὸ μέσον τετραγώνου, διαστ. 2.65 × 2.65 μ. περίπου, ἐκ λευκῶν φυσικῶν ψήφων, τὸ ὅποιον περιβάλλεται ὑπὸ σπειροκύματος ἐκ λευκῶν ὁμοίως ψήφων ἐντὸς πεδίου ἐκ μελανῶν ψηφίδων. Παρὰ τὴν ἀρκετὰ καλὴν κατάστασιν διατηρήσεως (ὁμᾶς μόνον ψήφων ἐλλείπει ἐκ τοῦ κύκλου εἰς τὸ Β. τμήμα), ἡ κεντρικὴ παράστασις δὲν εἶναι ἀπολύτως σαφής (Πίν. 217 β). Τὰ περιγράμματα τῶν μορφῶν συγχέονται μετὰ τοῦ πεδίου. Δὲν ἔχουν χρησιμοποιηθῇ ψηφοὶ μικροτέρου μεγέθους πρὸς διαφοροποίησιν τῶν ἐπιφανειῶν καὶ διάκρισιν τῶν περιγραμμάτων, οἱ δὲ χρωματικοὶ τόνοι τῶν θαλασσιῶν χαλίκων (μελανοί, λευκοί, φαιοί, καστανόφαιοι, ἐρυθρόφαιοι) ἐλάχιστα μετὰ τῶν διαφέρουν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τονίζει τὴν «ζωγραφικότητα» τῆς ἐντύψεως. Μετὰ δυσκολίας ἀναγνωρίζεται τὸ θέμα: Σκύλλα κατ' ἐνώπιον εἰκονιζομένη, κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς πηδάλιον, διὰ δὲ τῆς ὑψωμένης δεξιᾶς ρίπτει λίθον κατὰ μὴ εἰκονιζόμενον θύματος - ναυαγοῦ. Δύο προτομαὶ κυνῶν, ἐκφυόμεναι ἐκ τοῦ κορμοῦ τῆς Σκύλλας, διακρίνονται σαφῶς ἐπὶ τοῦ μωσαϊκοῦ. Ἡ καταστροφὴ τοῦ κύκλου εἰς τὸ δεξιὸν τμήμα δὲν ἐπιτρέπει νὰ βεβαιώσωμεν τὴν παρουσίαν τρίτου κυνός (Πίν. 217 γ). Ἡ ἀσάφεια τῆς παραστάσεως ὠδήγησε τὸν Ἑπιμελητὴν κ. Β. Πετράκον νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ θέμα ὡς Διόνυσον ἐπὶ πάνθηρος (ΑΔ 17 (1961/62): Χρονικά, σ. 152, Πίν. 166 α - β), τὸν ὑπογραφόμενον δὲ ὡς Τρίτωνα ἐπὶ ἱπποκάμπου (ΑΑΑ ΙΙΙ (1970), σ. 35 κ.έ.).

Ἡ χρονολόγησις τῆς οἰκίας Α καὶ τοῦ μωσαϊκοῦ δαπέδου δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ δυστυχῶς ἐπὶ ἀρχαιολογικῶν δεδομένων. Ἡ περισυλλεγείσα κεραμικὴ, πτωχοτάτη λόγῳ τῆς ἐλαχίστης ἐπιχώσεως καὶ τῆς προηγηθείσης μερικῆς ἀποκαλύψεως τοῦ δαπέδου κατὰ τὸ 1961, δύνα-

ται χονδρικῶς νά χαρακτηρισθῇ ὡς ἑλληνιστική, ἄνευ ἐπὶ μέρους διακρίσεων. Χαλκοῦν νόμισμα Πτολεμαίου τοῦ Γ' (Α: Κεφαλὴ Διὸς πρὸς δεξιὰ. Β: Ἀετὸς ἐπὶ κεραυνῷ, ἄσπες εἰς ὄψιν τριῶν τετάρτων), εὐρεθὲν παρὰ τὸν ΒΔ. τοῖχον τοῦ δωματίου β, ἀποτελεῖ ἀπλῶς ἓνα *terminum post quem* διὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῆς οἰκίας. Μία προσπάθεια τεχνολογικῆς ἀναλύσεως δύναται, πιστεύω, περισσότερον νά βοηθήσῃ, μολονότι ὑπάρχει κίνδυνος νά στηρίζεται εἰς ὑποκειμενικά κριτήρια. Ἡ στροφὴ τοῦ κορμοῦ τῆς Σκύλλας, ἡ ὑπερψωμένη δεξιὰ καὶ ἡ ἀντιθέτως φερόμενη ἄριστερά, ἡ κλίσις τῆς κεφαλῆς, προσδίδουν ὁρμὴν καὶ πάθος εἰς τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἑκφρασιν, πάθος ἰδιαίτερος ἐμφανὲς εἰς τὰς ἐντόνους σκιὰς τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ στόματος, τὸ ὅποτον, πιστεύω, προσεπάθησε νά ἐκφράσῃ ὁ μέτριος ψηφοθέτης μὲ τὰ ἀπλά μέσα, τὰ ὅποια διέθετεν, ἀκολουθῶν τὸ πρότυπόν του. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐπιτρέπουν, νομίζω, μίαν σύγκρισιν τῆς Σκύλλας μὲ τὴν γνωστὴν μορφήν τοῦ Ἀλκυονέως τοῦ βωμοῦ τοῦ Περγᾶμου (βλ. προχειρῶς M. Bieber, *The Sculpture of the Hellenistic Age*, fig. 460), μολονότι πρόκειται περὶ ἔργων διαφόρου μορφῆς καὶ διαφόρων καλλιτεχνικῶν ἀρχῶν, τὰς ὁποίας ὑπαγορεύουν μεταξὺ ἄλλων τὸ ὑλικόν, ἡ γεωγραφικὴ θέσις καὶ ὁ προορισμὸς τοῦ ἔργου. Παρὰ τὴν ἀντιστοιχίαν τῶν μοτίβων εἰς τὰς δύο μορφάς ἡ ὁρμὴ καὶ τὸ πάθος τῆς Σκύλλας τῆς Ἑρετρίας ἐμφανίζονται πλέον συγκρατημένα καὶ ἐλεγχόμενα. Θὰ ἔλεγον, ὅτι τοῦτο δεικνύει πρωϊμωτέραν ἐποχὴν δημιουργίας διὰ τὸ μωσαϊκόν. Τὰ αὐτὰ στοιχεῖα, ὑπερτονισμένα μέχρι θεατρικῆς ὑπερβολῆς, παρατηροῦνται καὶ εἰς τὴν μεταγενεστέραν μορφήν τοῦ Λαοκόοντος.

Χρονολογούντες τὸ μωσαϊκόν δάπεδον περὶ τὸ 200 π.Χ. εὐρισκόμεθα, νομίζω, ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς πιθανότητος. Ἡ οἰκία Α εἶναι πιθανὸν νά ἐκτίσθῃ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων τὸ ἔτος 198 π.Χ., ὅποτε καὶ τὸ δάπεδον θὰ πρέπει νά χρονολογηθῇ μετὰ τὸ ἔτος αὐτό.

Ἡ οἰκία Β (Σχέδ. 1) καταλαμβάνει τὸ ἡμισυ τοῦ οἰκοπέδου, χωρίζεται δὲ διὰ στενῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς οἰκίας Α. Τὰ ἀποκαλυφθέντα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἀντιπροσωπεύουν πέντε τοῦλάχιστον οἰκοδομικὰς φάσεις, ἀπὸ τοῦ 5ου μέχρι τοῦ 1ου π.Χ. αἰ. Εἰς τὸν 5ον π.Χ. αἰ. ἀνήκουν τὰ πενιχρὰ λείψανα θεμελίου, σχήματος Τ, ἀποκαλυφθέντος εἰς βάθος 1.10 μ. κάτωθεν τοῦ Β. τοίχου τοῦ χώρου 5 (Πί ν. 218 α). Ἡ θεμελίωσις αὕτη ἔχει πλάτος 0,45 μ. περίπου καὶ εἶναι ἐκτισμένη

διὰ μικρῶν πεπλατυσμένων ἀκατεργάστων λίθων. Εἰς τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα ἀνήκει πιθανῶς καὶ ὁ Β. τοίχος α τῆς οἰκίας, ὁ ὁποῖος ἐπανεχρησιμοποιήθη καὶ συνεπληρώθη καθ' ὕψος κατὰ τὸν 3ον αἰ. π.Χ. Αἱ δύο φάσεις διακρίνονται σαφῶς εἰς τὸν Πί ν. 218 β ἐκ τοῦ διαφόρου τρόπου κατασκευῆς των.

Ὁ 4ος αἰὼν ἀντιπροσωπεύεται διὰ τμήματος θεμελιώσεως, πλ. 0,65 μ., ἐκ καλῶς ἡρμοσμένων ὀρθογωνίων παροπλίνθων μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. (Πί ν. 219 α). Ἡ θεμελίωσις αὕτη, βαίνουσα ἐπὶ τοῦ κλασσικοῦ, σχήματος Τ θεμελίου, προωρίζετο προφανῶς νά βαστάξῃ τὸν στυλοβάτην εὐμεγέθους οἰκοδομήματος, ἐκ τοῦ ὁποῖου δυστυχῶς δὲν ἀπεκαλύφθησαν ἕτερα ἴχνη.

Κατὰ τὸν 3ον πιθανῶς π.Χ. αἰῶνα συνεπληρώθη καθ' ὕψος ὁ κλασσικὸς τοίχος α (Πί ν. 218 β), μήκους 11.50 μ., καὶ κατεσκευάσθησαν οἱ τοῖχοι β, ζ1 καὶ ζ3, δημιουργηθέντος οὕτω τοῦ δωματίου 7 (Πί ν. 219 β) καὶ ἐνὸς μεγάλου ὀρθογωνίου χώρου, περικλείοντος τὰ μεταγενέστερα δωμάτια 3, 4, 5 καὶ 6. Δὲν εἶναι ἀπολύτως βέβαιον, ἐάν, κατὰ τὴν αὐτὴν πρώϊμον ἐλληνιστικὴν περίοδον, ἐπανεχρησιμοποιήθη καὶ ἡ παρὶν κλασσικὴ θεμελίωσις, φαίνεται ὅμως λίαν πιθανόν, μολονότι αὕτη δὲν εἶναι ἀπολύτως παράλληλος πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν Β. τοίχον α.

Εἰς τὸν 2ον π.Χ. αἰῶνα φαίνεται ὅτι ἀνήκει ἡ κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου μερικῶς ἀποκαλυφθεῖσα οἰκία, περιλαμβάνουσα τοὺς χώρους 8 καὶ 9, τῆς ὁποίας οἱ τοῖχοι εἶναι ἐκτισμένοι δι' ὀρθογωνίων λιθοπλίνθων, ἀκολουθοῦν δὲ ἀκριβῶς τὴν κατεύθυνσιν τῶν τοίχων τῆς οἰκίας τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (Πί ν. 219 γ). Εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ χώρος 7 τῆς παλαιότερας φάσεως ἐχρησιμοποιήθη ἐκ νέου καὶ κατὰ τὴν νεωτέραν οἰκοδομικὴν φάσιν τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος. Ὁ χώρος 8 φέρει δάπεδον ἐκ ψηφίδων, συνδεομένων δι' ἰσχυροῦ κονιάματος. Ἡ στρώσις αὕτη ἀποτελεῖ τὸ πλαῖσιον ὀρθογωνίου μωσαϊκοῦ δαπέδου, εὐρισκομένου κατὰ 0,03 μ. βαθύτερον. Τὸ κεντρικὸν τοῦτο τετράγωνον τοῦ δωματίου φέρει πιθανῶς παράστασιν εἰς τὸ μέσον, ὡς τὸ δωμάτιον τῆς Σκύλλας τῆς οἰκίας Α. Δὲν κατέστη δυστυχῶς δυνατόν νά ἀποκαλυφθῇ πλήρως, διότι εὐρίσκεται κάτωθεν τοῦ μανδρωτοίχου τοῦ παραπλεύρως οἰκοπέδου. Εἰς τὸν χώρον 9 εὐρέθη μαρμάρινον προστομαῖον φρέατος, χαρακτηρίζον τὸν χώρον ὡς ὑπαίθριον.

Κατὰ τὸν 1ον π.Χ. αἰῶνα πιθανῶς (λέγω πιθανῶς, διότι ἡ περισυλλεγείσα κεραμικὴ εἶναι πτωχοτάτη καὶ ὄχι χαρακτηριστικὴ) κατεσκευάσθησαν διὰ προχείρων διαχωρισμάτων καὶ

δι' ἐπαναχρησιμοποίησεως τοῦ παρίνου θεμελίου καὶ τῶν τοίχων α καὶ β οἱ χώροι 1, 2, 3, 4, 5 καὶ 6. Ἡ κεντρικὴ εἰσοδος τῆς οἰκίας ταύτης, ὡς καὶ τῶν ἐπὶ μέρους 4, 5 καὶ 6, εὑρίσκεται πρὸς Ν. Οἱ χώροι 1 καὶ 6 ἦσαν διάδρομοι. Τὸ ἐγκαρσίως πρὸς τὸν διάδρομον 6 βαῖνον τοιχάριον εἶναι προγενέστερον. Ὁ στενὸς χώρος 2 παραμένει ἀνερμήνευτος (Πί ν. 220 α). Ὁ χώρος 3, ἔσωτ. διαστ. 1.50 × 2.25 μ., φέρει στρῶσιν δαπέδου ἐξ ἰσχυροῦ κονιάματος, ἀναμεμιγμένον μετὰ ψηφίδων, καὶ πῆλινον λουτήρα τετρασμένον, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζει τὸν χώρον ὡς λουτρόν (Πί ν. 220 β). Κατὰ νεωτέραν φάσιν τοῦ Ιου π.Χ. αἰ., ἐχρησιμοποιήθη καὶ πάλιν διὰ νέαν ἐγκατάστασιν μόνον ὁ χώρος 4 τῆς οἰκίας καὶ πιθανῶς καὶ ὁ 5. Τὸ δωμάτιον τοῦ λουτροῦ κατηγορήθη, ἐπὶ τοῦ Δ. δὲ τοίχου του, παρὰ τὴν εἰσοδον, κατεσκευάσθη ὀρθογώνιος ἐστία διὰ τριῶν πλακῶν (Πί ν. 220 γ). Πρὸς τοποθέτησιν τῆς καπνοδόχου τῆς ἐστίας κατεστράφη μέρος τοῦ Δ. τοίχου τοῦ λουτροῦ. Ἐντὸς τοῦ χώρου 4, παρὰ τὴν ΝΑ. αὐτοῦ γωνίαν, ἀπεκαλύφθη ἀβαθὴς λιθίνη λεκάνη μετ' ἐκροῆς, πίθος ἀποθηκεύσεως πλησίον ταύτης καὶ μαρμάρινον περιρραντήριον εἰς τεμάχια (Πί ν. 220 δ). Πάντα ταῦτα χαρακτηρίζουν τὸν χώρον 4 ὡς μαγειρεῖον, ἀποθήκην τροφίμων καὶ ἐστιατόριον συγχρόνως. Ὡς χώρος διαμονῆς ἐχρησιμοποιεῖτο πιθανῶς ὁ παραπλεύρως εὑρισκόμενος χώρος 5 (Πί ν. 221 δ), ὁ ὁποῖος ἐπεκoinώνει διὰ νέου ἀνοίγματος θύρας μετὰ τοῦ χώρου 4, εὑρισκόμενου παρὰ τὸ πώρινον θεμέλιον. Ἡ θύρα αὕτη δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὴν προηγούμενην φάσιν τῆς οἰκίας.

Ἡ τελευταία αὕτη φάσις δεικνύει σαφῶς τὴν ἐνδειαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει κατὰ τὸν Ιον π.Χ. αἰῶνα ἡ ἄλλοτε λαμπρὰ καὶ ἀκμάζουσα πόλις τῆς Ἑρετρίας. Οἱ ὀλιγάριθμοι κάτοικοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπεσκεύαζον προχείρως καὶ βεβιασμένως τὰ ἐρείπια τῶν πολυτελῶν ποτε οἰκοδομημάτων, ἵνα στεγασθοῦν προσωρι-

νῶς εἰς ἓν ἢ δύο μόνον δωμάτια, ἕως ὅτου ἀναγκασθοῦν νὰ ἐγκαταλείψουν καὶ οὗτοι μετ' ὀλίγον τὸ πτωχὸν καὶ τελευταῖον τῶν ἱσῶς ἐνδιαίτημα τοῦτο. Ὁ χώρος 4 παρουσιάζει θλιβεράν τὴν εἰκόνα τῆς ἐρημώσεως καὶ ἐγκαταλείψεως τῆς πόλεως κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν (Πί ν. 221 ε). Ὁ ἐλώδης πυρετὸς ἦτο ἱσῶς τὸ σημαντικώτερον αἷτιον τῆς ἐρημώσεως. Ἡ τέφρα ἐν τούτοις τῆς λιτῆς ἐστίας διετήρησε ζωντανὴν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας τὴν μνήμην τῶν τελευταίων Ἑρετριέων.

Τὰ κινητὰ εὐρήματα τοῦ οἰκοπέδου ἦσαν πωχά. Ἡ κεραμικὴ περιορίζεται εἰς μικρὸν ἀριθμὸν ἐλληνιστικῶν ὀστράκων. Μόνον ἡ εἰς βάθος δοκιμαστικὴ τομὴ παρὰ τὴν Β. ὅσιν τοῦ τοίχου α ἐντὸς τῆς ὁδοῦ ἔδωκεν ἀρκετὰ θραύσματα ἀγγείων τοῦ 5ου π.Χ. αἰ., εἰς βάθος δὲ 1.10 μ. περίπου, ἤτοι ἐπὶ τῆς στάθμης τοῦ ὕδατος, εὑρέθησαν ὀστράκα τινα ἀρχαϊκῶν χρόνων. Ὁμοίως ὀστράκα κλασσικὰ ἔδωκε καὶ ἡ παρὰ τὴν παρίνην θεμελίωσιν τομὴ, ἡ ὁποία ἀπεκάλυψε τὸν σχήματος Τ τοῖχον.

Παρὰ τὴν Β. πλευρὰν τοῦ χώρου 5, πλησίον τοῦ παρίνου θεμελίου τῆς οἰκίας Β, εὑρέθη πῆλινον ἰωνικὸν κιονόκρανον, ὕψ. 0,18 καὶ σωζ. διαγωνίου ἄνω ὀψεως 0,30 μ., τὸ ὁποῖον φέρει κυκλικὴν τυφλὴν ὀπὴν ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας του, ἦτο δὲ συμφυὲς μετὰ τοῦ κίονος, κενοῦ ἐσωτερικῶς (Πί ν. 221 α - γ).

Ἐπὶ τοῦ σημείου προσβάσεως ἐκ τοῦ χώρου 6 πρὸς τὸν διάδρομον 1 εὑρέθη μαρμαρίνη ὀρθογώνια πλάξ, ἐλλειπῆς τὴν μίαν τῶν στενῶν πλευρῶν, μεγ. ὕψ. 0,36, πλ. 0,30 καὶ πᾶχ. 0,075 μ., ἡ ὁποία φέρει τιμητικὸν ψήφισμα, τὸ πλείστον ἐφθαρμένον καὶ δυσανάγνωστον. Ἡ φθορὰ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς, ὅτι ἐχρησιμοποιήθη μεταγενέστερον ὡς κατώφλιον. Πρόκειται περὶ ψηφίσματος τῆς πόλεως τῶν Ἑρετριέων πρὸς τιμὴν ἀνδρὸς ἐξ Ἡρακλείας, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα [Ἀπολ]λωνίδης Φιλο[φύ]ργου:

[Σ]ΩΒΙΟΣΤΕΛΕΣΑΝΤΟΣΕΠΙΕΝΕΠΕΙΑΗ	
ΛΩΝΙΑΗΣΦΙΑΟ ΓΟΥΗΡΑΚΛΕΩΤΗΣΑΝΗ[Ρ]	
[Α]ΓΑΘΟΣΩ[Ν]	ΤΩΙΑ[Η]ΜΩΙΤΩΙΕΡΕΤΡΙΕ
[Ω]ΝΚΑΙΑ	ΕΙΑΓΑΘ
5 [Ο]ΝΕΔ	ΝΙΑ
Π	ΕΝΟΝ
[Κ]ΑΙΕ	ΑΥ
[Τ]ΟΝ	ΟΠ
ΑΣΕ	Ο
10 ΑΙΤ	Ε
ΛΕΙΑ	ΠΕΡ

ΤΟΙ[Σ]ΑΑ
ΠΑ ΣΙ Ο
ΑΛΕΙΑ
15 Ε—

ΝΕ
ΣΦ
ΡΗΝ
ΤΟΥ
ΑΑ

Π. Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΑΙ ΚΑΙ ΤΥΧΑΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Χαλκίς

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1969 παρεδόθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Χαλκίδος ὑπὸ τοῦ δικηγόρου κ. Ἰ. Ψαρροῦ δεκατέσσαρες σφαιρικοὶ ἀρύβαλλοι κορινθιακοῦ τύπου, ὧν οἱ πλείστοι κοσμοῦνται διὰ σειρᾶς ἀσπιδοφόρων ὀπλιτῶν, δύο μελαμβαφεῖς κωδωνόσχημοι κρατηρίσκοι, εἰς μελαμβαφῆς σκύφος, πήλινον εἰδώλιον κάπρου, πήλινον εἰδώλιον πτηνοῦ καὶ πήλινον ὀρθογώνιον πλακίδιον με ἀιγυπτιαζούσας παραστάσεις ἐν προστύπῳ ἀναγλύφῳ (Πί ν. 222 α - β, 223 α).

Τὰ ἀνωτέρω ἀνευρέθησαν ἐντὸς κιβωτίου τοῦ ἀποθανόντος συγγενοῦς τοῦ παραδόντος Ἰ. Γεωργιάδου, ἡ δὲ προέλευσις των εἶναι ἄγνωστος. Κατεγράφησαν εἰς τὸ εὐρετήριο τοῦ Μουσείου Χαλκίδος ὑπ' ἀριθ. 1712 - 1730.

Βασιλικόν

Εἰς θέσιν Βουρλάκι, πλησίον τοῦ ἐργοστασίου Shelman, ἀνευρέθησαν ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ τοῦ κ. Ἰ. Χατζηστάμου δύο ἀετωματικά στήλαι ἐλληνιστικῶν χρόνων:

1. Ἀριθ. Εὐρ. 1731, ὕψ. 0,59, πλ. 0,29 μ. Ἐπιγραφή: *ΑΡΙΣΤΟΜΑΧΙ ΦΟΡΥΣΚΟΥ*.

2. Ἀριθ. Εὐρ. 1732, σῶζ. ὕψ. 0,90, πλ. 0,36 μ. Ἐπιγραφή: *ΒΡΟΤΗ ΑΛΜΑΧΟΥ*.

Ἐπίσης παρεδόθη ὑπὸ τοῦ ιδιοκτήτου ἄωτος σκύφος, ἀκέραιος, με ὀπὴν κατὰ τὸ κέντρον τοῦ πυθμένος (ἀριθ. Εὐρ. 1733). Κατὰ γενομένην ἐπιτοπίως ἐπιφανειακὴν ἔρευναν διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς νεκροταφείου, ἐλληνιστικῶν πιθανῶς χρόνων, εἰς τὸν ὡς ἄνω ἀγρόν.

Γιάλτρα (Ἀθῆναι Διάδες)

Εἰς θέσιν Ἅγιος Νικόλαος, εἰς τὸν ἀγρόν Τριαντ. Ἐλευθερίου εὐρέθη ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον καλλίστης τέχνης τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (ὕψ. 1.16 μ.), παριστῶν γυμνὸν ἀθλητὴν (Πί ν. 223 β). Ἐλλείπουν ἡ κεφαλὴ, ὁ ἀριστερὸς βραχίον μετὰ

τῆς χειρὸς καὶ τὸ κάτω μέρος τῶν ποδῶν. Ὁ δεξιὸς βραχίον καὶ ἡ ἄκρα χεὶρ ἀποκεκρουμένα. Ἀμυδρῶς διακρίνεται, ὅτι ἐκράτει ἀντικείμενόν τι (στλεγγίδα;). Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο κατετέθη εἰς τὴ Συλλογὴν Αἰδηψοῦ.

Ὠρεοὶ

Ὁ κ. Δ. Κωδωνᾶς παρέδωσε τμήμα ἐπιτυμβίας στήλης (σῶζ. ὕψ. 0,40 μ.), κλασσικῆς ἐποχῆς, με ἀνάγλυφον παράστασιν δεξιώσεως καὶ ἐπιγραφὴν: *ΝΗΣΕΡΜΩΝΟΣ* εἰς τὸ ἄνω μέρος (Πί ν. 222 δ). Ἡ στήλη αὕτη εὐρέθη εἰς κτήμα τοῦ κ. Δ. Κωδωνᾶ εἰς θέσιν Κολῶνα. Κατὰ γενομένην ἐπιφανειακὴν ἔρευναν ἐν τῷ ὡς ἄνω κτήματι διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς νεκροταφείου, ἐκτεινομένου καὶ ἐντὸς τῶν ἀγρῶν Ἀλ. Ρουμελιώτη καὶ Βιολέττας Μάκρας.

Εἰς θέσιν Ἅγιος Μηνᾶς ἐπὶ τῆς κορυφῆς λοφίσκου ὑπάρχει πορὶνη, ἡμιτελῆς, ρωμαϊκῆ σαρκοφάγος με γιρλάνδας καὶ βούκρανα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐναπετέθη κατὰ τὸ 1962 ἡ σωρὸς τοῦ Ἰ. Σκουρτοπούλου.

Εἰς τὴν παραλίαν Πύργου Ὠρεῶν ἀνευρέθη καὶ παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Λιμενάρχου Ὠρεῶν μαρμαρίνη γυναικεία κεφαλὴ ἐκ λίαν ἐξέργου ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου, πιθανῶς τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (Πί ν. 222 γ).

Μίστρος

Εἰς θέσιν Ἅγιοι Ἀνάργυροι, περὶ τὰ 2 χλμ. ἀπὸ τοῦ χωρίου Μίστρος, ἐπὶ τῆς πρὸς Κλιμάκι ἀγροτικῆς ὁδοῦ, διεπιστώθη ὑπαρξίς ἐνετικοῦ πύργου (Πί ν. 223 γ). Περί τούτου εἰδοποιήθη ἡ ἀρμοδία Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Μαρμάρι Καρυστίας

Ὑπὸ τῆς Χωροφυλακῆς Μαρμαρίου κατεσχέθησαν εἰς χεῖρας Εὐαγγ. Πάλλη, κατοικοῦ Μαρμαρίου, δεκατέσσαρα ἀρχαῖα νομίσματα, ὧν τὰ πλείστα βυζαντινά, μετρίως διατηρήσεως.

ΑΓΓ. Κ. ΧΩΡΕΜΗΣ

ERETRIA

Auch im sechsten Jahr der griechisch-schweizerischen Ausgrabungen verdanken wir dem Zusammenwirken topographisch wichtige Entdeckungen.

1. In E 5 und E 6 fand P. Themelis¹ unter einer breiten Strasse archaischer und klassischer Zeit eine kräftige Druckwasserleitung aus mit Blei umreiftten und gedichteten Tonröhren, eine der ganz wenigen bisher überhaupt bekannten. Sie kommt aus dem Tal von H. Kyriaki und führt zu dem grossen Stadtbrunnen klassischer Zeit am Platz vor dem Apollontempel. Durch die Tonröhren hat man bewirkt, dass das Blei, das die Gesundheit gefährdet, möglichst wenig mit dem Wasser in Berührung kommt. Ferner wurden hier sechs um 360 datierte panathenäische Amphoren gefunden, die als stolzer Besitz bis zur Zerstörung von 198 aufbewahrt waren. Man denkt dabei an das von Cockerell nicht weit nördlich von dieser Stelle angegebene Stadion.

2. In D 11 fand P. Themelis eine zum Hafen orientierte Halle klassischer Zeit, gewiss ein öffentliches Gebäude das auf der Nordseite über einer Strasse hoch terrassiert ist. Dadurch wird unsere These bestätigt, dass hier ein flacher Hügel die Überlinie begleitet (Antike Kunst 9 (1966), 109). Ferner wurde hier ein schönes frühhellenistisches Kieselmosaik mit einem dionysischen Emblem gefunden.

Von unseren eigenen Grabungen ist zu berichten :

1. Nördlich vom Westtor und Bollwerk (hier arbeiteten besonders Frau Kahil, J.-M. Gard und P. Suter) wurden die grossen nachantiken Schuttmassen zum Teil mit mechanischen Mitteln beseitigt, so dass die kyklopischen Einfassungsmauern des Flussbetts noch eindrucksvoller herauskommen und dahinter auf der Stadtseite die Befestigungen, auf der Feldseite, an einer Strasse, Grabbezirke von archaischer bis zu hellenistischer Zeit. Im Schutt vor der feldseitigen kyklopischen Mauer fanden sich mehrere Stelen mit Inschriften, darunter ein schönes Grabgedicht und ein ungewöhnliches Grabrelief. Ferner wurden hier Brandopferstellen mit frühhellenistischen Terrakotten gefunden, die zeigen, dass man sich

tief unten am Fuss dieser «Klagemauer» den Unterirdischen näher fühlte, denen ja das ganze Gebiet vor der Stadtmauer im Westen gehört. Hinter der westlichen kyklopischen Mauer konnten keine Strassenniveaus archaischer Zeit gefunden werden, weil sie offenbar von Überschwemmungen zerstört wurden, wohl aber eine Folge von Grabterrassen seit geometrischer Zeit, die zugleich die Gräber gegen Überschwemmungen zu schützen hatten. In der Blütezeit der Stadt um 400 wurde das ganze Gelände auf dem Niveau der jetzigen Oberkante der kyklopischen Mauer aufgehöhnt und darüber wurden an einer breiten Strasse planmässig zwei breite Grabbezirke und ein mehrfiguriges Grabdenkmal aufgestellt; alles eindrucksvoll zur Stadt orientiert. In der Mitte der Grabbezirke lassen Fundamente auf grosse Grabskulpturen, etwa Löwen, schliessen, und unter dem nördlichen dieser Fundamente fand man tief unter der Strasse einen schmucklosen Steinsarg mit dem Skelett eines Mannes, dem eine rotfigurige Schale, zwei Strigiles und ein Salbfläschchen beigegeben waren. Die Bezirke sind von andern einfachen Gräbern und Opferstellen klassischer und frühhellenistischer Zeit umgeben. Nach der Zerstörung von 198 wurde an das Fundament des nördlichen Grabdenkmals ein Tor angelehnt, mit einem Turm, der auf einem wohl erhaltenen Teil der kyklopischen Mauer stand. Man hatte den Bau des Bollwerks aufgegeben und fuhr über seine Ruine zu diesem neuen behelfsmässigen Tor.

2. Cl. Bérard fand bei der Fortsetzung seiner Tiefgrabung südlich des aus dem siebten Jahrhundert stammenden Oikos (Antike Kunst 12 (1969), 74 f.) eine tiefe Grube, die mit einer — nur zum Teil erhaltenen — gebogenen Mauer gefüttert war, und darunter einen Brunnen mit viel Keramik und einem Bronzeteller des siebten Jahrhunderts.

Nordöstlich von diesem Brunnen folgt ein nach Nordosten orientierten, also der Strasse vor dem Palast parallelen Bau, der sogar älter als der Oikos noch in die Zeit des Bothros zu datieren ist. Er kehrt dem heiligen Bezirk vor dem Oikos den Rücken und war wohl einem öffentlichen Platz zugekehrt. Der Bau hatte das offenbar heilige Mass eines halben Hekatompedos (15 m lang), 1:3 proportioniert. Fünf ungefähr gleich grosse Räume öffnen sich nach Nordosten auf einen Hof; Versamm-

1. Vgl. den Plan in Deltion 20 (1965): Chronika, 270 Abb. 7 und Themelis' Bericht in AAA 2 (1969), 409 ff.

lungsräume für verschiedene Gruppen einer Adelsgesellschaft? Man kann an spätere Hallen ähnlicher Bestimmung denken, wie an die Südhalle der Agora von Athen. Der Bau wurde, nach einer Brandschicht zu schliessen, einmal zerstört und wieder hergestellt. An seine Stelle trat noch in archaischer Zeit oder nach den Perserkriegen ein grosser nach Südosten orientierter Oikos, offensichtlich der Nachfolger des Oikos des siebten Jahrhunderts und ein Vorgänger der grossen Oikoi der Paläste des späten fünften und des vierten Jahrhunderts. Wie der Oikos nach Südosten verschoben wurde, so auch der Hallenbau, der vom Oikos überbaut wird. Seine neue Vorderfront liegt fast unter der Westfront des Palastes des vierten Jahrhunderts. Die Halle oder der Hof, der vor diesem Bau vorauszusetzen ist, wurde dann der Strasse geopfert als der Palast des späten fünften Jahrhunderts angelegt wurde.

Man könnte sich die Veränderung daraus erklären, dass die Adelsgesellschaft in archaischer Zeit die Stadt regierte, der Bau also ein öffentlicher war, während sich der Adel nach der Einführung der Demokratie in Palästen abschloss, wie wir sie aus den folgenden Jahrhunderten kennen. Warum die Baugruppe von Oikos und Hallenbau nach Südosten verschoben wurde, ist noch unerklärt; man könnte an Rücksicht auf die Stadtmauer denken. Die Nachfolger dieser Bauten sind der Palast der Zeit um 400 und der ihn bald ersetzende des vierten Jahrhunderts — wie die vorgelegte imposante Kurtine der Stadtmauer vielleicht vom gleichen Bauherrn errichtet.

Im Nordperistyl konnte man nur bis zu sechs m Tiefe einen aus mächtigen Tonröhren gefügten Brunnen leeren. Zu ihm gehörte vielleicht eine aus gebrannten Ziegeln aufgemauerte Brunnenmündung. Sie lag im gleichen Schutt der Zerstörung von 198 wie wohlerhaltene Säulenschäfte: alles Reste des Palastes des vierten Jahrhunderts.

3. Chr. Dunant grub den südlichen Teil des Palastes aus, der ebenso gross ist wie der bisher freigelegte nördliche Teil. Offenbar hatten die Besitzer nach den Zerstörungen von 198 und den folgenden ökonomischen Veränderungen die Möglichkeit, dieses Gebiet hinzuzuerwerben. Elf Räume bilden einen neuen Wohntrakt, wohl für eine weitere Familie des Geschlechts, etwa zwölf weitere einen Wirtschaftstrakt. Dass das ganze Ge-

biet zusammengehört, wird durch die einheitliche westliche Flucht bewiesen. Wohn- und Wirtschaftstrakt waren durch eine durchgehende Mauer getrennt; nur im Osten befindet sich an der Strasse ein Hof, aus dem je eine Türe in beide Trakte führt. Von der Strasse führt ein stattliches Propylon mit einer so breiten Tür in den Hof, dass zwei Streit- oder Rennwagen nebeneinander einfahren konnten.

Zur Pracht dieser Repräsentation, zur modischen Grösse der Wohnräume im neuen Wohntrakt kontrastiert das dürftige der Ausführung. Im Gegensatz dazu ermisst man erst ganz die hohe Qualität des klassischen Mauerwerks im alten nördlichen Teil des Palastes. Im zweiten Jahrhundert verkleidete man die schwachen Wände mit bunter Nachahmung von Quaderwerk. Dadas Aufgehende aus Lehmziegeln bestand, brauchte man nicht den Mörtel der damals in Italien schon allgemein verwendet wurde. Aber Das Weitläufige der neuen Anlagen ist gewiss durch den italischen Wohnluxus angeregt, den man gleichzeitig in Delos in einer griechischen Variante kennen lernt.

In zwei Räumen wurden Vorläufer der italischen Hypokaustanlagen festgestellt, eine Art von Kachelöfen, auf denen man zugleich heisses Wasser bereitete, um sich in den daneben gefundenen Wannen duschen zu lassen. Zum grösseren der beiden Bäder wurde ein weiterer Brunnen gefunden, dessen mit Mörtel befestigte Mündung noch wohl erhalten ist. Auch dieser Brunnen war wie der 1968 gefundene bis zur Zerstörung von 86 v. Chr. in Benutzung, sonst wäre er bei einer Neuanlage geräumt oder wieder aufgefüllt worden wie der Brunnen im Nordperistyl. Neben dem Bad wurde eine Küche mit viel Geschirr und eine Latrine gefunden.

4. Clemens Krause untersuchte die Burgmauer. Im Westen fand er eine wohlerhaltene Wehrgangtreppe, in der Nordostecke einen überraschend reichen Befund, der auf die Geschichte der Stadt neues Licht wirft. Eine erste sehr kräftige Befestigung aus dem siebten Jahrhundert gehört nach ihrer Bauart zusammen mit der auf der Stadtseite der Burg. Diese Mauer greift im Westen weiter aus als die spätere bis zu einem bei den alten amerikanischen Grabungen festgestellten Tor. Man sieht, welche fortifikatorische Bedeutung die Burg bei der Neuanlage der Stadt im achten bis

siebten Jahrhundert hatte. Im späteren sechsten Jahrhundert wurde vor dieser frühen Mauer eine Lehmziegelmauer erbaut, die auffallend viele vorzügliche mykenische Scherben enthält.

Die beiden Hauptperioden der Mauer sind aber, wie schon am Westtor und in F 11 festgestellt wurde, die Anlage nach den Perserkriegen, deren Vollendung die Athener verhinderten, bis sie in der neuen Blütezeit um 400 gelang. Wie in F 11 wurden auch unter dem Nordostturm drei Schichten von Porosquadern jener ersten Periode und darüber die kräftigeren Kalksteinmauern der zweiten gefunden. Der Turm wurde ebenso wie der Nordturm und die vorgelagerte Bastion für die makedonische Garnison im dritten Jahrhundert neu erbaut. Diese Stelle wurde dann auch bei der römischen Belagerung von 198 mit Steinkugeln beschossen, die zu den grössten gehören die wir kennen (35 cm Durchmesser). Eine solche liegt noch dort, wo sie die Innenmauer der Bastion eingerissen hat.

Die Bresche fand sich überbaut von einem Kammersystem schwächerer Mauern, einer Ausbesserung des zweiten Jahrhunderts v. Chr. Weiter nach Süden steht noch heute hinter der Kurtine ein grosse Tonfass. Es war mit Blei geflickt, ein Zeichen seiner Kostbarkeit. Daneben sind gewiss weitere solcher Fässer zu finden, die den Vorräten der makedonischen Garnison gedient haben müssen.

Die Gemeindeverwaltung bat uns in der Aristionstrasse zu graben, wo man bei der Anlage einer Wasserleitung auf die Fortsetzung der dort 1968 gefundenen hoch erhaltenen Mauer gestossen war. Nun kam sogar ein mächtiger Turm heraus, und es zeigt sich, dass die Mauer der Zeit nach den Perserkriegen sogar breiter angelegt war, als sie dann um 400 ausgeführt wurde. Auch hier zeigte sich, dass die Mauer im dritten Jahrhundert aufgegeben wurde; im zweiten Jahrhundert war der Turm sogar so weit abgetragen, dass die Oberkante des Erhaltenen als Schwelle eines Tores verwendet wurde. D. Knoepfler, der hier Grabung leitete, konnte reiches Material zur Datierung der Perioden gewinnen. Römisches Glas und Keramik zeigen, dass hier am Hafen noch in der Römerzeit gewohnt wurde.

D. Knoepfler setzte ferner seine topographischen Untersuchungen fort. In der Umge-

bung der Stelle bei Palaeoeklisies, an der Kurniotis am Fluss Erasinos den Omphalos gefunden hat, fand er mächtige Quaderfundamente und in der Kirche der Panayia vermauert zahlreiche Bauglieder von archaischen, klassischen und hellenistischen Bauten, darunter vier mächtige Säulentrommeln und ein Triglyphon, alles offenbar Reste des Heiligtums der Artemis Amarysia.

5. H. Bloesch bearbeitete die Münzfunde und leitete die Konservierung der Funde. Als sein Mitarbeiter bewährte sich Herr G. Passardi als Restaurator. Besonders eindrucksvoll gelang die Wiederherstellung der Stuckverkleidungen ersten Stils aus dem Palast.

6. I. Metzger hat die Keramik der vorjährigen Grabung bearbeitet und bereitet die Publikation einer spätklassischen eretrischen Vasengattung vor.

7. P. Auberson und K. Schefold sind dabei, die Arbeiten am Führer durch die Ausgrabungen abzuschliessen. Herr Themelis wird ihn ins Griechische übersetzen.

8. Herrn Eliot verdanken wir eine topographische Aufnahme der antiken Reste von H. Kyriaki.

K. SCHEFOLD

★

LEFKANDI EXCAVATIONS

The excavations at Lefkandi, Euboea lasted from 9th June to 5th July and, as in previous years, were directed by the Assistant Director, Mr. M. R. Popham and Mr. L. H. Sackett.

The season's work was intended as a «cleaning-up» operation prior to the final publication of the main 1964-66 excavations and had definite outstanding problems in mind; these concerned two areas, the main occupation site on the hill «Xeropolis» and the cemetery and possible subsidiary occupation area near the village of Lefkandi.

The problems it was hoped to solve and the actual results of the excavations were as follows:

«Xeropolis»

1. To excavate an additional small area of Trench CC to check the stratigraphy of the Early and Middle Helladic levels which had been rather quickly excavated in the previous season; it was hoped to clear down to bed rock all over.

This was achieved, though it took three, instead of the expected one week. The material has yet to be studied, but it looks as though it confirms the general development suggested in the Preliminary Report. At least three EH III building phases were distinguished, the earliest lying on the bed rock which had been cut with runnels and post holes. Some fragments of «frying pans» suggest some possible overlap with EH II, and the larger sample of material now obtained of the earliest material will contribute considerably towards a better definition of the development of the pottery. A further LH II grave with three vases was found dug down into the upper MH levels.

2. To investigate the LH IIIB and the earliest IIC levels in Trench LL to allow the difference between the two phases of pottery to be more precisely defined.

Unfortunately the trial trench hit a complex of IIIB walls including an apparent roadway, so the quantity of material collected was not as great as hoped. Moreover, the area appeared to have been levelled by the IIC occupants so the latest IIIB levels may well have been removed. A preliminary study of this IIIB pottery suggests it is of the regular type and that it differs considerably from that of the earliest IIC on the site. For the first time LH IIC walls were found belonging to an earlier stage than the Phase I complex. These were associated with a type of carinated bowl which only occurs at this stage. Of considerable interest was the finding in these earliest IIC levels of parts of two hand-made Mycenaean ones. It is possible that these indicate the arrival of some non-Mycenaean newcomers.

3. To recover more of the latest IIC material by extending trenches KK and LL two metres to the South.

This was unsuccessful in that the extension fell within houses which had no floor deposit of vases (P l. 224 a). However it was a salutary correction of the picture previously drawn in the Preliminary Report, of rather squalid occupation at this time; it is now clear that the earlier excavation had uncovered out-houses in yards and not the main structures. The lack of vases within the houses suggests abandonment rather than destruction. In this same area it was possible to recognize an upper

«yard floor» of Protoegeometric date and to associate with it some walls. Between this floor and the lower IIC houses was a considerable earth fill Protoegeometric in date.

4. To extend Trenches IV/V to define the size of the LH IIC rooms of Phase I and to recover more vases from the destruction deposit there.

Considerable extension of the area failed to find the fourth walls of the two rooms though more vases were found on the floors. On the last day of the dig a slit trench was dug along the line of the existing walls which revealed that the length of one room was 8 m. and the other nearly 7.50 m.

5. To extend Trial W in the hope of finding more LH IIC, Phase II, material including pictorial sherds which were previously found in this area.

Some more fragments of the «lion crater» were recovered and the room defined but the expected deposit of Phase II material was not forthcoming. The uppermost floors and walls in this area, the date of which had been in some doubt, were shown to be Protoegeometric.

Near Lefkandi Village

6. To attempt to find the settlement associated with the Sub-Mycenaean and Protoegeometric cemetery.

A test in a field near the hillock overlooking the sea, called «Toumba», instead of finding the settlement suggested by the surface sherds, revealed another cemetery. In the small area investigated, 19 tombs and one pyre were found. In general the tombs are later than those of the «Skoubris» cemetery, though there is an obvious overlap.

Only one tomb resembled the usual «Skoubris» cist-tombs, —with side and cover slabs— the rest were rock cut shafts with one exception which was constructed, above the rock, of mud bricks.

In general the tombs comprised an oblong to slightly oval, deep rock-cut shaft with a ledge to hold the cover slabs which lay above the cist cut out of the rock. There was one clear case of inhumation (P l. 224 b); it was the lower burial in a «double-decker» tomb; the remainder with one or two doubtful instances were cremation burials, in some cases the cremated remains being contained in amphoras (P l. 224 b). In several instances one

tomb had been cut into, or overlay, another, and in one case a tomb had been used twice with the burials superimposed.

The tomb offerings were in general arranged in much the same way as in the «Skoubris» cemetery though there were two instances of «urn burials» and one case where nearly all the offerings had been placed upon the cover slabs instead of on the floor of the tomb. In all some 70 vases were found, many being kalathoi (P.L. 224 d) and lekythoi; among the small finds, 26 were of gold, and bronze fibulae and gold rings occurred most frequently.

The most outstanding find was that of a barrel-shaped figurine of a Centaur, standing some 0.35 m. high (P.L. 224 c). It was found together with an animal vase above the cover slabs of a tomb; its head, which was missing, had previously been found inside and below the cover slabs of another tomb. A further tomb, in addition to two amphoras containing cremated bones, produced a «killed» iron sword and a spearhead; these had been previously placed in the pyre and were partly melted which, in the case of the sword, had preserved the imprint of cloth with which it had been in contact in the fire. Of particular interest among the jewellery, were two sets of earrings and a gold fibula.

Clearly this is an extensive cemetery of which we were able to investigate only a small part. The tombs so far excavated seem to range from the second half of the Protogeometric period into early and possibly middle Geometric times.

M. R. POPHAM

Skoubris Cemetery¹

7. To continue exploration of the cemetery

1. Dug in cooperation with the Greek Archaeological Service represented by Mr. P. Themelis.

in the field of A. Skoubris, where 25 cist graves and 11 pyres had been found in 1964 and 1968.

A further 38 tombs of the cist or other types were uncovered together with 8 more pyres. The majority of these were cist tombs of a type similar to those discovered earlier, and containing pottery ranging from Sub-Mycenaean to Geometric. Little new material was found in the pyres.

Exceptional among the tombs was a large well-constructed cist measuring almost 2 by 0.50 m. and set deep in a rock cutting. This contained a stirrup jar, a triple vase and an amphoriskos, two long shoulder pins of bronze and fibulae of bronze and iron. The rock cutting had been filled and was sealed by a later deposit of rubbish including many sherds from skyphoi with compass-drawn pendent semicircles, possibly originating from a habitation site nearby.

A number of tombs were stratified. Two groups of later pottery containing skyphoi with pendent semicircles (P.L. 224 e) were found in the cemetery, one in an open pit grave, and the other in a rectangular rock-cut pit with heavy marble slabs. This proved to be the richest tomb, containing some 35 objects including several dinoi, many kalathoi, two large bronze fibulae with square catch pins, six gold rings and a fine pyxis with knobbed lid and hatched meander pattern, evidently an Attic Geometric import.

Once again no skeleton was found in any tomb, only a few fragments of bone, usually in association with the bronze objects.

The most valuable result of the excavation of these additional tombs is the discovery of the local sub-Protogeometric skyphoi associated with Attic Geometric imports.

L. H. SACKETT

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΕΥΒΟΙΑΣ

Χαλκίς

Τζαμίον

Ἐγένετο μελέτη ἀποκαταστάσεως τῆς « Λότζιας » τοῦ τζαμίου Χαλκίδος βάσει τῶν σωζομένων στοιχείων. Ἦρχισαν αἱ ἐργασίαι ἐπανεκθέσεως τῶν ἐντὸς τοῦ κτηρίου ἀντικειμένων, ἡ ταξινόμησις καὶ φωτογράφησις τῶν ὁποίων συνετελέσθη ἡδη.

Ἐπίσης, ἐξεπονήθη σχέδιον διὰ τὴν ἐπανατοποθέτησιν ἀποκολληθέντων παλαιότερον ψηφιδωτῶν δαπέδων καὶ κατασκευὴν ὑποστέγου εἰς τὸν ὅπισθεν τοῦ κτηρίου ἀκάλυπτον χώρον διὰ τὴν ἐκθεσιν γλυπτῶν, ἐπιγραφῶν κλπ.

Φρούριον Εὐρίπου¹

Συμφώνως πρὸς παλαιότερον καταρτισθὲν πρόγραμμα ἤρχισεν ἐφέτος ἡ στερεώσις καὶ ἀποκατάστασις τοῦ φρουρίου τοῦ Εὐρίπου (Πί ν. 225 α). Αἱ ἐργασίαι ἐξετάθησαν κυρίως εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο πολυγωνικῶν πύργων Β. σκέλος τοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑποστῆ μεγαλύτερας φθοράς καὶ εὐρίσκετο εἰς ἐπικίνδυνον κατάστασιν. Οὕτω, συνεπληρώθη καὶ ἀποκατεστάθη τμήμα τοῦ τείχους μετὰ τοῦ περιδρόμου, συνολικῆς ἐκτάσεως $32 \times 8,80$ μ., καὶ 40 τυφεκιοθυρίδες (Πί ν. 225 β - γ). Ἦρχισεν ἡ ἀποκατάστασις τοῦ πυλῶνος πρὸς τὸν χώρον τοῦ Α. πολυγωνικοῦ πύργου (Πί ν. 226 α - β) καί, τέλος, διελύθη καὶ ἐπανεκτίσθη τμήμα τείχους ἀριστερὰ τῆς κεντρικῆς πύλης, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς ἐτοιμόρροπον κατάστασιν.

Οἶκημα - Βαπτιστήριον ἔναντι Ἀγίας Παρασκευῆς²

Ἐν συνεχείᾳ πρὸς ἐκτελεσθείσας παλαιότερον ἐργασίας εἰς τὸ ἔναντι τῆς βασιλικῆς τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς οἶκημα - βαπτιστήριον, ἐγένοντο κατὰ τὸ ἔτος 1969 τὰ ἑξῆς:

α'. Ἀπομάκρυνσις παντοειδῶν ἀχρήστων ὑλικῶν, μπάζων κλπ.

β'. Ἀφαίρεσις ἐπικινδύνως ἐτοιμορρόπων μεταγενεστέρων κατασκευῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐπισκευὴ ἠλεκτρικῆς ἐγκαταστάσεως.

γ'. Ἀντικατάστασις τῶν κατεστραμμένων ἐπιχρισμάτων τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τῆς προσόψεως διὰ τῶν ἰδίων ὑλικῶν καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον,

1. ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 157-158.

2. ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 158. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 288.

ὥστε νὰ μὴ ἀλλοιωθῇ ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις τοῦ κτίσματος.

δ'. Κατασκευὴ καινουργῶν θυρῶν καὶ παραθύρων εἰς τὴν πρόσοψιν (Πί ν. 226 γ).

Σποραδικὰ εὐρήματα

Κατὰ τὴν διάνοξιν θεμελίων πρὸς οἰκοδομήσιν ἐντὸς τῆς πόλεως Χαλκίδος, ἐπεσημάνθησαν λείψανα βυζαντινῶν οἰκοδομῶν καὶ περισυνελέγησαν διάφορα ἀντικείμενα, ὡς π.χ. εἰς οἰκόπεδα Δεσίμπρη (ὁδὸς Σκαλκῶτα 17), Ἀννης Τζανῆ (ὁδὸς Φαβιέρου 4) κλπ.

Ὁρεοὶ

Φρούριον

Κατηρτίσθη πρόγραμμα στερεώσεως τοῦ βυζαντινοῦ φρουρίου τῶν Ὁρεῶν, εἰς τὴν τοιχοποιῖαν τοῦ ὁποῖου ἔχει γίνει χρήσις ἀρχαίου ὑλικοῦ (Πί ν. 226 δ).

Ἅγιος Αἰδηψοῦ

Ἅγιος Δημήτριος

Κατηρτίσθη πρόγραμμα συντηρήσεως καὶ στερεώσεως τοῦ ἡρειπωμένου βυζαντινοῦ ναοῦ (12ου αἰ.) τοῦ Ἀγίου Δημητρίου³.

Αἰδηψὸς

Σπηλιά Σύλλα

Εὐρίσκεται περὶ τὰ 40 μ. πρὸς ΝΑ. τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων. Ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἔχει διαμορφωθῇ σταυρικὸς μετὰ τρούλλου ναῖσκος. Τὰ σφαιρικά τρίγωνα εἶναι κατεσκευασμένα κατὰ τὸν ἐκφορικὸν τρόπον ἐξ ὀπτῶν πλίνθων. Ὁ τυφλὸς ἡμισφαιρικὸς θόλος ἀπετελέσθη ἐκ φαιῶν κοινῶν ἀκατεργάστων λίθων μετ' ἀσβεστοκονιάματος. Τὰ τόξα τῶν τεσσάρων κεραιῶν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν εἶναι ἐσχηματισμένα διὰ θολιτῶν ἐκ πωρολίθων λελαξευμένων, οὐχὶ ὁμῶς ἐντόνως σφηνοειδῶν, ὕψ. 0,28 καὶ πλ. 0,10 - 0,22 μ.

Ἰστιαία

Ἅγιος Νικόλαος

Τρίκλιτος, ξυλόστεγος βασιλική, εἰς ἣν ἔχει προστεθῇ μεταγενέστερος κεραμοσκεπὴς ἐξωνάρθηξ. Τὰ κλίτη χωρίζονται διὰ τοίχων, ἑκαστος τῶν ὁποίων, εἰς τὸν κυρίως ναόν, ἀναλύεται εἰς δίβηλον μετὰ μαρμαρίνων κιόνων καὶ ἐπιθημάτων παλαιοχριστιανικῶν. Ὁ ναὸς εἶναι κατάγραφος διὰ τοιχογραφιῶν.

Κατηρτίσθη πρόγραμμα στερεώσεως καὶ συντηρήσεως τοῦ κτηρίου καὶ τῶν τοιχογραφιῶν.

3. ΑΒΜΕ, τόμ. Ζ, σ. 168-177.

Λούτσα**Ἁγία Παρασκευή⁴**

Ἐν συνεχείᾳ τῶν ἐργασιῶν τῶν γενομένων κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος διὰ τὴν στερέωσιν καὶ ἀσφάλισιν τοῦ κτηρίου, ἐγένοντο κατὰ τὸ ἔτος 1969 ἐργασίαι διὰ τὴν συντήρησιν τῶν τοιχογραφιῶν. Κατὰ τὴν διάλυσιν μικροῦ τμήματος τοῦ μεταγενεστέρου τόξου, τοῦ κατασκευασθέντος διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς καμάρας, ἀπεκαλύφθη ἐπὶ τοῦ Β. τοίχου ἡ κτητορικὴ ἐπιγραφή ἀναφέρουσα, ὅτι ἡ οἰκοδόμησις καὶ ἀνιστόρησις ἐγένοντο:

ἀρχιερατεῦντος τοῦ Πανιερωτάτου Κισοῦ Λαυρεντίου καὶ ἡγουμενένου τοῦ Ἱερομονάχου Γερασίμου, Ἱεροδιακόνου Λομετίου καὶ Σάββα. . .

Ἐκ τινων γραμμῶν εἰς τὴν θέσιν τῆς χρονολογίας δύναται νὰ προσδιορισθῇ ὡς χρονολογία τῆς ἀνιστορήσεως τὸ α' ἡμισυ τοῦ 16ου αἰ.

Αὐλωνάριον**Πύργος⁵**

Ἐγένετο στερέωσις τοῦ μεσαιωνικοῦ τετραγώνου πύργου καὶ τακτοποίησις τοῦ περὶ αὐτὸν χώρου.

Ἁγία Θέκλα**Ναὸς Ἁγίας Θέκλης⁶**

Εἰς τὸν ναὸν Ἁγ. Θέκλης τοῦ χωρίου Ἁγία Θέκλα ἐγένοντο: Κατασκευὴ ἀποστραγγιστικῆς αὐλακὸς διὰ τὴν στεγανοποίησιν τοῦ μνημείου, σποραδικαὶ στερεώσεις τοιχοδομίας, ἀντικαταστάσεις ἐξωτερικῶν ἐφθαρμένων ἐπιχρισμάτων, κατασκευὴ ἀναλημματικοῦ τοίχου καὶ συντήρησις ζωγραφικοῦ διακόσμου.

Καθενοὶ - Ἑρία**Ναὸς Ὑπαπαντῆς**

Εἰς τὸ χωρίον Καθενοὶ καὶ εἰς θέσιν Ἑρία ὑπάρχει σταυροειδῆς μετὰ τρουλλοῦ ναῖσκος τοῦ συνεπτυγμένου τύπου, ὅστις εἶχεν ὑποστῇ πολλὰς ἀλλοιώσεις καὶ μετατροπὰς διὰ μεταγενεστέρων ἐπεμβάσεων (Πί ν. 227 α). Εἰς τὴν Ν. πλευράν ἦτο προσκεκολλημένος ἐστεγασμένος χώρος διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν προσκυνητῶν κατὰ τὰς πανηγύρεις. Λόγῳ, ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς σημασίας τοῦ μνημείου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ἐπικινδύνου καταστάσεως εἰς ἣν εὐρίσκετο, ἐκρίθη ἐπ' ἀνάγκης νὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ ἐνδεικνύμεναι ἐργασίαι διὰ τὴν στερέωσιν καὶ ἀπο-

κατάστασιν εἰς τὴν ἀρχικὴν του μορφήν. Συγκεκριμένως ἐγένοντο τὰ ἑξῆς:

α'. Κατηδαφίσθη ὁ πρὸς Ν. τοῦ ναῖσκου ἐστεγασμένος χώρος. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀπεκαλύφθησαν λείψανα, ὡς π.χ. ἡ Α. κόγχη παρεκκλησίου, τὰ ὅποια εἶχον ἐνσωματωθῇ εἰς τὴν τοιχοποιίαν τοῦ κατεδαφισθέντος κτίσματος. Τὰ λείψανα ταῦτα συντηρήθησαν (Πί ν. 227 β).

β'. Κατὰ τὴν Α. πλευράν τοῦ ναοῦ ἐγένετο ἀποχωμάτωσις, ὕψους 4 μ., ἀφ' ἑνὸς πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ, ἀφ' ἑτέρου πρὸς δημιουργίαν ἀποστραγγιστικῆς αὐλακὸς.

γ'. Εἰς τὴν αὐτὴν πλευράν, ὡς καὶ εἰς τὴν Β., ἐγένετο ἡ κατάλληλος διευθέτησις τῶν ἐπιφανειῶν διὰ τὴν προστασίαν τοῦ κτηρίου ἀπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, ἔτι δὲ στεγανοποίησις τῆς ὑποθεμελιώσεως. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Α. ὄχθου τῆς ἀποχωμάτωσεως κατεσκευάσθη ἀναλημματικὸς τοίχος (Πί ν. 227 β).

δ'. Ἐγένετο ἀνάσυσσις τῶν κεράμων τῆς στέγης τοῦ ναοῦ, ἀφαίρεσις τῶν κάτωθι τούτων χωμάτων, ὕψους εἰς πολλὰ σημεία 0,40 μ. (εἰς τὸ ἱερὸν) καὶ ἀντικατάστασις τῶν ἐφθαρμένων δι' ἐτέρων ὁμοίως παλαιῶν. Εἰς τὸν τρουλλόν, κατὰ τὴν ἐπανακατασκευὴν τῶν ἐπιχρισμάτων, ἀπεκαλύφθησαν ἡμικιονίσκοι μαρμάρινοι, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν ἐνδείξεις, ὅτι οὗτος ἀρχικῶς εἶχεν ἄλλην μορφήν (Πί ν. 227 β - γ). Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἀπεκαλύφθησαν στοιχεῖα οἰκοδομικά σημαντικά, τὰ ὅποια ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς τῶν σφαιρικῶν τριγώνων, τῶν τεσσάρων κεραίων τῆς στέγης καὶ τῆς ἐν γένει ἀρχικῆς ἐμφανίσεως τοῦ μνημείου (Πί ν. 227 β - δ).

ε'. Μεγαλύτεραν ἀλλοίωσιν παρουσίαζεν ἡ ἀψὶς τοῦ ἱεροῦ, ἡ ὅποια ἔφερε πρόσθετον τοιχοποιίαν καθ' ὕψος. Καὶ αὕτη ἀποκατεστάθη εἰς τὴν ἀρχικὴν τῆς μορφήν.

ς'. Ἡ μετὰ τὴν κατεδάφισιν τῆς Ν. προσθήκης ἀποκαλυφθεῖσα τοξωτὴ θύρα τῆς Ν. κεραίας ἐκρίθη σκόπιμον, διὰ λόγους ἀσφαλείας, νὰ παραμείνῃ τειχισμένη (Πί ν. 227 β).

ζ'. Ἀφῆρέθη τὸ ἐκ σιμέντου μεταγενέστερον δάπεδον εἰς τὸν χώρον τοῦ ἀποκαλυφθέντος παρεκκλησίου καὶ ἡ στάθμη τοῦ ἐδάφους κατήλθεν εἰς τὴν ἀρχικὴν τῆς ἐπιφάνειαν, κατὰ 0,40 μ. (Πί ν. 227 β).

η'. Κατὰ τὰς ἐργασίας καθαρισμοῦ καὶ συντηρήσεως τῶν τοιχογραφιῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναῖσκου διεπιστώθη ἡ ὑπαρξὶς δύο στρωμάτων ζωγραφικοῦ διακόσμου (Πί ν. 228 α). Τὸ πρῶτον τούτων, ἐκ τινων διασωθεισῶν μορ-

4. ΑΔ 23 (1968): Χρονικά, σ. 243.

5. ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 296, Πίν. 343 β.

6. ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 157 καὶ ΑΔ 23 (1968): Χρονικά, σ. 244.

φών, ως π.χ. τῆς Παναγίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (Πί ν. 228 β), δύναται νά τοποθετηθῇ εἰς τήν παλαιολόγειον περίοδον καί δὴ εἰς τὸν 13ον-14ον αἰ. Τὸ δεύτερον χρονολογεῖται συμφώνως πρὸς ἐπιγραφὴν, σωζομένην εἰς τὴν ἀριστερὰν γέ-
νεσιν τῆς ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ, εἰς τὸ ἔτος 1637 μ.Χ. (Πί ν. 229 α-γ).

Κατωτέρω παρατίθεται τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς ὡς ἔχει:

ΑΝΗΣΟΡΙΘΗ Ο
ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝ
ΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ
ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕ
ΣΠΙΝΗΣ ΗΜΩΝ
ΘΚΣ Κ(ΑΙ) ΑΕΠΑΡΘΕ
ΝΣ ΜΑΡΙΑΣ ΔΙΑ
ΣΗΝΔΡΟΜΙΣ ΔΕ
ΚΟΠΟΥ ΤΑΙ Κ(ΑΙ) ΕΞΟ
ΔΟΥ ΔΙΟΝΙΣΙΟΥ(Υ)
ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ
.....ΝΙΟΥ ΙΕΡΟ

ΜΟΝΑΧΟΥ Κ(ΑΙ) ΝΙΚΟ

ΔΙΜΟΥ ΙΕΡΕΩΣ÷

+ καμδ̄ χειρός Ζαχαρίου τὸ ἐπί-
κλη δρακδ̄λνς - ζαματίου Πανλουν
ζαματικίς γεωργίου δεσπινούς
Μάρως

ΕΝ ΕΤΕΙ ΖΡΜΕ:

(ΖΡΜΕ = 7145 = 1637 μ.Χ.)

Κορακιές

Μονὴ Ἁγίου Νικολάου

Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς Κο-
ρακιές, παρὰ τὸ χωρίον τοῦ Ἁγίου Λουκά,
ἐγένετο ἀνάσυρσις κεράμων στέγης, στερέωσις
τοιχοδομίας καὶ ἀποχωμάτωσις πρὸς προστα-
σίαν τοῦ ναῖσκου ἀπὸ τῆς ὑγρασίας (ΑΔ 16
(1960): Χρονικά, σ. 157).

Πύργος

Ἁγιος Νικόλαος

Εἰς τὸν βυζαντινὸν ναῖσκον τοῦ Ἁγ. Νικολάου
ἐγένοντο ὑπὸ κλιμακίου τοῦ ΚΕΣ μικρὰς κλί-
μακος ἐργασίαι διὰ τὸν καθαρισμὸν καὶ τὴν
στερέωσιν τοῦ ζωγραφικοῦ διακόσμου (ΑΔ
23 (1968): Χρονικά, σ. 244).

ΠΑΥΛΟΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ ΚΑΙ ΦΩΚΙΔΟΣ

Τὴν περιφέρειαν διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ τέλους Μαΐου 1969 ὁ ὑπογραφόμενος μετατεθείς ἐκ Μυτιλήνης εἰς Δελφούς, τῆς Ἐπιμελητρίας δ. Ὑβ. Νικοπούλου μετατεθείσης εἰς Ἀθήνας.

ΔΕΛΦΟΙ

Μουσεῖον

Μετά τὴν, ἔνεκα τῆς ἀποχωρήσεως ἐκ τῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων δ. Ἰ. Κωνσταντίνου, διακοπὴν τῆς ἐπανεκθέσεως τοῦ Μουσείου Δελφῶν, οὐδεμία ἐργασία ἐγένετο ἐν αὐτῷ πλὴν τῆς στερεώσεως τῆς βάσεως τῆς Σφιγγὸς τῶν Ναξίων καὶ τῆς κατατάξεως τῶν ἐν ταῖς ἀποθήκαις ἐπιγραφῶν. Ὁ ὑπογραφόμενος ἔκρινεν ὡς πρωταρχικῆς σημασίας τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀποθηκῶν καὶ τῶν ἐργαστηρίων, διότι μόνον οὕτως ἦτο δυνατὴ ἡ συνέχισις τῆς ἐπανεκθέσεως, ἡ συντήρησις τῶν ἀρχαίων καὶ ἡ συμπλήρωσις τοῦ εὐρετηρίου τοῦ Μουσείου.

Τμήμα μῖθς τῶν ἀποθηκῶν μετετράπη εἰς ἀνεξάρτητον ἐργαστήριον διὰ τὴν συντήρησιν τῶν πολυαριθμῶν χαλκῶν τῶν Δελφῶν, ἅτινα ἀπὸ ἐτῶν καθαρίζει ἡ Γαλλίς εἰδικὸς κ. Gilberte Faure, χάριν τῆς νέας δημοσιεύσεώς τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Claude Rolley.

Ἐκ τῶν ἀποθηκῶν, εἰς μίαν ἀποθηκεύθησαν μόνον τὰ ἀγγεῖα καὶ τὰ χαλκᾶ, κατασκευασθέντων ρυμῶν μήκους πολλῶν δεκάδων μέτρων καὶ νέων προθηκῶν. Εἰς ἐτέραν ἀπετέθησαν μόνον γλυπτὰ, ἐπιτευχθέντος οὕτω διὰ πρώτων φορᾶν τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν ἀντικειμένων. Ἀπομένει ὅμως μακρὰ ἐργασία διὰ τὴν ἐκ τῶν κιβωτίων ἐξαγωγὴν μεγάλου ἀριθμοῦ γλυπτῶν καὶ ἀγγείων, τὰ ὅποια ὁ ὑπογραφόμενος εἶχε συσκευάσει τὸ 1959, ὅτε ὑπηρέτησεν ἐπὶ μικρὸν εἰς Δελφούς.

Ἐκθεσις ἐγένετο εἰς τὸ πρὸ τῶν γραφείων τοῦ Μουσείου ὑπόστεγον τῶν γλυπτῶν τῆς στήλης τοῦ Αἰμιλίου Παύλου, ἅτινα ἐπὶ μακρὰν

σειρὰν ἐτῶν παρέμενον ἀθέατα. Τὰ γλυπτὰ τῆς στήλης ἀναδεικνύονται σήμερον εἰς τὸν φυσικὸν φωτισμὸν καὶ συγχρόνως προστατεύονται ἀπολύτως ἀπὸ τῶν δυσμενῶν καιρικῶν ἐπιδράσεων.

Χάριν μελλοντικῆς ἀνιδρύσεώς τῶν, μετεφέρθησαν ἐκ τοῦ παρὰ τὸ Ἐφορεῖον χώρου, ὅπου ἔκειντο, τὰ μέλη τοῦ μνημείου τοῦ Αἰμιλίου Παύλου, ἅτινα καὶ ἐναπετέθησαν εἰς τὸν χώρον τοῦ «Σταθμοῦ».

Θέατρον

Διὰ πιστώσεως ἐκ τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ ἐγένοντο μικραὶ ἐργασίαι εἰς τὸ θέατρον τῶν Δελφῶν. Τὸ μνημεῖον τοῦτο, ἐν ἐκ τῶν καλύτερον διατηρουμένων τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, δὲν εἶναι μελετημένον οὔτε δημοσιευμένον, καὶ ὡς ἐκ τούτου πᾶσα ἐν αὐτῷ ἐργασία δὲν δύναται νὰ βασισθῇ ἐπὶ σταθερῶν στοιχείων. Ἐνεκα τούτου, αἱ ἐν τῷ θεάτρῳ ἐργασίαι περιωρίσθησαν εἰς συγκέντρωσιν καὶ τακτοποιήσιν εἰς τὰ γυμνά ἄκρα τοῦ μνημείου ἐδωλίων. Ἐτηρήθη ἀπολύτως ἡ ἀρχή, καθ' ἣν οὐδεὶς λίθος ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθῇ τοῦ τόπου ὅπου ἔκειτο, καὶ ὅτι οὐδεμία ἐπέμβασις ἐπὶ τῶν κατὰ χώραν ἐδωλίων θὰ ἐγένετο. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐτηρήθη σχολαστικῶς καὶ πιθανῶς νὰ μὴ ἔδωσεν ἐντυπωσιακὰ ἀποτελέσματα — τοῦτο ἦτο εὐκολώτατον — δὲν ἐπέφερεν ὅμως τὴν ἐλαχίστην ἀλλαγὴν εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ μνημείου (Πί ν. 230 α - β).

Εἰς τὸ πλαίσιον τῶν ἐργασιῶν συντηρήσεως τοῦ θεάτρου ἐγένοντο στερεώσεις καὶ ἐνίοτε ἀνακατασκευὴ τῶν ἐκ ξηρολιθιδᾶς τοίχων τοῦ θεάτρου καὶ τῶν ἄνω αὐτοῦ.

ΑΜΦΙΣΣΑ

Ἐν Ἀμφίσσῃ ἐγένετο ἀποκόλλησις τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ εὐρεθέντος εἰς τὸ οἰκόπεδον τῆς Ἐργατικῆς Ἑστίας καὶ μεταφορὰ εἰς Δελφούς, ὅπου καὶ ἐστερεώθη ἐπὶ πινάκων ἐκ dexion, ὑπὸ συνεργείου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Κολέφα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΧΡ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ

BYZANTINA ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ - ΦΩΚΙΔΟΣ

ΦΘΙΩΤΙΣ

Ἅγιος Κωνσταντῖνος

Λουτρῶν¹

Συνεχίσθη καὶ ἐφέτος (1969) ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ λουτρῶνος, τοῦ εὑρισκομένου πρὸς Ν. τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου Λοκρίδος (Σχέδ. 1). Ἠρευνήθησαν οἱ χώροι τοῦ λουτρικοῦ κτίσματος πρὸς Β. τοῦ οἰκίσκου Δ, τοῦ στεγάζοντος τὸ γνωστὸν ψηφιδωτὸν δάπεδον (βλ. ὑπόσημ. 1). Τὸ βορειότερον τῶν διαμερισμάτων τούτων ἀποτελεῖ τὸ Δ. μέρος ὑποκαύστου (Σχέδ. 2, Α) ἀπολήγον εἰς ἡμικυκλίον, διαστ. ἐσωτερικῶν 3.20×2.95 μ.

Τούτου ἡ τοιχοδομία σώζεται εἰς ὕψ. 1.90 μ., τὸ δὲ δάπεδον εἶναι ἐπεστρωμένον διὰ πηλίνων πλακῶν, διαστ. 0.58×0.58 μ. (Σχέδ. 2· Πί ν. 231 α). Εἰς τὴν πρὸς Δ. κορυφὴν τοῦ ἡμικυκλίου ἀνοίγεται τοξωτὴ πυλῖς, δι' ἧς διωχετεύετο τὸ πῦρ εἰς τὸ ὑποκαύστον, πλ. 0.41 μ., μὲ κατεστραμμένον τὸ τόξον, τὸ ὅποιον ὁμῶς δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἤρχιζε σχηματιζόμενον ἀπὸ ὕψους 0.90 μ. Τὸ κατώφλιον τῆς πυλίδος, πᾶχ. 0.03 μ., εἶναι λίθινον, τὰ δὲ τοιχώματά τῆς ἦσαν ἐπικεχρισμένα διὰ κορασανίου, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῶν σωζομένων ἰχνῶν.

Ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου διασώζονται τὰ κάτω μέρη στυλίσκων, ἀποτελουμένων ἐκ στρογγύλων πλίνθων, διαμ. 0.185 - 0.205 καὶ ὕψ. 0.05 - 0.07 μ. Αἱ πλίνθοι συνεδέοντο μεταξύ των διὰ συνδετικοῦ μείγματος, πᾶχ. 0.02 μ. Εἰς τὰς γενέσεις τοῦ ἡμικυκλίου ὑπάρχει ἀνά εἰς πῆλινος σωλὴν, κυκλικῆς διατομῆς, διαμ. 0.14 μ. περίπου καὶ πᾶχους τοιχώματος 0.02 μ. (Σχέδ. 2). Εἶναι πιθανόν, ὅτι οἱ σωλῆνες οὗτοι ἀνῆκον εἰς τὸ σύστημα, δι' οὗ ἡ θερμότης διωχετεύετο ἐκ τοῦ ὑποκαύστου εἰς τὸν ὑπὲρ τούτου χώρον.

Ἐκ τινων στοιχείων σωζομένων ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιφανειῶν τῶν τοίχων καὶ ἐκ τοῦ ὕψους τῆς τοξωτῆς πυλίδος συνάγεται, ὅτι ἡ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ «πατώματος» τοῦ ὑπὲρ τὸ ὑποκαύστον διαμερίσματος εὑρίσκετο εἰς ὕψος περίπου 0.86 μ. ἀπὸ τούτου καὶ ἀποτελεῖτο ἐκ πηλίνων τετραγώνων πλακῶν, διαστ. 0.60×0.60 καὶ πᾶχ. 0.07 μ., αἱ ὁποῖαι, καὶ δι' ἀσφάλειαν ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ἰσχυρᾶς θερμότητος

τῆς τοῦ ὑποκαύστου, ἦσαν εἰς δύο ἢ τρεῖς ἐπαλλήλους σειράς.

Ἡ τοιχοδομία τοῦ κτίσματος, εἰς τὰ κατώτερα μέρη μὲν ἀποτελεῖται ἐξ ἀργῶν λίθων διαφόρων διαστάσεων καὶ σχημάτων, μὲ παρεμβαλλόμενας ὅπτις πλίνθους κατ' ἀραιὰ διαστήματα πλὴν τῆς τῶν γενέσεων τοῦ ἡμικυκλίου, ὅπου ἔχομεν κανονικὰς ἐπαλλήλους σειράς πλίνθων, εἰς τὰ ἀνώτερα δὲ ἐκ σειρῶν ὁπτῶν πλίνθων, μήκ. 0.28 μ., συνδεομένων μεταξύ των διὰ συνδετικοῦ μείγματος ἐξ ἀσβεστοκονιάματος, πᾶχ. 0.03 μ.

Διὰ πυλίδος, πλ. 0.45 μ., τὸ διαμέρισμα Α συγκοινωνεῖ πρὸς Ν. μὲ ἕτερον διαμέρισμα Β (Σχέδ. 1· Πί ν. 231 β). Τούτου ἀνεσκάφη ἐλάχιστον τμήμα δαπέδου, εὑρισκομένου εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μὲ τὸ δάπεδον τοῦ ὑποκαύστου καὶ κατεσκευασμένου ἐκ λίθων ἀκανονίστου σχήματος, συνδεομένων δι' ἀσβεστοκονιάματος (Σχέδ. 2). Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τούτου εὑρέθησαν, ὁμοίως, λείψανα στυλίσκων ὑποκαύστου ἐκ στρογγύλων πλίνθων. Εἰς τὸν Δ. τοῖχον τοῦ διαμερίσματος Β ἀνοίγεται τοξωτὴ πυλῖς, πλ. 0.65 μ., δι' ἧς διωχετεύετο τὸ πῦρ ἐκ τῆς παρακειμένης ἐστίας (Σχέδ. 1).

Τὸ εὑρισκόμενον πρὸς Ν. τοῦ Β διαμέρισμα Γ δὲν ἠρευνήθη καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ βάθος. Διὰ θύρας ἀνοιγομένης εἰς τὸν Ν. τοῖχον αὐτοῦ (Πί ν. 231 β) ἐγίνετο ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸ δωμάτιον Δ, τοῦ ὁποῦ σῶζεται τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον. Ἐπομένως δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι τὸ δωμάτιον τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τὰ ψυχρά διαμερίσματα τοῦ λουτροῦ (frigidarium).

Πρὸς Α. τῶν τεσσάρων τούτων διαμερισμάτων ἀπεκαλύφθησαν λείψανα τοίχων, ἀνηκόντων εἰς τρεῖς οἰκοδομικὰς περιόδους (Σχέδ. 1). Ἡ συνέχισις τῆς ἐρεῦνης τῶν τοίχων τούτων δὲν ἐκρίθη πρὸς τὸ παρὸν σκόπιμος.

Δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ὁ λουτρῶν ἀποτελεῖ μέρος συγκροτήματος κτηρίων, ἐκτεινομένων κάτωθεν τοῦ νεωτέρου ναοῦ τοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου καὶ πρὸς Β. τούτου, ἔνθα παλαιότερον εἶχον ἐπισημανθῇ ψηφιδωτὰ δάπεδα, ἥτο δὲ ἐν λειτουργίᾳ, ὡς ἐκ τῶν κινητῶν εὐρημάτων καὶ κυρίως τῶν νομισμάτων συνάγεται, κατὰ τοὺς παλαιοχριστιανικοὺς αἰῶνας καὶ μέχρι τῶν μέσων περίπου τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς.

Δαφνούσια Λοκρίδος

Παλαιοχριστιανικὴ βασιλική²

Ἐγένετο ἐπισκευὴ καὶ ἀποκατάστασις τῶν

1. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 292. ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 219.

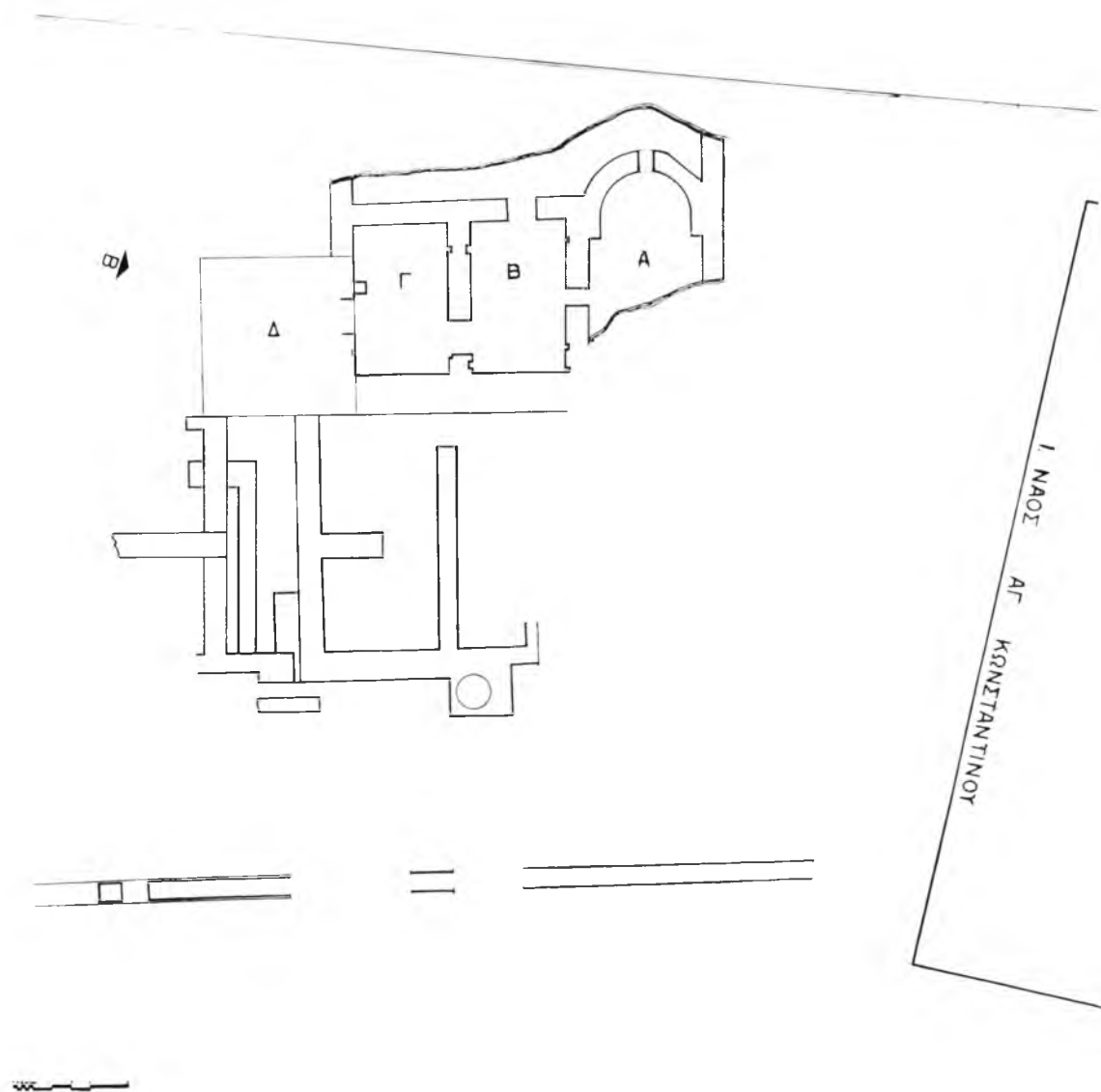
2. Ἀ. Ὁρλάνδος, ἐν Byzantion V (1929) Fasc. I, Pa-

δαπέδων τοῦ Ν. κλίτους καὶ τοῦ νάρθηκος, δι' ἀποκολλήσεως καὶ ἐπανατοποθετήσεως τῶν πηλίνων πλακῶν, αἱ πλείσται τῶν ὁποίων ἦσαν τεθραυσμένοι (Πί ν. 232 α - β). Παραλλήλως, ἐγένετο ταξινόμησις καὶ καταγραφή τῶν ἀρχι-

Λουτρά Ὑπάτης

Παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ Βαρκᾶ

Κατὰ τὸ 1969 διεξήχθησαν ἐργασίαι καθαρισμοῦ καὶ τακτοποιήσεως τῶν λειψάνων τῆς βασιλικῆς, γνωστῆς εἰς τοὺς περιοίκους ὑπὸ τὴν



Σχέδ. 1. Ἅγιος Κωνσταντῖνος Λοκρίδος. Κάτοψις ἐρειπίων λουτρῶνος

τεκτονικῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς καὶ διαμόρφωσις τοῦ χώρου αὐτῆς.

ris 1930, p. 207-228. ΑΔ 17 (1961/62): Χρονικά, σ. 164. ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 246. ΑΔ 24 (1969): Χρονικά, σ. 219.

ἐπωνυμίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (ΑΔ 23 (1968): Χρονικά, σ. 252).

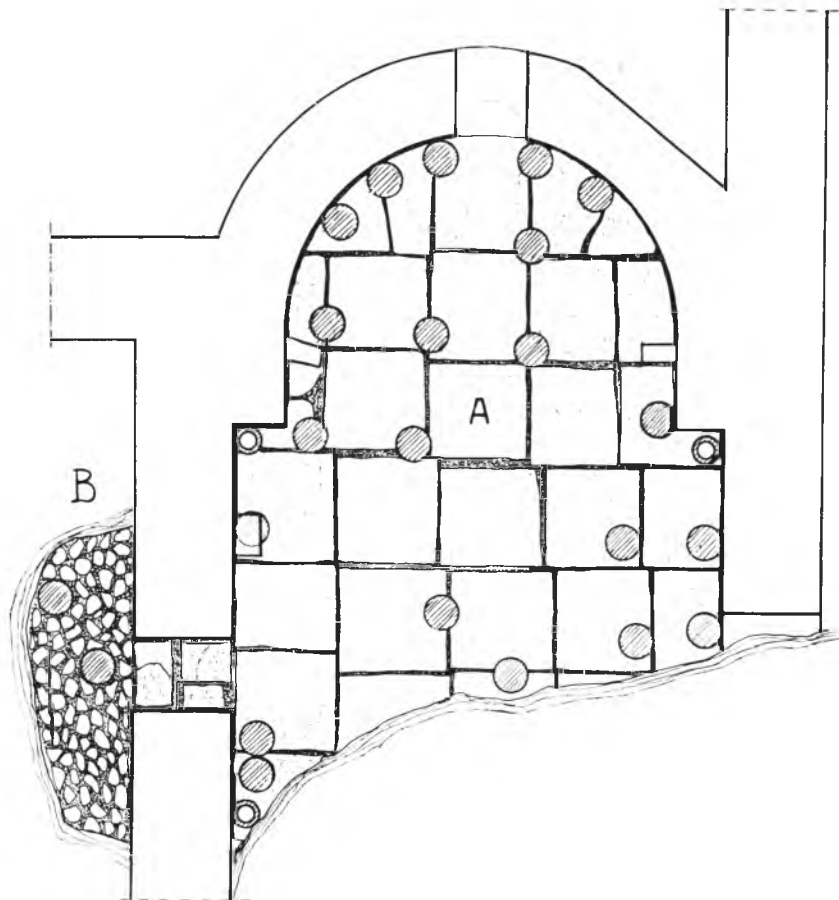
Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἤλθον εἰς φῶς στοιχεῖα, τὰ ὅποια βοηθοῦν εἰς τὸν ἀκριβέστερον καθορισμὸν τῆς μορφῆς καὶ τῶν οἰκο-

δομικῶν φάσεων τοῦ μνημείου. Οὕτως, ἀρχικῶς εἰς τὴν θέσιν ταύτην ὑπῆρχε παλαιοχριστιανικὴ βασιλική, ἡ ἡμικυκλικὴ ἀψὶς τῆς ὁποίας ἀνεφάνη κάτωθεν τῆς ἡμιεξαγώνου ἐξωτερικῶς ἀψίδος μεταγενεστέρου ναοῦ θεμελιωθέντος ἐπ' αὐτῆς (Π ί ν. 233 α).

Ποία ἦτο ἀκριβῶς ἡ μορφή τοῦ παλαιότερου κτίσματος, δὲν εἶναι δυνατόν πρὸς τὸ παρὸν νά

ἐντὸς ἐλαιῶνος λείψανα ἀρχαίων κτηρίων. Ἐπὶ τῆς Α. ὄχθης τοῦ χειμάρρου « Ξερία », ἀπεκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν ὀρμητικῶν ὑδάτων ἐρείπια οἰκοδομῆς κοινῆς τοιχοποιίας διὰ λίθων ἀκατεργάστων καὶ ἀσβεστοκονιάματος, ὡς συνδετικοῦ μείγματος, μετὰ σποραδικῆς χρήσεως ὀπτῶν πηλίνων πλακῶν.

Ἐκ τῶν λειψάνων τούτων δύναται νά συντε-



Σχέδ. 2. Ἁγιος Κωνσταντῖνος Λοκρίδος. Κάτοπις ὑποκαύστου λουτρῶνος

λεχθῇ, καθ' ὅσον, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐρεῦνης, τὸ νεώτερον κτίσμα ἀποδομήθη κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον καὶ ἐπὶ τῶν λειψάνων τοῦ παλαιότερου.

Ἡ ἔρευνα θά συνεχισθῇ καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

Λαμία

Δεξιὰ τοῦ νέου αὐτοκινητοδρόμου ἀπὸ Λαμίας πρὸς Δομοκόν, εἰς θέσιν Σανίδι, ἐπεσημάνθησαν

θῆ, ἐν κατόψει, ἐπιμήκης χώρος ἐν εἴδει δεξαμενῆς, ἡ Β. στενὴ πλευρὰ τῆς ὁποίας διαμορφοῦται εἰς ἡμικύκλιον.

Διεπιστώθη, ὅτι τὸ δάπεδον τοῦ χώρου τούτου, εὑρισκόμενον εἰς βάθος 0,70 - 0,80 μ. ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς σωζομένης τοιχοδομίας, εἶναι ἐπεστρωμένον διὰ ψηφιδωτοῦ. Περὶ τοῦ τρόπου κατασκευῆς καὶ τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου δὲν δύναται

πρὸς τὸ παρὸν νὰ γίνῃ λόγος ἄνευ ἐρεῦνης.

Εἰς τὴν Δ. πλευρὰν τοῦ χειμάρρου ἀνευρέθη δωρικὸν κιονόκρανον ἐκ πώρου λίθου, αἱ ἐπιφάνειαι τοῦ ὁποίου φέρουν λεπτὸν ἀλλ' ἰσχυρὸν ἐπίχρισμα (στοῦκο).

Μονὴ Ἀγάθωνος

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν παλαιότερων γενομένων ἐργασιῶν ἀναπαλαιώσεως τῆς σημαντικῆς ταύτης μονῆς (ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 292) ἀποκατεστάθησαν ἐφέτος πολλὰ τῶν πωρίνων, τοξωτῶν, διλόβων ἢ μονολόβων παραθύρων τοῦ καθολικοῦ, διὰ τοῦ αὐτοῦ ὕλικου, ἤτοι ἐκ πώρου λίθου ὡς ἦσαν ἀρχικῶς (Πί ν. 233 β).

Ἀχινός

Ναὸς Παναγίας Νεκροταφείου³

Εἰς τὸν μονόκλιτον ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς ἀκροπόλεως τοῦ ἀρχαίου Ἐχίνου ἀντικατεστάθη ἡ σαθρὰ ξυλίνη στέγη μετὰ τῶν κεράμων καὶ ἐγένετο ἔμφραξις ρωγμῶν διὰ τὴν ἀσφάλισιν τῆς τοιχοδομίας.

Ἅγιος Ἀθανάσιος⁴

Εἰς τὸν ἡρειωμένον ναὸν τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου ἐλήφθησαν μέτρα προστασίας τῶν σωζομένων τμημάτων τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου, ἐγένετο μερική ἀποχωμάτωσις καὶ ἠνοίγησαν αὐλακες ἀποχετεύσεως διὰ τὴν διασφάλισιν τοῦ μνημείου ἀπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων.

Νεράϊδα

Μονὴ Ἀγίου Γεωργίου⁵

Συμφώνως πρὸς τὸ καταρτισθὲν παλαιότερον πρόγραμμα ἐργασιῶν, ἐγένετο κατὰ τὸ 1969 ἀνασυρσις τῶν κεράμων τῆς στέγης τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς Ἀγίου Γεωργίου, ὡς καὶ στερέωσις σποραδικῶς τῆς τοιχοδομίας αὐτοῦ (Πί ν. 233 γ).

Λάρυμνα

Θέσις Παζαράκι

Ἐκ τῆς κατεστραμμένης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς εἰς θέσιν Παζαράκι, κατεγράφησαν τὰ κάτωθι μέλη, τὰ ὅποια μετεφέρθησαν πρὸς φύλαξιν εἰς τὸν ἀναστυλούμενον βυζαντινὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Νικολάου (ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 218) :

1. Ἀκέραιος, ἀρράβδωτος κίων ἐκ μαρμάρου, ὕψ. 2,37, κάτω διαμ. 0,34, ἄνω διαμ. 0,31 μ.

3. ΑΔ 16 (1960) : Χρονικά, σ. 163.

4. ΑΔ ἔ.ἀ.

5. ΑΔ 17 (1961/62) : Χρονικά, σ. 168.

2. Τμήμα ἀρραβδώτου κίονος, σωζ. ὕψ. 1,73, κάτω διαμ. 0,36 μ.

3. Ἐπιτυμβία ἀετωματικῆς στήλης ἐκ μέλανος λίθου. Σῶζεται ἡ ἐπιγραφή: *ΠΡΟ. . ΕΝΟΣ* . Σωζ. ὕψ. 0,94, πλ. 0,54, πᾶχ. 0,15, ὕψ. γραμμ. 0,035 μ.

4. Βάσις ἐπιτυμβίας στήλης, ἐκ πωρολίθου, μήκ. 1,05 καὶ πλ. 0,47 μ.

5 - 6. Δύο πεσσίσκοι ἀκέραιοι, ὕψ. 1,18, πλ. 0,29 μ.

7. Τμήμα πεσσίσκου, ὕψ. 0,44 μ.

8. Μαρμάρινος ἀμφικιονίσκος, ὕψ. 0,92 καὶ πλ. 0,45 μ.

9 - 13. Πέντε τεμάχια ἀρραβδώτων κίωνων.

14. Ἄνω μέρος πεσσίσκου.

15. Τὸ ἡμισυ παλαιοχριστιανικοῦ κιονοκράνου.

16 - 18. Τρία ἐπιθήματα ἀκέραια.

19 - 20. Δύο τεμάχια ἐπιθημάτων.

ΦΩΚΙΣ

Γραβιά

Μονὴ « Πανάσσαρη »⁶

Συνεχίσθησαν καὶ ἐφέτος (1969) αἱ ἐργασίαι στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῆς παρὰ τὴν Γραβιὰν μονῆς Παντανάσσης. Συγκεκριμένως ἐγένοντο τὰ ἑξῆς :

α) Καθαρισμὸς τοῦ χώρου καὶ τῶν ἡρειωμένων κελλίων ἀπὸ τῆς ἀγρίας βλαστήσεως.

β) Κατασκευὴ αὐλάκων καὶ διαμόρφωσις κλίσεων ἐδάφους διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων καὶ προστασίαν τοῦ μνημείου ἀπὸ τῆς ὑγρασίας.

γ) Σποραδικαὶ ἐπισκευαὶ τῆς κεραμώσεως τῆς στέγης τοῦ καθολικοῦ καὶ τῆς τοιχοδομίας.

δ) Ἀνακατασκευὴ κατεστραμμένων ἐπιχρισμάτων.

ε) Ἀποπεράτωσις τοῦ καθαρισμοῦ καὶ τῆς στερεώσεως τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ καθολικοῦ.

Μαριολάτα

Παλαιοχριστιανικὴ βασιλική⁷

Εἰς τὴν παλαιότερον ἀνασκαφεῖσαν παλαιοχριστιανικὴν βασιλικὴν παρὰ τὴν Μαριολάταν Παρνασσίδος, ἐγένετο πλήρης καθαρισμὸς τοῦ χώρου καὶ τῶν τοίχων τῆς βασιλικῆς ἀπὸ τῆς ἀγρίας βλαστήσεως, συντήρησις τῶν λειψάνων τῆς τοιχοδομίας, συγκέντρωσις, καταγραφή καὶ τακτοποίησις τῶν περὶ τὸν χώρον γλυπτῶν, ὡς

6. ΑΔ 23 (1968) : Χρονικά, σ. 252-258, ἐνθα καὶ ἡ λοιπὴ βιβλιογραφία. ΑΔ 24 (1969) : Χρονικά, σ. 219.

7. ΑΔ 18 (1963) : Χρονικά, σ. 132. ΑΔ 19 (1964) : Χρονικά, σ. 237.

καὶ κατασκευὴ ἀποχετευτικῶν αὐλάκων πρὸς προστασίαν τοῦ μνημείου ἀπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων.

Πολύδροσον - Σουβάλα Παρνασσίδος

Ἁγία Ἑλεούσα (Μαυρομαντηλοῦσα)⁸

Εἰς τὸν βυζαντινὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Ἑλεούσης ἐγένετο καθαρισμὸς τοῦ χώρου ἀπὸ τῆς ἀγρίας βλαστήσεως, τακτοποίησις ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ὡς καὶ ἀποχωμάτωσις διὰ τὴν διευθέτησιν ἐπιπέδων καὶ διαμόρφωσιν τοῦ χώρου.

Ἁγιος Χριστόφορος⁹

Ὁμοίως εἰς Ἁγιον Χριστόφορον ἐγένετο καθαρισμὸς τοῦ χώρου, τακτοποίησις ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καὶ ἀποχωματώσεις διὰ τὴν προστασίαν τοῦ μνημείου ἀπὸ τῶν ὑδάτων.

Γαλαξειδί

Μονὴ Σωτήρος¹⁰

Εἰς τὴν μονὴν Σωτήρος παρὰ τὸ Γαλαξειδί

8. ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 245. Χ. Μπάρλα, Ὁ βυζαντινὸς ναὸς τῆς Σουβάλας, Χαριστήριον Ἁ. Ὁρλάνδου Δ', σ. 303-328.

9. ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 245.

10. ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 167.

(Πί ν. 234 α) ἐγένοντο ἐργασίαι στερεώσεως, ἐπισκευὴ τῆς κατεστραμμένης ξυλείας καὶ τῶν κεράμων τῆς στέγης τοῦ καθολικοῦ καὶ τῶν κελλίων καὶ κατασκευὴ ἀποχετευτικῶν αὐλάκων πρὸς προστασίαν τοῦ μνημείου ἀπὸ τῆς ὑγρασίας.

Ἀμφισσα

Ναὸς Σωτήρος¹¹

Συνεχίσθησαν αἱ ἀπὸ τοῦ 1967 ἐκτελούμεναι ἐργασίαι στερεώσεως καὶ ἀσφαλίσσεως τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ τοῦ Σωτήρος. Οὕτως ἀπεκόπησαν πέντε κυπάρισσοι λίαν ἐπικίνδυνοι διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ μνημείου. Διελύθησαν τὰ ἐναπομείναντα μετὰ τὴν καταστροφὴν εἰς τὴν ΒΑ. γωνίαν τμήματα τοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου μέχρι βάθους 5.65 μ. Εἰς τὸ βάθος τοῦτο κατεσκευάσθη ἰσχυροτάτη θεμελίωσις ἐξ ὠπλισμένου σκυροδέματος καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀνακατεσκευάσθη ἐπ' αὐτῆς ἡ τοιχοδομία, εἰς μῆκος 18.25 καὶ πλάτος κάτω μὲν 1.10, ἄνω δὲ 0,60 μ. (Πί ν. 234 β).

11. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 294. ΑΔ 23 (1968): Χρονικά, σ. 258.

ΠΑΥΛΟΣ ΑΛΑΞΑΡΙΑΝΣ

Π Ι Ν Α Κ Ε Σ



Ἀθῆναι. Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον : α. Τὸ ἀνάγλυφον Ε.Μ. 1341 συμπληρωμένον διὰ τοῦ ἀποτμήματος Ἀκροπ. 7985, β. Τὸ ἀνάγλυφον Ε.Μ. 2360 συγκολληθὲν μετὰ τοῦ ἀποτμήματος 2790 τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου

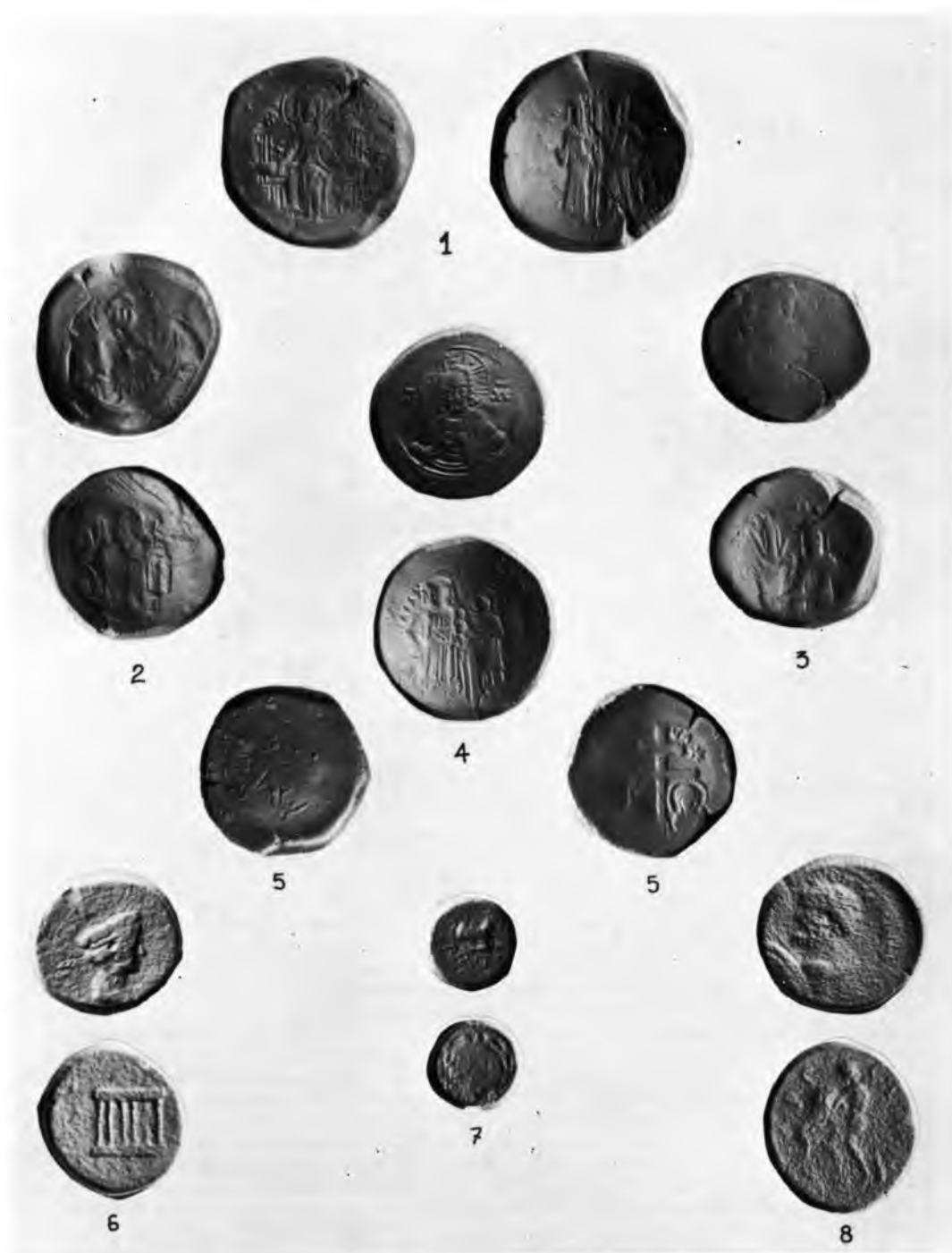
Β. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ



Ἀθῆναι. Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον. Ἡ χαλκὴ κεφαλὴ Ε.Μ. Χ. 15187



Ἀθήναι. Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον : α - β. Ἐποψὶς τῶν νέων αἰθουσῶν ρωμαϊκῶν γλυπτῶν



Ἀθῆναι. Νομισματική Συλλογή



Ἀθήναι. Νομισματική Συλλογή



Ἀθήναι. Νομισματική Συλλογή



Ἀθῆναι. Νομισματική Συλλογή



Ἀθῆναι. Ἐπιγραφικὴ Συλλογὴ : α. Τμήμα σίμης με γραπτὴν διακόσμησιν, β. Ἐνεπίγραφος στρωτῆρ



Ἀθήναι. Ἐπιγραφικὴ Συλλογὴ : α - β. Ἐνεπίγραφος ἀκροκέραμος



Ἀθῆναι. Ἐπιγραφικὴ Συλλογὴ: α - β. Σφραγίδες κεραμίδων, γ. Στρωτὴρ μετὰ σφραγίδων



Ἀθήναι. Βυζαντινὸν Μουσεῖον. Εἰκὼν Ἑγέρσεως τοῦ Λαζάρου, πρὶ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας συντηρήσεως

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ



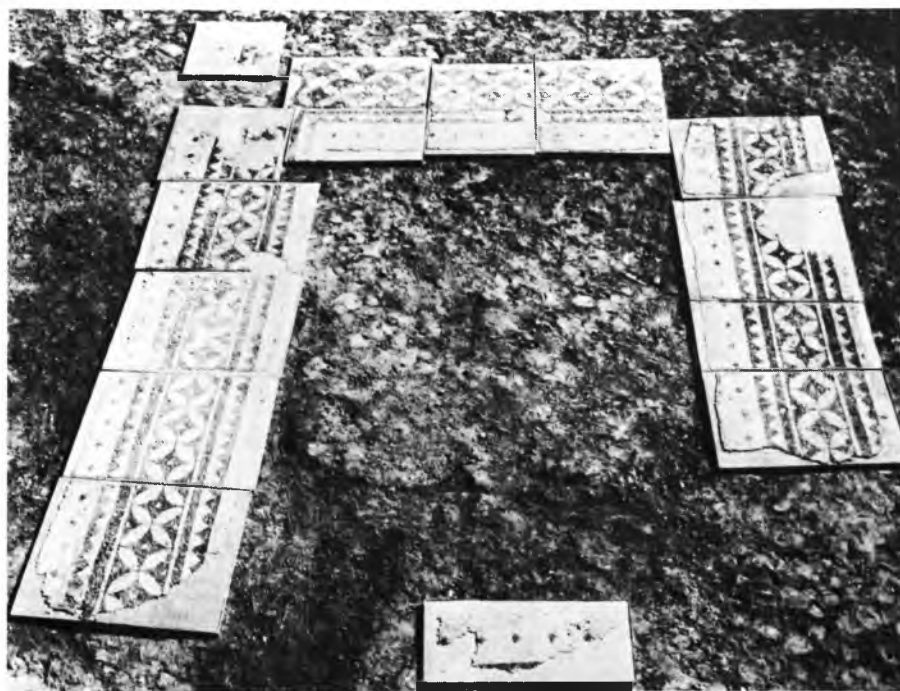
Ἀθήναι. Βυζαντινὸν Μουσεῖον. Εἰκὼν τῆς Ὑπαπαντῆς, πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας συντηρήσεως

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ



Ἀθῆναι. Βυζαντινὸν Μουσεῖον. Εἰκὼν Γλυκοφιλοῦσης (ἀριθ. ταξ. 137), μετὰ τὸν διαχωρισμὸν
τῶν δύο στρωμάτων

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ



Ἀθήναι. Ὁδὸς Ἡρακλειδῶν καὶ Ἀκταίου: α-γ. Ψηφιδωτὸν δάπεδον, κατὰ τὰς ἐργασίας συντηρήσεως καὶ μετὰ τὴν τοποθέτησιν ἐντὸς πλαισίων



Ἀθῆναι. Ὁδὸς Συγγροῦ καὶ Ἀθ. Διάκου : α - β. Ψηφιδωτὸν δάπεδον, μετὰ τὴν τοποθέτησιν ἐντὸς πλαισίων, καὶ λεπτομέρεια αὐτοῦ

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

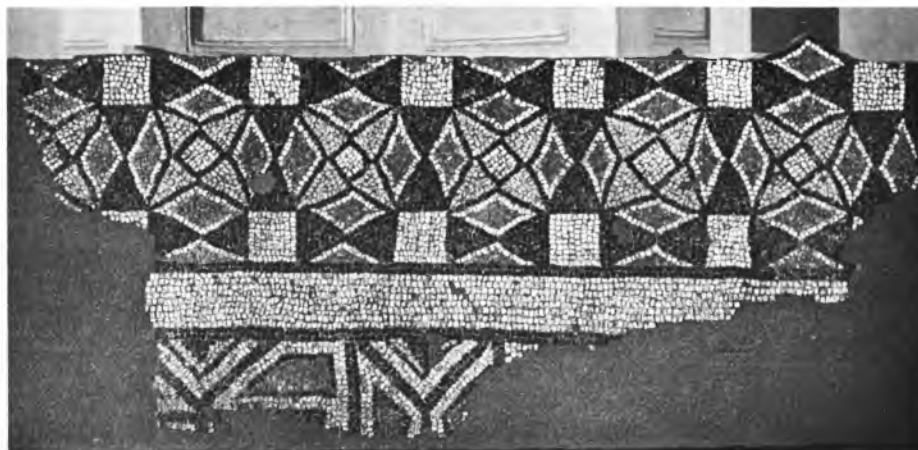


Ἄμφισσα : α - β. Ψηφιδωτὸν δάπεδον, μετὰ τὴν τοποθέτησιν ἐντὸς πλαισίων, γ. Νέα Ἀγχίαλος. Βασιλική Α. Δάπεδον ἐκ μαρμαροθετήματος, μετὰ τὴν συντήρησιν

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ



Χίος. Νέα Μονή : α-β. Ψηφιδωτόν, πρό και μετά τας ἐργασίας συντηρήσεως



Θεσσαλονίκη. Ὁδὸς Ἀθηνᾶς : α - δ. Παλαιοχριστιανικὸν δῦπεδον, μετὰ τὴν τοποθέτησιν ἐντὸς
πλασίων



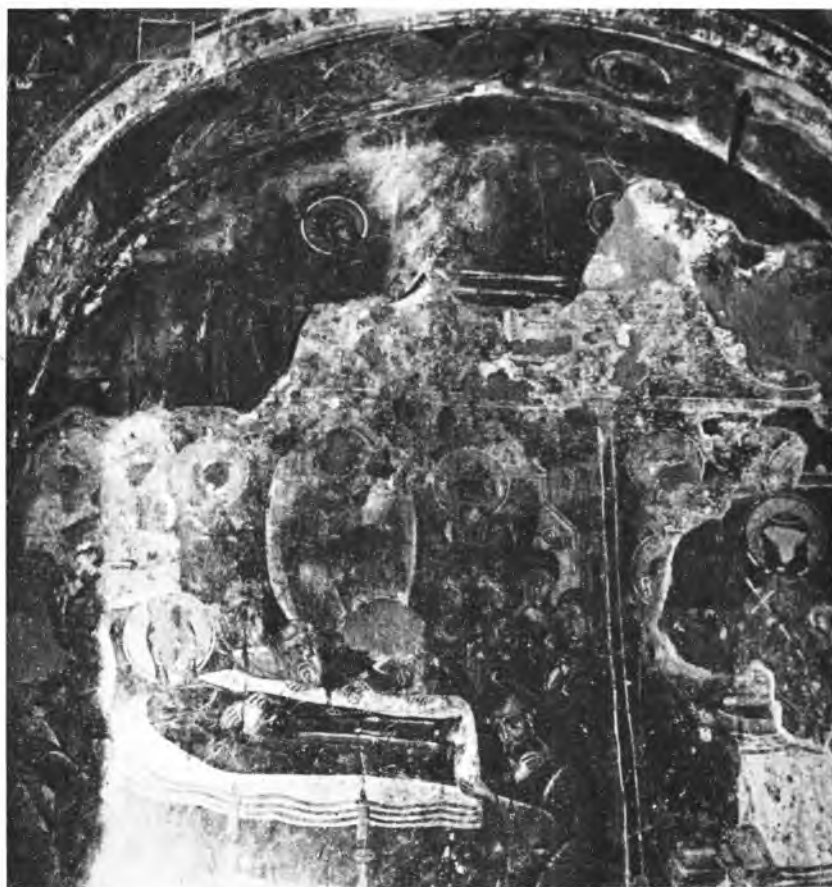
Θεσσαλονίκη. Ὀδὸς Συγγοῦ. Ψηφιδωτὸν δάπεδον ρωμαϊκῶν χρόνων



Μεσσηνία. Ἁγιος Βασίλειος Θαλαμῶν : α - β. Τμήματα τοιχογραφίας, μετὰ τὴν συντήρησιν



Εύβοια. Ἁγία Παρασκευή Λούτσας : α - β. Τοιχογραφία, πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας συντηρήσεως



α. Εύβοια. Ὑπαπαντή Καθενῶν. Δύο στρώματα τοιχογραφιῶν, κατὰ τὴν συντήρησιν, β. Αἰτωλο-
ακαρνανία. Παναγία Πρεβέντζας. Τμῆμα ἀποτειχισθείσης τοιχογραφίας, μετὰ τὴν συντήρησιν

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ



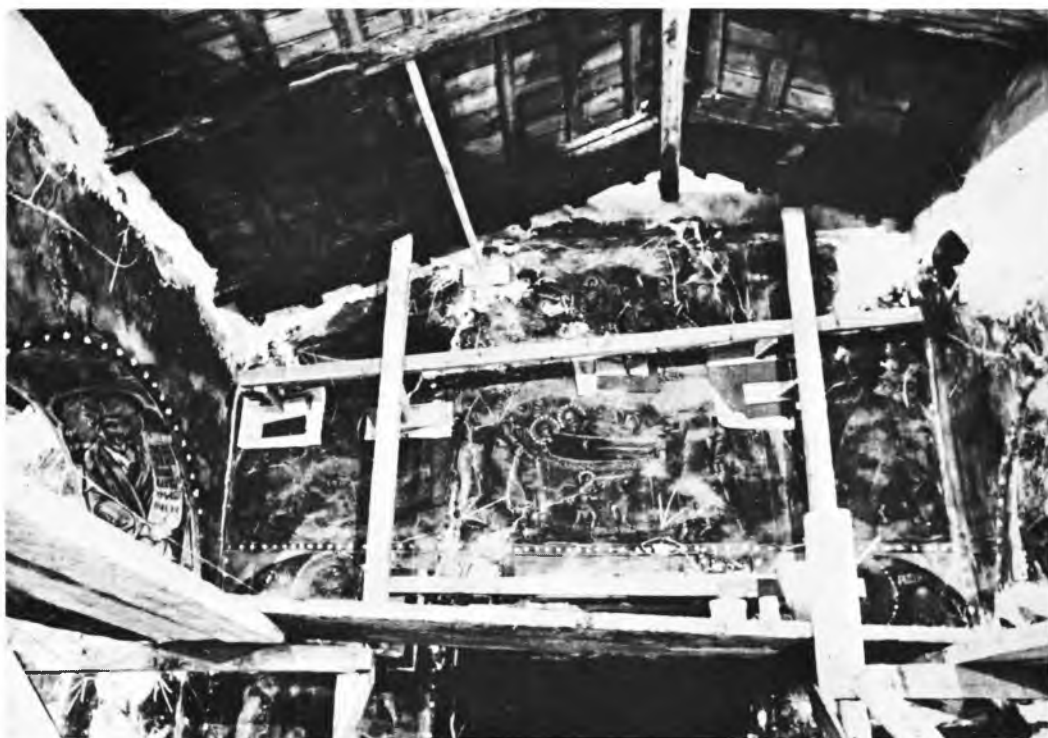
Θήρα. Παναγία Ἐπισκοπῆς : α - β. Τοιχογραφίαι κατὰ τὴν συντήρησιν, γ. Ἐξωτερικὴ ἀποψὶς τοῦ ναοῦ



Θεσσαλονίκη : α - β. Τοιχογραφία παλαιοχριστιανικού τάφου ἐκ τοῦ χώρου τῆς Φοιτητικῆς
Ἑστίας Πανεπιστημίου



Θεσσαλονίκη : α. Τοιχογραφίαι παλαιοχριστιανικού τάφου κατά τὰς ἐργασίας ἀποτειχίσεως (πρβλ. Πί ν. 24 α - β), β. Ναὸς Ἁγίων Ἀποστόλων. Τοιχογραφίαι τρουλλίσκου τοῦ νάρθηκος, κατά τὰς ἐργασίας καθαρισμοῦ



Βέροια. Παναγία Χαβιαρά : α - β. Τοιχογραφίες, κατά τας εργασίας συντηρήσεως



Βέροια. Παναγία Χαβιαρά: α - β. Τοιχογραφία και λεπτομέρεια έτέρας, κατά τας έργασίας συντηρήσεως



Κρήτη: α. Ἁγία Τριάς Φαιστοῦ. Ναὸς Ἁγίου Γεωργίου. Τοιχογραφίαι τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ, κατὰ τὰς ἐργασίας συντηρήσεως, β. Ἅγιος Κωνσταντῖνος Ἀβδοῦ Πεδιάδος. Τοιχογραφία, μετὰ τὴν συντήρησιν, γ-δ. Μονὴ Παναγίας Καρδιωτίσσης Κεράς Πεδιάδος. Τοιχογραφίαι ἀποκαλυφθεῖσαι κάτωθεν κονιαμάτων



Κρήτη. Μονή Βαλσαμονέρου : α - β. Τμήμα τοιχογραφίας κατά χώραν και μετά την τοποθέτησιν αὐτοῦ ἐντὸς πλαισίου



Κρήτη. 'Αγία Παρασκευή 'Αμαρίου. Ναός Παναγίας . α - β. Τοιχογραφία 'Αγίας Θεοδοσίας, πρό και μετά τὰς ἐργασίας συντηρήσεως

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ



Ἀθήναι : α - β. Τμήμα τοῦ δωρικοῦ κυματίου τοῦ ὀπισθοδόμου τοῦ Παρθενῶνος, κατά τὴν διάρκειαν καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας συντηρήσεως, γ - δ. Τμήμα τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ ὀπισθοδόμου τοῦ Παρθενῶνος, πρὶ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας συντηρήσεως



Ἀθήναι : α - β. Τμήμα τῆς φανωματικῆς ὀροφῆς τῶν Καρυατίδων τοῦ Ἑρεχθείου, πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας συντηρήσεως



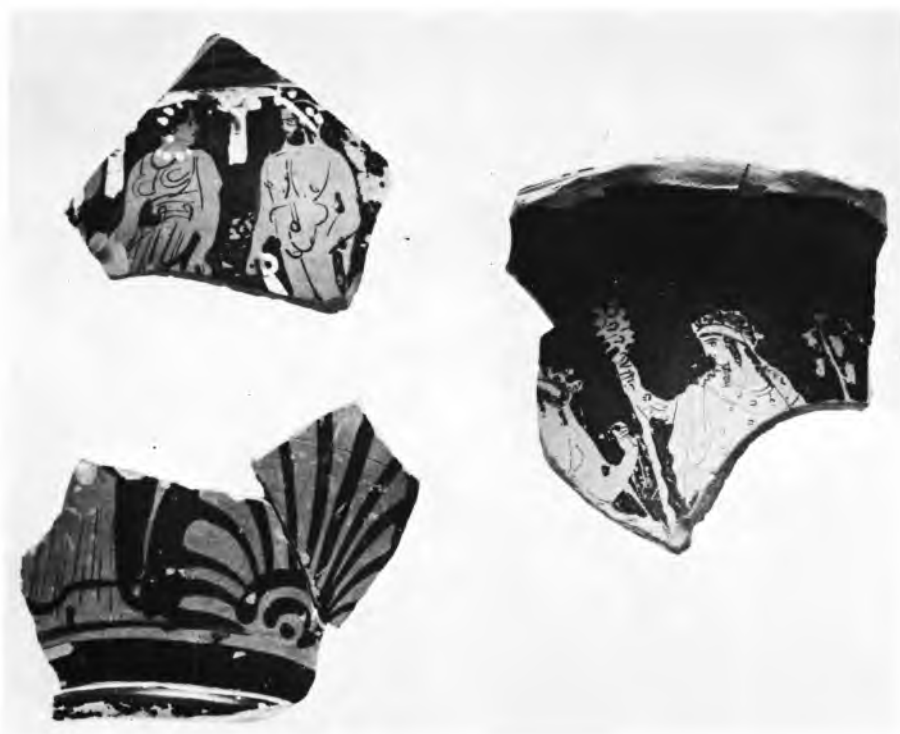
Ἀθήναι : α - β. Τμήμα τῆς φατνωματικῆς ὀροφῆς τῶν Καρυατίδων τοῦ Ἑρεχθείου, πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας συντηρήσεως



Ἀθῆναι : α - β. Τμήμα τῆς Β. κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως, πρὶ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας ἀποκαταστάσεως τοῦ Περιπάτου



Ἀθήναι : α. Κεφαλαὶ πηλίνων εἰδωλίων ἐκ τῆς Β. κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως, β - γ. Περιοχὴ πρὸς Β. τοῦ σπηλαίου τῆς Ἀγλαύρου, πρὶ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας διαμορφώσεως



Ἀθῆναι. Ὅστρακα ἀγγείων κλασσικῶν χρόνων, ἐκ τῆς περιοχῆς πρὸς Β. τοῦ ἱεροῦ Ἀφροδίτης καὶ Ἔρωτος



Ἀθήναι : α.- β. Νεολιθικά καὶ ΠΕ Ι ὄστρακα καὶ ΜΕ κρατηρίσκος, ἐκ τῆς περιοχῆς πρὸς Β. τοῦ ἱεροῦ Ἀφροδίτης καὶ Ἑρώτος



Ἀθήναι : α - β. Τμήμα τοῦ τείχους τῆς Ὑπαπαντῆς, πρὶ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας συντηρήσεως,
γ. Τμήμα ἀναγλύφου ἐκ τῆς Β. κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως



Ἀθῆναι : α - β. Μυκηναϊκοὶ πίθοι ἐκ τῆς αὐλῆς τῆς Κλεψύδρας, γ. Ὁ ἐντὸς τῆς Κλεψύδρας ἀνευρεθεὶς τοῖχος

Γ. ΔΟΝΤΑΣ



Ἀθῆναι : α - β. Τὸ Δ. τμήμα τοῦ χώρου τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀδριανοῦ, πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας διαμορφώσεως



Ἀθῆναι. Βιβλιοθήκη Ἀδριανού : α. Τμήματα ψηφιδωτοῦ δαπέδου εἰς τὰ ΒΔ. διαμερίσματα τοῦ τετρακόγχου οἰκοδομήματος, β. Ἡ πρὸς Β. τοῦ τετρακόγχου οἰκοδομήματος ἀποκαλυφθεῖσα ἐκκλησία

Γ. ΔΟΝΤΑΣ



Ἀθῆναι. Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀδριανοῦ : α. Τὸ εἰς τὴν ΒΑ. αἰθουσάν μικρὸν θέατρον, β. Γενικὴ ἄποψις τοῦ Α. τμήματος τῆς Βιβλιοθήκης ἐκ Δ.



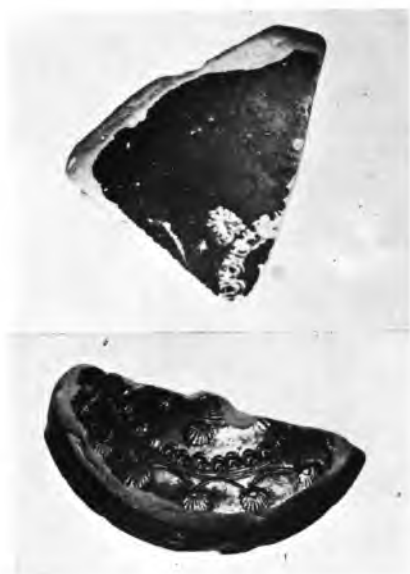
Kerameikos : a. Ostwand des Lehmziegelbaus von innen, b. Sarkophag westlich des Lehmziegelbaus, c. Hydria aus der Brandschicht

KERAMEIKOS



Kerameikos : a. Lampen aus der grossen Grube unter dem Bruchsteinhaus, b. Amphorenstempel, Fundort wie Taf. 44 a, c. Bruchsteinhaus über der grossen Grube, d. Porosbrunnen von Süden, e. Einhenkler aus der Flussbett - Füllung beim Porosbrunnen

KERAMEIKOS



Kerameikos : a. Stempelkeramik aus dem Porosbrunnen, b. Porosbrunnen mit Flussbettkante, von Süden, c. Panathenäische Amphora des Hypereides



Kerameikos : a. Schwemmschichten des Flussbetts im Norden, b. Baugrube des Proteichisma 2 und kaiserzeitliche Wasserleitung, c. Strassenschichten zwischen Stadtmauer und Proteichisma, d. Einstieg zu Kanal t zwischen Stadtmauer und Proteichisma, e - f. Amphorenstempel aus dem Amphorenschutt zwischen Stadtmauer und Proteichisma

KERAMEIKOS



Kerameikos: a. Tiefgrabung im Stadtgraben an der Nordseite des Proteichisma, b. Amphorenstempel aus dem Sand (3) im Stadtgraben, c. Lampen aus dem Sand (4) im Stadtgraben, d. Amphorenstempel, Fundort wie T a f. 47 c, e. Gefäße aus dem Sand (4) im Stadtgraben



Ἀθήναι: α. Ὁδὸς Ἀχιλλέως καὶ Σαλαμίνος. Τάφοι, III, IV, καὶ V, β. Ὁδὸς Ἀχιλλέως καὶ Σαλαμίνος. Ὑάλινον ἀγγεῖον ἐκ τοῦ τάφου V, γ. Ὁδὸς Βεΐκου 24-26. Τμήμα τοῦ ὑστερορρωμαϊκοῦ τείχους τῆς πόλεως

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ



Ἀθῆναι. Ὁδὸς Βεΐκου καὶ Ἀγλαύρου : α - γ. Ψῆφοι ὀρμῶν ἐκ τοῦ τάφου II, δ. Τάφος II



Ἀθῆναι. Ὁδὸς Βεΐκου καὶ Ἀγλαύρου : α. Ἀμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου I, β. Ἀμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου II

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ



Ἀθηναί. Ὀδὸς Βεΐκου καὶ Ἀγλαύρου: α. Ἀλάβαστρον ἐκ τοῦ τάφου ΙΙΙ, β-γ. Λήκυθοι ἐκ τοῦ τάφου VII, δ. Λήκυθος ἐκ τοῦ τάφου VIII

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ



Ἀθῆναι. Ὁδὸς Βεΐκου καὶ Ἀγλαύρου, Τάφος ΧΙ: α. Πήλινον εἰδῶλιον, β-δ. Λευκαὶ λήκυθοι



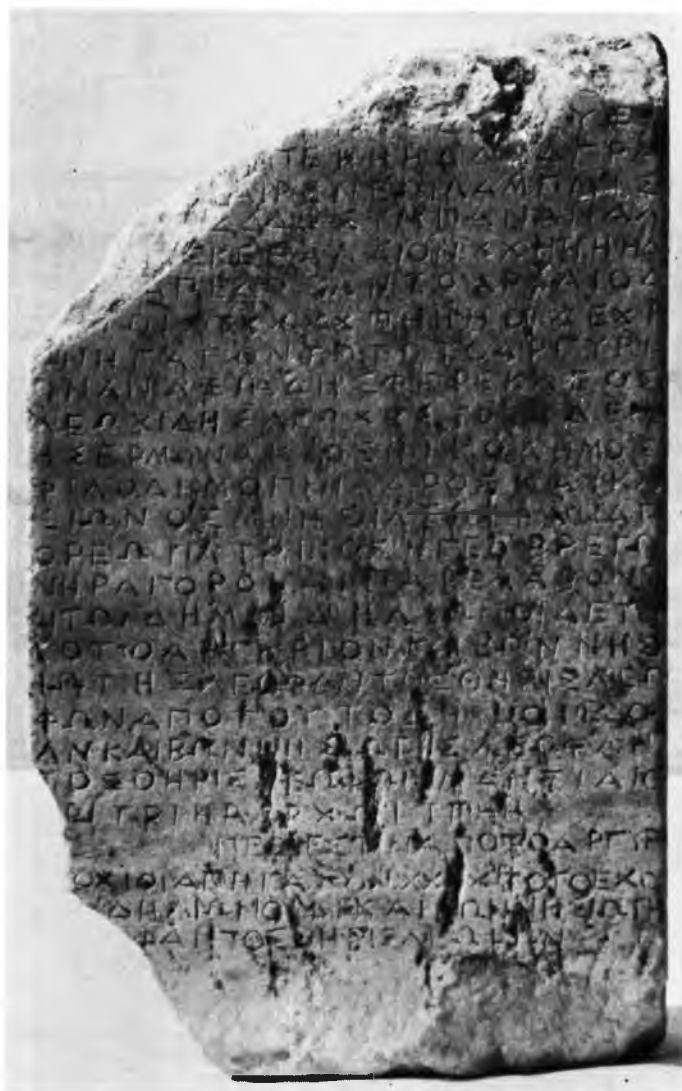
Ἀθῆναι : α. Ὁδὸς Βεΐκου καὶ Ἀγλαύρου, Τάφος XI, β. Ὁδὸς Βούρβαχη - Καλλιρρόης - Διαμαντοπούλου, Τάφος I



Ἀθήναι. Ὁδὸς Δημητρακοπούλου 110: α-γ. Ἀγγεῖα ἐκ τοῦ τάφου III, δ. Καρποδόχη ἐκ τοῦ τάφου VIII, ε. Οἰνοχόη ἐκ τοῦ τάφου IX, ζ. Κρατὴρ ἐκ τοῦ τάφου XVII



Ἀθῆναι. Ὁδὸς Ἀθ. Διάκου 16 - 18 : α. Τὸ διαμέρισμα Β ἀπὸ Α., β. Ἐνέπιγραφος λίθος



Ἀθήναι. Ὁδὸς Ἀθ. Διάκου 16-18 : α. Ἐνέπιγραφος λίθος, β. Ἐπιτύμβιος κιονίσκος



Ἀθῆναι. Ὁδὸς Ἡρακλειδῶν καὶ Ἀκταίου. Γενικὴ ἄποψις ἀνασκαφῆς ἀπὸ Δ.



Ἀθῆναι. Ὁδὸς Ἡρακλειδῶν 15 - 17 : α. Ὑποψὶς τῆς ἀνασκαφῆς, β. Τμήμα ἀρχαίας ὁδοῦ



Ἀθήναι. Ὁδὸς Θεοφιλοπούλου 6 - 8 : α - γ. Ἐπίστεψις ἐπιτυμβίας στήλης καὶ ἐπιτόμβιοι κιονίσκοι



*Αθήναι: α. Όδός Καλλιρρόης 122. Μελαμπαφής κύαθος, β. Όδός Καραϊσκάκη 16-18. Μελαμπαφής κρατηρίσκος, γ. Όδός Κοκκίνη - Περραιβοῦ - Διαμαντοπούλου. Άνω μέρος ἐπιτυμβίας στήλης, δ. Όδός Κοκκίνη - Περραιβοῦ - Διαμαντοπούλου. Άποψις τῆς ἀνασκαφῆς ἀπὸ Α.

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ



Ἀθῆναι. Ὁδὸς Κορυζῆ 3: α. Ἀπότμημα ἐπιτομβίας στήλης, β. Ἀποψις τῆς ἀνασκαφῆς



Ἀθῆναι: α - β. Ὀδὸς Λεμπέση - Πωρίνου. Παναθηναϊκὸς ἀμφορεὺς καὶ τμῆμα ἑτέρου, γ. Ὀδὸς Λεμπέση - Πωρίνου. Ὑπομυκηναϊκὴ λήκυθος ἐκ τοῦ τάφου Ι, δ. Ὀδὸς Μ. Μπότσαρη - Δημητρακοπούλου. Ἀμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου ΙΙ

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ



Ἀθῆναι. Ὁδὸς Μυκάλης 64 : α. Ἐρυθρόμορφος πυξίς, β. Ἀποψις τῆς ἀνασκαφῆς



Ἀθήναι : α. Ὁδὸς Μητροπόλεως - Εὐαγγελιστρίας - Ἑρμοῦ. Ἐνέπιγραφος ἐπιτύμβιος κύβος, β. Ὁδὸς Νίκης 27. Ἐπιτυμβία λουτροφόρος, γ. Ὁδὸς Νίκης 27. Τὸ ἀποκαλυφθὲν τμήμα τοῦ προτειχίσματος



Ἀθῆναι. Ὁδὸς Πανεπιστημίου 11 - 13 καὶ Ἀμερικῆς: α. Πήλινον εἰδῶλιον ἐκ τοῦ τάφου IV, β. Πλαγῶν ἐκ τῆς λάρνακος XXX, γ. Λήκυθος ἐκ τοῦ τάφου XXXIV, δ. Γενικὴ ἀποψὶς τῆς ἀνασκαφῆς

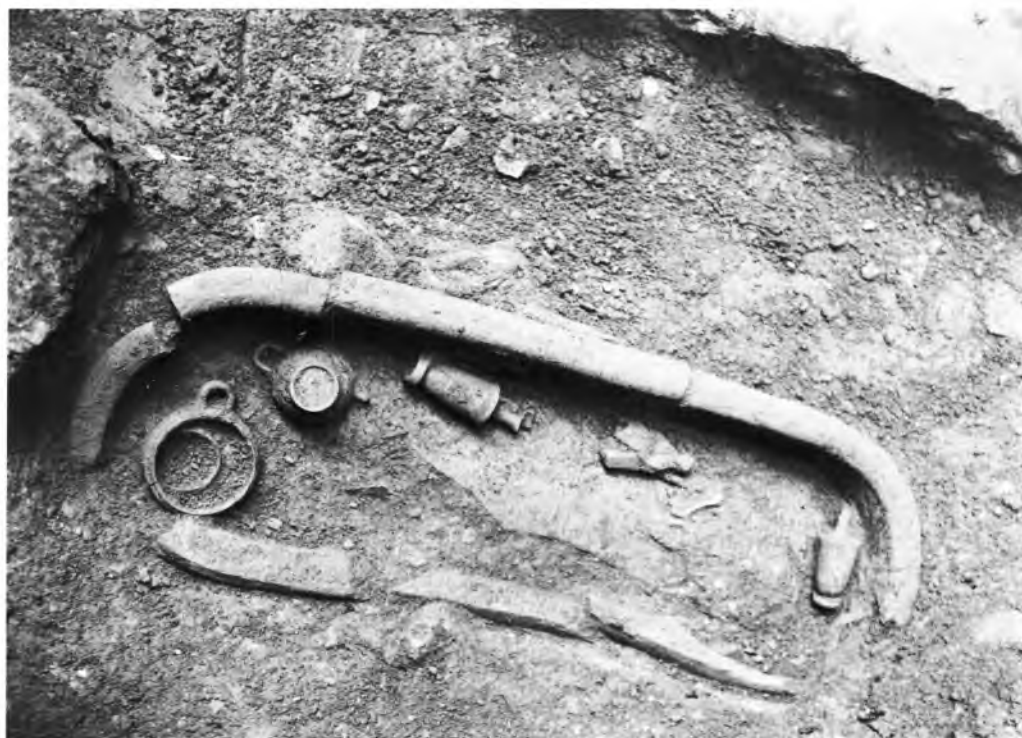
Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ



Ἀθήναι. Ὁδὸς Πανεπιστημίου 11 - 13 καὶ Ἀμερικῆς : α. Τάφος XXXIX, β. Ἐπιτύμβιος κινίσκος



Ἀθήναι. Ὁδὸς Πανεπιστημίου 11 - 13 καὶ Ἀμερικῆς : α - δ. Κτερίσματα τοῦ τάφου XXXIX, ε. Λήκυθος ἐκ τοῦ τάφου XLI



*Αθήναι. Όδός Πανεπιστημίου 17 : α. Λάρναξ VIII, β. Συστάς τάφων VIII, IX, X, XI, XII, XIII
καί XIV

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ



Ἀθῆναι. Ὁδὸς Πανεπιστημίου 17 : α. Ληκύθιον ἐκ τῆς πυρᾶς I, β. Λευκὴ λήκυθος ἐκ τῆς λάρνακος XXI, γ. Θραῦσμα ληκύθου εὐρεθὲν ἐξωθι τοῦ τάφου XXIII, δ. Λήκυθος ἀρυβαλλοειδῆς ἐκ τῆς πυρᾶς XXXVII, ε. Λευκὴ λήκυθος εὐρεθεῖσα ἐξωθι τῆς λάρνακος XXXVIII

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ



Ἀθῆναι. Ὁδὸς Πανεπιστημίου 17: α. Χοῦς ἐκ τοῦ τάφου XXXVIII, β - γ. Λήκυθοι ἐκ τοῦ τάφου XLVI, δ. Λήκυθος ἀρυβαλλοειδῆς ἐκ τοῦ τάφου LIII, ε. Λευκὴ λήκυθος ἐκ τοῦ τάφου LIII, ζ', Λευκὴ λήκυθος ἐκ τοῦ τάφου XLIX, ζ. Λευκὴ λήκυθος ἐκ τοῦ τάφου LV

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ



Ἀθῆναι : α. Ὀδὸς Πατησίων - Καποδιστρίου. Λήκυθοι ἐκ τοῦ τάφου VIII, β. Ὀδὸς Πατησίων - Καποδιστρίου. Λευκὴ λήκυθος ἐκ τοῦ τάφου II, γ. Ὀδὸς Σταδίου 5. Πήλινον εἰδώλιον ἐκ τοῦ τάφου II



Ἀθῆναι : α. Ἐπιτυμβία λουτροφόρος ἐκ τῆς ὁδοῦ Πλάτωνος 33, β. Ὁδὸς Πλάτωνος 67. Ἐποψὶς
τῆς ἀποκαλυφθείσης ἀρχαίας ὁδοῦ



Ἀθῆναι : α. Ὁδὸς Πλάτωνος - Ἄργους 92. Ἀπότμημα ἐπιτυμβίας στήλης, β. Ἀποψὶς τῆς ἀνασκαφῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Χριστοκοπίδου 3



Έλευσίς. Όδός Σωτ. Γκιόκα 18: α. Γενική άποψις της άνασκαφής, β. Δεξαμενή της περιστύλου αύλης

ΥΒ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ



Ἐλευσίς: α - β. Μελανόμορφοι λήκυθοι ἐκ τῆς ὁδοῦ Θηβῶν, δ. Τμήματα ἐπιτυμβίων στηλῶν ἐκ τῆς ὁδοῦ Θηβῶν 611



α. Έλευσις. Τμήμα της αρχαίας Ίερᾶς ὁδοῦ, ἀποκαλυφθέν ἐπὶ τῆς Ίερᾶς ὁδοῦ 8, β. Έλευσις. "Απο-
ψις τῆς ἀνασκαφῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Νικολαΐδου 22, γ. Ἀσπρόπυργος. Πηλίνη πρόχους ἐκ τάφου



Μέγαρα : α - β. Ἀπόψεις τοῦ τείχους τῶν Μεγάρων, ἀποκαλυφθέντος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀβέρωφ (Ο.Τ. 2)



Μέγαρα. Όδός πρὸς Γεράνεια: α. Κάνθαρος ἐκ τοῦ τάφου LX, β. Λευκή λήκυθος ἐκ τοῦ τάφου X, γ-δ. Λήκυθοι ἐκ τοῦ τάφου XI, ε. Σαρκοφάγοι VIII, XIV, X, XI XII καὶ XIII



Μέγαρα. Γεράνεια ὄρη : α - γ. Ἡ πρωτογεωμετρικὴ ταφὴ LXV καὶ κτερίσματα ἐξ αὐτῆς



Μέγαρα : α. Όδός Δογάνη 30. Τò ἀποκαλυφθέν τμήμα ὑπογείου κατασκευῆς, β. Ψηφιδωτὸν δάπεδον ἐλληνιστικῶν χρόνων ἐκ τῆς ὁδοῦ Δογάνη

ΥΒ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ



Μέγαρα: α. Όδός Θράκης 9. Μελανόμορφος λήκυθος εκ του τάφου Ι, β. Όδός Θράκης 9. Μελανόμορφοι λήκυθοι εκ του τάφου ΙΙ, γ. Όδός Σαλαμίνος 58 και Λυκούργου. Τμήμα της ανασκαφείσης έλληνιστικής οίκιας



Μέγαρα. Όδος Μινώας 23: α. Ό χώρος Α, β. Γενική άποψις άνασκαφής



Μέγαρα: α. Όδός Μινώας 26 και Σοφοκλέους. Αναθηματικόν ανάγλυφον, β. Όδός Μυκηνών 14. Το
 αποκαλυφθέν υπόγειον κτίσμα από Β.



Μέγαρα: α. Όδός Μυκηνών 70. Ἀρχιτεκτονικά λείψανα ἐλληνιστικῶν χρόνων, β. Όδός Μυκηνών 76.
Ὑπόγειος κατασκευή



Μέγαρα: α. Πλατεία Ἀγίου Ἰωάννου Γαλιλαίου. Κάνθαρος, β - γ. Πλατεία Ἀγίου Ἰωάννου Γαλιλαίου. Κτερίσματα τοῦ τάφου LXIV, δ. Ὁδὸς Μυκηνηῶν καὶ Σωτήρος. Ὁ ἀποκαλυφθεὶς ἀγωγός, ε. Πλατεία 25ης Μαρτίου καὶ Μπεναρδῆ. Τὸ ἀποκαλυφθὲν ὑπόγειον κτίσμα

ΥΒ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ



Μουσείον Βραυρώνος: α - β. Αίθουσα 2



Μουσείον Βραυρώνος: α. Αίθουσα 3. Προθήκη μετά πηλίνων είδωλίων, β. Αίθουσα 5. Προθήκη
 προϊστορικής κεραμεικής Βραυρώνος



Μουσείον Βραυρώνος: α. Άποψις τῆς αἰθούσης 5, β. Αἶθριον. Ἐπιτύμβια γλυπτὰ ἐκ Μερέντας



Ἀττική: α. Νίκαια. Ὁδὸς Πατριάρχου Ἰωακείμ καὶ Φιλήντα. Εὐρήματα πυρᾶς, β. Πειραιεύς. Τμήμα ὑπογείας δεξαμενῆς ἐπὶ τῆς λεωφόρου Βασ. Κωνσταντίνου καὶ Χατζηκυριακοῦ, γ. Πανεπιστημιούπολις. Ἐνέπιγραφος ἐπιτύμβιος κιονίσκος, δ. Ἅγιος Ἰωάννης Ρέντης. Φρέαρ ἀποκαλυφθὲν εἰς χωματερὴν Ἀργυράκη



Ἀττική: α. Γλυφάδα. Οικόπεδον Π. Κολοκυθά. Πλίνθσι ἐκ πωρολίθου πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς, β. Λιόπεσι.
᾽Απογὺς τμήματος τοῦ νεκροταφείου



Ἀττική. Λιόπεσι: α. Μαρμάριναι θήκαι κατά χώραν, β. Χαλκοῦς λέβης 2 ἐντὸς μαρμαρίνης θήκης
Π. ΘΕΜΕΛΗΣ



Ἀττική. Λιόπεσι: α. Ὁ τάφος 13 κεκαλυμμένος διὰ δακτυλίων φρέατος, β. Ταφικός πίθος 4. Κτερίσματα κατὰ χώραν, γ. Ὁ ταφικός ἀμφορεὺς 5, δ. Οἱ ταφικοὶ πίθοι 7 - 8



Ἀττική. Μερέντα: α. Ἀποψις ἀνασκαφῆς, β. Οἰνοχόη ἐκ τοῦ τάφου 20, γ. Κύπελλον ἐκ τοῦ τάφου 16, δ. Σκύφος ἐκ τοῦ τάφου 9



Ἀττική. Μερέντα: α. Ὁ τάφος 33 ἀπὸ Α.. β. Ὁ χαλκοῦς λέβης τοῦ τάφου 37



Ἀττική. Μερέντα: α - β. Ὁ τάφος 40, πρὸ καὶ μετὰ τὸν καθαρισμὸν



Αττική. Μερέντα: α. Ὁ τάφος 39 ἀπὸ Α., β. Ἀμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου 26

ΑΝΔΡ. ΒΑΒΡΙΤΣΑΣ



ΠΙΝΑΞ 96

ΧΡΟΝΙΚΑ Α.Δ. 25 (1970)



Ἀττική. Μερέντα: α. Σκύφος ἐκ τοῦ τάφου 49, β - δ. Κτερίσματα τοῦ τάφου 28, ε. Οἰνοχόη ἐκ τοῦ τάφου 49



Ἀττική. Μερέντα: α. Πινάκιον ἐκ τοῦ τάφου 34, β. Λεπτομέρεια ἐκ τῆς διακοσμήσεως μελανομόρφου ὑδρίας ἐκ τοῦ λάκκου - ἀποθέτου



α. Σαλαμίς. Πώρινος τοίχος αποκαλυφθείς εἰς Ἅγιον Λαυρέντιον, β. Αἴγινα. Θέσις Μύλοι. Μολύβδινος κατάδεσμος ἐκ τοῦ τάφου Ι

Ι. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ



Thorikos : a. Vue du dromos et de la porte de la grande tholos, b. L' intérieur de la tholos

H. MUSSCHE



Thorikos. Le Quartier Industriel : a. Insula 10, b. L'inscription ὅρος οἰκοπέδων taillée sur la roche



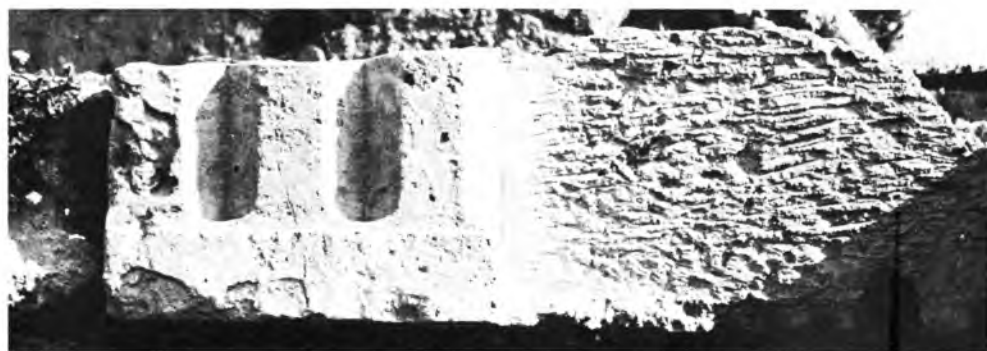
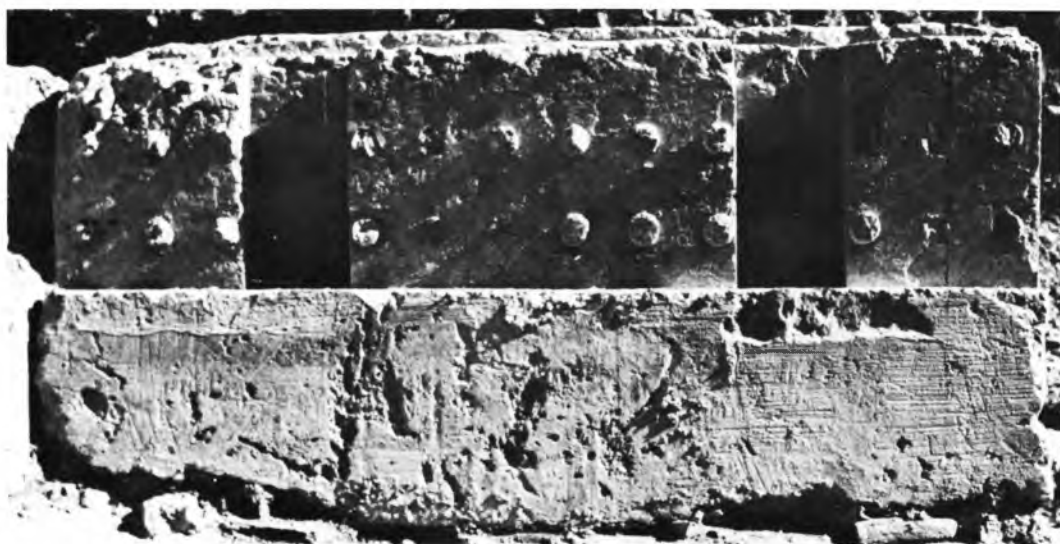
Thorikos. Le Quartier Industriel : a. Insula 3, b. Insula 2. Τέτραδραχμες



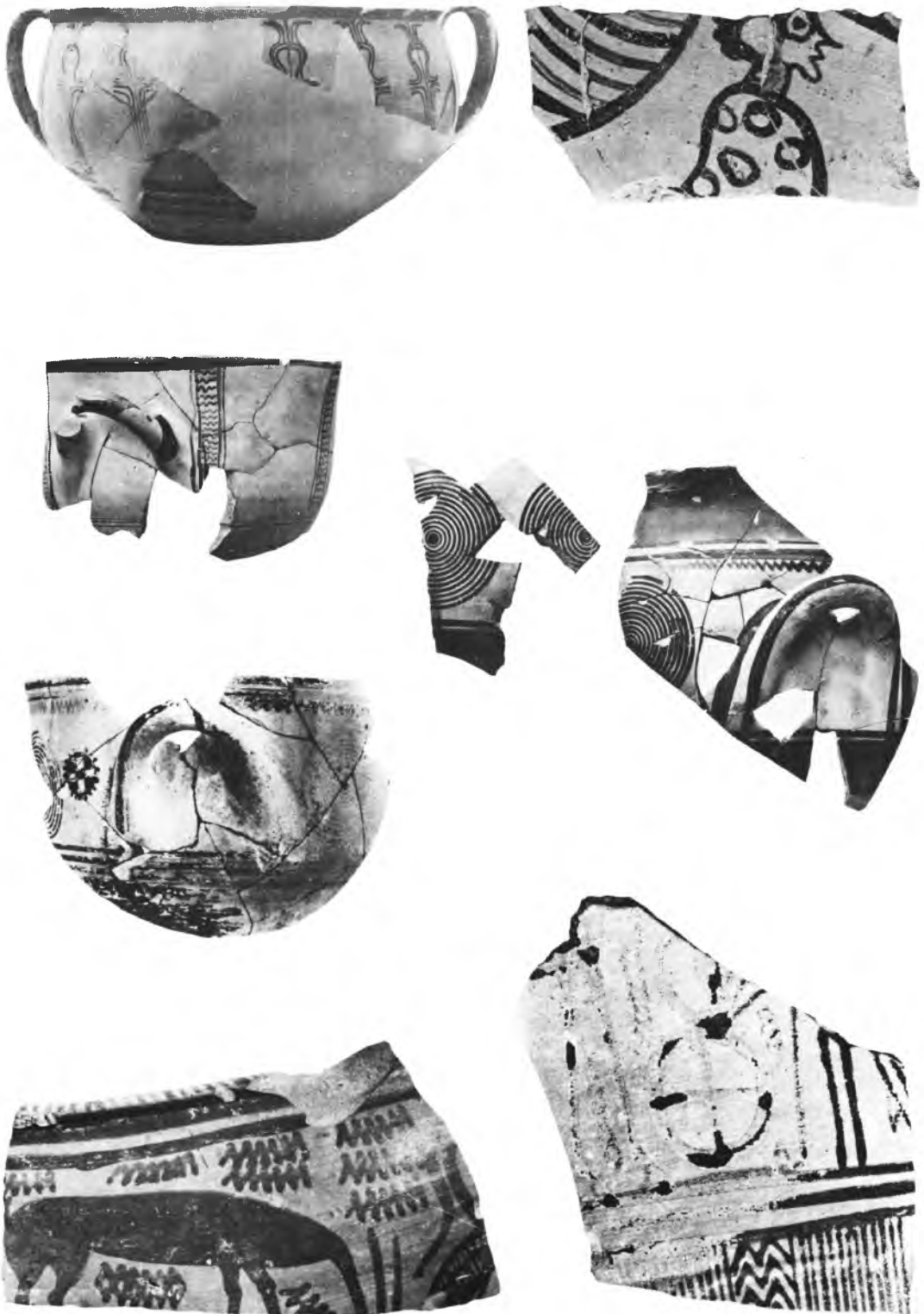
Ägina. Kolonnahügel : a. Apollontempel (vom Nordosten), b. Früh - und mittelhelladische Befestigungen (vom Norden)



Άγινα. Κολωννήγος : α. Μυκηναϊκή οχυρωματική τοίχος (από το νοτιοανατολικά), β. Προϊστορική οχυρωματική τοίχος (από το ανατολικά)



Άγινα. Κολonnahugel: a. Spätrömische Spolienmauer, b. Geison von archaischem Bau, c. Triglyphon von archaischem Bau



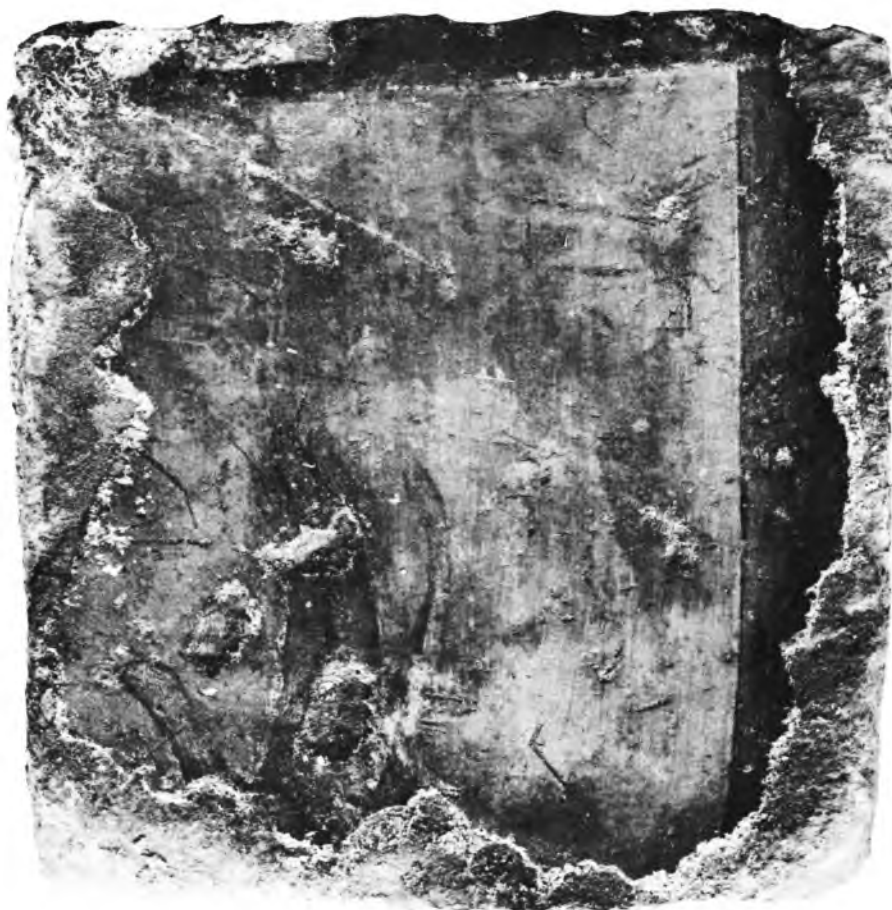
Ägina. Kolonnahügel : a. Mykenischer Krater, b. Mykenischer Krater, c. Mykenischer Becher, d. Protogeometrischer Krater, e. Protogeometrischer Becher, f. Geometrischer Krater, g. Geometrische Amphora



Ägina. Kolonnahügel . a. Protokorinthischer Skyphos, b. Protokorinthischer Skyphos, c. Protokorinthische Olpe, d. Ostgriechische Kanne, e. Kyprische Kanne, f. Ostgriechische Kanne, g. Attischer Krater, h. Attische Pyxis, i. Attischer Krater



Αθήναι. ἹἉγιοὶ Θεόδωροι: α. Δεῖγμα τοιχοδομίας τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου ναοῦ,
β. Ὁστέοφυλάκιον



*Αθήναι. Ἅγιοι Θεόδωροι: α - γ. Λύχνοι 2ου αἰ. π.Χ., δ. Τμήμα τοιχογραφίας ἐκ τῆς ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ



Αθήναι. Ἱερὸν Ἁγίου Ἰωάννου ὁδοῦ Βουλιαγμένης: α - β. Τὸ ἱερὸν πρὶ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας, γ. Τὸ ἱερὸν ἀπὸ Δ., μετὰ τὰς ἐργασίας, δ. Τὰ τρία δάπεδα τοῦ ἱεροῦ



Ἀττική: α - β. Ἀθῆναι. Ἱερὸν Ἀγίου Ἰωάννου ὁδοῦ Βουλιαγμένης. Γλυπτά εἰς τὴν ἀψίδα τοῦ ἱεροῦ καὶ τεμάχιον μαρμαρίνου περιθωρώματος, γ. Μονὴ Ἀγίου Ἰωάννου Καρέα. Ἡ Α. πτέρυξ τῶν κελλίων κατὰ τὴς ἐργασίας



Ἀττική: α - β. Τὰ ἔρείπια τοῦ τείχους τῆς Φυλῆς «Δέμα», ὡς εἶχον, γ. Λαυρεωτικός Ὀλυμπος.
 Ὁ Ἅγιος Δημήτριος, δ. Λαυρεωτικός Ὀλυμπος. Ἡ Μεσοσπορίτισσα



Ἀττική. Ἀνάβυσσος: α. Οἱ τοῖχοι Το - 20, Το - 21 καὶ εἰς τὸ βάθος ὁ Το - 5, β. Τοῖχος τοῦ κτισματος Β καὶ τμήμα λάρνακος



Ἀττική. Ἀνάβυσσος: α - β. Ὁ τοῖχος Το - 6 ἀπὸ Δ. καὶ τὸ « πεζούλι » αὐτοῦ



Ἀττική. Ἀνάβυσσος: α. Ὁ τάφος T - XXII, β. Ὁ τάφος T - XIV, γ. Ὁ γεωμετρικὸς τάφος T - IX



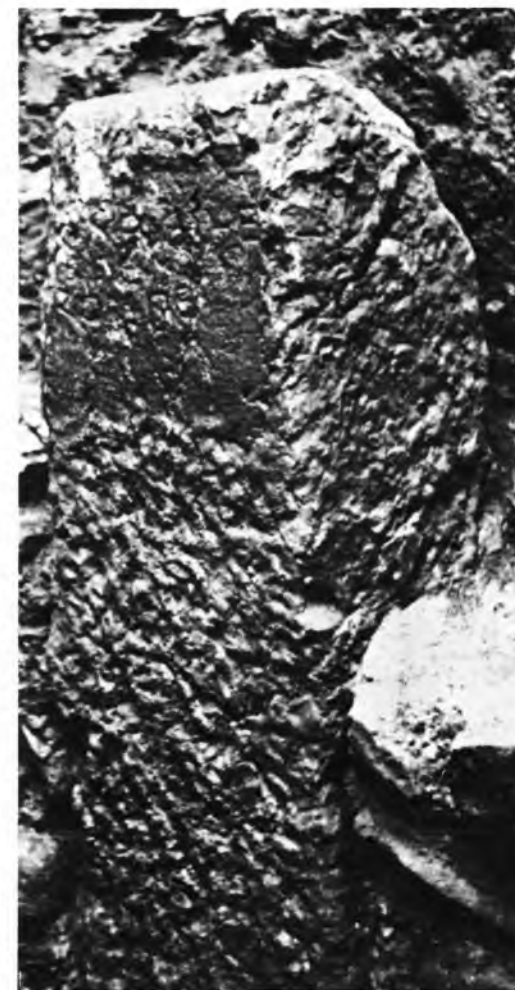
Ἀττική. Ἀνάβυσσος: α. Οἱ τάφοι T - III καὶ T - II, β. Ὁ τάφος T - VI, γ. Ἐνέπιγραφος ἐπιτομβία πλάξ ἐκ τοῦ τάφου T-IV



Ἀττική. Ἀνάβυσσος: α. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τάφου T-X, β. Ἡ κλίμαξ καθόδου τοῦ τάφου T-IX, γ. Οἱ τάφοι T-X, T-VI καὶ T-XI



α. Ἀνάβυσσος. Ἐρείπια εἰς τὸν χώρον οἰκισμοῦ τῆς Τραπεζίτης τῆς Ἑλλάδος, β. Ὑδρα. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Καραγιάννη κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν



Ἄργος: α. Οἰκόπεδον Σμυρνιώτη Ἀνάγλυφον τῆς Λήδας καὶ τοῦ κύκνου, β. Οἰκόπεδον Παπαπαναγιώτου. Ἐπιγραφή ἐντετειχισμένη



Ἀργολίς: α. Ἄργος, Οἰκόπεδον Ἀλεξοπούλου - Κορολή. Ἐποψὶς λιθοστρώτου ὁδοῦ, β. Ἄργος, Ἐθνικὸν Γυμναστήριον. Μελαμβαφεῖς ἀγγεῖον ἐκ τάφου, γ - ζ. Κουρτάκι. Ἀγγεῖα ἐκ τῆς ἐπιχώσεως



Ἀργολίς, Κουρτάκι: α - ζ Ὅστρακα ἐκ τῆς ἐπιχώσεως



Ἀργολίς, Δούκα: α. Ἡ θέσις τοῦ ἱεροῦ, β. Περὶ καὶ χαλκοῦν ἔλασμα ἐκ τοῦ ἱεροῦ



Ἄργολις: α. Παλαιὰ Ἐπίδαυρος. Ἐποψὶς δαπέδου παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, β. Ἀσίνη. Κτῆμα Καρμανιόλα. Ἐποψὶς τάφρου Δ, γ. Ἀσίνη. Κτῆμα Καρμανιόλα. Ἐποψὶς τάφρου Γ.



Ἄργολιδοκορινθία: α - β. Ἀσίνη. Κτῆμα Καρμανιόλα. Τάφος Γ. Τάφοι 7 καὶ 3, γ. Χίλιομόδι. Κτῆμα Μ. Κανέλλου. Τὸ κναφεῖον



Isthmia : a. Loukos Area, northern section, from the South, b. Loukos Area, eastern part of the southern section from the South



Isthmia : a. Loukos Area, the bovine burial. The pit appears in the middle field of Pl. 125 b
 b. Loukos Area, deposit of pottery against wall in north scarp of public road. See also Pl. 125 b,
 c. IPR 69 - 26, from pottery deposit in the Loukos Area

P. CLEMENT



Isthmia. Tower 14 Area, from Southwest

P. CLEMENT



Isthmia : a. Tower 14 Area, cutting apparently for footing-trench parallel to Early Roman Wall,
b. Bronze coin of Diocletian (IC 69 - 19), enlarged



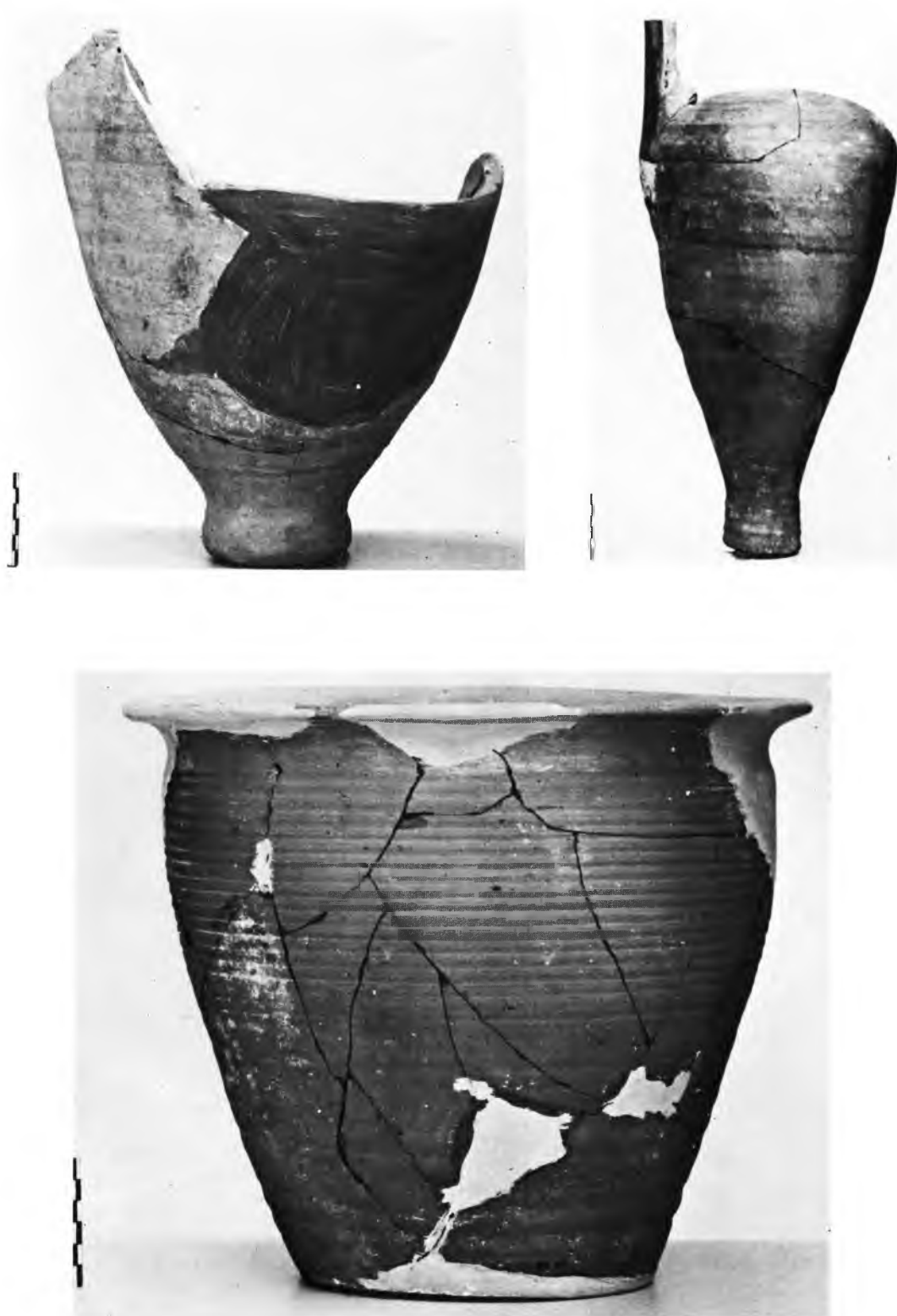
Isthmia : a. Tower 14, the three-step structure from the Northwest, b. Fortress West Gate, view from East

P. CLEMENT



Isthmia. Northeast Gate, area excavated north of Trans-Isthmus Wall

P. CLEMENT



Isthmia : a. Fragments of amphora found by western Buttress of north face of Bastion at Northeast Gate (IPR 69 - 250), b. Fragments of amphora found by drain through Trans-Isthmus Wall at Northeast Gate (IPR 67 - 29), c. Basin from deposit at foot of Screen Wall in West Bay of Northeast Gate (IPR 69 - 240)

P. CLEMENT



Isthmia : a. Lamp from West Bay of Northeast Gate (IP 3691), b. Pottery deposit at foot of Screen Wall in West Bay of Northeast Gate



Isthmia. Graves 8, 3 and 4 by inner face of south section of Trans-Isthmus Wall at Northeast Gate, from Northwest

P. CLEMENT



Isthmia : a. Lamp (IPL 69 - 79) from fill in Grave 8, after cleaning, b. The lamp *in situ*



Isthmia : a. Jug (IPR 69 - 76) from Grave 3 at Northeast Gate, b. Glass pitcher (IM 69 - 42) from Grave 4 at Northeast Gate, c. Northeast Gate, Grave 6, from West

P. CLEMENT



Isthmia. Northeast Gate, Grave 6 : a. The earrings (IM 69-36 and 37), b. One earring *in situ* with skull, c. Both earrings *in situ*, after removal of skull

P. CLEMENT



Isthmia : a. Northeast Gate, western end of marble pavements, from South, b. Northeast Gate, sub-road east of Blocking Wall, from East

P. CLEMENT



Isthmia : a. Northeast Gate, roadway west of Blocking Wall, from Southwest, b. Northeast Gate, sub-roads in roadway west of Blocking Wall. Blocks marked « C » are in the lowest layer and blocks marked « B » are between this layer and the marble pavement



Isthmia: a. On right edge of pavement in middle field, Block 17 with reworked face displayed,
b. The original face of Block 17



Isthmia. View of roadway from West. Block 43, deeply rutted, lies just beyond the break which shows in the middle field

P. CLEMENT



Isthmia: a. Detail of Block 43 before removal from its position in roadway, b. Block 43, ΙΣ 69 - 1, c. Block 86, ΙΣ 69 - 2



Isthmia: a. Block 42, ΙΣ 69 - 4, b. Block 27, ΙΣ 69 - 5, c. 1Α 69 - 15



Isthmia: a. ΙΣ 69 - 3, b. ΙΑ 69 - 14



Argos: a. Constructions d' époque impériale, vues de l' Est, b. Salles d' un bâtiment du Bas - Empire, vues du Sud, c. Dionysos en marbre, d. Bassin et vestiges en-dessous des bâtiments romains, vus du Sud-Est



Argos: a. Lampe trouvée dans la fosse du IV^e s. av. J.-C., b. Stamnos trouve dans le puits (début VII^e s. av. J.-C.), c. Tombes anciennes coupées par la fosse du IV^e s. av. J.-C., vues du Nord, d. Passage monumental d'époque impériale, e. Chaussée empierrée et mur du IV^e s. ap. J.-C., f. Installations hydrauliques (V^e s. ap. J.-C.).



Halieis, Franchthi Cave: a. Polished stone amulet with engraved decoration, Pit H - 1, b. Group of patterned Late Neolithic sherds, Pit F/F-1 and F/A balk

T. W. JACOBSEN



ΧΡΟΝΙΚΑ Α.Δ. 25 (1970)

ΠΙΝΑΞ 147

Λακωνία : α. Τò ἀρχαῖον θέατρον Σπάρτης κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ καθαρισμοῦ, β. Ἐπιγραφή ἐκ Γυθείου



Άκοβίτικα Μεσσηνίας : α. Ή περιοχή τής διώρυγος μετά την πλημμυραν τοῦ χειμάρρου Ἄριος, πρὸς Β. τοῦ ΠΕ μεγάρου, β. Τμήμα τοῦ συγκροτήματος τῶν προσκτισμάτων τοῦ ΠΕ μεγάρου, γ. Ἀποψις τοῦ τομέως τῶν προσκτισμάτων τοῦ ΠΕ μεγάρου, μετὰ τὴν ἀνύψωσιν τῶν ὑδάτων



*Ακοβίτικα Μεσσηνίας : α - β. *Απόψεις τών θεμελιώσεων τών προσκτισμάτων του ΠΕ μεγάρου, όπου διακρίνονται σχιστολιθικάι πλάκες εκ τής στέγης



Ἀκοβίτικα Μεσσηνίας: α - γ. Ἀπόψεις τῶν θεμελιώσεων τῶν προσκτισμάτων τοῦ ΠΕ μεγάρου

Γ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ



Ἀκοβίτικα Μεσσηνίας : α. Ὑποψὶς τοῦ ἀποκαλυφθέντος ὕδαταγωγοῦ, β. Ὑποψὶς τοῦ πλακοστρώτου καὶ λιθοστρώτου δαπέδου



Καρποφόρα Μεσσηνίας. Τουρκοκίβουρα : α. Σφραγιδόλιθος εκ τού τάφου Νικητοπούλου 3, β. Πή-
λινον άγγειον εκ τού τάφου Νικητοπούλου 3, γ. Ό λάκκος τού τάφου Νικητοπούλου 3 μετά τού σκε-
λετού, δ. Ό θολωτός τάφος Νικητοπούλου 4



Καρποφόρα Μεσσηνίας. Τουρκοκίβουρα : α. Χρυσοῖ ρόδακες ἐκ τοῦ τάφου Νικητοπούλου 5, β - γ. Ἀσκοειδὲς ἀγγεῖον καὶ χαλκὴ περόνη ἐκ τοῦ τάφου Νικητοπούλου 4, δ. Ἀργυροῦς μικρογραφικὸς πέλεκυς ἐκ τοῦ τάφου Νικητοπούλου 5, ε. Ψευδόστομος ἀμφορίσκος ἐκ τοῦ τάφου Νικητοπούλου 3



Καρποφόρα Μεσσηνίας. Τουρκοκίβουρα : α. Θολωτός τάφος Νικητοπούλου 3, β. Πρωτογεωμετρικοί τάφοι Τσαγδή 1 και 2



Messenia. Nichoria: a. The Nichoria ridge from the East, b. Aerial view of Nichoria

W. A. MCDONALD



Messenia. Nichoria: a. Early MH wall, b. Early MH sherds, c. EH II sherds, d. MH sherds showing Minoan influence



Messenia. Nichoria: a. LH II wall, b. LH II sherds, d. LH II goblet c. LH II sherds.



Messenia, Nichoria: a. LH IIIA kylix, b. LH IIIA walls



Messenia. Nichória: a. LH IIIA2 sherds, b. LH IIIB sherds



Messenia. Nichoria: a. LH IIIC sherds, b. Protogeometric sherds

W. A. MCDONALD



Messenia. Nichoria: a. Cairn over Geometric pithos burial, b. Geometric pithos burial



Messenia. Nichoria: a. Pots from Geometric pitheos burial, b. Cist tombs with child burials



Μουσείον Ὀλυμπίας: α - β. Τὸ κάτω μέρος ἀγαλμάτων κατα τὸ στάδιον ἀφαιρέσεως παλαιῶν σιδηρῶν στηριγμάτων, γ - δ. Κοίτη Ἀλφειοῦ. Αἱ πλάγαι ὄψει κράνους, μετὰ τὸν καθαρισμό· καὶ τὴν ἀποκατάστασιν, ε. Κοίτη Ἀλφειοῦ. Δεξιὸν τμήμα χαλκοῦ θώρακος



Ἡλεία: α. Μιράκα. Χαλκοῦν μυκηναϊκὸν ἐγχειρίδιον, β. Μιράκα. Χαλκὴ μυκηναϊκὴ αἰχμὴ δόρατος, γ. Μακρύσια. Ἀρτόσχημον ἐκ τοῦ λόφου Προφ. Ἡλιοῦ, δ, ε. Κάστρον Κυλλήνης. Εὐρήματα ἐκ τῆς θέσεως «Κρύο Νερό», ε. Ὀλυμπία. Τεμάχιον μαρμαρίνου ἀρχιτεκτονικοῦ μέλους, εὑρεθὲν πρὸς Α. τοῦ Σταδίου



Όλυμπία. Δεξιά όχθη Κλαδέου: α - γ. Τμήματα του άποκαλυφθέντος τοίχου έντός του τομέως Α', δ - ε. Τάφοι έκ του τομέως Δ', ε. Ό άποκαλυφθείς λιθοσωρός



Ἡλεία : α. Ὀλυμπία. Δεξιὰ ὄχθη Κλαδέου. Θραύσμα μετόπης τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, β. Ὀλυμπία. Δεξιὰ ὄχθη Κλαδέου. Ἀποψις τοῦ ἐξ ἀργολιθοδομῆς κτίσματος, γ. Μακρύσια. Τομεὺς Α'. Τμήμα τοῦ τοίχου Ι καὶ ὁ τάφος 69/8, δ. Μακρύσια. Τομεὺς Α'. Ὁ τοῖχος ΙΙ



Ἡλεία. Μακρύσια. Τομεὺς Α': α. Πήλινος λύχνος ἐκ τοῦ τάφου 69/9, β-γ. Οἱ τάφοι 69/5 καὶ 69/9



Ἡλεία. Μακρύσια. Τομεὺς Α': α - η. Π. λινά προσωπεῖα, ἀγγεῖα καὶ χαλκᾶ μικροαντικείμενα ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διὸς



Ἡλεία. Μακρύσια. Τομεὺς Β' : α - β. Ὑποψη τοῦ ἀποκαλυφθέντος οἰκοδομήματος καὶ λεπτομέρεια αὐτοῦ

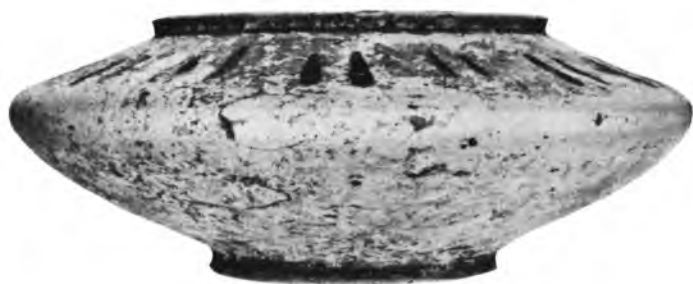
Γ. Α. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ



Ἡλεία. Μακρύσια. Τομεὺς Β': α - ε. Πήλινα εὐρήματα, χαλκοῦν ὁμοίωμα κανθάρου καὶ πηνία ἐκ τῶν ἐπιχώσεων



Ἡλεία. Μακρύσια. Τομεὺς Β': α. Ὁ τάφος 69/21, β. Μελανόμορφοι λήκυθοι ἐκ τοῦ τάφου 69/22, γ. Μελανόμορφος λήκυθος ἐκ τοῦ τάφου 69/14



*Ηλεία. Μακρύσια. Τομεύς Β': α - β. Πήλιναι πυξίδες ἐκ τοῦ τάφου 69/22, γ - δ. Μελανόμορφοι λήκν-
θοι ἐκ τοῦ τάφου 69/14



Ἡλεία. Πίσα: α. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου 1, β - γ. Χαλκᾶ ὄπλα ἐκ τοῦ τάφου 1, δ - ε. Πήλινα ἀλάβαστρα ἐκ τοῦ τάφου 2. ς - ζ. Ὅρμος ψήφων καὶ προχοῖσκη ἐκ τοῦ τάφου 3, η. Τρίωτος ἀμφορίσκος ἐκ τοῦ τάφου 1



Ἡλεία: α. Ὀλυμπία. Πηλινον ὕστερομυκηναϊκὸν εἶδωλιον, β. Σκαφιδία. ᾽Αποψὶς τῶν ἐρειπίων ρωμαϊκοῦ λουτρῶνος, γ-δ. Θεισόα. ᾽Απόψεις τοῦ τείχους τῆς ἀκροπόλεως



Ἡλεία: α - β. Θεισόα. Ἀρχιτεκτονικά μέλη ἐξ ἱερῶν τῆς ἀκροπόλεως, γ - δ. Μονὴ Σκαφιδιάς. Ἀποψις τῆς μονῆς ἀπὸ Δ. καὶ λεπτομέρεια αὐτῆς



Ellis, Peneios Valley. Keramidia. Plaster-floor room (view from NW)

J. ELLIS JONES



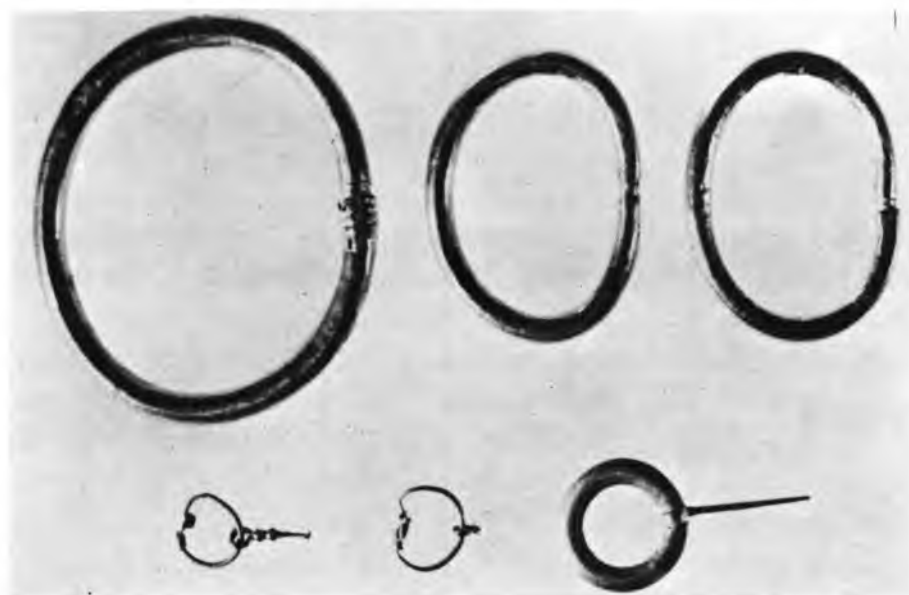
Πάτραι. Οικόπεδον Ἀ. Κούκου: α. Λείψανα ταφικῶν ἡρώων ἀπὸ ΝΔ., β - γ. Τὰ ταφικά ἡρῶα 2 καὶ 1 ἀπὸ ΝΑ.



Πάτραι. Οικόπεδον Ἀ. Κούκου: α. Λείψανα ταφικῶν ἡρώων 1, 2 καὶ 3, β. Στενὴ πλευρὰ καλύμματος
σαρκοφάγου



Πάτραι. Οικόπεδον 'Α. Κούκου: α. Όστρακα πυξίδων μετ' αναγλύφου διακοσμήσεως, β - γ. Τμήματα λυχνών



Πάτραι. Οικόπεδον Ἀ. Κούκου: α. Ὑάλινον ἀγγεῖον, β. Λαβὴ ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, γ. Πτηνὸν ἐξ ἡλέκ-
τρου, δ. Χρυσὰ ψέλια, ἐνώτια καὶ πόρπη



Πάτραι. Συλλογή Θ. Σαρμά: α - β. Προσθία καί πλαγία ὄψεις « ἰλλυρικοῦ » κράνους, γ. Χαλκᾶ ἀγγεῖα, δ. Ἐνεπίγραφον χεῖλος ὕδριας



Πάτραι. Συλλογή Θ. Σαρμά: α. Κάθετος λαβή ύδριας, β. Όριζόντιοι λαβαιο ύδριων, γ. Δισκάριο όριζοντίων λαβών ύδριας, δ. Λαιμός και βάσις ύδριας, ε. Χαλκή μίτρα



Πάτραι. Συλλογή Θ. Σαρμά: α - β. Ὁπισθία καὶ προσθία ὄψεις τμήματος χαλκῆς μίτρας γ. Τεμάχια μίτρας μετ' ἐγχαράκτου διακοσμήσεως, δ. Ψέλιον καὶ τοξωταὶ πόρπαι



Πάτραι. Συλλογή Θ. Σαρμά: α. Χαλκᾶ ψέλια. β. Τμήμα πλακός με τὴν δέλτον τοῦ Φαραώ Ραμσή Β' Με-
ραμών, γ. Χαλκᾶ ἐλάσματα εἰς σχῆμα διπλοῦ πελέκεως, δ - ε. Κάθετος λαβὴ καὶ ζεγρος όριζοντίων
λαβών ύδρίας



Πάτραι. Συλλογή Θ. Σαρμά: α - β. Πτηνόμορφον άγγείοι και ψευδόστομος άμφορεύς μυκηναϊκών χρόνων, γ - δ. Άσκός και τό επί της λαβής του σφράγισμα, ε - ζ . Μελανόμορφος μόνωτος κύαθος και έρυθρόμορφος λήκυθος



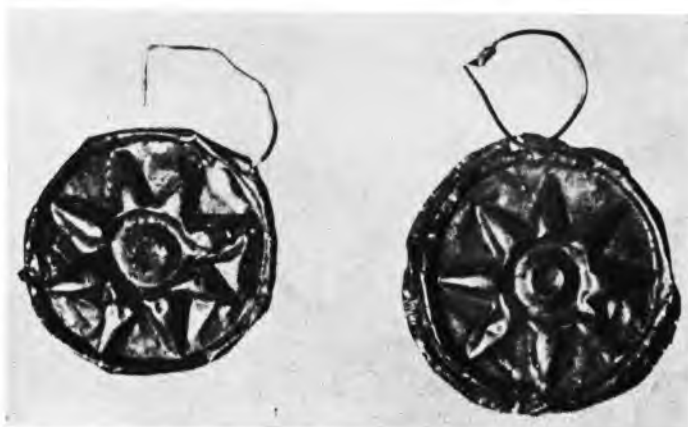
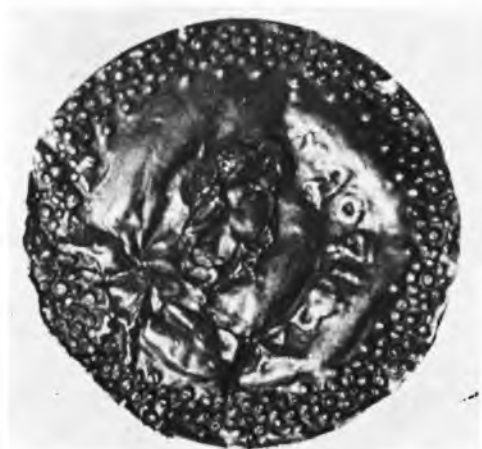
Πάτραι, Συλλογή Θ. Σαρμά: α - ε. Πήλινα άγγεία



Πάτραι. Συλλογή Θ. Σαρμά : α - β. Προσθία και πλαγία όψεις σανιδομόρφου είδωλίου, γ - ζ. Πήλινα εί-
δώλια και τμήμα πλαστικού άγγείου



Πάτραι. Συλλογή Θ. Σαρμά: α. Πήλινοι λύχνοι, β - γ. Προσθία και όπισθία όψις μαρμαρίνου τρα-
πεζοφόρου



Πάτραι. Συλλογή Θ. Σαρμά: α. Χρυσούν Έλασμα (δανάκη;), β - γ , Χρυσά ένώτια



Κορινθία. Λέχαιον. *Αγρός Δ. Ν. Παπαντωνίου : α. Ταφαί 8, 6, 7 και 10, β. Ταφαί 7, 6, 1 και 2.
γ. Ταφαί 14 (α, β, γ) και 15



Κυλλήνη. Μονή Βλαχερνών: α - β. Ἐποψεις πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας, γ - δ. Ἡ ΝΑ. γωνία τοῦ νάρθη-
κος πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας



Κυλλήνη, Μονή Βλαχερνών: α - β. Ἡ Ν. ὄψις τοῦ νάρθηκος πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας



Ἄργολις. Λαρισα Ἄργους: α - β. Ὑπόλειμμα πύργου ἐπὶ τοῦ Α. ἐξωτερικοῦ περιβόλου πρὶ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας, γ. Θεμέλια ἀρχαίου πύργου καὶ ἐπ' αὐτῶν τὰ θεμέλια τοῦ μεσαιωνικοῦ



Ἄργολις. Λάρισα Ἄργους: α - β. Οἱ δίδυμοι πύργοι πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας, γ. Οἱ δίδυμοι πύργοι καὶ δεξιὰ τὸ ἀρχαῖον πολυγωνικὸν τεῖχος, δ. Τὸ συγκρότημα τῶν διδύμων πύργων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Λαρίσης



Κορινθία. Κιάτον: α - β. Ἡ βασιλική πρὸ καὶ μετὰ τὸν καθαρισμὸν



Ἄργολιδοκορινθία: α - γ. Κράνειον Κορίνθου. Ὁ διπλοῦς κτιστός τάφος καὶ κτερίσματα ἐξ αὐτοῦ.
δ. Παληόπυργα Ἄργους. Κτιστός καμαροσκεπῆς τάφος

Ε. ΚΟΥΝΟΥΠΙΩΤΟΥ



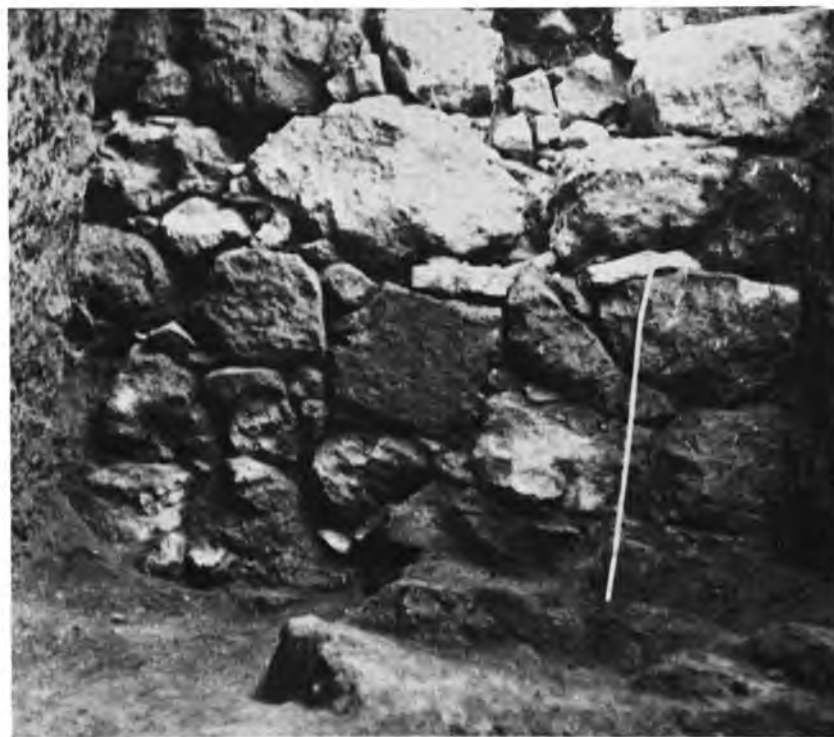
Ἀχαΐα. Μονὴ Μαρίτσας Σανταμερίου: α. Τοιχογραφίαι τοῦ ἐξωνάρθηκος, β. Ψηφιδωτὸν δάπεδον



ΠΙΝΑΞ 198

ΧΡΟΝΙΚΑ Α.Δ. 25 (1970)

Σπάρτη. Φρούριον: α - β. Πύλη καὶ ἵχνη πύργου, γ - δ. Τμήμα τοῦ τειχοῦς πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας



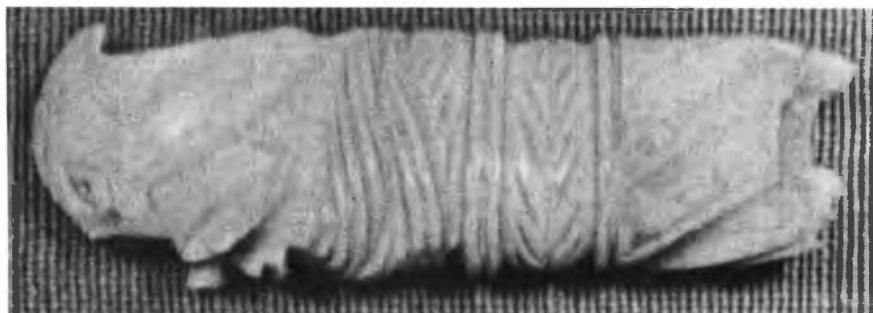
Θήβαι. Οικόπεδον Δαγδελένη: α. Τοῖχοι εἰς τὰς ἐπιχώσεις τοῦ οἰκοπέδου, β. Μυκηναϊκὸς τοῖχος ἐντὸς τῶν ἐπιχώσεων τοῦ οἰκοπέδου



Θήβαι. Οικόπεδον Δαγδελένη: α - β. Μυκηναϊκά τοιχογραφήματα



Θηβαι. Οικόπεδον Δαγδελήνη: α. Μυκηναϊκά τοιχογραφήματα, β. Μυκηναϊκοί τοίχοι
Θ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ



Θήβαι. Οικόπεδον Σταΐκου: α. Ἐλεφαντίνη γλυπτὴ λαβή, β. Δάπεδα ΠΕ χρόνων, γ. Βόθροι ΠΕ χρόνων, δ. Ἑστία ΠΕ χρόνων



Θηβαι. Οικόπεδον ἀδελφῶν Σταυρῆ: α. Μυκηναϊκὸν στρώμα καὶ τοῖχοι (ἀριστ. τομεὺς Β, δεξ. τομεὺς Α), β. Τοῖχοι μυκηναϊκῶν χρόνων (2α φάσις)

Θ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ



Θήβαι: α. Οικόπεδον Βρυζάκη. Πώρινος τοίχος ρωμαϊκῶν χρόνων, β. Οικόπεδον Βρυζάκη. Δάπεδον ΠΕ χρόνων, γ. Οικόπεδον Φίλου. Θραύσμα τοιχογραφήματος μυκηναϊκῶν χρόνων, δ. Οικόπεδον Φίλου. Μυκηναϊκός τοίχος καὶ παρ' αὐτὸν κτιστὸς βυζαντινὸς πύθος



Τανάγρα: α. Στόμιον μυκηναϊκού τάφου, β. Στόμιον μυκηναϊκού τάφου μετα την ἀφαίρεσιν τῆς πρώτης σειρᾶς λίθων, γ. Λαρνακες τοῦ τάφου 6 κατά χώραν

Θ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ



Τανάγρα: α - β. Λάρνακες ἐκ τοῦ τάφου 6



Τανάγρα: α. Ἡ στενή πλευρά τῆς λαρνακος τοῦ Π i ν. 206 β, β. Λάρναξ ἐκ τοῦ τάφου 22

Θ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ



Δροσία Βοιωτίας: α. Ο τύμβος του Σαλγανέως από Ν., β. Δάπεδον ΠΕ χρόνων με σημεία καταστροφής υπό πυρᾶς, γ. Ἑστία εἰς δωμάτιον μυκηναϊκῶν χρόνων, δ. Φρέαρ μυκηναϊκῶν χρόνων



α - β. Κώπαι Βοιωτίας. Τάφος μετ' ἐπιτυμβίων στηλῶν ὡς καλύμματος αὐτοῦ. γ. Ἄσπις Τροπαιου Λεύκτρων, δ. Λαμία. Λείψανα ναῖσκου εἰς οἰκόπεδον Χ. Κοκκαλάκη, ε. Λαμία. Τμήμα τοῦ τείχους ἀποκαλυφθέν εἰς οἰκόπεδον Ἀθ. Γιαννακοπούλου



α. Στυλίσ. Οικόπεδον Διβριώτη. Ψηφιδωτὸν δάπεδον, β. Ἄγναντη Λοκρίδος. Στόμιον θαλαμοειδοῦς τάφου, γ. Λειβανᾶτες Λοκρίδος. Κτήριον καὶ πίθοι βυζαντινῶν χρόνων, δ. Λειβανᾶτες Λοκρίδος. Φρέαρ



Φθιώτις: α - β. Μελιταία. Ένεπιγραφος κύβος καὶ τμήμα ἐπιτυμβίας στήλης, γ. Λείψανα τύμβου εἰς Πε-
λασγίαν, δ. Σύραγγες μεταλλείου εἰς Στύρφακα, ε. Παναγία. Μαστοειδῆς τύμβος - οἰκισμός



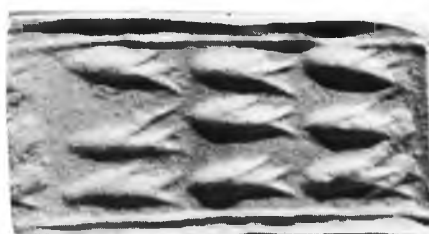
Χαιρώνεια Βοιωτίας: α - β. Ἡ παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ Ἁγίας Παρασκευῆς, πρὸ καὶ μετὰ τὸν καθαρισμὸν



Χαλκίς. Οικόπεδον Δ. Βασιλειάδου: α. Τμήμα κτηρίου (κεραμουργείου ;), β - δ. Πήλινα εύρηματα εκ διαφόρων στρωμάτων, ε. Άποθέτης κεραμουργείου (;)



Χαλκίς: α. Οικόπεδον Κ. Μανῆ. Λύχνοι, β. Οικόπεδον Κ. Μανῆ. Ἀποχευτικὸς ἀγωγὸς καὶ μωσαϊκὸν δάπεδον, γ. Θέσις Παναγίτσα. Δρόμος καὶ εἴσοδος τοῦ θαλαμοειδοῦς τάφου Μάτσα 1, δ - ε. Θέσις Παναγίτσα. Θαλαμοειδὴς τάφος Μάτσα 1. Εἰδώλιον καὶ ἀγγεῖα κατὰ χώραν



Χαλκίς. Θέσις Παναγίτσα. Θαλαμοειδής τάφος Μάτσα Ι: α. Χαλκοῦν ξίφος, β-γ. Ἀνάπτυγμα παραστάσεων ἐπὶ σφραγιδοκυλίνδρων, δ-ε. Τρίωτοι πιθοειδεῖς κρατηρίσκοι



Χαλκίς. Θέσις Παναγίτσα. Θαλαμοειδής τάφος Ματσα Ι. : α - δ. Πήλινα αγγεία



Έρετρια. Οικόπεδον Άνυφαντή. Οίκία Α: α. Θεμελίωσις ΝΔ. τοίχου δωματίου β από Β., β. Λεπτομερεια κεντρικής παραστάσεως μωσαϊκού δαπέδου δωματίου α, γ. Άποψις δαπέδου δωματίου α από Α.



Ἐρέτρια. Οἰκόπεδον Ἀνυφαντῆ. Οἰκία Β: α. Λείψανα θεμελίου κλασσικοῦ κτίσματος, β. Τοῖχος α ἀπὸ Β. Ἡ μελανὴ γραμμὴ δεικνύει τὸ σημεῖον ἐπαφῆς τῆς νεωτέρας ἐλληνιστικῆς προσθήκης



Ἑρέτρια. Οἰκόπεδον Ἀνυφαντῆ. Οἰκία Β: α. Πωρήνη θεμελίωσις κλασσικοῦ κτίσματος ἀπὸ Α., β. Δωμάτων 7 ἀπὸ Β., γ. Δωμάτια 8 καὶ 9 ἀπὸ Β.



Ἐρέτρια. Οἰκόπεδον Ἀνυφαντῆ. Οἰκία Β: α. Χῶρος 2 ἀπὸ Β., β. Χῶρος 3 (λουτρὸν) ἀπὸ Α., γ. Ἡ ὀρθογώνια ἐστία ἀπὸ Δ., δ. Χῶρος 4 ἀπὸ Α.



Ἐρέτρια. Οἰκόπεδον Ἀνυφαντῆ. Οἰκία Β: α - γ. Πήλινον ἰωνικὸν κιονόκρανον δ. Χῶρος 5 ἀπὸ Β.,
ε. Ἀποψις τοῦ χώρου 4 ἀπὸ Β.



Εύβοια: α - β. Μουσείον Χαλκίδος. Πήλινα αγγεία, γ. Μαρμαρίνη γυναικεία κεφαλή εκ Πύργου Ὠρεῶν, δ. Τμήμα ἐπιτυμβίας στήλης ἐξ Ὠρεῶν



Εύβοια: α. Μουσείον Χαλκίδος. Πήλινον πλακίδιον με αἰγυπτιαζούσας παραστάσεις, β. Συλλογή Αἰ-
δηψοῦ. Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐκ Γιάλτρων, γ. Ἅγιοι Ἀνάργυροι Μίστρου. Ἑνετικὸς πύργος



Lefkandi : a. House floor on «Xeropolis» settlement, b. « Toumba » cemetery. Double grave with inhumation and cremation, c. « Toumba » cemetery. Terracotta Centaur, d. « Toumba » cemetery. Kalathos, e. Skoubris cemetery. Skyphos



Χαλκίς. Φρούριον Εὐρίπου: α. Ἀποψὶς τοῦ φρουρίου πρὸ τῶν ἐργασιῶν, β - γ. Τὸ Β. σκέλος τοῦ τείχους πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας



Εύβοια: α - β. Χαλκίς. Φρούριον Εϋρίπου. Ὁ πυλὼν πρὸς τὸν χώρον τοῦ Α. πύργου, πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας, γ. Χαλκίς. Τὸ Βαπτιστήριον πρὸ τῶν ἐργασιῶν, δ. Ὁρεοί. Λεπτομέρεια τῆς τοιχοποιίας τοῦ φρουρίου



Καθενοί Εύβοίας. Ναός Ὑπαπαντῆς: α. Ὁ ναός πρὸ τῶν ἐργασιῶν, β. Ἡ Ν. πλευρὰ τοῦ ναοῦ μετὰ τὰς ἐργασίας, γ. Ὁ ναός κατὰ τὰς ἐργασίας, δ. Ὁ ναός ἀπὸ ΒΔ. μετὰ τὰς ἐργασίας



Καθενοί Εύβοίας. Ναός Ὑπαπαντῆς: α. Τὰ δύο στρώματα τῶν τοιχογραφιῶν, β. Ἡ Θεοτόκος τοῦ
Εὐαγγελισμοῦ τοῦ α' στρώματος



Καθενοί Εύβοίας. Ναός Ὑπαπαντῆς: α. Ἡ κτητορικὴ ἐπιγραφή τῆς β' ἀγιογραφίσεως, β. Ὁ Παντοκράτωρ τοῦ β' στρώματος, γ. Λεπτομέρεια τῆς Γεννήσεως τοῦ β' στρώματος



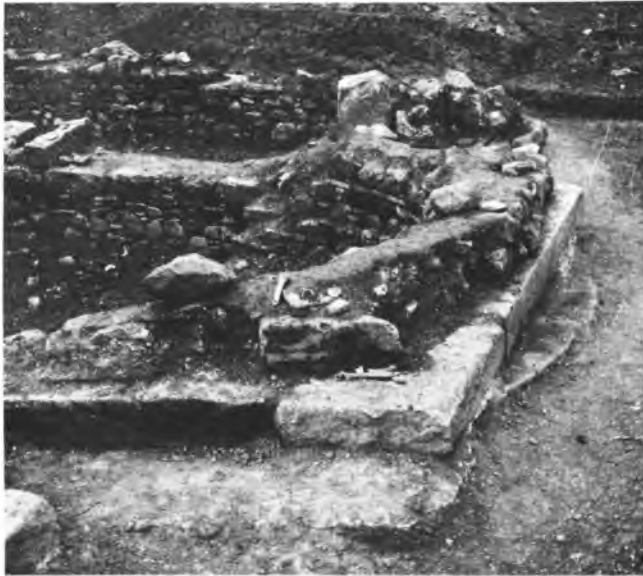
Δελφοί: α - β. Τò θέατρον πρό καί μετά τὰς ἐργασίας συντηρήσεως



Ἱερός Κωνσταντῖνος Φθιώτιδος. Λουτράν: α. Τὸ διαμέρισμα Α τοῦ ὑποκαύστου, β. Τὰ διαμερίσματα Β καὶ Γ τοῦ ὑποκαύστου ἀπὸ Β.



Βασιλική Δαφνουσίων Λοκρίδος : α. Τό Ν. κλίτος από Α., β. Ὁ νάρθηξ από Β.



Φθιώτις: α. Λουτρά Ὑπάτης. Βασιλική Βαρκᾶ. Αἱ ἀψίδες, β. Μονή Ἀγάθωνος. Ἀποκατασταθὲν δίλο-
βον παράθυρον, γ. Νεράϊδα Στυλίδος. Λεπτομέρεια τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου



Φωκίς: α. Τὸ καθολικὸν τῆς μονῆς Σωτῆρος Γαλαξειδίου, β. Ναὸς Σωτῆρος Ἀμφίσσης. Ἀποκατασταθεὶς ἀναλημματικὸς τοῖχος

